

LVDOVICI SEPTALII MEDIOLANENSIS MEDICI,

IN

Librum HIPPOCRATIS Coi de AËRIBVS, AQVIS, LOCIS,

Commentarii V.

Appositus est Græcus HIPPOCRATIS contextus, ope antiquorum Exemplarium restitutus, & in multis locis emendatus; vnà cum noua eiusdem in Latinum versione.

Cum INDICE Rerum & Verborum locupletissimo.

FRANCOFVRTI

Apud IOANNEM BEYER.

M. DC. XLV.

IO. VINCENTIO PINELLO VIRO CLARISS.

LVDOVICVS SEPTALIVS.

S. P. D.

EA vis est veræ solidæque virtutis, vt homines alliciat ad eos amandos, in quibus illa pulcherrimè elucet: amoris autem natura videtur eiusmodi, vt vix natus augeri incipiat, progrediatur paulatim, emergat aliquando, & eorũ, qui amant, voluntates mira quadam suauitate cõiungat. Atque illud quidem plerique fatentur, qui nisi feri ac ferrei omnino sint, nisi humanitatem exuerint, vel inuiti coguntur egregios & præclaros viros amare: hoc autẽ ipsa naturæ nostræ ratio postulat; quæ vt societatẽ maximè tuetur, ita vim amori colligandi dedit, vt animos vel ignotos, vel longo etiã locorum interuallo inter sese disiunctos arctissimo vinculo cõstringat mutuæ beneuolentiæ. Hoc mihi etiam contigisse animaduerto, PINELLE doctissime, cum annis præteritis, viuente adhuc OCTAVIANO FERRARIO nostro, sæpius, vt eius moris erat, de te fiebat mentio: neq; aliunde sumenda est mihi testimoniorum fides; cùm mihi ipse testis sim, cui facilè crediderint, qui te talẽ & tantum virum probè norint. Nã vt primùm te generis claritate, prudentia, eruditione, ac virtutum splendore illustrem esse intellexi, licèt de facie nondum te nouerim (dicam quod res est) studio tamen tui sum accensus incredibili, nec obseruantiã dies imminuit, sed auxit potiùs & ad summum perduxit. Hinc natos impetus animi sentire cœpi; quibus effectum est, vt arctioribus etiã amicitiæ vinculis tecum coniunctus esse vehementer saltem obseruantiæ vinculum me colligasset. Vnum tamen restabat, quod vehementer exoptabam, vt hanc meam in te singularem beneuolentiam intelligeres & quæ singularis, tua est humanitas, etiam amares: quod, nisi importuna mors OCTAVIANVM nostrum abstulisset, facilè eo tempore etiam impetrassem. Postquam autem & diuturna eius aduersa valetudo impedimento fuit, quò minus præstaret, quod & optabat, & libenti animo pollicitus erat, tum & postremò eius mors immatura (quomodo enim immaturam mortem non appellem in eo, qui

X 2

immortalitate dignissimus erat) nihil habui antiquius, nihil expectaui attentiùs, quàm vt opportuna satis voluntati responderet occasio. Hæc mihi Scholia & Commentaria in librum Hippocr. de Aeribus, Aquis, Locis in lucem edere deliberanti tandem satis opportuna visa est, si & ea tibi dicarentur, & tuo nomine insignita apparerent, non ea quidem lege, vt illa legas; neque enim occupationes tuæ & grauiora studia hoc patiuntur: neque vt ab inuidorum & maleuolorum morsibus defendas; veritas enim defensore non eget; falsa autem defendi à te non debent; neque id postulare ingenui hominis esse existimarem; sed vt illustri virtutum tuarum splendore mei ij, qualescunque sint, labores magis nitescerent; atque omnes intelligant, me in tua constitutum esse amicitia; quin etiam, vt monumentum aliquod obseruantiæ in te meæ existat. Mihi autem, cùm tot ac tantæ virtutes in te sitæ sint, dubitandum non fuit, quin ea mente, qua eas ipsas virtutes colis, hunc primum ingenij mei fœtum amicitiæ nostrę principium, ac mutuæ beneuolentiæ fundamentum sis suscepturus.

Vale.

LVDO-

LVDOVICI SEPTALII MEDIOLANENSIS MEDICI IN LIBRVM HIPPOCRATIS DE AERIBVS, AQVIS, LOCIS,

Commentarius Primus.

VM multa sint, quę eliquè ed antiquos scriptores expooēdos impellere, & quasi inuitū trahere solent, auctoris digoites & præstantia, libri vtilitas, atque eiusdē difficultas; eadem quoque me ad hunc Hippocr. de Aeribus, Aquis, Locis, B librum, & interpretandum, & commentariis illustrandum inuitarunt: cùm enim in spurios, & ab Hippoc. genuioa doctrina, & grauitate alienos & multi rum antiquiores, tum posteriores commentaria ediderint, cur eum quem vbiq; Galenus, & cæteri omnes Gręci, Arabes, & Latini, vt præclarissimum Hippocr. partum agnoscunt, dignum qoi exponatur, non censebimus? Galenus enim & vt geouinum Hip- C pocr. amplectitur, & commentariis se bunc librū illustrasse fassus est libro de libris propriis: tertio etiam Aphoris. 8. 9. & 13. sumpto ex boc libro tanquam Hippocretis testimonio suem confirmat expositionem: in prooemio quoque commētarij primi in libros Hippoc. de Morb. vulg. buius libri, vt Hippoc. mentionem facit, & eiusdem vtilitatem profert, sicut & lib. 3. de Diff. respir. cap. 9. vbi librorum Hippocr. diligentissimus est censor, & in lib. q, animi mores D sequētur corporis temperaturam. Sed omissis auctoritatibus, quod hac io re omoē tollit difficultatem, est dicendi ratio breuis, sententiis greuissimis referta, atq; ite peculiari Hippocr. dicendi cheracteri persimilis, vt vix vllum aliū reperire Hippoc. librū valeamus, qui solitam eius grauitatem ita referat. Verùm vt lo Hippocratis libris secernendis, & dignoscendis, quis accuratius iudiciom afferre possit, diligēter il- E lud est obseruandum, eorum librorum, qui ab Hippoc. scripti, diuina quedam sorte nobis reseruati sunt, tria esse genera; primom ordine & dignitate est, in quo, vt docet Galenus primo com. Prorrhet. cap. 13. & tertio eorundē cap. 7.

A doctrine medicę contemplationis per vniuersalia pręcepta traditur, particularium nonuunquam insertis exemplis ed discentium iuuandam intelligeotiam: tradit aūt bęc contemplationis species non nisi ignota, vtilia, & vera; perpetuoq; non solum voiuersalia; & generice signa habet, sed etiam specifica. Verùm quoniā, vt docet ibidem Galenus, non satis est vniuersalia præcepta eddiscere, vt ea promptè in operibus dignoscantur sine exercitatione, hac ra- B tione exercitationis gratia libro de Morb. vulgeribus ægros descripsit, in quibus nihil eorū, quæ iis cootigeiūt notatu digoa, est omissum; hinc secundum Hippocr. scribendi genus pulcherrimum, atq; artificio summo traditū emanauit, in quo quæcunq; in ægris apparent particularia, siue sint eiusdem speciei aut generis, siue heterogenea, permiscet. Tertium genus scriptum est, non vt ederetur, sed vt esset tan- C quam monumentum et commentariū in subsidium memoriæ: quicquid enim vel demonstratione, vel quotidiana experientia circe ægros obseruabat, in pugilleribus annotare solebat: de quibus Thessalus eius filius, quæ magis notatu digna videbantur excerpens ac tabellis cereis reponens, seorsum seruabat. Hoc scriptionis genus primo Prorrhet. 13. ὑπόμνημα; ed memoriam commentariū, vocabat, aliquando etiam libros ex paroa tabella, vt in libro de D Humor. versus principium: hoc à secundo scribendi genere artificio, præceptis, & loquendi proprietate longè est dissimile, non enim, vt in illo obseruat, quæ morbum antecesserint, quæ comitentur, aut singulis diebus superueniant, neq; quid vnicuiq;, particulari affectione, ægro acidat, recenset, sed confuso quodam modo, ac breuissimo vnum, aut alterum obseruat, & quendoq; ex eo vniuersale præceptum quasi facit: sub hoc geoere libro de Difficul. respir. Ga- E lenus comprehendi scribit secundum, quartū, & sextum lib. de Morb. vulg. Postremum boc genus vt illi vtilissimum, ita nobis tum difficillimum, tum non ite securè sequendum: Secundum, vt vtilissimum nobis, atq; sedula admo-

dum diligentia conſcriptum,lectirandum,atq; coto animo amplectandum ſemper eſſe duxi; vtpote in quo ea conſpiciantur, quæ quotidie, dum ægris medendo operam damus, à nobis animaduertuntur;vnde quæ non niſi longo vſu,atq; longioris tẽporis obſeruatione cognoſci poſſunt, in iis tanquam animaduerſa, & ab omnium maximo quaſiq; diuino artifice obſeruata,breuiſsima verborũ ſerie traduntur;ita vt duplici ratione madicis poſsint ſatisfacere, tũ vt inde vniuerſalia præcepta medica tanquã ax particularib.colligere queant; tum vt vniuerſalium præceptorũ iam traditorũ particularis ſit quædã exercitario atq; obſeruatio. Sublimiorem tamen iis omnib. locũ obtinent ptimi generis ſcripta, vtpote quæ,cùm vniuerſalia ſint, præceptaq; tradant communiota,ex illisq; particularibus excerpta maiorã quoq; artis formã præ ſa ſetant;vnde etiam in eo ſcribendi genere ſummũ quaſi honoris faſtigiũ eſt aſſecutus Hippoc.Huiuſmodi ſunt,quę de Natura humana cõſcripſit cõmentaria,quę de Victus ratione in acutis,libri Aphoriſmorũ, Prognoſtica,quæ cùm ſigna pertractẽt, eorũ ſolùm vires generatim,& vniuersè proſequitur, atq; concurſus ſignorum vnam affectionem indicantiũ.Hunc librum,vt tandem ad inſtitutum teuertar,qui de Aëribus, Aquis,Locis inſcribitur,ſub nobiliſsimo boc ac penè diuino ſcribendi genere contineri, ita manifeſtũ eſt,vt nulla demonſtratione indigeat,nam vltra Galen. qui in hoc libro cauſas vniuerſales eorũ,quę in lib.Epidem.ſcripta ſunt,tradi ſcribit, tum & eorũ, quæ abſolutè in 3.Aphor.manifeſtè etiam cõptehenditur ex iis, quæ per totũ bunc librũ ſeriatim facit: verũ de hac re poſtea; illud ſolũ, q. inſtituti noſtri etat, colligendũ eſt.digniſsimũ eſſe librum hũc, qui cõmentariis illuſtretur,ratione nobilitatis ſcriptoris; cuius etiã dignitas inde augetur, q. hũc librũ inter eos eſſe docuerimus,qui inter Hippocr.cõmentaria ſupremũ quaſi apicem attingunt.Quòd ſi quis nõ in auctoris præſtantiam, ſed in libri vtilitatem,commentandi rationem referre velit,hic liber ꝑfecto inter oẽs Hippoc. libros erit digniſsimus. Nam cùm in boc libro ea cõtineantur,quę ad ſanitatem tuandã, morbos imminentes præcauendos, pręſentes profligandos,eoſdemq; prædicendos, tum cõmunes,tum diſperſos:tum deniq;,quę ad victus rationem probè inſtituendam faciũt, tradantur, quis ſummam buius libri vtilitatem non admirabitur? nam ſi medicus & populares morbos cuiuſcunq; tandẽ ſint generis, & priuatos oẽs morbos rectè dabet & imminẽtes prænouiſſe, & præſentes curare,certè nunquam de iis rectè ſciet diſſerere, niſi aëris nos ambientis ſtatum, mutationes, tempeſtateſq; probè cognouerit; cùm aër diuinã quaſi naturam habeat, & vires tum in temporũ, tum etiam in corporũ mutatione maximas ſortitus ſit,diligenter medicus aëris conſtitutionẽ,cæteraſq; ei⁹ facultates re-

A ctè debet perpendere;omnia enim quæ cœlum ambit,& regit,commutat,mouet,permeat,corrumpit,conſeruat, & ſuſtinet; vnde lib.de Flatibus, nihil ſine hoc fieri,nihil ab eo abeſſe,omnibus rebus adeſſe, ſpatiũ omne inter cælũ, & terram eo eſſe refertam, hyemis & æſtatis cauſam eſſe,atq; Solis, & Lunę cęterorumq; aſtrorum curſus per ſpiritũ procedere ſcriptũ eſt. At verò neq; ſolius aëris ambientis ſufficit cognitio,ſed etiã locorũ in quib. mederi velit medi-

B cus,aut aliquid prædicere futurum,aut docere præſens,oẽm naturã,ſitum,ventos peculiares, tum etiã incolarũ victũ propriũ, & mores temperaturasq;,quin aſtrorũ ortus, & occaſus(aorum præſertim,quæ in aëre & hominib.mutationes magnas & inſignes efficere valẽt, vti Caniculæ,Arcturi, Vergiliarũ)& æquinoctiorũ, & ſolſtitiorũ ſtata tẽpora probè cognouiſſe oportet.Sed pręter hęc etiã tenetur ex arte medicus naturã aquarũ cognoſcere,tum & earundẽ per-

C fectionẽ & malitiã,q. earũ mutatio ſoleat pluri mùm eſſe moleſta,& vſus eius creberrimus maximi momẽti eſſe ſolet,qđ corporib.maximas inducat mutationes;ad quorũ omnium cognitionẽ,cùm viam paret,& ſternat hic liber,meritò inter libros oẽs Hippoc.digniſsimus eſt,qui legatur ſæpius,& illuſtretur. Accedit ad hoc,q. tertio loco propoſuimus,difficultas, quæ cùm Hippocrati ob breuitatẽ peculiaris eſſe ſoleat, in hoc multò magis eſt aucta, tũ ob deprauata

D Græca exemplaria,mutilata,paſsim decurtata, atq; tum demũ ita immutata,vt nullũ alium librum Hippoc.ex iis,qui extant,maiorã iacturã paſſum fuiſſe,veriſsimè affirmare poſsim, tum ob diſciplinarũ varietatẽ,quę in hoc libro comprehendũtur. Cõprehendit enim præcepta nõ modò Medicinę,ſed etiã Phyſiologiæ,Aſtrologiæ,& Coſmographiæ quàmplurima. Quantũ aũt ſit deprauatus, vel ex impreſsis Græcis codicibus licet colligere; in quib. bona hui⁹ libri

E pars libello de Vulnerib.capitis eiuſdem Hipp. eſt applicata,q. & in nõnullis manuſcriptis videre eſt,neq; Caluus,qui primus,q. ſciam,hunc librũ in Latinũ conuertit ſermonẽ,id animaduertit.quin imo etiam ea pars,quæ illi libro eſt affixa,ita deprauata eſt,atq; inuerſa,vt mirũ ſit, quomodo priſtinã formam valeat recipere.Doctiſsimus etiã Gadaldinus,qui multa in hoc libro beneficio antiqui manuſcripti correxit, alterũ ordinẽ ab eo,quẽ nunc ex Cornarij tradu-

F ctione habemus,ex antiquo ſuo libro, nos docuit.Quin & nos adiuti exemplarib.cum antiquis manuſcriptis collatis doctiſsimorũ virorum,Octauiani Ferrarij,& Cæſaris Douidij, nõ pauca correximus, ſubtraximus, appoſuimus, atq; diſpoſuimus,ex quibus manifeſta eſt hui⁹ libri difficultas.In quo quidem illud eſt, vt iam docuim⁹,Hippoc.inſtitutũ,varias aëris & ventorum differentias, ex quibus, & vrbes, & habitationes,& qui in eis degunt, vario modo afficiuntur,tum & aquarum,quibus quiſq; vti poteſt,

teſt,varietates,tum varias corporũ,& morborũ
mutationes ex iis,q̃ in anni tẽporib.eueniunt,
accidẽtib⁹;tũ poſtremò regionũ,locorũ,& gen
tiũ particulares qualitates,mores,&,ppria tem
peramẽta, qn & eorundẽ inter ſe cõparationes
explicare. Neq; verò eſt,q, quiſpiã miretur,qũo
vnico libello plura ſubiecta definiã. Nã vt vni⁹
ſciẽtiæ totalis(q, aiunt) vnicum ſubiectũ ſtatui
oportere cõcedam⁹,vt & ſcientiæ vnitas conſti
tuat, & vnicũ habeat contẽplabile ſubiectũ, ad
q, reducant omnia,vt principia,ſpecies, & paſ-
ſiones,ita vni⁹ partis ſciẽtiæ negabo neceſſariũ
eſſe vnũ adeſſe ſubiectũ, q, in vno libro artifex
plures partes vel paſsiones aſſumat conſiderã-
das. Quemadmodũ in 8. libris de Phyſico audi-
tu non principia modò vniuerſalis ſubiecti Phi
loſophiæ naturalis ſtatuo ſubiectũ, ſed etiã paſ
ſiones vniuerſales. Quid ergo,phibet, ſi in hac
tractatione medica particulari plura ſtatuam⁹
conſideranda,ſitus vrbiũ, aërem ambientẽ, ven
tos,aquas,temporũ mutationes,tũ & varias re-
giones,hominũq; in eis degentiũ mores diuer
ſos. Modus verò quo hæc cõſiderat,quẽ formã,
ſiue formale ſubiectũ dicunt,eſt,quemadmodũ
dixim⁹,vt ea apta ſunt variè immutando corpo
ra varios morbos inuehere,variãq; inde & pręſeruationẽ aut curationẽ oſtẽdere, quò ſcilicet
medic⁹,ſi qñ varia loca adeat,poſsit,p varietate
aëris,ventorũ,aquarũ, & regionũ præſentia do
cere,præterita prænouiſſe,& futura prædicere,
variãq; tunc demũ inſtituere curationẽ. Vnde
etiã fit nobis manifeſtũ,ad quã Medicinæ partẽ
reduci debeat;pertinet.n.ad illã,q̃ παθολογικὴ eſt:
morbos.n.ac affectus præter naturã,qui pñt ho
mini euenire,ex diuerſis cauſis in hoc libro de-
monſtrat,eorundẽq; cauſas & ſigna pcurrit.Vn
de Erotian⁹ in præfat. ſui Onomaſt. libros oẽs
Hippoc. ad quatuor claſſes reducẽs; ſignificati-
uos, cauſatiuos, curatiuos,& mixtos, hunc li-
brum ſub cauſatiuorum claſſe, & ipſe reducit.

Hacten⁹ docuim⁹ huius libri auctorẽ,vtilitã-
tem,præſtantiã,difficultatẽ, materiam, formã,
& locũ: ſequit nunc vt ad Hipp veniam⁹.Inſcri
bitur hic liber cõiret ea ratione qua dictũ eſt ab
initio περὶ Ἀέρων, Ὑδάτων, Τόπων, q, eſt, de Aëribus,
Aquis,Locis;hanc etiã inſcriptionẽ amplexus
eſt Gal.3.Aphor.11.13.& 14. Aliquando tñ,vt li-
bro q, animi mores ſequãtur corporis temper.
& libro de libris propriis, c.6. περὶ οἰκήσεων, καὶ ὑδά-
των, καὶ ὡρῶν, καὶ χωρῶν. i. de habitationib. & aquis,
& anni temporib.& regionib. inſcribit. Augu-
ſtinus Gadaldinus homo ſanè quàm doctus, &
in Gal. libris admodũ verſatus, in libro quẽ ha-
buit manuſcripto, cuius beneficio libri huius
partes poſitas alibi,& diſperſas collegit,ſimulque cõpoſuit, tum & mẽda ſuſtulit,quæ in eo-
dem libro inerant,plorima,inſcriptionẽ etiam
ab ea,q̃ in impreſsis habemus,diuerſam in eo-
dem ſcribit fuiſſe huiuſmodi: Ἱπποκράτους περὶ ἀέ-
ρων, τόπων, ὑδάτων, χωρῶν, ἀνέμων, ἀστέρων. q, eſt:Hipp.
de aëribus,locis,aquis,temporibus,ventis,ſtel

A lis:rerum præterea,quæ in hoc libro tractantur
ordinẽ alterum,quem antiquus ille ſeruauit li-
ber,idem exponit. Alia præterea inſcriptio hu-
ius libri repetitur apud Erotianũ in procem. O-
nomaſt. περὶ τόπων, καὶ ὡρῶν, i. de locis & tempori-
bus. Quin,& nos ex codice iam dicto aliam ad-
demus, περὶ ὡρῶν, ἀέρων, ὑδάτων, τόπων, q, eſt,de tem
poribus anni, aëribus, aquis, locis. Quid igitur
in tanta varietate à nobis erit ſentiendũ? Certè,
quod ad Galeni attinet inſcriptionẽ, dixerim
B eſſe potius explicationem quandam, quam ve
ram inſcriptionem: quòd inſcriptio quam bre-
uiſsima eſſe debet, ſed omnia continens: hæc
aũt cùm aërem omittat, & ventos,in quib.ex-
plicandis bona huius libri pars conſumitur, di
minuta dicenda eſſet, nam quãuis ſub aëre ha-
bitationes,& anni tempora comprælendi do-
cuerit ipſe Galenus 9. Meth.med. tanquam ſpe
cies ſub genere;nunquam tamen concedet ſub
habitationibus aut temporibus anni,quæ ſunt
C ſpecies,genus contineri: q, ſi quis dixerit, ven-
tos , & aërem tractari in gratiam habitationũ,
id ex parte illi concedam,ſed etiam aquę in ea-
rundem gratiam conſiderantur,quæ tamen ſe-
orſum ponuntur;accedit quod nõ de aquis mo
dò per ſe,ſed etiã de ventis tractare docuit ipſe-
met Hipp.in procem.quod ſi de aëribus inſcri-
batur, omnia eo titulo comprælendi conſtat.
Quæ etiã Gadaldini eſt, nullo modo à me pro-
bari poteſt, ſicut nec rerum ipſarum ordo. Ti-
D tulus enim ipſe,de quo dicã in præſentia, duas
res habet , quarum altera ſuperuacanea, altera
præter rem mihi videtur eſſe poſita : illa quidẽ
quam ſuperfluam diximus, eſt περὶ ἀνέμων; idem
enim ſignificauit Hippocr. cum dixit περὶ ἀέρων:
hæc verò eſt,quæ præter rem, περὶ ἄστρων, de qua
re nihil fere in hoc libro. Erotiani etiam inſcri-
ptio nimis eſt cõciſa : quòd aquarum tractatio,
quæ non paruã huius libri partem occupat, eſ-
ſet prætermiſſa,niſi,quem de aquis librũ ieiun
E ctim nominat, partem huius inſcriptionis eſſe
dixerimus:ſed ne tunc quidẽ recipi poteſt,niſi
ὡρῶν, in ἀέρων immutemus ; quamuis enim ſub
aëre anni tempora compręhẽdi paſsim docue-
rit Galenus,nunquam econtrà ſub temporib⁹,
quæ ſpecies ſunt,aërem,qui genus eſt,compræ
hendi poſſe dicemus. Qua ratione etiam alterã
ex manuſcripto deſumptam minus probabi-
mus,quòd anni tempora apponat, quæ etiã ex
Gal.9.Meth.med vbi indicationes omnes mit
F tendi ſanguinis ad ſenſum reuocat,ſub aëre cõ-
prælenditur. quinimò ea ratione probari nõ
debet,quòd min⁹ ordinatè inſcripta diſponat:
neq; enim de anni temporibus ante ventorum
tractationem, aut aquarũ egit. Erit igitur ea re-
cipienda,quæ communiter etiam in impreſsis
reperitur,tanquam Hipp. breuitati magis con-
ſentiens:Hæc de Græca inſcriptione; Nunc de
verſione inſcriptionis. Vertunt cõmuniter: De
aëre , aquis, locis, cùm potius Græca dictio,vt
de aëribus verterent, expoſtularet. Cur autẽ id

fecerint, illud in causa esse dixerim, quòd cùm aër Græca sit dictio, ablatiuo casu omnino deberet carere. At si hoc verum est, cur etiam ipsi vtuntur dictione aëre, qua omnino Græci carent? Cùm igitur Latina iam sit facta, satius erit illa Latino more in omnib⁹ casibus vti: At, inquient, ex Latinia etiã multa sunt nomina, quę aliquibus carent casibus, in quo genere fortasse dixerint esse aërem. At statim T. Lucretium Carum lib. 4. illis opponam, qui dictione aëribus vsus est, cum dicit:

Aeribus binis quoniam res confit vtrinq;.

& Vitruuium lib. j. qui vsus est dictione aëres, non ita frequenti, & quamuis ea dictione non vsus sit Cicero, non propterea tamen dicendũ est, minùs Latinam esse, quia quàm plurimis vtitur Celsus candidissimus scriptor Latinus, quibus nunquam vsus est M. T. His igitur factum est, vt nos verba Græca verè insequentes non de aëre, sed de aëribus, aquis, locis, vertenimus.

1.

Ἰητρικὴν, ὅστις βούλεται ὀρθῶς ζητεῖν. τάδε χρὴ ποιέειν. πρῶτον μὲν ἐνθυμέεσθαι τὰς ὥρας τοῦ ἔτεος, ὅ, τι δύναται ἀπεργάζεσθαι ἑκάστη. οὐ γὰρ ἐοίκασιν οὐδὲν, ἀλλὰ πολὺ διαφέρουσιν αὗταί τε ἑαυτῶν καὶ ἐν τῇσι μεταβολῇσιν.

Quicunq; artem medicam rectè assequi voluerit, hæc enim oportet facere. Primum quidẽ animaduertat anni tempora, quid vnumquodq; eorum efficere possit; nulla enim in re similia sunt; sed multum differunt, tum ipsa adinuicẽ, tum in proprius permutationibus.

Quanta sit libri huius dignitas, & præstantia, vel inde quisq; colligere potest, quòd in eius initio vsus sit procœmio, cum alioqui eo vti raro admodùm consueuerit, semper properans ad ea, quæ in libris vtilia sunt: vsu tamẽ vrgente iis quandoq; vtitur, vt videre est in libro de Ratione Victus in acut. morbis, & in Prognost. In hoc igitur, quod huiusmodi procœmiorum proprium est, attentos, & dociles reddit auditores: illud quidem, cùm libri huius necessitatem in arte medica, & fructus maximos, qui ex eius lectione colligi possunt, ostendit: alterum autem, cùm singula enarrat, de quibus in hoc libro est acturus. Docet igitur, eum, qui rectè artem medicam assequi intendit, non posse sine horum, quæ in hoc libro tractantur, cognitione, voti sui compotem fieri; hincq; capta occasione, summatim & breuiter perstringit omnia, quæ in hoc libro vult considerare; docetq; præterea, quomodo hæc medico necessaria sint, vt & perfectionem, & gloriam summã possit comparare. In præsenti autem particula docet Hippocr. ad perfectionem medicinæ necessariam esse cognitionem temporum anni: probat ex mutationibus, quas indies eorum ratione corpora nostra subire solent; harumq; muta-
A tionum rationẽ ex duplici diuersitate temporum desumit; quarum altera est, cùm inter se comparantur tempora; altera, cùm in peculiari temperamento vniuscuiusq;, respectu sui aliqua sumitur diuersitas, & mutatio: duplici enĩ hac ratione corpora nostra, tẽpora afficere possunt, siquidem aliquando etiam seruãtes propriam naturam, & naturalem temperaturam, variè corpora nostra immutant: vt cùm ab hyeme ad ver fit transitus, necesse est immutari cor-
B pora nostra, cùm à frigidissimo ad temperatũ, vel calidum, & humidum (neq; enim hac in re nunc multum laboro) fiat trãsmutatio: quò fit, vt corporis nostri cutis omnino constipata priùs, iam rarefiat; humoresq;, & spiritus, qui pri⁹ concentrati, & ad internas partes erãt retracti, iam reuocentur, & ad superficiem, cutimq; extimam erumpant, & quasi efflorescant: sic à vere ad æstatem facto transitu, non modò in qualitatibus fit in corpore mutatio, sed etiã in hu-
C morum excessu; scimus enim hyeme pituitam, vere sanguinem, æstate bilem, autumno melancholicum succum magis abundare. Ex his igitur manifestum est, non paruam ex naturali, & propria temporum successione in corporibus nostris consueuisse sequi mutationem: & hoc est, quod dicit Hippoc. [*Primùm quidem animaduertat anni tempora, quid in dies efficere possint; nulla enim in re similia sunt, sed multum differunt, tum ipsa adinuicẽ.*] Vnde docebat lib. 6. de Morb. vulg. Hipp. Sect.
D 8. Aphor. 18. temporis anni in medicina habendam esse rationẽ, an anteuertat, an postponat, & an proprium seruet temperamentum. Nec quidem immeritò; nam alio tempore alia vsurpanda sunt remedia, alia hyeme, alia æstate; neque eadem proponitur viuendi ratio ab Hippocrate 3. de Diæta, & ab eodem, & Galeno libro de Salubri diæta 8. 9. 25. & 26. tum & prima Sectione Aphorism. 18. cùm æstate, & autumno cibos difficillimè ferre ventres scribit, hyeme
E verò facillimè, & secundo loco verno tempore, quin & in hoc libro, & in tertia Aphorismorum Sectione passim ostendit, vnicuiq; tempori peculiares esse, & proprios morbos; in quibus etiam minùs periclitari ægros scribit secũda Aphorism. trigesimaquarta; qua etiam ratione prima Aphorism. scribebat, accessiones, & constitutiones morborum indicare anni tempora. Verùm non hac modò ratione habenda est ratio temporum anni, sed & alia, de qua o-
F ctaua Sectione sexti libri Epidemiorum, partic. 18. dicebat Hippocrates, de anni temporib⁹ considerandum est, an citiùs, an tardiùs eueniant, quàm natura eorum exposcat, an pluuiosa sint, vel sicca, an calida, vel frigida, an cum ventis, an sine; Et si cum ventis, quibus perslentur; & num in principio, medio, vel fine, an continuò. Non solùm igitur dum naturam propriam seruantia ob mutuam successionem, & vicissitudinem, vario modo corpus nostrum immutant, dissimilia dicuntur:

quod

A qood intellexit, cùm dixit: αὗταί τε ἑωυτῇσι, quod nos traduximus, tum ipsa adinuicem, sed etiã in se ipsis ex propriis permutationibus; pota si temperiẽ veris naturalẽ nanciscatur æstas; autumnus verò æstiuam, vel si varia in temporib. reperiatur temperatura, aut constitutio, ita vt modò frigida sit, modò calida, modò sicca, nõc pluuiosa: de hac locut⁹ est Hippoc. tum 3. Aph. 4. tum lib. de Hum. post mediũ, quod in principio ferè cõment. 3. in eum lib. Galeni à com. 5. B ad 12. ostensum est; vbi longa verborũ serie docet ex varietate, aut inconstantia mutationeq; in temporib. facta, incõstãtes fieri morbos, varieq; affici corpora. Sed de hac re inferiùs. Illud solũ in præsentia addere volo, hoc loco interpretes deceptos esse, cùm ad vnicã solã temporum varietatem causas mutationũ corporũ ratione varietatis temporum reduxerint, secus q̃ fecerit Hippoc. sic vertentes: [*verùm differũt adinuicem propter varias, quæ in ipsis fiũt, mutationes:*] cùm sic habeat Hippoc. ἀλλὰ πολὺ διαφέρουσιν αὗταί τε ἑωυτῇσι καὶ ἐν τῇσι μεταβολῇσιν. q̃d ita verti debet [*sed multum differunt tum ipsa adinuicem, tum & in proprijs permutationibus*] vt per primam partẽ, genus etiã primum varietatis temporũ intelligamus; per alteram sũt partem alterum gen⁹ mutationis, quã vnũquodq; temporũ in se sustinens, variè etiã afficit corpora nostra: & quòd ita sit, Galen. docet in 1. Com. 3. Aphor. volens locum illũ Hipp. interpretari, vbi habet, mutationes temporum morbos parere: vritur autẽ dictione μεταβολαί, q̃ D Galenus in com. explicat αἱ κατὰ τὴν κρᾶσιν ἀλλοιώσεις, id est, alterationes temperamentorum. Nec immeritò: docuit enim, μεταβάλλω idem interdũ significare, q̃d διαδέχομαι, id est succedo, vt quasi hyems in ver commoueatur, & quasi succedat, vicemq; subeat, & immigret; vt si æstas, in qua calor, & siccitas solet imperium tenere, frigida, & humida euadat, ver propriam quasi æqualẽ temperiem amittat, eandem nanciscatur autumn⁹, E hyems calidior fit: vnde ea ratione & multùm alterãtur corpora, & subinde morbi varij generantur. Hinc Aristot. 3. Problem. 1. Sect. dicebat, cùm tempora euariant, rationem temporis diligentiùs esse habendam. Est verò tum in iis, quę Hippoc. docuit, tum in iis, quæ à nobis de anni temporib⁹ sunt dicta, q̃ faciat difficultatem, q̃ temporũ anni cognitionis vtilitatẽ proponentes, eis indicandi vim quasi videamur tribuere: qood tanquã falsum reprehendit Galen. in Arte Medicinali cap. 84. An verò dicendũ est, non F omnia, quę medico sunt cognitu necessaria indicationes præbere auxiliorũ adhibendorũ, de quo Gal. in Arte Med. loqui certũ est; postquàm enim ex qualitate, & quantitate affectus intellectum est, quale, & quantum adhibendũ sit auxilium, tẽpus anni frustra quæri videtur, quemadmodũ neq; in affectus duratione, de qua locutus est Gal. 4. Meth. medendi cap. 5. vbi à tempore nullam desumi fatetur indicationẽ: postquàm enim innotuerit affectus, & essentia, fru-

A stra quæritur generationis morbi tẽpus: remedium enim non ex diuturnitate affectus, sed ex specie illius est pensitandum: ad curandi tamẽ affectus cognitionẽ, atq; ad qualitatẽ, & quantitatem auxilij coniectandam, temporũ anni cognitio maximè est necessaria: q̃d hoc loco demonstrat Hippoc. Sic igitur nunquã per se edocent, quid faciendũ sit: interueniunt tamen aliquando quod à facultate requiritur, ac, ne accipiatur, impediunt, vt docet Galen. lib. de Opt. B Secta ad Thrasyb. cap. 27. quod nihil aliud est, q̃ metam esse, & mensuram indicationum.

II.

Ἔπειτα δὲ τὰ πνεύματα, τὰ θερμά τε καὶ τὰ ψυχρά. μάλιστα μὲν, τὰ κοινὰ πᾶσιν ἀνθρώποισιν, ἔπειτα δὲ καὶ ἐν ἑκάστῃ χώρῃ ἐπιχώρια ἐόντα.

Deinde verò ventos & calidos, & frigidos, maximè quidem omnibus hominibus commu- C *nes, mox autem & vnicuiq, regioni peculiares.*

Quamuis ventorum tractatio maximè eorũ sit propria, qui philosophiæ naturali operã nauantes, naturalium omnium effectuum causas recensere conantur: qua etiam ratione factum est, vt longam de eorum natura disputationem instituat Aristoteles 2. Meteor. tamen cùm eorundem disciplina, & dignotio magnũ ad res oẽs præstare medico vsum possit, meritò Hippocr. hanc ventorum cognitionẽ hoc loco me- D dico necessariã testatur, vt qui calidi, qui frigidi sint, possimus dignoscere: quocirca non fuerit fortasse absurdũ, si hoc loco mihi proposuero de ventorum natura tractationẽ instituere, vt inde communi eorũ natura cognita, causis consideratis, tum & numero animaduerso, possimus meliùs, quę hoc loco ab Hipp. proponũtur, intelligere, & quę postea de iisdem ab eo dicuntur, meliùs explicare. Inprimis aũt est de natura ventorũ inter philosophos controuersia: E Anaximãder, vt refert Plutarch. & Gal. in lib. 3. Com. ad lib. de Hum. c. 13. credidit ventum esse fluxũ aëris, cuius subtilissimas, maximeq; humidas partes Sol iam assumpserit: quã sententiam etiam Stoici videntur esse sectati. Theophrast⁹ in lib. περὶ ἀνέμων, qui nondũ (qood sciã) latinitate donatus est, credidit & ipse ventum esse quidem aëris motionẽ, & agitationẽ cum impetu factam, ab exhalatione tamen primam originem habere scribit, q̃ ab ea aëris fiat com- F motio: In eo autem hæc Theophrasti sentẽtia à superiori differt, quòd Theophrastus nõ ex seipso aërem moueri, ventosq; facere velit, sed q̃ exhalatione hinc inde commota aërem moueri contingat; cùm Stoici (vt optimè eorum hac in re, sicut in multis aliis sectator Seneca docuit) non esse necessarium, vt aër moueatur, alium habere motorem, sed suum motum habere vel à seipso, vel à Sole: habere enim naturalẽ vim seipsum mouendi aërem, nec aliunde concipere crediderunt, nec nobis datas esse vires,

quibus nos moueamus, aërem aotem inertẽ, &
ioagitabilem relictum esse dici posse. Cùm igi-
tur aër vim habeat modò spissandi se, modò
expandendi, in hac expansione agitatur, & fit
ventus. Itaq; inter aërem, & veniō hoc esse dif-
ferentiæ dicuut, quod ioter lacom, & flumen:
quin & ipsum per se Solem causam vẽti esse di-
cuot, cùm aërem rigẽtem fundir, & ex coacto,
deniq; explicat. Aristoteles aũt tum 1. tũ 2. lib.
Meteor. mulrò aliter de ventorũ natura dispu-
tauit, atq; non modò hanc non recepit seoten-
tiam, sed multis ratiooibus vtrobiq; eam inse-
ctatur: quas in præsentia, neq; recentere, neque
ad examen reuocare, aut à calumnia vindicare
volumus: quòd hoc ad eos, qui Meteorologica
tractant, potiùs pertineat: nos verò solùm obi-
ter de ventorum natura disputationẽ iostitui-
mus, vt Hippocr. sententiã inueniamus, eamq;
à communi expositorum Aristotelis calumnia
vindicemus. Credidit igitur Aristoteles (vt bre
uiter eius sententiam perstringam) halituum
duo esse genera, humidum vnum, aridum alte-
rum, ille vapor dicitur, hic verò fumns, & exha-
latio, neq; vnum sine altero eleuari vnquã pos-
se credidit, sed simul eleuari, vnicam is sumit
denominationẽ, qui alteri prædominetur: vn-
de, qui plus habet humoris, materia est pluuia-
rum: qui verò siccior est, ventis generandis ma
teria est idonea: terrs. n. postquã pluuiam susce
pit, & interno, & superno calore resiccata, hali-
tum, qui ventorum est materia, protrudit: Sol
verò horum est causa efficiens: halitus verò de-
terminatos requirit, vt veutos excitet, & certã
caloris metã: etenim exiguos tabefacit, & suo
calore, qui amplior est, calorem halitus, qui est
minor, discernit, ac dissipat. Prætetea verò ter-
ram priùs exsiccat, quàm affatim fiat secretio;
sicut magnus ignis exiguam deurit materiam,
priusquàm fumum excitet; vnde fit, vt à Septen
trione, & Meridie venti maximi oriátur Aqui-
lo, & Auster; quòd neq; ad eas partes maxima
vis Solis perueniat, vt non priùs humorem ex
siccare possit, quàm flatos excitet: qoare verò
venti & obliquè moueantur, & alia huiusmodi
in præsentia omittimus, cùm hanc disputatio-
nem solùm instituerimus Hippocratis senten-
tiæ de ventis inueniendæ, & examinandæ cau
sa. Cùm igitur 1. & 2. Meteor. eorum refellat o-
pinionem, qui crediderunt ventum esse aërem
motum, non exhalationem, crediderunt illius
loci expositores eo loci Hippocr. sententiam
reprehendi: moti antem sunt vnico loco eius-
dem lib. de Flatibns, vbi habet ἄνεμος γὰρ ἐστὶν
ἠέρος ῥεῦμα καὶ χεῦμα, id est, ventus est ipsius aëris
fluctus, & vnda: cùm alioqui locus ille nõ mul-
tum nobis possit facessere negotium propter
libri exiguam auctoritatem; siquidem inter
Hippocr. libros germanos non ita facilè an-
nomerauerim, cùm omnium effectuum, omni-
umqne morborum caosám vnicam statuat fla-
tum, ventúmve; qnum nun quam hoc compro-

A batit, oppositumque vbique affirmanerit. Sed
esto, sit Hippocr. certè cùm cõcisus sit admodũ
obscurusq; ob breuitatem, oon ita indicta cau-
sa reprehendi debet: neque superficie tenus e-
ins verba sunt intelligenda; sed amico animo
omnia sunt explicanda, siue ex eiusdem verbis
alibi copiosiùs expressis, siue ex antiqnis, &
probatis eius expositoribus: Si igitur ipsum
rectè intellexerimus, vtique videbimus nullo
modo disseotire ab iis, quæ post ipsum de ven-
B tis Aristoteles scriptum reliquit: quinimò sicut
multa alia ad philosophiam naturalem spectã-
tia, tanquam à præceptore, & consanguineo
mutuatum esse. Cùm igitur dicit veotum esse
aëris fluctum, intelligendum est, ventũ esse id,
quod aërem mouet, & agitat: iussit enim sum-
mus ille rerum omnium artifex veotos flare
ad eustodiendam aëris, terræq; naturalem tem
periem, ad euocaodas, expellendasq; pluuias,
& alendos satorum, & arborum fructus, necnõ
C ad difflationẽ, quæ vna est putredinis vindex:
huius rei testis est Hippoc. 2. de Diæta, asserens
à terra vligioosa, è finibus, è fluminibus, ex a-
quis stagnantibus, à locis frigidis multa niue
refertis, & glacie ventos otiri: quòd si aëris flu-
ctus per se essent, non ab aquis, humidisque lo
cis prooenire ventos assereret, sed à semetipso;
quemadmodum & Stoicos, & Senecam sensis-
se docebimus. Sed Aristoteles nónne & ipse
hoc idem de ventorum natura, materia, gene-
D ratione, & motu aliquando asseruit? is enim 26.
Section. Problem. 34. deioceps, tum & libro de
Mundo (si modò ij libri sunt Aristotelis, nequo
enim hoc facilè affirmauerim) hauc venti de-
scriptionem tanquam veram assumit, scilicet
aërem motum esse ventum; cùm alioqui motũ
hunc aëris reuera veotum nõ esse docuerit, sed
simul cum vento: & quod ita sit, argumẽto est,
quòd videamus Galenum 3. Comment. in lib.
de Humor. Comment. 13. postquam Aoaximan
E dri, & Stoicorum opinionem refutauit existi-
mantium ventorum naturam io solo motu aë-
ris per se facto consistere, non in exhalatione
mota, & moueore, & Aristotelis sententiã tan-
quam verã amplexatus est, atq; eam paraphta-
sticè exposuit, tandem cõcludere: Cùm igitur
ventus sit aëris fluens vnda cum incerta motus
redundantia, & quæ sequuntur: quæ quid sibi
significant? quàm non repugnare asserere ven-
tum esse vndam aëris, vt Hippoc. aliquando di
F xit, & esse exhalationẽ motam aërem mouen-
tem, modò motum illum aëris non per se, & ex
se, sed ab exhalatione fieri dicamus, in qua re
certè meo iudicio non dissentit multùm à suo
præceptore Theophrastus; nisi quòd ventum
non exhalationem crassiorem factam, & motã
solùm, sed simul cum ea aërem moueri debere;
hocq; in ventorum essentia contineri credidit;
cùm Aristot. ventorum totam naturam consti-
tuat in exhalationis siccæ, & densatæ motio-
ne: quòd si aër simul mouetur, id ex consequen
ti

ti tantùm fit, non quòd ad ventorum naturam pertineat. Censuit igitur Hippocr. vt tandè ad institutum reuertar, ventorum cognitionem, & nobilem esse, & medico vtilem, & necessariam: venti enim si sint ab ipsis habitationib. exclusi, non solùm aliquando corporib. bona valetudine fruentib. efficiunt salubtem locũ; sed & si qui morbi ex aliis occasionibus fortè excitarentur, qui aliis in locis difficiliùs curari possent: in iis propterea, quòd exclusi venti sint, expeditiùs curari poterunt, quales sunt grauedines, tusses, articulorũ morbi, pleuritides, pulmonis exulcerationes, sputa sauguinis, & mur borum id genus, quòd non detractione, sed potiùs adiectione curantur. Cùm verò sint & alij morbi, qui ab aliquo ventorum genere curantur, hac etiam ratione Hippoc. hanc ventorum cognitionem medico necessariam dicebat.

Et calidos, & frigidos] Non tam ventorũ naturã, generationis modum, & eorũdem causas, quã qualitates: quibus mediantibus possunt variè corpora nostra alterãdo immutare, medico cognoscendas esse voluit Hippocr. vt rectè posit contraria contrariis applicãdo curationem, & similia similibus adhibendo conseruatricẽ medicinæ partem exercere. Inquit igitur debere medicum considerare, qui venti sint frigidi, & qui calidi: miro enim quodam artificio ventorum tantam multitudinem ad duo summa genera reducit, non secùs, quàm fecerit etiã post ipsum Aristot. 2. Meteor. vbi postquã vndecim, aut duodecim ventorũ species enumerauit, ne multũ naturalis philosophus in iis laboraret, ad quatuor genera reduxit, Aquilonẽ, Austrũ, Subsolanum, & Fauonium; sed postmodũ hos eosdem compositiuo ordine ad summa duo genera reducit Aquilonios, & Austrinos, eorum qualitate, quod ad calorem, & frigus pertinet, simul indicata. Hippocr. verò quasi è conuerso resolutione vtitur, communissimis generibus priòs propositis ad minus vniuersalia descendens, mox aũt particulares etiam ventos attingens: optimè enim dixit alios ventos esse calidos, alios frigidos: quia qui Aquilonij sunt, id est, naturã Septentrionaliũ habentes, frigidi omnes sunt: qui Austrini à Meridionalibus partibus exorientes, calidi: qui verò orientales sunt, aut occidentales, ad prædictorum naturã rectè reduci possunt: siquidem docet ibidem Aristoteles Fauonios, hoc est, qui ad occasum pertinent, frigidos potiùs esse, quàm calidos: contra Subsolanos potiùs calidos; & ideo ad Austrorũ naturam hos commodè reduci posse, sicut illos ad Aquilonẽ ibidem docuit. Hinc fit, vt annos, vel partes eorundem, aut Austrinas, aut Aquilonias, partem cõmemoret Hippoc. ad duas istas generales differentias penes actiuas qualitates animũ habens. Has igitur hoc loco tanquã magis medico necessarias ventorũ qualitates sumpsit medicus; cùm bonę corporum valetudinis conseruatio, tum & à morbis præseruatio, &

curatio per ventos facta illis duabus perficiat. Verũ est hac in re, q. non paruam inducit difficultatem, q. hoc loco Hippoc. sicut & ab eo mutuatus est Aristot. 2. Meteor. alios vẽtos calidos dicat, alios frigidos: vnde Austrinæ constitutionis calidæ, & Aquloniæ frigidæ passim Hipp. & Gal. mentionem faciunt; cùm alioqui Hipp. lib. 2. de Dięta ab initio ventos oẽs frigidos, & humidos naturã asserat: & reddit rationẽ, quoniam à niuibus, gelu, stagnis, fluminibus, locisq; humidis proueniunt; ideoq;, inquit, omnes natura sua refrigerant; verùm pro locorum diuersitate magis, minùsve: quinimò & Aristoteles, qui tamẽ alios, & ipse, calidos, & alios frigidos posuit, 2. Meteor. ventorum materiã esse dicit exhalationem, quæ natura sua calida est, & sicca: quare Auer. in eius loci expositione vẽtum exhalationem calidam, & siccam esse probat duobus argumẽtis; quòd velociter moueatur; & quòd omnia exsiccet. An dicendum est, quòd si materiam remotam, & subiectum, ex quo proxima ventorũ materia generatur, tum & modum, quo propriam formam assequatur, cõsideremus, omnes venti frigidi dici possint, quia videlicet (vt optimè docet Hippocr.) à locis frigidis potissimùm eleuentur, & à materia frigida, terra aqua imbuta, niue, glacie: vnde dicebat Aristot. 2. Meteor. I. C. secundũ Alex. 19. plurimos fieri vẽtos ab Vrsa, & Meridie, Aquilones scilicet, & Austros, qui ab exhalatione fiunt: probat hoc, quoniam Sol ad hæc non accedit loca, exponit Alexander Aphrodisieus, q. ad Tropicos solùm quum accedat Sol, eleuatos vapores multos ob humiditatem regionis non potest consumere, sicq; pluuiæ multæ iterum generantur: vbicunq; autẽ multam pluuiã terra suscipit, multas etiã exhalationes eleuari necesse est: quemadmodum, inquit, ex viridib. lignis fumus: viridia enim ligna plurimũ emittunt fumum, qui quidem exhalatio sicca est: ac simili quidem modo succensa terra, tum à calore Solis, tum ab eo, qui in ipsa est, exhalationẽ exhibet illi similem, quæ à lignis exit, fumosa enim exhalatio corpus, & materia venti est. Sic igitur patet respectu materiæ: vnde exhalatio, quæ proxima ventorũ causa, eleuatur, frigidus esse; respectu etiam agentis ecõtra omnes calidos dici posse: atqui exhalatio venti nondum naturam suscepit, sed fumus potiùs solũ dicitur, & exhalatio, quousq; sursum tendens, atq; in supernam aëris regionem inpingẽs, ob crassitiem assecutã merito regionis mediæ tandem deorsum obliquè pellitur; crassior enim facta exhalatio, & terrestriorem naturam assecuta, ventus efficitur, qui reuera frigidus est. Verùm nec ea ratione vocãtur à medicis, & philosophia naturalibus frigidi, aut calidi dici solent, sed ratione regionum, & partium, p quas perflando transeunt: quamuis enim iuxta propria principia semper frigidi sint; tamen si per calidas partes ferantur, calidi euadunt. Nec id im-

posibile dici potest: nam si certum est exhalationes, & ventos natura sua siccos esse, & tamē quandoq; humidi persentiuntur; quid prohibet eosdem aliquando caliditatem & suscipere, & inuehere posse? demonstrat hoc manifestis verbis Hippoc. lib. 2. de Dieta; postquam enim vētos omnes frigidos esse docuit, subdit: verùm propter situm regionum, & locorū, per quę venti ad singulas regiones accedunt, diuersi euadunt, frigidiores, calidiores, humidiores, sicciores, morbosiores, & salubriores: quin & Aristot. 26. Sect. Problem. 48. cùm iam Austrum calidum statuisset, Aquilonem frigidum; quærit cur cùm nobis Auster calidus, iis, qui Africā incolunt, & Lybiam, sit frigidus, vt nobis Aquilo? Respondet, quòd sicut nobis Boreas frigid^9 est, quia non longè abest à proprio principio, cùm nos magis ad Septentrionem vergamus, ita illis Auster, quòd in meridiem tendat. Cùm igitur non longè positi à proprio principio, certè propriam seruabit frigidam naturam: imò & aliam quoq; in motum reijcit causam: quoniā, eùm mouetur, & extruditur per angusta loca, propinquioribus ob motus vehementiam frigidus persentitur: vbi verò longiùs protrahitur, diffundi, & hebetari necesse est: vnde calidior nobis apparet Auster, tū ob loca, per quæ transit, vt docet secundo Meteor. tum ob lentū motum, per quem hebetatur, & calidior videtur: quod & cap. 3. eiusdem manifestiùs ostendit, cùm Austrum perflatu æstuosissimum fateatur, quòd nō parum vaporis secum ducat, nam etsi (inquit) eiusmodi non sit, sed vnde spirare incipit, frigidus habeatur; nihilominùs, dum se longiùs protrahit, propterea quòd multum halitus secum è vicinis trahit, calidus efficitur. Confirmari potest hæc sententia Macrobij auctoritate secundo de Somn. Scipionis cap. 5. vbi Austrum, qui calidus omnibus censetur, à prima sui origine frigidum esse dicit: nam loqueos de meridie; sciendum est (inquit) quòd ventus, qui per hunc ad nos cardinem peruenit, id est Auster, ita in origine sua gelidus est, vt apud nos commendabilis est blando rigore Septentrio, sed quia per flammam torridæ Zonæ ad nos permeat, admixtus igni calescit, & qui frigidus incœpit, calidus ad nos peruenit: Neq; enim vel ratio, vel natura pareretur, vt ex duobus æquo rigore pressis cardinibus, dissimili tractu flatus emitteretur: nec dubium est nostrum quoq; Septentrionem ad illos, qui Australi adiacent, propter eandem rationem calidum peruenire, & Austrum corporibus eorum auræ suæ rigore blandiri. Quomodo igitur venti cùm omnes ab origine sua sint frigidi, alij calidi dicantur, & alij frigidi, dictum est: qua etiam ratione fit, vt quæ de particularibus qualitatibus secundis, & actionibus ventorum ab Aristotele 2. Meteor. & à Theophrast. lib. de Ventis dicuntur, non ad propriam ventorum naturam referenda sint, cùm eadem sit

A omnium materia, forma, & efficiens; sed respectu nostrûm, qui in hac plaga habitamus, non propria ventorum ratione, sed ob varias, quas à locis, per quos ferūtur, assumūt mutationes.

Maximè quidem omnibus hominibus communes.] Ventorum cognitionem medico necessariam docuit Hippocr. mox, & eorundem qualitates dignoscendas; atque breuitatis gratia duarum solùm qualitatum meminit actiuarum, caliditatis, & frigiditatis; nunc docet per hæc verba,
B non modò medicum debere esse contentum vniuersali hac cognitione; sed etiā debere descendere ad magis particularia; & cognoscere omnes ventos communes, id est, qui ad parrē terræ in nostro hemisphærio positam possunt peruenire: quod licet ipse hoc loco particulatim non doceat, sparsim tamen nonnulla eorū attingit. Quapropter nos breuissimè quantū in tanta varietate fieri poterit, hæc considerabimus, atq; tum numerum, tum eorundem situm contemplabimur. In ventorum numero
C ponendo non vna est Naturaliū, Medicorum, Astrologorum, & Geographorum sententia. Aliqui enim crediderunt omnes ventos omnibus communes ad quatuor summa genera reduci, superfluumq; esse plures ventorum species ponere, ita vt pro quadruplici cœli & terrę partitione quatuor quoque venti constituantur, Orienti Eurum, Occidenti Fauonium, meridiei Austrum, Septentrioni Boream particu-
D lariter attribuentes. Hanc sententiam non recipit Galen. 3. Commen. in lib. de Humor. cap. 13. sed octo ventos posuit: facta enim figura orbis terrarum, diuisaq; in quatuor partes, orientem, occidentem, meridiem, & septētrionem; principes ventos quatuor constituit Subsolanum, Fauonium, Austrum, & Aparctian, inter quos quatuor alios collocat: Nam inter Subsolanum, & Austrum post ortum Solis hybernum ponit Eurum: Inter Austrum, & Fauoniū
E post hybernum Solis occasum Africum: Inter Fauonium, & Aparctian post occasum æstiuum eum, qui Caurus nominatur; Inter Aparctian, & Subsolanum post occasum æstiuum Aquilonem: sicq; octo solùm enumerat. Aristoteles verò secundo Meteor. octonario numero non contentus, omnes ventos ad vndenarium numerum reduxit. Verùm vt res hæc meliùs intelligatur, non erit ab re circulum describere per sua segmenta diuisum, quo & Galeni senten-
F tiam, & Aristotelis, meliùs quilibet intelligere possit: cùm enim & ipse quatuor pro totidem cardinibus mundi ventos principales constituisset Subsolanum, Fauonium, Austrum, & Aquilonem; mox inquit, non posse hos per tantum spatium solùm aduersus sese flare: quare per contrarietatem octo primum esse colligit inter se contrarios, quorum duo Aquilo, & Auster à duobus polis spirant: sex alij ab ortu, & occasu ternis punctis præcipuis, scilicet duobus Solstitiis, & Æquinoctiali: ab ortu quidem Æqui-

æquinoctiali Subſolanus: ab ortu ſolſtitij æſti- A uui Cæcias: ab occaſu eiuſdẽ Argeſtes: ab occaſu Æquinoctiali Fauonius; ab ortu ſolſtitij hyberni Vulturnus, ab occaſu eiuſdem Africus; quorum omnium Aquilo, & Auſter inter ſe cõtrarij ſunt: Item Cęcias, & Africus inter ſe, ſic Vulturnus, & Argeſtes, Fauonius prætetea & Subſolanus; tres mox alios ſtatuit, duos circa circulũ ſemper apparentẽ Meſen, & Thraſcian, quibus nullum ponit contrarium, niſi forraſſe, inquit Thraſciæ Phœnicias opponatur: ſed circulo id declaretur.

SEPTENTRIO.
ORT. ÆST.
ORIENS.
ORT. BRVM.
MERIDIES.
OCCAS. BRVM.
OCCIDENS.
OCCAS. ÆST.
Aquilo Galeno
Subſolanus
Vulturnus
Auſter Galeno
Caurus Galeno
Aquilo Septentrio.
Corus, Olympias, Sciron Ariſtoteli, Magiſtrum dicunt.
Fauonius.
Africus, Garbinum dicunt.
Libonotus qui nõ eſt poſitus ab Ariſt.
Auſter
Vulturnus, Sirocũ dicunt.

Hoc igitur ordine vndecim ponit vẽtos Ariſtoteles: quærit q́; rum demũ cauſam, quare ventos duos à Septẽtrione poſuerit laterales, meridiei verò nullum, aut certè ignobilem; duasq́; reddit rationes. Prima q, cùm ſimus magis Septentrionales, non mirũ eſſe debet, ſi & nobis magis cõſpicui plures ſentiant; cũ verò à meridie q̃ longinquiſsimi ſimus, & nobis meridies non ita ſeſe offerat, ignobiliores, pauciores, & minus cõſpicui vẽti apparẽt: aliá refert cauſam in maiorẽ niuiũ, & aquarũ copiá, quę in Septentrionali plaga maxima eſt. Poſt Ariſtot. Plin. 11. Nat. hiſt. c. 47. à M. Varrone mutuatos, non vndecim, vt Ariſt. ſed duodecim ventos cõſtituit, vt terni à quatuor mũdi cardinib⁹, penes q́s diſtinctionẽ ſumit, erumpát: atq; in omnib. cum Ariſtot. deſcriptione conuenit; niſi q, inter Au- E ſtrũ, & Africũ ponit Libonotũ, & q, Boreã, ſiue Aquilonẽ ab Aparctia diſtinguens, nulla Meſis facta mẽtione in hui⁹ loco illũ collocat, & non ita Phœniciam, & Euronotũ eſſe idẽ cognouit. Ariſtot. ſententiá recẽtiores, q duodenariũ hũc ventorũ numerũ ſectati ſunt, duplici nomine conati ſunt repræhẽdere; primũ inſufficientiæ; q, imperfectũ hunc numerũ vndenariũ conſtituerit; cũ alioqui tum rõe contrarietatis, ne vni duo ſint cõtraria p ſe, admitti nõ poſsit; tũ quia F manifeſtè duodecim pſentiantur, & reperiant vẽti inter ſe cõtrarij. Scdo, cõtradictionis reprehendũt, q, aliqñ Auſtrũ à meridie, loco oppoſito Vrſę, flare affirmet, vt cap. 4. & 6. aliqñ verò non ab hoc loco, ſed ab æſtiuo ſolſtitio ſpirare ſcribat, vt cap. 5. reddẽs .n. rationẽ, cap. 4. cur Aquilones, & Auſtri plus cæteris ſpirent, eam eſ-

ſe cauſam dicit, quia Sol hæc vna loca non adit, A
ad occaſum verò, & ortum cõtinuò fertur: quò
fit, vt ab extremis mundi cardinibus, ad quos
Sol non fertur, flare maximè ſoleãt: duos enim
hos polos nunquàm Sol attingit, q, vltra duos
tropicos nõ progrediatur, vt videre licet apud
Ptolom. 2. Almageſt. pòſt idem confirmat, cùm
dicit: vocantur, qui ab Arcto, ſiue Vrſa flant, A-
quilones, qui verò à Meridie, Auſtri: & pòſt, cũ
ſitum eorundem docet, per literas idem confir
mauit: Cùm tamen apertiſsimis verbis hoc ne- B
get idemmet, cap. 5. Auſter, inquit, ab æſtiua cõ-
uerſione, non ab altera Vrſa, ſpirat: Et ſub finem
eiuſdem capitis inquit: quòd quidem ab altero
polo non ſpiret, manifeſtum eſt, quãdo ne ipſe
quidem ab hyemali ſolſtitio ſpiret, nam alium
ab æſtiuo ſolſtitio venire oporteret; ſic enim
proportionis ratio exigit: nunc autem nullus
inde ſpirare ſolet; ſolus enim vnus ex illis locis
ſpirare videtur: quare neceſſarium eſt, ventum,
qui ab exuſta terrarum parte ſpirat, Auſtrum eſ- C
ſe: quomodo igitur hæc cohærere poſſunt, vt
Auſter à meridie ſpiret, & ab æſtiua conuerſio-
ne, locis inter ſe diſtantiſsimis? quinimò per i-
pſum etiam Ariſtot. ventus, qui ab æſtiua con-
uerſione flat, nõ Auſter eſt, ſed Cæcias. Accedit
poſtremò, q, in poſteriori hoc loco vult Ariſtot.
à loco terrarum exuſto, id eſt, Zona torrida ven
tum hunc ſpirare, non ab altero polo, nec à ver-
ſione hyberna, ea ratione, q, ſi inde ſpiraret, o-
porteret & ab æſtiua verſione alterum ſpirare, D
quem nullum reperiri ibidem fatetur, cùm ta-
men capite de ventorum poſitione dixerit ab
eo puncto Cęciam ſpirare. Hęc eſt nullo modo
diſsimulanda in verbis Ariſtot. difficultas: quã
aut omnino, aut ſicco pede Alexander, Olym-
piodorus, & Auerroes, reliquiq; fere omnes il-
lius loci expoſitores prætériere; ita vt difficile
ſit admodũ nobis hac in re Ariſtot. conciliare:
Franciſci enim Vicomercati conciuis noſtri ſo-
lutionem, vt fortaſſe alicui parti ſatisfacere poſ E
ſe cõcedamus, ita negamus tollere: q, maiorem
facit difficultatem: Dicit enim deſcriptionem
ventorum, & poſitionem eorundẽ in orizonte
rotundo factam nõ eſſe orizontis totius terræ,
ſed noſtræ tantùm terræ habitabilis; quę ad Se-
ptentriones intra circulum arcticum, & Tropi-
cum cancri poſita continetur; & ideo rotondũ
reuera non eſſe; cùm nec huiuſmodi ſit poſitio
terræ, cuius eſt orizon. Æquinoctialẽ ergo cir-
culum verſus Tropicum æſtiuum orizon non F
tráſit: quare cùm à meridie Auſter flare dicitur,
nõ ab altero polo, qui ad meridiem eſt, flare eſt
intelligendum; q, orizon ad polum illum non
pertingat, ſed à puncto, quod illi polo in Tropi
co æſtiuo correſpondet. Pulcherrima certè ſo-
lutio, & ingenio adeò claro digniſsima; verùm
non vindicat à calumnia, & contradictione A-
riſtotelem: primùm enim ſi concedatur deſcri-
ptio, & poſitio ventorum, quemadmodum ex
Ariſtot. ſententia poſuimus; cùm à puncto me-

A ridiei ad punctũ ortus æſtiui contineantur, ſiue
intercedãt quatuor puncti, ſcilicet locus Phœni
ciæ, locus Euri, ortus ſcil. brumalis, locus Sub-
ſolani, ortus ſcilicet æquinoctialis, & totũ ſpa-
tium ab hoc ad ortum æſtiuum vſq;, in quo lo-
catur Cæcias, vt ex circulo iam facto videre li-
cet; non video quomodo per diuiſionem hanc
nouam terræ noſtrę habitabilis conſtitui poſ-
ſit locus Auſtri orbis æſtiuus. Prętereà, quomo
do dici poteſt Auſtrum nõ venire aut à meridie,
B aut ab occaſu hyberno, quoniã ſpiraret alius à
puncto ortus æſtiui, cùm in capite de poſitione
ventorum Cæciam ab huiuſmodi loco ſpirare
dixerit? Poſtremò, quomodo verum eſſet, quòd
ab Hippoc. 2. lib. de Dięta, & ab Ariſtot. 26. Sect.
Probl. 51. ſcriptum eſt In Lybia Auſtros ita eſſe
frigidos, vt nobis Aquilones, qđ à loco vicino
propriis principiis ſpirent, vbi aſſumit à meri-
dianis partibus Auſtros ſpirare? quin & hoc ab
iis, qui meridianas terras peregrinationibus, &
C nauigationibus peragrarũt, obſeruatum eſt, &
omnes recẽtiores Geographi, & Hydrographi
vno conſenſu affirmant Auſtrũ ventum à meri-
die flare. Fortaſſe igitur dici poterit, quòd ſicut
in terræ diuiſione, & locis habitabilibus deſcri
bendis deceptus eſt, ita in ventorum numero,
& ſitu deſcribendo fuerit diminutus: cenſen-
dumq; erit Auſtrum à meridie venire; qua in re
nõ recentiores modò, quibus in iis rebus mul-
tò maior fides eſt adhibẽda, ſed & antiqui Geo
D graphiæ, & Aſtrologiæ Scriptores, vt teſtis eſt
Plin. loco cit. vno ore conſentiunt, tum etiam
duodecim eſſe eo, quo diximus, modo poſitos.
Recẽtiores Aſtrologi, & Hydrographi, q de ver
ſatili magnete agunt, ventorũ aliam poſuerunt
partitionem, & alium numerũ. Verùm medici,
qui ventorum numerũ inquirunt, vt ventorum
qualitates, & effectus dignoſcant, duodenario
fuere cõtenti. Verùm, antequã de vniuſcuiuſq;
venti particulari natura aliquid doceam, diſſol
E uẽda eſt grauiſsima in Ariſtot. difficultas, quan
tum ad vniuerſalẽ ventorum temperaturã atti-
net: quemadmodum .n. Septẽtrionales ventis
meridionalib. frigidiores multò, iis, quas dixi-
mus, rationib. eſſe docuit; ita orientales occi-
dẽtalibus calidiores eſſe dicit 2. Meteor. quem
ſecutus eſt Gal. 3. de Hum. c. 13. cuius rei reddit
rationem Ariſtot. q, loca, quæ ad ortũ ſita ſunt,
diutius ſub Sole morentur: tõ hæc omnib. facit
difficultatẽ; cùm ad oẽs terræ partes, quæ à So-
F le quotidie illuminantur, & calefiũt, æqualiter
ille accedere videatur, quãuis horis diuerſis: dif
ficileque ſit videre, quomodo orientales partes
diutius Solẽ habeant ſuper ſe, q̃ occidentales;
cùm Sol neq; conquieſcat, neq; reſpectu harum
duarum partiũ moueatur inæqualiter. Conant
Aphrodiſ. & Olympiod. Ariſt. & explicare, & à
calũnia vindicare dicẽtes, q, Sol orientalib. pri-
mùm adeſt, q̃ occidentalibus; & ſtatim illas par
tes radiis ſuis calefacere ſolet, ſemperq; in eo of
ficio perſiſtit, donec occidat: occidentales verò
ſicut

situr tardiùs illustrantur, ita etiam breuiore tempore illuminatæ calefiunt, q; & tardiùs radios excipiant, & citò deserantur. Sed dato, inquiunt, q; eodē tempore illuminentur, calefiũt tamen magis partes terrę orientales, quia ax viciniori loco radios excipiunt, occidentales verò ex longinquissimo, & illæ per longum tempus illuminantur, & calefiũt, hæ verò citò relinquuntur; vnde calorem conceptũ, cùm habitũ nondum contraxerit, citò etiam amittunt. Verùm pulcherrima sunt hæc dictu; atqui rem intimiùs considerantib. nullo modo satisfaciũt; & falsa sunt ferè omnia: nam cùm Sol orizontē transgressus, terræ nostræ hemisphęriũ illuminare incipit, tam orientalibus, quàm occidentalibus æquè radios impertitur: q; si occidentales tardiùs vim radiorum Solis persentire dicamus, illas easdem etiam tardiùs deseri à Sole affirmabimus: vnde æqualis erit, & par ratio. Nec magis Sol orientalee videt calefacere exortu suo, aut calorem earũ conseruare diuriùs, quàm occidentaliũ; nec item citius occidentales derelinquere, q̃ orientales: cùm, qui Oriens nobis est, aliis Occidens sit, &, qui Occidēs nobis est, Oriens aliis: totq; Orientes, & Occidentes habentur, quot in longitudine sunt habitationes. Hanc igitur vidēs difficultatē Auer. tribus datis solutionibus conatur satisfacere. Prima est, q; cùm Oriēs sit dextera pars cœli, Occidens sinistra, meritò maior illi calor tribuitur. Verùm hæc est alia causæ redditio, non autē difficultatis solutio: prętereà videtur cælũ animal cōstituere, in quo ratione cordis, quod est fons caloris, vna pars alia est calidior: quinimò animalia in sinistris calidiora sunt ob sedem caloris, & fontem, qui in ea parte consistit. Accedit, quòd hæ partes nō reales, sed imaginariæ sunt, quæ enim nobis orientales sunt, aliis sunt occidentales, imaginarię verò causæ effectuũ realium causæ esse minimè possunt. Alia solutio est, Solem statim orientalibus adesse, illasq; vehementer, & collectim calefacere; occidentalibus autem paulatim adesse, & calorem impertiri. Verùm cùm, qui nobis Oriēs est, aliis sit Occidens; censendum est eodem modo respectu actionis Solis se habere vtramq; partem. Postremam ponit, quæ maius specimen veritatis habet; dicit enim orientalibus partib. Solē, puta per octo horas, adesse, sex ab ortu ad meridiē, & duabus ante exortum, occidētalibus autem sex solis illis, quæ à meridie ad occasum intercedunt: nam etsi duabus horis Sol non magis distet ab occidentalibus, quàm ab oriētalibus duabus ante ortum; quoniam tamen recedit, non ita eas excalefacere, neq; calorem iam acquisitum conseruare poterit, ita vt frigori noctis resistat. Verùm hæc rationi Aristotelis non conuenit: Aristoteles enim huius Problematis rationem reddens, Solem occidentalibus tardiùs accedere, & eosdem scribit citiùs deserere. Aristoteles autem non in velociorem disces-

A sum, & tardiorem Solis accessum ad occidentales partes causam refert, sed in id, q; minùs validè operatur Sol, cùm discedit. Vicomercati etiam conciuis nostri solutio non vndequaq; satisfacit: qui in orientis situm totam refert dictorum Aristotelis causam: inquit enim cùm Oriēs positus sit, ita vt Oceanum ad sui exortũ habeat, Sol exoriens nullo interposito impedimento illuminat, & calore suo fouet; occidentales autem partes à montibus impeditæ non

B statim exortum Solem excipiunt. Vt enim hac solutione fortasse satisfieri potest problemati de maiori caliditate orientaliũ, quàm occidentalium, non tollit eam tamen in Aristotele difficultatem: vt enim illi concedam, hac ratione esse expositum, quomodo Sol tardiùs ad Occidentem accedat, non tamē nos docet, quomodo verũ sit, q̃d ab Aristotele traditũ est, citiùs ea loca à Sole deseri: cùm diceremus etiam ex Aristotelis loco duarum horarum ante exortum,

C quibus Oriens Sole gaudet, Occidentem duas habere post occasum. An igitur dicere nos poterimus occiduas partes ea ratione frigidiores esse, quòd & tardiùs solares radij ad eas accedāt ratione multorum montium interpositorũ, vt optimè docebat Vicomercat⁹; tum etiā citiùs à radiis solaribus deseruntur eadem ratione, qua radios solares tardiùs excipiunt: Cùm enim, dũ occidit Sol, maximos montes post se in partibus extremis relinquat; non mirum est, si citò

D etiam à radiis solaribus deseruntur: Sic igitur Aristotelis sententia vera erit. At non ea solùm frigiditatis maioris occidentalium partium est causa, sed motus Solis magnum quoque ad hanc rem habet momentum; quum enim ab Oriente Sol ex Oceano quasi emergat, quod calidius est, calidos quoque halitus, & aērem secum rapit, quibus terras propinquiores calefacit, & ventos calidiores inducit: etsi enim ad Occidentem Oceanus quoq; est,

E quoniam tamen ad illum, non ex illo Sol mouetur, nihil ferè Orientis comparatione caloris in occiduas terrae ex Oceano defeteretur; hincque omnia in oriente suauiora, & meliora generantur, Solis calore illuc magis vigente, atque etiam terris ex halitibus Oceani pinguioribus factis. Postulat tractationis ratio, vt tandem de vnoquoque aliquid breuiter attingamus, vt quum inferiùs constitutiones, & genera morborum ex variis ventis genita re-

F censuerit, facile nobis sit eorum reddere rationem. Subsolanus, quem cardinalem esse, & ab ortu Solis æquinoctiali venire dicebamus, suauis est, purus, temperatus, & saluberrimus, vt docebat Auicenna in secunda Fen. primi libri Doct. 2. Sum. prima, cap. 10. temperies verò hæc in passiuis qualitatibus intelligitur, in actiuis enim ad caliditatē vergit, non multùm tamen excedit: vt docet Aristoteles 2. Meteor. temperatus verò dicitur, non quòd perpetuò talis sit, sed q;, cùm in principio diei,

& in fine noctis exoriatur, minùs humidus est, sed potiùs exiccat, secus quàm, si in fine diei, & in principio noctis flare incipiat: qua ratione excessus humiditatis non notabilis, siccitate eiusdem tollitur. Hæc est Auicen. loco cit. sententia. Quòd si Ptolomęo primo de Astrorum iudiciis Subsolanus calidissimus dicitur part. 39. de Orientali, qui ab exortu brumali spirat, qui Vulturnus nuncupatur, intelligendus est. Quamuis autem talis sit Subsolanus, Italis tamen, potissimum iis, qui non longè distant à mari Orientali, vt Neapolitanis, insalubris est, & pluuiosus: verùm hoc ratione loci, & situs accidit, non quòd talis nō sit eius natura, qualē descripsimus. Sequitur Eurus siue Vulturnus, quem calidum, & siccum cum Aristotele faciemus: atq; neq; per totum motum siccus est, sed in initio talis, processu temporis humidus fit, & pluuiosus: calidus quidem ob solares radios rectiùs per puncta ortus brumalis, & æstiui receptos: Siccus ab initio est, mox autem humidus, quia, cùm natura sua siccus sit, ab Austris progressu temporis humectatur, vnde naturam propriam amittit: Quare secundo de Naturali historia Plin. 4,6. dicebat Vulturnos ventos siccos esse, pręterquàm desinentes. Sequitur *Καικίας*, qui & ipse orientalis est: nascitur à puncto ortus æstiui, cùm orientalis sit; calidus & ipse est, sed duorū aliorum minimè: humiditate etiam nō parua præditus est; cùm enim medius sit inter Subsolanum, & Mesen, vel Boream, ab illo mediocrem nanciscitur humiditatem, frigiditatem verò mediocrem à Mese, vel Borea, si modò Boream, vel Aquilonem ab Aparctia, siue Septentrione distinxerimus: hanc enim dicebat Aristoteles causam esse, cur cælum nubibus vehementer denset Cęcias: quod si ibidem frigidum appellat Cæciam, non sibi aduersatur, quia respectu aliorum orientaliū talem esse dicat, quemadmodum etiam Theophrast. libro *περὶ σημείων ἀνέμων*. Aparctian nunc siue Boream sumamus considerandum: hos enim tanquam eosdem cum Aristotele sumimus: is igitur & ipse cardinalis ab Vrsa veniens frigidus est, & siccus: illud quidē, quòd ad illa loca vis radiorum Solis non peruenit: hoc verò, quòd exhalatio magna ex parte educitur. Hippocr. verò secundo de Diæta Aquilonios humidos, & pluuiosos si statuit, non iis, quæ ab Aristotele dicta sunt, & experientiæ repugnat: diximus enim ex Aristotele, Aquilones dici ventos omnes, qui ex Septentrione, vel collateralibus locis spirant: Vnde Geographi, & Astronomi; imò & Medici ferè omnes Aparctian, id est, Septentrionem à Borea, tanquàm à laterali versus Subsolanum distinxerunt; hunc non verè Septentrionem, humidum statuerūt, & Aquilonium annum pluuiosum dicere potuerimus: dicebat enim Aristoteles ventos, qui Subsolanis vicini sunt, humidos esse, quia multam materiam, & vaporem habent, quam propellant.

Dici etiā potest Aparctias niuosus, non primò, & per se, sed si multum vaporem eleuatum inueniat; Serenitatem enim ex natura sua inuehit, tum quòd recto quasi tramite, cùm ex propinquis ad nos veniat, flare videatur: quare nubes illi obuias dissipat, pluuiarumq; omnino materiam consumit: tum quia frigiditate, & siccitate, quominùs vapores eleuentur à terra, impedit: quinimò terram condēsat, & exiccat, ita vt vapores eleuari nequeant. Meses sequitur, qui lateralis est Aparctiæ, aut certè Aquilo, si eum cum Medicis, & Geographis ab Aparctia separemus, & eundē cum Mese faciamus, qui frigidus quidem est, sed humidus: etiā hac ratione niuosum faciebat Aristoteles, & Theophrastus: non tamen adeò, vt Septentrio; quòd in eo minori frigiditati iuncta sit humiditas. Thrascias autem, qui & ipse Aparctiæ collateralis est occidentem versus, eandem ferè naturam habet, atq; Septentrio; frigidus enim est, & siccus, quare natura sua serenitatem parit. Verùm quoniam in frigiditate, & siccitate remissior est Aparctia, si materiā nactus fuerit, remissiores etiam parit effectus, id est, nō niuem, sed grandinem. Quocirca mirari satis non possum Olympiodorū, qui frigidiorē ea ratione Thrasciam Aparctia constituit, quòd magis ad occidentem vergat, quasi verò venti Septentrionales occiduis frigidiores non sint: quare, qui magis ad occidentis punctum accedunt, calidiores, aut certè minus frigidi erunt. Fauonius sequitur, qui ab occasu æquinoctiali venit, in actiuis qualitatibus ad frigiditatem vergens, minùs tamen, quàm Boreales, & quàm eius collateralis Argestes; vnde temperiem quandam in actiuis habere dicitur, in passiuis tamen humidus est: quamuis Italiam, & hunc tractum incolentibus salubris sit, & siccus, serenitatem pariens: qua ratione etiā à poëtis tantopere commendatur, quoniam veris initium iam adesse nobis ostendit, quemadmodum apud Homerum videre licet, cùm scribit: *ἀλλ' ἀεὶ ζεφύροιο διαπνέοντ' αὖραι*, quod vertit Gaza in Problem. 33. 26. Section. Problem. Aristotelis hoc modo:

Sed Zephyri assiduè spirant, ventiq; salubres:

& apud poëtam nostrum Italicum:

Zefiro spira, e'l bel tempo rimena. id est,

Zephyrus aspirat, redeunt iam tempora clara.

Quapropter Aristoteles 26. Sectionis Problemat. 33. 54. & 57. moderatissimum, gratissimū, iucundissimum, & serenum appellat; quemadmodum etiam Celsus, cùm Fauonium saluberrimum statuit: Vesperi autem magis hanc salubritatem habet, vt docet Auicen. libro 1. Fen. 2. Doct. 2. Sum. 1. cap. 10. An verò salubris sit ex natura sua, & per omnem terræ tractum, non ita affirmauerim; cum Vasconiæ tantū afferre perniciei asserat Scaliger in Exercit. vt tarò sine incolarum pauore, & detestatione ingruat: sed de hoc postea. Illud solùm hoc loco ad pensum reuocare oportet, quòd ab Aristotele vsrius finem

nem tractat⁹ de Ventis dictum est, æstuosos esse Fauonium, Austrum, & Vulturnũ, cùm iam superiùs in eadẽ tractatione frigidum potiùs hũc eundem Fauonium fecerit, cum quo conuenit Theophr. in lib. de Venris, vbi etiam reddit rationẽ frigiditatis, quòd vesperi ex mari, locisq; apertis spiret, & post hyemẽ Sole vix dum reoigente, aut autumno, cùm Sol non multùm viget, & Aristot. in Probl. iam dictis non frigidũ, non ealidissimom, sed temperatũ fecit. Quomodo igitur ęstuosos dici poterit ab eodem loco proposito. Græci expositores hác nullo modo dissimulandam in præceptore difficultatẽ ita præterierunt, vt ne verbum quidem de ea fecerint. Recentiores æstuosom appellant, quòd æstate spiret. Sed quàm sit ad propositum, viderint qui Græcè sciunt. Præterea de eo loquitur non seorsum, sed cum Austro, & Vulrurno, qui non æstuosi dicuntur, quòd æstare spirent, sed quòd natura calidi. Accedit, quòd Fauonius rarò admodũ æstate spiret, sed initio veris, & autumni, vt docet Theophr. in lib. de Ventis, & Aristot. in Probl. tum & Plin. lib. 11. Nat. hist. 47. neq; etiam comparatione ad reliquos ęstuosus dici potest; respectu enim solùm ventorum Septentrionalium talis dici posset, cùm respectu cæterorum omnium frigidus sit ipso etiam Aristot. teste, qui occidentales ventos orientalibus frigidiores facit; certũ est autẽ etiam meridionales esse calidiores: & præterea cùm inter Austrum, & Eurum eum ponat, qui oon calidi, & æstuosi comparatione dicõtur, sed absolutè, & ex natura sua, certũ erit etiam id de Fauonio absolutè esse iotelligendum. Còm igitur diu, multumq; considerassem, quid pro tanto philosopho, vt à contradictione, & falsitate eum vindicarem, dici posset; tandem cognoui, quid nomine illo καυματώδης sibi vellet Aristot. interpretes non cognouisse: neq; enim æstuosoa interpretari licet, sed igoitas impressiones, siue caumata fereotes; cùm nos Latini vnicum nomen correspondens Græcæ dictioni non habeam⁹; cùm enim eo loco non de primis qualitatibus ampliùs verba faceret, sed de actiooib. ex natura, & qualitatib. prouenientibus, nó erat, quòd iterum de primis qualitatib. ventorum horum trium, de quibus priùs egerat, iterum tractaret: dixerat enim Mesem niuosum esse, sed magis Septentrionem, vtitur verò nomine νιφετώδης mox dicit Septẽtrionem etiam esse grandinosum, vt & Thrascian, & Argestem; dicit enim χαλαζώδης δ' ὁ ἀπαρκτίας, καὶ θρασκίας, καὶ ἀργέστης, subdit καυματώδης δὲ νότος, καὶ ζέφυρος, καὶ εὖρος, id est, caumata ferentes Auster, Fauonius, & Vulturnus. Sic propemodũ etiam loquitur Theophr. in libello Περὶ σημείων ἀνέμων, versus finẽ, qui oódum Latious à quoquã, quod sciam, est factus: Et qoòd ita Aristot. intelligẽdos sit, manifestũ est, cùm aliorum ventorum varioa effectus docere prosequatur; cùm dicit nubibus aërem replere, sæpius Cęciam, & Aphricum rariùs. Neq;

A verò quispiam miretur, quomodo eosdem effectus sortiatur Fauonius, & Auster, cùm alioqoi in primis qualitatibus maximè dissideaot, cùm calidissimum hunc, illum aũt mediocriter frigidum constituat Aristoteles: nam cùm ignitarum impressionum aërearum materiam statuerit exhalationẽ, cui iuncta sit materia, quasi vnctuosa; cùm Fauonius ob teporẽ & naturalẽ humiditatem, naturam sortitus sit vnctuosis q̃ proximam; non erit mirum, si eo spirante igni- B tæ huiusmodi impressiones sæpenumerò appareant. Aphricus qoi & ipse Fauooio lateralis est, subfrigidos & ipse est, sed insigniter humidus, vt optimè docebat Aristot. 2. Meteor. quòd medios sit inter Fauonium, & Libanotum; vnde ab illo frigiditatem mediocrem, ab hoc insignem humiditatẽ nanciscitur: quapropter nubibus cœlũ deosare scribebat Aristot. Libanotus aũt, qui ab Aristotele omissus est, cùm lateralis sit Austri, vicinũq; habeat Liba, meritò ca- C lidum statuere oportet, in passiuis aũt nó mediocriter humidum, ratione principalis sui, cuius naturam maximè referre debet, tum & ratione adiaceoris Aphrici. Auster huic succedit ex ordine plagæ meridionalis cardinalis, calidus & humidus magna ex parte: docebimus.n. postea, aliquando esse siccum, & aliquaudo esse frigidum; imò aliquib. semper frigidum esse iam docuimus: nos verò in pręsentia de effectibus eiua in nostra hac terrarũ parte loquimur: D pluuias vt plurimõ, & tẽpestates affert, aërem densum, crassum, & pestilentem fouet: de quo in libro de Sacro morbo, cuiuscuoq; taodem sit, ita scriptum est: Auster incipit aërem compactum densare, ac diffundere: quamobrem non statim magnus spirat, sed primùm lentè, & leuis est, quoniam aërem superare non potest, qui priùs densus est, & compactus, sed temporis progressu ipsum dissoluit: idem porro & in terram operatur, & in mare, fluuiosq;, in fon- E tes, & puteos, & quę ex terra nascuntur, & quibus humor inest: est aũt in omni, in alio plus, in alio minùs: omnia aũt hunc ventum sentiõt, & ex splendidis tenebricosa fiunt, ex frigidis calida, ex siccis humida. Sequitur postremò Phœnicias Euronotus, q & ipse calidus est, & humidus, minùs tamen, quàm Auster, cùm ad naturam Subsolanorum paulisper accedat. Cùm igitur (vt taudẽ ad id, vode digressi sumus, reuertamur) tanta sit ventorum varietas, tamq; varia F eorundsm natura, meritò Hippoc. postquã dixit medico ventorum cognitionem necessariã esse, vt cognoscat, qui calidi, & qui frigidi, subdidit: [*& qui omnibus hominibus communes:*] nó hoa aũt solùm enumeratos ventos per communea intelligere Hippoc. arbitror, sed etiã alioa, qui, qoamuis communes ea ratiooe non sint, vt superiores, cómunes tamen & ipsi dici possunt, q. in quacunq; regione, & parte terræ possint, & soleát excitari, qualis est Ecnephias, Typhon, Prester, & huiusmodi, de quibus consulendus

B

est Aristoteles secundo Meteorolog.

Mox autem & vnicuiq; regioni peculiares] Non modò naturæ ventorum vniuersalem cognitionẽ medico necessariam esse dixit Hippoc. sed particulariter etiam voluit oportere medicum cognoscere vnumquenq; ventum vniuersalem: nunc ad particularia magis accedens etiã vult medicũ hac vniuersali cognitione nõ debere esse contentũ, sed vniuscuiusq; regionis peculiares ventos ab eo esse cognoscendos. Sunt verò multis regionib. vẽti ἐπιχώριοι, qualis Apulis is, quem Atabulũ vocat Galen. qui (vt audio) ita morbosus est, cùm ad Austrorũ naturam tẽdat, vt oẽs ferè incolas ictericos faciet; & qui Phasianis proprius, quem Cenchron appellant; Atheniensibus quoq; familiaris est Schiron, paululum ab Argeste deflexus, vt testatur Plin. 2. Nat. hist. 47. reliquis Græciæ populis ignot⁹. In Narbonensi prouincia Circius ita peculiaris est, & frequens, vt cæteræ vicinæ prouinciæ vix eum excipiant. Verùm hi satis sint pro exemplis; nimis .n. longi simus, si innumerabilia ferè ventorũ nomina per historias passim dispersa recensere vellemus ex fluminib. lacubus, stagnis, sinib⁹ desumpta. Verùm iis omnib⁹ addere nos meritò etiã ex Hipp. poterim⁹, peculiares ventos intelligere nos posse nõ solùm epichorios, sed etiam determinatos ratione exortus eorũ, vt sunt Prodromi, Etesię, Ornithię, & id genus, tum & quib. temporibus, tum ij, tum etiam vniuersales soleant exoriri, vt cùm Prodromos dicimus ante exortũ Caniculæ exoriri, & perdurare decẽ dierum spacio, id est, vsq; ad secundũ diem ab exortu Caniculæ: hos immediatè excipiunt Etesiæ, qui termino dierum quadraginta perseuerant, & ad naturam Aquilonis accedũt. Post hos spirant Austri vsq; ad exortũ Arcturi: illo exoriente Corus incipit flare, & per totum autumnũ ferè perdurat: hinc Aquilones spirãt: Fauonij hyemem soluentes ver aperire solent; qui vbi versus finem Februarij peruenerint, ab hirundinũ aduentu Chelidonia dicuntur. Ornithiæ, quæ & Fauonij sunt, die LXXI. post brumam perflare incipientes, per IX. dies perseuerant. Subsolanus solet exoriri post principium Maij, & diutius vsq; ad caniculę quasi exortum perseuerat: in breui aũt illo ab eo ad caniculam intermedio tempore etiam Austri sæpe solent perflare: hæc verò ita intellexisse volo, vt id vt plurimùm contingere credamus: quouis tamẽ tempore quiuis ex vniuersalib. iis vẽtis potest exoriri, & diutius etiam perflare. Hęc sunt, quę longiori fortasse, quàm expositori conueniat, oratione de iis, quæ ad ventorum naturã pertinẽt, in exponẽda hac Hipp. particula dici à me poterãt, ad præsens quidẽ opus intelligendum necessaria, nulli aũt alij loco accõmodari apta.

III.

Δεῖ δὲ καὶ τῶν ὑδάτων ἐνθυμέεσθαι τὰς δυνάμιας. ὥσπερ γὰρ ἐν τῷ στόματι διαφέρουσιν, καὶ ἐν τῷ σταθ-

A μῷ, οὕτω καὶ ἡ δύναμις διαφέρει πολὺ ἑκάστου.

Oportet autem & aquarum facultates considerare; quemadmodum enim gustu differũt, & pondere, sic & virtute aliæ aliis præstant.

Non immeritò poëtam Græcum ἄριστον μὲν ὕδωρ dixisse censendum est, si aquarum summam præstantiam, & vtilitatẽ nobis ante oculos posuerimus: est enim rerũ omniũ maximè necessaria, atq; vsibus humanis vbiq; inseruiens; & si
B optima fuerit, nulli non ætati, cunctisq; hominum ordinib. conueniens, non solùm vt siti sedandæ inseruiat, sed vt quamplurimis aliis rebus commodum præstet, lotionibus, irrigationibus terræ, coriariorum, fullonum, & huiusmodi artium operibus, sed & vt inprimis subitis incendiorũ casibus coërcendis sit ad man⁹: nos hic de eius necessitate potissimum agim⁹, qua ad potum humanũ, cæteraq; paranda eisdẽ edulia in vsum ducitur: nam pro aliis vsib. aliæ
C vt plurimũ, & variæ desiderentur. Ad vsum verò hominis peculiarem, & immediatũ solet duplici ratione traduci, vel extra corp⁹ posita, vel intra corpus assumpta; & hæc tum ad cõseruandam sanitatem, præseruandaq; à morbis corpora, tum ad eadem lapsa reducenda ad sanitatẽ. Extrà positam intelligimus aquam, tum vt sit pars loci habitabilis, vt cũ palustria, maritima, vel humida nimiùm loca incolere dicim⁹, tum etiam vt balnei loco ea vtimur: intrà autẽ, aut
D simplex, aut cum alia re commixta. In curatiua parte vsus aquæ multus est, cùm nihil aqua aut humidius, aut etiam frigidius: quæ duæ qualitates in negotio medico curatiuo efficaciter sępenumero calidis, & siccis affectibus ex aqua, tanquã in summo ibi repertæ, expetũtur, ad sanitatis tutelam, aut mixtæ, aut infractæ: in senectute etiam conseruanda maximus eiusdem est vsus, vt cùm purissimam bibimus abstemij, aut vino admiscemus sobrij, vel cũ multis ad men-
E sarum, cibiq;, & potus vsum incoquimus: vnde dicebat Aristot. 1. Problem. Sect. Prob. 14. (si modò sint Aristotelis, neque .n. hoc affirmauerim) nos ea ratione magis ex aquarũ mutatione lædi, quàm ciborum, q, plurimum aquæ consumimus, tum in potu, tum in pane, & cuiusuis ferè generis obsoniis. Cùm igitur tanta sit aquarũ in immutandis nostris corporib. facultas, meritò earum contemplationem medico necessariem testatur hoc loco Hippoc. imò (si verũ fate-
F ri licet) magis quàm cæris, eius habenda est ratio: Siquidem docuit Aristot. 1. Probl. aquarum mutationem vt plurimũ solere morbos afferre, & corporibus graues mutationes, secus aũt aëris. Et quamuis eius ratio primo loco ibidẽ posita à nobis recipi non debeat, vtpote quæ ab eodem alibi sit explosa; cùm dicat id accidere, q, aër non sit nobis alimentum, vt aqua: secũda tamen ibidem posita ratio maximè est verisimilis, & ad hunc locum maximè accommodata, cùm in tantam aquarũ varietatem totam illius proble-

problematis rationem referat: quamuis enim aquarum, vt simplex est elementum, vnica, simplex, & vniformis sit natura; cùm elemẽta semper sint apud nos impora, imò quasi corpora mixta, non mirum est, si multò plures in ea obseruauit varietates, quàm in aëre elemento puriori: quod respiciens Hippocr. dicit: [*Quemadmodum enim gustu differunt, & pondere, sic & virtute aliæ aliis præstant*] nõ quidem, quòd hæ solùm sint aquarum differẽtiæ, cùm inferiùs & ab odore, B colore, & aliis, differentias aquæ desumi ostendat, sed quòd hic summa quędam capita solùm tradat: sed de iis in tractatione.

IV.

Ὡς ἐς πόλιν ἐπειδὰν ἀφίκηταί τις, ἧς ἄπειρός ἐστι, διαφροντίσαι χρὴ τὴν θέσιν αὐτῆς, ὅκως κεῖται, καὶ πρὸς τὰ πνεύματα, καὶ πρὸς τὰς ἀνατολὰς τοῦ ἡλίου. οὐ γὰρ τωὐτὸ δύναται, ἥτις πρὸς βορέην κεῖται, καὶ ἥτις πρὸς νότον. οὐδ᾽ ἥτις πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα. οὐδ᾽ ἥτις πρὸς δύνοντα.

Quare vbi postquàm quis ad vrbem sibi incognitam peruenerit, eius situm considerare debet, quomodo & ad ventos, & ad Solis exortus iaceat: non enim idem potest, si ad Boreã iaceat, & si ad Austrum; neq; si ad Solis exortum, neq; si ad occasum.

Prosequitur Hippocrates vtilitates huius libri recẽsere, & eius necessitatem à rebus in eo tractatis: nam hactenus à temporum anni, ventorum, & aquarum cognitione hoc demonstrauit, nunc ex vrbiũ situ, quorũ cognitio medicis maximè est necessaria, vt & rectè sanitatẽ tueri, à morbisq; corpora præseruare, tum & lapsa ad pristinam sanitatem reducere commodè sciát, cùm non vna sit, cuiusq; situs vrbium ratio, nec vnus modus: quapropter & quomodo ventis expositus sit, quomodoq; Solem orientẽ, & occidentem excipiat, debet medicus nouisse: iis aũt duobus ad differentes vrbium situs demonstrandos in præsentia fuit contentus, quamuis & ab aliis desumi postea tradat, vt ab eminẽtia, vel depressione, ab aquæ, puta maris, fluuij, lacus vicinia, aut distantia; quoniam ex professo de hac re nunc non agit, sed rerũ solùm capita proponit. Dicitur aũt vrbs aliqua sita ad Aquilonem, quæ montem habet ad meridiem, quo Austrinis flatibus tegatur, expositaq; est alteri faciei cœli, à qua venti septentrionales perflãt: & econtra Australis, quæ montẽ habet ab Aquilonibus obtegentem, tota verò exposita est Austris; quemadmodũ etiam aliæ ad orientẽ, aliæ ad occidentẽ positę dicuntur: id enim in montium situm oppositũ, vel auersum refert: namq; montiũ positio multò aliter potest locis, bonitatis, aut virij: qui enim ad radicẽ montis alicuius ad meridiem, orientẽmve obuersi habitationes suas posuere, proculdubio calores maiores sentient, quàm si ortũ, meridiémve mõs defendat: potissimã etenim, quod ad positionem

A attinet, habendã caloris causam esse meridiẽ, orientẽ alteram; sicuti ecõntrà frigoris, septentrionem, tum deinde occidentem; nisi aliquid sit in contrariũ, quod ventorum vim refringat, aut faciem hanc terræ aliter immutet: quemadmodũ maritimis locis accidere videmus; quæ quamuis aliquando ita sita sint, vt Aquilones excipiant, tamẽ maris propinquitate ad teporem accedunt: sicuti & situs terræ eminens, depressúsue, aut alio quouis modo dispositus: nusquam .n. sub eodem parallelo Æthiopas videmus, quàm in Æthiopia; imò neq; si ad orientẽ, neq; verò si ad occidentẽ ab hoc discedas; q. nõ tam cœli aspectus, Solisue ortus, aut occasus, q̃ terrarũ positio priuata quædã, naturaq; faciat. Accedit etiam ad diuersitatẽ situs terræ, in quo est posita, an decliuis, an excelsus: quãdo edita, plusculũ semper frigoris, sicut humilia, caloris obtinẽt; vt cùm Syriam olim, cùm caua omnia essent, appellarũt κοίλην, & Bohemiæ maior pars C in excelso ita sita est, vt quasi ibi exuberans terra dici possit: sæpe tamen & in vallibus frigora magis vigent; cùm ita sitæ sint, vt vtrinq; positis montibus, ventis frigidis transitus pateat, tunc enim & naturali ventorũ temperamento, & ob angostias, per quas feruntur, loca in vallibus posita, frigidiora redduntur. Conuenientibus igitur in vnõ calorificis causis, si prætereà, quæ frigus gignunt, nullæ fuerint, caloris erit effectus magnus necessariò: eodẽ modo opposi D tis eadem adhibetur ratio. Hæc igitur considerans medicus, statim ac regionem adeat incognitam, de manifestis aëris, quem inspiramus, qualitatibus iudicium feret.

V.

Ταῦτα δὲ ἐνθυμέεσθαι ὡς κάλλιστα, καὶ τῶν ὑδάτων πέρι, ὡς ἔχουσιν. καὶ πότερον ἑλώδεσι χρέονται, καὶ μαλακοῖσιν, ἢ σκληροῖσί τε καὶ ἐκ μετεώρων, καὶ ἐκ πετρωδέων. εἴτε ἁλυκοῖσι, καὶ ἀτεράμνοισιν.

E *Isthæc aũt quàm optimè considerare oportet; tum quomodo in aquis se habeat; númve palustribus vtatur, & mollibus, an duris, & ex sublimibus, & petrosis ex locis profluentibus, anne salsis, & indomitis.*

Vt attentos, & dociles redderet auditores in hoc proœmio Hippoc. temporum, ventorum, aquarum, situs locorũ cognitionẽ medico necessariam hactenus docuit, exercitiíq; gratiâ vt F hoc ostenderet, sitos vrbiũ spectandos esse docuit, cõsideratione habita ventorũ, quibus expositæ sunt, & ortus, & exortus Solis: nunc docet, non hæc modò in loco, ad quem accesserimus, esse considerãda, sed etiam aquas, quibus eorum locorum incolæ vtuntur.

Num palustribus] Vtpote quę soleant quamplures morbos producere, cùm & sapore ingrato sint, limosoq;, putrido odore, colore atro, & æstate calidæ, hyeme frigidæ: vnde fit, vt æstate ventrem perturbent, cùm tardè in vesicam de-

ſcendant,hyeme aũt pleuritides inducãt,& a-
lia,de quib.ſuo loco: ab iis tamen paluſtres Ni-
loticæ ſunt eximendæ;quæ cùm quotannia ex
optima aqua Nili reponantur,priſtinam quoq;
ſeruant bonitatem,& perfectionem.

Et mollibus] *μαλακὰ ὕδατα*. Non ita facilè eſt in-
telligere,quid per molles aquaa intelligat.Ale-
manus,qui in hunc librũ Com.edidit,eas intel
ligit,quæ paluſtrib.ſunt oppoſitæ,tenues ſcili-
cet,radiia ſolarib. illuſtratas,quæ coctæ quaſi à
natura ſunt,& veluti ſubactæ;quæ ſi diutius co
quererentur,fierent inſalubres tenuiori parte cõ-
ſumpta,& craſſiori relicta;legit(vel mollibus.)
Verùm non ſatis mihi placet hæc expoſitio: ſi-
quidem Hipp.non diſiungit molles aquas à pa
luſtribus per dictionẽ ἢ,vel,ſed potiùs coniun-
git dictione,καὶ,ita vt per molles circumſcribat
proprietatẽ paluſtriũ; quare per molles ipſe pi-
gras,tardaſq; intelligo;vnde & dicimus molles
effœminatoſq; : ſicq; lutoſas intelligit,reſides,
& tardas motu:quamuis nõ negauerim cũ Gal.
4.in 6.Epid.10.molles aquas quandoq; ſignifi-
care læues,& optimas.

An duris] Duras hoc loco terreſtres intelligit,
diuiſibilitatiq; nõ ſatis idoneas,q. non ſatis al-
liſione frangãtur,aut longo tractu,quaſiq; inte
græ,& craſſę ſunt,quales eſſe occidẽtales in tra
ctatione oſtendet,tum etiam ab effectu: docuit
enim Gal.4.Sect.6.lib.de Morb.vulg.c.10. du-
ras aquas dici, tum aſperas, tum etiam graues,
q. ventriculum infeſtent,& ab earum potu gra-
uitas quædam percipiatur.

Atq; ex ſublimibus] *τε καὶ ἐκ μετεώρων*.Diſiungenda
eſt dictio hæc à ſuperiori per punctum, ſecus q̃
in pleriſq; impreſsis reperiatur: Zuingeri tamẽ
liber ita habet,vt nos diximus: intelligit enim
aquas,quæ circa verticem mõtium ſcaturiginẽ
habẽt; hæ verò ſuauiores eſſe ſolent,ad vſumq;
aptiſsimæ:huiuſmodi aũt iis,quę duræ ſunt,o-
mnino repugnant è directo, vt docet inferiùs
Hippoc.& Galen.loco citato.

Et an ex petroſis locis] Alemanus,neſcio quo du
ctus ſpiritu, aquas ex petroſis locis ſcaturiẽtes,
vt ſaluberrimas hoc loco laudauit, q. putredi-
ne terreſtri minimè inficiãtur,quodq; cùm per
ſaxa deuoluantur, nulla infectione labefactari
poſsint:cùm alioqui Hipp.in tractatione de A-
quis inferiùs petroſas, & ex ſaxis ſcaturientes
in prauitate primũ poſt paluſtres locum habe-
re teſtetur : per petroſa igitur loca hoc loco in-
telligit Hippoc.loca infima petroſa, vt oppoſi-
ta ſunt petroſis in verticib.montium orientib.
cum.n. longo decurſu frangantur,quamuis ab
initio, & ipſæ fortaſſe crudiores ſint, ſalubres
redduntur:quæ verò petroſæ ſunt, ſed ab infimo
loco ſcaturientes,cùm non frangãtur,duriores
remanent,ad potumq; inſalubres.

Sine ſalſis] Non q. ſalſæ pro potu quotidiano
in vſum veniãt,ſed per ſalſas,ſalſuginoſas intel
ligit.i.ſalſum quoq; modo ſaporem referentes:
has.n.inſalubres eſſe inferiùs oſtendet,& aliqñ
A aluũ adſtringere,aliqñ mouere, corp⁹ demacia-
re,ſanguinẽ labefactare, & ſcabiẽ, aliaq; quam-
plurima,de quibus poſtea agemus,generare.

Et indomitis] Non ſeparat indomitas,crudáſve
à ſalſis,q. ſalſæ etiam apud Hipp.crudæ ſint;ſed
indomitas addit, q. multæ ſint dulces, quæ tñ
indomitæ ſunt:indomitas aũt & crudas duob⁹
modis intelligere poſſum⁹,vel ratione externę
actionia tum Solis,tum agitationis : dñr enim
ab Hipp.aquę coctę,in quib.Sol actione radio-
B rum ſuorum magis partes ſeparauit terreſtres à
ſubtilib⁹;crudę econtra,quę à ſolarib.radiis mi
nimè ſunt ſegregatæ:indomitæ etiam dñr,quę
difficilè pñt à calore vẽtriculi euinci : quamuis
n.aqua non nutriat,ſed vehiculũ quoddam ſit:
qua ratione nullo modo ꝓpriè crudæ in noſtro
corpore dici pñt;tales nihilominùs in vẽtricu-
lo dici pñt, q. ob earum frigiditatẽ excedentẽ,
& craſsitiẽ,terreaſq; partes multas admixtas &
calefieri à calore naturali ventriculi difficilimè
C pñt,& ex ventriculo ad iecur, & cæteras partes
difficilè trãſire. Has igitur oẽs aquæ qualitates
ſtatim ac incognitã ciuitatẽ, aut regionem in-
greditur,vltra ſitũ in præcedenti particula pro-
poſitum,cõtemplari debet medicus, vt & tẽpe-
raturas hominũ, & mores, & morborũ genera
cõſueta cognoſcat;& inde etiã cõſeruatiuas,cu
ratiuaſq; indicatiões propriùs ſciat diſponere.

VI.

Καὶ τὴν γῆν, ἤν τε ψιλή τε ᾖ καὶ ἄνυδρος, ἤν τε δα-
D *σεῖα καὶ ἔφυδρος, καὶ ἤν τε ἐν κοίλῳ ᾖ καὶ πνιγηρή,*
ἤν τε μετέωρος καὶ ψυχρή.

*Tum & terram,nudáne ſit,& aquis carens,
an denſa,& aquoſa, & an concaua ſit,& ſuffo-
cata,an ſublimis, & frigida.*

Præter ea, quæ hactenus cõmemorata ſunt,
terrę quoq; modũ medico cognoſcendũ in hac
particula oſtendit Hipp.Terrã hic intelligo nõ
ſitũ eius,quo orientalẽ vel auſtralẽ terram dici-
E mus,iam n.de ea ab eo ſuperiùs actũ eſt,ſed pro
ea,in qua ſeri, & naſci aliquid põt, ſ. de natura,
qua terrenũ quodq; prędirum eſt,glareoſúmne
ſit,an cœnoſum,ſaxoſum,an arenoſum,macrũ,
an pingue,ſpiſſum, & ſolidum,an molle, & ſo-
lutum,metalliferum,an earum rerũ ſterile:tum
prętereà etiam harum terrarum poſitio eſt ſpe-
ctanda;vt an campi ſint,an colles, mõteaq;,qui
inhabitãtur:ſi campi,an perlibrata planitie cõ-
ſtent,an modicè potiùs prona: colles,& mõtes
F an molliter,an arduè potiùs aſſurgãt, aſperi,an
placidi ſint,nemoroſi,an herbidi:hęc.n.omnia
aut p ſe,aut coniuncta cũ aëre,aquis & iis,q̃ in-
naſcunt̃,variare corpora poſſe cõſtat:conſulen-
duſq; hac in re erit Plin.lib.17.Nat.hiſt.4.5.6.&
ſeq.capitib.vbi varia terrarum genera à colore,
& ſubſtantiæ modo deſumpta commemorat.

Nudáne ſit] Nudam appellat terram,quã deſer
tam appellãt,nudam & fruticibus, & arborib⁹,
quæq; ſeri nequeat;imò q̃ & herbulis minimè
viréſcit;vnde,cùm ſicca ſit,illi coniungit alterã
dictionem

ditionem [& *aquosa*] sitibunda enim solet esse sterilis, quemadmodum magna Lybiæ deserta esse dicuntur, in quibus nullæ omnino aquæ reperiuntur.

An densa] Densa verò terra dici debet, quæ fertilis, & arborifera: cuiusmodi oudam esse noo possé demonstrauimus.

aquosa] Talis dicitur, quæ molris aquis irrigatur: multùm verò refert has terræ differentias prænouisse medico.

Καὶ εἴτε ἐν κοίλῳ ἐστὶ, καὶ πνιγηρὴ, id est, *An concaua sit; & suffocata.*] Est autem huiusmodi terra potissimùm, quæ antra, & specus conficit, & constituit, tum quæ inter montes posita, conuallis facta est: hæc enim tanquam solaribus radiis non illustrata, ignobilis, frigidissima, ac sine amœnitate delitescit: Imbrium ruinis, & niuosis aquis obruitur, & propterea continuò ferè madescit, crassumque, & ferè continuum vaporem effumat, hominibus maximè inimicum: quòd si Sol radios eò transmittit, adeò in cono vniuntur, vt incolæ reciprocatis quasi radiis suffocentur: quòd si venti ad illas perueniant, tanta est ob angustiam locorum, per quæ feruntur, eorum vehementia, vt omnia præter naturā exiccent, & veluti arida reddant: aut certè penitus silent venti. Vnde cùm aër, perflatus nō expurgetur, residet, fitque & crassior, & impurus, & subsequenter insalubris.

An sublimis, & frigida] Sublimis terra est, qualis quæ in montium summitatibus: hæc frigida esse solet, tum quòd ventis magis sit exposita, tum quòd Solares radij parum habent subiecti, in quo impingant ob eorum acuriem: qua ratione efficitur, vt eæ partes frigidiores remaneant.

VII.

Καὶ τὴν δίαιταν τῶν ἀνθρώπων, ὁκοίῃ ἥδονται, πότερον φιλοπόται καὶ ἀριστηταὶ καὶ ἀταλαίπωροι, ἢ φιλογυμνασταί τε καὶ φιλόπονοι, καὶ ἐδωδοὶ καὶ ἄποτοι.

Tum & hominum diætam, qua communiter vtuntur, an bibaces, an lurcones, & otio dediti sint, an potiùs exercitiorum, & laborum amatores, & edaces, & paucibibæ.

Inter ea, quę diligenter à medico sunt consideranda, quoties incognitam aliquam regionem, vel ciuitatem ingreditur, post situs aquarum, & terræ modi contemplationē, oon ignobilem sibi communis victus ratio locum vindicat, vtpote quæ soleat vna ex ptiocipalib. causis morborum ab Hippocr. statui tum libro de Flatibus, tum secundo de Natura humana. Et quamuis horum librorum sententiæ nō ita ex abrupto recipiendę sint ob exiguam eorum auctoritatem, cùm magni Hippocr. non esse censeantur, hac tamen in re, cuius ratione has proposuimus auctoritates, cum Galeno tanquam Hippocr. sententiam amplexabimur. Ad duas igitur vniuersales, & potissimas causas morbos omnes reduxit, aërem, & diætam, illū morborum commouium, hanc particularium causam esse affirmans: sed non ob hanc solùm causam victus ratio contemplari à medico debet, sed etiā quòd soleat esse inter Instrumenta medica curatiua: neq; enim parum interest medico cognouisse hoc, an illo victu quis vtatur: scimus enim consuetudinem inter Indicationes, aut contraindicationes non infimum locū obtinere: vnde Hippocr. 1. de Ratione victus in acutis morbis part. 17. de tractatione, quæ de victus ratione est, agens, inquit: dico speculationem hanc esse & pulcherrimam, & germanitate quadam quamplurimis, eisdemq; quàm vtilibus in arte rebus conuenire, vtpote quæ ægris omoibus ad sanitatem magnum quippiā potest, sanisq; ad securitatem, seleq; exercentibus ad bonum habitum, atq; ad quodlibet voluerit. Per diætam autem hoc loco, quamuis potissimùm cibum, & potum intelligat, tamē etiam de cæteris, quas res non naturales appellant, sed necessarias, intelligere potest, vno tamen ambiente aëre excepto, de quo hactenus iam copiosè propofuerat: quod manifestum facit, cùm & inertiæ, & exercitiorū vltra cibum, & potum mentionem facit; sola aūt otij, & exercitiorum enumeratione fuit contentus, vt cętera ex iis, etiā contēplanda esse intelligerem°.

An bibaces] φιλοπότας, amatores bibendi appellat hic, non aquæ; superiùs enim de potu aquæ iam egerat, sed de potu nutriente, qualis est vini, & cereuisiæ vocatæ: multum enim ob hanc consuetudinem solent immutari corpora; alij enim cùm non multùm offendūtur, aucto sanguine incalescunt, alij econtra refrigerātur, bibacitate accumulatis frigidis humoribus, vt de vino testatur 3. de Temper. Galen. cùm frigidos morbos ex nimio vini potu, puta attonitos morbos, comitiales, neruorū resolutiones, lethargicos affectus, neruorū distentiones, & huiusmodi inuehi sæpe tradit.

Καὶ ἀριστηταὶ, edaces, vel lurcones] Fit enim à verbo ἀριστάω, id est, prandeo: vnde pransiculantes dici possint: quòd vitio verteretur antiquis, si prandium vberius fuisset: cùm cœna semper ob lotiones soleret esse lautior: ἀριστηταὶ igitur dicentur, qui non cœna modò lauta vtebantur, sed etiam prandio: quapropter & voraces & lurcones, & gulosi, & comessarores interpretari poterunt: qui vt plurimum calido hepate, & magno prædiri, frigido ecōtra ventriculo plus appetunt, quàm concoquere valeant: vnde morbis quamplurimis corripiuntur, nec longæui esse possunt: vbi enim cibus præter naturā ingestus est, morbum facit; præter oaturam autē ingestus dicitur, cùm tantus sumitur, vt naturam euincat, nec ab ea superetur, vt exponit ab auctore libri de Locis in homine; neq; enim Hippocr. esse in præsentia dicere auderem: exemplum est de Biante 5. Epidemion, suffocatur enim calor, vnde decolores fiunt, & plerique

morbi ex cruditate, cacochymia, & vt vno verbo dicam, ex nimia repletione fiunt; vnde Hippocr. 1. Acut. 37. dicebat: quòd plus, quàm natura fert, ingestũ est, noxas parit vix emẽdabiles.

Καὶ ἀπλαιστωροι, id est, *& otiosi, segnes et otio dediti*] Multum etiam medico refert cognoscere, an otiosam vitam degant, an econtra exercitiis dediti sint: ex otio enim & desidia sequitur natiui caloris suffocatio, nullo motu excitato calore, imò humidis, fuliginosisq; excremẽtis veluti restincto; vt ignem, quem auræ nullius motus euentilet, fumo suffocari videmus, tum & facultatum omniũ imbecillitas in agendo: torpore enim quodam ex intempestiua quiere, impedita quasi spiritus diffusione meatibus viisque ex frigidis & crassis humoribus cõstrictis, afficiuntur, vnde febres, & putredines sæpenumero excitantur: sed quod maioris momenti est, impedimento esse solet desidia, & immoderatum otium, quominùs alimentum iam confectum in ventriculo per vniuersum distribuatur, ex quo hectica illa membris accidit, quæ atrophia dicitur: vnde illud poëtæ; ignauum corrumpũt otia corpus; quod longa oratione Galen. lib. de Bonitate, & malitia ciboũ demonstrauit, cùm ex longa desidia cruditates, vitiosorum humorum abundantiam, caloris naturalis ignauiam, spirituum inertiam oriri, & ad omnes mentis, sensus, naturęq; functiones obeundas ignauiorem hominẽ reddi; tum & corpus vniuersum languidum, molle, infirmũ, hebes, decolor effici scribit. Hinc prima Problem. Sect. Problem. 46. cùm quæsitum esset, cur salubre sit laborem augere, & cibum minuere: tota solutionis problematis ratio in eo posita est, q. excrementorum multitudo tunc augetur, cùm cibi, plus quàm oportet, ingeritur, exercitium verò solitum minuitur.

Ἠ' φιλογυμνασταί, vel exercitationum cupidi] Exercitatio est corporis vehemens motus, sicut pilæ ludus, saltus, disci iactus, cursus, equitatio, & id genus alia: vehementia verò horum, & gradus, non desumitur ex genere exercitij solùm, cùm sæpe contingat, vt vnus motus vni sit exercitatio, alteri autem minimè; sed idem metimur, cùm incalescere incipit corpus, & quasi sudare, tũ ex mutata respiratione. Debet igitur medicus cognoscere, an populi otiosam vitã degãt, quod priùs proposuit, an potiùs exercitiis dediti sint; cognoscet enim eorum temperaturam meliùs, naturam, habitum, & salubritatẽ, tum & morbos: quoties enim suscitatus corporum commotione natiuus calor, quem immodica quiete segniorem fieri dicebamus, atq; auctus fuerit, promptiùs concoctionẽ molietur, distribuenda vehementiùs rapta deducet, calorem naturalem fouendo, nutritionem meliorẽ efficiet, fusa corpora reddet, vt inde solidiores partes emolliantur, attenuentur humores, reserenturq; meatus, & peruij fiant; qua ratione & spiritus per vniuersum corpus faciliùs permeare possint, & excremẽta e[illegible]aniri; & tum demum membra corporis mu[illegible] illa, quam inter exercendum sequi necesse e[illegible] attritione inter se vsqueadeo durabũtur, vt &[illegible]ciliùs inde nocumentis resistant, & ad agend[illegible] robur accipiant. Cæterùm non hac solùm ra[illegible]ne optimum est medico scire, an exercitiis v[illegible]tur, nécne, sed etiam vt incõmoda cognouisse p[illegible]sit, quæ ex exercitiis in iis possunt prouenire est enim à natura id ferè comparatũ, vt in tempore, vsuq; recto adhibita quædam vtiliter, eadem errore aliquo noxia euadant, eademq; sæpe sunt, ex quibus sanitas petitur, & quæ morbum inchoant: nam in rebus, quæ sunt ad aliquid, est exercitatio, quæ respectu vnius noceant, respectu alterius prosint: nisi enim præcepta diligenter custodita seruentur, ne aut nimium, aut non satis apto tempore ineatur, aut non cuiusmodi debet, aut qualiter, aut demũ quouis alio modo minimè conuenienter tractetur, noxam statim nõ paruam inferet, vt lassitudinum omnia genera, febres, & alia.

Καὶ φιλόπονοι, & laborum amantes.] Hanc particulam non habet Gręcus codex Gadaldini, & fortasse quòd eadẽ cùm superiori videatur, omissa est; sed malè, tum ex impressis omnibus, tum & ex manuscripto, & certè adiici debet: Cùm enim duplex sit exercendi ratio, vna ex voluptate, cùm ad aliquem vehemẽtiorem motum consueto vsq; ad mutatam respirationem fieri solet, altera coacta: coactam eam dico, quæ fit vel egestate, vel seruitute, aut alio quouis proposito, quàm vt se exerceat, vt equorum domitores, bellicosi, fossores, messores, remiges, aurigæ, baiuli, & id genus alij, qui quanquam visum nonnunquam iustarum exercitationũ obtineant, tamen quoniam neq; id propositum habent; atq; quia sæpius fine frustrãtur, sed nec tempora, nec iustæ exercitationis modum aut nouerunt, aut obseruant, meliùs laboris, quàm exercitij nomen illis applicuit Hippoc. nõ negauerim tamẽ, laboris nomine quandoq; Hippocr. exercitationem intellexisse. Cùm igitur ex vsu medico sit, non solùm nouisse, an nobiles exercitiis propriè dictis vtantur, sed etiam quodnam sit vitæ institutum commune omnium hominum, an otiosum, an laboriosum; meritò hanc addidit particulam: qua etiam ratione dicebat Hippocr. 2. Aphor. 49. qui soliti sunt solita exercitia ferre, etsi inualidi sunt, aut senes, faciliùs ea ferunt, quàm qui non sunt assueti, quamuis robusti, & iuuenes; consuetudinem enim esse alteram naturam & nos indies experimur: & Galen. 2. de Motu muscul. & secundo de Temper. cap. 6. docebat, nec tamen solùm medicus debet cognoscere, an exercitiorum amatores, & laboribus dediti sint, sed simul an exercitatio hæc cibis correspondeat ex proportione; & econtrà, an ciborum multitudo exercitationi sufficiat: propterea subdit:

Καὶ [illegible], an voraces.] Dicebat Hippocr. (siue quisquis

quisquis eius libri sit auctor) 1. lib. de Dieta, malam esse victus rationem, cùm multitudini ciborum labor non correspondet; vnde meritò ad laborum tolerantiam, & ad exercitia subdit; an ciborum sint appetentes: cùm enim ex laboribus, & exercitiis multa fiat corporis inanitio calore natiuo aucto, & proinde substantiam depascenre, tum & expultricis robore, nō mirum est, si quærendum sit, an edaces, & ciborum appetentes sint: hi verò maximè distinguuntur ab aliis, quos lurcones appellauimus; in edacibus enim naturalis est ob eas, quas ab exercitio pendere, causas, dicebamus, appetentia; in lurconibus autem illis voluptuosa potiùs, qua non necessitate aliqua impulsi, sed solùm illecebris, & gula irretiti ad voracitatem trahuntur.

Καὶ ἄποτοι, & paucibibi] Sic si licet nūc vno verbo minùs Latino vnum verbum Græcū referre: parum bibentes latiniùs dicemus. Cornarius cùm vertit ciborum plus appetẽtes, quàm poculorum, videtur dictionem *μᾶλλον* interposuisse: nos tamē fidem omnium exemplarium secuti legendum duximus disiunctiuè, vt posuimus. Qui cibos multos appetunt, naturali hac appetentia, non multum possunt esse potus amatores: siquidem à contrariis ferè ventriculi temperaturis famem, & sitim oriri manifestum est: neq; si quis multo cibo se repleat, multam habere potest potus appetentiam: & id nos quotidiana probamus experientia: sicut econtrà, qui multum sunt potus amatores, raró inuenimus esse multorum ciborum appetentes. Neq; tamen hoc repugnat iis, quæ ab Hippocr. in hac particula dicta sunt, cùm otio deditis videtur adiunxisse bibacitatem, & voracitatem: siquidem per voracitatem, & per lurcones (vtitur enim dictione *ἐδωδοὶ*) non naturalem appetentiam, de qua nunc loquimur, sumit, sed eam, quæ voluptuosa est, quæ gulæ vitio comprehenditur: hęc enim sicut otiosis peculiaris esse solet, ita continuò bibacitatem etiam voluptuosam habet adiunctam.

IIX.

Καὶ ἀπὸ τουτέων χρὴ ἐνθυμέεσθαι ἕκαστα.

Atq; ex iis oportet singula considerare.

Breuitatis cupidissimus cùm sit Hippoc. meritò, postquàm admonuit, quid tractet in hoc libro, & quomodo hæc necessaria sint, cùm quàplurima alia sint medico cognitu necessaria, eadem omnino ratione, ex dictis reliqua coniicienda esse, & inuestiganda docet exēplo desumpto ex prædictis, vt ex iis indicationes, tū conseruandæ valetudinis, tum morborum curandorum elicere probè sciamus: hæc verò erunt facultates, qualitates sequẽtes temperaturam, à corpore excreta, & alia id genus: facultates puta, quales sint in homine tum principes, tū sensitiua, tum secūdum locum motiua, & natura-

A lis: veluti in principibus, quomodo in intellectione, cogitatione, & memoria se habeant; in sensitiua quales sint, tum in internis sensibus; tum in externis quinq;: in motrice, vt an agiles sint toto corpore, an secundùm partem, an inertes: in vitali etiam, qualis vt plurimum sit communis arteriarum pulsus, & respiratio; & quomodo in functionibus à corde promanantibus se habeat ita, & huiusmodi: tum etiam in naturali, an bene concoquant, nutriantur, appetát,
B in venerem sint propensi, & alia id genus. Qualitates etiam externæ sunt considerandæ in hòminibus, puta quis color faciei, quę figura tum corporis, tum partium, qui situs; vt si prominentibus oculis, an cócauis se inclusis, qui numerus, puta an gibbosi, an boctio affecti, an prętereà asperi, an molles, pilosi, vel glabri; qua vòce præditi: accedunt alia, vt an calculo laborare soleát, an podagra, an catarrho, aliisq; huiusmodi morbis: hæc igitur fortasse intelligit Hip-
C pocr. esse consideranda, & coniicienda ex iam dictis. Aut certè dicere poterimus Hippocr. intelligere à medico ex iis, de quibus hactenus agendum esse docuit, singula esse inuestiganda; id est, per indicationes ex iis esse colligẽdum; quid agere expediat, aut pro conseruanda sanitate iis, qui secundùm naturam sunt temperamento, consuetudine, viribus, affectionibus, sanitate, eiusq; causis, quas naturales appellant; similibus conseruando, aut pro morbo remo-
D uendo, symptomate, morbo, & eius causis edomitis adhibitis remediis contrariis.

IX.

Εἰ γὰρ ταῦτα εἰδείη τις καλῶς, μάλιστα μὲν, πάντα. εἰ δὲ μὴ, τά γε πλεῖστα, οὐκ ἂν αὐτὸν λανθάνοι ἐς πόλιν ἀφικνεόμενον, ἧς ἂν ἄπειρος ᾖ, οὔτε νοσήματα ἐπιχώρια, οὔτε τῶν κοινῶν ἡ φύσις ὁκοίη τίς ἐστιν. ὥστε μὴ ἀπορέεσθαι ἐν τῇ θεραπείῃ τῶν νούσων, μηδὲ
E *διαμαρτάνειν, ἃ εἰκός ἐστι γίγνεσθαι, ἢν μή τις ταῦτα πρότερον εἰδὼς πρόφρων τις ᾖ.*

Nam qui hæc omnia optimè cognouerit, aut certè horum plurima, eum neque latere poterunt, si in vrbem peruenerit, aut ignoti esse morbi regionis proprij, neq; communium natura, quæcunq; ea fuerit, ita vt in curatione morborum dubitare, aut aberrare nequeat; quæ versimile est contingere, si quis non hæc ipsa sedulo edoctus fuerit.

F Prosecutus hactenus est Hippoc. quid in hoc libro sit tractaturus, atq; docuit, quàm hęc medico cognitu sint necessaria; nunc eorundem etiam vtilitatem tradit, vt medicos ad hanc capessendam doctrinam alacriores, & promptiores reddat: nam qui hæc diligenter cognouerit omnia, aut certè quàmplurima eorū pro viribus obseruauerit, nihil illum latere poterunt eorum, quæ ad cognitionem, vel curationem morborum facere possunt: neq; enim fieri po-

test,vbi quis hæc probè cognouerit, vt non co
gnoscat, vbi ad ignotam ciuitatem peruenerit
νοσήματα ἐπιχώρια,morbos regionis pprios: sunt
autem morbi omnes, aut communes, genera-
les,& vniuersales κοινότητες, πάγκοινοι, καὶ πάνδημοι
Græcis dicti,quòd omnes,aut certè complures
vnus,& idem morbus, aut parum à se ipso di-
uersus vna tempestate,aut loco affligat:aut par
ticulares,dissimiles,sparsi,priuati,Græcis σποράδες & σποραδικοὶ dicti,quòd hunc,illúmve variè p
varia,ac difformi victus,corporum,atq; humo-
rum ratione afficiant, qua dictione vsus est etiā
Aristoteles 1. Meteorolog. vbi stellas quasdam
sporadas nominat, quia quasi absq; ordine di-
spersæ sunt;neq; vnum aliquod (licet in vnum
collectæ fuerint) signū,aut sydus alicuius mo-
menti constituere possunt: ita hi morbi cùm à
se inuicem dissimiles sint,diuersa corporis lo-
ca occupant, differentibus causis oriuntur, va-
rios, & diuersos quouis anni tempore, quauis
regione, & qualibet temporum constitutione
præhendunt. Verùm communes morbi cùm
non alia de causa ita appellentur, aut fiant apud
Hippoc.lib.de Flatibus, quàm ex communi a-
liqua,cuius participes sint,aut omnes,aut plu-
res, ratione & causa,qualis est aër, & aqua (iis
enim vti omnes necessariò cogimur) victus ra-
tio, quando communiter aliquæ regiones, aut
ciuitates,aut necessitate coactæ, aut habitu ex
consuetudine contracto eadem vtuntur:Cúm-
que causæ eæ omnes ad duas species reducan-
tur, quòd aliquæ sint loci alicuius peculiares,
aut à natura,aut certè cōsuetudine,aliæ aduen-
titiæ & coactæ : duæ statim apud antiquos e-
merfêre communium morborum species,qua-
rum altera, quæ ab aduentitia causa communi
ortum habet, epidemicos Græcis dictos mor-
bos,nobis vulgares,seu populares,cōtinet;qui
aut aëris communem labem, aut malam victus
rationem , qua communiter ob famem vti ne-
cesse fuit, sequi consueuerunt, vt in penuriis
communibus,in obsidionibus & bellis,in hoc
à sporadicis differentes, qui & ipsi à victus ma-
la ratione oriūtur,quòd sporadici varios, & di-
uersos , qui committi solent, errores sequātur,
vnde & diuersi, & dissimiles sunt inter se: illi
verò vnam, & eandem in victu deprauato ha-
bent occasionem,qui & subdiuidi solent in be
nignos,& exitiosos,& hos iterum soleo ipse in
pestē,& malignos sine peste diuidere,de quib9
aliàs: altera verò est, sub qua ἐπιχώριοι, qui etiam
sæpius ἐνδημιοι,ἐνδημοι, τοπικοὶ dicuntur, nostri pa
trios dixere, indigenas, vernaculos, regiona-
les, natales, & regionum peculiares, compre-
hendi solent, qui natalem illam, propriamque
vel spontaneam causam habent, qualis est aër,
aut aqua,loci peculiares,consueta victus ratio;
sicuti aliquibus locis Brixiensis soli adeò fami
liaris est tumor is, qui in anteriori parte gulæ
exoritur,à Græcis βρογχοκήλη,quasi gutturis ra-
mex, bocchium à modernis dictum, vt nullus

A ferè sit,qui eo,ac si naturale membrum esset, ca
reat, quòd tum aëris crassi, & frigidi inspirati,
tum aquarum eiusdem qualitatis epotarum ra
tione euenire creditum est. Hispanis,& aspera
Styriæ inhabitantibus,frequentissima struma:
Phthisis Lusitanis,Vasconibus gibbus,Lycan-
tropia,& vocis asperitas : Apulis Icterus: Indis
Pua,morbus venereo non dissimilis:Lepra Iu-
dæis:Romanis hæmitritæus:Athenienfibus o-
lim podagra, nunc nobis Mediolanensibus ob
B cruditates ex nimio cibo, & vini potu, & otio
ingestas satis familiaris, & frequens: Alexan-
driæ olim familiaris erat elephas,quod Galen.
in victus rationem retulit: Mauritanis dracun-
culi in tibiis geniti, vt docet Auenz. lib. 2. sui
Theisir tract.2. cap.20. Florentinis frequens est
epilepsia: ij sunt, quos hoc loco Hippocr. vocat
Epichorios:dixit autem [*latere, aut ignoti esse*] nō
idem significans,sed per latere intelligit gene-
ra morborum,per ignotos esse significat quidi-
C tatem, & causas eorundem morborū : & quod
ita sit,manifestum inde efficitur,quòd postquā
dixit,quòd non possunt latere morbi vernacu-
li,subdit: [*neq; communium natura*] vt quod in pri-
mo de cognitione, quantum ad primam quæ-
stionem pertinet,intellexit,id etiam intelliga-
mus in eisdem morbis, & cæteris rebus medi-
cis,quantum ad alias quæstiones. Vnde non sa-
tis hoc loco mirari possum interpretis licentiā,
qui præter rationem, vt in quàmplurimis aliis
D locis fecit, quod vniuersaliter pronunciauit
Hippocr. ὅτι τῆς κοινῶν ἡ φύσις, ad temperamentum
regionis referens, sic est interpretatus: neque
communis regionis natura: minùs etiam ipse
recipio Gadaldini lectionem, quā in antiquo
suo manuscripto inuenisse scribit: loco enim
horum verborum; ὅτι τῶν κοινῶν ἡ φύσις,legit: ὅτι τῆς
κοιλιῶν ἡ φύσις, id est,neq; ventriculorum natura:
non enim , si ita legatur, communis propone-
tur huius libri vtilitas,quemadmodum si prio-
E rem retineamus lectionem : potissimum cùm
etiam ventriculorum natura sub hac dictione,
communium,contineatur; comprehendit.n.
& hominum, & morborum, & regionis, & vi-
ctus naturam; de quibus omnibus in hoc libro
agit. Nomine autem naturæ, & naturale tem-
peramentum,& facultates, virtutesq; , quibus
res illæ præditæ sunt, intelligit, has enim signi
ficationes nomen naturæ habere docebat Ste-
phanus Atheniensis in 1.Com. 1.lib.ad Glauc.
F hæc autem natura,vt ibidem docet Galen.du-
plex est,communis, & propria, vtraq; etiam, si
fieri potest, non est ignorāda. Verùm quoniam
difficillimum est in vrbe incognita priuatas na
turas,quæ præ multitudine,varietate, & perpe
tua mutatione, sub artē cogi non possunt, per-
spectas habere;debet saltē hoc tentare,vt com-
munem eorundem naturam cognoscat, potis-
simum verò hominum : ratione enim diuerso-
rum locorum,& situum diuersas hominū tem-
peraturas,& mores cognoscimus: vnde secun-
do

do de tuenda valetudine docebat non modò in primis qualitatibus, sed etiam in secũdis, duritie, mollitie, glabritie, vel hispiditate variari homines, cùm dicebat siccos, graciles, & veluti torrefactos in æstuosis tractibus fieri, rursus frigidioris plagæ incolas inæquali esse temperamento, cùm exteriora frigidiora sint, interiora aũt immoderato calore ęstuent: quinimò quod de climate dictum est vario, de eodem, & eadẽ regione dici poterit, habita aëris, ventorum, solis, syderum, diuersitatis ratione.

Ita vt in curatione morborũ dubitare, aut aberrare nequeat.] Non possum hîc iterũ nimiam interpretis licentiã non reprehendere, qui & de suo prę ter rationem addit, & malè verba Hipp. interpretatur. Cùm.n. Hippocr. sic habeat ὥστε μὴ ἀπορεῖσθαι ἐν τῇ θεραπείῃ τῶν νούσων, μηδὲ διαμαρτάνειν, sic ipse in Latinum transtulit: vt non posit in cognoscendis morbis dubius hærere, aut errare, sicubi ad morborum curationẽ adhibeatur: in qua traductiõe illud superflui de suo addidit, in cognoscẽdis morbis: malè verò vertitur illud, sicubi ad morborum curationem adhibeatur: quare aũt (vt sententiam Hipp. explicemus) dubitare, aut aberrare dixerit, ea est causa; q, quemadmodum suprà dicebamus, vt duplicem demonstraret cognitionem; simplicem, qua morbi, & cæterarum rerum essentiam; alteram compositam, qua causas, & qualitates cognoscim⁹, duabus Hippocr. esse visum dictionibus, latere, & ignoti esse, ita in præsentia duabus dictionibus idem proposuit, dubitare, & aberrare: dubitare in prima cognitione, & aberrare in curatione: erunt igitur morbi priùs cognoscendi, mox, vnde proueniant, est iudicandum, à quo teste Gal. 3. Meth. medendi prima curandi indicatio, & morborum inueniendorum initiũ desumi solet.

Quæ verisimile est contingere.] Qui .n. naturam morborum, hominum, & cæterorum, non animaduerterit, malè instituere curationem verisimile est: dixit verisimile, quia fortuitò empiricus curare poterit, sed non ex arte.

X.

Περὶ ἑκάστου δὲ χρόνου προϊόντος, καὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ λέγοι ἄν, ὁκόσα τε νοσήματα μέλλει πάγκοινα τὴν πόλιν καταλήψεσθαι, ἢ θέρεος ἢ χειμῶνος. ὁκόσα τε ἴδια ἑκάστῳ κίνδυνος γίγνεσθαι, ἐκ μεταβολῆς τῆς διαίτης.

Vniuscuiusq; præterea temporis proximè futuri, & anni constitutionem prædicere poterit: & quæcunq; morbi cõmunes ciuitatem sint inuasuri, vel æstate, vel hyeme: & quæcunq; pericula vnicuiq; contingere possunt ex mutatione victus rationis.

Prosequitur Hippoc. hoc loco vtilitates, quę ex tractatione hac depromuntur, dicitq; medicum iis animaduersis, quæ proposita sunt, facilè posse futuram temporum cõstitutionem, &

A morborum naturam prædicere; tum & pericula ex immutata victus ratione imminentia pręsagire; nec certè immeritò: nam qui præsentia anni tempora, ventorum naturas, regionis situm, vrbis positionem, & habitudinẽ ad cœlũ, aquarum, & terrę qualitates, communẽ viuendi rationem cõsiderauerit, atq; mutationes eorundem saltem plurium, pręteritisq; pręsentia contemplando coniungat, atq; pręsentia futuris comparauerit, facilè ex eis futura colliget,
B tum & varios morborũ euentus: dixit aũt Hippocr. χρόνου, id est temporis, & anni, non pro eadem re ea assumens; sed sic intelligere oportet, quòd colliget futuri temporis qualitates, id est particularis, puta hyemis, veris, æstatis, & autumni, aut anni, id est, totius anni ex illis constituti, qualis futurus sit in qualitate, an totus ad frigidum, & siccum, hyemis naturam referens, an ad calidum, & siccum æstiuus, an inæqualis, autumnalis, an temperat⁹ totus, seruata
C semper proportione, vt vernus sit; ex quib. postes colligere posit medicus, [*quicunque morbi communes ciuitatem sint inuasuri vel æstate, vel hyeme*] vocat hic νοσήματα πάγκοινα, vniuersales morbos, vt ab epichoriis distingueret: quamuis enim etiam hi sint vniuersales, non tamen anni, vel temporum mutationes sequuntur: vnde intelligit omnes epidemicos morbos, siue sint benigni, vt febres tertianæ, ophthalmiæ, & huiusmodi, siue exitiosi, & ex iis siue maligni solùm,
D siue etiam pestiferi: hæc enim morborum genera ab anni temporibus, & à totius anni constitutione oriri solent. Miro autem artificio Hippoc. antecedentia subsequentibus coniungit: cùm enim ex explicatis pollicitus sit nos cognoscere posse, tum anni totius constitutionem futuram, tum & particularium tempo rum qualitates, statim duabus rebus etiã duobus propositis correspondentibus satisfacit; nam per communes morbos in ciuitate gras-
E santes intelligit epidemicos cuiuscunque generis, qui vt plurimum per totam anni præter naturalem constitutionem solent perdurare: Cùm verò addit, æstate, aut hyeme, intelligit de communibus morbis populi, qui solent exoriri ex varia particularium temporum, autumni puta, æstatis, hyemis, aut veris qualitate: vnde meritò in prooemio primi lib. de Morbis vulg. dicebat Galen. in hoc libro Hippocr. rationem eorum tradere, quæ confusè in libris
F Aphoris. tradita sunt, & particulariter in lib. Epidem. de Morbis vniuersalibus ex constitutionibus anni & temporum ortum ducentib⁹.

Et quæcunq; particula vnicuiq; contingere possunt, ex mutatione victus rationis.] Si quis diligenter hæc Hippocr. verba animaduerterit, obseruabit vtique apud Hippocr. communium, popularium ve morborum, quos Epidemicos appellãt, siue modò sint benigni, siue maligni, non vnicam ab Hippocr. statui causam aërem, vt communiter omnes hactenus crediderunt, moti

auctoritate libri de Flatibus, & secundi libri de Natura humana, particula 3. vbi communium horum morborum causam statuere videtur vnicam, aërem: hoc enim loco manifestè agens de causis præcognoscendis ad præsagiendos morbos futuros, potissimam quidem illam statuit, quæ ex anni constitutione, & temporum mutatione oritur: non negat tamen fieri non posse ex sola etiam immutata victus ratione: vnde non satis aliquos mirari possum, qui nimium antiqua dogmata affectãtes, conati sunt vnicam tueri esse causam communium omnium morborum aërem, mutationem etiam victus rationis ad aërem reducentes; quasi verò diuturna experientia non sit obseruatum, purissimo aëre existente, & temporibus vndequaque suam seruantibus naturam in aliqua regione pestem vigere, aut commune aliquod morborum genus; quemadmodum etiam nos docuit Galenus in Commentariis ad secundum librum de Natura humana, vbi hac potissimum ratione demonstrat librum illum non esse Hippocr. genuinum; quòd ibi statuere videatur, aërem vnicam communium morborũ causam: quinimò etiam lib. de Diffic. respir. 3. ab Hippocr. grauitate librum illum longè esse alienum testatur Galenus, sicut & lib. de Flatibus, in quo non communium modò morborũ aërem, sed & priuatorum causam esse censet. Inremeritò igitur hoc loco statuit Hippocr. cùm de vtilitate loquitur, quæ ex iis, quæ in hoc libro tradita sunt, colligi potest, præsagiri facilè posse à medico in iis libris versato, qui morbi communes sint vagaturi, tum ex cognita præsenti, & futura anni, & temporum constitutione, tum ex immutata victus ratione, ad quas duas causas omnes Epidemicos morbos reducit: per mutationem autem diętæ, aut naturalem intelligere poterimus; docuit enim 3. de Diæta, & lib. de Salubri diæta Hippocr. pro varietate temporum immurandam quoque esse victus rationem; quocirca deprehensa anni, & temporum cõstitutione, & victus ratione, subsequentium temporum contemplatione, passiuis actiua applicantes, facilè populares morbos imminentes præsagire poterimus. Aut certè iam intelligit mutationem victus insignem, quæ necessitate aliqua communiter recipitur, vt in penuriis, & obsidionibus diuturnis solet accidere, in quibus panes ex milio, oryza, leguminibus, castaneis, & surfure cõfecti in cibum conficiuntur. Hæ igitur sunt mutationes victus, quas medicum oportet cognouisse, vt cõmunes morbos prædicere possit. Malè igitur Alemanus μεταβολὰς explicat mutationes vict⁹, id est, cùm cibi inuerso, & præpostero ordine sumuntur; cùm huiusmodi victus mutationes priuatos potiùs affectus efficiant, quàm communes; de quorum causis in præsentia agebat Hippoc.

A XI.

Εἰδὼς γὰρ τῶν ὡρέων τὰς μεταβολὰς, καὶ τῶν ἄστρων ἐπιτολάς τε καὶ δύσιας, καθότι ἕκαστον τουτέων γίγνεται, προειδείη ἂν τὸ ἔτος, ὁκοῖόν τι μέλλει γίγνεσθαι. οὕτως ἄν τις ἐρευνώμενος καὶ προγινώσκων τοὺς καιροὺς, μάλιστ' ἂν εἰδείη περὶ ἑκάστου, καὶ τὰ πλεῖστα τυγχάνοι τῆς ὑγιείης, καὶ κατ' ὀρθὸν φέροιτο οὐκ ἐλάχιστα ἐν τῇ τέχνῃ. εἰ δὲ δοκέοι τις ταῦτα μετεωρολόγα εἶναι, εἰ μεταστήη τῆς γνώ-
B μης, μάθοι ἂν ὅτι οὐκ ἐλάχιστον μέρος συμβάλλεται ἀστρονομίη ἐς ἰητρικὴν, ἀλλὰ πάνυ πλεῖστον. ἅμα γὰρ τῇσιν ὥρῃσιν, καὶ αἱ νοῦσοι, καὶ αἱ κοιλίαι μεταβάλλουσιν τοῖσιν ἀνθρώποισιν. ὅκως δὲ χρὴ ἕκαστα τῶν προειρημένων σκοπεῖν καὶ βασανίζειν, ἐγὼ φράσω σαφέως.

Cùm enim temporum mutationes, & astrorum ortus, & occasus obseruauerit, quomodo singula eorum oriantur, præcognoscet vtique,
C *qualis annus futurus sit: hoc namq; modo si quis perscrutatus fuerit, atq; præcognouerit occasiones, si plurima de singulis cognoscet, & vt plurimùm sanitatem assequetur, & secundùm rectam rationem maximè in arte procedet: Si autem hæc alicui meteorologica esse videantur, si sententiam mutauerit, discet non minimam partem conferre in arte medica Astronomiam, sed omnino quàm plurimã; simul*
D *enim cum temporibus & morbi, & ventres in hominibus mutantur. Quomodo autem oporteat singula, quæ diximus, scrutari, & explicare deinceps; dicamus manifestè.*

Anni tempora, temporumq; mutationes, & varias qualitates medico diligenter considerãdas, atq; obseruandas esse superiùs, cùm huius libri vtilitatem, & necessitatẽ traderet, docuerat, nosq; longa oratione ostendimus: verùm cùm anni tẽpora cœli motu distinguantur; mo-
E tus verò cœli varius modus ex ortu, & occasu syderũ percipiatur: imò cùm variationes tẽporum ex iisdem pendeant; vt cùm Sol Arietẽ ingreditur, ver incipere dicimus: Arcturo exoriẽte, autumnũ: Cùm Sol caniculæ iungitur, mundus immenso æstu afficitur, maria turbantur, plantæ arescunt, & omnia deniq; exiccantur: Contrà Arcturo exoriente, pluuiæ sæpenumero cadunt: vnde oẽs, qui de rebus naturalib. scri-
F pserunt, tanti fecerũt syderum, & inerrantium ortus, & occasus, vt oẽs ferè mutationes tẽporum iuxta illos fuerint emẽsi, & clarissimi medicorum, inter quos Hipp. & Gal. anni tẽpora ab iis potius, quàm à Solis locis distinxerint; ne quis absurdũ putaret medico trãscendere de genere sciẽtiæ in alterũ gen⁹. i. ad Astronomiã. In hac particula docet maximam affinitatẽ, & coniunctionẽ medicinæ cum Astronomia; docetq; quousq; medico oporteat astronomũ esse; neq; .n. postquã dixit: [*& astrorũ ortus, et occasus obseruauerit;* subdit, *quẽadmodũ singula eorũ oriantur*]

præter

prȩter rationem dictum esse censendú est: Cùm
enim eodem fere tempore singulis annis astra
oriantur, & occidant, nisi aliunde haberét tem
pora mutationes accidentales, frustra expecta-
remus temporú varietates: vnde meritò Hipp.
non simpliciter dixit, obseruare nos debere or-
tus, & occasus syderú, quo scilicet tépore oria-
tur canis, fidicula, equ⁹, orion &c. sed etiá qué-
admodum eorú singula oriátur, & occidát, cui
coniungantut, quib. opponantur, q̃modo con
figurétut. Significat aút pet astra tam planeras,
quam cœlestia alia sydera: scimus.n. quátas mu
tationes in mundo hoc inferiori produeát cœ-
lestia hæc cotpora, tum per se, tum etiá vbi no-
tabiles configurationes, & coniunctionee ma-
gnas fecerint; & prȩcipuè, quȩ in cótrariis sunt
domibus (hæ aút sunt quatuor; Solis, & Lunæ
cum Saturno, Mercutij cum Ioue, & Veneris cú
Marte) nam modò venti, modò imbres, modò
calor ingens, modò frigus immensum produ-
euntur. Hic ego fera, & barbara hominú móstra
satis admirari nequeo, qui nó solú artes, & scié-
tias naturæ præstantissimas dotes armis, & e-
quis ptoscindere funt conati, sed etiá obliuio-
nem earú, odium, atq; contemptú venturis se-
culis offundere sempiternú: quorum erroré oc
casione ex Hipp. sumpta, qui astronomiá medi
eo necessariò iungendam ducit: hoc loco ope-
ræpretium esse duxi breuiter euertere, si modò
erroris nomine, non obstinatæ potius malitiæ
insigniendum credamus. Crediderút igitur ali
qui astra ornatus solùm gratia à ptimo opifice
facta, cœlumq; tot præclaris luminibus insigni
tum, vt sint nobis in signa temporum: neq; e-
nim summi illius astrologi Mosis sententiam
disiunctam explicauerunt, esse nobis sydera in
signa, & tempora, sed coniunctè, voluntq; præ-
ter Solem & Lunam stellas cæterae propè nihil
efficere, & non aliter, atque otiosas statuas, vel
indicia quædam in littore constituta nobis viá
ad superos commonstrare. Vident, atque faten
tur determinatum in illis ordinem, quem for-
tasse negarent, nisi tot eclipses, & planetarum
concursus in certis horarum minutiis definiri;
illorum malignitatem, & obstinatam cauillau-
di licentiam aliquantulum reprimerét, sed in-
esse determinatas facoltates, aut partibus pet
se separatis, aut simul variè colligatis penitus
negant. Verùm hæc horum virorum sententia
non modò scientiam omnem, quæ de astris,
eorumque dispositionibus tractat, vt inutilem
reiicere, sed continuam hanc rerum in mundo
connexionem è medio omnino tollete mihi
videtur: quemadmodum enim in parua hac su
perni illius maximi opificij tabella hominis di
uersam hanc, atque admirabilem instrumen-
torum structuram, numerum, situm, figuram,
magnitudinem, atque connexionem, non ad
mundi inferioris solùm ornamentum specta-
re, nulla autem propria, atque peculiari facul-
tate donari, dicemus; ita nec in corporibus cœ-

A lestibus figurarum, & colorum (si modò colo-
tes eos licet appellare) táta varietas, & pulchri-
tudo ad vnicum cœli ornamentum factæ esse
poterunt. Sed, inquient, instrumentorum no-
stri corporis tantam varietatem ad animæ mi-
nisterium esse institutam: at sic in superiori
mundo supremus ille rerum omnium opifex,
quamuis absoluta sua agendi facultate imme-
diatè possit operari in hæe inferiora, solet ta-
men vt plurimum cœlestibus vti, vt quæ iam
B ab æterno in mente disposuerat, actu respectu
nostri producantur. Hac igitur ratione tanta
locis varietas singulis stellis est concessa, tanta
figurarum, & magnitudinum diuersitas, hinc
orbium pluribus orbibus implicatio, quib. er-
rantia sydera commeantes Solèm veluti ducé
sequuntur: nequicquam enim hęc producta es-
se ne vulgares quidem Barbari, & Deorum cul-
tores assererét: si enim in natura inferiori nihil
citra proprium, & determinatum finem est in-
C stitutum, vt passim philosophorum omnium
schola profitetur; quomodo summú illud artifi
cium ad certú finem non pertinere sanæ métis
quispiam affirmare vnquam poterit? neq; enim
pulchritudinis, ornatusve ratio satis p̃ fine esse
potest; cùm pulchritudinis ideá nunquá ab vti-
litatis ratione esse seiunctam philosophi oés v-
no ore fateantur. At, inquient, vtilitatem esse,
vt iis mediantib. distinguerentur inter se tem-
pora. Esto, concedamus illis Solem, & Lunam,
D notabilesq; stellas aliquas temporibus distin-
guendis inseruire: sed ad id nec numerus tan-
tus, nec tanta varietas, aut magnitudinis diuer
sitas potest esse necessaria, nec in planetis cæte-
tis orbium concentricorum, excétricorum, æ-
quantiú, epiciclorú, spectabet Labyrinthus hic
inextricabilis. Quòd si hæc non conuincant,
quæram præterea, an in Sole, & Luna, præter
communé hanc lucem, quam vident, sit vis ali-
qua calefaciendi, exiccandiq;, humectandi, &
E refrigerandi: num præter has & altera sit magis
occulta, cuius auspicio germinent, viuát, & có-
seruentur omnia, venti, & tempestates exorian
tur per vicissitudines, humores moueátur, mé-
struæ purgationes in mulierib⁹, fluxus sangui-
nis in vulnerib. medullæ increméta, decremen
taq; in ossibus, in mari fluxus, & reflux⁹, æstus,
feruorisve depressio, quæ vel nauita quispiam,
vel bubulcus sæpè cognouerit: hæc si concedát
in Luna; quare stellis superiorib. loco. luceque
F propria præstantioribus, & magnitudine, ean-
dem, vel similem, si non actu perpetuo, saltě po
testate efficaciam denegauerimus, ita vt suo ac-
cessu, & recessu ad Solem, vel cóplexu mutuo
ex potentia ad actum, & efficaciam ducantur?
quemadmodú medicamenta potentia aliquid
ageria in nobis operari, postquá à calore partiú
naturali fuerint ad actú reducta, testant' Gal. &
cæteri medici. Quòd si respondeant agere qui-
dem, sed calore solú, & luce, obiici statim illis
poterit, velintne vniformé hunc esse, simpliceé,

& vnius solùm gradus: hoc enim ob effectuum varietatem affirmare nunquam poterunt. Secũ igitur & qualitates primas, & secundas ordine cohærere dicemus, aut saltem diuersos gradus caloris efficere, maximè inter se distinctos pro maxima signorum, lucisq; eorũ varietate, qui ignoti nobis omnino essent, nisi diuturna per eorũ effectus obseruatio per manus tradita aliquam nobis cognitionem peperisset: hæ sunt influentiæ, hæ proprietates, nominentur qunmodolibet, modò effectus producant. Et vt postremò concludam, si ex Meteoris licet colligere futuras tempestates, bellorum euentus, pestilentias, & huiusmodi similia, cur ex nobilioribus & causis, & signis idẽ & multò certiùs colligi non posse dicemus? Verùm crediderim ipse, non hoc hos reuera credere, sed hac opinione suam ignorantiam obtegere conatos esse. Cùm enim ob varios superorum concursus, & varias motiones, difficillimum sit iudiciũ proferre, desperandi occasio nata est: atq; cùm ex ignorantia odiũ oriri soleat, & ex odio calumnia, quid mirum si diuinam propè scientiam hanc contumeliis afficere tentarunt? cùm alioqui omnino maiori diligẽtia ad eam capessendam debuissent potiùs inflammari: cùm artes oẽs, quò pulchriores sunt, eò & difficiliores, & maiori caligine circumfusæ esse soleant. Quòd si ob humani intellectua imbecillitatem, vitæ breuitatem, & artis difficultatẽ, artes è medio sunt tollendæ, cur medicinam etiam non reiicimus, cuius auspicio sic est præfatus Hippocr. ὁ βίος βραχὺς, ἡ δὲ τέχνη μακρὴ, non deterrendi gratia, verùm vt iniectis stimulis ad difficilem rem intentiùs animum impenderemus. Neq; mihi ea, quę duodecim voluminibus vndiq; consarcinatis Picus Mirandulanus aduersus astrologos scripsit, obiiciant; siquidem ex iisdem prædictis principiis odio emanarunt. Cùm enim immaturam illi mortem Astrologi, vt Cardan[*] testatur, prænunciassent, hominum temeritatẽ indignabundus ferens, quamuis adamussim euentus præsagio postea responderit, omni conatu in omnes vates, & astrologos promiscuè arma suscepit, vt plurimũ tamen artificibus vituperatis artis fundamenta nullo modo cõuellit: quòd si quando aduersus artem disputat, id ex artis ignorantia fecit: quòd non vera Astrologiæ fundamenta, quæ nobis Ptolomæus tradidit, sed satis obscurè, vt ignauũ fuci genus à prę sepibus arceret, sed Chaldæorũ superstitiosas quasdã obseruationes, & præstigiosas conclusiones conatur euertere: atq; falsissimum illud eorundem fundamentũ, qua mentem humanam etiam ita cœlestib. subiici crediderunt, vt necessitate coacta, & cœli viribus impulsa, cogatur ad ea, quæ à cœlestibus aspectibus insinuantur: quamuis enim quæ corporeæ sunt actiones, maximè à cœlestib. possint excitari, quæ tamen suprema est in homine, & prope diuina, in se nullam recipit cœlorum actionem;

A quamuis ratione corporis, quo, vt instrumento sæpenumero vtitur, aliquã recipere possit propensionem: sunt enim in corpore vitiorũ semina quædam antiqua latè contracta, quæ vt huius, illiúsve sint generis, naturale corporis tẽperamentum efficit, quantum ad propensionem attinet, quamuis actus in libera hominum voluntate consistant; veruntamen corporis ea temperatio, atq; subinde ad hoc, illúdve propensio à cœlestibus magna ex parte prouenit.
B Saturni enim grauitas in morosam melancholiam, atq; auaritiam, & inuidiam plerunq; degenerat. Martis generosa indoles in barbaricã crudelitatem, latrocinia, &c. non quòd animũ adstringant, & ineluctabili necessitate conuertant, sed quòd ad huiusmodi propensionem faciant, quamuis actus in libera sit hominis voluntate. Est verò etiam Astronomiæ calumniatorum genus aliud eorũ, qui cõmuniori quodam modo asserũt stellas superiores omnes in
C hęc inferiora agere, atq; influere, sed influentiã hanc aëri solùm participari: at verò respectu nostrûm nullo modo esse consideranda præcepta astronomica: neq; enim astrorum viribus natales hominum dies, vitam, mores, fortunam vllo modo disponi posse crediderunt, vt neque propensionem ad genus aliquod vitæ exinde velint influi, aut colligi posse, nullasq; oppositiones, coniunctionésve in validis medicamẽtis exhibendis, in secanda vena, in vrendis par-
D tibus esse considerandas, sed lotio nos, & stercore marcescere malentes, tanquam terrenos sues, quæ superna sunt, aspernere voluerunt, absurdumq; putarunt, quorum proprias causas videmus, & sufficientes, & manifestas in viribus corporum inferiorum, eorum causam, aut occasionem quęrere in supernis sydeιibus, quæ neq; sit ibi, neq; si sit, nobis cognita, aut pspecta esse possit: Confirmant Hippocr. auctoritate 2. de Ratione vict. in ac. part. 36. vbi non
E astrorum in morbis seriem, sed ipsam morborũ speciem, vim, atq; hominis naturam inspicere medicum iubet: quinimo Eudoxum, Paneriũ, Archelaum, & Cassandrũ summos astrologos, tum & Syllacem Halycarnasseum, cùm in specularius excellerent, prædictionis genus omne reiecisse manifestum esse ipso Cicerone teste, afferunt: Ptolomæum autem non scientia, sed opinione iudiciariam constare, credidisse:
F Huius sententię fuisse Plotinũ, Auicen. Auerr. Phauorinũ, & recentiores doctissimos quosq; affirmãt, quòd, quæ in nostro sunt arbitrio, nullo modo cœlestium actionibus subiaceãt. Hoc autem exemplo duorum geminorum eodem tempore natorũ adeò trito etiam conãtur corroborare, qui cùm eodẽ prorsus temporis momento in lucem editi sint, & eodem cœlo, diuersas tamen viuendi fortunas sortiãtur, vt de Proclo, & Eurishistene Lacedæmoniorum regibus testatur Cicer. 2. de Diuinatione, qui eodem cœli statu cùm in lucem sint editi, dispari

tamen

tamen vita, fortuna, & viribus fuere. Accedit
postremò, quòd absurdum videtur in cœlestib⁹
corporib. prope diuinis quippiam reperiri, q̄d
malū sit, maleficumq́; reuera dici poſsit, cùm a-
lioqui Genethliaci malignas stellas, configura
tionesq́; aliquas paſsim testentur. Verùm hæc
(vt ab initio dicebamus) nihil ad labefactandā
Astronomiam faciūt, sed solum Chaldaicas su-
perstitiones Astronomicas conuellūt, atq; ma-
lè intellecta fundamenta: Fateātur enim ipsi, vt
necessariū est, nexum esse perpetuū in tota hac
mūdi vniuersitate, vt superiorū cum inferiorib.
continuitatis aliquam rationem cum Aristot.
concedant, nosq́; vltro illis etiam assentimur,
cœlestib. illis partib. nihil malefici inesse suapte
natura; si quando enim maleficas stellas appel-
lamus, tota hæc malefaciendi facultas in susce-
ptricem materiā referri debet: fit enim vt agen-
tibus causis etiam bonis, & ad vitiosam mate-
riam applicatis, mala sequi poſsit aliqua ꝓpen
sio: puta si quis habitu corporis fuerit macilēto
subnigro, & melancholici humoris exuberan-
tiam referente, si quando in Saturnū prædomi-
nantem incidat, vbi priùs auarus, morosus, &
melancholicus erat, eū in iis maximè excedere
videbimus: quāuis in hac rerū copula actus ani
mę rationalis omnem excedat tum cœli, tū cor
poris potestatē. Quapropter certior multò esse
poterit prædictio in rebus cæteris, quæ ex ho-
minū voluntate non pendent, quàm in volūta-
riis, quòd in iis a causa recipi eos à plurib. princi-
piis gubernatur, cœlo, & anima, & causæ effe-
ctricis vis, & potentia, per plures ordines ꝓro-
gatur. Non igitur in iis, quæ ad hominem atti-
nent, cæteraq́; inferiora, præter vnū aërem, tol-
lenda est Astronomica diuinādi ratio, sed com-
pescenda Astrologorū arrogantia, quòd ars sit
difficilis, ꝙ nulla satis industria, nulla ingenij
vi absoluta eius haberi poſsit scientia, ꝙ ꝓpter
ordinis longitudinem, causarumq́; cōcursum,
& materiæ tum demū variam diſpositionē, pri-
ma fronte, quę demonstrantur, suo fine frustra-
ri, aut etiam prorsus non fieri videntur. Reiece
runt Eudoxus, & reliqui antiqui patres Gene-
thliacorū deliramenta; fatemur: id & nos faci-
mus: cùm enim multa irrepserint superstitiosa,
& improba ex Arabū officinis, vt quæ ex appa-
rente solùm similitudine, non aūt ex ipsarū cau
sarum viscerib. eruta de domib. cœli, de vxore,
de liberis, de coniugio, de mortis tempore, for-
tunaq́; dicūtur, in quibus multa vbiq; vanitas,
fundamentūq́; vel propè nullū, non mirū, si vi-
ri illi in Astrologia peritiſsimi inanes Chaldęo
rum, & Arabū fabulas ita reiecēre. At nunquā
diuinandi artem ex astris omnino sustulerunt,
nisi ex iis aliqui fortasse, qui cùm ex veris prin-
cipiis eam eruere non poſſent; vt si qui fuere, ꝗ
ante Ptolomæū iudiciariam sustulēre, artem su
perstitiosam iudicatūt: Scim⁹ enim Ptolomæū
primùm huius artis vera iecisse fundamēta. Qđ
verò de geminis proponunt, quod Astronomis

A omnib. fecit difficultatem maximam, ita solu-
tum facilè mihi videtur, vt astrologos illos, qui
promptè huic argumento non satisfecerint, ve
ras Astronomiæ regulas ne summis quidem la
bris degustasse verè dicere poſsimus. Nititur.n.
argumentū eo potiſsimùm fundamēto, ꝙ vnū
sit, & idem principiū eorū, quæ corpus, animū,
& fortunā concernūt, cùm certè corporis prin-
cipiū sit conceptus, fortuitarū rerum, part⁹, mo
dò sit naturalis, animationis verò tēpus primū,
B quo mouetur. Quapropter quæ ad valetudinis
statum pertinēt, ad naturamq́; corporis, & tem
peramentū, si optima adhibeat̃ ratio & metho-
dus, vt plurimū præsagiri poſſunt, sicut & eo-
rum, quæ ad fortunam. In iis verò, quæ ad ani-
morum propensionem pertinent, ad hęc, illáve
studia, significari interdum posse, sed maxima
cū difficultate, credimus ob animę libertatem,
tum etiam ob variam parentū indolem, patriā,
educationem, consuetudinem: Etsi igitur vno
C partu supponantur geniti, tamen vel diuersis
temporib. sunt concepti, vel materia seminis
minus æquè partita, vel non iisdem configura-
tionibus animantur. Non sunt igitur ob hæc
medici adeò deprimendi, vt terrenis solùm fæ-
cibus quasi inuoluti, ea, quę superna sunt, obser
uare, & ad medicū negotiū trahere nequeāt. Er
go, qui seriò de morbis ex astris philosophari
studet, is inprimis rerum & naturaliū, & medi-
carum causas, naturas, effectus, differentias, &
D alia multo studio, & lōgis obseruationib. com-
parata veluti ad manum habere debet; deinde
duodecim imaginū Zodiaci, & septem Plane-
tarum, necnon reliquorum astrorum insignio-
rum præsertim loca, vires, posit⁹, schemata, mo
tus, tēperaturas, radiationes, exortus, occasus,
cœli mediationes, progreſsiones, ascensiones,
descēsiones, latitudines, declinationes, regreſ-
siones, stationes, velocitates, tarditates, clima-
tum distinctiones, locorū naturas, ventorū fu-
E turorum, præsentiū, & præteritorum regiones,
regionū situs, cœli ad easdem habitudines, stel-
larum ad illas inclinationes, emergentium su-
pra orizontes, & labētiū certas obseruationes,
& aliorum, de quibus Hipp. in Aphoris. & Vul-
garium morborum lib. & in hoc, quem præ ma
nibus habemus, libello. Hæc qui diligenter no
uerit, & philosophis, medicisq; rebus prudēter
aptauerit, verè magnū se, & planè admirandū
medicum præstabit; quem ex Ægyptiorum no
F menclatura, qui Astrologiam medicinæ vbiq;
copularunt, Ptolomęus ἰατρομαθηματικὸν, scita ad-
modum appellatione inscribere voluit, ac si di
cas Medicastronomū. Verū inquiet aliquis, vn-
de hæc noua prædicendi, & medicandi metho
dus? aut vbi à principib. medicis Hippocrate,
& Gal. scripta, vel ꝓbata? Tametsi longū esset
loca singula ꝓferre, quę hisce de rebus annotā-
tur apud antiquæ medicinæ venerandū paren-
tem Hippoc. ne tamen in re tanti momenti no
bis defecisse videamur, vnum, & item alterum

ex eiusdem libris desumptum exemplum huc proferre non grauabimur. Primum autem locũ obtinebit series hæc verborũ, quam in præsentia ex professo explicãdam suscepimus; vbi Astronomiam nõ vilem modò, sed necessariam medico manifestò docuit, rationeq; cõfirmat, quòd ex astris non modò temporum, sed morborum, & ventriũ colligatur mutatio: neq; verò quispiam respondeat, ab astris temporũ fieri mutationes, à quib. postea & morbi, & ventres mutantur: ostẽdit enim inferius in tractatione non aliter & morbos fieri quandoq;, & ventres mutari ab astris, quàm tempora, quæ nullo intercedente ab astrorum vi subiecta semper materia accedente alterantur, & fiunt. Vnde infra lib. 4. part. 1. & 2. inquit; De temporibus autem anni vtiq; quis mentem adhibens, salubrisne, an morbosus futurus sit, ita distinguat. Subdit postea, salubrem futurum esse, si signa secundũ rationem fiant in astris orientibus, & occidentibus: ne quis autem intelligeret id accidere, q. astra hæc orientia, & occidentia temporib. immutatis corpora mutent, & ventres, & morbos inducant, cùm ipse, vt mox ostẽdam suo loco, de immediata actione eorũ illis verbis loqueretur, subdit seiungens: & an autumno aquæ eueniãt, &c. salubrem verò fore testatur, si signa fuerint secundùm rationem, vt si occidentibus Vergiliis tempestas fiãt: si oriente cane ingens æstus; si in æquinoctiis pluuiæ tempestiuæ, ventique nonnunquam vehementiores fuerint: si Aquila occidente flet Africus, & æstus sint maximi: & huiusmodi, de quibus Ptolomæus in libro de Inerrantium syderum significationibus: Quod si contrà accidat, morbosam anni constitutionem coniectari oportet. Sed multò manifestiùs etiam pòst in eadem sectione Hippocrates id ostendit, quum dicit: Obseruare autem oportet maximè magnas temporum mutationes, vt neque medicinas libenter exhibeamus, neque quæ circa ventrem sunt, vramus, neque secemus, priusquàm prætereant dies decem, aut plures, potissimum autem sint decem: & periculosissimæ sunt Solis conuersiones vtræque, maximè verò æstiua: periculosum etiam est æquinoctium vtrumque, sed magis autumnale. Oportet autem & astrorum exortus considerare, præcipuè canis, deinde Arcturi, & Pleiadum occasus: Morbi enim in iis maximè diebus iudicantur, aliique perimunt, alij desinunt, aut in aliam speciem, aliumque statum transmutantur, & cæt. quinimò primo de Diæta, astrorum ortus, & occasus (inquit) medicus agnoscat oportet, vt mutationes, excessusq; cauere sciat: & lib. de Carnib. adeò necessariam fatetur medico Astronomiã, vt sanitas, morbus, bonum, malum, & deniq; mors ab ea colligi possint: atq; hæc non caloris, frigorisve, & aliarum qualitatum manifestarum vi accidunt, ita vt prima illa parte quam Astrologiã

A vocant, quæ in motuum, & situum sola consistit contemplatione contenti, Astronomiã alteram partem, quæ est de præcognitione ex facultatibus astrorum, omnino reiiciamus: nam si caliditate, aut frigiditate nimia ortus, & occasus syderum graues putat; quare æquinoctiũ vernum, & qui ab eo non longè distat, Vergiliarum exortũ, temperatissima cùm sint (quòd veri, & æstati initium præstent) noxia esse dicit? id igitur accidit, quòd potestate quadam,
B virtuteq; abditiore quippiam de suo aëri & corporibus imprimant: quocirca materia disposita mali effectus quandoq; excitantur. Quòd verò non Solis modò, & Lunæ motus, & variationes medico considerare expediat, vt primi censuere, sed etiam reliquorum astrorum, testis est Hippocr. lib. de Morbis vulg. priori, tempestate prima, vbi exortus Vergiliarum facit mentionem: Et in secunda tempestate cùm dicit: In Thaso ante Arcturum, & sub Arcturo multi,
C & magni imbres, spirante Aquilone: Circa æquinoctium, & vsque ad Vergilias austrini imbres parui, & modici: Hyems aquilonia, frigidi venti, magnæ niues, iam sub æquinoctium frigora maxima: Ver aquilonium, squalores, pluuiæ paucæ, & frigidæ: Circa solstitium æstiuum imbres pauci, magna frigora vsque ad canem. A' Cane ad Arcturum vsque æstas calida, æstus magni non illi ex interuallo, & sensim crescentes, sed perpetui, vehementesque,
D non pluit: spirauerunt Etesiæ. Circa Arcturum verò pluuiæ ad æquinoctium vsque vernum Austrinæ: Hac in tempestate hyeme paraplegiæ cœperunt, multosque corripuerunt, & cæt. Ex quibus quilibet potest intelligere, quantum rerum omnium bonarum parens ille Hippocr. nobis aëris constitutiones, & temporum status, fortuitasque tempestates in morbis, & illorum prædictione, præcautione item, & curatione probauerit. Præterea quàm
E fuerit rerum cœli sedulus perscrutator, & emergentium, latentiumque syderum obseruator accuratus, qui & Vergilias, & Arcturum, & Canem, ad hæc solstitia, & æquinoctia, & syderum, quæ illorum statum vel regunt, vel fouent, vel excitant, non tam noscere, quàm aliis, si noscantur, vsui maximo esse, iudicauerit. Omitto nunc quamplurima, quæ libro de Flatibus, de Octimestri partu, de Insomniis, & a-
F libi passim tam de stellis, quàm de Planetis inculcat: Quanquam illius seculo aliquid condonandum velim, in quo res cœli suam adhuc infantiam habebant: Nam multò posterior fuit Ptolomæus, qui primus, & res cœli, & cœlestes motus in harmoniam redegit, cœlestiaque medicis conciliauit. Verùm & Plato hanc artem homini vtilissimam esse voluit in Epinomide. Neque solùm de Sole, & Luna, & Stellis per solam caloris vim agentibus, vt plerique interpretantur, intelligendus est: Quomodo enim ciuilis regni mutatio-

murarionem in circuitiones cœli referre pos-
ser: quin & in Timæo ex astrorum vario con-
cursu, circuitibus, & reuolutionibus, & ex eo-
rundem ortu, & occasu, quid nobis proueniat,
magna ex ipsorum inspectione diligentia in-
qoirendum suadet: perfectiora item esse in cœ
lo, quàm in iis inferioribus elementa, & stellas
quasdam calorem, alias frigus inducere pro
comperto haberi vult: subdens, cuiuis ani-
mantum generi peculiare in cœlo subesse A-
strum. An ne igitur diuinatrix Astronomia
tanquam futilis, ita ex abrupto reiicienda?
an ad solam caloris, luminisque Solis, & Lu-
næ actionem mutationes omnes reducemus?
Galeni testimonia, qui hanc Iatromathemati-
cam passim recepit, & necessariam duxit, in
præsentia adducere superfluum esse duxi; cùm
hac de re integros libros quasi fecerit, vt vide-
licet libro tertio de diebus Decretor. in ex-
positione primi, & tertij de Morbis vulgar. li-
bro de vsu Partium, tertio Aphorismorū, Com-
ment. in lib. de Natura humana, libro de Sper-
mate, & in libro de Infirmorum decubitu (si
modò Galeni eum librum esse dixerim; quod
non facilè affirmauerim.) Verùm tanquam co-
ronidem addamus Mercurij illius Trismegisti
de applicanda medicina cum Astronomia gra-
uissimum testimonium: is in eo libro, qui in-
scribitur ἰατρομαθηματικὰ ad Amonem Ægypti-
um ita à Miaaldo in Latinum traductus loqui-
tur: necesse est eum, qui artem medicam ex-
ercet, dispositionem mundi nosse, ac stellas
cōtemplari, & quo pacto se habeant inuicem:
nam nihil in rebus humanis fit absque illarum
complexu, & congressu; non acuti morbi, &
præcipites, non periodici, & per statos dies re-
currentes: imò nec seruatur quis à medicina,
nec qui curæ habitus est diligenti, incolumis
degit, aut moritur, nisi cœlo conscio. Oportet
igitur medicum exacta sedulitate, decubitum
eius, qui corpore est afflicto, & infirmo, explo-
ratum habere: nimirum qua hora, & tempo-
ris articulo morbus irruerit. Quòd si ad vnguē
deprehendere nequeat horam, in qua morbus
suum nunciauit aduentum, erigat astrologicū
schema, & obseruet, quo pacto disponatur cœ-
lestis mundus, atq; adeò cùm qua stellarum Lu
na rationem habeat, atque commercium, &c.
quòd si auctoritatibus nō est solùm agendum,
& rationibus, experientia quoq; omnem aufe-
ret difficultatem: Constat enim, qui Saturnum,
Iouem, Martem, Venerem, Mercurium, aut Lu-
nam dominantes ex propria genesi habent, pe-
culiares habere morbos, proprias qualitates,
moresq; determinatos: neq; enim hac de re lō-
giori oratione agere decreui, cùm quotidiana
id experientia manifestè doceat: quibus degu-
statis, ad se redibunt (opinor) curuæ in terras
multorū animæ, cœlestiū rerum inanes, à quib⁹
venerāda rerum cœli philosophia, quam nō de
limine quidem salutauerūt, perinde irridet, ac

A si nullū cum medicina prorsus commerciō ha-
beret, contra veterū omnium inexpugnabilia
testimonia. Deinceps igitur Astronomiam, &
Medicinā, ac si sorores essent, indissolubili vin-
culo colligari prudēter existimandū est; sed ita
tamen, vt illa, quid futurū sit, doctis & peritis
præmonstret; hæc verò, quid faciendum sit, ape
riat. Neq; tamen meā hanc de Astronomię vsu,
& dignitate sententiam, ita accipi volo, quasi
ab ea petenda esse ducam omnia medicorum
B scita, præceptiones, consulta, neq; vt ab Astro-
nomorum placitis ne transuersum quidem vn
guem medico discedere liceat: sunt enim hæc
magis intelligenda de tempore consilij: tunc e-
nim quantū fieri potest, medicinæ præceptis a-
stronomica sunt adiungenda: vrgēte enim ne-
cessitate, etiamsi natura posterior cœlesti non
consentiat, insequenda erūt medicorū dogma-
ta: nemo enim adeò insanus, aut vecors esse po
terit, qui in graui, & præcipiti morbo, vbi ob
C imminens, iamiamq; cernitib. impendēs mor-
tis periculō, vena secāda sit, aut deiectoriō me-
dicamētum exhibendū, Luna, vel in Gemino-
rum signo posita, vel deliquiū patiente, vel Sa-
turno, aut Marti opposita, vel Soli coniuncta,
in quibus aspectib. mitti sanguinem Astrono-
mi prohibent, sumpta indicatione à morbo, à
debitis remediis abstineat, donec prętererit a-
spectos: præualere enim semper oportet indica
tiones medicas, quæ à morbo, illiusq; causa, æ-
D gri ætate, temperatura, victu, aëris conditione,
cæterisq; huiusmodi, iis, quæ ab astris sumunt,
si quādo vna alteram impediat: quamuis enim
si tūc aliquid operetur medicus vrgente neces-
sitate, cùm astra contraindicauerint, noxa ali-
qua sit subsecutura, cùm tamē maius inde alia
ratione iouamentō proueniat, satius erit, medi
cas indicationes sequi: nos tamen Astronomi-
cas obseruationes non omittēdas dicimus, vt,
quid futurum sit, præcognoscamus potissimū:
E quid faciendum verò, vel non faciendū sit, ad-
uentitiè solùm, & secundariò demonstrant: in-
dicationes verò medicæ, & quæ ad medicū so-
lùm pertinent præceptiones, vt aliquo modo,
quid futurum sit, ostendunt, ita magis quid fa-
ciendum sit, quantumq; in opere progredien-
dum sit, demonstrare possunt. Verùm iam tem-
pus est, vt ad institutum reuertamur, atq; sen-
tentiam Hippocr. si quid habet in se difficulta-
tis, faciliorem, & planam reddamus: inquit igi-
F tur: Cùm enim temporū mutationes, & astro-
rum ortus, & occasus obseruauerit, quomodo
singula eorum oriantur, præcognoscet vtique,
qualis annus futur⁹ sit. Quibus verbis Hipp. ni
hil aliud sibi vult, quàm medicū, si cōsiderauе-
rit mutationes temporū præteritas, & præsen-
tes, atq; ortus syderū, & occasus pręteritos, prę
sentes, & futuros, atq; cognouerit horū inerran-
tium syderū significationes, & euētus sequi so-
litos, posse facilè præterita, & pręsentia, futuris
copulando, pręcognoscere, qualis annus futu-

rus sit: qualitas verò hæc nō intelligitur solùm de primis qualitatibus, caliditate, frigiditate, humiditate, & siccitate, sed etiā de secūdis primas illas insequentibus, puta, an pestilens, an salubris, an morbosus, tum & quæ genera morborum sint vagatura, tum & an in omnibus, an in aliquibus solùm temperaturis.

Hoc namq; modo, si quis perscrutatus fuerit, atq; præcognouerit occasiones] Nomen hoc καιρὸς apud Græcos plura habet significata: Sumitur enim quandoq; pro tempore opportuno, puta auxiliorū, vt videre est apud Gal. 3. de Ratione victus in acutis morbis, vbi nomē hoc, & tempora, quibus pro auxilio re aliqua ex cōsuetudine vtendum sit, significari scribit, vel tempora, quibus inurere soleant medici: & manifestius lib. de Sacro morbo, vbi dicit, medicum oportere cognoscere temporis occasionem in singulis, qđ alterum quidem per alimentū absoluet, & augebit, alterum verò detrahet, & minuet: & in libro de Præceptis dicit, tempus esse, in quo καιρὸς, id est, occasio est; occasio verò, in quo tēpus breue, medela tempore, aliquando & occasione contingit: & libro de Locis in homine, & in libro de Decenti ornatu versus principium, dicit medicum debere esse oculatum ad arripiendam occasionem: sicut & in Epistola ad Crateuam (si modò sit Hippocr.) significat quandoq; apud Græcos idem, quod apud Latinos dicim⁹ iustum esse, & debitum, vt 3. de Articulis T. C. 50. excaoeturpræterea hinc, & hinc in longitudinem, ne machinamentum iusto sublimi⁹ sit: in Græco vbi est, iusto est τὸ καιρὸν, vbi dicit Galenus, quòd Græci ita dicunt, & interdum etiā τοῦ κεκαιρωτ@, quod significat debito, siue conuenientia; quomodo hoc loco sumptum est καιρὸς apud Hipp. Tertiò significat apud Græcos tempus morbi: quod vicissitudine temporum immutatur, vt videre est apud Galenum libro de Morborum tempor. in principio capitis primi. Verùm antequam consideremus, in quānā significatione hoc loco sumpserit nomen hoc Hippocrates, præstat nodum difficilem dissoluere: Diximus enim apud Hippocr. nomen καιρὸς significare tempus opportunum auxiliorū: cùm alioqui libro de Morb. temporib. cap. primo Galen⁹ hoc omnino negasse visus sit; cùm nomen καιρὸς neq; tempus simpliciter significare, neque temporis occasionem, siue tempus conueniens, quo præsidia sunt adhibenda, sed morbi ætatem temporum vicissitudine inualescentē: quo stante corruere videtur, quod dictum est à nobis καιρὸς occasionem significare, id est, tempus opportunum auxiliorum adhibendorum. Vidit Oddus Patauinus 1. Aphoris. aphor. 1. hanc difficultatem, satisfacitq;, quòd, cùm nomen illud apud Græcos plura significet, in primo Aphor. primæ part. pro opportunitate adhibendorum auxiliorum sumpsit, libro verò de Morborum temporibus pro ætate morbi. Verùm solutio hæc omnino est extra propositum: neq; enim difficultas in eo consistit, quòd nomen καιρὸς aliter capiat primo Aphoris. primæ particulę, aliter libro de Morborum temporibus cap. primo: sed quòd in hoc libro proximè citato neget Galenus, hac dictione apud Græcos significari posse tempus simpliciter, aut tempus illud conueniens, in quo præsidia adhibenda esse consideramus, quæ est occasio. Quapropter pro recta huius nodi dissolutione illud diligēter est animaduertendū, antiquos medicos, aduersus quos inuehit Galen. lib. de Opt. secta, cap. 37. voluisse eadem esse tempora realiter morborum, & auxiliorum, differre autem ratione tantùm: Aiebant enim auxilij, morbique tempus in idem coincidere. nam in quodam tempore cùm sit morbus, auxilio tempus idoneum reperitur, sed differunt ratione, vt ascensus, & descēsus per eandem viā. Contra hos duplici potissimū augmento inuehitur Galen. primùm, quia si idem essent realiter, atq; coinciderent, tunc vigor, siue impetus morborum haberet etiam vigorem, & magnitudinem auxiliorum, contra Hippocr. sententiam 2. Aphoris. 29. Incipiētibus morbis si quid videtur mouendum, moue; nam in morborum vigore melius est quiescere. Accedit secundò, quòd in Vere, & Autumno vtimur quandoque auxiliis ante tempus morbi ad præseruatioēm; vt in iis, qui quotannis æstate podagra, vel febre tertiana laborare solent, purgationem in vere adhibemus, tunc enim tempus opportunum auxiliorum existit, nō autem morbi. Hoc posito; ita tolli potest apparens in Galeno contradictio, & difficultas, quòd libro de Morborum temporibus dictionem καιρὸς non sumpsit simpliciter, sed applicatam morbis, & inquit hoc modo, neq; significare tempus simpliciter, neq; occasionem auxiliorum; Loquebatur enim tunc de temporibus morborum: non negat tamen, si sine additione morbi καιρὸς ponatur, quin significare possit tempus opportunū, & occasionem auxiliorum. Cùm igitur hæc ita se habeant, vtatorque hoc loco Hippoc. dictione, καιρούς, neque vsquā apud ipsum reperiatur tertia significatio, non poterit hoc loco morbi tempus significare: significabit igitur occasiones auxiliorum adhibendorum in certis temporibus: sicq; sensus erit, quòd si medicus considerauerit temporum mutationes, & ortus, & occasus syderum, & subinde qualitatem anni futuri præsentis, & si præcognouerit occasiones in temporibus adhibendorum auxiliorū.

Si plurima de singulis cognoscet] Id est, cùm omnia ad vnguem, quę ad Medicum, & Astronomum pertinent, cognoscere, sit, aut impossibile, aut difficilimum, si omnes conatus saltē adhibuerit ad plurima propositorum cognoscenda.

Et vt plurimum sanitatem assequetur] Id est, actiua passiuis rectè applicando.

Et secundum rectam rationem procedet in arte] Cùm n. finis rectè distinguatur apud Arist. 1. Rhetor. ad

ad Theodecten ab officio, in artibus autẽ ſi artifax ſit abſolutus, ſemper rectè ſungatur munere ſuo, quamuis aliquando finem non aſſeqnatur; meritò cùm finis medici ſit ſanitas, officium verò omnia facere pro ſanitate aſſequenda; dixit Hippocr. vt plurimum ſanitatem aſſequetur, id eſt, finem aſſequetur, & ſecundùm rationẽ in arta procedet, id eſt, rectè ſemper ſungetur officio ſuo.

Si autem hæc alicui meteorologica videãtur.] Verùm qnoniam quæ ad aſtrorum ortus, & occaſus, & eorundem coniunctiones, oppoſitiones, & huiuſmodi ad eam ſcienriam, quæ de iis agit, quæ ſunt in ſublimi, pertinere alicui videri poſſent, tranſcenderéq; genus ſciẽtiæ medicinæ, iis verbis admonet, ſublimiora quidem eſſe, ueq; ad medicinam pertinere: non ita tamen terminos medicinæ excedere, vt ei non ſint neceſſaria: nam cùm multa iudicari poſsint ex poſitione aſtrorum de valetudina corporis, de iugeniis, & moribus, de multis iu vita caſibus, de tempeſtatibus, & mutationibus rerũ, ſintq; anni tempora medico conſideranda, venti, loca, & regiones, ortu verò ſyderum, vt dicebamus, & occaſu interſtinguantur anni tempora, ſi hæc non iudicauerit inutilia eſſe madico, ſed & aſtronomicis animum applicuerit, mutabit ſententiam, atq; cognoſcet maximæ vtilitatis Medicinæ eſſe Aſtronomiam, atque vtranq; ita coniungi, vt vnam quaſi faciant ſciẽtiam, Iatromathematicen dictam ab Ægyptiis: quanquam ſuperſtitioſæ illæ Chaldæorum obſeruationas, qnæ ex horoſcopo, & vocatis annorum reuolutionibus prænunciantur, & quæ cuiq; negotio peragendo, veſti vel incidendæ, vel induendæ, certas præ aliis horas præſcribunt, ab omni republ. vt ſuperiùs docuimus, cum ſuis auctorib. ſint reiiciẽdæ.

Simul enim cum temporibus & morbi, & ventres in hominibus mutantur] Reddit rationẽ, quare medico Aſtronomia ſit iungenda: cùm enim temporum mutationes, & diſtinctiones ab aſtris prouenianr, mutentur autem morbi in hominib⁹, & canitates ex temporum mutationibus; morbornm autem mutatio, & omuis cognitio, tũ & eauitatum noſtri corporis conſideratio medici propria ſit, neceſſariò ſaquetur medico Aſtronomiæ cognitionem neceſſariò eſſe adiungendam. Dixit autem; καὶ αἱ νοῦσοι, & morbi. In Baſilienſi, & Aldino, tum & in antiquo manuſcripto, non eſt hęc dictio. Gadaldinus tamẽ in antiquo ſuo libro adeſſe ſcribit: quod ſi ita eſt, cùm ex temporibus morbi mutẽtur, optimum eſſe dnxi eam adinngere: dicebat enim primo Aphor. 12. conſtitutiones morborum anni tempora oſtendere: qui enim bilioſi ſunt in æſtate, & conſtitutionibus calidis, & ſiccis, aduentante autumuo, ſæpe in melancholicos morbos degenerant: & qui morbi longi in hyeme, & autumno erãt, vere aduentãte, & magis æſtate breuiores fieri ſolẽt, quemadmodũ docebim⁹.

A *Et ventres.*] Græcè habet κοιλίην: cùm verò dictio hæc apud Hippoc. plura ſignificet, non ita facilè intelligi poteſt, quomodo ab Hippocr. boc loco accipiarur. Erotianus in ſuo Onomaſtico quatuor apud Hippoc. ſcribit hãc vocem ſignificare, primò totam latitudinem, quæ eſt ſub ſepto tranſuerſo, ſecundò latitudinem thoracis, tertiò ventriculum, & poſtremò vulnerum cauirates. Circa quam ſententiam illud annotandum eſt, hsc in re Erotianum & diminutũ
B eſſe, & cõfuſum, & falſum: diminutus eſt, quoniam nonnulla propria ſignificata omiſit; ſignificat enim & aluum, & quamcunq; cauitatem: Confuſus, quoniam nunquam pro thorace talis dictio ſumitur, niſi cum additione ἄνω. Falſus, quia nunquam talis dictio ſumitur per ſe pro vlcerum cauitatibus, niſi in compoſitione, vt cùm ὑπόκοιλα, id eſt, ſubcaua vlcera dicimus. Quapropter notandum eſt apud Hippocr. vel reperiri hanc dictionem ſolam ſinẽ alterius vo-
C cis addirione; vel ſimplicem reperiri quidem, ſed cum additione ἄνω, & κάτω, vel compoſitam: ſi primo modo ſumatur ſimplex & per ſe, quatuor apud Hippocr. reperio habere ſignificata; ſnmitur enim quandoq; pro quacunq; cauitate, vt cùm 6. Epid. Sect. 6. part. 5. ὀδυνέων τὴν ἐγγύτατα κοιλίην καθαίρειν, αἵματος τὴν κοιλίην διαιρεῖν, qđ eſt, in doloribus proximum ventrem pnrgata oportet, & ſanguinis vẽtrem reſcindere dixit, quòd proximam cauitatem, & veniam ſignifi-
D cat, & 6. Aphoriſ. 20. ſi in τὴν κοιλίην, id eſt, ventram, ſanguis præter naturam effunditur, vbi pro omui cauitate ſumi ſcribit in Comment. Galen. Veiùm & libro de Arte cùm corpus humauum non vno præditum eſſe ventre aſſarat, ſad pluribus, eoſque ventres omnes appellari ſcribat, quì aut pelliculo circumſiti, aut carne eauitatem internam habeant, hoc modo nomen hoc aſſumit. Secundò ſumitur pro toto vantre inferiori inſra diaphragma, vt 1. Aphor.
E ſecũdo; in perturbationibus ventris: & eiuſdã Sect. 15. vẽtres hyeme, & vere calidiſsimi: & ſexta Sect. Aphoriſ. 7. dolores ventris ſublimes leuiores, vbi Galenus intelligit ventrem infra diaphragma. Tertiò ſumitur pro vantriculo, vt in lib. de Affectionibus pag. in Græco Baſilienſi 184. verſu 7. & corpus liqueſcit, cùm ſimul cibi per multum tempus ἐν τῇ κοιλίῃ, in ventre nõ eoncoquuntur: Et in primo de Diæta, pag. eiuſdem edirionis 84. verſu 14. plurimus enim hu-
F mor in ea parte ineſt, quæ κοιλίη venter appellatur: & verſu 20. κοιλίην ventrem quidem maximum ſicco, & humido promptuarium eſſe dicit, vt det omnibus, & ab omnibus accipiat: & ſecundo de Hum. T. C. 37. quemadmodum terra ſtercorata hyeme calida eſt, ita etiam ἡ κοιλίη veuter: in quo loco Galen. (ſi modò commentaria ea Galeni ſint, quod non ira facilè affirmauerim) exponit ventriculum. Sumitur poſtremò pro ſolo inteſtino eolo, aut infernis inteſtinis craſsis, vt etiam docet Gal. loco pro-

ximè citato, quomodo accepisse Hippoc. sæpe videmus, vt libro de Dentitione, pag. 53. vers. 41. quibus ἡ κοιλίη aluus multũ profluit: & post duas lineas: iis ἡ κοιλίη aluus supprimitur: & primo de Morb. vulg. Sect. 2. T. 65. ἡ κοιλίη aluusque turbata fuit; & alibi passim: nimis enim longũ esset omnia loca Hippoc. ad hoc probandũ facientia adducere. Recentiores crediderunt etiam pro vtero quandoq; accipi, & ad hoc adducunt auctoritatem. Hippoc. 5. Aphor. 59. vbi dicit: Si mulier in ventre non concipit, velis autem scire, an conceptura sit, &c. Verùm in iis, quas maximè profitentur, nimis turpiter decipiuntur, dum enim Græcæ dictionis significationes apud Hippoc. inuestigamus, ipsi Latinę dictionis significationes quęrunt, neq; enim in eo Aphor. Hippoc. vsus est dictione κοιλίη: dicit enim: Γυνὴ ἢν μὴ λαμβάνῃ ἐν γαστρί: γαστρί verò, & γαστὴρ, quamuis ventrem, & aluum significet propriè, accipitur tamen aliquando pro vtero, vt apud Plat. ἐν γαστρὶ ἔχουσαι, id est, vtero ferentes: at nusquam apud Hippoc. aut alium quempiam reperiri licet κοιλίην pro vtero sumi, nisi communi illa, qua in vniuersum omnes cauitates significat, etiam vterum significare dixerint. Reperio secundo hanc vocem cum adiectione particularũ ἄνω, & κάτω supra, & infra, & hoc modo sumitur pro thorace supra diaphragma, vel ꝓ ventre inferiori intra diaphragma ad pubem vsq; ; vt videre licet lib. de Affectionib. pag. 184. vers. 30. τὴν δὲ κοιλίην ventres autem curentur τὴν δὲ ἄνω tum superior τὴν δὲ κάτω tum inferior; & lib. de

A Carnibus, pag. 42. vers. 5. in maxilla venæ sunt, & hæ huic ossi soli inter omnia ossa ex κάτω κοιλίην inferno ventre alimentum præbent. tum & tertio de Diæta, pag. 103. vers. 15. & alibi sæpius, vt 7. Aphor. 38. destillationes in ἄνω κοιλίην, id est, ventrem superiorem in viginti diebus suppurantur; in cuius Comment. Galen. inquit: ἄνω κοιλίην ventrem superiorem nunc nominat, qui à thorace pręfinitur, quem pulmo obtinet: quò fit, vt manifestè pateat Erotiani error, qui vo-

B luit dictionem hanc sine vlla additione thoracem significare, cùm hoc neque apud Hippocr. sed ne apud alium auctoré reperiatur, vt videre licet apud Aristotelem prima Problem. 42. Postremò dictio hæc simplex, siue per se, siue cum additione, nunquam pro cauitate vlcerum sumitur, vt credidit Erot. sed bene composita, vt lib. de Vulnerib. pag. 448. vers. 1. sed & in circulum ὑπόκοιλα, id est, subcaua vlcera, & suppurata magis fiunt: & lib. de Vlcer. pag. 513. vers. 40. ex

C vlceribus rotunda si ὑπόκοιλα fuerint excidere oportet vndequaq; in orbem ea, quæ discesserunt. Hoc igitur loco crediderim ipse dictioné hanc κοιλίη pro quacunq; sumi cauitate interna; scimus enim & ventrem inferioré pro temporibus mutari, ita vt hyeme, & vere sint calidiores, minùs æstate: econtrà verò capitis cauitates, sic in cæteris. Hanc igitur tractationem alacri animo, & omni diligentia aggredi om-

D nes medicos oportet, cùm ex ea tot, tantæq; vtilitates emanent. Hæc de Procemio.

LVDOVICI SEPTALII MEDIOLANENSIS MEDICI IN LIBRVM HIPPOCRATIS DE AERIBVS, AQVIS, LOCIS,

Commentarius II.

Ἥτις μὲν πόλις πρὸς τὰ πνεύματα κεῖται τὰ θερμά. ταῦτα δ' ἐστὶ μεταξὺ τῆς τε χειμερινῆς ἀνατολῆς τοῦ ἡλίου καὶ τῶν δυσμέων τῶν χειμερινῶν, καὶ αὐτῇ ταῦτα τὰ πνεύματά ἐστι ξυνώνομα. τῶν δὲ ἀπὸ τῶν ἄρκτων πνευμάτων, σκέπη. ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ἐστί, τά τε ὕδατα πολλὰ, καὶ ὕφαλα, καὶ

F ἀνάγκη εἶναι μετέωρα. τοῦ μὲν θέρεος, θερμά, τοῦ δὲ χειμῶνος, ψυχρά.

SI qua quidem ciuitas ad ventos calidos sita fuerit: hi autem sunt inter brumalem Solis exortum, & occasum brumalem, & huic ij venti sunt peculiares: à ventis autem septentrionalibus protecta ea ciuitas existit; & aqua eius multa, & subsalsa, sunt & necessariò sublimes, æstate quidem calida, hyeme autem frigida.

POSTQVAM optimi oratoris functus munere Hippocrates ita perfectè præfatione est vsus, docuitque materiam, de qua acturus erat, multiplicemque inde emanantem vtilitatem, aggreditur iam tractationem, à ciuitatum situ exordium sumens: Cumque à quatuor partibus principalibus ventorum, vnde & aëris, & situum varietatem magnam sumendam dicebamus, differentiæ deducantur, à ciuitatibus, quæ meridionales dicuntur, incipit: non appellat autem ipse meridionales, ne nos ea loca intelligeremus, quæ æquè diuisa terra ad proportionem cœli in quarta parte contine-
tur

tur, quæ meridiem comprehendit: de iis enim vrbibus meridionalibus in præsentia agit, non quæ in meridiem quartam partem terræ, & cœli sitæ sunt, sed quæ ita dispositæ sunt, vt ventos excipiant calidos meridionales: à ventis autem septentrionalibus, qui contrarij sunt, tectæ fuerint ratione montis obtegentis: aut certè, quòd decliuem mediocriter locum sortitæ omnino ventos meridionales excipiant: meritò igitur vsus verborum circumlocutione dicit: [*si qua quidem ciuitas ad ventos calidos sita fuerit*] cùm enim venti meridionales per excellentiam calidi sint, in hacque orientales superent, meritò dixit: [*si fuerit exposita ventis calidis. Hi autem sunt inter brumalem Solis exortum, & occasum brumalem*] Sunt autem hi venti Auster, Euronotus, & Libanotus: Si igitur hos ventos aliqua ciuitas ob situm ita recipiat, vt contrarios excludat, hos ventos ea ciuitas peculiares habere dicetur. Vnde recentiorem hoc loco mirari non parum mihi subit, qui hos ventos enumerans, Euronotum, Austrum, & Africum enumerat; cùm alioqui Africus non inter Solis occasum brumalem, & exortum brumalem consistat, sed à puncto occasus brumalis veniat; quare si Africum ponere inter enumeratos hoc loco ab Hippocr. calidos ventos volebat, multò magis Eurum, seu Vulturnum debebat adiungere; cùm enim Lips Zephyri naturam referat, multò magis ab Austro qualitatibus differt, quàm Eurus: quinimò cùm inter Austrum, & Africum Libanotus reperiatur, vt dicebamus, meridionalibus ciuitatibus nõ tres, sed quatuor ventos peculiares faceret, secus, quàm in reliquis describendis fecisse videamus; imò occidẽtalium duo solùm ventorum genera essent propria. Errandi autem occasionem inde habuit, quòd alter Hippocr. verborum hanc seriem legerit, quàm in Græco contextu reperiatur; cùm enim Hippocr. series ita se habeat (hi autem sunt inter brumalem Solis exortum, & occasum brumalem) postremam hãc distinctionem, qua manifestè Africum excludit, omnino omisit, occasumque simpliciter intellexit, secus quàm Hippoc. fecisse videmus. Verùm quoniam non satis est, vt peculiares alicuius loci dicantur venti, ciuitatem, locúmve eos recipere, nisi cæteros saltem contrarios excludat, meritò subiunxit; [*à ventis autem septentrionalibus protecta ea ciuitas existit*] ex qua etiam verborum serie manifestum est, vrbes illas, quæ planæ sunt, & æquales ratione huius situs, de quo in præsentia loquimur, nullas habere orbis partes, ad quas versas esse dicere verè possimus: in quibus quidem ciuitatibus domos considerare debemus, quas ad aliquam ex quatuor cœli partibus versas esse necesse est: nisi fortasse maritimæ vrbes fuerint, quæ in longum protractæ sæpenumerò vnicam ferè dom⁹ faciem reddunt, ventosque ab ea parte, etiam si planæ fuerint, suscipiunt. Hoc manifestis ad-

A modum verbis docuit ex Galen. Oribasius 9. Medicinalium collectorum cap. 10. vbi vrbium situs considerationem vsu venire dicit in iis locis, quæ altis in locis condita sunt; addere nos poterimus, & in decliuibus, in quibus pars aliqua ventis exposita est, altera autem per montes obtecta. Prosequitur deinde docere peculiares dotes harum ciuitatum, quæ ventis meridionalibus sunt expositæ, & dicit: [*& aquæ eius multæ*] Si Peripateticorum de ortu fluminũ,

B & aquarum potabilium sententiam sequi voluerimus, facilius multò erit rationem assignare, cur ciuitates meridiem respicientes aquarũ copia affluant: quàm si solam antiquissimorũ philosophorum disciplinam sequamur, qui ex mari per varios alueos, meatusq; fluere aquam, & ad suos fontes refluere crediderunt. Quamuis enim fortasse eatum, quæ in decliuiori loco sunt, huiusmodi aliqua reddi posset verisimilis ratio, faciliùs tamen, & magis iuxta na-

C turalia principia satisfaciemus, si Aristotelicis principiis innixi huius rei aliquam reddere rationem tentabimus. Fontium igitur materiam ita subministrari credidit, quòd sicut in solido alioqui extrinsecus nostro corpore sũe sunt internæ capacitates, spiritus, & sanguinis receptacula, quibus fluunt vndique, & refluunt, ita in solida extrinsecus terra sui reperiũtur meatus, & cuniculi, tum & viæ cauernæque, quibus aër admittitur, & aqua pluuia, ex quibus

D vi caloris interui (multos enim ignes intra eã contineri certum est) tum etiam vi radiorum Solis multi eleuantur vapores, qui intra meatus, & cauernas conclusi iterum vi frigoris coalescũt, & in aquam mutantur, sic vt aër eadem occasione in aquam iterum transmutatur, quæ tanquam per guttas multas in vnum quasi alueum reductæ, & continuò subministratæ fontes efficiunt, & resides, & fluxiles; qui postea fluminibus occasionem præbent:

E vnde in summitatibus montium, & locis eminentioribus, sæpenumero videmus scaturigines aquarum, ob magnas eius loci internas capacitates, in quibus ab initio aër inclusus, & in aquam mutatus, cùm minorem multò locum hæc contineat, efficitur, ne detur vacuum, vt aliunde petito aëre, aut aquis in infernis partibus montium, & internis sursum attractis continuæ fiant aquarũ etiam in supernis locis scaturigines. Quæ cùm ita sint, non erit mirum, si

F ciuitates Austrũ spectantes multis aquis refertæ sint; adest enim in iis & locus, & materia, & efficiens causa aquarũ: ventorum enim illorũ calor peculiaris hîc adest, qui & aëtem internũ alterando, & ex aquis vapores eleuando, aquas multas poterit producere: potissimũ cùm Austri proprium sit poros terræ aperire, atq; etiam humectare, qua vim suam faciliùs, etsi nõ profundiùs immittẽs, humiditate eriã propria vltra caliditatem aquas facilè potest excitare. Solent præterea, quę Austris, & meridiei exposita

sunt loca ob natiuam Austri humiditatem, & humida esse, & irrigua magis. Non igitur ab re proprietatem hanc tribuit ciuitatibus meridiē spectantibus, quòd multis aquis sint refertæ: Subdit [*& subsalsæ sunt*] in Grçco est καὶ ὕφαλα, quā dictionem vertit Cornarius subsalsæ: qua in re & nos eum secuti sumus: quamuis enim, cùm subsalsus à Grçcis ὕφαλμος dicatur; ὕφαλος verò contentum significet; hoc loco fortasse per ὕφαλα aquas coopertas intelligere posset: nihilominùs quia passim dictione hac vtitur Hippocr. pro subsalsis, vt videre licet in tractatione de aquis, vbi ὑφαλυκὰ ὕδατα aquas subsalsas, crudissimas, durissimasq; appellat, meritò hanc interpretationem sumus secuti; maximè cum semel Dioscor. 50. vers. cap. 153. ὕφαλος pro subsalso sumat: vnde Aristoteles 23. Problem. Sect. Probl. 25. loca Austrum versus spectantia aquas continere scribit salsiores: Et huius rei causam reddens dicit, probabiliter hanc assignari posse causam, quòd vi ventorum Austrinorum marina aqua magis per terræ cuniculos impulsa, minusq; etiam purior reddita, salsedinem naturalem diutius retinet: hoc verò ita intelligi debet, vt perpetuum non sit; vtitur enim dictione Aristoteles comparatiua salsiores, vt id non absolutè verum esse insinuaret, sed vt ostenderet, magis in iis locis quādoq; subsalsas aquas reperiri, quàm in cęteris aliò spectantibus: non tamen quòd id perpetuò obseruetur: nam quāuis ex calore Solis meridiani, & ventorum austrinorum, qui calidissimi sunt, terra aduri, & quasi incendium pati possit, vnde salsedo, quæ ex sicco terreno vi caloris magni attenuato, & adusto, aquosoq; humido permixto fit, excitari in aqua possit; nihilominùs hoc in nostro climate, & locis temperatis, nusquam ferè licet inueniri, nisi fortasse id accidat ex vicinia maris: in eo enim casu semper verum est Aristotelis problema propositum, problematisq; apposita ratio, si modò Aristoteli ea attribui debent: experimur enim in nostro hoc temperato alioqui tractu vrbes meridiem spectantes à mari nō multum distantes aquas habere aliquo modo salsuginosas: marinus enim humor effluens, aut etiam vi austrorū magis impulsus per subterraneas venas, magis alioqui eorundem peculiari ventorum proprietate dilatatas, nec lōgum terræ tractum dimetiens, cùm salsus sit, solum etiam humoris communicatione salsum efficit, vnde aquæ illius loci ferè omnes subsalsæ redduntur, saltem puteales, quòd eius humoris contagione quicquid dulce est in aquis transmutetur: cùm enim non satis percolatæ sint, nec longis tractibus deductæ, vitiosum saporem minimè exuere poterūt: quæ enim longis ductibus percolantur aquæ, dulcescere solent, & quem è terra, mariq; hauserunt saporem deponere: at in terrę tractu verè meridionali, & calidissimis alioqui natura sua locis, vbi ciuitas quæpiam austris exposita fuerit, notabilem

A salsedinem in aquis adessę incolæ maximo incommodo experiuntur.

Et necessario sublimes] Affirmatiuè legendū esse duxi, quamuis in impressis Aldino, Basiliensi, & in translatione Cornarij legatur negatiuè: legunt enim hoc modo, καὶ ἀνάγκη εἶναι μὴ μετέωρα, quod est, & necessariò non sublimes sunt, quo etiam modo noster manuscriptus habet: antiquus tamen Gadaldini liber manuscriptus caret dictione μὴ, & legit affirmatiuè, quem secu- B ti sunt & Zuingerus diligentiss. & Baccius Baldinius, & meo iudicio optimè sic Hippocrate, ratione, & experimento docente: Hippocr. enim in fine ferè huius libri sublimitatem aquę, id est, quòd aquæ non ex profundis oriantur, coniungit cum hac eadem proprietate, quòd æstate calidæ, hyeme frigidæ sint, vbi dicit; aquæ autem valdè sublimes, æstate calidæ, hyeme frigidæ. Præterea ratio etiam attestatur: cū enim venti calidissimi, & humidissimi locum C eum perflent, aquas multas oriri oportet: vbi autem multæ aquæ sunt, solent & sublimes, & prope superficiem esse. Accedit postremò experientia multiplex: videmus enim multas huiusmodi situm habētes ciuitates, re vera sublimes aquas habere, vt in Arelate Narbonensis Galliç colonia, & vrbe, & aliis licet obseruare. Præterea nōne si æstate calidæ, hyeme frigidæ sunt aquæ in huiusmodi vrbe ad meridiem sita, necessariò etiam erunt sublimes: cùm experientia D attestetur in nostris iis tractibus, si qua loca habent aquas profundas, eadem etiam æstate frigidissimas, hyeme calidissimas habere: Econtrà vbi sunt sublimes, æstate calidæ persentiuntur, frigidę hyeme: experimur nos in nostro pago Septalæ, vbi aquæ puteales adeò sunt sublimes, vt brachio puteis imposito, & situla aquā quasi hauriamus, & æstate adeò calidæ sunt, vt quasi potui ineptæ sint: & nisi fons agri nostri electissimus huic necessitati satisfaceret, nobi E libus vix hac ratione loc⁹ ille esset habitabilis.

Aestate quidem calidæ, hyeme verò frigidæ.] Huic conditioni aquarum ciuitatum meridionaliū iam iam explicatæ hanc aliam annectit, tanquam necessariò connexam, quòd æstate sunt calidę, hyeme frigidæ, secus quàm exposcat aquarum perfectio: ratio autem etiam huius rei manifesta est, quia æstate aliæ aquæ puteanæ, vbi profundæ fuerint, solent frigidæ esse. rarefactis, & F apertis poris terræ, indeq; exhalatis vaporib⁹, atq; interno calore, si quis inest terræ, aduentitio: vnde naturalem seruat aqua & propriā naturam, & peculiare temperamentum, cùm vis Solis eousq; pertingere nequeat: hyeme autem calidiores redduntur, siue per antiperistasim, vt Aristoteles voluit, concentrato calore ex occlusis meatibus, quemadmodum & ventres hyeme in nobis calidiores testatur Hippoc. & Galenus, quàm æstate: aut certè, quòd constipatis meatibus terræ, interno calore aduentitio eius dem exitum non habente, mediocriter aqua ca

lefiat:

lefiat: quemadmodum etiam omnia ferè, quæ occlusa remanent, cauaq; capacitate continentur: saltem enim aër, qui natura sua calidus est in multa quãtitate io eo loco inclusus, suamq; seruaos naturam, quòd occlusis terrę meatibus ab ambientibus extrinsecis causis frigidis non immutetur, aquam calefacit, atq; inde vapores eleuat: at in meridiem spectante ciuitate, cùm Auster ventus calidus natura, & humidus maximè persiet; cumq; aquæ sint sublimiores ratione iam dicta, & Sol magis radiis agat, facilè poterunt aquę æstate ab iis causis calefacientibus alterari, & io suam trahi naturam, potissimum cùm & dilatati sint meatus terræ, per q̃s & calidus ventus facilè potest permeare, & Solares radij penetrãtes effectus proprios possunt producere. Quocirca non potest aqua propriã naturam æstate seruare, sed ad caliditatem trãsmutatur: Econtrà verò hyeme; cùm neq; adsit tanta constipatio prohibens, quominùs aër internè occlusus refrigescat, nec vlla adsit antiperistasis: hac eadem ratione facilè poris terræ patefactis ob ventos id operantes ambientis frigiditas pro ratione temporis potest suam aquę impertiri qualitatem, & in sui similitudinem trahere.

II.

Τούς τε ἀνθρώπους τὰς κεφαλὰς ὑγρὰς ἔχειν καὶ φλεγματώδεας, τάς τε κοιλίας αὐτέων πυκνὰ ἐκταράσσεσθαι ἀπὸ τῆς κεφαλῆς τοῦ φλέγματος ἐπικαταῤῥέοντος. τὰ τε εἴδεα ἐπὶ τὸ πλῆθος αὐτέων ἀτονώτερα εἶναι. ἐσθίειν δὲ οὐκ ἀγαθοὺς εἶναι οὐδὲ πίνειν. ὁκόσοι μὲν γὰρ κεφαλὰς ἀσθενέας ἔχουσιν, οὐκ ἂν εἴησαν ἀγαθοὶ πίνειν, ἡ γὰρ κραιπάλη μᾶλλον πιέζει.

Et homines capita humida, & pituitosa habere par est: ventresq; ipsorum crebrò exturbari pituita à capite defluente, & naturas ipsorum vt plurimum imbecilliores esse, neq; ad edendum, aut bibendum satis esse appositos: nam qui capita debilia habent, non sunt boni potatores, crapula enim magis grauat.

Hic liber io Græcis exemplaribus, quos viderim, adeò deprauatus est, & huius loci adeò varię sunt lectiones, vt potiùs coniecturis agendum sit, & diuinandum ferè, quàm quòd certi aliquid in medium proferri posit: maxima enim huius libri pars incuria librariorum in librum de Vulnerib. Capitis irrepsit, vt optimè interptes Cornarius animaduertit; & in illo adeo confusa est totius illius partis series, & ita inuerso ordine posita, vt mirum sit, quomodo ad rectam rationem reduci posit: nam in Aldino, & Basiliensi impressis, postquam ea, quę peculiaria suot tractationis de Vulneribus capitis prosecut⁹ est, ponit ea verbã, ὅτι τὸ παχύτατον, quæ posita sunt in Basilieosi Græca editione, pag. 491. lin. 37. in Latina verò Iunctarum editione,

A cap. 5. vers. finem, cùm legunt, eò quòd id quod
est crassissimum, &c. seriatimq; in Greco exem
plari progreditur vsq; ad illa verba, quæ in lib.
de Aëribus, &c. posita sunt post particulam pri
mam proximè expositam καὶ λειεντερίαι, quæ ver
ba sunt io Latina traductione Iunctarum, cap.
6. vers. medium, & Leienteriæ: mox reuertitur
ad illa verba, καὶ ὁκόσαι μὲν τῶν πόλεων, id est, quę ve
rò vrbes bene sitę sunt ad Solem, vsq; ad finem.
Cornarius meliori vsus exemplari, post parti-
B culam proximè expositam legit, ὁκόσαι μὲν τῶν πό
λεων, quæ verò ciuitates bene sitæ sunt ad Solẽ,
& ventos, &c. & ita seriatim progreditur eo or
dine, qui apud ipsum conspici potest vsq; ad il
la verba, καὶ λειεντερίαι, & intestinorum læuita-
tes: quam lectionem is manuscriptus, de quo
suprà facta est mentio, etiam habuit. Gadaldi-
ni autem manuscriptus io hoc libro disponen
do multò ab vtrisq; dissimiliorem habet lectio
nem, quam in ea parte, quę ad hanc particulam
C attinet cum superiori coiungendam, & nos in-
secuti sumus; quamuis in reliquia omnino si-
mus discordes: nam post illa verba, τοῦ μὲν θέρεος
θερμὰ, τοῦ δὲ χειμῶνος ψυχρὰ, id est, ęstate quidem ca
lidæ, hyeme autem frigidæ, legendum credit:
τούς τε ἀνθρώπους τὰς κεφαλὰς, id est, hominesq; capi-
ta humida, & pituitosa habere par est. Illa autẽ
verba, quæ apud Cornarij traductionẽ inter pri
mam particulam huius sectionis, & secundam,
quam nunc interpretamur, posita sunt, καὶ ὁκόσαι
D μὲν τῶν πόλεων, id est, quæ verò ciuitates bene si-
tæ sunt ad Solem, & ventos &c. collocat in fine
tractationis de Positionibus ciuitatum ad qua-
tuor cœli plagas, & ante tractationẽ de aquis:
Sed non totam illam seriem hoc loco à nobis
omissam eo loco interponit, sed solùm vsq; ad
illa verba ἐὰν μὲν τὸ θέρος αὐχμηρὸν, id est, si verò
æstas sicca fuerit; quæ verba aliò reponenda es-
se censet: reponit enim illa in fine totius trans-
positæ orationis ante illa verba, & leienteriæ,
E &c. ratio totius huius ordinis ea esse potest: q,
cùm de situ locorum loquatur Hippocr. dum
de meridiem spectantibus ciuitatibus primùm
cœpisset agere, non erat, quòd illis verbis, καὶ ὁ-
κόσαι μὲν τῶν πόλεων, quibus non de meridiem spe
ctantibus vrbibus, sed de optimè ad omnes pla
gas dispositis loquitur, seriem totam interturs
baret; sed potiùs omnibus ciuitatum positio-
nibus expositis, de optimè, & pessimè disposi-
ta postremò agere debebat. Verba autem postre
F ma τοῦ δὲ χειμῶνος ψυχροῦ (si modò addenda essent,
ψυχρὰ potius ad aquas referendo esse legẽdum
censet) superflua credit, quòd nihil in tota se-
rie illa verborum significare posint, quodque
iam superiùs sint posita. Hæc Gadaldinus. Ego
verò quamuis diu, multumq; hac in re anceps
fuerim; postremò tamen neq; omnino recipiẽ-
dam hanc Gadaldini opinionem censui, neq;
omnino reiiciendam; quod enim malè hoc lo-
co cohęrere scribit totam illam seriem, optimè
dicit; at cùm illam in tres partes diuidit, quarũ

primam in fine tractationis poſitionum locorum collocat, alteram in medio capitis 6. ante ea verba: [*Et lienteriæ ex omni occaſione,&c.*] ita vt conſtituat partem ad conſtitutiones temporũ pertinentem, vt dicemus ſuo loco, & poſtremã ſuperfluam: hoc eſt, quod nullo modo recipi poteſt; cùm enim quiſpiam locum aliquem conatur emendare, aut reſarcire, debet eniti quantum poteſt, vt quàm minimum aut ſcripturam vitiet, aut interrumpat, ſed ſeruata quantum poſsibile eſt litera, illud ſolùm emendare debet, quod iudicio corrigentis minimè conſiſtere poteſt: hic aũt tripartito diuiditur, cùm vnica ſerie paſsim legatur. Subtrahitur etiam poſtrema portio, & à reliquis diuellitur, ſecus, q̃ in omnibus fiat, & præterea quod ſuperfluum credit, etiam deprauatum dicit: cùm alioqui ſublata hinc, & aliò, vt dicemus, repoſita, & optimè cohęreant, & poſtrema verba ita integra ſeruanda ſint. Quid igitur dicendum erit? certe illud primò ſupponendum, totam illam ſeriem, quæ tum in Aldino, tum Baſilienſi Græcis impreſsis libris poſt primam particulã iam expoſitam vſq; ad principium ſecundæ, quam modò interpretamur, quę incipit: Τοὺς τε ἀνθρώπους τὰς κεφαλὰς, non hoc loco bene ſitam eſſe, ſed reponi debere immediatè ante illa verba, quæ lib. de Aër. aquis, & loc. poſt longã illam tranſpoſitam orationem in lib. de Vulnerib. cap. ſequuntur, καὶ λειεντερίαι, quæ leguntur in Iunctarum editione, cap. 6. verſus medium: vbi ſi tota ſeries ſimul ponatur, & optimum habebit ſenſum: neq; erit vlla cauſa, cur diuidatur, aut ſuperflua credatur, aut deprauata in fine: Sed de hac re ſuo loco. Solùm hoc loco mihi docendũ eſt, quomodo hæc particula optimè ſuperiori cohæreat; quomodoq; verba, quę apud omnes codices interſeruntur, hoc loco minimè bene diſpoſita ſunt. Ea verò facilè cognoſci poſſunt ex aliis poſitionibus locorum, in quibus primo loco ponit formam poſitionis, & ſubſequẽter etiam vẽtos illarum peculiares, tum & aquas, quibus explicatis ad peculiares naturas, & mores hominum deſcendit, mox verò morbos patrios eorundem aggreditur, quod etiam in præſenti poſitione deſcribenda præſtitiſſe dicere poterimus, ſi eo modo diſponatur, vt nos facimus in præſentia. Expoſitis enim iis, quæ ad peculiarem naturam loci meridiem reſpiciẽtis faciebant, puta poſitione, ventis, & aquis, aggreditur ea nobis tradere, quæ ad propoſita inſequi ſolent, puta naturas hominũ, mores, tum potiſsimum morbos peculiares. In pręſenti autem particula ab hominum naturis, & morib. explicandis initium ducit, cùm dicit: [*Homines humida, & pituitoſa capita habere par eſt.*] Si quæ de Auſtri natura in prima parte huius libri à nobis tradita ſunt, diligenter conſiderare voluerimus, non ita erit difficile horum omniũ, quæ in meridiem ſpectantibus ciuitatibus hominibus quaſi congenita ſunt, certam, & demon-

A ſtratiuam reddere rationem: quamuis enim ſi principia ſuę generationis ſpectemus, frigidus ſit, & ſiccus; quoniam tamen vaſtum ibi mare eſt, vaſtæq; paludes ſæpe, vnde vapor plurimus humidus admiſcetur, Soliſq; ibidem prępotẽs vis, ob quam exhalati vapores multi excitantur, nec diſsipari tamẽ poſſunt ob multitudinem, ſed per tantum terrarum veluti cumulatim cõgeſti ad nos deferuntur, meritò caloris, humoriſque dominio excellunt: quemadmodum ex

B Hippocr. lib. de Sacro morbo (ſi modò liber is Hippocr. Magno attribui poteſt; quod non facilè affirmauerim) quilibet poteſt colligere: & Galen. 3. Aphor. 3. reddẽs rationem Aphoriſmi, quomodo ſcilicet Auſtri auditũ hebetẽt, in natiuam illius venti caliditatem, & humiditatẽ, cauſam retulit: Sicuti etiam lib. 3. Comment. in lib. de Humor. Com. 13. ſi tamen Galeno ea commentaria attribui debent, non autem recentiori alicui, in eo inquam loco docẽs, quo-

C modo auditum grauiorem reddat Auſter, perſpicuum eſt, inquit, ipſum, ſcilicet Auſtrum, calida, & humida natura eſſe: quæ verò ſunt huiuſmodi, ea vim replendi capitis habent omnia: quid igitur mirum, ſi in ciuitate meridiem ſpectante capita humida, & pituita referta homines habẽt: humefacto enim, & calefacto aëre magis, quàm par ſit, corporibuſq; noſtris addita qualitatis ſuperfluitate, capite grauamur, auditu, viſuq; obtuſiores ſimus, torpemus, re-

D ſoluimur viribus. Etenim in cerebrum neruorum fontem attracto naribus aëre, graui, craſſo, humidoq;, ſed & eodem aliunde occultè ſubeuntibus nos viis inuecto, repletiſq; ita ventriculorum cauitatibus ſpiritu impuriore, caput potiſsimum humidum reddi, pituitaq; affluere neceſſe eſt, cæteraq; omnia humeſcere, vnde ſenſus, ſenſiteriaq; omnia inſtrumentis & per ſe, & ſpirituum impurorum tranſmiſsione imperfectis vſa hebeſcere, mentiſq; aciem remitti

E neceſſariò opus eſt: quomodo enim caput ſuũ anima tanto humore grauata in altum attollere poterit, quæ vt σφυρωπὸν ſit, ξηρωπὸν priùs ſit oporteat? aut quomodo eandem ob cauſam caligantes ſpiritus, animæ inſtrumenta, munia ſua rectè exercebunt; quibus expeditè obeundis limpidos eos, illuſtreſq; eſſe neceſſe ſit? Iam ex paulò magis madido cerebro madida ſimul, ideoq; denſior facta neruorum ſubſtantia, pręter id, quod turbidioris, vt diximus, ſpiritus p-

F greſſum impediet, humore etiam ita reſoluta contentionem motuum facere haud vllam fortem poterit, vt meritò ſegne inde, languidumque ad ſeſe mouendum, quaſiq; reſolutum reddatur corpus totum: quam rem ſequi neceſſariò docuit Hippocr. lib. de Humor. Sect. 3. cap. 13. vbi etiam Commentator δυναστείαν dominari explicat: quòd vt in hominibus hæc præſtare poſsit flatus Auſtrinus, diutius debet flare. Cũ verò meridiem ſpectantes ciuitates peculiarẽ habeant Auſtrum, & quaſi continuò flantem,

natura-

naturalem hanc habitudinē corpora eò degenera habere verisimile est. Neq; verò negotium vllum nobis facessere potest locus Galen.3. in tertium de Morb.vulg. Comment.3. vbi aliquē Austrum siccum, imò & frigidum esse asserit, atq; Homeri testimonio confirmat Iliad. ρ. qui siccum Austrum, & purum nominat: quod imitatus Poëta noster Lyricus Ode 7. primi libri apertè demonstrauit, non semper Austrum humidum esse, sed quandoq; siccum, & serenum, cùm dicit: Albus vt obscuro detergit lumina cœlo sæpe Nothus, neq; parturit imbres perpetuos: Sic tu sapiens finire memento tristitiam, vitæq; labores molli Plance mero. Quinimò Hippocr. lib. de Humor. siccitates aliquas Austrinas ponit: & primo de Morb. vulgar. Tempest.1. T.8. Cùm esset totus annus Austrinus, & squallidus, per squallidum siccum intelligens: & lib.2. Sect.3. T.1. Circa Solstitium fere æstiuū Petinthum venim*; facta autem est hyems sicca, & Austrina. Quin & huius sententiæ Aristotelem fuisse lib.1. Problem.23. & Sect.26. Probl. 49. vbi quærit, cur Austri sicci febres generent: quæ omnia si diligenter consideremus, facilè dubia reddent, quæ à nobis in teddenda eorū, quæ in hac particula ab Hippocr. dicta sunt, ratione, sunt proposita: Supposuimus enim Austri naturam calidam esse, & humidam: Hanc enim difficultatem Galenus dissoluit tertio libro de Humor. C.13. vbi duplicem ventum Austrinum describit, alterum mitem, & blandum (& huiusmodi magna ex parte Auster esse solet) & hunc scribit semper & calidum, & humidum, alterum vehementem, qui & frigidus, & siccus esse potest: quòd si quis hanc auctoritatem tanquam satis dubiam, non ita æquo animo recipiat; is sciat saltem consentaneam esse iis, quæ in germanis Galeni libris scripta repetiuntur: nam primo de Morb. vulg. Tempest.1. Comment.1. docet Hippocratem calidos, & humidos ventos appellasse, qui remissius spirāt, quiq; frequentiores sunt: Cōtrà verò frigidos, qui violenter perflant, iis verbis: nam in nostro tractu Aquilo frigidus est, feruens Auster, nisi fortè (quod rarum est) ineūte vere frigidus sit, aut alio quopiam anni tempore, vbi aliquantisper magis spiret: arqui ne tum quidē Aquilone est frigidior: quibus verbis apertum nobis fit frigidum Austrum appellasse, qui violentius spiret: humidus pariter (inquit) nobis venit, quotiescunq; mitis, blandusque est: dum verò procellosus extiterit, siccus interim videtur, quoniam aëris humiditates, atque etiam ipsos imbres dissipat, & pellit: Hinc etiam Homerū videmus Iunonem describentem impetuosos, furentesque Austros à Vulcano impetrasse, qui frigidi, sicciq; essent. Amplius Auster humidus est, tum natura sua, tum calore suo humiditates particulis corporis inhęrentes liquando, vt docet Galen.3. Aphoris.17. Siccus tamen dici poterit, nō quia exiccet, sed quòd aquæ expers sit, nec pluuias secum ferat: quocirca inaquosum huiusmodi Austrum vocauit Aristotel.26. Probl.49. quomodo etiam difficultatem hanc dissoluit Galen.3. in 3. Epid.3.

Ventresq; ipsorum crebrò exturbari pituita à capite defluente] Eadem propemodum est ratio, quā hic tradidit Hippocr. cur, qui in locis meridionales ventos excipientibus degunt, facilè alui profluuio capiantur, quę à Galeno proposita est 6. Sect. Apotis.34. cùm quærit, cur balbi alui profluuio facilè corripiantur: dicebat enim, quòd, cùm caput eorum maximè repletum sit pituita, cùm hæc ad palatum defluit, balbutiem inuehit; cùm verò ad ventrem, alui profluuium. Cùm igitur hos capita, Imò & vniuersa corpora humida habere dixerim*, quid mirum, si hac eadem ratione crebrò alui profluuio corripiantur? Non loquitur autem adhuc de alui profluuio, quod ita præter naturam est, vt morbum faciat, sed de eo, quod etiam sanis euenit, cùm lubricam nimium aluum aliquem sanum habere dicimus.

Neq; ad edendum, aut bibendū satis esse appositos] Nō esse multùm edaces, neq; multa appetere eosdem docet in præsentia: quòd tunc appetentia deiicitur, cùm suctionis sensus tollitur: tollitur autem, tum quia sensus eius hebes est, sicut & aliarum partium, tum ratione materiæ pituitosæ à capite defluxæ: cùm enim ventriculus humoribus pituitosis refertus est, non trahit à vicinis partibus. Præterea cùm natiuus calor ventriculi, & cæterarum partium sit imbecillis, non multam substantiam potest consumere, qua ratione fit suctus: ad bibēdum etiam ineptos esse scribit; tum quòd cùm porus obsitim fumatur, hæc verò frigidi, & humidi appetitus est, cùm capita multa pituita referta sint, ea ad infernas partes delapsa humidum os ventriculi reddit, vnde non potest tam vehemens sitis excitari. Sed quamuis hoc verum sit, tamē non hoc sibi voluit tantùm Hippocrates, sed per hæc verba, multi vini citra insignem valetudinis noxam potatores esse non posse, nobis significauit; quod patet ex ratione, quam attulit, cùm dixit: [*Nam qui capita debilia habent, nō sunt boni potatores*] Cùm enim vinum calidā habeat naturam, & penetrabilem substantiam ob subtilitatem partium, promptissimè omnia permeat, atq; subintrat, neruosumq; genus facilimè replet teste Galen.5. Aphoris.5. & caput imbecillum maximè ferit, vt docet idem 1. de Tuenda valetud. & in Comment. ad 3. Sect. de Ratione vict. in acut. 1. propter caliditatem enim facilè ad supernas partes fertur, feruentesq; secum humores trahit, præsertim si vinum sit polyphorum; vnde pueros, & senes faciliùs à vino lædi videmus; hi ob defectum caloris, illi ob excessum. Cùm igitur homines huiusmodi loca incolentes, qualia iam descripsimus, capite infirmo, & multis humoribus pituitosis referto esse dixerimus, non mirum, si non sunt

booi potatores. [*Crapula enim magis grauat*] His verbis tradi ab Hippocr. rationem crediderunt interpretes, cur sint ad edendum non multùm appositi, quòd crapula apud nos Latinos videatur potius excedentem cibi assumptionem significare. Verùm si obseruassent quę à Galen. 5. Aphoris. 5. scripta sunt, facilè in nostram venissent sententiam: Nomine enim crapulæ non ciborum ingestorum excessum, sed omnem noxam, quæ ex vino fit, significari ao loco apud Græcos scribit.

III.

Νοσήματά τε τάδε ἐπιχώρια εἶναι. πρῶτον μὲν τὰς γυναῖκας νοσερὰς, καὶ ῥοώδεας εἶναι.

Morbos verò hos vernaculos esse: primùm quidem mulieres morbosas, & fluxionibus obnoxias esse.

Credidit Alemanos, qui primus, & solus (quod sciam) inter recentiores commentaria in hunc librum edidit, hoc loco Hippocr. docere morbos patrios, id est, plebi accidere assueros in regione Austrum spectante, hyeme frigida æstatē pluuiosam insequenre: Cùm enim nō animaduertisset verba illa in principio contextus secundùm suam diuisionem posita: [*Si verò hyems frigida sit*] superflua esse, nec rectè subsequentibus verbis annexa, neq; proprium locum dedisset aliis sententiis duabus, aut tribus præcedentibus, sed collocasset eo modo, quo etiam Cornarius, non mirum foit, si hoc loco etiam decipitur: Errare enim in intentione buius particulæ, & subseqoentium, quæ vnica apud illū sectione longissima decimanona ordine comprehenduntur: inde fit manifestum, quòd nos iam ex Hippocr. & Galeni sententia superiùs demonstrauimus, ἐπιχώρια νοσήματα morbos significare regioni peculiares, & proprios semper ob natiuam, atque congenitam aliquam in eo loco causam: cùm verò hoc loco de Epichoriis morbis loquarur, dici non potest eum de morbis agere, qui mutatione temporum adueniunt, qui non epichorij, sed epidemici font: cùm potissimum omnibus liceat manifestè apud Hippocr. intueri morbos istos, quos enumerat peculiares esse, & quasi perpetuos omnibos locis austrinos ventos excipientib. Qoapropter dicendum arit hoc loco Hippoc. postquàm natiuas hominum naturas, & temperaturas, quæ tamē morbum non inducerent, tradidisset, iam aggredi morbos vernaculos, peculiaresq; locorum Austrum excipiantium tradere, non aliter, quàm in locorum tradendis positionibus secundùm alios tres sitos ad cœlum inferiùs fecerit. Inquit igirur: [*Primùm quidē mulieres morbosas, & fluxionibus obnoxias esse*] Primùm autem mulieribus cōmunes passiones docet; quòd cùm viris frigidiores, & humidiores sint, Hippocr. 3. de Diæta etiam id attestante, multò etiam magis pituitosis excremeotis refertas

A esse necesse erit, subsequenterque faciliùs, & promptiùs morbis corripi solent: Cùm enim ventis austrinis maximè alterentꝰ corpora, atq; poti vniuersi corporis magis recludantur, mulieres verò corpora & rarioris texturæ, & laxiora à natura sint sortitæ, magis etiam ambientis alterationes persentient, languidumq; earum corpus tum alteratione, tum excrementorum pituitosorum internis partibus adhærentium liquefactione. Hinc etiam fit, vt fluxionib. sint B magis obnoxiæ: Cùm enim omnes ferè capita humida, & multa pituita referta habeant, facilè fluxiooibus ad subiectas particulas, nares, oculos, thoraces, fauces, vertebras, ventrem inferiorem, inrestina, tum & maximè ad vterum, totamq; carnem tantari poterunt: & hoc magis mulieribus accidere solet, tum ob connaturalem humiditatem, tum ob earum maiorem, vt diximus, quàm in viris, laxitatem: quæ omnes causæ ambiente adiutæ faciliùs crescere, & C terminum præternaturalē attingere poterunt, vnde morbi ex fluxionibus oriuntur.

IV.

Ἔπειτα πολλὰς ἀτόκους ὑπὸ νόσου, καὶ οὐ φύσει, ἐκτιτρώσκεσθαί τε πυκνά.

Deinde multas steriles esse ex morbo, non à natura, & frequenter abortire.

Si quæ ab Hippocr. tum libro de Sterilibus, D tum lib. de Muliebri oatura, tum potissimum 5. Aphoris. 62. ad memoriam reuocentur, non erit difficile reddera rationem eorum, quæ hoc loco de sterilitate breuissimè dicta sunt: Quum enim multæ caosæ referātur sterilitatis, de quibus in præsenria non est nostrum agere, inter illas non infimum locum sibi vindicauit humiditas excedens, nō quidem sine materia (nam vterus ob oeruosam suam substātiam adeò humidus reddi non potest, vt ioeptus conceptui E reddatur, & talis intemperies sine materia vix vspiā reperitur) sed ob humiditates superfluas à capite, & cæteris supernis parribos ad locum generationis transmissas; vnde in vtero non aliter exringuitur genitura, ac in terra palustri cerealia semios, vt docet Hippocr. & Galen. 5. Aphoris. 62. quocirca còm à nobis statutum sit, aos omnes, qui ciuitates Austrum spectantes incolont, & capita humida, multaq; pituita referta habere, tum præterea vniuersum corpus F molla, humidom, langoidum, atque ad omnes fluxiones suscipiendas maximè idoneum; nō arit mirum, si vterus morbosis boiusmodi fluxionibus deprauatus conceptum nullo modo admitrat, semine genitali eo loco marcescēte, aut ob multam humiditatem foras elabenre, aut etiam quòd ob rarefactos nimium, & dilatatos poros, multoq; sanguine excrementitio, & aquosa materia aliunde ad vterum defluxa, manses citari magis fluant, quàm par sit, à quibus causis sterilitatem euenire solere demon-

strarunt

strarunt Hipp. & Gal. locis propositis, tum & Græci oēs Oribasius, Paulus, Aëtius, tum & Auicen. propriis hac de re capitibus.

Ex morbo, non à natura] Quoniam fœcundę naturæ passim ab Hippoc. censentur, quæ calidæ sunt, & humidæ, ita tamen vt naturæ terminos non excedāt: Cùm verò vterus natura sua frigidus sit, & siccus, in locis ad Austrū spectantibus ad temperiem quandam ad fœcunditatē aptissimam reduci posset, caliditate, & humiditate aëris, & ventorum adiuuante, nisi adueotitia, & morbosa causa aliūde defluēte sterilis fieret.

Et frequenter abortire] Eædem propemodū causæ, quæ sterilitatem inducūt, frequentiorū abortuum causæ esse solent: si .n. capita humida, & pituita multa referta huiusmodi mulieres habere diximus, si præterea laxū, tatum, languidumq; corpus fortitæ sunt, & alui profluuiis facilè tentantē, tum & copiosis nimiū mensib. affi ciuntur, quis non animaduertat has oēs abortus causas esse? docuit Hipp. & cum eo Gal. 5. Aphor. 43. abortū frequēter etiam sine manifesta occasione in iis fieri, quib. multis mucorib. vteri acetabula referta sunt: ligamenta præ humore graue onus ferre oequeūt, sed disrumpūtur. Cùm igitur capui mucoribus, & pituita refertū sit, ad vterum transmittat partes necesse est. Cùm verò vterus cauitas sit, eò etiā affluat oportet; vnde etiā cotyledones emolliri facilè disrumpuntur, abortusq; sequitur: quemadmodum docet Hipp. lib. de Morb. mulierū, nu. 41. auget etiam rei huius occasionē, q. vniuersum corpus laxū est, spina aūt debilis, apertaq; satis omnia vascula, ex qua occasione etiam abortū succedere par est, id dicente Hipp. lib. de Morb. mulierū, nu. 40. & ratione, hiantes .n. vteri faciè quibuscunq; externi aëris mutationib. subiiciūtur. Quòd si copiosiores, q̄ par sit, & freqentiores fluxiones & menstruoū, & albę materię in iis eò easdē causas solent cōtingere, abortus sequi solent. Sic etiam docuit Gal. 2. in 3. lib. de Morb. vulg 8. vbi sanguinē ex ceruice vteri profluentem abortus causam esse scribit: q̄d etiam ex Hipp. confirmari potest 5. Aphoris. 31. vbi secta vena mulieribus abortū euenire facilè dicit, & 60. eiusdem, morbosos debilesq; reddi: cùm præterea facilè alui profluuio tētari homines, qui talem situ ciuitatis sortiti sunt, inferius doceat Hipp. non est obscura ratio, cur mulieres abortiant: q. docuerit Hipp. 5. Aphor. 34. mulierem vtero gerentem aluo plurimū fluente abortire: quod repetit & 7. Aphor. 27. in defectumq; alimenti causam refert, nos autem etiam laxationem partium vteri addemus.

V.

Τοῖσι τε παιδίοισιν, ἐπιπίπτει σπασμὸς, καὶ ἄσθματα, ἃ νομίζουσι τὸν θεῖον ποιέειν, καὶ ἱερὴν νοῦσον εἶναι.

Pueris verò accidere cōuulsiones, et asthmata, & quæ putāt et Deū efficere, et sacrū morbū esse.

A

B

C

D

E

F

Post peculiares morbos mulierum enumeratos, ad eos transit, qui puerorū sunt proprij: iis igitur conuulsiones, asthmata, siue, vt Latinè loquamur, anhelationes suspiriosas, tum & morbos comitiales accidere scribit. Quid verò hoc loco puerorum nomine intelligat, an infantes ante dentitionem, quos puerulos vocāt, an potius vsq; ad pubertatem totam pueritiam, non ita facilè est intelligere. Zeusis enim vnº ex antiquis Hipp. expositorib⁹, vt videre licet apud Gal. 3. in 6. de Morb. vulg. texto 5. dum explicat particulam illam: infanitū fulgores cum pubertate nonnunquam mutationes habent, per infantes non modò primam illam infantiā intellexit, sed vsq; ad ętatem 14. annorum, quem secutum esse Herophilum ibidem testatur Gal. Quapropter si hunc locū interpretati sunt hoc pacto viri ij doctissimi, nullo modo dubitandum est, hoc etiam modo pręsentem sententiā esse intellecturos, cùm eo loco de eodem morbo loquatur, quomodo Alemanum expositorē hic fecisse videmus, qui per pueros ætatem integram ab egressu infantis ab vtero ad annum vsq; 14. intelligendū esse dicit. Verùm mihi magis Galeni expositio sequenda videtur, qui loco citato νήπια infantes intelligit vsq; ad quinrum, vel sextum annum, cùm loquatur de morbo comitiali puerorū peculiari; quinimò hunc locum adducens docet puerulorū hunc affectū esse proprium, & hanc esse Gal. sententiā, apertè eius verba in eo cōmentario proposita ostendunt. At mihi, inquit, quid per νηπίων significari videatur, & antea qoidem dixi, & nunc iterum manifestiori sermone repetam. Comitialis affectus aut à naturali intęperie prouenit, cùm humidum valdè cerebrum est, tuncq; morbus iste puerilis appellatur, quemadmodū ipse in libro de Aquis, Aëribus, & Locis ita scribens significauit: Pueris accidere conuulsiones, & asthmata, siue anhelitus, quæ putāt puerilem efficere, & sacrum morbum esse. In his verbis clarè patet illi dictioni puerilem, subintelligendū esse affectū, vt locorio ita se habeat, quæ putant puerilem affectū efficere, & sacrum morbū esse. Accidit aūt hic idem affectus pueris etiam ob errata, medici curationem postulaos, quando verò ob humiditatem oritur, planè infantes statim inuadit, definitq; ætatis conuersione nullū nobis negocium facessens. Quapropter quoscunque pueros non à prima statim ætate, cùm adhuc sunt infantuli, sed annorum progressu vexare inceperit, proculdubio ob peccata in vict⁹ ratione commissa, aut ob aliam quampiam causam exortus est; in quibus ætatis conuersionē præstolari non cōuenit, sed factum morbosum affectum discutere: hucusq; Galen. Quibus verbis duas morbi comitialis causas mihi fecisse visus est: altera est naturalis cerebri humiditas, & qui ab hac efficitur morbus comitialis, infantium verè peculiaris est, nullaq; medici ope ratolli debet, sed sola ętatis conuersione solui-

D

tur: altera aduentitia, quæ adolescentium, & iuuenũ est propria, medicięq; curatione tolli debet. Totam aũt hanc Galeni verborum seriem adducere placuit ob recentioris euiusdam sententiam, qui in commentatiis in sextum Epid. dum præscriptam Hippocr. sententiam interpretaretur, non modò ex propria sententia per νήπια pueros ad annum vsq; decimumquartum exposuit, sed hanc etiam Galeni esse sententiã aperrè admodum asseruit; cùm alioqui aduersus Zeuxis opinionem ipse infantes potiùs intelligendos voluerit. Sed age rationibus agamus, demonstrantes per νήπια infantes intelligere Hippocr. in lib. tertio Aphorism. 25. dum morbos puerorum, qui iam dentire incipiunt, proponeret, inter alios conuulsionem enumerat, quam puerorum hoc loco peculiarem esse dicit. Per pueros igitur ætatem ante septimum annum intellexit: in reliquia enim Aphoris. morbos postea enumerat, qui in aliis ætatibus accidunt: accedit & experientia, qua obseruatum est, post annum sextum raró pueros conuulsionibus, anhelationibus, aut morbo comitiali laborare, nisi confirmatus in totam ætatẽ velit produci: & quod postremò omnem tollit difficultatem, est dictio, qua vtitur Hippocr. in 6. Epidem. loco citato, vbi de eodem morbo etiam Galeno teste loquitũ, νήπια, quæ dictio Græcis, quando ad ætatem refertur, infantes significat, quasi νὴ ἔπια, qui adhuc fari nequeunt: infantes igitur significat. Pueris igitur conuulsiones accidere scribit: loquitur verò hoc loco de iis, qui in locis degunt meridionales ventos excipientibus: nec certè abs re: cùm enim in conuulsione vniuersali caput ipsum neruorum originem læsum esse necesse sit, vt docet Galenus 3. de Loc. Affectis 6. & 10. cumq; conuulsio omnis aut ab inanitione, aut à repletione fiat, vt docet Hippocr. 6. Aphorism. 39. facilè hæc affectio, quæ ex repletione oritur, quæque puerorum alioqui peculiaris est ob natiuã eorum humiditatem, multas cruditates congestas, neruosarumq; partium mollitiem, pueris in huiusmodi locis degentibus frequẽtius accidet, accedente insuper aduentitia tum in capite, tũ in vniuerso corpore humiditate, ac mollitie: Austris enim frequenter perflantibus neruosas partes madefieri magis, magisque irrigari necesse est, ita vt iis in tumorem eleuatis præter naturam, & secundùm latitudinem dilatatis, atque in longitudinem decurtatis conuelli, & versus proprium principium partes inde trahi necesse est.

Καὶ ἄσθματα] Latinè cum Celso vertere poterimus lib. 4. cap. 4. anhelationes suspiriosas, siue densas: hæ autem tum ob virium imbecillitatem, tum ex inflammatione viscerum spiritualiũ, tum ex impedita via respirationis, quæ ex multis, crassis, viscidisque humoribus à capite defluentibus ad partes thoracis efficitur, vt docet Galen. 4. de Locis Affectis, cap. 7. pueris huiusmodi loca inhabitantibus ob postremam hanc causam potissimùm eueniunt asthmata, cùm vltra peculiarem capitis humiditatem aduentitia quoque multa ob ventos accedit, qua & capita replentur, & spirituales partes ad recipiendum magis fiunt idoneæ, aëris & ventorum humida natura eliquationem, & fluxum adiuuante.

Quæ putant & Deum efficere, & sacrum esse morbum] Cùm ad hunc locum peruenissem, diu anceps, dubiusq; animo fui, quid de hac sententia mihi esset sentiendum: an contextus esset deprauatus: & si correctionem expostulabat, quomodo esset castigandus: multa enim erant, quæ locum deprauatum ostendebãt. Primùm, quòd diuersa esset lectio in Basiliensi ab ea, quã nobis tradiderat Aldus: sic enim Basiliensis habet, ἃ νομίζουσι τὸ παιδίον ποιέειν καὶ ἱερὴν νοῦσον εἶναι. Aldinus autem liber addit in principio καὶ, quæ maximam varietatem efficit: nam si sine ea legamus, postquam pueris conuulsiones, & asthmata superuenire dixisset, subderet ex iis duobus vnum morbum constitui, qui puerulus diceretur, & sacer existimatur. Quam sententiam secuti sunt Cornari⁹, qui vertit hoc modo; pueris verò incidere cõuulsiones, ac anhelationes, quæ morbus puerorum, & sacer esse putantur: Et Zuingerus, qui sic: qui morbi puerorum, & sacri esse putantur: & Baldinius, qui hoc pacto: qui puerulum efficere, & sacrum morbum esse arbitrantur. Solus Caluus Aldinam sequitur, eùm interpretator: Et eo quod puerile malum esse putant, sacrum comitialémve morbũ: quibus verbis morbum ab illis duobus distinctũ videtur addere. Sed neque tunc vllum sensum haberet sententia: sic enim ad verbum esset vertenda: Et quæ existimant puerilem efficere, & sacrum morbũ esse: relatio verò ἃ nihil habet, cui referatur: & si subaudienda νοσήματα dicemus, vt proculdubio dici oportet, quomodo morbi innominati nominatum morbum efficiunt: quòd si, vt in Basiliensi, legamus sine dictione, καὶ, quemadmodum etiam legisse videmus Galenum 1. in 6. Epidem. C. 5. vbi ad verbum hanc sententiam exscripsit, alium habebit sensum, qui erit talis: Pueris accidere conuulsiones, & asthmata, quæ, id est, quæ duo existimant efficere puerilem, id est morbum, & sacrum esse: sicque relatio habebit, quibus referatur. At ne sic quidem satis constat, quomodo morbum aliquem puerilem nominet, quòd nusquam apud Græcum vllum scriptorem reperiatur, παιδίον morbum significare: quod fortasse animaduertens Aldus diligentissimus asterisco dictionem παιδίον signauit. Verùm cùm Galenus loco proposito hanc animaduerteret difficultatem, censuit subintelligendum esse πάθος, sicque dictio παιδίον, nomen erit adiectiuum. At cùm nusquam reperiatur adiectiuam esse dictionem, censendum erit dictionem παιδίον, tum apud Hippocr. libros, tum apud Galenum

num citato loco esse subreptitiam, quapropter hoc loco dictioné παιδίον asterisco notauit. Auget autem suspicionem, quòd locus ille Galeni vario modo legitur: nam Basiliensis bis eo loco legit παιδίον, & sic esset accusatiuus singularis, & bis παιδίων, & erit genitiuus pluralis. At Aldinus liber semper habet παιδίον: quòd si παιδίων legamus, facilius quidem erit illi subintelligere, quòd Galenus dicit πάθος; sic enim esset sensus: quę existimant efficere puerorum, id est morbũ, & sacrum esse: quod Latinè optimum habet sensum, & constructionem. At qui Græcà sciunt, non satis amplexabuntur hanc lectionem: quòd articulus τὸ non possit accommodari dictioni παιδίων, quæ est genitiui pluralis: neq; solent Græci articulum ponere, quòd dictioni subintellectæ correspondeat, sed positæ iam accommodatur. Quocirca dici potest locum Galeni deprauatum esse, magis tamen à vera lectione abesse Basiliensis libri lectioné, vbi παιδίων scriptum est bis: certum est enim articulum τὸ nullo modo illi posse accommodari: quæ verò Aldi est, quamuis & ipsa deprauata sit: nihilominus quia terminationem seruat, & articulus optimè illi adaptatur, magis est recipienda. Atqui cùm nullus sit morbus, qui παιδίον dicatur: cúmque sit substantiuum nomen, cui non potest accommodari, quod subintelligendum esse censet Galenus, πάθος, cẽsendum erit, neq; illam lectionem mendo carere. Cùm verò duo sint adiectiua nomina à παῖς παιδὸς deriuata, quæ adiectiua cùm sint, facilè dictioni πάθος accommodari possunt παιδικὸς & παίδειος quæ puerile significant, alterutram ex iis loco dictionis παιδίον substituendam esse facilè censerem, & ob maiorẽ similitudinem etiam magis ꝓbatur postrema, vt παίδειον legamus, quòd solùm vna litera, ε, sit superaddita, & eandem terminationem habeat: vt sensus sit Galeni eo in loco, túncque morbus iste puerilis appellatur, vt ipse libro de Aëribus, Aquis, Locis indicauit iis verbis: pueris accidere conuulsiones, & asthmata, quæ putant puerilem efficere, & sacrum morbum esse: in qua oratione planum est subaudiri oportere affectum, vt sic legatur: quæ puerilem affectum efficere, & sacrum esse morbum existimant: quod non animaduertẽs Crassus, qui eos libros in latinum vertit, ita est interpretatus: túncq; morbus iste puerilis appellatur, quemadmodum ipse libro de Aërib. Loc. Aq. ita scribens significauit. Pueris accidere conuulsiones, & suspiria, siue anhelitus, quæ putant puerilem efficerem, & sacrum morbum esse. In his verbis clarè patet illi dictioni puerilem subintelligendum esse affectum, vt locutio ita se habeat. Quæ putant puerilem affectum efficere, & sacrum morbum esse. Rasarius autem Basiliensem lectioné secutus vertit non puerilem, sed puerorum. Hæc cùm aliquando cum doctissimo viro Zacharia Caimo, vt moris mei est, conferrem, hanc loci Galeni castiga-

A tionem quàm maximè probabat, at tamen correctionem, vel potius explicationem loci Hippocr. à Galeno traditam nullo modo recipiebat; quòd non videret, quid (si eo modo Hippocr. locũ intelligamus) sibi velit, cùm dicit: Et quæ existimant puerilem efficere, id est, morbum. Relatio enim ἃ, id est, quæ, nihil habet, cui referatur: & sensus esset; pueris accidere cõuulsiones, & asthmata, & eos morbos, quos putant puerilem affectum efficere: nulli auté sunt

B morbi, qui puerilem affectum efficiant, id est, constituant. Præterea dictio, existimant, significat vulgi opinionem, quę de causis illius morbi alia est. Propterea censebat ipse locum quidem hunc Hippocr. esse deprauatũ, & loco παιδίον legendum esse τὸ θεῖον, sicq; optimum habebit sensum: & quæ, id est, νοσήματα, vel q̃s morbos existimant Deum efficere, & subdens signum, & sacrum esse morbum. Hanc lectioné coniecturis assequabatur, quod libro de Mor-

C bo sacro qui vel Hippoc. est, vel ab hoc libro ex parte depromptus, hanc habeat iisdem verbis sententiã. Hęc opinio ita mihi arrisit, vt quamuis prius Galeni sentẽtiæ essem assentitus, placuit tamen mutare sententiam: quod vt efficiã alacriùs, duo sunt, quæ me inuitant: primùm q, verbum νομίζουσι, significare mihi videtur hominum opinionem. at verò vulgaris erat hominum opinio Deum hunc morbum immittere, & propterea illum sacrum appellabant: alterũ

D quod Zuingerus doctissim⁹ siue ope antiquorum exemplarium, siue & ipse sola coniectura ductus in margine hanc lectionem annotauit; quinimò coniunctionem τε addidit hoc modo: τό τε θεῖον, quæ efficit, vt faciliùs lapsus is accidere potuerit: nam eandem fere habent terminationem, τὸ παιδίον & τό τε θεῖον. Non negauerim tamen Galeni explicationem huius loci, si castigetur eo modo, quo diximus, vt scilicet loco παιδίον, legamus παιδικὸν, vel παίδειον, posse admit-

E ti, modò legamus sine coniunctione καὶ, vt Basilienses libri, & Zuingerus habent: maximè cùm Galenus loco citato tum in Aldina, tum in Basiliensi Græca impressione nulla adsit copula: hoc enim significabit, Pueris superuenire conuulsiones, & asthmata, id est, per se: quę existimant puerilem affectum efficere, id est, constituere, vbi iungantur simul, & sacrum morbũ esse: maximè cùm relatio illa ἃ referatur ad νοσήματα, quare non erit difficile Hippocr. statim

F cùm dicit puerilem efficere, intelligere morbum. Quæ me mouent, vt credam cõcedi hanc lectionem posse, plura sunt: Primùm, quòd nõ hoc loco solùm, sed alibi idem Galen. ex hoc libro puerilem hunc morbum esse, & vocari, collegit, vt 5. in 6. de Morb. vulg. 26. & 6. in 6. eiusdem, C. 7. Secundum argumentum, quo quis Galeni opinionem tueri poterit, est, quòd Hippocr. tertio Aphoris. quandoque sub duobus illis nominibus conuulsiones, & asthmata, comprehendit morbum hunc puerilem, nempe co-

mitialem. Cùm enim eo loco recenseret morbos omnes, qui puerorum sunt peculiares, nullam morbi comitialis facit mentionem, nisi sub duobus illis morbis comprehenderetur. Quòd si eo loco hoc præstitit Hippocr. facilè etiam hoc loco illi fuit post duos illos positos morbos pueris superuenire solitos, subdere, quæ existimant puerilem morbum efficere, & sacrum morbum esse. Accedit postremò, quòd Erotianus in suo Onomast. morbi facit mentionem, qui ab Hippocr. ἱερὸς νοῦσος dicitur: B quod nisi hunc locum intelligamus, credo difficile esse apud illum hunc morbum ita dictum vspiam inuenire. Illud solùm obseruandum erit, si Galeni explicationem sequamur, iis quas diximus, rationibus, non esse addendam copulam καὶ: quòd si aliam correctionem sequamur, Aldina hac in parte erit sequenda, & addeda erit copula καὶ: liberum tamen cuique sit, vtramlibet earum sequi. Hic verò affectus est, qui à Græcis ἐπιληψία, quasi supprehensio dici- C tur, tum & Herculeus morbus, vt videre licet apud Galenum 6. Epid. Sect. 6. Com. vltimo, à nostris comitialis morbus: hunc autem morbum eundem sacrum ab aliquibus putari scribit: quæ denominatio si intelligatur facta, quéadmodum primi illi nominū impositores crediderunt, meritò reprehendi debent, quemadmodum fecit Hippocrates, lib. de sacro morbo (si modò illi attribui debet, quod in præsentia non cōtenderim.) Sic enim appellarunt, quòd D diuina ope solùm, puta, incantationibus, magicis expiationibus, non humana, tolli posse crederent. Dici tamen optima ratione aliquando potest sacer morbus, siue quòd nobilissimā partem, & sacræ quasi rei animæ domicilium caput offendere soleat: aut certè (quod & verisimilius) ob affectus magnitudinem, siquidem Græcia sacrum pro magno vsurpat; vt cùm ea sacrum dicūt, & nos sacram ancoram dicimus, id est, maximam, & validissimam, quam tantū E mittunt, cùm extremo laborant discrimine: quomodo Celsum intellexisse libro tertio, capite 23. videmus, vbi morbum hunc morbum maximum appellat: quomodo etiam morbum hunc sacrum appellari testatus est Aret. libro j. cap. 4. Sunt & qui sacrum, id est, execrabilem dictum putent, quòd qui illo laborant, saltem in accessione abominabiles sint omnibus. Vnde Plinius libro 10. Naturalis histor. capite 23. inquit, hunc morbum despui solitum, proinde F ac si contagione ipsos esset inuasurus: hinc Plauto sacerrimus homo, id est, scelestissimus dicitur. Puerilis verò dicitur, quòd ita puerorum sit familiaris, vt rarò vltra illam ætatem accidat, quemadmodum docet Hippocr. libro de Sacro morbo: à quo mutuatus est Aristoteles 10. Section. Problem. 50. tum & 32. Problem. 26. & 27. tantæque familiaritatis existit, vt propter hanc causam nō nisi post septimum diem pueris olim nomina imponerentur, quos eo

A morbo interire ante hunc terminum tradit, tanquam saluti puerorum iam magis credamus. Hæc igitur cùm ita se habeant, si quis rectè, quæ à nobis de naturali locorom habitudine dicta sunt, considerauerit, non ita erit difficile reddere rationem, quare pueri, qui in huiusmodi locis degunt, maximè morbo comitiali laborent: nam cùm epilepsia fiat meatibus cerebri, vnde spiritus hinc inde transfluunt, à crassa, viscidaque pituita, aut etiam atro B humore obstructis; vnde & subita quædam accessio oritur, crassis solùm iis humoribus vehementem banc, atque subitaneam obstructionem producere valentibus, & subita solutio impetu magno spiritibus materiam illam impellentibus, vt docet Galenus 2. de Causis sympt. vlt. & 3. de Locis Affectis 7. mutuatus verò est hæc omnia ab Hippocr. lib. de Morbo sacro, vbi dicit: defluit autem pituita à cerebro, quæ si à viis exclusa fuerit, quas diximus, & in C venas defluxum fecerit, mutus fit, suffocatur, & spuma ex ore defluit: Sicut & 4. de Ratione victus in acutis 27. Cùm igitur natura sua pueri humidissimi sint, potissimum autem capite tum ob naturalem temperaturam, tum ob edacitatem, multam quoq; pituitam in capite potissimum aggregari necesse est, vt docet Galenus 1. in sextum Epidem. C. 5. si præterea ratione loci, aërisque ambientis aliqua accedat occasio, omnium facilimè in hunc morbum inci- D dent: accedunt enim austrini venti, qui etiam Hippocr. lib. de Sacro morbo solent comitialē morbum producere: huc enim spectat etiam, quod ait Auicen. septentrionalibus comitialem morbum non euenire, quia sunt introrsum sani, & calore præpotenti: quòd si quandoq; euenit, atrocissimum esse, quia causa est præpotens: vnde cap. 10. T. 5. Fen. j. primi libri Canonum reddit huius Hippocraticæ sententiæ rationem, cùm dicit, propterea quòd mo- E uent humores, & implent cerebrum, & sobtiliant eos, & eleuant eos ad cerebrum. Ex iis igitur patet, quomodo vera sit Hippocr. sententia. Quocirca non possum cum Galeno tertia Aphorism. 29. non multum Hippocr. demirari, qui cum tertio Aphoris. lib. cuiuscunque ætatis peculiares morbos ad censum reuocaret, dum puerorum proprios recenset, omissa epilepsia, solius conuulsionis faciat mentionem: Cùm verò iuuenum morbos proprios 29. enu- F merat, inter alios morbum comitialem collocat, secus, quàm hoc loco faciat, vbi non modò infantium peculiarem facit, sed etiam puerili nomine eum insigniuit; inter iuueniles autem nullo modo recenset; imò libro de Sacro morbo puerorum peculiarem esse scribit, quē alibi cum pubertate immutari scribit: Nisi dixerimus ab experientia sumpta solutione, quòd cùm infantibus neque vehemens, neque cum grauissimis illis accidentibus, neque ita iteratò eueniat hic morbus, inter

pueriles eum non seiunxit à conuulsione: At quamuis iuuenibus rariùs eueniat, cùm tamen acciderit, per totam ætatem perseuerat, frequentiores habet paroxysmos & vehementiores, inter peculiares iuuenum collocauit.

VI.

Τοῖσι δὲ ἀνδράσιν δυσεντερίας, καὶ διαῤῥοίας, καὶ ἠπιάλους, καὶ πυρετοὺς πολυχρονίους χειμερινοὺς, καὶ ἐπινυκτίδας πολλὰς, καὶ αἱμοῤῥοΐδας ἐν τῇ ἕδρῃ. πλευρίτιδες δὲ, καὶ περιπνευμονίαι, καὶ καῦσοι, καὶ ὁκόσα ὀξέα νοσήματα νομίζονται, οὐκ ἐγγίνονται πολλά. οὐ γὰρ οἷόν τε, ὅκου ἂν κοιλίαι ὑγραὶ ἔωσι, τὰς νούσους ταύτας ἰσχύειν. ὀφθαλμίαι τε ἐγγίνονται ὑγραὶ, καὶ οὐ χαλεπαὶ, ὀλιγοχρόνιοι, ἢν μή τι καταλάβῃ νόσημα πάγκοινον ἐκ μεταβολῆς.

Viris autem dysenterias, & fluxus ventris, & epialas, & febres longas hybernas, & epinyctidas, id est, nocturnas pustulas multas, & hæmorrhoides in sede. Pleuritides autem & peripneumoniæ, & febres ardentes, & quicunque morbi acuti putantur, non multùm prouentiũt: non enim fieri potest, vt ij morbi vigeant, vbi alui liquidæ existunt. Lippitudines autem exoriuntur humidæ, non graues, breuis temporis, nisi ex mutationibus morbi aliqui communiter affligant.

Cùm tertio lib. Aphoris. docuisset Hippocr. quamplures morbos vnicuique ætati peculiares, inter qoos etiam Aphor. 30. eos posuit, qui viris, consistentibusque; sunt peculiares, nequis crederet hos eosdem iis viris, qui ciuitates, locaque; incolunt meridiem spectantia, omnes accidere: docet hoc loco, quos morbos ex illis is situs locorum in viris admittat; quóue respuat, atque; aliquos etiam addit peculiares ratione situs.

Viris autem δυσεντερίας] Nomen hoc Græcum si Latinum reddere voluissemus, difficultates intestinorum, aut magis Latinè cum Celso libro quarto, cap. 15. tormina verteremos: significat verò hoc dolorosum sanguinis per aluom profluuium cum intestinorum exulceratione, nomine sumpto, vt optimè docet Galenus 2. Methodi medendi c. 2. à læsa particula; cùm ἔντερα intestina à Græcis dicantur, & à difficultate officij, vt docet Cælius Aurelianus lib. 4. cap. 6. vnde optimè difficultas intestinorũ, & tormina diceretur, quòd exolceratione torqoeantur intestina dolore. Verùm iure merito Græcum nomen in præsentia retinuimus: difficultas enim intestinorum, & tormina Latinis dicũtur de vera exulceratione intestioorum cum sanguinolento fluxu; nunquam verò de cæteris citra exulcerationem eorundem sanguinis per sedẽ excretionibus, vt hepatico sanguinis fluore, & cęteris: at dysenterię nomen, qoamuis reuera propriè solum de eadem dicatur, vt docet

A Galen. 6. de Locis Patientib. cap. 2. circa principium, & secundo eiusdem cap. 5. & tertio de Sympt. causis, cap. 2. & Alex. lib. 8. cap. 7. Antiquiorum tamen nonnulli non eam solùm, sed aliam quoque;, quæ cruenta dicitur ob excretorũ speciem dysenteriam appellant; inter quos est etiam quandoque; Hippocr. vt videre licet quarta sectione de Articulis, part. 40. vbi dysenterię vocabulo vsus est, non pro intestinorum exulceratione, sed pru cruenta ex intestinis prolu-
B uie, vt ibidem docet Galenus. Cùm igitur credam ipse dysenteriæ nomine omnes sanguinolentas excretiones per aluũ significari, hoc loco retinendum esse Græcum nomen duxi: nec certè immeritò: nam cùm dysenteria, quæ propriè sic appellatur, sit Galeno teste locis propositis rheumatismus intestinorum cum exulceratione: Cumque; peculiarem virorum hunc morbum esse testatus sit Hippocr. 3. Aphor. Aphor. 30. si ad hoc aduẽtitia aliqua causa accedat, ma-
C gis etiam in eis euenient. Cùm verò statutũ sit, homines in huiusmodi locis degentes capita humida habere, ac multa pituita referta, cùm aduentantibus Austris & repleantur magis, & incalescãt, putredinem, & subinde salsedinem pituitam contrahere oportet, vt docet Galen. 3. Aphor. 12. potissimum in ætate illa calida, quæ postmodum in intestina defluata ob grauitatem, fluxus alui sanguinei cum exulceratione intestinorum generantur salsa pituita intesti-
D norum internis tunicis adhærente, & abradente, tum & bile illi admixta: vt docet Hippoc. 3. de Diæta, num. 12. Aliæ autem etiam sanguinis per aluum excretionis huius ætatis hominib. facilè poterunt accidere, puta quæ ex sanguinis solita aliqua fluxione impedita oriũ, vt hæmorrhoidibus suppressis, & menstruis retentis; de quibus Gal. 5. de Locis Patientib. cap. 7. & quæ hepaticã dicitur, cùm ob iecinoris imbecillitatem aquosus humor deiicitur, quem
E loturæ carnium similem esse videmus: cùm enim laxatis partibus omnibus debiles in operationibus redditæ sint, & excrementis sanguineis vniuersum corpus scatebit, & facilè naturali iecinoris facultate languida reddita, excremẽtoso sanguine, & incocto multo genito passio hæc excitabitur: vnde Hippocr. lib. de Affectib. num. 24. inquit: dysenteria tunc fit, cùm bilis, & pituita in aluum decubuerint, & in venas; ægrotat quidem sanguis, & corruptus se-
F cedit, ægrotat & intestinum, & raditur, & exulceratur.

Καὶ διαῤῥοίας] Nos cum Celso fluxus ventris vertimus lib. 4. c. 19. est enim diarrhœa frequẽs humidorum cuiuscunque; generis excrementorum deiectio citra cruentam floxionem, tensionem, & ciborum cruditatem, vt docet Galenus 2. in 1. Epidem. C. 36. Cùm igitur humida, & pituita referta capita homiues habeant, si tanta non accedat caliditas, quæ putredinem concitet, salsedinemque; faciat, aut multam bilis ad-

mixtionem non efficiat, non dysenteriæ, sed diarrhœæ excitabûtur, quas à simplici, nô mordaci pituita à capite defluxa sæpe scribit excitari Hippocr. lib. de Affectionibus: vnde septima Aphoris. 30. spumosa excrementa in alui profluuiis significare scribit pituitam eorum causam esse à capite defluxam: quæ etiam in causa est, vt balbi facilè longis alui profluuiis teneantur. 5. Aphoris. 32. hæc verò hac ætate potissimum accidunt, quòd morbos huiusmodi virorum proprios esse testetur etiam tertio A- B phorismorum 30.

Ἠπιάλους] Vertit Germanus interpres febres leues; sed malè, cùm non omnes febres leues hoc nomine comprehendantur, sed illę solùm, quę à pituita vitrea semiputrefacta generantur, in quibus vno, & eodem tempore secundùm omnes partes frigus, & calor simul persentiuntur: cùm enim vitrea pituita omnium humorû frigidissima sit, si omnino imputrefacta manet, sed partibus sensibilibus adhæreat, rigorem ci- C tra febrem facit: si verò vndequaq; putredinẽ contraxerit (quod ob summam eius frigiditatem rarò accidit) febres quotidianas excitat: cùm verò ex dimidio computruerit, nô per totam suam essentiã æqualiter, febres epialæ excitantur, in quibus ægri simul rigent, & simul febriunt, quòd humoris imputrefactæ partes per venas dispersæ, vel etiam per vniuersum corp॰ ob frigiditatem naturalem rigorem excitent, putrefactæ verò febrem accendant: vt docet Ga- D len. 2. de Diff. feb. cap. 7. & Aëtius 2. Quater. Ser. 1. cap. 81. vnde Paulus lib. 2. cap. 26. ex eius natura nominis etymologiæ rationem reddit: fic enim dici scribit per metaphoram ἀπὸ τῆς ἁλὸς ἠπίας φαινομένης, id est, à mari leni, & placido apparente; cùm alioqui, cùm turbatur, plenum sit timoris, & periculi, vel παρὰ τὸ ἠπίως ἀλεαίνειν, vt & Paulus loco citato, & Aët. lib. 2. Meth. cap. 1. quod est ab eo, quòd blandè, & leuiter calefacit. Verùm notandum est, ne, dum errorem interpretis euitamus, vñ Græca dictione, in maiorẽ in- E cidamus: nam quamuis à Græcis omnibus ea statuatur epiala febris, quæ à nobis ex iisdẽ descripta est: Auic. tamen lib. 4. Can. Fen. 1. Tract. 2. cap. 50. non hanc epialam nominat (hanc enim cap. 52. innominatam relinquit, quamuis signis circumscribat) sed aliam, quæ omnino lipyrię contrariis est, in qua scilicet externa aduri videntur, interna verò frigidissima persentiuntur, in hoc Mesuei filium imitatus, vt videre F licet apud Razem 30. lib. Contin. tract. 11. cap. primo, in qua re deceptos esse credimus, cùm dari talem febrem vix credere possimus. Cùmque hac in re à Græcis omnibus, & Mauritanis dissentiant, vt videre licet apud Razem loco citato, vbi tum ex propria, tum ex aliorum sententia hanc opinionem impugnat, & Aliabatẽ tertio Pract. cap. 18. Epialam igitur Græco more intelligo, quæ viris in huiusmodi locis degentibus facilè accidit, quòd cùm pituitosa capita habeant, vniuersumq; corpus hac ratione affluat, accedentibus causis putredinem excitare aptis, vt austrinis flatibus, in illa putredo excitatur. Verùm cùm non vndequaq; ob repugnantem naturam putredinem côtrahere possit, calor, & frigus simul in partibus persentitur; ille quidem ob putredinosum, febrilemq; calorem, hic ob frigidum humorem per venas, vniuersasq; corporis partes dispersum.

Et febres autumnas hybernas.] Eædem propemodum causæ reddi possunt, quare in viris huiusmodi febres eueniant, quæ etiam de epialis dictæ sunt; à pituita enim, vel sola, vel aliis humoribus crassis mixta in intestinis, vel circa ventriculum, visceraq; caua coërcita putrescente fieri solent, diuturnæ quidem ob humoris tum multitudinem, tum crassitiem, quæ à natura iis rationibus non nisi longo pòst tempore superari possunt: Qua ratione & hybernæ sunt. Quamuis autem has peculiares puerorû grandiorum statuat Hippocr. tertio Aphor. 27. nihilominùs, cùm ex ambiente similem pueris aliò degentibus temperaturam viri nacti sint, meritò hoc loco inter proprias virorum huiusmodi collocauit.

Καὶ ἐπινυκτίδας πολλάς.] Nomen hoc etymologiam secuti vertere poterimus nocturnas pustulas: docuit enim Galenus 2. Meth. med. cap. 2. versus finé, sic dictas esse, ἐν νυκτὶ γίνεσθαι, id est quoniam noctu enascuntur: sunt enim pustulæ quæ nascûtur, in eminentibus partibus potissimum noctu, vt docet Celsus lib. 5. cap. 28. Sect. 14. vnde etiam nomẽ ipsis impositum esse scribit. Neq; dissentit ab iis Paulus lib. 4. cap. 9. & Aëtius quarto Quater. Set. secũdo, cap. 61. vbi nô ab eo, quòd noctu oriantur, sed quòd per noctẽ vehementiùs affligant, sic nominari crediderunt: eadem namq; hora, qua orrũ habent, etiam exacerbari ob refluẽtes succos, & ob condensatam eo tẽpore cutim est verisimile: quid verò sit rumor is, & qualis sit, à Galeno definitum non legimus: libro enim de Tum. præter naturam, cap. 16. de Epinyctide agens, eius definitionem tanquam eo tempore notissimam pretermittit. Cornel. Celsus loco citato, eã pustulam esse scribit pessimam, colore sublucidã, vel subnigram, vel albam, circa quam vehemẽs est inflammatio, & cùm adaperta est, reperitur intus exulceratio mucosa: colore est humori suo persimilis, dolor ex ea supra magnitudinẽ eius est; neq; enim ea faba maior est: atq; hæc oritur quoq; in eminentibus partibus, & ferè noctu: vnde etiam Plin. lib. 20. cap. 6. circa princip. epinyctidas pustulas esse scribit lioentes, & noctibus inqoietantes: & Pollux in Onomast. pustulas subliuidas, modicè tumescẽtes, & plenas sanguine in tibiis, & pedibus ferè noctu maximè infestantes. Paulus verò lib. quarto, cap. 9. & Aet. loco citato multò diuersimodè eas definiuerunt, atq; signis circumscripserunt, siquidem epinyctides vlcuscula esse sua sponte

sponte erumpentia, φλυκταινίδες, id est, phlyctęnis, bullisq́; similia, subrubra, quibus disruptis cruenta sanies defluit, per diemq́; non magnopere excruciant, per noctem verò grauiter, magis quàm pro ratione vlceris dolore torquēt. In qua definitione, & à Celso diuersos esse, & à vero deuiasse crediderim: Celsus sub rumoribus collocauit; Paulus sub exulceratione: ille colore sublituidas, aut etiā subnigras, & albas: quib. adapertis mucosā intus conspiciatur exulceratio, atq; eo colore prædita, quo humor, vnde pustula. Paulus autem subrubra vlcuscula, ex quibus subrubrum ichorem emanare voluit rationi verò etiam meo iudicio aduersatur, nam si nocturnæ pustulæ sunt, quomodo à bile, sanguineve originem ducent, quorū interdum maior, vehementiorq́; esse solet exagitatio: quòd si album, subnigrū, vel subliuidū tumorem statuamus, manifesta est ratio, quare nocte potiùs oriantur, cùm à pituita, vel atra bile oriantur, quorū motus, & exacerbationes acriores, & vehementiores esse solent in nocte: at quæ à Paulo, & Aetio epinyctis definitur, potiùs ἐφημερίς, diarius nempe affectus dici deberet: quoniam, quæ à bilioso humore oriūtur affectiones, aut à sanguine, solent in die vehementiùs, & sæpius hominem molestare; quanquam etiam nocte aliquando affligere possint, quemadmodū & veræ nocturnæ pustulæ interdiu aliquando afficiūt. Harum igitur pustularum, vel potiùs tuberculorum causa potissima est pituita vitrea, cuius ratione albus rumor conspicitur, vel etiā melancholicus succus cōmurata per adustionē bile, quæ, vt facilius ad externas partes pituita ferri possit, admisceri debet, in attum humorē, pro cuius maiori, vel minori admixtione color subliuid⁹, liuidus, vel subniger producitur: ob maiorem tamen pituitæ copiam adaperta pustula (vt Celsus ait) mucosa exulceratio intus reperitur: hæc cùm ita sint, non multū erit difficile reddere rationem, cur in huiusmodi situm habentib. locis in virili ætate constituti homines maximè epinyctidib. corripi soleant: cùm enim iam statutū sit ambitum totius corporis in his locis esse laxum, atq; languidū: cumq; caput multa pituita refertū sit, austris aduenientibus ad inferna descendit, quæ à calore ambientis excalefacta, falsa reddita ad locum à natura ad id institutum sæpenumero expellitur, cuiusmodi cutis est: humores enim excrementitij cùm ad corporis nutritionem ex natura sua inepti sint, & ad alimoniam illi præbendā, vel quadam naturę prouidentia certi alicuius vsus gratia in conceptacula quędam relegantur, vel foris ad extimas partes propulsi, tumores, pustulas, cutisq́; defœdationes excitant, aut insensibiliter per eutim expirant, aut etiam sensibiliter per sudorem emittūtur: q, si intra retineant, febres putridas excitant: hanc igitur excrementitiam pituitā, quæ natura sua nocte potiùs mouerí solet, facultas etiam post somnū validior

A facta tanquā noxiā tentat expellere, atq; ad cutim transmittit. Verùm cùm ob eius crassitiem non ita facilè possit expelli, validiusq́; cuti adhęreat, & quoniam nocte ob aëris frigiditatem eutis densior facta est, cutis in tumorem eleuatur, atq; pustulæ generantur.

Et hæmorrhoides in sede] Cùm sanguinis melancholici copia ob adustionem esse soleat magna in ætate cōsistenti; qua ratione huius ætatis pe culiarem hunc morbū esse voluit Hippoc. 3. A-
B phor. 30. non erit mirū, si iisdem in ciuitatibus hunc situm habentibus frequentior sit, nouis ad hanc occasionem accedentib. causis, calida, scilicet aëris constitutione apta magis melancholicum sanguinem efficere, & austrinis ventis vniuersum corpus, venasq́; potissimū aperientibus. Quòd si modum, quo excitantur, ab Hippoc. lib. de Hæmorrhoidib. propositū cōsiderauerimus, facilius erit huius rei rationē reddere, dicit enim, q, hoc modo fit hæmorrhoidū
C morbus, cùm bilis, vel pituita ad venas recti intestini decubuerit; sanguinē enim, qui in venis est, calefacit, calescentes aūt venæ ex vicinis venulis sanguinem attrahūt, & vbi replentur, interna sedis pars intumescit, & capita venarū supereminent, & partim dum à stercore exeunte comprimuntur, partim dum à coaceruato sanguine cogūtur, sanguinem eiaculant, atq; hoc quidem maximè cū stercore, aliquādo verò etiam sine stercore, aliasq́; etiā cæcas facit, alias aper-
D tas. Cùm igit̄ ratione ætatis sanguis adust⁹ generetur, & bilis ratione ambientis nos aëris, pituita aūt salsa ex capite ad inferna descendat, q̄ vel primaria hui⁹ symptomatis, vel certè coadiuuās, & aduētitia causa esse solet, vt docet Galen. 2. ad Glauc. c. 10. tertio in 6. Epid. 37. & 5. in 6. Epid. 25. tum & lib. de Atra bile, c. 4. sequitur, vt facilè affectione hac viri loca meridionales ventos excipientia incolentes tenteantur.

E *Pleuritides autem, peripneumoniæ, febres ardentes, & quicunq; morbi acuti putantur, non multum proueniunt*] Docuerat tertio Aphoris. 30. virilis ætatis multos esse peculiares morbos, quorum cùm nonnullos docuisset esse etiam virorum peculiares in locis meridiē spectantibus, ne illos omnes in 30. Aphorismo propositos eisdem conuenire sibi persuaderet aliquis, ex illis nōnullas exemit hoc loco vtpote minus huiusmodi situi cōuenientes, pleuritides, id est, inflāmationes mēbranę costas succingēris à bilioso sanguine
F factas, peripneumonias, pulmonis s. inflammationes, ardētes febres ex biliosa materia in incendiū, putredinéq́; versa, cor, & pręcordia obsidēre, & adurēte, factas, tū & morbos quoscūq́;, q̄s antiqui putarūt acutos. Cur aūt dixerit hoc loco, q̄s antiqui putarūt acutos (intelligit aurē eos, q̄s materia biliosa sedē aliquā firmā habēs solet pducere) nō ita facilè intelligi pōt: Aliquis .n. hac nostra ætate viri clarissimi, q̄s etiam aliqnando habui præceptores, dum consrent loca Hippocr. & Galeni inter se contradicentia

cõciliare, quòd aliquando omnea acutos cum febre, aliquando verò aliquos etiam citra febrē acutos reperiri scripserint, hac freti Hipp. sententia, tum & alia primo de ratione Victus in acut. octauo, crediderunt, cùm omnes acutos cum febre statuit, ex antiquorum sententia id asseruisse: vnde loco citato, dum ex mente antiquorum acutos enumerat, eos solùm proposuit, qui cùm febre sunt continua, pleoritim, peripneumoniā, causum, & hoiusmodi, sicut hoc loco, & in lib. de Affectionibus: hoc enim, inquiunt, non probat Hippoc. cùm doceat se aliquando cognouisse acutos sine febre, vt primo Prognost. 25. tertio Prognost. 34. tertio Aphor. 19. quinto Aphor. 30. sexto Aphor. 54. & septima Aphorif. primo: qualis est tetanus, apoplexia, epilepsia, quos acutos reuera statuit, cùm alioqui careant omnino febre. Verùm meo iudicio econtrà omnino se res habet, repugnat enim è directo Galeno hæc sententia; ia enim tertio de diebus Decret. cap. vltimo, tum & tertio Prognost. Commenr. 10. non ex mente antiquorum loquitur, sed ipsius Hippocr. cui etiā attribuit voluisse febrem cōtinuam proprium esse accidens acutorum: imò distinguens Hippocratis opinionem ab illa Archigenis, qui dicebat, quòd acuti morbi propter celeritatem sunt periculosi: At (inquit) Hippoc. volebat periculosos esse, quia sunt cum febre continua: Scio quid clarissimi viri in hac dissoluenda difficultate dicant, verùm illud recensere ob longitudinem in præsentia superfluum duxi, solumq; illud proponam, quod ipse hac de re sentio: quod vt commodiùs præstare possim, nonnulla prænotare oportet. Acuti morbi in duo summa genera diuiduntur; alij enim propriè acuti dicuntur, aliqui verò impropriè. hæc distinctio quamuis voluntaria fortasse videatur, & talis, vt per hanc, vel similem omnes difficultates tolli possint, ex Galeni tamē penu deptomptam, & rationi maximè consentaneā esse manifestum faciam. nam tertio de difficultate Respirationis, cap. 9. reddens rationē, quare Hippocr. mentionem non fecerit inæqualis respirationis, qualis duplex intro reuocatio: respondet, quòd in Aphor. & in lib. Prædictionum de acutorum signis loquitur, qui propriè, & verè acuti sunt, accidens verò illud respirationis sequitor conuulsionem, quæ reuera acutus propriè dici non potest, quia aliquando est sine febre: at verè acuti sunt, qui sunt omnino cum febribus acutis, vt voluit primo de ratione Victus in acut. 8. dicens: Sunt autem hi acuti morbi, quos nominant antiqui pleuritim, phrentim, peripneumoniam, causum, & alia quæcunque ex iis acutis febribus iungūtur. Igitur qui morbus continuam febrem non habet, licet acutus sit, non tamen propriè talis esse poterit. Verùm quare talis distinctio maximè in acuti nomine vera sit, ea est causa: quoniam acutus morbus est, qui velociter sese mouendo breui

A tempore absoluitur, cum periculoq; existit: nō enim quòd breui tempore absoluatur, acutus est, quia diaria febris citò absoluit, & tertiana intermittens, tamen inter acutos non sunt: vnde fit, vt breuis temporis morbi nō omnes sint periculosi, sed illi solùm, qui breuitate ex motus velocitate sunt adepti. Exemplo eorū, qui, quòd veloci motu ferantur, nec adant, periculum subeunt. Qui verò morbi citra periculum fuerint, acuti non sunt, sed breues, quemadmodum docet Galen. 3. de diebus Decret. vltimo,

B & secundo eiusdem cap. 12. sicut & 2. Aphor. 23. Cùm igitur talis sit acutus morbus, duplici etiam ratione huiusmodi esse poterit, vel ratione partis, quam afficiunt, vel ratione propriæ essentiæ: ratione partis, quando pars aliqua ex principalibus ita læditur, vt virtutes principales deiiciat; sic est apoplexia, morbus comitialis, angina, pleuritis, peripneumonia, quia citò periculū inuehunt magnitudine sua, cùm prin

C cipes facultates animalem, & vitalem lædant: Ratione partis etiam bifariam sunt acuti, quidam enim habent febrem continuam, vt angina, pleuritis, & peripneumonia, cùm inflammationes sint: quidam sunt citra febrem, vt apoplexia, & morbus comitialis: ratione etiam propriæ essentiæ acutus erit morbus tum ratione materiæ, tum ratione formæ: materiæ quidem calidioris, tenuiorisq;, tum etiam acris, furiosæ, mordacis, citoq; mobilis, vniuer

D so corpori communis: hanc distinctionem acutorum docuit Galenus 2. Aphor. C. 19. vnde fit, vt multi sint morbi, qui ratione suæ essentiæ diuturni sunt, ratione tamē, qua principes partes lædunt, acuti quandoq; dicuntur, vt apoplexia, morbus comitialis, & cæteri frigidi affectus principes partes affligentes: nam ratione suæ essentiæ, puta materiæ, & formæ sunt diuturni: materia siquidem pituitosa est, quæ frigida, & humida cùm sit, longos morbos solet

E producere, qui vt plurimum senes comitantur ad mortem, vt testatur Hippocr. 2. Aphor. quia ob eius crassitiem, frigiditatem, & humiditatem, non nisi longo temporis tractu potest cōcoqui, & attenuari: quòd si materia hæc principes facultates læserit, periculumq; fuerit subitę extinctionis, & mortis, vt si cerebrum petierit, obstructionemq́ue fecerit in eius ventriculis, vt omnes nerui, qui & sensum, & motū per vniuersum transferunt, obstructi sint, quam ob

F causam apoplexia fit, cùm periculum fit extinctionis, & suffocationis caloris naturalis; nec possit virtus motiua thoracis musculos mouere, vt pulmo præparatum cordi aërem pro interni caloris refrigeratione, & vētilatione trāsmittat, acuti hac ratione dici possūt: & hoc fortasse præ se ferebāt Galeni verba quarto de causis Pulsuū, cap. 22. vbi morbi comitialia accessiones acutas esse dicit, morbum tamen ipsum fore diuturnū; ratione enim accessionis, quia periculum imminet, ne subitò vires princi-

pes

pes destruat, & vitam, quæ citra respirationem esse nequit, sicut nec econtrà ex Galeni sententia 6. de Locis Patientibus, cap. 4. acutus morbus dicitur, ratione tamen materiæ, & formæ diuturnus est. Hac igitur ratione fit, vt alios acutos propriè appellet tertio de difficultate Respirandi, capite nono; alios verò impropriè, quoniam cùm tota acutorum natura in eo consistat, vt velociter moueantur, eaque velocitas magnitudinem semper, & periculum inuehat, efficitur, vt is reuera acutus propriè censeri debeat, qui, quòd velociter moueatur, periculum, & magnitudinem habet: quod cùm eorum morborum solùm sit proprium, qui ex humore calido originem habent, quiq; secum habent febrem continuam adiunctam, quorũ proprium est tam ratione materiæ, quàm formæ, velociter moueri, qua ratione periculo non carent. Quòd si qui morbi fuerint, qui hæc omnia habeat præter motus velocitatem, puta periculum, magnitudinemque, vt si materia aliqua, quæcunque fuerit, princeps aliquod membrum occupet, acuti quidem dici poterunt, quia citò & ipsi terminantur, & periculosi, magnique sunt: sed quoniam velociter non mouentur, impropriè hoc nomine denominantur, qua etiam ratione aliquando diuturni dicuntur. Hinc fit, vt aliquando epilepsiam, attonitum morbum, & huiusmodi morbos febre carentes ab acutis excludat, aliquando verò acutorum numero ascribat Hippocr. Cùm verò antiqui omnes solùm ad velocitatem hanc motus, vnde periculum breui impendet, respicerent, quòd ea acutiem in morbis inferat, solùm eos morbos, qui à materia calida, & acri fierent, quique cum febre continua sunt, acutos nominarunt, vt patet libro de Affectib. & primo de Ratione victus in acut. Comment. 8. & hoc loco, vbi videtur ab acutis secludere morbum comitialem, cùm acutos morbos hominibus consistentibus iis, qui in meridiem spectantibus ciuitatibus degunt, ratò aduenire scribit, epilepsiam autem peculiarem eorundem testatur: reddit postea rationem, quare iis morbis, qui illius ætatis sunt peculiares, vt docet Hippocr. tertio Aphorism. 30. ij non corripiantur; cùm dicit: [*Non enim fieri potest, vt isti morbi vigeant, vbi alui liquidæ existunt*.] Docebat enim libro 6. Aphorism. Comment. 33. Galenus reddens rationem, cur qui acidum eructant, minimè morbo intercostali corripiantur: quia (inquit) vbi abundat pituita, præsertim si salsedinem, aut acredinem sibi adiunxerit, huiusmodi morbi non vigent; talis enim intestine mordens, irritat ad deiectionem: ac tunc contingit non solùm pituitam, sed plures quoque superfluitates excerni; confirmatque suam sententiam hac Hippocr. lib. de Aeribus, Aquis, & Locis, quam nunc explicamus, sententia; vbi etiam in fine commenti subest mendũ; nam vbi adducens hanc sententiam dicit, qui ventrem

A tem natura humidum habent, morbo laterali, atque aliis morborum generibus minimè corripiuntur, legendum est, & aliis acutorum morborum generibus, vt hoc loco habet Hippocr. qua etiam ratione ab Hippocrate dictum est: qui hæmorrhoides habent, neque morbo laterali, neque pulmonatio, neque phagedæna, &c. laborant: rarò enim accidit in aliquo corpore duo aliqua membra æqualiter esse debilia; in plurimis enim vnum esse huiusmodi

B deprehenditur, in quod, siue plenitudo, siue alij humores aggregati sint, omnes tanquam ad debilius fluunt: vnum autem si hæc occupauerint, reliqua membra in sanitate permanēt. Cuius rei causam Galenus tertio de Facult. naturalibus, capite 13. iis verbis manifestam fecit: Ergo (inquit) sicut inter se particulæ altera ab altera nutrimentum trahunt, ita altera in alteram, quod superuacaneum est, à se deponit, & sicuti trahentium ea vincit, quæ erat valentior,

C sic & à se deponentium: Estque hæc vocatarum fluxionum causa: habet enim particula quæq; natiuum quoddam robur, quo quod superuacaneum est, persequitur. Vbi igitur earum aliqua affectus cuiuspiam ratione imbecillior est reddita, ex omnibus in illam confluere, quæ superuacanea sunt, necesse est: ea namque quæcunq; pars valentissima est, in vicinas omnes reponit, earum rursus singulæ in alias: idq; eatenus longissimè procedit, quoad ex omni-

D bus fugatum superfluum in vnam quampiam maximè imbecillarum procumbat, hinc namque in aliam transfluere nequit, vtpote nec valentiorum aliqua id recipiente, nec laborante ipsa à se pellere valente: fit enim in corporis nostri partibus idem, quod in mala Republica, quam Aristoteles in Polit. oligarchiam vocat, in qua qui plus possunt, imbecilliores opprimunt, & hi rursus alios, donec ad infimam plebem deuentũ sit, quę omni potestate destituta,

E alios opprimere nō valens, sola oppressa remanet: Sic in corpore nostro, nobiliores partes, q̃ validiorib. facultatib. naturalib. prædıtæ sunt; ad ignobiliores superflua transmittunt, & hæ ad alias, & successiuè quousq; vel ad ignobilissimam, & proinde debilissimā partē decubuerit, vel tandē extra corpus pellatur. Noluerim tamē ita Hippoc. hoc loco intelligi, vt nunquā cum pleuriti, peripneumonia, aut huiusmodi alui profluuiũ esse posit: posse. n. ad huiusmo-

F di affectus alui profluuiũ sequi docuit 6. Aphor. 16. nam cùm vna pars ita laboret, vt alias etiā & vniuersum corpus in cōsensum trahat, non est absurdũ vna parte laborāte, alias etiā pati: vnde meritò malũ esse signũ dicebat loco citato: rarò tamē cōtrà accidit, vt aluo lubrica existēte, corpus iis passionib. corripiat, nisi tanta adsit humorũ copia, vt vna pars cōtinere eam nequeat, tuncq; solent etiam mortem minari natura oppressa: Vnde meritò hoc loco dixerat non multum prouenire, quia aliquando fiunt.

Lippitudines autem oriuntur humidæ, non graues, breuis temporis, nisi ex mutationibus morbi aliqui communiter affligant.] Ophthalmia, lippitudo Latinis dicta, vt Galenus etiam testatur 4. de Cōpos. medicamen. per loca, cap. 2. est inflammatio eius tunicæ oculi, quæ adhæret tunicæ corneæ, quā Græci ἐπιπεφυκυῖαν, Latini adnatā, & barbari coniunctiuam, & albam dixerunt: Cuius species pro duplici causa duæ positæ sunt ab Hippocr. in quarum altera cùm acris, biliosus, tenuisque sanguis è temporum, angulorumque venis in obscura, latentiaque oculorum vasa irruat, ab Hippoc. passim sicca appellatur, vt 3. Aphor. 12. 14. & 16. & alibi sæpius; quamuis Gal. 3. Aphor. 16. interdum vocet phlegmonem siccam, seruorem citra humoris affluxū: quòd si pituita, sanguisve pituitosus bili tamen mixtus eam excitet, humida vocabitur, qualem describit Hippocr. 2. Sect. 1. lib. Epid. T. C. 6. hanc comitantur grauitas insignis, caliditas patue, rubedo non multa; secundam banc iis, sed debilem aduenire scribit: Et certè iure merito: cùm enim fluxionibus ij facilè ex natura sua corripiātur, cumque caput eorum humidum natura sit, pituitaq; refertum: cùm præterea Austrini flatus particulas omnes rarefacientes potissimum oculis sese offerant, meritò hac passione tentari potetunt. Dixit autem [*non graues, breuis temporis*] quia humida intemperies non multum dolorem natura sua solet inferre, sed potius grauamen. Quòd si quis obiiciat Hippocr. 1. lib. de Morb. vulg. Sect. 2. T. 6. humidas lippitudines dolorificas constituisse, is sciet Galenum eo loci non ratione lippitudinis humidas voluisse fuisse cum dolore; sed cùm constitutio illa Aquilonia frigida, & pluuiosa fuisset, ambientis frigiditas cùm natura sua oculis sit inimica, vbi defluxam ad illos materiam repererit, eam compingendo dolorem solet augere: aut profectò dicendum est, quòd greues natura sua essent huiusmodi lippitudines, quia pituita grauitatem, & molestiam non mediocrem infert, cùm tamen alui profluuio facilè, & sæpe corripiātur, à quo huiusmodi morbus aut solui, aut leuior fieri solet, vt docet Hippocr. 6. Aphor. 17. meritò nō graues dixit. Hac etiam ratione breues esse dicit, quia, licet ob crassitiem materiæ soleant humidæ lippitudines esse longæ, vt docet Hippoc. 2. Sect. 1. lib. Epidem. T. 6. vbi etiam Galenus reddit rationem, dicens esse longas propter maturationem difficilem, & frigus; maturationes enim fluxionum ab insito calore fiunt, difficili autem negotio fiunt, vbi pituitosa est materia; & vbi languidus est calor, nihilominùs in huiusmodi locis breues sunt, tum quia sæpius corripiuntur alui profluuio, & humidæ funt alui: lippientem eutem eb alui profluuio corripi bonum dicebat Hippocr. 6. Aphoris. 17. & in Coacis prænor. quia humoris abundantia simul euacuatur, & ad inferna tettahitur: tum etiam quòd cùm partes omnes ratione austri-

A næ constitutionis rariores redditæ sint, vnde etiam fluxionibus humorum suscipiendis maximè sunt obnoxiæ: facile tamen iis receptis euaporant ob raritatem partium, quæ ad dissipendos facilè humores solet esse auxilio. Accedit postremò, quòd materiei frigidæ admixta est bilis notabilis portio ratione embientis calidi, quę morbos ex materia pituitosa solet breuiores efficere: quod tertiana notha ad quotidianam comparata ostendit: neq; enim breuee

B absolutè potuit intellexisse, cùm de particularibus locorum positionibus, & morbis in illis euenientibus loquatur, inter se illos comparans: inquit igitur breues esse non absolutè, sed respectu materiæ frigidæ, quæ longos morbos efficere solet.

Nisi ex mutationibus morbi aliqui communiter affligant.] Cùm docuisset viris degentibus in locis Austrinis humidas lippitudines peculiares esse, non graues, & breues: statim subiicit, id in-

C telligendum esse, nisi fortasse contingat ob mutationem aliquam in temporibus, puta, si æstas fuerit sicca, & aquilonia, autumnusq; sequatur siccus, & aquilonius, viris siccæ lippitudines accident, vt docet Hippocr. 3. Aphor. 14. neq; enim hæc verba referenda sont ad omnes morbos propositos, quòd illi rarò eueniant, hi verò peculieres sint, nisi fortè contrà accidat ratione constitutionis, & mutationis temporū: superfluitatis enim esset arguendus Hippocr.

D qui exacto sermone de morbis propriis cuicunque ætati, in hac ciuitete vniuersaliter hoc repeteret. Non placet verò ea additio ad hāc particulam, quæ posita est à recētioribus, qui proximè commentaria in hunc librum ediderunt, ex Pataoino libro desumpta, quæ sic habet: Nisi aliquis morbus omnibus communis à magna mutatione, quæ in cerebro fiat, regionem occupet: quòd nullum omnino sensum habeēt ea verba, nec morbus aliquis communis reperi-

E ritur, qui ex eliqua magne mutationē cerebri producatur, quin à temporis, & aëris ambientis constitutione proueniat.

VII.

Καὶ ὁκόταν τὰ πεντήκοντα ἔτεα ὑπερβάλλωσι, κατάῤῥοι ἐπιγινόμενοι ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου παραπληκτικοὺς ποιέουσι τοὺς ἀνθρώπους, ὁκόταν ἐξαίφνης ἡλιωθέωσι τὴν κεφαλὴν, ἢ ῥιγώσωσι.

Et vbi quinquagesimum annum transgressi

F *fuerint, destuxiones à capite aduenientes, homines paraplecticos faciunt, vbi caput repentè insolatum, aut frigore affectum fuerit.*

Postremam ætatem, eiosq; tendem peculieres morbos in ciuitatibus meridiem spectantibus tradidit in præsenti particula Hippocr. pet quinquagesimum enim annum trāsgressos intelligit seniores: in duplici enim differentia senectutem antiqui posuerunt: vt docet Galenus 3. Apho. 31. qoarū prima est, ed quam qui peruenēre,

nêre, πρεσβῦται, id est, senes dicuntur, quæ à trigesimoquinto anno ad quinquagesimum vsq; pertingit, de qua hoc loco non loquitur; altera ab hoc termino ad finem vitæ perdurat, ad quā qui peruenerūt, γέροντες dicuntur, nos seniores vertere poterimus, quæ senectus in tres quoq; partes diuiditur: prima eos continet, qui viridi adhuc senectute constant, qui commodè ciuilia obire negotia possunt: Secunda eos continet, qui difficilè negotia ciuilia obeunt: tertia est, in qua existit extrema virium imbecillitas. In hac igitur particula de tribus iis senectutis speciebus agit: virorū enim nomine superiùs primam illam senectutem intelligebat. Seniores igitur istos dicit facile corripi paraplexiis, aduenientibus à capite defluxionibus, vbi id aut insolatum, aut frigore affectum fuerit. Paraplexiæ apud Hippocratem sunt particulares partium resolutiones, in quibus sensu, & motu partes omnino priuantur: vnde Hipp. quarta sectione libri de Ratione vict. in acutis. T. 27. dicit; epilepsiæ, & paraplexiæ fiunt, si cōtinentes locos fluxiones inuaserint, atque spiritibus exire nequeuntibus exaruerint: & Galenus in Com. nam quòd eas, inquit, quę apoplexia, vel epilepsia ad aliquam ex non pręcipuis partem irruunt, paralyses, id est resolutiones Hippocrates ita appellet, est demōstratum. Interdum quoque & facta absque conuulsione apoplexia nonnullis affectus in partis resolutionem finiuit, qui paraplexia appellatur: quod & antiquior Galeno Aretęus Cappadox lib. primo de causis & signis diuturnorum morb. cap. 7. manifestissimè ostendit, cùm apoplexiam quandam particularem paraplexiam esse apud Hippocratem docet: Sicut enim in illa totius est corporis in sensu, & motu resolutio: ita hæc eorundem est in membro vno remissio. Vnde si quando Hipp. crus apoplecton, id est attonitum dixit, illud tamquàm mortuo simile, inutile, & insanabile vult appellari: quod enim in toto corpore vehemens est apoplexia, illud in crure paraplegiam vocat. Hāc eandem sententiam habet Galenus 2. Prorrhet. Com. 50. & tertio eiusdem Com. 26. & 68. vbi paraplexiam vnius partis, particularem esse apoplexiam, id est, sensus, & motus priuationem. Quare verò hæc senibus accidant in locis meridiem spectantibus, manifesta est causa: cùm enim morbus ille senum alioqui peculiaris sit, vbicumque degāt, vt videre licet tertio Aphor. 31. quoniam partes ad caput attinentes facile in iis fluxionibus tentātur, destituto capite alioqui natura sua frigido calore suo naturali: Cùm præterea, qui in huiusmodi locis degunt, in quacumque ætate fuerint constituti, capita humida, & multa pituita referta habeant, quid mirum, si in senio tanta adsit pituitæ copia, vt accedente ambiente calido, & humido austrino, rarefactis poris omnium partium, aditus pateat humori, vt ad aliquam partem resideat.

A Cùm verò in senibus incoctiles sint humores pituitosi ob caloris imbecillitatem, vt docebat Hippocr. & Galenus secundo Aph. 40. paraplegiásque docuerit Hippocr. quarto de rat. vict. in morb. acut. T. 27. fieri, cū humores frigidi potissimum in loca recipientia defluxi fuerint, nec expelli, aut concoqui possint, vnde spiritus minimè transfluere possunt, vt animæ cuius sunt instrumentum, inseruire possint, meritò huius ætatis peculiares esse dixit: quod
B confirmauit etiam primo de morb. vulg. sect. secunda. T. 59. cùm inquit: natu maioribus autem, & quos iam calor deficit, paraplegiæ, aut insaniæ, aut cæcitates: & Galenus ibidem.

Vbi caput repente insolatum] Quamuis fortasse possint etiam per se huiusmodi morbi in his locis senibus accidere; faciliùs tamen aduenient, Sole materias pituitosas in capite existentes colliquante, & fundente.

Aut frigore affectum fuerit] Aliam causam effi-
C cientem paraplegiarum in senibus horum locorum ponit frigiditatem, quæ quasi comprimendo materias pituitosas capitis, siue potiùs exprimendo fluxiones parat. Vnde 60. secundæ Sectionis primi lib. Epid. cùm dicit Hipp. in hac tempestate paraplegiæ cœperunt, multósque corripuerunt, ex quibus nonnulli moriebantur. Galenus exponens, reddénsque rationē dicit: paraplegias in hyeme dicit Hippocrates fuisse, capite scilicet læso ventorum af-
D flatu, qui ea tempestate spirauerūt frigidi, maximè verò, quòd totus annus calefecerat, & irrigauerat ipsum, atque simul repleuerat.

IIX.

Ταῦτα μὲν τὰ νοσήματα αὐτέοισιν ἐπιχώριά ἐστιν. χωρὶς δὲ, ἤν τι πάγκοινον κατάσχῃ νόσημα ἐκ μεταβολῆς τῶν ὡρέων, καὶ τουτέου μετέχουσιν.

Hi quidem morbi sunt iis vernaculi. Et si
E *quis vniuersalis irruat morbus ex temporū anni mutatione, sunt ij illius quoq; participes.*

Docuerat Hippocr. hactenus morbos peculiares eorum, qui loca austrum spectantia incolunt: ne quis autē existimaret alio genere morborum corripi eos nō posse, statim subdit morbos enumeratos esse regionales, patrios scilicet illius loci ex accidentali aliqua, firma tamē, & difficulter amouibili causa originem ducentes eo modo, quo à nobis superiùs est demon-
F stratum: quòd si ex mutatione aliqua notabili temporis aliam subeat ambiens qualitatem, alios alterius generis morbos procreari videbimos ab aliqua accidentali causa præter naturā productos, quos epidemicos Gręci, nos populares, siue vulgariter vagantes appellamus, & hi nulla habita ratione ætatum, aut sexuum, omnis generis homines, & omnis ætatis, quandoq; inuadunt vltra iam dictos morbos: hanc sententiam tanquam Hippocraticam, & ex hoc lib. desumptam proposuit Galenus in Proœm.

ad primum lib. Epidem. vnde fit certam patiẽ hanc huius lib. reuera transpositam esse, & malè collocatam lib. de Vulneribus Capitis.

IX.

Ὁκόσαι δὲ ἀντικέονται τουτέων πρὸς τὰ πνεύματα τὰ ψυχρὰ μεταξὺ τῶν δυσμέων τῶν θερινῶν τοῦ ἡλίου καὶ τῆς ἀνατολῆς τῆς θερινῆς, καὶ αὐτῇσι ταῦτα τὰ πνεύματα ἐπιχώρια ἐστιν. τοῦ δὲ νότου καὶ τῶν θερινῶν πνευμάτων σκέπη. ὧδε ἔχει περὶ τῶν πόλεων τουτέων. πρῶτον μὲν τὰ ὕδατα τὰ σκληρά τε καὶ ψυχρὰ, ὡς ἐπὶ τὸ πλῆθος γλυκαίνεται.

Quæcunq; autem iis ex opposito sitæ sunt ad ventos frigidos inter occasum Solis æstiuum, & orientem æstiuum, etiam ipsis ij venti sunt indigenæ: ab Austro verò, & calidis ventis sunt protectæ. Et de iis vrbibus sic res se habet. Primùm quidem aquæ, & duræ, & frigidæ magna ex parte dulcescunt.

Cùm ea omnia, quæ de vrbibus meridiẽ spectantibus, quantum ad medicum negotiũ pertinet, tum ventorum naturæ, & aquarum consideratione habita, tum & hominum naturalis, & preter nsturam dispositionis, dici poterant, hactenus summa diligentia sit prosecutus, aggreditur in præsentia, vt, quod ab initio pollicitus erat, perficiat tractationem vrbium opposito modo in situ se habentium, earum scilicet, quæ Septẽtrionem ita respiciunt, vt ab oppositis ventis sint contectæ: quod vt facilius præstare posit, docet primò quæ Septentrioni versæ ciuitates dicantur, quique venti, & quales perflent vt plurimum in iis, tum præterea cuiusmodi aquis irrigentur: hinc enim facilè postea etiam quales sint, & naturales, & præternaturales earum dispositiones peculiares facile explicare nobis poterit, oobis autem earundem causas reddere commodiùs licebit. Vtitur autem circumlocutione ad describendas ciuitates Septẽtrionem respicientes, quòd sint opposito modo sitæ, ac eæ, quæ iam expositæ sunt, quòd scilicet ventos à Septentrionali plaga flantes frigidos excipiant. Sunt autem ij, qui inter occasum Solis æstiuum, & Orientem æstiuum perflant: Est autem æstiuus Solis ortus punctus cæli, vnde Sol æstate emergit: occasus verò æstiuus, vbi Sol æstiuis diebus occidit: excludit autem ventos ab iis punctis duobus rectà perflãtes, sed solùm eos comprehendit, qui intermedij sunt, id est eos, qui à puncto Septentrionis directè veniunt, & duos laterales, vt in præsentia Aristotelis sequamur diuisionem omissa Galenica, & Geographica, de quibus superiùs: Sunt autẽ ij tres Aparctias, Meses, & Thrascias, qui omnes frigidi sunt: Boream inter hos collocamus, quẽ nos Aquilonem dicimus, siue cum Aristot. eundem cum Aparctia constituamus, siue cum Gal. Astrologis, & Geographis fere omnibus eundem cum

A Mese, nihil ad rem facit. Hos igitur tres dicit esse illis ciuitatibus patrios. Verùm quoniam non satis est, vt vernaculus, patriúsve dicatur alicui loco ventus, eum per locum hunc perflare, nisi is locus ita à contrariis cõtegatur, vt aut nunquam, aut certè rarò admodum illos possit excipere, non ab re adiunxit [*ab Austro verò, & calidis ventis sint protectæ*] Quomodo autem à ventis protectæ ciuitates dicantur, quomodoque ventos aliquos excipere, abunde superiùs est B demonstratum.

Et de iis vrbibus sic res se habet. Primùm quidem aquæ & duræ, & frigidæ magna ex parte dulcescunt] Miro quodam ordine, postquã essentiam rei demonstrauit, scilicet, quænam dicantur ciuitates Septentrioni expositæ, aggreditur qualitates earum: & primò ab aquarum qualitatib. incipit: nec certè immeritò, cùm vno excepto aëre, quẽ continuò inspiramus, nihil sit homini in loco aliquo aqua communius, quodq; sæpius in v- C sum traducatur: dicit igitur duras esse aquas: multa hic de aquarum natura, variisq; qualitatum earum causis consultò prætereo, quod postea de iis abundè cum Hippoc. ex professo sim acturus: illud solùm hoc loco dicendum est, q̃d ad huius loci explicationem facit: quòd igitur duras dicit, dupliciter potest intelligi, vel ad tactum duras appellat, quòd incoctæ sint, neque eas Sol elixando concoquat, vnde frigiditate concretæ duræ euadunt: damnabat enim hoc D nomine inferiùs aquas è Septentrionalib. defluentes, quòd à Sole cùm sint contectæ, nimiũ frigescant: aut certè duræ dicuntur, quòd difficilimè à calore nostro interno vincantur; sed in ventre, & hypochõdriis firmatæ diutius vix ob crassitiem, & duritiem transitum inuenire possunt: hac etiam ratione frigidas eas statuit; cùm enim Solem obuersum habeant, non multùm excoqui, calefierique poterunt. Hoc verò intelligendum est de aquis fluuialibus, & de- E tectis: subterraneæ enim quamuis fortasse crudiores sint, & duræ, vt naturæ terrę vnde scaturiunt, ex parte respondeãt, calore tamen interno, & spiritu igneo visceribus terræ incluso, calefieri poterunt. Cùm verò dulcescere huiusmodi aquas scribit, intelligendum est non de vera dulcedine, siquidem hanc à calore potiùs moderato fieri certum est, quem alioqui in huiusmodi negauit Hippoc. cùm frigidas esse dixerit, sed per dulces insipidas, nulloque sapore F præditas intellexit; cuiusmodi etiam optimas esse debere inferiùs ostendet: Sed quomodo hoc esse posit, anq; per dulces insipidss quandoque intelligat, suo loco abundè demonstrabimus.

X.

Τοὺς δὲ ἀνθρώπους εὐτόνους τε καὶ σκελιφροὺς ἀνάγκη εἶναι. τούς τε πλείους τὰς κοιλίας ἀτεράμνους ἔχειν καὶ σκληρὰς τὰς κάτω. τὰς δὲ ἄνω εὐρεωτέρας. χολώδεας τε μᾶλλον ἢ φλεγματίας εἶναι.

Homines

Homines verò & robustos, & siccos esse necesse est: & plures ventres infernos duros, & siccos habere, superiores autem fluidiores, biliososq; magis, quàm pituitosos esse.

Naturalem hominum in Septentrionem spectantibus locis degentium habitudinem corporis in præsentia aggreditur explicare, & inquit: [*homines verò & robustos, & siccos esse necesse est*] neq; mirum: nam si Septentrionales venti è directo contrarij sunt austrinis, horum verò A proprium est corpora laxando imbecilliora reddere, B certum erit Septentrionalium, vtpote qui frigidi, & sicci sunt, proprium esse corpora vniuersa solidiora reddere, & ad motum, superuacanea omnia, quæ sunt in corpore, consumédo promptiora reddere, animales, naturalesq; actiones validiores efficere: vnde Hippocr. 3. Aphor. 17. Aquilonem ventũ adstringere corpora nostra testatur, in vnumque ea cogere densando substantiam, & ob id tum naturæ, tum animæ meliores reddi operationes, corporaq; inde effici C robustiora, facilè mobilia, bene colorata, & rectiùs audientia scribit. Cùm igitur virium robur in eo consistat, quòd corporis substãtia durior effecta, & magis condensata calorem internum viuidiorem habeat, meritò robustos esse hos necessariò dicit, & siccos ob hanc eandem peculiarem Septentrionalium ventorum naturam: vnde populi Septentrionales, quos veteres neq; cognouerunt, neq; iis in locis ob frigidissimi aëris iniurias habitationem esse voluerunt, agilissimi sunt, & adeo sicci, vt Lapones D antiquis penitus incognitos, corpore vsque adeo agili esse scribant, vt aeciucti pharetra, & arcu, transmittant sese per circulum diametri cubitalis.

Et plures ventres infernos duros, & siccos habere] Potest dictio ἀτεράμνους verti crudos, vt Germanus interpres facit; hoc enim dictio illa potest significare, & tunc ventres erunt crudi, non ratione ventorum, aut situs, sed propter assiduũ vsum aquæ tardi transitus, & circa præcordia adhærentis. Verùm cùm in præsentia potius respiciat habitudinem corporis, situs, & ventorum, E præstabit forrasse vertere duros, vt nos fecim⁹: hoc verò significat apud Celsum adstrictos. mox subdit, & siccos, id est, sicca excernentes: hoc verò accidit propter loci naturã, quæ cùm ad siccum tendat, ventosque excipiat frigidos, siccos, & adstringentes, meritò adstrictas aluos efficient: eademq; ratione quod excernitur siccum est; tum etiam quia in corpore toto exsiccato venter ad seipsum trahit humidiores partes in alimentum; vnde tota ferè consumpta F humiditate fæces sicciores remanent; imò fæcum siccitas ad alui adstrictionem sequitur; iis enim diutius retentis maior fit exsiccatio, & fluctus: quod in nobis ipsis quotidie experimur in aquilonia temporis constitutione, & Hipp. 3. Aphoris. 5. & 17. tum à ventis Septentrionalibus, tum à borealibus temporum constitutionibus aluos exsiccari scribit: sicut etiam lib. de Humo. Sect. 3. T. C. 13. vbi Galen. hanc eandem rationem reddit.

Superiores autem fluidiores.] Superiores ventres hic intelligit non cauitates superiores omnea puta capitis; cùm enim ventri additur præpositio ἄνω, & κάτω, semper duas cauitates intelligit infra caput, supra & infra diaphragma, quemadmodum suprà demonstrauimus. Hic igitur per ventrem superiorem intelligit cauitates supra diaphragma, & infra collũ: has enim laxiores esse necesse est, & magis spectas: hanc enim dictionem ὑγροτέρας, sic in præsentia interpretamur. Cùm enim calidissimi sint, quòd p antiperistasim calor innatus ad pectora principia repellatur, & pectus dilatari, & thoracie meatus latiores reddi necesse est, & maximè virtute formatrice coadiuuante: aut certè ὑγροτέρας fluidiores interpretabimur: sicq; quemadmodum si laxiores vertamus, aduersatiua erit dictioni duros, id est, adstrictos, quam ventri inferiori addidit: ita si fluidiores interpretemur, aduersabitur dictioni siccos; sicq; per hanc dictionem intelligemus, quòd sæpius fluxionibus tentabuntur: nec quidem ab re: siquidem docuit 3. Aphoris. 5. & 17. tum & 3. in lib. de Hum. 13. Septentrionalium ventorum, & constitutionum proprium esse tusses excitare, & fluxiones à capite: nam quamuis vbi non multa adsit materia, aut simplex calida intemperies, apertus sit ventus aquilonius excremẽta absumere, & intemperiem illam auferre, vbi tamen capiti eodmodum repleto occurrat (quod non raro ob natiuam capitis, & cerebri temperiẽ accidit) condensando, ac veluti comprimendo humiditates exprimit, & in pectus impellit.

Biliososq; magis quàm pituitosos esse] Non ab re in vniuersi corporis temperie & calidos, & siccos; & biliosos statuit huiusmodi homines: quoniam cùm calor internus ex frigiditate ambientis adstrictis etiam cutaneis poris ab externis partibus ad internas per antiperistasim tendat, vel potius impellatur, calidiora etiam reddi viscera oportet: quæ cùm principalia sint in corpore, tota quoque corporis temperies indè pendebit: vnde calida, & sicca viscera cùm sint; non parum biliosi humoris generabunt, calore plus, quàm par sit, excalefaciente, & concoquente: pituitosi autem nõ fiunt nisi raro; quoniam hæc ex dimidiata coctione ex imbecilli calore producitur.

XI.

Τὰς δὲ κεφαλὰς ὑγιηρὰς ἔχειν καὶ σκληράς, ἐδωδὰς δ' ἀνάγκη τὰς τοιαύτας φύσιας εἶναι, καὶ οὐ πολυπότας. οὐ γὰρ οἷόν τε ἅμα πολυβόρους τε εἶναι καὶ πολυπότας.

Capita verò sana habent, & dura: Edaces autem tales naturas esse necesse est, & non

multùm bibaces: non enim possibile est simul esse multùm voraces, & multùm bibaces.

Ventum septentrionalem aërem expurgare turbulentum, nubilosumq; excernere, pellucidum, atq; illustriorem reddere scribebat Hippocr. lib. de Sacro morbo, & proinde sanum esse, quod ex omnibus rebus, potissimum verò ex hominibus colligit: proinde subdit ibidem ab aquilonibus necesse esse in corporibus, quę sanissimum est compingi, & contineri: quod B verò morbosissimum est, & humidissimũ, excerni. Manifestum igitur est, quamobrem statuat hîc homines, qui loca ventos septentrionales inprimis excipiētia incolunt, sana capita habere, & dura: nam cùm caput natura sua humidissimum sit, cauum, rotundum, & in eminentiori corporis parte constitutum à natura: quà ratione etiam præter naturalem aduentitia quoq; humiditate maximè affluere oportet, borealibus ventis accedentibus, qui, vt ex C Hippocr. docuimus, omnia exsiccare, firmare, indurare solent, humiditatesq; excrementitias consumere, sana reddi, & ad naturalē sibi symmetriam reduci capita oportet: docebat enim Hippocr. 3. Aphor. 17. eorum proprium esse hac ratione, & vim formatricem validiorē reddere, & actiones omnes tum animalea, tum naturalea robustiores efficere: dura verò etiam fiunt consentiente cum vniuerso corpore etiam capite; imò magis exiccato, quoniam magis aëris impressionibus subiicitur: Nam cùm aquiloniam constitutionem doceat Hippoc. & Galenus 3. Aphor. 17. corpora densare, & intendere, & auditum magis expurgare, non alia id ratione fieri docet Galenus, quàm exsiccando superfluas humiditates; qua ratione robur, & durities producitur: ex qua duritie etiam sanitas conseruatur, quòd minùs externis iniuriis pateat aditus, vbi durior facta sit cutis capitis, vehementiusq; resistat: & hæc est ratio, qua quis Hippocratem à vitio superfluitatis defendere potest; quòd cùm vniuersum corpus robustū, & siccum dixerit habere homines huiusmodi loca incolentes, iterum idem de capitibus eorundem repetat; si enim sicca sunt, etiam dura esse oportet, & si robusta, sana; quamuis enim vniuersum corpus sit huiusmodi, caput tamen alioqui natura sua humidum, & excrementis scatens, quòd magis ambientia impressionib. obiiciatur, inter reliquas partes magis exsiccatur, atq; durescit.

Edaces autem tales naturas esse necesse est, & non bibaces] Hanc sententiam hoc loco disponendam esse duximus, sicut & eam, quæ in sequenti sententia continetur, quamuis inferiùs collocentur in vulgatis omnibus codicibus. Ea verò verba, quæ communiter leguntur post iam explicata, *ἐκχυμίαι τε εἰσὶν ἔτι τι κ̀ ἄλλ@*; inferiùs in loco, vbi hęc continetur sententia, collocaui hac ratione, quòd videam Hippoc. in iis describendia locis, & hominibus, hûc seruasse ordinem, vt in vniuersum ventis descriptis, qui illis sunt peculiares, naturalea hominũ habitudines doceat, mox non naturales, vt in primo, tertio, & quarto colligi potest; quapropter & in hoc secundo situ describendo nulla erat ratio, qua cũ in vniuersum ventos descripsisset, qui eorũ locorum sunt peculiares, cumq; naturales hominum temperaturas tradere aggressus esset, immisceret præternaturales, & morbosas dispositiones, ecõtrà autem morbosis, & iis, quæ sunt præter naturam, ea admisceret, quæ & naturales sunt, & omnino ad sanitatem attinentes: quapropter has sententias, ita vt nos fecimus, dispositas esse ab Hippocr. credimus, sed librariorum culpa, sicut quàmplura alia in hoc libro ita fuisse transpositas. Inquit igitur esse edaces tales naturas, & non bibaces: nec certè abs re: nam fames naturalis, qua homines edaces redduntur, in nobis excitatur, tum ex defectu humidi ipsius ventriculi, à quo fouetur, & quasi alitur calido interno consumente, tum ex communi, & per successionē facta ab vniuersis corporis particulis à vētriculo tanquam ex totius promptuario attractione: nam cæteræ particulæ à venis alimentum suum exsugunt, venę verò cùm inaniuntur, à iecore, vnde ortũ habent, id petũt, iecur per venulas Mesenterij, tanquã per manus à ventriculo, & intestinis alimentũ quærit; & si in eis aptum inueniat alimentum, D illum exugens in sanguinem cõuertit, ex quo tum ipsum, tum reliquæ particulę alendę sunt. Sin autem defuerit in ventriculo cõmunis succos, proprium, & naturalem humorem exugit; quò fit, vt in eo secuta penuria, & suctu, cùm insigni sensu prædìtus sit, cogitur appetere naturaliter alimentum, quò eu acuata materia reponatur, qui postea fames, & sitis appellatur pro humidiore, aut sicciore materia consumpta, & appetita. Hæc igitur cùm ita sint, facilè etiam intelligitur, quare, qui aquilones excipiunt, na- E turaliter voraces sunt: cùm enim ob ambientis frigiditatem naturalis calor validior sit, & robustior, multò magis materiam in alimentum propositam poterit consumere, vt docent Hippocr. & Galenus prima Sectione Aphor. vnde & maior suctus, & appetentia necessariò sequitur: edaces enim dicuntur, qui & plura ingurgitant, quàm cæteri communiter soleant, & citra noxam eadem concoquunt.

Et non bibaces] Cur autem subiecerit, non esse F bibaces, nõ ita facilè potest intelligi: siquidem sexto Epidem. Sect. 4. particula, & Comment. 15. per calido natura scribit refrigerationem, & aquæ potum conuenire: certum autem est ex iis, quæ à nobis statuta sunt, huiusmodi homines calidos natura esse concentrato interno calore, vnde & biliosos esse magis, quàm pituitosos testatus est, hos verò siti sępius premi, & bibaces esse manifestum facit experientia; & ratio ex sitis natura desumpta, quæ est appetitus frigidi,

frigidi, & bumidi; vnde cùm calidi sint, & sicci, facilè hoc appetitu premi poterunt: Verùm si sitis naturam considerauerimus, facilè huic difficultati satisfaciemus: cùm enim sit appetitus humidi, & frigidi, eo modo, quo fames solidiotis substantiæ ex eiusdem defectu, bibaces esse non poterunt, humiditati deficienti assumpto cibo satisfacientes, & frigido inspirato internæ caliditati: non dixit tamen parum bibere, sed non esse multipotas, quasi innueret bibere quidem & satis mediocriter, at non ita esse bibaces, ac voraces, quòd aëris frigiditas vices ex parte suppleat potus frigidi. Quod verò ab Hippocr. scriptũ est, percalidas naturas aquæ multo potu indigere, intelligendum est non de naturali caliditate, sed de ea, quæ aduentitia est, & præter naturam: quod manifestum fecit Galenus in Comment. calidas, inquit, & siccas naturas non solùm, quæ à primo ortu tales ex proprio temperamento sunt, sed etiam quæ deinceps ex calida, siccaque victus ratione, & plurima motione, vigilia, tristitia, cura, regione calida, & sicca, tempore æstiuo, & cœli statu calido, siccoq; fiunt huiusmodi, quod verba Hippocr. manifestè ostendunt, cùm percalidas scripsit, vt aduentitiam, & acrem caliditatem innueret: quocirca cùm Septentrionem excipientes, moderatè, & naturaliter calidi sint, ab ea sententia Hippoc. eximuntur. Verum est, quòd magnam hac in re facit difficultatem Aristot. auctoritas 3. Sect. Problem. 7. qui robustos viros, quos alioqui omnes habitu calidiore esse constat, vinolos esse asserit, & exemplũ de Scythis affert, qui Septentrionales sunt: imò nos scimus gentes omnes Septẽtrionales, Germanos, Anglos, & preterea qui insulas, terramq; Septentrionalem antiquis incognitam incolunt, quamuis agrum vini feracem non habeant, adeo esse bibaces, & potissimum vini, vt nulla sit gẽs, quæ eos bibacitate superet. Nisi dixerimus bibacitatem duobus modis in hominibus accidere pro duplici sitis causa: aliquando enim sitis oritur ex consumpta alimẽtali humiditate, aut diminuta; aliquando autem ex victoria caloris aduentitij, & præternaturalis tunicas ventriculi, & adiacentes partes excalefacientis, & exsiccantis, ex qua appetitus frigidi, & humidi excitatur. Hîc negat Hippocr. eos, qui loca incolunt Septentrionales ventos excipientia, multum bibaces esse ob eam sitim, quæ quasi præternaturalis est ob caloris, & siccitatis aduentitiæ actionem: quæ potius aquæ potu, aut vini oligophori sedatur, quàm vini potentis: Cùm enim hoc calidum sit potentia, & siccum, huic siti, non modò non satisfaciet, sed eam potius augebit: vnde fit, vt cùm quis potenti vino ebrius factus est, magis ac magis prematur siti: cùm verò iis, qui Septentrionem ventũ sæpius excipiunt, naturalis potius insit caliditas, facilè constat non multùm siti laborare, quæ præter naturã est, nec hoc modo esse bibaces, quo-

A modo dicit Hippocr. hoc loco: Aristot. autem loco citato vinosos esse dicit Scythes, & populos Septentrionales, qui robusti sunt; quoniam cùm calido naturali interno abundent, nõ perpetua humiditas consumitur, quò fit, vt naturalis sitis excitetur, & bibacitas sequatur, & amor vini, & quidem potentis, rubri, & crassioris substantiæ, cuiusmodi citò consumptam humiditatem restaurare poterunt, vt docet Hippoc. & Galenus 2. Aphor. 21. vnde reprehendendus venit B Petrus Aponen. in Commen. illius Problematis Aristot. cùm opposito modo intelligendum esse Aristot. testetur, Scythas scilicet esse bibaces ob sitim præternaturalẽ; cùm alioqui, qui tali siti premuntur, non vinum appetant, sed limpidissimas aquas, qui verò altera, vinũ, vel quippiam simile, quale quam vocãt cereuisiam, aut birram: Aristot. autem loquitur de vinosis, & potatoribus vini: accedit experientia, quæ docet Scythas, Germanos, & huiusmodi C Septentrionem spectantes gentes, esse aquæ osores. Illud tamen etiam in verbis Aristor. loco citato est animaduertendũ, non repugnare verba Aristor. sententiæ Hippoc. quam in præsentia explicamus, si diligenter illius verba considerauerimus: quærit enim, cur pueri, cùm calidi sint, non sint vinosi, Scythæ autem viri & robusti calidi cùm sint, sunt etiam amatores vini: vbi manifestũ est non loqui de bibacitate multa etiam vini, sed de desiderio vini, & dicit ro- D bustos esse amatores vini, qui amor potest ad mediocritatem etiam gubernari.

Non enim possibile est esse simul multũ edaces, & multum bibaces] Hanc particulam qua reddit rationem immediatè præcedẽtis propositionis Hippocr. aliqui codices manuscripti non habent, & fortasse posset esse suspecta, quòd sæpenumero videamus aliquos multùm edaces, qui etiã multùm bibunt. Verùm crediderim ipse & retinendam esse, & experientiæ non aduersari, quia E propositiones huiusmodi veritatem babent vt plurimum: quod experientiã ostendit, & ratio: videmus enim, qui multa ingurgitare solent, non multùm esse bibaces, & econtrà: & omnes in nobis id hyeme experimur, quo tempore cũ plura soleamus comedere, parum admodũ vino delectamur: æstate autem contrà: nec ab re: siquidem hyeme cùm calor innatus maximè vnitus sit, humiditates omnes consumendo, & famem, & sitim naturalem excitat: vnde multa F comedimus, aucta ob frigiditatem inspirati aëris fame, & bibimus quantum pro natura oportet, aduentitia causa non accedente, scilicet calore, & propterea non sequitur bibacitas, quæ non ex hac specie sitis fit, sed ex altera, calore scilicet acri, mordaci, & limites naturæ excedente, humiditates consumente, & exiccante; qui calor cùm in æstate magis augeatur, magis etiam bibaces, & siticulosos reddit. Cùm verò ij, qui Septentrionales ventos excipiunt, naturam ferè eandem nacti sint, qualis est nostra in

hyeme, manifestum, esse magoos comestores, non verò multum bibaces, quamuis satis mediocriter vini potui indulgeant, quia ventriculi capacitas solidioribus cibis repleta, vix potui locum relinquit, nisi aliquibus, quibus magna à natura data est capacitas, contrà aliquando accidat: hi enim voluptuosu vini appetitu indulgentes, etsi multa comedant, vini tamen multam quantitatem ingurgitare non verenĉ.

XII.

Μακροβίους δὲ τοὺς ἀνθρώπους τούτους μᾶλλον εἰκὸς εἶναι ἑτέρων. τά τε ἤθεα ἀγριώτερα ἢ ἡμερώτερα.

Longæuos verò magis, quàm alios, hos homines esse par est, moresq́; magis agrestes, quàm mitiores.

Quare præsentem particulam huic loco apposuerimus, superiore commentario explicauimus: nunc reddamus rationem, quare [*longæuos magis, quàm alios, hos homines esse*] dixerit: cùm vita nostra natiuo calore, & humore conseruetur, eò longiorem esse oportet, quò diu ij diutius durabunt, & eò breuiorem, quò breuiori tempore consumuntur. Cùm verò Septentrionales primogenio humore abundẽt, & eo quidem crassiori, non ita citò consumi, aut desiccari poterit. Accedit ad hoc, quòd cùm durioris sint habitus, vt iam docuimus, difficiliùs dissolui substantia poterit, sed diutius calor internus in penetralibus corporis cõseruabitur: vnde cibis multis ingestis humiditates, quæ necessariò in tam magna caloris actione dissoluũtur, facilè restaurantur, vitaq́; diutius protrahitur, & tardiùs ad senectutẽ ij solent peruenire.

Quàm alios] Id est, de quibus actum est meridionalibus: & meritò; cùm non possint ij diutius internum calorem viuidiorem conseruare, & natiuum, radicalemq́; humiditatem tueri; externo enim calore excedente, apertis nimium cutaneis poris, & internus calor dissipatur, & euanescit, & humidum natiuum consumitur. Hinc dicebat Auicen. 2. primi, habitantes in regionibus frigidis multò audaciores esse, coloratiores, & longioris vitæ, quàm degentes in calidis, in quibus anno trigesimo senium incipere testatur. Est tamen hac in re Aristot. multiplex auctoritas, quæ huic Hippocr. sententiæ non paruam facit difficultatem, ille enim lib. de Long. & breuit. vitæ duobus in locis, tum Section. 14. Problem. 9. & 10. asserit multò diutius viuere animalia in calidis locis nata, & degentia, quàm sibi similia in specie in frigidis locis. Difficilima sanè hæc est difficultas, quæ doctissimorum Aristotelis interpretum animos in diuersas traxit sententias: crediderunt enim antiquiores quidam ita facilè Aristotelem conciliari posse Hippocr. & experientiæ, si duplici constituta morte, accidentali, quæ vel à putredine, vel à caloris extin-

A ctione per frigiditatem contrariam fit, & naturali, quæ per defectum alimenti extincto calore naturali fit, dixerint habitantes in regione calida Aristot. statuisse longioris esse vitæ respectu mortis accidentalis; qui verò in frigidiori regione habitant, longioris esse vitæ respectu mortis naturalis. Verùm repugnat hæc solutio Aristot. & rationi: Aristoteles enim Section. 14. Problem. 9. & 10. non vno mortis genere voluit degentes in calidis locis longæ-
B uos esse magis, sed vtrunque, naturali, & præternaturali: nam in nono de præternaturali loquens, problemati satisfacit, in sequenti sumpto argumento à naturali morte, eidem quæstioni satisfacit. Alij, vt Albertus Alemanus, & Nicolaus Leonicus per calidam intellexerunt temperatam, quam dicunt Hippocr. comparare regioni frigidissimæ, respectu cuius, quod temperatum est, calidum dicitur; causamq́; afferunt, cur in temperata regione diu-
C tius vita producatur, quàm in frigidissima; quoniam in illa non reperitur calor adurens, aut nimium corporis nostri poros aperiens, sed potius internum calorem faciens: tum etiam quoniam sicut se habet temperatum corpus ad intemperatum, ita & temperata regio ad intemperatam: corpus autem temperatum diutius viuit, quàm intemperatum: temperata igitur regio longæuos homines magis efficit, quàm intemperata. Verùm neque hæc sen-
D tentia vllo modo satisfacit: siquidem dum Aristotel. ij excusare tentant, in peius virium lapsum esse fatentur, qui in re clara dubitet, & comparet ea, in quibus nulla est similitudo: nam comparatio debet esse inter lapsa à temperato in hac, illàve qualitate: quis enim nesciat temperata corpora in simili regione posita, longæua magis esse, quàm in frigida regione degentia. Accedit, quòd Aristot. 14. Problem. reddens rationem, cur qui in calida re-
E gione degunt, viuaciores sint, quàm qui in frigida: Respondet, quia habent etiam humidum siccius, sicque minus putrescibile; ex quibus videtur comparare reuera calidam regionẽ, quæ etiam siccitatem aliquã in humido nostro inducat: quinimò libro de Longitud. & breuit. vitæ dicit, quòd ob eandem causam, ob quam masculi sunt longioris vitæ, quàm fœminæ, etiam qui in calidis locis degunt, sunt viuaciores; masculi autem reuera fœminis sunt cali-
F diores. Augustinus Suessanus in Comment. ad librum de Longitud. & breuit. vitæ Aristot. videns hanc difficultatem, asserit Aristot. conclusionem, qua asserit degentia in locis calidis diutius viuere, quàm in frigidis locis degentia, non esse vniuersalem, sed solùm intelligendam esse de huminibus frigidę, & humidę temperaturæ: quòd in calidis locis eorum frigiditas, & humiditas à contrariis ambientis qualitatibus facilè corrigatur; comparat autem, inquit, calidas ad frigidas, modò æquè à tempe-

rata

rata vtraque distet. Et quòd hoc modo intelligendus sit Aristot. probat ex eo, quòd in lib. de Longitud. & breuitate vitæ, statim atque dixit in calidis locis homines diutius viuere, subdidit ob eandem causam frigidorum animaliũ secundùm naturam magnitudo, in calidis locis est maior: non dixit autem omnium animalium, quoniam homines in calidis locis minores conspiciuntur, quàm in frigidis. Verùm & hæc multò maiores pariunt difficultates; primùm quoniam absolutè locutus est Aristot. vtrobique; nam cùm dixisset, viros diutius viuere, quàm fœminas, quia calidiores: statim subdit, eadem animalia specie esse viuaciora in calidis locis, quàm in frigidis, ob eandem causam; mox subdit, tanquam reddens huius rei rationem, exemplum de lacertis, & huiusmodi frigidis animalibus, quæ ob caliditatem etiam eadem maiora fiunt in locis calidis. Quapropter satius est meo iudicio asserere Aristot. loqui de calida regione distemperata in hac qualitate, in passiuis tamen humiditate, & siccitate temperiem non multùm excedente: nam si homines in huiusmodi locis degentes comparemus cum iis, qui loca frigida incolunt, semper verũ erit viuaciores esse eos, qui in illa degunt, ob eas, quas Aristot. 9. & 10. Problem. causas adduxit, quod & humidum naturale sicci*, id est, minùs aqueum est; & putredo, quæ mortis altera est proxima causa, non ita facilè excitatur: tum etiam quoniam diutius cõseruatur naturale humidum, quòd calor internus, nec ita retrocedat, aut vniatur, vnde maior sequi solet consumptio: cùm verò caliditas vbi excedat, iunctam semper habeat siccitatem: lapsus hic caliditatis in regione hac, de qua locutus est Aristot. nõ potest esse magnus, cùm iam supponamus aut parum in siccitate excedere, aut certè in passiuis ad esse temperiem: Et quòd ita intelligendus sit Aristot. patet; quia cùm eandem statuat causam longitudinis vitæ in regione calida, quam attulit maioris lõgitudinis vitæ in viris, quàm in fœminis, non potuit multum caliditatis excessum intellexisse: homines autem in calidissimis locis degentes, quæ etiã siccissima esse oportet, tantùm abest, vt diutissimè viuere possint, vt potius breuissimæ vitæ eos esse oporteat, quòd ab ambientis calore, & interno etiam acri humidum consumatur, adu raturque: non tamen diutiùs viuunt, qui in frigidissimis, & humidissimis locis vitam degũt; non naturalis enim mors facilè accedit, externo frigore calorem internum quasi extinguente: huius etiam sententiæ fuit Petrus Aponensis cognomento Conciliator in Comment. ad Problem. Aristot. quibus positis facilè erit oobis Hippoc. & Aristot. inter se conciliare: Cùm enim locorum, non regionum, describat status Hippocr. dixit homines degentes in ciuitatibus Septentrionem spectantibus esse longioris vitæ, quàm eos, qui illas inhabitãt, quæ meridiem respiciũt: hic non est excessus ille summus, qui consideratur in regionibus, & climatibus, sed moderata quædam frigiditas, & siccitas: præterea Hippocr. supponit meridiem spectantes ciuitates calidas, & humidas esse, & in humiditate excedere, & propterea dicit non posse ibi multùm homines esse longæuos. Aristoteles autẽ loca calida, in quibus longæuos homines magis esse scribit, aut tẽperata sunt, aut potius ad siccitatem inclinantia: Cùm verò Hippoc. frigiditatem locorum adiuuare longitudinem vitæ dixit, intelligit non frigiditatem in summo, qualem habent Lapones, Islandi, Groelandi, & huiusmodi Septentrionalis plagæ populi, sed mediocrem, qualem ex situ acquiri videmus, & hæc non extinctionem parit caloris, sed vigorem, & robur.

Moresque magis agrestes, quàm mitiores] Non ab rê & hanc particulam superiori coniũximus, eam verò, quæ intermedia est apud omnes tam Græcos, quàm Latinos codices, sustulimus ab hoc loco, quòd cùm de naturali tam corporis, quã animi habitudine hoc loco agatur, non erat, vt etiam superiùs admonuimus, vt quæ ad vlcera, & morbos pertinent, admisceret. Inquit igitur eos, qui ciuitates incolunt Septentrionẽ spectantes, moribus præditos esse agrestioribus potius, quàm mitioribus. Mores sunt vel animi habitudines genitæ, quæ nos ad agendum proniores reddunt, vel habitus agendi ex consuetudine acquisiti; hi ex præceptis philosophiæ, educationeque oriuntur; illi ex primo ortu, quæ corporis temperiem bona ex parte, nisi per habitum philosophicum gubernẽtur, sequi solent; de congenitis hoc loco locutus est Hippocr. quòd ij solùm locorum mutatione immutari soleant. Si enim ex varia victus ratione immutatis humoribus mores sæpè immutantur; quis negauerit ambiente in nostra corpora perpetuò agente, mores diuersos in hominibus excitari? quod manifestum fecit Galenus lib. quod animi mores, &c. cap. 9. vbi nixus auctoritate Platonis, Aristot. sed potissimùm Hippoc. hoc libro pluribus in locis, tum & rationibus hanc sententiam tuetur. Non absolutè autem dixit, sed comparatiuè agrestiores, quàm mitiores; quoniam cùm non loquatur hic de habitantibus plagam reuera Septentrionalem, vt sunt Germani vlteriores, Thraces, Scythæ, Moscі, & huiusmodi, qui agrestibus absolutè moribus sunt, sed de habitantibus ciuitatem Septentrionem spectantẽ; dixit agrestiores potius, quàm mitiores, vt ostenderet ad naturam reuera Septentrionaliũ accedere. Cur verò ita sint, ea est (meo iudicio) causa, quòd calor vnà cum sanguine in viscera, & ad profundum ab extrinseco, & vincente frigore, fugetur quodammodo, interna plurimum incalescere, externa verò frigore tentari necesse est: quò fit, vt coarctato, agitatoq; interno calore, atque feruente, animosi fiunt,

audaces, iracundi, præcipitisque consilij, vnde agrestiores, id est, magis feri, & rudes efficiuntur, magis quàm mansueti. Est enim consuetudo animi constantia aduersus iræ imperum immobilis: hi verò, cùm nihil ob motum interui caloris prudenter faciant; præcipites sunt in consiliis.

XIII.

Νοσεύματα δὲ αὐτέοισιν ἐπιχώρια, πλευρίτιδές τε πολλαὶ, αἵ τε ὀξεῖαι νομιζόμεναι νοῦσοι. ἀνάγκη δὲ ὧδε ἔχειν, ὁκόταν κοιλίας σκληρὰς ἔωσιν, ἔμπυοί τε πολλοὶ γίνονται ἀπὸ πάσης προφάσιος. ῥηγματίαι τε εἰσὶν ἐπὶ τὸ πλῆθος. τούτου δὲ αἴτιόν ἐστι τοῦ σώματος ἡ ἔντασις καὶ σκληρότης τῆς κοιλίης. ἡ γὰρ ξηρότης ῥηγματίας ποιέει εἶναι, καὶ τοῦ ὕδατος ἡ ψυχρότης.

Horum autem morbi communes hi sunt; & pleuritides multæ, & qui appellantur morbi acuti: necesse autem est ita habere, cùm ventres duri existunt, suppuratiq; multi fiunt ex omni occasione, & plerunque vasorum ruptura excitantur. Huius autem causa est corporis distentio, & vasorum durities: siccitas enim, & aquæ frigiditas vasorum rupturas efficere solet.

Νοσεύματα ἐπιδήμια legitur in contextu Græco; sed asterisco notatur: Latinus interpres morbos Epidemicos interpretatus est, & Alemanus verè Epidemicos intellexit. Ego autem potiùs crediderim legendum esse ἐπιχώρια, cùm enim hic agat de morbis, qui communes sunt ratione loci, non erat, quòd de Epidemicis ageret hoc loco, qui non ratione locorum, sed ratione nouæ alicuius constitutionis populariter vagantur morbosque communes peculiares locorum potiùs inuertunt. Et quòd hoc ita sit, patet, quoniam infrà explicatis morbis iis communibus subdit: atque hi quidem virorum morbi sunt vernaculi, siue patrij: vtitur autẽ dictione ἐπιχώρια, & subdit, nisi quis morbus alius ex temporum mutatione contingat: ecce quòd hoc loco docet nõ epidemicos morbos, sed epichorios, siue patrios tradidisse, imò epidemicos ait immutare naturam communium horum morborum, de quibus egit: vnde in Græcis codicibus quibusdam ἐπιδήμια, in aliis ἐπιδήμιοι scribitur, & in omnibus asterisco notatur: ex quo facilè coniectari licet depravatam esse lectionem, & legendum esse ἐπιχώρια, sicq; tota sibi similis, atque correspondens hæc erit tractatio: in superiori enim australium locorum tractatione, post naturas, moresque consideratos aggreditur tractationem morborum epichoriorum, & in sequentibus idipsum eriã seruat. Hunc igitur etiam ordinem in hac tractatione ab Hippoc. seruatum esse censendum est: quod Alemanus non animaduertens, epidemicos verè intellexit.

Pleuritides] Cùm enim pleuritis inflammatio sit præter naturam membranæ costas succingentis à sanguine potissimum bilioso facta, aut certè pituitoso, bili tamen admixto, manifestum erit eos, qui ciuitatem incolũt, Septentrionales ventos excipientem, facilè ea tentari: cùm enim originis eius in humano corpore ea sit occasio, quòd vbi tenuis, biliosusque sanguis abundauerit in corpore, ad externas partes ob earum condensationem, & refrigerationem ratione ambientis non facilè possit transmitti, necesse est internas partes magis occupare, magnoque impetu hinc inde moueri, maximè aëre frigido inspirato, & aqua frigidissima hausta: vnde fit vt biliosus sanguis, qui multus in huiusmodi corporibus, vt superiùs docuimus, esse solet, in caua vena cordi assidente contineri non aptus, in eam, quæ azygos nuncupatur, indeque in tenues costarum venas irruat, quibus apertis exilit, & incidit, aut in medium locum inter costas, & succingentem membranam, aut inter musculos costis superiacentes: quòd si è dextero cordis sinu per venam arterialem in pulmones præter naturam, & plus quàm, tum eorum venæ, tum eorum substantia capere potest, idem irruat vehementiùs, peripneumoniam facit. Cùm igitur meridianos hoc morbo non facilè tentari dixerit, quòd frigiditas ambientis non adsit, quæ sanguinem ad interna reuocet, & tuo earum impellat, meritò in oppositis pleuritides accidere testatur; quòd externæ partes ob ambiẽtis frigiditatem sanguine destitutæ (qui alioqui multus in iis gigni solet) internas eodem calidissimo, & vehementer moto ex improuiso replent.

Et qui acuti appellantur morbi] Docuimus superiùs, quare passim cùm de verè, & propriè acutis loquitur, qui cum febre solent semper esse iuncti, addat tum hoc loco, tum lib. de Affectum primo de Ratione victus in acutis morbis 8. qui acuti appellantur: cùm enim soli ij velociter moueantur, ratioueque velocitatis huius motus periculum secum inuehant, meritò hos acutos propriè appellat, & ab antiquis sic appellatos testatur, vt impropriè acutos secludat; qui quamuis celeriter mortem inferunt, & periculum, hoc tamen non accidit ob motum, sed ob nobilitatem partis obsessæ: de primis igitur, se hoc loco intelligere iis verbis demonstrat. Aristot. 14. Problem. Section. Problem. 3. huius rei immediatam, & proximam causam reddit, cùm quærit, cur in frigidissimis terris febres ardentes sæpius fieri consueuerint: Respondet, quòd ambientis frigiditas calorẽ internum circumobsistit, atque sobinde validiorem reddit: at in æstate, & calidis locis contrarium fit, cùm ambiẽs calidus sit, & externi corporis pori aperti, ad externaque reuocetur caliditas, vnde internæ partes calore destitutæ non adeò feruent, at febris ardor est: vbi igitur

maior

maior est ardor internus, sæpius quoque & in maiori gradu febris excitatur. Ergò, inquit, refrigeratis externis partibus interiores in frigidis locis calore redundant, vnde etiam morbis acutis, qui semper cum febre continua sont, facilè corripiuntur: Sic in hyeme retentis excrementis biliosis, quæ antea expurgabantur, atque putrescentibus facilè febres ardentes, & continuæ excitantur, quamuis illis repugnet natura temporis, vt docet Aristot. prima Sect. Problematum, 6. quamuis à Petro Aponensi aliter intelligatur: quærit enim, cur, cùm æstas tempus sit bili aggregandæ determinatû, byeme tamen acuti morbi, qui à bile funt, potius vrgeant: & in præscriptam causam totam problematis refert rationem. Huius tamen rei aliam hic Hippocr. affert causam, cùm dicit: [*Necesse autem est ita habere, cùm ventres duri existunt*] Hęc causa non est immediata, talis tamen, quæ medicum negotium magis referre videtur: Cùm enim superiùs docuisset, meridionales, quamuis capita humida habeant, non tamen pleuritide, & acutis morbis tentari, quia alui iis humidæ existunt: hic ex opposito quamuis capita humida non sint, tamen ob tetractum ad interna calorem, & sanguinem, cùm occasio prębeatur pleuritidi, & aliis morbis acutis, ventribus duris, & adstrictis in iis existentibus, facilius ij morbi produci poterunt: cùm enim adsit causa morbos huiusmodi efficiens, biliosus humor excrementitius, & commotus ob præscriptas iam causas, vbi nullum habeat locum, per quem commodè expurgari possit, morbis acutis occasionem præbet influxa materia nobilioribus partibus.

Suppurati q; fiunt ex omni occasione] Hos eosdem purulentos facilè ex quacunque occasione fieri scribit: sunt autem suppurati, siue empyci ij, qoibus pus in spacio inter pulmonem, & thoracem continetur, atque illud expuunt: Dixit aût ex omni occasione; quoniam (vt optimè docuit Hippocr. lib. 1. de Morbis versus medium, & cæteri omnes tum Græci, rum Arabes scriptores cap. propriis) non vna est suppurationis causa: quandoque enim ex membranæ costas succingentis, vel pulmonis inflammatione in pus versa, & disrupta, in eaque capacitate defluxa oritur; aliquando ex sanguine aliquo modo à capite ad thoracem influxo, & in pus verso, vt docet Paulus; aut certè ex vlcere aliquo in pectore ad cicatricem non redacto, ex quo sanguis in pectus defluat: ex angina quoque cùm ex ea ægri per internam supputationem liberantur, & ad pulmonem pus vertitur, si non in septem diebus pereant; hoc enim si effugerint, fit suppuratio. Quintę Sect. Apho. 10. tum etiã ex confluxu piruitæ à capite lib. 7. Aphoris. 38. & primo de Morbis. Hos igitur ex quacunq; occasione, id est, ex qoacunq; ex iis causis suppuratos facilè fieri scribit, quamois rarius à posteriori ob capitum sanitatem, & du-

A ritiem; cùm sæpius pleuritide, & pulmonia tentari docuerit, ex quibus sæpius etiam supputationes accidunt: eoque magis, quòd alia subsit causa frequentior, quam explicat, cùm dicit: [*Et plerunq; vasorum rupturæ excitantur*] Hic est alius morbus in solutione continui, qui superiori frequentem præbet occasionem: & meritò meo iudicio hæc particula hoc loco reponi debet, cùm aliâs in omnibus tam Græcis, quàm Latinis, quos viderim, superiùs inter ea,
B quæ ad naturalia pertinent, reponeretur; & malè: cùm statim subdat Hippocr. tum huius sententiæ, tum superioris particularem causam, quæ immediata est, cùm dicit: [*Huius autem causa est corporis distentio, & vasorum durities: siccitas enim, & aquæ frigiditas, vasorum rupturas efficere solet*] Cùm enim frigus corpora constringat, & contrahat, venasq; duras, & ad extensionem contumaces faciat, sanguine ad internas partes retracto, & abundante, tunicæ venarum disrumpi facilè
C poterunt, vt optimè lib. 4. de Locis Affectis, capite vltimo docuit Galenus: concausa enim ruptionis est durities, qoòd ob eam dilatati minimè possint: frigore verò accedente, quòd ob nimiam constrictionem sanguiné copiosum diutius continere nequeant, frangi necesse est, vt docet Galenus 24. Comment. 5. Sect. Aphor. quòd si ad ambientie frigiditatem, & siccitatê, tum & vniuersi corporis & distentionê, & siccitatem, illud insuper addatur, quòd aquam frigidam, & crudam communiter hauriant, absolota erit huius rei assignata ab Hippocr. ratio.
D Annotandum autem est, nos dictionem τῶν κοιλιῶν, non ventris, sed vasis interpretatos esse secus, quàm Germanus interpres, & Caluus, cùm iam docuerimus per ventrem Hippocr. venam sæpenumero intelligere, vt cùm in doloribus proximum ventrem secaudum scribit libro 6. Epidem. maximè verò, vt ostendimus hoc loco, si veuam intelligamus, quadrabit: quòd si dixerint id accidere, quoniam antecedetem sententiam, quæ alio loco posita erat, hic collocauerimus, vt omnem excusationem tollamus, videant sequentia verba; quæ causæ adductæ continent confirmationem, & videbunt, si ventris duritiem intelligant, non esse ad propositum: ad quid enim subiungere siccitatem, & aquarum frigiditatem, vasorum rupturas faceret? quòd si vasorum interpretemur superiorem sententiam, optimè sequenti sententiæ satisfaciet.
E
F

XIV.

Ὀφθαλμίας τε γίγνεσθαι μεὰ διαχεόνας. γίγνεσθαι δὲ σκληρὰς καὶ ἰσχυρὰς, καὶ εὐθέως ῥήγνυσθαι τὰ ὄμματα.

Lippitudinesq; fieri secundùm tempora; duras autem, & vehementes generari oportet, & confestim oculos rumpi.

Lippitudinom lib. de Glandulis Hippoc. siue quisquis eius lib. auctor fuerit, duas consti-

tuebat differentias, humidam vnam, siccam alteram: cùm enim inflammationes eæ oriri soleant in oculis ex fluxione à cerebro; hæ verò sunt vel pituitosorum humorum, & frigidorũ, aut acrium, & biliosorũ: ex prima humidæ lippitudines, ex alia siccæ solent oboriri: Cùm igitur biliosi natura sint huiusmodi homines, tũ etiam aëris sicca temperatura accedat, lippitudines siccas, id est biliosas, & in quibus raræ lachrymæ conspiciuntur, eueniunt: docebat enim Hippocr. 3. Aphor. 12. post autumnum siccum, & borealem, siccas lippitudines accidere sæpenumerò: quod & inferiùs in hoc libro docet: fiunt autem duræ, quoniam cùm vniuersi corporis habitus sit durus, & siccus, & hic affectus ab humore calido, & sicco fiat, accedenti q; aëris constitutione, & ventorum: vnde consumitur aquosior bilis pars, qua ratione lachrymæ non apparent: est etiam vehemens, quoniã biliosus humor calidus, & acris, mordens q; in oculos deductus pruritum excitat, mordet, doloresq; facit intolerabiles: cumq; natura sua corrodens sit humor, & oculi sicciores natura sua, facilè poterunt exulcerari, & rumpi, vt hoc loco docet Hippocr.

XV.

Αἱμοῤῥοΐαι δὲ ἐκ τῶν ῥινέων τοῖσι νεωτέροισι τριήκοντα ἐτέων γίγνεσθαι ἰσχυραὶ τῆς θέρεος. τά τε ἱερὰ νοσήματα καλεόμενα, ὀλίγα μὲν ταῦτα, ἰσχυρὰ δὲ τοῖσι μὲν ἀνθρώποισι τὰ νοσήματα ἐπιχώρια ἐστιν, καὶ χωρὶς ἤν τι πάγκοινον χαλάζῃ ἐκ μεταβολῆς τῶν ὡρέων.

Sanguinis item ex naribus fluxiones iunioribus triginta annis vehementes æstate generantur. Morbos etiam sacros appellatos, paucos quidem, verùm vehementes. Viris quidem hi morbi sunt vernaculi: tum verò etiã si quis alius communis ex temporum mutatione accidat.

Scribit Gal. in Com. 1. τῶν ἐπιδημιῶν, apud Hippoc. τὰς αἱμοῤῥαγίας nomine absolutè posito profluuium sanguinis è narib. intelligi, nó expressa etiam particula, vnde defluat: alioqui nomẽ generale est in omni sanguinis euacuatione, siue per crisim fiat, siue symptoma sit lęsę arterię, aut venæ: hoc tamen loco expressit Hippoc. & specificauit, quarũ partium hæmorrhagiam intelligat, cùm dicit τῶν ῥινέων, id est, nariũ. Inquit igitur incolenrib. ciuitates Septentrionem spectantes in ætatę minori xxx. annis, æstate vehementes, & fortes euenire sanguinis ex naribus fluxiones: docuimus .n. ex comuni, naturali q; corporũ constitutione calida internè in iis simul tum sanguinem, & calidiorem quidem gigni. Quòd si illud accedat, q; in ætate calida consistant, in qua maior copia sanguinis generat̃, & nonnihil biliosi humoris admiscetur, & calida accedat temporis constitutio, in qua serosi, & biliosi humoris nonnihil admiscetur, & iidem

A magis acuuntur: quibus simul cõpositis necessatiò quasi consequitur eos sanguinis ex narib. profluuio tẽtari, cùm is ex bilioso, multo, acri, mordaci q;, & seroso sanguine venarum orificia vellicante fieri vt plurimum consueuerit.

Morbos etiam sacros appellatos, paucos quidẽ, verùm vehementes.] Multa superiùs à nobis dicta sunt de morbi sacri nomenclatura, & causis, ex quibus aliquid non erit ab re mutuari pro huius loci ex-
B positione. Dictũ est à nobis à duplici causa morbum sacrũ ortum habere potissimũ, pituita, & humore melancholico in multa quantitate, à quibus tepẽte ventriculi cerebri, & spiritus ducentes meatus repleti, & infarcti, efficiunt, vt ęger cohibito spiritu animali corruat: quamuis interdũ venenosa, & grauiter substãtiæ cerebri infensa qualitate prædictus humor tenuis, vel flatus, epilepsiæ causa statuatur Gal. teste cap. 7. 3. de Loc. Patientib. Cùm igitur sana, robusta q;
C capita huiusmodi ciuitatis incolæ fortiti sint, cumq; nõ satis multi humores crassi calore naturali valido elaborante aggregari queant, meritò huiusmodi morbos rarò accidere solet. Verùm si qui excitantur, vehemẽtes esse solẽt; cùm qui à melancholico, & atro humore fiunt, vehemẽtiores multò sint: vt docet lib. de Sacro morbo, & Gal. 3. de Loc. Patientibus. c. 7. quàm qui ex pituita, quæ alioqui in iis difficilimè aggregatur ob internum naturalem calorem vi diorem: atra autẽ bilis quã doq; genetari potest
D coctione iecinoris terminos proprios excedẽte, & calore quasi superassante: Si igitur accidat (quod tamẽ rarò euenit) ferè semper erit ex humore melancholico, aut certè ex venenosa aliqua qualitate in determinata parte aliqua sedẽ habente, & per interualla capitis partes petente, vnde vehementiam maximam nanciscũtur: quinimò, quemadmodũ febris ardens, vbi hyeme inuadat, quo tempore non multũ solet contingere, multò maius periculi inuehere solet,
E & magis si senẽ inuaserit, q, non nisi vehementissimam occasionẽ nacta, eo tempore, aut ætate ea soleat esse infensa: ita hic morbus, cùm rationib. propositis non nisi rarò in hac vrbe contingere soleat, si fortè adueniat, & validissimũ esse, & multũ periculi inuehere oportet, q, non nisi ex validissima causa principium duxerit.

Tum etiam si quis alius communis ex temporum mutatione accidat.] Quod superiùs in altero situ locorum describendo præstitit, in præsentia id ipsũ
F de eo, quem nunc tradit, facit, vt intelligeremus hos morbos esse peculiares locorũ, nisi fortasse ex aliqua mutata cõstitutione notabili morbi alij, aut etiam contrarij contingant, quoniã horum etiam fiunt participes.

XVI.

Τῇσι δὲ γυναιξὶν πρῶτον μὲν ῥοῦφαι πολλαὶ γίγνονται διὰ τὰ ὕδατα ὄντα σκληρά τε καὶ ἀτέραμνα, καὶ ψυχρά. αἱ γὰρ καθάρσιες οὐκ ἐπιγίνονται

ται τῶν ἐπιμηνίων ἐπιτήδειαι, ἀλλὰ ὀλίγαι καὶ πονηραί. ἔπειτα τίκτουσι χαλεπῶς, ἐκτιτρώσκουσί τε οὐ σφόδρα. ὁκόταν δὲ τέκωσι, τὰ παιδία ἀδύνατοι τρέφειν εἰσί. τὸ γὰρ γάλα ἀποσβέννυται ἀπὸ τῶν ὑδάτων τῆς σκληρότητος καὶ ἀτεραμνίης.

Ex mulieribus autem, primùm quidem multæ steriles fiunt propter aquas, quæ sunt duræ, crudæ, & frigidæ: purgationes enim mensiũ idoneæ non eueniunt, sed paucæ, & laboriosæ. Deinde difficulter pariunt, & non valdè abortiunt, vbi verò pepererint, filios nutrire non possunt: Lac enim ab aquarum duritie, & cruditate extinguitur.

Muliebres morbos locorum enumerati proximè situs iam docere aggreditur: sterilitateḿq; primùm plurimas tentari scribit, & refert causam in aquarum duritiem, cruditatem, & frigiditatem, quæ qualitates efficiunt, quominùs commodè menstruæ purgationes effluãt: nam cùm ob naturalem temperiem, & structurã corporis non satis fœcundæ sint mulieres, adueniente extrinsecus causa necessariò, perpetuóque coniuncta, qualis est aquarum potabilium natura, infœcundiores adhuc redduntur: vnde in priori situ describendo cùm muliebres morbos enumeraret, sterilitatem posuit: hanc tamen à natura non contingere dicit, quoniam cùm eorum communis temperatura calida sit, & humida, fœcundissimæ à natura esse deberent, ob ligamentorum autem laxitatem, & alias causas, quas ab initio explicauimus, steriles sæpenumerò redduntur. At verò hoc loco cùm à natura non satis essent fœcundæ mulieres huius situs locorum, non dixit, steriles esse non à natura, sed id subiecit, vt insinuaret, addiditq; potiorem quandam causam, quæ si naturalis non est, cùm tamen in continuo sit vsu, necessaria, & quasi connaturalis efficitur: Ea verò est aquarum vsus continuus nõ in potu modò, sed in quocunq; cibo, & pane etiam parando necessarius: cùm enim sint huiusmodi naturę, fit, vt & extinguatur calor naturalis, & virtus ob frigiditatem eneruetur, sanguisq; crassior, & subfrigidus generetur, qui cùm per venas duci non possit, certam sterilitati præbet occasionem: extingui enim genituram prę copiosis humoribus scribit Hippocr. 62. 5 Aphoris. sterilitatemq; inde pendere, tum & vbi frigidi sunt vteri, spissi, & crassi nimirum: vnde lib. de Natura pueti, num. 39. & lib. de Morbis mulier. post mensium purgationem, scribit, eadam die, vel certè post paucos dies viris permixtas mulieres facilè concipere, quòd tunc maximè vteri biantes geniturã recipiant: vnde iam dixerat, quòd si mulier vacua mẽstruo sanguine fuerit, tunc concipit; sin plena, minimè. Hæc eadem causa reddita est lib. de Sterilibus, cùm dicit; Si verò mulieri menses non contingant, omnino etiam sic non concipit, venæ e- A nim sanguine plenæ geniturã non admittunt, & in venis aliquid inueterati sanguinis inesse necesse est, quod nutriri genituram prohibet: Si verò pauciores, quàm debeant, menses prodeant, neq; sic prægnans fit, prauę enim contingunt purgationes pituitosæ, decolores, & laboriosæ: hanc eandem sententiam Hippocr. confirmat Aristot. 7. de Histor. Animalium, cùm dicit, conceptus mulieribus, postquam à menstruis liberatæ sunt, sua natura contingit: non- B nullæ tamen, etiam dum profluũt menses, concipiunt; postea verò cõcipere nequeunt, quibus statim à conceptione vterus clauditur: qđ etiam lib. de Semine ab iis mutuatus Galenus confirmauit; vbi finitis nuper mensibus vterũ ad conceptum genituram attrahere, & attractã tunc potissimum retinere scribit. Si igitur ob aquarum duritiem, crassitiem, & frigiditatem, sanguis crudior, crassior, frigidiorq; redditus expurgati obstructis meatibus, per quos fluere C solebat, non potest, certum erit, quod hoc loco ab Hippocr. scribitur, ob aquarum peculiarem huiusmodi locorum naturã mulieres infœcundas reddi.

Deinde difficulter pariunt] Multas quidem steriles fieri scribit, non tamen omnes, sed eas tamen, quæ concipiunt, vbi partus instet, difficilem, laboriosumq; partum habere; nec quidem ab re: inspiratis enim ventis frigidioribus, & aquis eiusdem qualitatis haustis vterus frigo- D re condensatur, eiusq; membranæ, & adiacentes partes magis induratę extensioni contumaces efficiuntur; vnde pariendi difficultas accidit: quare inferiùs lacustres aquas dicebat, & stabiles, hyeme mulieribus partus efficere difficiliores, sicut & tempora in frigiditate nimis excedentia.

Et non valdè abortiunt] Quam causam difficultatem pariendi Septentrionalibus efficere dicebamus, hæc eadem efficit, quò rarius abortũ E patiantur: si enim non multùm hiantes, laxíve sunt in his vteri ob ambientis frigiditatem, & aquarum duritiem: si præterea duriores factæ sunt membranæ, & solidiora ligamẽta, quibus vterus matri alligatur, si præterea vniuersum corpus solidius, duriusq; effectũ, internas multas, externas omnes offensas faciliùs superat; quis dubitet hac eadem ratione Septentrionalia loca inhabitantes mulieres, si quando concipiant, difficilimè abortum pati?

F *Vbi verò pepererint, filios nutrire non possunt; Lac enim ab aquarum duritie, & cruditate extinguitur*] Pulcherrimo ordine vtitur Hippoc. docuit .n. rarò mulieres cõcipere, postea si concipiãt, raró abortum pati: nunc etiãsi abortum non patiãtur, infantes vix nutrire posse ob lactis defectũ: cũ enim non multũ refertas esse sanguine docuerimus, is verò etiã sit crassus, & frigidus, qui ad mammas deferri nõ possit, facilè lac in iis deficiet. Lac .n. sanguis est redundãs à mamis alreatus, vt docet Hipp. li. de Ali. & li. de Nat. Pueri,

Sed vt hoc commodiùs intelligi posſit, præſtat Hippoc. ſententiam de lacte, eiuſq; generatione adſcribere: que intelleƈta, huius, quam præ manibus habemus, ſententiæ facilè rationem reddere poterimus: Lac, inquit, ob huiuſmodi neceſsitatem fit, cùm humidi vteri præ puero ſunt, ventrem mulieris comprimunt: eius autè pleni vbi contigerit compreſsio, pinguiſsimū de cibis, ac potibus, foras proſilit in omentum, et carnem. Quemadmodum ſi quis corium illiniat multo oleo, & inbibere permittat, & vbi B imbibit, corium ipſum premat, oleū vtiq; exilierit foras ex corio compreſſo. Sic etiem ſi venter pinguedinem in ſe habeat à cibis, & potibus, cōprimeturq;, ab vteris, pinguitudo proſilit in omentum, & carnes: & ſi raræ mulier carnis fuerit, citiùs percipit eius perſulrationem: Si non, poſteriùs. Quin etiam pecora pręgnantiè ſi non ægrorent, ab eodem cibo, & potu pinguiora præterea fiunt: ſimiliter autem & mulier. Et à pinguedine calefaƈte, & alba exiſtente, quod edulcatum eſt à calidirate, quæ ab vteris acceſsit, expreſſum veoit in mammas, & in C vteros quoq; venit per eaſdem venas: tendunt enim & in mammas, & in vteros venulæ eæ, & conſimiles aliæ. Et vbi peruenerit in vteros de lacte, puer ipſo paululum fruitur, mammæ verò lacte implerę attollunrur. Et vbi peperetit mulier, principio motus facto, lac in mammas ipſas procedit, ſi laƈtauerit: Sic enim res habet. Dum mammæ laƈtant, & exſuguntur, venulæ D in mammas ampliores fiunt, ampliores autem factę à ventre pinguedinem trahentes, in mammas diſtribuunt. His igitur quæ hoc loco de lacte, eiuſq; generatione ab Hippoc. ſtatura ſunt, poſitis, manifeſtum efficitur, quomodo in iis locis, quæ Septentrionem ſpeƈtant, pueri facilè moriantur ex defeƈtu laƈtis: cùm enim ex aquarum mala qualitate ſanguis paucus, & ad generationē laƈtis non ſatis eptus ſit, cùm ſubtilior, calidiorq; eſſe debeat, tandem lac conſu- E mitur. Accedit, quòd corpus vniuerſum duriue redditum eſt, & non ſatis peruium, & meatus omnes ratione & aquarum, & ambientis enguſtiores redditi ſunt: quò ſit, vt ſanguis creſsior elioqui, & ad penettationem non ſatis eptus, p enguſtiſsimas venulas, & ſtriƈtiſsimos meatus, de quibus locutue eſt Hippocr. ad mammas peruenire non poſsit; vnde meritò dixit lac in mammis extingui. Pulcherrima tamen hoc loco proponitur ab Alemano difficultas: ſi F lac ob aquarum cruditetem extinguitur, cùm ex eo ſanguine lac in mammis fiat, ex quo in vtero fœtus nutriebetur, quomodo fœtus, dum in vtero permanet, iiſdem rationibue non elengueſcet, & emorietur, ſanguine bono pro nutritioe deſtitutus. Reſpondet, mulieree hæc in puerperio grauiſsimè laborare, adeò vt ſangois ob virium imbecillitatem minuatur, & pituitoſior euadat; proinde oon poteſt à mammillarum glandulis, quæ nature ſunt frigidæ, ſufficienter confici, & in lac commutari. Etenim, antequam per venas laƈtees ad vbera deferatur, refrigeratur: quamuis ad ea quantitate, & qualitate medioctis, & temperatus iam delarus debeat refrigerari, vr ex eo lac fiat. Quaſi verò dixerit Hippocr. ſtatim natos ex defeƈtu laƈtis infantes non: cùm potiùs id procedente tempore accidere intelligi oporteat, quòd traƈtu remporis ſanguine ea, quam diximus, cauſa, ad vbere non attraƈto, aut non tranſmiſſo, extingui reuera dici poſsit. Nos tamen huic difficultati fecilè ſatisfieri poſſe credimue, ſi ea, quæ proximè diƈta ſunt, conſiderauerimue, quòd non modò ex defeƈtu ſanguinis in vniuerſo corpore lac extingui poteſt, ſed potiſsimum, aut adeò craſſefaƈto, vt permeere loca alioqni natura ſua enguſta nequeat, aut certè adſtriƈtis vſq; adeò venulis, & meatibus inſenſibilibus, vt per eos, ſanguis quicunque fuerit, permeare non poſsit: in iis verò locis tum ratione ambientis frigidis, tum ratione aquerū, quæ duræ, crudæ, & frigidæ ſunt, cùm ſanguie & craſſus reddatur, vt peoetrare non ita facilè poſsit, & meatus enguſti redditi ſint, non mirum, ſi infente iem edito alimentum commodum per mammas longo tempore non ſuppedirerur, qui alioqui infentis neceſsitati, dum in vtero eſt, commodè ſatisfacit ob venae magnas, quæ in iis partibus à natura poſitæ ſunt.

XVII.

Φθίσιές τε γίνονται συχναὶ ἀπὸ τῶν τοκετῶν. ὑπὸ γὰρ βίης ῥήγματα ἔχουσι καὶ σπάσματα.

Phthiſes autem frequētes generantur à partu: ob violentiam enim diſruptionibus afficiuntur, & diuulſionibus.

Nomen hoc, quo vſus eſt Hippoc. in præſentia, φθίσις, nō ſatis feliciter meo iudicio tabem verterunt, vt etiam vbiq; faciunt, cùm nos Latini nomen correſpondēs propriè non habeamue: tabes enim apud Celſum, quem ſolum ex aotiquis in medicina Latinè loquētem nobis licet imitari, cōmunior multò eſt ipſa φθίσις affeƈtio: Lib. enim 3. cap. 22. tabis tres conſtituit ſpecies: quarum vna eſt, in qua corpus non alitur, vnde continuò naturaliter eliquibus conſumptis, nullis verò earū loco ſubſtitutis, ſumme excitatur corporie macies, & extenuatio: hanc, inquit, ἀτροφίαν Græci vocāt: altera eſt, quā iidem καχεξίαν appellant, vbi malus habitus corporis eſt, ideoq; omnia alimenta corrūpuntur: tertia eſt, longeq; periculoſiſsima ſpecies, quā Græci (vt inquit) φθίσιν vocant: oritur hæc, inquit, ferè à capite, inde in pulmonem diſtillat, hinc exulceratio ſuccedit, ex hac febricula leuis fit, &c. ex quibus fit manifeſtum, tabē apud Latinos eſſe tanquam genus ad phthiſim. Satius igitur eſt ſpeciei nomine vti Græco, quàm nimis Latinè loquentes melè Hippocr. interpretari. Nomen hoc φθίσις quamuis ſit ſpeciei exte-

extenuationis, duo tamen etiam habet significata: siquidem quandoq; significat vniuersalē quandam extenuationem corporis, siue ea sit cum febre, siue sine, vndecunq; ea habeat ortū: aliquando verò significat vniuersi quidem corporis consumptionem, & extenuationem, quę tamen ex vitio pulmonum ortum, & fomentū habet: vitium verò id est vlcus, cuius affectus semper comes est hectica febris. Quum igitur has mulieres facilè phthisi tentari scribit Hippocr. intelligendum de postrema hac, quam solam verè hoc nomine insigniri credo, potissimum esse censeo; ex laborioso enim partu, quē in iis semper ferè esse scribit, venula aliqua disrumpi potest, quæ sanguinem fundendo veræ phthisi vlcerosæ manifestam præbeat occasionem: effuso enim sanguine, neque per sputum educto, in thoraceque, & pulmonibus coagulato, & putrefacto pus generatur, & sic fit phthisis vera: neq; enim hoc loco de iis phthisis speciebus loquitur, de quibus tum lib. de Inter. affect. tum secundo de Morb. & lib. de Locis in homine actum est, quæ ex materia pituitosa, & acri, à capiteq; defluente excitantur, sed de ea potius, quæ disrupto ob violentiam vase aliquo interno pulmonis, vel alterius partis spiritualis phthisi veræ veram præbet occasionē: subdit enim, qua ratione phthises in iis excitentur [*ob violentiam enim disruptionibus afficiuntur* (inquit) *& diuulsionibus*] quibus verbis non simplicem materiæ à capite ad pectus defluxum significauit, sed ruptionem vasorum ob violentiam: intelligendum enim erit per violentiam laborem partus, & vehementes clamores, vnde vel per consensum, vel per primariam affectionem potest vena, vel arteria in pulmonib⁹, vel in thorace disrumpi. Potest tamen etiam per phthisim vniuersalem illam corporis emaciationem nullo præcedente pulmonis vlcere intelligi: nam si partis alicuius ex iis, quæ in partu concurrunt, vena aliqua disrumpatur, di uellaturq;, per eam natiuus effluet calor, vnde vniuersum corpus contabescet, atq; marcorem patietur; vt si epigastrij musculorum, qui partū iuuant, vena, vel peritonæum rumparur, non aliter sanguine, & spiritu euacuato, corp⁹ paulatim contabescet, quàm perforato, aut exeso ventriculo aliquando accidere videamus: veluti etiā si ex partus labore aliquis in vtero excitetur, aut instrumentarius, aut similarium, aut etiam communis aliquis morbus, atq; verba, quibus propositionis reddit causam, paulò superius posita, optimè etiam huic expositioni quadrabunt: cùm disruptiones, & diuulsiones ob violentiam in vniuersum nulla posita particula dixerit: sicque per violentiam actionem obstetricis violentam, & parturientis mulieris intelligemus, ex qua facilè potest vas aliquod nimis auulsum disrumpi, & phthisi occasionē præbere: Verba etiam sequentia, ῥήγματα καὶ σπάσματα, id facilè innuere videntur; nihil enim a-

A liud ante oculos ponere nobis videntur, quam violentiam factam manibus, & motu, qua tracta vasa, & nimis diducta dirrumpūtur. Rigma enim docuit tertio Method. med. cap. 2. & 4. eiusdem cap. primo esse solutionem continui in vase, & musculis. Spasma etiam est morbus in soluta continuitate in neruosis, & carnosis partibus, modò omnino soluatur continuum, in quo à spasmo differt, qui non morbus, sed symptoma à Galeno censetur. Verùm, vt & hoc
B obiter annotem, cùm interpretes nō satis commodam vocē haberent, qua nobis Latinè spasma exprimerent, sæpenumerò eadem Latina voce vsi sunt, qua nobis Latinè repræsentatur is affectus, qui Græcis spasmus dicitur, Conuulsione.

XIIX.

Τοῖς δὲ παιδίοισιν ὕδρωπες ἐγγίνονται ἐν τοῖσιν ὄρχεσιν, ἕως μικρὰ ᾖ. ἔπειτα προϊούσης τῆς ἡλικίης
C ἀφανίζονται.

Pueris autem hydropes in testibus fiunt, quandiu parui fuerint, deinde, ætate procedente, euanescunt.

Hydropis nomen propriè si sumatur, morbum significat, in quo plurimus aquosus humor coaceruatur inter membranam peritonęū appellatam, & intestina: quāuis etiam da duabus aliis speciebus dicatur tanquam genus, de
D tympanite, in qua flatus cum aliquo aquoso humore in eodem loco colligitur, & de anasarca, quæ fit ex aquoso, & pituitoso humore, partim à iecinore demandato, & partim ab vniuersi corporis carne, quasi colliquata: nomen tamen ipsum, si vim vocabuli intimiùs considerauerimus, apud etiam Hippocr. aquam significat, in quocunq; loco colligatur; vt videre licet primo de morbis, si tamen Hippocr. ascribi debet; vnde non ventris modò inferioris, aut
E vniuersi simul corporis aqua repleti nomē hoc apud Hippocr. est, vt apud Hippocrate recentiores communiter accipitur, sed cōmune est pluribus particulis: de hydrope enim pulmonis actum est secundo de Morbis, numer. 59. de vteri hydrope 4. de Morb. 39. ventriculi paulò ante ibidem: significat enim aquam in iis locis collectam. Hoc igitur loco sumitur communiori hac significatione pro aqua in testibus, vel scroto contenta. Quæ affectio vt commo-
F diùs cognosci possit, annotandum illud est, peritonæum non perforari ad ossa pubis, sed productionem quandam illius descendere in scrotum, per cuius meatum spermatica vasa, arteria scilicet & vena perreptant ad testes, & per eundem locum eiaculatoria ascendunt, vt inferantur collo pudendi: in hac productione multi tumores fiunt, quos Grεci communi nomine κήλας appellant, nostri ramices, siue hernias, modò in scroto, modò in partibus supra scrotum, per quas fit descēsus: hi autem tumo-

res, vel à flatu, val ab aqua, vel à crasso humore in carnis faciem verso, vel à tumore venarũ varicoso, vel ab aliqua ex iis, quæ intra peritonęũ continentur, dilapsa parte, puta intestioo, vel epiploo ropta, vel laxata, aut hiante peritonęo excitantur; vnde & varia ipsis nomina imposita sunt: pneumatocele, hydrocele, sarcocele, cirsocele, enterocele, & epiplocele: quinimò cùm inter se componantur quandoq;, nomina etiam talia sortiuntur, vt ὑγροκιρσοκήλη, qui à nobis efficto nomine aquiuaricoramex dici poterit; & ὑδρεντεροκήλη, id est, aquintestinhernia, & ὑδροσαρκοκήλη, id est, aquicarniramex: quamuis etiam à loco diuersas sortiaotur deoominationes, vt bubonocele in inguine, & oscheocele in scroto dicitur. Hic igitur per hydropem in testibus tumorem intelligit in scroti regione, qui dicitur hydrocele: qui cognoscitur omui aditu lucis intercluso obiecta candela cerea, si pellucescat: quandoq; adeò tensum est scrotũ à multitudine humoris, vt nisi pelluciditas detegeret fraudem, facilè intestioalem, aut carnosam censeremus. Verùm quoniam etiam flatu tumorem excitante adhuc pelluciditas apparet, ab hac grauitate illa distinguetur. Triplex autem etiam est aquosi huius ramicis species, vt nobis insinuauit Celsus lib. 7. cap. 18. cùm enim testiculus duabus tunicis insignibus inuoluatur, erythroide, quam sequitur darion; prima species est, quæ ferè semper fit humore intra has duas tunicas collecto, vt videre licet apud Galenum lib. de Tum. præter nat. 15. quãuis aliquando, licet rariùs, vt testatur Paulus libro 6. cap. 62. & Aëtius 4. Quater. Ser. 2. cap. 22. inter erythroidem, & darton tunicam colligatur: colligitur secundò io toto scroto, distinguiturq; à præcedenti, quòd in hac totum scrotum intumescit sine rugis vesicæ vento inflatę instar; in alio autem percipitur tantùm tumor in testiculo, videturq; rotundus, & tensus, rugato, & laxiore scroto existente. Quandoq; etiam, vt Paulus, & Aet. locis citatis docuerunt, & experientia sæpenumerò ostendit peculiari quadam tunica aquosus humor comprehenditur, quæ cæteris supernascitur veluti atheroma quoddam, aut steatoma, vt videatur tertius testiculus, & est tertia species. In pueris igitur iis testatur Hippocr. sæpenumerò gigni tres has species aquosi ramicis, oon taman per omnes ætates produci, sed euanescere. Alemanos per pueros vix dum natos infantes intelligit, sicq; reddit huius Hippoc. dicti rationem, quòd collisis, aut fractis vasis in puerperio sanguis subiode colligatur alimenti ratione defluens, qoi postea in aquosam, serosamq; substantiam mutatur: quæ tandem discutitur ab ætate ad sicciorem, robustioremq; naturam immutata. Verùm non video, qoomodo hæc sint ad propositom, neq; quomodo vera esse possint: quærimus enim de hydrocele vera, quæ ex seroso homore fit; ipse respondet de sanguine defluxo,

A qoi nunquam veram hydrocelem facit, cùm in aquosum humorem conuerti nequeat; qui discerni possit per pelluciditatem iam dictam, cùm alioqui Aëtius, & Paulus ita veram hydrocelem ab aquosa materia influxa natam citra rupturam ab alia cum roptura ex coutusione distinguãt, quòd in illa sincerus, & pellucidus aquosus humor cernatur, in hac verò sanguinolentus. Præterea non video, quomodo sanguis in serosum humorem ita vertatur, vt pelluce-
B scat, quod in pueris infantibus quotidiana experientia videmus: quinimò sanguine transfluxo periculum esset, ne crassior factus carnosæ speciem referret. Quare per pueros, dum parui sunt, tras primos annos infantiæ intellexisse crediderim: quare verò hoc accidat, colligi potest ex iis, quæ de modo, quo hydrops quæcunque fit, nobis tradidit Hippocr. lib. de Locis in Hom. part. 18. cùm enim lac, & quęcunq; aquosas partes habent, cruditatem, duritiem, & per
C consequens grauitatem habeant, humiditate connaturali pnerorum coadiuuãte, mollitieq; partium, & laxitate meatuum, efficitur, vt crudum, & durum, graueq; alimentum assumptũ, minimeq; confectum, cùm ad superiores partes transmitti nequeat ob earum angustiam, & constipationem, neq; etiam rectè consumi, ad iofernas partes transmittatur, puta ad vias vrinæ. Còm verò ob crassitiem non satis aptam viam nanciscantur, impingi, retineriq; oportet
D in aliqua earum partiũ: cùm verò nulla sit scroto capacior, in eo morbus ille excitatur. Verùm procedente tempore cùm ætas ad sicciorẽ vergat, meatusq; propterea non ita aperti, & laxi sint, virtutibus naturalibus, & potissimum expultrice ob villos magis exiccatos validioribus factis, neq; subministrata facilè materia, & iam fluxa paulatim consumpta, tomorem illum euanescere tandem oportet.

XIX.

E Ἡβῶσι τε ὀψὲ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει. περὶ μὲν οὖν τῶν θερμῶν πνευμάτων καὶ τῶν ψυχρῶν καὶ τῶν πόλεων ὧδε ἔχει, ὡς προείρηται.

Pubescunt autem serò in hac ciuitate. De calidis quidem ventis, & frigidis, & iis vrbibus, sic res se habet, vt docuimus.

Vt quæ de veloci, tardáve pubertate ab Hippocr. dicuntur, intelligi possint, aliquid de pi-
F lis, eorum generatione, & causis est dicendum; neque eoim alia ratione commodè intelligere poterimus quæ ab Hippoc. hic dicta sunt. Materia igitur pilorum sunt fuliginosa excrementa vaporibus pinguioribus, & limosis admixta ad cutem delata, vt docet Galenus 2. de Temper. cap. 5. vnde 3. Method. meden. cùm materiam crassam, & terream, pilorum materiam esse dicit, hoc modo intelligendus est. Hæc igitur excrementa si impetu ad cutim pellantur, perforare cutim paulisper incipiunt, atq; quandiu

diu intra meatum firmantur, pilum producunt, vt docet idem Galen. primo de Valetud. tuend. capite duodecimo, & vndecimo de Vsu part. capite decimoquarto. vnde decimoquarto libro Method. medend. capite decimooctauo, dicit ostensum esse in naturalibus libris, quòd ex succis, qui per cutim transpirát, quod limosum est, id pilos tum à principio gignere, tum de cætero, veluti subcrescendo augere: vbi notandum est, quòd vbi est limosum, in plerisque codicibus Græcis etiam legitur ἰλυώδης, in Aldino tamen est κνισώδης, quòd est fuliginosum. Quòd si hoc modo legatur, intelligendum est, quod accedit ad naturam fuliginis, non tamen reuera fuliginosum est, cùm etiam in se habeat humiditatem: Vnde docebat Galenus septimo de Simplic. medic. fac. cap. de Ladano, in alopecia (est hic morbus, in quo capilli defluunt) hac ratione non esse vtendum tantùm exiccantibus, vt enim continuentur, debet humiditas quædam pinguis adesse. Hāc sententiam mutuatus est ab Aristot. qui quinto de Gener. animal. capite tertio, à vaporibus ad cutim latis fieri pilos dicit, sed vt augeri possint, debet adesse materia pinguis. Vnde si hoc modo, quo nos exposuimus, Galeni sententiam interpretabimur, non dabitur locus calumniæ aduersus Galenum, cuius eum infimu lauit Auer. secundo Collect. Materia autem hæc excitatur, & eleuatur à calore nostro, qui agens in humores vapores eleuat, & fuliginosa excrementa, vt docet Aristotel. loco citato. Verùm vltimam quasi manum adhibet, & tanquam causa coadiuuans concurrit frigus externum, à quo materiæ illæ in egressu vim passæ quasi coagulantur, & ad formam pilorum reducuntur: debet autem amplitudo meatuum moderata adesse; si enim nulla fuerit, nulli producuntur pili, vt in cicatrice, quarta Problem. quarto, & decima Problem. decimotertio: quòd si excedat, impedit quoque pilorum generationem; imò si qui sunt, facilè decidunt. Mediocriter igitur pori cutis aperti esse debēt, vt continuatis vaporibus, & fuliginibus in illis, vnaquæque alteram protrudente, per continuationem pili excitentur. Quæ cùm ita sint, facilè cognosci potest, quare in locis Septentrionem respicientibus tardiùs pubescant pueri: quamuis enim calidos hos esse iam diximus, & proinde potiùs viderentur citò debere pubescere ob vapores multos eleuatos; nihilominùs ratione à cæteris omnibus desumpta tardiùs pubescunt: materia enim fuliginosa, & excrementitia nulla ferè est, aut exigua in iis pueris, cùm calor adurens, qui fuligines, & limosa excrementa producere solet, non adsit, sed mitis, blandus, temperatus, & naturalis; vnde multam fuliginem eleuare nó potest. Meatus præterea, quos ad pilorum generatiónem necessarios esse diximus, aut nulli sunt, aut quá angustissimi ob ventorum frigiditatem, qua cutis & induratur, & constipatur. Procedente verò tempore calore magis æstuāte, multò maior crassarum, & terrenarum fuliginum copia excitatur, quæ exitum quærentes viam tandē sibi struunt, per quam egrediantur: vnde tandē multis, & assiduis impellentium vaporum ictibus cutis magis, ac magis perforatur, sicque pili fiūt. Verùm dubitabit quispiam, si vera sunt, quæ à nobis de pubertate tardiori, & velociori dicta sunt, quomodo fœminæ cùm frigidiores sint, tardius non pubescant, quàm viri, cùm in quacunq; regione oppositum potiùs accidat. Nisi dixerimus id esse per accidens; cùm enim tunc principium fluxus menstruorum instet, nec tamen adhuc fluant, calore aduentitio in ea parte aucto, pilorum veloci eruptioni præbent occasionem.

XX.

Ὁκόσαι δὲ κέονται πρὸς τὰ πνεύματα τὰ μεταξὺ τῶν θερινῶν ἀνατολέων τοῦ ἡλίου, καὶ τῶν χειμερινῶν, καὶ ὁκόσαι τὸ ἐναντίον τουτέων, ὧδε ἔχει περὶ αὐτέων. ὁκόσαι μὲν πρὸς τὰς ἀνατολὰς τοῦ ἡλίου κέονται, ταύτας εἰκὸς εἶναι ὑγιεινοτέρας τῶν πρὸς τὰς ἄρκτους ἐστραμμένων, καὶ τῶν πρὸς τὰ θερμά, ἢν καὶ στάδιον τὸ μεταξὺ ᾖ. πρότερον μὲν γὰρ μετριώτερον ἔχει τὸ θερμὸν καὶ τὸ ψυχρόν. ἔπειτα τὰ ὕδατα, ὁκόσα πρὸς τὰς τοῦ ἡλίου ἀνατολάς ἐστιν, πάντα λαμπρά τε εἶναι ἀνάγκη, καὶ εὐώδεα, καὶ μαλακά, καὶ ἐρατεινὰ ἐγγίγνεσθαι ἐν ταύτῃ τῇ πόλει. ὁ γὰρ ἥλιος κωλύει, ἀνίσχων καὶ καταλάμπων. τὸ γὰρ ἑωθινὸν ἑκάστοτε αὐτὸς ὁ ἠὴρ ἐπιπλεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ.

Quæ verò sita sunt ad ventos, qui sunt inter æstiuos Solis exortus, & hybernos, & quæ ex opposito horum, sic res de ipsis se habet. Quæcunque quidem ad Solis exortus sita sunt, eas æquum est salubriores esse iis, quæ ad Septentrionem conuersa sunt, & iis, quæ ad calidos ventos sita sunt, etiamsi stadium solum intersit. Primùm enim moderatior est caliditas, & frigiditas: deinde aquas, quæ ad Solis ortus sunt, omnes splendidas esse necesse est, & odoratas, & molles, & amabiles generari in hac ciuitate: Sol enim exurgens, & illustrans, eas castigat: matutinum enim tempus vbique occupat aer vt plurimum.

Postquam breuiter, & absolutè ea omnia prosequutus est Hippocr. quæ pertinent ad naturam locorum, quæ aut Meridiem, aut Septentrionem respiciunt, & ad naturales, & præternaturales dispositiones eorum, qui ea incolūt, aggreditur etiam duos alios situs considerare, atque inquit: ὁκόσαι δὲ κέονται πρὸς τὰ πνεύματα τὰ μεταξὺ, id est, [*quæ verò sitæ sunt ad ventos, qui sunt inter æstiuos Solis exortus, & hybernos*] sic enim legendū credo ex doctissimi Gadaldini antiquo manuscripto, cùm in Basiliensi, & Aldino, hoc modo

F

legatur: ὁκόσαι δὲ κέονται πρὸς τὰ πνεύματα μεταξύ: pessimè autem & superfluè, vt cuique licet conspicere, legit Alemanus hoc modo: ὁκόσαι μὲν πρὸς τὰς ἀνατολὰς τοῦ ἡλίου κέονται πρὸς τὰ πνεύματα μεταξύ. quod est, quæ quidē ad ortus Solis sitæ ad ventos inter æstiuos Solis exortus, & hybernos, &c. per ventos autem inter æstiuos Solis exortus, & hybernos intelligit καικίαν, ἀπηλιώτην, & qui εὖρος dicitur; neq; enim præpositio μεταξύ, excludit laterales cardinali, quem ἀπηλιώτην oo striś subsolanum dici docuimus: quamuis e- B nim superiùs, cùm de Meridionalibus, & Septeutriooalibus agens, ortum, & occasum æstiuos, & ortum, & occasum hybernos limites ponit, & vtitur dictione μεταξύ, docuimus terminos illos, & ventos ab illis punctis perflantes excludi: hoc loco tamen multò aliter est intelligenda; illi enim nec collaterales Septentrioni sunt, aut Austro, nec illorum cardinalium naturam sequuntur: hic verò cùm de iis locis, qui orientalibus, & occidentalibus ventis ex- C positi sunt, agat, meritò, cùm terminos ortum, & occasum æstioom, & brumalem ponat, ventos etiam ab iis puoctis flantes comprehendit, quod & Subsolani, & Fauonij collaterales sint, & eandem cum principibus oaturam habeant: tum quòd ij orientales, & occidentales dicuntur. Vnde statim, cùm ad naturas earum considerandas descendit, inquit: [*Quæcunq; quidem ad Solis exortus sitæ sunt, eas æquum est salubriores esse, iis, quæ ad Septentrionem conuersæ sunt, & iis, quæ* D *ad calidos ventos sitæ sunt, etiamsi stadium solùm intersit*] vtitur enim plura significante nomine, vt tres ventos compreheodat à tribus punctis flaotes. Loca igitur ad Orientem versa, ventosque orientales excipientia salubriora esse dicit iis, de quibus egit hactenus, iis scilicet, quæ aut ad Septentrionem versa sunt, aut ad Meridiem, etiamsi solùm stadium intersit. Est autem stadium octaua pars miliarij, vigintiquinq; Romanis passibus constans, vt videre licet apud Co- E lumellam lib. 5. cap. primo, & Strabonem lib. 7. Geograph. & Plin. lib. secondo Natural. Hist. cap. 23. quamuis Plutarchus in Graccho oon animaduertens pedis Græci, & Romani differentiam, octo stadia paulò minùs esse miliari asserat: Sed hæc obiter dicta sint; quoniam, vtcunque sit, breue loci interuallum stadij nomine Hippocr. intellexisse certum est. Sunt igitur salubriores Orientem spectantes ciuitates quibuscunque aliis. Primùm ob moderatam F in actiuis qualitatibus temperiem; osq; enim calor, vt in Meridiem spectantibus exuberat; naque frigus, vt io boreali excedit, sed moderatam vtriusq; nanciscuntur temperiem: hocq; ex ventorum orientalium natura accidit. Deinde quòd id quotidiana videamus experientia in iis, quæ vsui nobis, aut bono alicui futura sint, vt orientia ea primùm, moxq; augescentia non minùs vtilia nobis fiot, quàm lætiora, gratioraque; vnde fit, vt maiorem quoq; ex So-

A lis ortu, ascensuque, quàm ex inclinatione, occasuque voluptatem, tum & vtilitatem etiam sentiamus, siue id sit, quod renascentem diem ea primòm excipiat: siue quòd eaodem sortiatur temperiem, & naturam, qualis aurorae est, & primæ partis diei, in qua exhaustum pridie humorem frigiditate, & humiditate, cùm nox reposuerit, temperiemq; quasi fecerit, superueniente nouo, eoq; miti, placidoq; Solis calore gratissimam illam manè quasi excipimus, ta- B lemq; sentimus, donec cœli iam medium occupante Sole, & alterum temporis spacium percurreote, absompto eo, qui æquabilem priùs faciebat temperiem, humore iterum siccescant omnia. Cùm verò Orientem spectantes ciuitates primum Solem excipiant, ab eoque protegantur maximè, cùm medium occupat, æquabilem quandam qualitatum temperiem, & placidam naturam sortiri oecesse est: aliam causam adducit postea, cùm dicit: [*Deinde aquas, quæ* C *ad Solis ortus sunt, omnes splendidas esse necesse est*] Ex aquarum perfectione secundum salubritatis orientalium ciuitatum argumentum desumit, simulq;, & semel aggreditur docere proprietates earum, quemadmodum in superioribus fecisse videmus, cùm post ventos, quod ad aërem reducit, aquarum conditiones tradidit: perfectissimas enim esse aquas testatur, quæ versus Orientem defluunt, quòd nullam habeant in se malam qualitatem, qua ciues morbis affici- D ant, puta salsedinem, aut duritiem, quarum alteram Meridiem spectanri ciuitati, alteram Septentrionem spectanti, peculiarem esse testatus est; vi enim Solis concoctæ, & repurgatæ limpidiores, & splendidiores euadunt, quòd nihil in se contineant quod malitiam inferat, quodq; etiam visui non sit gratum; hoc enim est, quod dixit, λαμπρὰ ὕδατα καὶ εὐώδη, odoratas interpretati sumus, non quòd odoris boni, aut mali participes esse debeant aquæ laudabiles, E sed quòd ita odore carere debent, vt naturam elementi referant, hocque modo fragrantes, & odoratæ, id est, gratæ etiam olfactui dicantur; quemadmodum dulces appellamus, non quæ dulci sapore præditæ sunt, sed quæ omni saporis genere carent. Est igitur sapore dulcis, quæ sine sapore est, colore gratissima, quæ omni colore est vacua, tenuis, limpidaq;, odore fragranti, quæ omni prorsus caret odore: fragrans enim rei alicuius est odor, qui olfactui gratus F est, nullus autem odor, quicunq; tandem is fuerit, in aqua potabili olfactui gratus esse solet: Ea igitur aqoa reuera odorata dici poterit, id est, grata olfactui, quæ nullum penitus habet odorem: quod idem de aquarum dulcedine dici poterit: sed de iis suo loco.

Καὶ μαλακά.) Molles rum exteriùs ad tactum, quemadmodum ex opposito duræ, & asperæ ad tactum persentiuntur aquæ, quæ ex niue liquefacta fiont: tum potissimum, quòd nō diutius in ventriculo moretur, sed quamprimùm

per

per vniuersum corpus permeantes, alimẽtum assumptum, & paratum ducere possint: sicque postremò addit [*amabiles*] quasi ex tribus iis enumeratis aquæ conditionibus postremam omnibus sensibus ferè communem colligit, cùm inquit, esse amabiles: pòst reddit rationẽ; cùm dicit: [*Sol enim exurgens, & illustrans eas castigat*] cũ enim Solem orientem primùm excipiant, cruditas eorũ necessariò corrigatur oportet; nam Solares radij caliditate concoquentes, crassitiem aquarum, & duritiem naturalem auferũt: exurgentem verò Solem id præstare scribit, nè quis crederet; quantò magis radiorum solariũ actio diuturna fuerit, eò aquas reddi meliores: docebit enim postea aquas, quę Solis radios in meridie diutius, & magis per rectam lineã excipiunt, multò deteriores esse, quòd salsedinẽ quandam contrahant, tenuioribus, & dulcioribus partibus cõsumptis: quod in iis, quæ coquuntur, quotidiana docet experiẽtia, quantò enim magis concoquuntur, tantò salsiora vsque ad amarorem euadunt: Meritò igitur dicit exurgens: sed & hoc clariùs ostendit; cùm dicit [*matutinum enim vbique occupat aer vtplurimum*] quibus verbis quamuis obscurioribus (neq; enim aliter crediderim ex Gręco verti posse) nihil aliud significari credo ab Hippocr. quàm quomodo Sol emergens aquas castiget: cùm enim eæ crassiores reddi possint, & impuriores, si quando nebula, aut caliginosus aër eis admisceatur, Sol mane exurgens causam hanc omnino aufert; eò quòd eam statim consumit: quæ alioqui prima parte diei solet adesse: per aërem enim caliginosum aërem, & nebulã intelligere quandoque Hippoc. longiori oratione demonstrabitur lib. tertio, Com. 31. & cùm hoc ab expositoribus nõ esset animaduersum, ad vnum in hac explicanda, & interpretanda sententia omnes sunt decepti. facilius autem id cognosci poterit ex part. 28. huius secundi: sed de hac re hactenus.

XXI.

Τά τε εἴδεα τῶν ἀνθρώπων εὔχροά τε καὶ ἀνθηρά ἐστι μᾶλλον, ἢ ἄλλα, ἢν μή τις νοῦσος κωλύῃ.

Et hominum formæ bene coloratæ sunt, & floridæ magis, quàm aliæ, nisi quis morbus prohibeat.

Hippocrates in lib. de Humor. ab initio colorem externum, potissimum autem faciei intelligit, humorum exuberãtium in corpus certissimam notam esse scribit, nisi externum aliquid contingat, vnde humorum fiat reciprocatio. Cùm igitur hactenus statutum sit Orientẽ spectantium locorum situm commendatione magne dignum esse, quòd ob aëris ambientis temperiem, aquarumq; perfectionem saluberrimus sit, corpora, quæ huiusmodi beneficiis fruuntur, ad temperiem quandam accedere verisimile est, sanguineq; pro ratione esse referta; vnde formas hominum, potissimum autem facies magis coloratas, & floridas aliis esse debere asserit. Quis verò sit bonus hic color, satis aptè explicauit, cũ dicit: [*& florida*] debet enim color huiusmodi esse, vt quodãmodo medius sit inter album, & nigrum, non ita tamen, vt æquis inter se portionibus commisceãtur; sic enim μελανόχροος euaderet, quo ꝓpè colore æquinoctialis plagæ habitatores esse dicuntur, oliuarum ferè colorem referẽtes; sed talis esse debet; vt caloris natiui in eo vincentis appareant notæ: Cuius cùm in corpore vis semper exuberet, æquabiliterque per vniuersas partes diffusa sit, ita vt ne minima quidem in corpore reperiatur particula, quæ calorem hunc non sentiat, efficit, vt sanguis optimus per vniuersum corporis ambitum diffundatur: ambiens autem moderato calore ad externas magis etiam eliciẽs; potissimum ad eas partes, quæ eius actioni magis subiiciuntur, qualis est facies, colorem cuti addet floridum, vegetumq;, quem roseum vocare licebit à rosis, non illis quidem rubore nimio purpurascentibus, nõ etiam albis, sed medij inter vtrunq; generis, quas quoniam bene à natura temperati, ideoq; formosi alicuius corporis suauiter efflorescentem in cute carnis colorem referunt, incarnatas vulgo vocant. Is igitur bonus color, & floridus est, de quo in præsenti particula locutus est.

Nisi quis morbus prohibeat] Quemadmodũ non vbicunq; est bonus color faciei, bonam, & multo sanguine refertam corporis habitudinem arguimus, quòd morbus quãdoq; aliquis faciei, vel vicinarum partium floridum illum colorẽ in facie producit: falluntur enim persæpè medici, dum rubicundum faciei colorem inspiciũt, credentes optimam temperiem vniuersi, & sanguinis redundantiam significari; cùm alioqui & abscessum post aures, & sanguinis per aures profluuium, & pectoris, pulmonumq; inflammationem ostendere possit. Ita econuerso non ex bona temperie aëris huius ciuitatis semper expectandus est optimus hic, & floridus faciei color; cùm morbi aliquando possint ipsum impedire, nigro, viridi, aut flauo humore per cutim disperso, & in externis partibus affluente. Amplexi autem optima ratione sumus potiùs hanc lectionem, quàm quæ hactenus apud omnes communis fuit, quæ sic habet: *καὶ ἀνθηρὰ μᾶλλον, ἢν μή τις νοῦσος ἄλλη κωλύῃ*. quod est, & floridæ sunt magis, si non quis alius morbus prohibeat; cùm alioqui nullam hactenus morborum huius situs fecerit mentionem.

XXII.

Λαμπρόφωνοί τε οἱ ἄνθρωποι.

Et claræ voce præditi sunt homines.

Si quæ de vocis generationis modo, materia, instrumentis, & loco à Gal. lib. de Vocal. instrum. dissectione, & 7. de Vsu part. cap. 5. & 2. de

Decret.Hippoc.& Plat.c.4.scripta sunt,diligē- A
ter considerentur, non erit ita difficile inueni-
te rationē,quare,qui ciuitates,& loca ad Oriē-
tem versa incolunt,clara voce prædici sint: do-
cebat enim ad vocem necessariam esse expira-
tionem,at non simplicē,liberam scilicet,& mi-
nimè violentam, quæ à diaphragmate perficit:
nam necessaria est vehemens,& violenta respi-
ratio, quæ efflatio dicitur, ad quā musculi in-
tercostales concurrant oportet,pulmone spiri-
tum expellente:Cùm enim vox sit expirati aë- B
ris ad vocalia instrumenta repercussio, vt do-
cet Aristot. 2. de Anima. T.90. necessarius fuit
pulmo, qui spiritum moueret, impelleretque:
Cùm verò præstare per se id non posset, nisi e-
tiam diaphragma concurreret, ideo natura il-
lud addidit:Verùm quoniam simplex hęc aëria
amissio repercussionem non facit,nisi violen-
tiùs impellatur, ideo musculi intercostales ad
id à natura sunt instituti: vox tamen adhuc nō
perficitur,nisi symmetria quædam, & robur in C
instrumentis reperiatur, potissimum in aspera
arteria,quæ durior,& amplior fistularum,& ti-
biarum ritu esse debuerat. Verùm non hæc sim-
pliciter vocem efficit, sed materiam, spiritum
nempe conducit, qui per rimam emissus, & ad
guttur elisus, percussusq;, vocem efficit: quod
vt meliùs fiat, gutturi palatum obiecit, in quo
maior fieret,suauiorque aëris expirati repercus
sio; quibuscunq; enim vitiatus palatus reperi-
tur, vocem quoque deprauatam inesse obserua D
tum est, vt passim in iis videre est, qui ex lue
venerea palatum habent vitiatum. Quoniam
autem non vna est arteriæ asperæ conforma-
tio,aut meatuum, per quos fertur spiritus,ma-
gnitudo, neq; eorundem eadem temperatura;
propterea alias, atque alias vocis differentias
obseruamus: Alios enim vidcas magna, alios
parua, alios graui, alios acuta, alios clara, alios
rauca voce præditos: magna tūc efficitur, cùm
ampla existente aspera arteria multus cum im- E
petu aër expellitur, parua, cùm languidè aër
quacunque existente magnitudine asperæ ar-
teriæ impellitur: grauis est, cùm existente arte-
ria ampla sine impetu aër emittitur: acuta,cùm
angusta est arteria; & validè paucus aër expel-
litur: rauca fit, cùm membrana,quæ asperam ar
teriam in parte, quæ gutturi vicina est, conte-
git, siue ob structuram, siue ob humorem irri-
gantem,& inbibitum, exasperata est; aër enim
in partes inæquales, & eminentiores impin- F
gens,varium, & inæqualem sonum facit, pro-
ut partes illæ tum magnitudine inæquales, tū
mollitie,& duritie dissimiles sunt; & ex humi
da,& molli substantia sonus admodum obscu-
rus excitatur, cùm percutienti cadat, quin &
humida excrementa per asperam arteriam de-
lata,impedientia, quominùs rectà feratur aër,
raucedinem efficiunt: è contra siccitas mode-
rata, cuius etiam læuitas comes esse solet,clarā
vocem producit; differentiam hanc ex plum-

bo,& ære editus sonus manifestam facit. Cùm A
igitur statutum sit, temperatos satis hos homi-
nes esse, potiusque ad caliditatem vergere, sa-
tis quoque ampla aspera arteria præditos esse
oportet: cùm pręterea caput bene constitutum
habeant, & aquas molles facilè permeabiles,
nec crassiores, durioresve bibant, læuem quo-
que, & minimè humoribus excrementitiis a-
spersam, aut inbibitam asperam arteriam ha-
beant, oportet, sed siccam mediocriter, ex qua
sonus clarior excitatur. B

XXIII.

Ὀργιλώτερα δὲ καὶ ξυνετώτερα βελτίους εἰσὶ τῶν πρὸς βο-
ρέην, ἤπερ καὶ τὰ ἄλλα τὰ ἐμφυόμενα ἀμείνω
ἐστίν.

*Et ad iram, & intelligentiā promptiores sunt
iis, qui versi sunt ad Septentrionem, siquidem
& alia in ipsa genita meliora sunt.*

C Tria sunt in præsenti particula, quæ non ita
facili negotio intelligi possunt; primum, quòd
eos asserat, qui in locis degunt ad Orientē ver-
sis, ad iram esse propensos: alterum, quomodo
in hac ad iram propensione eos superet, qui in
locis habitant ad Septentrionē positis. Postra-
mum, quomodo, si ad iram propensi sunt illi,
meliora sunt omnia, quæ in locis Orientē spe-
ctantibus giguntur. In prioribus enim illis
duobus, si quæ de causis iræ ab Hippocr. Aristo
D tele, & Galeno dicuntur, diligenter considera-
re voluerimus, nō leuis subest difficultas: nam
cùm Hippocr. hoc loco quasi temperatos eos
statuat, non satis constat, quomodo promptio
res sint ad iram, quæ ex feruore caloris exce-
dente circa cor solet oriri, si Aristot. credimus
2. de Anima: quinimò Galenus passim calidam
temperiem excedentem iracūdos homines fa-
cere testatur, vt lib. Artis Medicinalis, & libro
Quod animi mores, &c. vbi dicit: furentes, &
E iracundos caloris abundantia efficit, stupidos
verò & graues, pigrosque frigida temperatura:
Et ad finem eiusdem Commentarij sic rursus
subdit: calida nanque verbi gratia temperies
iracundos facit: & inde rursum iracundia inge
nitum calorem accendit, & igneum reddit: &
2. de Causis puls. cap. 13. iracundiam ait esse ca-
loris innati veluti feruorem quendam, & 5. de
Decret. Hippocr. & Plat. cap. 11. dicit: cæterum
animæ constitutiones ex diuersis corporū tem
F paramentis oriuntur: cùm videamus ipsorum
animalium, quæ calidiora, & lati pectoris sunt
omnia sortiri naturam iracundiorem; & timi-
diorem, quæ frigidiora: non igitur eorum, qui
temperamento ad medium, & temperatū acce
dunt, proprium esse potest ad iracundiam esse
propensiores, sed eorum potiùs, qui tempera-
mento calidiore præditi sunt. Sed quod magis
auget difficultatem est Gal. locus 2. in 1. Epid.
78. vbi non temperatis, non calidioribus na-
turis attribuit esse iracundos, sed frigidis,
vbi

vbi etiam non audaciam,& furorem iracundis tribuit,sed pusillanimitatem. Gal.verba sunt,si rectè ex Græco transferantur, neq; enim omnino communis interpretatio satisfacit. Dicebam autem ætates calidas esse eas, in quibus amarus humor redundat; naturas verò,quæ difficulter difflantur. Quocirca ex iis,quorum ab initio mentionem hactenus fecimus, reliquũ est,vt de iracundis agamus, qui etiam maximè contrarij sunt animosis;quippe animosi viriles sunt, & humilium rerum contemptores : Iracundi verò contrà pusillanimes,quòd generosa,viriliq; animæ parte sint destituti : quare iracundi temperamento frigidiori erunt, difflabuntúque ægrè: quod etiam insinuasse visus est Hippocr. Aphoris.25. quartæ Sect. 6. Epidem. cùm iracundos calidos ventriculo,sed frigidos carne esse restatur. Estq; postremò,quod etiam maiorem facit difficultatem, quòd sicuti hoc loco promptitudinem ad iracundiam temperatis attribuit, ita ad eos,qui loca habitant Septentrionem spectantia comparatione facta il los asserit, qui in orientalibus vitam degunt, ad iracundiam esse propensiores,quàm hos, cuius oppositum & experientia docet, & exêplo ab eadem desumpto, Galenus 2.de Temp. c.6. ostendit,cùm dicit,Gallis,& Germanis, & omni Thracico,& Scythico generi frigida, humidaque est caro: omnis autem calor naturalis iis in viscera confugit vnà cum sanguine,vbi dum agitatur,& premitur,feruetq; , iracundi, audaces,& præcipitis consilij redduntur. Hi autem omnes populi Septentrionales sunt. Nec verò minor in postremo reperitur difficultas, siquidem cùm promptitudinem ad iram cum promptitudine ad intelligentiam coniungat, & vtranq; maiorem in iis esse, quàm in Septentrionalibus,ea ratione dicat, quòd omnia in huius situs ciuitate meliora gignantur, iracundiam non vitium,sed potiùs virtutem laudatam esse ostendit: qua in re omnino cùm Peripateticorum Schola consentire videatur,qui fortitudinis οἷον βαφὴν τὸν θυμὸν εἶναι καὶ στόμωμα,id est iram, furoremq; esse veluti tincturam,& soliditatem dicunt. Propterea feras in certaminibus robur ostendere multò maius, quàm nos,quòd nullũ habeant,quo moderẽtur,frænum rationis; vnde & apud Plutarchum Gryllus in brutũ à Circe deformatus,iram esse animæ genuinum scutum dicebat: quinimò vtiliter etiam hanc animi perturbationem à natura datam idemmet Peripatetici rationibus colligunt:vnde & fortitudinis cotem esse asserunt, cui nihil ferè roboris inesse solet, nisi aliqua ira adiuuet; quocirca & libetas gentes videre licet, quæ vt plurimum iracundæ esse solent. Quinimò & oratorem sine iracundiæ aculeis vix aut in agendo, aut in patrocinando rectè fungi posse munere suo crediderunt:Vnde qui irasci nesciunt, vix virorum nomine dignantur, lentosq; appellant nostri. At eandem hanc iracundiam to-

A ta Stoicorum Schola auersatur: vnde Cato ille Censorinus ab insano nihil iratũ dissidere vno excepto tempore dicebat:quã etiam nullo modo laudare poterant, quòd morbos etiam grauissimos in corpore soleant excitare, febres, inflammationes,phygethla. Vnde Stoicorum præcepta, vt sui moris est, insequens aliquando M.Tullius eos deridet, qui ad fortitudinẽ perficiendam iram desiderant, quæ per sese satis instructa,parata,& armata sit, alioqui etiam B vinolentiam ad fortitudinem conferre dicere liceret,& dementiam, quòd ij multa faciant vehementiùs: illa,inquit, sunt forsan ex rhetorũ pompa,qui indignarionum impetus nunc animorum vocant ardores, nunc virtutum cotes: an,inquit,absurdum planè est,& à ratione alienum, non posse fortem virum non nisi stomachabundum virtutis suæ opera promere, gladiatorium forsan hoc est. Verùm vt tandem ex tribus iis propositis difficultatibus à postremæ C solutione exordiar,à qua facilè etiam cæterarũ pendebit explicatio, dicimus, non quamcunq; promptitudinem ad iram, aut iram, quæ illius habitus est, aut absolutè laudari posse, aut vituperari : aut enim in excessu est, ita vt leui quacunque occasione sine rationis regula in iram prolabantur, prolapsiq; nulla ratione moderẽtur, aut in mediocritate: Græci distincta habẽt nomina ὀξυθυμία, & θυμὸς, quorum altero priorem, altero autem posteriorem facilè ostende- D re solent, quamuis quandoq; confundant. Penes harum diuersitatem Peripatetici aliquando vitiosam iracundiam dicunt, in qua nulla adest rationis regula; hanc non cum fortitudine iunctam dicunt; sed pusilli potiùs animi signum esse statuũt, vt etiam Galenus citatis locis asserit; alteram autem,& fortitudinis comitem esse,& rationis gubernaculo regi, & moderari scribunt; ideoq; philosophus 4. de Moribus ad Nicom. motionem esse naturalissimam E testatur, si ob quæ, quando, & cum quibus irascamur, siq; congruum accipiat finẽ,& electionem, futuram fortitudinem veram, vel fortitudinis operationem: quæ tamen fortitudo cùm in duobus consistat, in aggrediendo, & tolerando, huic ira nullo modo est opꝰ, sed priori. Quę verò in contrarium adducuntur, ex Zenonis, & Pythagoræ fontibus emanant, qui sola mediatione, & virtutum operatione crediderunt omnes animi perturbationes exinaniri, persa- F nariq; ita posse, vt nulla in homine vitij radix omnino residua sit; quod nihil aliud est, quàm hominem ex homine rollere, & in corpore cõstitutum esse sine corpore. Vnde optimè poëta noster dicebat:

Nam vitiis sine nemo nascitur, optimus ille,
Qui minimis vrgetur.——

Quapropter doctissimè admodũ Proclus hoc demirabatur. An non stupendum est (inquit) animam immaterialiter in rebus materialibus viuere, & in caducis incontaminatam se alicu-

bi feruare. Quocirca Plutarchus lib. de Morali virtute affectionum principia esse tradit congenita, non aduentitia, nec omnino extirpanda: Vnde mox affectus prodesse ait, si rationi comites se præbeant: sicut fortitudinem incẽdit ira, si moderata sit. Verùm genus id temperamenti à ratione facti derident Stoici; siquidem inquiunt, idem est id dicere, ac si sanum vocemus leuiter febricitantem: non enim est bona valetudo mediocritas morbi. At non vident iram in B forti, vbi ratione gubernetur, malum in se continere nullum, sed omnino vitiis vacuum hominem reddere. Ex hac quoq; & habitudinũ, & affectionũ distinctione, facilè quæ primo loco de causis iræ proponebatur, difficultas, quantum ad primum dissidium attinet, dissolui poterit: moderata enim ira, quæ aut virtus est, aut cum virtute iuncta, quæq; non ita leni negotio excitatur, temperatam quoq; naturam insequi tur, cumq; promptitudine ed intelligentiã iuncta esse solet, & de hac Hippocr. hoc loco intel- C lexit: quæ verò rationis limites excedit, cùm ob feruorem sanguinis circa cor, vicinasq; partes excitetur, calidam cordis, & internarum omnium partium intemperiem excedentem ostendit: nec certè abs re: docet enim Galenus 4. in 6. Epidem. C. 25. ex duplici in nobis calore vario efferuescente duplex iracundiæ genus prouenire: calore enim naturali, sanguine scilicet, cum spiritibus ebulliente ob rationabilem aliquam causam prior iræ species excitatur; ad- D uentitio autem, & præternaturali humore, & calore internas partes, & cor potissimum infestante, & efferuescẽte, alia species producitur, quæ etiam quandoq; non totius temperaturã, sed solius oris ventriculi mordicationem, cordeinterim in consensum tracto sequi consueuit, & de iis locutus est Hippoc. eodem Aphoris. 25. Sect. 4. lib. 6. Epid. cùm ventriculo calidos, & carne frigidos iracundos statuit: nisi etiam de iis locutus est Hippocr. qui totius tem- E peramento calidi sunt, vt Germani, & Scythæ concentrato, & retracto ad cor calore tum naturali, tum præternaturali, qui ob hanc rationem frigidum vniuersum corporis habitũ habent; & vtraque hac ratione frigidos hoc loco mea sententia appellat iracundos Galenus. Eadem propemodum ratione alia tollitur difficultas, quomodo, cùm & experientia ostẽdat, & Galen. sæpius afferat, Septentrionales popu- F los omnium ad iram esse promptissimos, hoc loco Hippocr. minus eos esse ad iram propensos afferat, quàm qui loca orientem spectantia incolunt. Nam præterquàm quod dici potest, aliud esse loqui de regione verè Septentrionali, aliud de ciuitate cuiuscũq; regionis, aut partis mundi, ventos Septentrionales excipiẽte: in illis enim aër ambiens frigidus naturalẽ habitum corporis inducit ad irascendum pronũ, qui in iis produci non potest, cùm aër ambiẽs diuersæ sit temperaturæ, venti verò illi non ita perpetui sint; facilè tamen etiam solui poterit, si dixerimus Hippocr. hoc loco verba facere de ea iracundia, quę virtuti iuncta esse solet, quęq; ratione gubernatur: quæ rariùs in Septentrionalibus inuenitũ, vtpote, qui ad eam sint promptiores, quæ vitiosa est, naturalesq; limites excedit. Quòd si βελτίων meliores interpretemur, nulla amplius erit in iis rebus cõtrouersia, sensus enim erit, & ad iram, & intelligentiam erũt meliores, id est, melius dispositi; ita vt ad iram melius se habebunt, id est, mediocriùs. Cur autem ij, de quibus agit in præsentia Hippocr. ad intelligentiam sint promptiores Septentrionalibus, non ita difficile est inuenire: cùm enim moderatus sit ambiens in actiuis qualitatibus, & ex consequenti talia etiam reddat corpora; docuerit autem Galenus 8. de Vsu part. cap. 13. intelligendi promptitudinem temperiem vniuersi corporis, potissimum autem spirituũ anĩ malium sequi, efficitur, vt ij etiam sint ad intelligentiam promptiores, maximè cùm eorũ cerebrum & excrementis vacuum sit, & ad siccitatem vergere ex iis, quæ inferiùs dicturus est, constabit; ostensum autem est à Galen. temperamentum faciès ad sapientiam in cerebro esse siccum cum moderantia calidi, & frigidi, vt videre licet lib. Art. med. cap. 11.

XXIV.

Ἔοικέ τι μάλιστα ἡ οὕτω κειμένη πόλις ἦρι κατὰ τὴν μετριότητα τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ.

Et ciuitas, quæ hoc modo iacet, veri maximè similis est iuxta caloris, & frigoris moderationẽ.

Iam superiùs ab initio huius tractationis collatione ad ciuitates aut meridiem, aut Septentrionem spectantes facta, multò moderatiorẽ in caliditate, & frigiditate, esse ciuitatẽ Orientem spectantem, dixerat, quàm ex prædictis illam; nunc cùm illius laudes prosequatur, vt eius temperiem magis ob oculos ponat, similẽ esse dicit in temperamento veris tempori. Nec verò quamuis hoc loco de caloris, & frigoris mediocritate solùm mentionem faciat, credendum est in passiuis alterutram multùm exuberare; siquidem vndequaq; veris temperamento similem statuit: hoc autem temperatum esse, & in actiuis, & in passiuis qualitatibus desendit passim Galenus, vt primo de Temper. cap. 4. & secundo eiusdem cap. 5. & Comment. in lib. de Salub. diæta, Comment. 3. cum etiam primo in primum Epidem. Commen. 1. vbi eos reprehendit, qui calidum, & humidum eum statuunt quatuor connexiones primarum qualitatum quatuor anni temporibus accommodãtes: probatq; ex veris salubritate, quam tantopere celebrat Hippocr. 3. Aphor. 10. ver inquiẽs saluberrimum, & minimè mortale; quòd si calĩdum, & humidum esset, omnium anni temporum potius esset morbosissimũ, vt colligere licet 3. Epidem. Sect. 3. T. & Comment. 1. tum &

ex

ex 2.Epidem. Sect.j. vbi status pestilentes aëris ponens, eos calidos, & humidos facit. Quòd si quis nobis obiiciat ab Hippocr. Aristot. Theophrasto, & Galen. sæpiùs statui ver calidum, & humidum, vt videre licet apud Hippocr. 1. de Diæta iis verbis: Laborabant autem ex morbis huiusmodi maximè vere, minimè in autumno, qa in vere excessus est humiditatis: & primo de Natura hum. T.38. anni tempora humoribus comparans ver calidum dicit esse, & humidum de natura sanguinis: Aristot. etiã quarta Sect. Probl.33. & Theophrast. j. de Caus. Plan. 14. idem manifestè asserunt: quin & Galen. 3. Aphot. 6. docens, quomodo, quando æstas veri similis fuerit, sudores multi excitentur. Et, inquit, ad sudoris generationem duo requiri, calorem elicientem, & humiditatem superfluam; horum verò alterum est in æstate, alterũ in hyeme, in autumno verò neutrum, vere autẽ vtrunque, quod reperit 8. de Decret. Hippocr. & Platon. Is sciat nec à seipsis, nec à veritate Hippocratem, cæterosq́; viros præclarissimos, cùm ver calidum, & humidum statuunt, recedere. Ver enim temperatum est, & sui natura, & ad cætera tempora collatione facta: temperies verò hæc neq; absoluta omnino est, sed ad moderatã caliditatem, & humiditatem accedit; qualis etiã est calor noster naturalis, qui temperatus quidem dicitur, cùm tamen in humiditate, & caliditate moderata consistat: noster siquidem calor, & nostrę generationis principium ex calore humido est, neq; tamen id tollit eundem esse temperatũ: eo igitur tempore, quo calor aëris ratione temporum anni nostro calori similis est, & temperatus, & humidus dicetur; calidus enim, & humidos dicetur, quatenus à vere temperato tantillum labitur, minusq́; frigiditatis, & siccitatis ex anni temporib. habet: qua ratione cùm aër humidus sit, & calidus eo tempore magis, quàm cæteris temporibus, naturã propriã seruat. Temperatos verò est, quòd paululum solùm ab exquisitè temperato recedit, in quo non modò non calidi, aut humidi actiones edit, sed id, quod est temperatũ, fouet, conseruat, & auget: Vnde nõ satis recentiorũ quorundam inertiam demirari possum, qui ver humidum, & calidum ab auctoribus dici asserunt, ad hyemem, & æstatem collatione factã: æstas enim calida, & sicca, hyems frigida, & humida, temperatum tamen dici asserunt, quamuis in caliditate, & humiditate excedat, quòd humiditatis excessus calore moderetur. Aut, inquiunt, calidũ, & humidum dicitur, qui nullum aliud tẽpus, in quo humiditas magis persentiatur: æstas enim caliditatem, frigiditatem hyems, autumnus siccitatẽ, sibi vindicauerat: Supererat igitur, vt ver excedentem humiditatem haberet, atq; hanc sententiam ex Galeni sententia in medium proferunt. Quasi verò ex professo citato cap.4. primi lib. de Temper. vtranq; solutionẽ multis argumentis non euer-

A tat; quæ in præsentia à me non sunt in medium afferenda, ne in manifestis tempus cõterere videar; cùm antiquos in iis duobus potissimum eo loco Galenus repreheudat.

XXV.

Τά τε νοσεύματα ἐλάσσω μὲν γίνεται καὶ ἀσθενέστερα, ἔοικε δὲ τοῖς ἐν τῇς πόλεσιν γινομένοις νοσεύμασιν, τῆς πρὸς τὰ θερμὰ τὰ πνεύματα ἐστραμμένησιν.

B *Et morbi quidem pauciores, & mitiores generantur, similesq́; sunt morbis, qui in ciuitatibus oriuntur ad ventos calidos conuersis.*

Si vera sunt, quæ ex Galeni sententia in superiori Commentario demonstrauimus, eorũ, qui loca habitant Orientem spectantia ambiẽs similem temperiem veri habere, quæ temperata est, similisq́; calori nostro naturali, certe etiã illud manifestum erit, quod in præsenti particula docet Hippoc. & pauciores morbos, & be-
C nigniores in iis locis igni: cùm enim temperatus sit ambiens aër, difficilè corpora ad contrariam aliquam intemperiem à quscunq; causa reduci poterunt: sed potiùs iam lapsa ad meliorem statum reducet. Quòd si ob externas aliquas causas, aut internas, in morbos incidãt, ex ambientis temperie, & similitudine, ad calorem nostrum innatum, benigniores vt plurimum euadent. Illud tamen facit difficultatẽ,
D quomodo & rariores morbos, & debiliores in huiusmodi locis verno tẽpori in temperamento similib. conspici asserat, cùm alioqui eo tempore non pauci momenti morbos fieri docuerit Hippocr. 3. Aphot. 20. febres ardentes, phrenitides, difficultates intestinotum, morbos comitiales, anginas, raucedines, & grauedines. Verùm hanc tollit difficultatem Gal. in Comment. prædicti Aphot. hos omnes morbos, qui grauiores sunt, asserens, non recenseri ab Hip-
E pocr. vt veris proprios, ita vt eorum causæ in vere producantur, sed vt veris proprios, qui in præcedentibus temporibus anni natam occasionem habuerunt: vt constat apud Hippocr. in serie morborum, qui aliorum temporũ sunt peculiares: inter cæteros enim iterum horum facit mentionem. Reliqui verò morbi, qui ibidem ab Hippocr. recensentur, tantum abest, vt hanc sententiam infringant, vt eam potiùs cõ-
F firment: pustulæ enim illæ vlcerosæ, & aliç cutaneæ infectiones opera sunt naturç trudentis excrementa ad cutim, atq; ignobiles partes, vnde debiliores, & mitiores etiam euadũt: quinimò & hæc excrementa collecta etiam sunt pręcedentibus temporibus; si enim corpus aliquod optimis humoribus refertum vernum tempus iouenerit, illud saluberrimum conseruat. Si igitur vernum tempus ex natura sua saluberrimũ est, nec morbos solet producere exitiosos, nisi occasione sumpta ex præcedentibus temporibus, profectò id verius erit in loco, qui vernum

temperamẽtum fortitus fit, quòd nihil habeat A præcedens; quod naturalem bonam temperiẽ corrumpat. Verùm adhuc est, quod maius facesſit negotium, quòd similes morbos huius regionis esse dicat iis, qui eueniũt in ciuitate ad meridiem versa: quomodo enim huius ciuitatis temperatæ morbi similes esse possunt morbis loci omnino intemperati, & in quo lethales quamplurimos morbos oriri superiùs docuerat? certè nisi ea esset similitudinum à bonis auctoribus propositarum conditio, vt ex ea B solùm pars illa assumatur, quę negotio proposito inseruit, maximam inueheret difficultatẽ: non enim vult omnino morbos in duobus iis locorum generibus vagantes esse inter se similes, sed solùm facta ad illos, qui in locis ad Septentrionem spectantibus oriuntur collatione: manifestum est enim tum ex enumeratis superiùs morbis, tum & ex iis, quos veri, & temperatis locis proprios esse docuit Hippocr. tertio Aphoris. 20. multò magis hos cõuenire cum C æstiuis, & iis, qui locorum calidiorum proprij sunt, quàm cũ hybernis, & iis, qui proprij sunt locorum Septentrionem spectantium: maximè cùm & vernum tempus, & loca oriente spectantia ad caliditatem potiùs declinare docuerimus, quàm ad frigiditatem.

XXVI.

Αἵτε γυναῖκες αὐτόθι ἐπικύμονες εἰσὶ σφόδρα, καὶ τίκτουσι ῥηιδίως. περὶ μὲν τουτέων ὧδε ἔχει. D

Et fœminæ istic valdè fœcundæ sunt, & facilè pariunt. Et de his quidem ita habet.

Mulieres tum loca calida, austrinaq; habitãtes, tum & econtrà frigida, steriles esse sæpenumerò dixerat, illas quidem non à natura, sed à morbo: has verò etiam à natura: nunc cùm de Orientalibus locis loquitur, & de naturis eorum, qui in eis degunt, mulieres fœcundas esse E restatur, & facilè conceptos fœtus in lucẽ edere: nec certè immeritò: siquidem docuit Hipp. rum 5. Aphor. 62. mulieres illas fœcundas esse, quæ temperatum habent vterum; sic verò ob aeris temperiem, & homines, & partes corporia seruata natura propria commoderationem quandam in qualitatibus habere debẽt: quemadmodum enim arua, in quibus sementem iacto semine facere solemus, præterquàm quòd neq; arenosa, neq; squallida, vt fertilia sint, ne- F que palustria, nimioq; humore madentia esse oportet, quòd in prioribus humoris, & alimenti inopia adolescere semina nequeant, in aliis nimio humore strangulentur, illud etiam, vt fœcunda fiut, habere debent, vt iniectum semen nullo vitio præditum sit; si enim carie, rubigine, vetustatéve obsitum, vel immaturum sit semen, si nimio humore quasi diffluat, aut nimia siccitate contabuerit, fructifer esse non potest: ita in animantibus hæc eadem licet obser-

nare, in quibus, vt fœcunditas reperiatur, & semen opus est esse sine vitio, & vterum naturalẽ quandam moderationem habere, vt Hippocr. citato Aphor. docuit, & ex superiùs sterilitatis causis adductis nos colligere facilè poterimus. Si præterea fœcunditas, neque in excedente caliditate, neque in frigiditate multa reperitur, quemadmodum iam docuimus, profectò quæ moderata est temperatura, fœcunditatẽ in mulieribus excitabit. Neque verò temperies hæc in actiuis solùm qualitatibus, aut in simplicib. solùm, sed & in passiuis, & in combinationib⁹ esse debet, vt optimè annotauit Galen. 5. Aphorismorum 62.

Et facilè pariunt] Non modò fœcundas esse scribit, sed etiam facilè parere, vtpote quæ & benè conformatæ sunt, & robustæ, & fœtum ferunt non languidum, nec tendines multùm induratos habent, vt in frigidis locis, ex quibus causis difficiles partus iis, quæ Septentrionalia loca habitant, accidere diximus.

XXVII.

Ὁκόσαι ἢ πρὸς τὰς δύσιας κέονται, καὶ αἷσίν ἐστι σκέπη τῶν πνευμάτων τ͂ ἀπὸ τῆς ἠοῦς πνεόντων, τά τε θερμὰ πνεύματα παραρρεῖ, καὶ τὰ ψυχρὰ ἀπὸ τῶν ἄρκτων, ἀνάγκη ταύτας τὰς πόλιας θέσιν κέεσθαι νοσερωτάτην.

Quæcunq; verò ad occasus sita sunt, & ipsa sunt protecta à ventis ab Oriente perflantibus, calidiq; venti perfluunt, & frigidi ab Vrsis, necesse est eas vrbes situ morbosissimo esse positas.

Aggreditur iam tandem posteriorem positionem vrbium explicare, & eiusdem qualitates, & naturam docere, scilicet eorum locorũ, qui occidentales ea ratione dicũtur, quòd ventos occidentales excipiant, orientales autem bona ex parte non admittant: qui verò sint ij occidentales venti, nõ docuit, vt in tribus supe rioribus positionibus: siquidem breuitati studens satis illi erat ex cæteris enumeratis tres il los intelligere, qui inter æstiuos Solis occasus, & hybernos perflant, duos istos punctos, à quibus collaterales principalis perflant includẽs. Hi verò sunt Argestes, Latinè Corus, Zephyr⁹, Latinè Fauonius, & Lips, Aphric⁹ dictus: quid verò sibi velit per sequentia verba, cùm dicit [*calidiq; venti perfluunt, & frigidi ab Vrsis*] ex iis, quæ de natura horum ventorum superiùs diximus, facilè quilibet intelligere potest. dicebamus enim superiùs Fauonium ventum ex occidentalibus principalem temperatam quasi naturã habere, sed eos collateralem Africum aliquan tò calidiorem, sed multùm humidum, alterum autem collateralem Argestem magis frigidum, qui etiam grandines inducat. Hic igitur per ca lidos ventos, qui perflant, Africum intelligit, q calidus est non simpliciter, sed comparatione

facta

facta ad Argestem, qoi frigidus est, & ad Fauonium temperatum; incipit autem hic à puncto brumalis occasus, & per ventos, qui veoiũt ab Vrsis, non potest intellexisse verè Septeotrionales, qui extra hos limites sunt, sed eum, qui à parte versus Vrsas versa, quæ est punctus occasus æstiui. Quamuis igitur huiusmodi ciuitas, si Fauoniis solùm esset exposita, saluberrima furura esset, cùm tamẽ & Argestem, & Liba excipiat, qui humidissimi sunt, & inæquales, qui etiam longiori temporis spacio perflant, meritò dixit sito morbosissimo esse positas huiusmodi vrbes, quæ hos ventos excipiuot. Siquidem & magna oebularum vis, & vaporum crassiorum multitudo, tum & pluuiæ frequentiores in iis conspiciuntur.

XXIIX.

Πρῶτον μὲν γὰρ τὰ ὕδατα, οὐ λαμπρά. αἴτιον δέ, ὅτι ὁ ἠὴρ τὸ ἑωθινὸν κατέχει, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ὅστις τῷ ὕδατι ἐγκαταμιγνύμενος τὸ λαμπρὸν ἀφανίζει. ὁ γὰρ ἥλιος, πρὶν ἄνω ἀρθῆναι, οὐκ ἐπιλάμπει. τοῦ δὲ θέρεος ἑωθινὸν μὲν αὖραι ψυχραὶ πνέουσι, καὶ δρόσοι πίπτουσιν.

Primùm etenim aquæ nõ sunt splendidæ: causa verò est, quòd nebula matutinum tempus vt plurimum occupat, quæ aquæ permixta impedit, quò minùs pellucida sit: Sol enim priùs, quã eleuetur, non illustrat: æstate autem manè quidem auræ spirant frigidæ, & ros decidit.

Ambieotis, & aquarum qualitates in enumeratarum positionũ natura contemplanda ante cætera omnia est prosecutus. Hunc eundem ordinem in præsentia sequitur, cùm enim de ventis quàm breuissimè, vt sui moris est, egisset, ad aquarum conditiones descendit, interq; cæteras illam ponit, quòd ooo sunt splendidæ, & pellucidæ: huiusq; rei rationem statim docet, cùm dicit: [*causa verò est, quòd nebula matutinum tempus vt plurimũ occupat*] interpretes quod Hippoc. dixit ἠήρ, aërem intellexeruot, quomodo si interpremur, diuinandum erit, quid hoc loco sibi velit Hippocr. vt etiam docuimus Comment. 20. rum & lib. sequenti demonstrabimus: certũ est enim aërem nõ matutinum modò tempus occupare, sed io quauis diei parte esse præsensem, oeq; in solo huiusmodi situ aërem matutioum tempus occopare, sed io quocunq;. Quapropter satius esse duxi per dictiooem ἠήρ, quæ eadem est, ac ἀήρ intelligere nebulam, obscutioremq; ob crassitiem aduentitiam factum aërẽ. Homerus enim, vt etiã optimè aonotauit Gellius lib. 13. cap. 19. ἀέρα βαθεῖαν aërem, seu caliginẽ profundam, & nebulam dixit. imò apud Hesiodum frequeotiùs ἀήρ pro tenebris, & iouisibilitate sumptus est. aër igitur hic crassior, & tenebricosus aquæ admixtus impedit, quo minùs pellucida sit, vtpore permeabilis, & vodiq; sese insinuans.

A *Sol enim, priùs quàm eleuetur, non illustrat*] Reddit hic rationem, cur oebulosus sit maturino tempore aër vt plurimom in iis locis ad Occidentem positis, quæ est, quòd, cùm statutum sit ea loca dici posita ad occasum, quæ ventos excipiunt, qui à tribus Occidentis punctis solent perflare, orientales verò omnes excludunt, aut quòd io obuersa exortui parte montis sint posita, aut quòd mos obstaculúmve aliquod notabile impediat, sequitur necessariò ab ea parte, B à qua Sol exoriri solet, tardiùs multò ea loca radios Solares excipere: quapropter non priùs Solarium radiorum facultate, & virtute fruuntur, quàm bona diei pars iam pertraosiuerit: Cùm autem aër potissimum, & aquæ ope radiorum Solis puriores reddantur, vbi breuiori tempore virtute eorum fruantur, minùs etiam proprias ipsi poteruot exercere operationes: quocirca cùm Solares radij, iam progressa prima diei parte vapores eleuent, illosq; aëri, & a- C quæ commisceant, nec ob moræ breuitatẽ, minusq; robur possint eos dissoluere, succedente nocte potiùs crassiores redduotur, neque Sole sequenti die exoriente possunt dissolui, quòd exortos radios non statim excipiant, sed iam eleuatum Solem, & proximè declinaturum: idque etiam faciliùs accidit ob veotorum naturam: sunt enim subfrigidi, & vehementer humidi, vnde aërem crassiorem reddunt: hinc efficitur, vt flante Fauooio canes leporũ vestigia minimè iouenire possint, D vt docet Aristot. Probl. Sect. 26. Problem. 24. priorem autem rationem, quam hoc loco proposuit Hippocr. est amplexatus Aristot. eadem Sect. Problem. 36. cùm dicit occiduas partes ante meridiem Sole non illustrari: Et cùm quærit, cur Fauooius horis pomeridianis spirare soleat: an, Inquit, quòd spiritus omnes Sole humorem diffundẽte proueniunt: humor eoim qui aote hac concrescebat, tabescit, cùm vis caloris in propioquo est; itaq; E spiritum mouet: atqoi de occasu Fauonius spirat; rectè igitur pomeridianis horis exoritur: tunc eoim Sol eum ad locum accedit, à quo claritatem aquæ, sicut omne perspieuum obtinẽt.

Aestate autem manè quidem auræ frigidæ spirãt, & ros decidit.] Quoniam dum redderet rationem turbulentię aquarum in occiduis locis, dixerat esse crassiorum vaporum permixtionem, & breuitatem moræ Solis, aliquis obiicere potuisset hoc veritatem nõ habere, nisi hyberno tempo- F re; quòd tunc Sol radios suos breui tẽpore terræ impartiatur, noo autem æstate, quo tempore neq; crassiores nebulæ aërem, & aquam inficiunt, & Sol diutius, & rectiùs radios in iis locis immittat, statim docet, ne eo qoidem tempore aquas splendescere, quòd matutino tempore & auræ frigidæ spireot, & ros decidat: illi siquidem vapores eleuatos vi caloris possuot crassiores efficere, qui aquæ admixti turbulentioram reddunt, hic aũt eleuatus, & decidens in multa quantitate crassiores, turbidiores, &

magis terrestres aquas efficere solet, siquidem ros vapor est cum leui terrestris partis portione condensatus in infimo aëris loco, qui cū maximè in aquam resoluatur, in huiusmodiq; locis in multa quantitate eleuetur, turbidiores, minúsve splendidas aquas efficit.

XXIX.

Τὸ δὲ λαμπρὸν ἥλιος ἐγκαλεῖ αὐτῶν, ὥστε μάλιστα διέφθῃ τὰς αἰθρώπους. διὸ καὶ ἀχρόυς τε εἰκὸς εἶναι καὶ ἀρρώστους.

Caeterùm Sol occidens quàm maximè homines percoquit. Quapropter etiam & decolores, & infirmos eos esse par est.

Docuerat iam & ventorum naturā, & aquarum qualitates eorum locorum, quæ Occidentem respiciunt, nunc hominum formas, & temperaturam, vt in cæteris fecit, aggreditur explicare, dicitq; homines in huiusmodi locis quàmaximè à Sole percoqui, cū occidit: & proinde decolores esse, & debiles: & certè non abs re: quamuis enim ob diuturnā moram id Sol præstare nequeat, cùm non nisi moltùm iam eleuato, & quasi medium cœlum Sole occupante illustrentur, aut certè inæqualiter admodum ad ea radij vsq; ad meridiē perueniant, vt iam docuimus; nihilominùs cùm subfrigidi sint, & fatis humidi venti, qui in iis partibus perflant, & matutino tempore maximè vigeant: facilè vniuersum corpus molle, & præhumidum reddere possunt, subsequente mox Solis calore maximo, cùm non paulatim, & obliquè Solares radij, vt in cæteris, eò influant, sed iam validi facti, & quasi rectò tramite influentes perueniāt, verisimile etiàm est humores in extima superficie corporis existentes percoquere; vnde etiā decolores redduntur, si vera sunt, quæ de colore nostrorum corporum superiùs dicta sunt: optimo enim sanguine efflorescēte, & externas partes cutaneas petente, color optimus roseus efficitur, qui si aduratur, subniger, aut subliuidus redditur: quòd si probus sanguis ob eas, quas diximus, causas nō influat, sed alij homores à natura sanguinis distincti, per se malū colorem inducunt, multoq; magis radiis Solaribus vehementiùs adurentibus. Eadem propemodum ratio est, quare debiles incolæ huiusmodi ciuitatis reddantur: cùm enim robur virium, & in bona corporis compositione, & in humorum proba temperie, & in spirituum recta consistat generatione, vbi inæqualitas hæc temporum in vno, & eodem die reperitur, vbi præterea humores nimium percoquuntur, difficilè & bona humorum temperies, & recta spirituum generatio potest reperiri.

XXX.

Τῶν τε νοσημάτων πάντων μετέχειν μέρος τῶν προειρημένων οὐδὲν αὐτοῖς ἀποκέκριται.

Et omnium prædictorum morborum participes esse nulla in re ab ipsis separati.

Non determinatas aliquas species morborū huic locorum situi tribuit Hippocr. sed omnibus iis, quæ cæterorum locorum peculiares sunt, & propriæ, facilè homines huiusmodi loca habitantes corripi: qui varij admodum sunt, & toto genere inter se discrepantes; siquidem alij calore exuberante, alij frigiditate excedente, alij humiditate prædominante, alij siccitate præualente producebantur; quibus omnibus facilè incolas locorum ad Occidentem positorum corripi posse docet Hippocr. atque etiam hoc est principiis eiusdem maximè consentaneum: docuit enim 3. Aphor. 4. in temporibus, quando eadem die modò calor, modò frigus fit, autumnales morbos expectare oportere: at autumnales morbi varij sunt, & difformes: cū verò statutum sit in huiusmodi locis partē priorem dici frigidam, & humidam esse, quòd venti huiusmodi qualitatis tunc spirent, nec Solares radij eorum intemperiē corrigere possint, quòd tunc vix conspiciantur: posteriorem autem summè calidam, quòd validiùs Sol, & quasi è directo ea loca respiciat, verisimile est variè admodum, & quasi contrario modo affici homines, & ideo etiam inconstantes morbos, & varios generari constipatis noctu, & ante meridiem cutaneis corporis meatibus, postque meridiem iisdem laxatis, & dilatatis: vnde & morbi omnes ex putredine facilè producērut obstructione putredinis altrice, & prodoctrice coadiuuante, tum etiam calore præternaturali exterius superueniente, qui efficiens est eiusdē putredinis; hinc febres putridæ, pleuritides, vlcera depascentia, potissimum in inferioribus partibus, hinc alui profluuia, & dysenteriæ pituita à capite descendente, aut bile, & intestinorum tunicas vellicante, & abradente: hinc præterea morborum reliquæ species ferè omnes, quæ cæterarum positionum locorum peculiares esse solent.

XXXI.

Βαρυφώνους τε εἰκὸς εἶναι καὶ βραγχώδεας διὰ τὸν ἠέρα, ὅτι ἀκάθαρτος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αὐτόθι γίνεται, καὶ νοσώδης. ὅτι γὰρ ὑπὸ τῶν βορέων ἐκκρίνεται σφόδρα. οὐ γὰρ προσέχουσι τὰ πνεύματα. ἃ τε προσέχουσιν αὐτοῖσι καὶ προσκέεται, ὑδατινά. πετά ἐστιν. ἐπεὶ τοιαῦτα τὰ ἐπὶ τῆς ἑσπέρης πνεύματα. ἐοικέ τε μετοπώρῳ μάλιστα ἡ θέσις ἡ τοιαύτη τῆς πόλιος κατὰ τὰς τῆς ἡμέρης μεταβολάς, ὅτι πολὺ τὸ μέσον γίνεται τό τε ἑωθινὸν καὶ τὸ δείλης. περὶ μὲν πνευμάτων διηγήσομαι, ἅτε ἐστὶν ἐπιτήδεια καὶ ἀνεπιτήδεια, ὧδε ἔχει.

Grauiq; voce præditos esse, & raucos est verisimile propter aerem, qui impurus istic est, & morbosus: Neq; enim ab Aquilonibus valde

de expurgatur; non enim perseuerant ij venti:
qui verò perseuerant, & perdurant, aquosissi-
mi sunt, quoniam tales sunt venti ab Occiden-
te perflantes. Similis autem est autumno ma-
ximè situs huiusmodi ciuitatis secundū diei mu
tationes, eò quòd magnū sit discrimen inter ma-
tutinum tempus, & vespertinum. De ventis
quidem, qui commodi sunt, & qui incommodi,
ita se res habet.

De vocis necessariis instrumentis, multisq; B
aiusdem differentiis dictum est à nobis ita su-
periùs, vt in præsentia non ita multùm nobis
sit laborandum in ratione reddenda, quamob-
rem illi, qui loca habitant ad Occidentem posi
ta, graui voce præditi sint: siquidem hoc loco
vniuersam refert in aërem inspiratum rationē,
qui cùm crassior sit, quàm par sit, vaporibusq;
excramantosis nimium refertus, neq; ab Aqui-
lonibus expurgatus, necesse est grauem ob hu
miditatem instrumenti, & latitudinem, & rau- C
çam ob humida excrementa ad organa conti-
nuò imperentia sæpenumerò in iis vocem ex-
audiri: Vnde impurum dicit aërem, & morbo-
sum. Cur varò talis sit, statim reddit rationem,
cùm dicit: [*neq; enim ab Aquilonibus valdè expurga-*
tur] iis verò varbis potissimum ratio redditur,
cur impurus sit aër: ea verò est, quia aquilonij
venti, qui ob vehementiam, & frigiditatem suā
aërem solét serenum, & puriorem reddere, aut
eò non perueniunt, aut si perueniunt, adeò lan D
guidè propter obliquum eorum fluxum per-
flant, vt id, quod vt plurimùm solent, minimè
præstare possint: at qui horum locorum pecu-
liares sunt, & qui diutius, & valentiùs spirant,
aquosissimi sunt: Docuimus enim hactenus oc-
cidentales ventos frigidiores esse, & humidio-
res. Vnde 26. Sect. Problem. 23. dicebat solere
Zephyrum maximas nubes, & aquas inuehe-
re: huiusq; rei rationem etiam docet, quòd à
parte, vbi immensum est mare, perflat, vnde e- E
tiam materiam ad nubes assumit: cùm etiam a-
gens saltē à Meridie, Solis scilicet radij non de-
sint: qui verò venti humidiores sunt, etiam in-
salubres esse oportet, si vera sunt, quæ ab Hipp.
scripta sunt 3. Aphor. 15. ex anni, inquit, consti-
tutionibus, quod in tantum dixarim, siccitates
imbrib. salubriores, & minus mortiferæ. Hinc
Aristot. j. Problem. 21. quærens, cur annus pesti-
lens tunc inuadit, cùm Sol de terra multum va
poris excitat; respondet, quia tunc annus hu- F
midus, pluuiusque significetur necesse est, &c.
Est verò hic quod maximam faciat difficultatē,
quòd hic vniuersaliter occidentales ventos vi-
tuperet, tanquam morbosos, & impuriorem
aërem reddentes; cùm alioqui apud Celsum li-
bro 2. cap. secundo Fauonius saluberrimus sta-
tuatur, ita vt ab Homero flare per campos Ely-
sios scribatur, eius placiditatem, salubritatémque
nobis indicans: quam sententiam in Pro-
blem. Sect. 26. Problem. 31. 50. & 52. repetit Ari-

A stot. cùm Fauonium iucundissimum, serenum,
moderatissimum, gratissimum appellat, à quo
etiam originem & herbarum, & florum esse vi-
demus, omneq; mortale genus ad eius flamen
luxuriare. Quinimò non hac simplici conten-
tus sententia Aristot. rei huius rationes reddit
quā plurimas, quòd nec summè calidus, vt Au-
strini, neque summè frigidus, vt aquilones, sed
medium quasi gradum obtineat: vnde cùm v-
trisq; in confinio sit, particeps vtrarumq; facul
B tatum euadit: quapropter temperatissimus di
citur, & vere flat. Vidit hæc Aleman⁹ huius lib.
expositor, duabusque positis solutionibus co-
natur satisfacere: primoq; dicit ventum aliquē
natura sua salubrem quibusdā propter loci na-
turam posse esse insalubrem, & econtrà: Vnde
Italis Zephyrus salubris est, siccus, serenitatem
pariens, qui tamen natura sua insalubris sit: qd,
inquit, non animaduertens Aristot. Homerum
secutus, quod particulariter alicubi obseruatū
C est, vniuersaliter proposuit: sed, inquit, quòd
problematicè loquatur, illi hoc est condonan-
dum. Verùm vt illi vltrò concedamus, in solu-
tionibus aliquādo problematicè loqui, in pro-
positionibus tamen falsum assumere, & abso-
num est, & à grauitate Aristot. aut Theophrasti
omnino alienum: potissimum cùm ipse Ho-
meri auctoritate fretus, qui vniuersaliter id pro
posuit, eandem nobis & ipse proposuerit opi-
nionem: præterea non soluit contradictionē
D adeò manifestam in tam breui verborum serie
Aristot. cùm modò serenitatem inuehere, nunc
nubes maximas cōducere scribit, quòd per ma-
ximum pelagi tractum feratur. Videns igitur
hanc non satisfacere, alteram subdit: Fauoniū
fortasse ratione temporis, in quo spirare inci-
pit (ver siquidē aperire scribit Plinius, Sole ni-
mirum Aquarij 25. occupante partem) gratissi-
mum dici. Sed & hanc ipse reiicit, quòd veris
initium hyemis naturam resipiat, sicq; non e-
E rit Fauonius temperatus, nisi in medio vere spi
rare vesperi cœperit. Quid igitur in re adeò dif
ficili à nobis dicendum erit: An'ne Aristot. &
Hippoc. à calumnia inuindicatos relinquem⁹;
an potiùs dicendum erit, nomine Zephyri, Fa-
uoniive, quandoq; re vera cum ventum, qui à
puncto occidentalis æquinoctij est, quandoq;
autem & hunc, & collaterales Liba, & Argestē
intellexisse, quemadmodum & superiùs osten-
dim⁹ sæpenumerò apud Aristot. aquilones ven
F tos dici non solùm verum Aparctiam Boreám-
ve, sed etiam Thrasciam, & Mesem: quin & per
Austrum non modò verum Austrum, sed etiam
Libanotum, & Phœniciam sæpius intellexisse:
Iis positis dicendum est Zephyrum, qui à pun-
cto æquinoctij occidui flat, reuera subfrigidi-
usculum, & humidiorem esse, temperatum ta-
men aliorum ventorum comparatione habita
meritò dici posse, & propterea & serenum, &
gratissimum, & subinde saluberrimum, nisi for
tasse alicuius naturæ loci ratione contrarium

eueniat, quemadmodum in Vasconia accidere scribit doctissimus Scaliger Exer. 285. aquosissimi verò sunt Zephyri, vehementes, maligno flamine spirantes, si Argestem, & Liba intelligamus. Quomodo enim aliter supremum illũ & philosophorum, & poëtarum coryphæum Homerum conciliare poterimus, cùm aliquando Zephyrum adeò placidum, & mitem, gratumq; esse scribit, vt eum per Elysios campos flare finxerit iis verbis:

Ἀλλ' αἰεὶ ζεφύροιο διαπνείουσιν ἀῆται.

Sed Zephyri praterflant delectabiles;

cùm alioqui Od. ττ. malignum flatum Zephyrum appellet, cùm dicit:

Σὺν δ' Εὖρός τε Νότος τ' ἔπεσον Ζέφυρός τε δυσαής.

quod est:

Vnà Eurusq;, Notusq; ruunt, Zephyrusq; maligno
Flamine; —

aliquando etiam aërem, & nubes dissipantem appellat, cùm dicit Iliad. λ.

—ὡς ὁπότε Ζέφυρος νέφεα στυφελίξῃ. quod est:

At veluti nubes Zephyrus cùm dissipat acer:

cùm alioqui placidum iam, & delectabilem appellasset. Huius solutionis auctor nobis fuit Strabo 1. suę Geograph. cùm Fauonium acrem, & nubes pellentem ab Homero scribit dici eũ, non qui verè ab occidentali ęquinoctio spirat, sed eum, qui collateralis illi est, quiq; Argestes siue Caurus dicitur: nec certè abs re, cùm quasi naturam Aquilonis, cui in confinio est, sapiat, cuius proprium est, & vehementem esse, & serenitatem vehementia sua parere: quod de verè Fauonio intelligi non potest. Cùm verò Aristot. siue Theophrastus nubibus Fauonium cœlum densare scribit 25. Problem. Sectione Problem. 23. id ipsum intelligit, quod 2. Meteorol. ab Aristot. & lib. de Ventis à Theophrasto scriptum est, id Africo, qui & ipse ab altera parte collateralis est, attribuentes. Cùm igitur Fauonius medius sit Cauri, & Africi, mediam quandam quoque naturam sortiri debet: ille verò acer, & violentus natura est, & ea ratione serenitatem parit, nubesq; expellit, hic verò nimio torpore languens, humiditatem, & pluuias secum ducit: medius Zephyrus, mediã quasi naturam sortitus est: hunc serenum, placidũ, mitem appellat Aristot. hunc saluberrimũ esse dicit Celsus. Verùm cùm non multùm frequens sit, statisq; tantùm temporibus, vere scilicet incipiente perflet, sæpius verò, & continuò maligno flamine, contrariisq; inuicem qualitatibus spirent duo reliqui, meritò damnauit sitũ occidentalium locorum Hippocr. quòd hos omnes veros excipiant. Cùm igitur Africus pluuiosus sit, Fauoniusq;, quamuis placidus sit, & mitis, cùm tamen humiditatis nõnihil habeat, meritò horum duorum ratione aquosissimos ventos Occidentales hoc loco dixit Hippocr. quinimò ne Caurum quidẽ ita simpliciter siccum dixit Homerus, sed nubes Austri expellentem: potest autẽ ventus aliquis natura sua non

A admodum siccus, sed & humidus siccitatẽ per accidens inuehere, vbi vehementia sua apius sit nubes, & pluuias ab altero humidiore allatas dissipare. Hac igitur ratione meo iudicio poterit quilibet has apparentes contradictiones dissoluere. *ἐπεὶ τοιαῦτα τὰ ὅτι τῆς ἑσπέρης πνεύματα, ἐοικέν τε μετοπώρῳ μάλιστα ἡ θέσις ἡ τοιαύτη τῆς πόλιος κατὰ τὰς τῆς ἡμέρης μεταβολάς, ὅτι πολὺ τὸ μέσον γίγνεται τοῦ τε ἑωθινοῦ καὶ πρὸς τὴν δείλην.* quod est: [*Quoniam tales sunt venti ab Occidente perflantes: similis autem est au-*

B *tumno maximè situs huiusmodi ciuitatis secundum diei mutationes, eò quòd magnum sit discrimen inter matutinum tempus, & vespertinum.*] Quamuis duplex sit hæc sententia, & de more nostro bipartitò esset explicanda, quia tamen aliqui vnicam constituunt, & alij malè disiungunt, vnico contextu eã apponere voluimus: ad quam cùm peruenissemus, diu, multumq; anxij hæsimus: in Græcis enim impressis omnibus codicibus non vno modo legitur, & ita variè, vt interpretes, dum

C in Latinum conuertunt, sententiam ita Latinã faciunt, vt illius aut nullus, aut omnino falsus sensus sit. Germanicus enim, & Aldinus sic habet: *ἐπεὶ τὰ δ' ἐπὶ τῆς ἑσπέρης πνεύματα ἐοικεν ὅτι τε μετοπώρῳ μάλιστα ἡ θέσις ἡ τοιαύτη τῆς πόλιος κατὰ τὰς τε ἡμέρης μεταβολὰς ὅτι πολὺ τὸ μέσον γίγνεται τοῦτο ἑωθινοῦ καὶ τοῦ πρὸς τὴν δείλην.* quod sic vertit Caluus: [*Quoniam venti de vespera, occasúve qui spirant, autumnalibus similes sunt; positioq;, & situs huius vrbis per diei mutationes, quæ plurimum meridie, matutino, vespertinoq; tempo*

D *re fiunt, vexantur.*] Cornarius verò hoc modo: [*Nã venti occidentales similes sunt autumno. Et huiusmodi ciuitatis situs est ad diei mutationes; eò quòd multum temporis inter matutinum, & vespertinum intercedit.*] At doctissimus Zuingerus putat sic legendum: *ὅτι τὰ δ' ἐπὶ τῆς ἑσπέρης πνεύματα ἐοικεν τῷ μετοπώρῳ μάλιστα. ὅτι θέσις ἡ τοιαύτη τῆς πόλιος, κατὰ τὰς τε ἡμέρης μεταβολὰς ὅτι πολὺ τὸ μέσον γίγνεται τοῦτο ἑωθινοῦ καὶ τοῦ πρὸς τὴν δείλην.* quod ipse vertit: [*Occidentales autem venti similes sunt autumno. Huiusmodi ergo ciuitatis situs, si ad diei par-*

E *tium mutationes conferatur, similis censeri poterit tempori medio inter matutinum, & vespertinum.*] Verùm harum nulla à nobis probari potest. Basiliensis enim & Aldina non potest recipi, tũ quòd vnicã faciant sententiam, tum quòd referant dictionem *ἐοικεν* ad verba præcedentia: sequentia autem cùm verbo destituantur, nullum omnino habent sensum, vt quilibet in Calui, & Cornarij traductione videre potest. Verùm hęc iis, qui vel mediocrem Græcæ linguæ cognitionẽ ha-

F bent, sunt manifesta. Minùs probatur lectio Zuingeri eadem ratione. Sed quod efficit, vt etiam minùs eam probem, est, quòd punctũ post dictionem *μάλιστα* ponit disiungens sententiam à sententia: quomodo si fiat, posterior sentẽtia, cùm verbo careat, nullũ habebit omnino sensum, diuinãdumq; erit quid sibi velit Hippoc. ea sententia. Accedit, quòd cùm de orientalib. ciuitatibus loquitur, eas, & earum situm similes facit veri ob moderationem qualitatũ. Hoc igitur loco vbi de similitudine oppositarũ ciuitatum

uitatum ad Autumni tempus ob diuersitatem partium diei loquitur, ad situm ipsarum refert, non ad ventos: neq; necesse est, vt sententia vera sit, vbi legitur ὅτι μεθοπώρῳ legere τῷ μεθοπώρῳ, vt postea dicemus. Minùs placet, vt pro ἐπεὶ in margine legatur ὅτι, cùm enim per illa verba redderet rationem superiorum dictorum, debebat vti dictione, quæ reddendæ caosæ vim haberet, qualis est ἐπεὶ: non aduersatiua, qualis est ὅτι: vnde etiam malè vertit, occidẽtales autem venti. Non etiam placet alia correctio, vbi ὅτι legit pro ἤ, ante dictionem ὅσαι, vt coniunctionem sententiæ insinuaret, cùm potiùs disiunctiua apponi debuisset, vt reuera posita est. Hęc cùm ita se haberent, diu, multumque cogitaui, quid hac in re mihi tandem esset dicendũ: Tandemq; in hanc veni sententiam. Primùm non esse immutãdam primam dictionem ἐπεὶ, quòd ea redderetur ratio eius, quod proximè dixerat: quòd si aduersatiua eius loco dictio succederet, is esset absurdus sensus: cùm enim dixisset, ventos, qui præterfluunt, aquosissimos esse, sequeretur, venti autem occidentales similes sunt autumno; quasi occidentales venti nõ sint aquosissimi, neque autumni tempore pluuiæ contingant. Præterea nullo modo post dictionem μάλιστα censeo ob eas, quas diximus, rationes, punctum disiungens intercedere debere. Credo præterea comparationem ad autumnum non esse ventorum, sed esse situs ciuitatis, & esse disiunctam à superiori sententia per punctum disiungens ponendum ante dictionẽ ἴκελαι, tuncq; dictio ὅτι quæ in Basiliensi, & Aldina editione sequitur, mutanda erit in coniũctionem τε quæ adiungi debet dictioni ἴκελαι. Verùm sic disposita secunda sententia, erat postea, quod maiorem faciebat difficultatẽ, quid sibi vellet Hippoc. ea sententia, quæ sic se habebat: ἐπεὶ τὰ δὲ τὰς ἑσπέρας πνεύματα, neq; enim verbum haberet, ad quod referatur, neq; docet, qd sint hi venti à vespera fluentes. Verùm cùm hoc cum doctissimo Zacharia Caimo conferrem, si post dictionem ἐπεὶ, alteram hanc τοιαῦτα adiungerem, quæ fortasse ob sequentem eiusdem terminationis exciderat, quod sæpenumerò accidit, optimè sententiæ satisfactum esse, se credere respondit; à cuius grauissimo iudicio nullo modo mihi recedendum esse duxi: atque eam ita, vt antea proposita est, disponendam censui: vt sensus sit; qui verò præterfluunt, aquosissimi sunt; quoniam tales sunt venti ab occidente perflantes. Sequitur alia sententia. Similis autem est maximè autumno situs huiusmodi ciuitatis secundum diei mutationes: eò quòd magnum sit discrimen inter matutinum, & vespertinum tempus: nec certè præter rationem: Cùm ex tertio Aphor. iam docuerimus, in quibus locis modò calor, modò frigus vigent, expectandos esse morbos frequentiores, & maiores, quòd ibidem etiam tempora eam seruãtia naturam, sequi naturam autumni doceat, cùm

A iam etiam docuerimus ex Hippocr. hoc loco loca occidentalia radiis Solis illustrari, non nisi horis pomeridianis, tuncq; maximum calorem generari ob Solis radios recta respiciẽtes, cùm alioqui in alia parte diei, quæ multò longior est, frigiditas prædominetur; quòd & tota nocte, & horis ante meridiem sint ea loca radiis Solarib. destituta. Sequitur præterea, si ventorum occidentaliom simul sumptorum naturam considerauerimus, cùm natura inter se B diuersos esse docuerimus iam, vt situs, in quo illi assidui sunt, inæqualis omnino sit statuendus, & autumno maximè similis: noctu enim, & horis ante meridiem ambiẽs autumni tempore solet esse frigidus, calidus autem horis pomeridianis: pari ratione ambiens huiusmodi locorum tum inæqualis est, & diuersos ob naturarom diuersitatem, quæ in ventis perflantibus reperitur, tum etiam quòd venti occidentales ante meridiem spirantes multò frigidio- C res sunt seipsis horis pomeridianis: & hoc est, quod Auicen. lib. 1. Fen. 2. Doct. 2. S. 1. c. 10. docebat, cùm Fauonium vesperi potissimum suã habere salubritatẽ scribit. Verùm illud diligenter circa hanc particulam obseruandum est, nõ satis esse ventorum naturam genericè cognouisse, sed particularibus obseruationib. ita nobis esse agendũ, vt cognoscamus, quid, & quantum vnusquisq; valeat in ea regione, in qua de temporis natura iudiciũ afferre volumus. Afri- D cis enim docuimus Austrum esse salubrem ex Hippocr. & Aristot. sententia, qui cæteris ferè solet esse perniciosus: Sic Vasconibus ob situm terræ audio Fauonium esse perniciosissimum, qui cæteris & salubris est, & delectabilis: ita tabidis Tabianus ager vtilis est, ad occidentẽ tamen expositus: vt docet Galenus 5. Method. meden. cap. 12. quòd si quis à me quærat, quomodo tabidis locus hoc loco ab Hippoc. insaluberrimus iudicatus salubris esse possit: illis E ego respondebo, septẽtrionales etiam recipere: maximè tamen occidentalem Caurum, qui ab occasu æstiuo originem habet, qui etiã non summè frigidus est, vt septẽtrionales, nec multum calidos, vt Austri, ad frigiditatem tamẽ declinat, summè autẽ est exsiccans, vt ex Strabone iam docuimus. Locus autem ille inter occidentales minimè admittit Liba, vt ex historia à Galeno narrata constat, qui ab occasu hyberno oritur, & proinde aquosissimus esse solet. F Quamobrem si quispiam alicubi aliter, atque nos de natura ventorum decreuimus, esse inuenerit, non statim reprehendere nos debet: nos enim id vltro fieri posse concedimus: nobis autem non licet quorumcunque locorum naturam speculari. Verùm video aduersus ea, quæ à nobis in hac postrema particula explicanda dicta sunt, dum situm occidentalium locorum similem dicebamus esse autumno, quòd multũ differat tempus matutinum, quo radiis Solaribus minimè illustrantur, à vespertino, in quo

G

tempore Sol rediis suie calorem maximũ excitat, facilè aliquem obiicere posse hoc idem ciuitatibue orienti expositie accidere: quemadmodom enim ante meridiem Sol occideotalee ciuitates noo calefacit, ita orientalee horis po meridianie relioquit. Cui obiectioni duplici ratione respoofum volo. Primò, quòd Sol, vt docet Aristot. cap. 6. fecundi Meteorolog. diotiue super hae motatur, sd illas verò & tardiùe accedit, & easdem ciriùe deserit: Sufficit enim ed calorẽ in prima diei & media parte acquisitũ con B

A seruandum Solis super terram cõsistentia post meridiem. Eũ verò, qui post meridiẽ aduenit, oox succedens quàm primùm potest auferre. Præterea orientalie locue vsq; ad meridiem Solie radiie illustratur, qui multò mitiue calefacere possuot, quàm à meridie ad occasum vsque, vnde cùm extremæ mutarionee morboe quàm plurimos pariant, multò insalubriores esse ciuitatee occideotalee sequitur necessariò, quàm versae ad Orientem.

LVDOVICI SEPTALII MEDIOLANENSIS MEDICI IN LIBRVM HIPPOCRATIS DE AERIBVS, AQVIS, LOCIS,

Commentarius III.

I.

Περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ὑδάτων βούλομαι διηγήσασθαι, ἅτινά ἐστι νοσώδεα, καὶ ἃ ὑγιεινότατα. καὶ ὁκόσα ἀφ' ὕδατος κακὰ εἰκὸς γίνεσθαι, καὶ ὁκόσα ἀγαθά. πλεῖστον γὰρ μέρος ξυμβάλλεται ἐς τὴν ὑγιείην.

CAEterum de reliquis aquis agere volo, quæ sint morbosæ, & quæ saluberrimæ: & quæ ab aqua mala fieri verisimile sit, & quæ bona: plurimùm enim conferunt ad sanitatem. D

IA est equarum dignitae, prestentie, & earundem tum ad vniuersi perfectam coostitutionem, tum ad ea, quæ ed mortalium omnium, hominisque porissimum vitem tuendam, conseruandamq; E requiruntur, necesseitae, vt oon mirum sit, si quàm pluree ex antiquie illis philosophàtibus elementom aquæ terum omnium priocipium dixerior, Hesiodi fortasse auctoritate freti, qui elementũ aquæ omnibue elementis entiquius testatus est: nec certè præter rarioo ẽ: vix enim aliud reperire licet, sine quo aliquando vita cõstare non poseit præter aërem, & aquam. Sed & F naturalis aquæ constiturio cùm naturam quasi mediam inter corpus, & spiritum obrineat, maximam eiue necessitatem ostendit: siquidẽ ignie calidirate, que pollet, maxima, mobilitate minùs ad mixtiooem epros esset, & aër tenuitate exuberaret, terra quòd crassa nimis, siccaq;, & contumax cùm sit, nisi aqua ob frigiditatem firmior, humiditate oon excedente deosiot, nec ad difflationem ita prompta, & ob eandem multò terra mollior, adhæsuque facilior, contraria hæc miscibilia promptiùe in vnionem naturæ coniungeret. Ea enim est, quæ partes, quas lie antiqua diremit in amicitiem, tanquam medium quoddam reducit, & psalmat corpora, alioqui minùe in voionem concordia. D Qua ratiooe, vt nunqoam sapientisseima summi illiue primi opificis mens solet in necessariie deesse, ita in subministrãda cuoctia mortalibue aquarum copia superfluit largisseima. Aurum, argentum, gemmae, quæ minùs corpori sunt necessaria, neque semper, neque vulgo propalauit; aquarum verò tanta vbique copia funditur, vt non solùm terræ inexhaustã satiet siccitatem, eam iotra, extra, supre com-plectens; verùm & ad insariabilia homioũ com- E moda paseim elargita, & distributa, tonc dici solet mortalibus non deesse, cùm exuberat: Vnde in principio sui poëmatis Piodarus primas aquæ partes tribuit, cùm inquit: ἄριστον μὲν ὕδωρ. Verùm cùm Hippocr. hoc libro institurum sit varias hominum naturas nobie osteodere, vniuersoeq; moree, & instituta, meritò primas aëri, & iis, quæ sunt in aëre ventis tribuit, siquidẽ cum eo continua quasi inspiratiooe fruamur, necesse est etiam magie moree hominum, F naturas, temperamẽta, & instituta immutere. Verùm post aërem taota erat aquarũ ad vitæ mortalium conseruarionem necessitas, cùm ea ad alimenta ferè omnia (vt nunc omittem ad frumentorum, fructuum, animalium, quorum carnes ad vsum nostrum pro eduliis reseruantur, eiusdem necessitatem) & præparanda, & concoquenda in vsum veniat, meritò post exquisitam illam de aëre, & peculiaribue ventis vniuscuiusq;

cuiusq; ex quatuot locorum positionibus penes quatuor Cœli partitiones dispositis, tractationem, eam, quæ de aquis est, aggreditur: quãuis in præcedenti tractatione, cùm de situ locorum ageret, necessitare quasi coactus, vt naturas, & morbos illorum doceret peculiares, aliquid de aquis agit, non vniuersaliter; sed vt quales vnusquisq; situs esset sortitus, ostenderet. Quapropter, cùm incipit hanc trectationẽ, habet hęc verba: περὶ δὲ τῶν λοιπῶν, quod nos vertimus, cætetùm de reliquis equis; quod meo iudicio non alia ratione dixit, quàm vt ostenderet diuersam rationem tractationis equarũ in præsentia, ab illa, quam hactenus habuerat: malè igitur vertit Cornarius: Cæterũ de aquis deinceps. Ἅτινά ἐστι νοσώδεα καὶ ἃ ὑγιεινότατα. qđ est: *[que morbose, & que saluberrime]* Quare cùm Hippocr. de Morbosis loquitur, non vsus sit superlatiuo, vt cùm de saluberrimis, certè aliqua, & abdita debet esse causa, quæ meo iudicio fortasse esse potest, quòd pro potu nunquam ee solet aqua in vsum venire, quæ morbosissima, vt quæ fæculenta, quæ omnino turbida; quæue ita omnino est præter naturam, vt è quocunq; homine auersetur; non igitur erat, quòd in hoc laboraret, vt nobis ostenderet, queles sint morbosissimæ, vtpore quæ nunquam in vsum veniũt, sed solùm de iis agit, quæ potulentæ sunt; docetq; ex iis quænam morbosæ sint: saluberrimas verò docere optimum erat, vt ea tanquam Polycleti regula nobis proposita, quantum fieri posset, tentaremus, eut eam in potu essumere, aut certè aliam, quæ illi in bonitate esset quã maximè proxima.

Et que mala ab aqua fieri verisimile sit, & que bona] Arguete fortasse hoc loco Hippocr. aliquis poterit, quomodo ipse, qui breuitati tãtopere studet, hoc loco, postquam pollicitus est docere, quænam equæ morbosæ sint, & quæ saluberrimæ, iterum subdet se docturum, quæ mala ab aquis proueniunt, & quæ bona; quasi verò non sit idem aquem esse morbosam, & mala afferre, & salubrem, & bona inducere. Verùm dicendum est, per aquas morbosas, & salubres intelligere, quæ aquæ ex natura sua hominibus vt plurimum morbosæ sint, aut salubres: at cùm pòst dicit se velle ostendere, quæ mala equæ efferant, intelligit, quæ incommoda ad quarumcunque aquarum continuum vsum possint homini euenire, & quæ itidem commoda: potest enim aqua alique optime, & saluberrime ex natura sua esse, quæ tamen eur propter quantitatem, aut assumptionem non opportunam incommode afferat: potest quoque aliqua aqua esse morbosa, vt salsa, aluminosa, quę tamen in aliquo casu assumpta afferret bona: thermales enim aquæ pro potu quotidiano ob metallorum, sulphuris, salis, & huiusmodi admixtionem sunt morbosæ, & inutiles, afferunt tamen quàm plurima bona, & ad sanitatem inducendam erunt vtiles: & hoc est quod subdit *[pluri-*

A *mum enim conferunt ad sanitatem]* que in parte superat certè aque cætera elementa, cùm multe enim sint illi cum cæteris elementis communia, id tamen eius peculiare donum à natura illi tributum videtur, quòd nullũ planè elementorum, nulla rerum mixtarum reperiatur, quæ faciliùs, vel meliùs valeat in se concipere cæterarum rerum virtutes, easq; communicare corpori, & consequentèr inducere sanitatẽ, quàm aqua. Nec certè id præter rationem con- B tingere credendum est: ob humiditatem enim naturalem facilè quascunque à re qualibet in se apta est recipere impressiones, conceptasq; samel ob maiorem crassitiem diutius aëre retinere potest; mediocri tamen crassitie, & fluiditate easdem quacunque perducit, siue intrinsecus pro potu sumatur, siue pro balneo extrinsecus adhibeatur. Aut certè postrema hæc verba non referẽda sunt ad proximè solùm dicta, sed potiùs, quòd iis verbis vniuersi sui instituti C rationem reddat, quare de aquis agat; quia maxima pars sanitatis non acquirendæ modò, vt in prima expositione intelligebamus, sed etiã conseruandæ, in electione bonarum aquarum consistit.

II.

Ὁκόσα μὲν οὖν ἐστιν ἑλώδεα καὶ στάσιμα, καὶ λιμναῖα, ταῦτα ἀνάγκη τοῦ μὲν θέρεος εἶναι θερμὰ, καὶ παχέα, καὶ ὀδμὴν ἔχοντα. ἅτε οὐκ ἀπόρρυτα ἐόν- D *τα, ἀλλὰ τοῦ τε ὀμβρίου ὕδατος ἐπιτρεφομένου αἰεὶ νέου, τοῦ τε ἡλίου καίοντος, ἀνάγκη ἄχροά τε εἶναι, καὶ πονηρὰ καὶ χολώδεα. τοῦ δὲ χειμῶνος παγετώδεά τε, καὶ ψυχρὰ, καὶ τεθολωμένα, ὑπό τε χιόνος καὶ παγετῶν, ὥστε φλεγματωδέστατα εἶναι, καὶ βραγχωδέστατα.*

Quecunq; igitur palustres sunt, & stabiles; & lacustres, eas necesse est æstate calidas esse, & crassas, & fætentes. Quum enim fluxi- E *les non sint, & aqua pluuia noua semper superaddatur, Soleq; exurente necesse est, & pallidas esse, & prauas, & biliosas; hyeme verò glaciatas, & frigidas, & perturbatas ob niuẽ, & glaciem, ita vt pituitosissime, & raucosissime existant.*

De palustrium, stagnantium, & lacustrium aquarum natura, & qualitatibus ante considerationem omnium aliarum tractationem insti- F tuit, vt quem ab initio ordinẽ tradiderat, eundem in præsentia aggrederetur: quas autẽ morbosas aquas esse crederet, primo loco ꝓposuit explicare, inter quas palustres, stagnantésve, & lacustres primas sibi partes vindicãt: sed & inter eas paludi, & stagno primum locũ tribuit, tanquam pessimis: Lacus enim perenni aliqua latente vena, vel pluribus inuenta capacitate, nec cursum, nec exitum præbeore scaturiunt cõtinuò, donec repletis quasi labris, aut in amnem deriuant, vt plurimi feciunt, aut occultis

infrà recessibus exonerentur, quales multos in nostro hoc Italiæ tractu conspicimus, qui ne digitum quidem excedunt labra, ad nullumque prodeunt cursum, in occultas nimirum capacitates sublabentes, quales etiam vulgo admirantur homines lacus in altissimis montibus, quales in Alpibus, qua via fit ab Italia transitus in Galliam Cenisij montis lacus, & item Vessuli vterque in vertice nullum externum cursum habentes, sed per latentes infrà cauitates continuò defluentes fortasse ad pedes montium, tandem & Padi, & Doriæ clarissimorum fluuiorum non incertam præbent originem; quare iidem semper lacus, aque alia, quæ incessanter & subnascitur, & defluit. At palus, & stagnum non viuas continuò subministratas, & naturales habet aquas, vt lacus, sed collectas ex imbribus, stantes, & mortuas (vt aiunt) continet, aut ex aliqua fluxili aqua labris aliquando superlapsis, & in cauo aliquo loco recepta pluuiis continuò subministrantibus producitur. Exitu præterea differunt, quo carent palustres: Solis tantùm æstu exiccatæ, & consumptæ, aut arte aquis deriuatis; quomodo Pontinas paludes in Campania exiccatas legitur Cornelio Cetego Consule, vnde & multum agri acquisitum scribit Plinius: quod de lacubus nusquam memoratur, nec fortasse fieri posse concedemus, si tam lacubus, quàm mari, & fluminibus certum statuisse terminum dixerimus. Omnium igitur pessimas statuit Hippocrates palustres: cùm enim segnes perpetuò sint, desides, collectitię, & limosæ, facilem quacunque ratione putredini in se concipiendæ præbent occasionem, præsertim vere, & æstate: illo quidem tempore apertis terræ poris, & occultis meatibus, sursumque latis vaporibus in visceribus terræ contentis, qui occursu aquæ euaporare nequeunt. Quocirca aquæ admixti superueniente mox calore Solis maiorem adhuc putrefactioni præbent occasionem: premẽte maxima vi Solis, nec aqua aliquo motu se subtrahente, vnde etiam limi multò maior in ima parte copia generatur; qua ratione etiam potui nocentissimæ sunt, sępeque etiam pestilentes. At lacuum aquæ aliæ ratione non commendantur; neque enim in putredinem eius noxas referre possumus, cùm ob perennem motũ putredini nulla sit via; motu tamen medio quodam solùm lacustres aquæ mouentur, inter fluuialium fluxum, & marinarum ęstum, nimirum continua successione, & vi ventorũ. Accedit ad hoc, quòd non omnes alueum habent limosum, vt paludes, & stagna, cùm alij arena, glarea, sabulóve, quandoque ita limpidi, purique conspiciantur, vt in hac qualitate ne fluuialibus quidem aquis cedant: non commendãtur tamen in potu, quòd quamuis non putrescant, nouis semper aquis succedẽtibus, crassiores tamen, quæ remanent partes, euadunt, nec statim à scaturigine expelluntur, sed

A diutius commorantur in alueo, tum & ob alias causas, de quibus loquentem Hippocratem audiamus.

Quæcunque igitur palustres sunt, & stabiles, ac lacustres, eas necesse est æstate esse calidas, & crassas, & fœtentes] Quamuis non leuis sit, vt diximus, inter palustrium, & lacustrium aquarum malitiam differentie, cùm tamen sub eodem genere noxæ ob vitia ambarum collocentur, de vtrisque simul locutus est: quo loco per palustres volo pa-
B ludis nomen intelligi pressius; scimus enim etiam in quibusdam aquis viuis paludis nomen vsurpari. Meotis enim palus sinus est maris amplissimus; nec veræ paludes sunt Nili maximæ illæ in Ægypto collectiones: eas enim Oribasius ex Ruffo maximè ad potum laudauit, neque enim hyeme putrescunt, aut æstate, neque supercalescunt, sed quodam motu agitantur: quinimò quasi per sabulum deriuatę, & percolatæ omni crassitie, & fomite putredinis exu-
C untur: quotannis autem inundans Nilus desidem extrudit, recentem infundit, vnde intra proprios margines nec antiquantur, nec inarescunt. Palustres igitur aquæ eo nomine veniunt vituperandæ, quòd putridæ sint, viscidę, bullosæ, lutidæ, vliginosæ, crassę, æstate calidę, hyeme frigidæ; cum enim desidæ sint, & immobiles, externarum caussarum suscipiunt facilè impressiones omnes, caliditatem & frigiditatem. Præterea hyeme ob ambientis similem
D qualitatem, nec interni vlli adsunt cuniculi, ex quibus scaturient aquæ; vnde calorem intra viscera terrę contentum possint reliquis aquis successiuè communicare. Æstate autem tum propter putredinem, tum propter vim externę causę, radiorum nempe Solariũ, necessariò calidæ redduntur: in lacubus quoque id contingit, quamuis non vsque adeò: quamuis enim latentes habeant cuniculos, in quibus calor hye-
E me latet, & continuò aquis de nouo scaturientibus cõmunicetur; nihilominùs cùm nõ tanta superreddatur aqua, vt in fluentibus; cumq; maior sit illius quantitas, quæ deses est, & firma manet, quàm eius, quæ de nouo influit, ambientis iniuriis exposita, potiùs eius naturam, & qualitates imitabitur.

Καὶ ὀδμὴν ἔχοντα. Et odorem habentes.] Qualitas hæc propriè palustrium aquarum est, dictio verò hæc Ionica est, cuius loco Attici ὀσμὴ dicũt,
F & quamuis hanc aquam habere odorem intelligere possimus qualemcunq;, & bonũ, & malum, cùm ea, quæ commendatur, omni prorsus odore carere debeat, ita vt odorata aliquando, siue bene olens aquæ optima dicatur, quæ omni prorsus caret odore, satius tamen esse duxi fœtentem vertere, vt speciem odoris intelligeremus: sic enim redduntur ob diuturnam moram, qua aut veram putredinem, aut putredinis specimen quoddam concipiunt. Crassæ etiam sunt, tum ob longam moram, qua subtiliores partes & per se euanescunt, & in aërem transmu-

transmutantur, & à Sole absumuntur: quæ etiam in lacub⁹ vera est ratio, quamuis enim nouæ continuò aquæ succedant, maior tamen illius pars remanet diutius, quæ ob eas causas, vt crassescat, necesse est. Quòd verò eæ sint tantæ malitiæ causę, explicat iis verbis: [*Cùm enim fluxiles non sint, & aqua pluuia noua semper superaddatur, soleq; exurente necesse est & pallidas esse, & prauas, & biliosas*] Quamuis hęc potissimum vera sint in palustri aqua, quæ reuera non diffluit, lacustribus tamen etiam conueniunt, quòd quamuis latentèr per cuniculos diffluant, vel etiā apertè, non est tamen defluxus ille ad salubritatem sufficiens, quòd tota aqua moueri debeat, & diffluere, tum præterea in aperto loco per glaream, & ad Solem: in lacubus autem maior pars aquarum firma manet: Sol autem quotannis exurit, id est, partes subtiliores consumit calore suo; vnde necesse est eas esse pallidas. ἄχροα Cornarius decolores vertit: sed meo iudicio non satis commodè: quamuis enim nomen illud optimè decolores significare posiit, cùm tamen reperiam tum apud Hippocr. infrà, tum apud Galenum primo de San. tuenda, & Plin. lib. 30. Naturalis histor. perfectissimam illam aquam esse, quæ omnino, sicut sapore caret, ita etiam omni colore sit destituta: & cùm hic de palustrium aquarum malitia agat, meritò non decolores (sic enim ex parte bonæ essent) sed pallidas potiùs vertere debemus: palliditas enim ex luti turbulentia, & natiua aquarum claritate componitur: ἄχροα autem pallida significare quandoque manifestum fecit inter alios Galenus, qui primo ad Glauconē in hoc significatu ea dictione vsus est, cùm dicit: ἡ τῶν ὀφθαλμῶν κοιλότης καὶ ἡ αὐτῆς ἄχροια; & de pallore necessariò intelligitur.

Et biliosas.] Censuit Alemanus biliosam aquā appellari, quòd ex ea biliosi humores facilè generentur: quod, inquit, tela palustribus aquis superinducta viridis indicat, quod enim putrefit, in bilem facilè vertitur. At hac ratione nunquam mihi in mentem venire potuit, aquam aliquam impermixtam biliosam dici posse: Verùm hanc rem à paucis admodum consideratam, & à nemine rectè discussam diligenter cōsideremus, si aquæ natura consideretur, facilè quilibet intelliget impossibile esse aquam, qua aqua est, in bilem verti: cùm enim simplex sit elementum, vix mente concipi potest, ex ea sola posse mixtum generari; cùm imperfecta etiam quælibet mixta duobus saltem debeant elementis esse constituta. Quid quòd aqua naturâ suâ tantum abest, vt bilis generationi præbeat occasionem, vt potiùs illi sit temperamento aduersissima, cùm altera omnium frigidissima, & humidissima sit ferè; bilis verò omnium, quæ in nostro sunt corpore humorum calidissima, & siccissima. Accedit, quòd bilis cùm excrementum sit in nostro corpore, non nisi per coctionem producitur, simplicium ve-

A rò nulla talis passio esse potest: nam coctio definitur ab Aristotele quarto Meteorolog. esse perfectionem à naturali, & proprio calore ex oppositis passiuis; hæc verò non nisi mixtorum est. Quinimò si species coctionis considerauerimus, sola elixatio posset illi conuenire, quæ alioqui ab Aristotele eodem libro si de propria intelligamus, quæ coctio est ab humido calore eius indefiniti, quod in humido est, aquæ denegatur: sed, inquit, humidis fortasse

B aliam conuenire, quæ impropria est, & metaphorica. Quinimò ne hoc quidem modo dici potest aqua elixari, si simplex fuerit; at ne putredo etiam, per quam aliqui ex aqua bilem generari somniarunt, in aqua simplici esse potest: cùm sit corruptio in vnoquoque humido propriè secundum naturam caliditatis ab aliena caliditate: aqua verò siue simplex sit elementum, siue potabilis; hæc nostra quomodo per se putrefiet, si nullam propriā habet ca-

C liditatem? Quòd si quarto Meteorolog. dicebat Aristoteles omnia elementa, vno igne excepto, putrescere, id intelligendum est ob illorum permixtionem: nam solus ignis ob perennem illum circularem motum, & ob locum superiorem, purissimus conseruatur: cætera verò corpuscolis cùm sæpenumerò permisceantur, illorum ratione putrescere dicuntur. Quòd si qui dixerint, aquam potabilem hanc nostram hoc modo esse permixtam, &

D proptereà posse in bilem verti, hocque confirment Hippocr. auctoritate tertio de Ratione victus in morbis acutis 40. cùm dicit, aquæ, quæ in acutis bibitur morbis, nullum sanè aliud habeo, quod illi concedam officium. Neque enim in pleuriticis tussim sedat, neq; sputum educit: imò cæteris minus, si quis aquæ potione prorsus vtatur. Verùm si inter oxymeli, & mulsam paululum aquæ instilletur; ob qualitatis potionum transmutationem sputū

E educit: Nempe intus inondationem quandam parit: aliàs neque sitim sedat, sed amarescit; nempe ei, qui sua prę natura biliosus existit, ea est biliosa. Hypochondrio præterea est mala, atque etiam pessima, biliosissimaque, & vires maximè labefactat, &c. vbi Galenus in Comment. corrumpi quantòmuis optimam aquam in ventriculo bilioso scribit, & manifestiùs tertio de Fract. 49. cùm aquam in biliosis bilem fa-

F cere scribit: docent autem iidem, quomodo ex aqua bilis generetur, quòd diutius in cauitatibus calidis retenta aduratur, & in bilem per adustionem vertatur. At ne hanc quidem aquā aptam esse censemus, vt ex ea bilis generetur: docuit enim Galen. citatis duobus locis Hippocr. loqui de optima, & simplicissima aqua, quæ licet elementorum simplex non sit, minimè tamen omnium est permixta: at & illa est admodum frigida, & humidissima; quomodo igitur in contrariam naturam tam breui temporis internallo poterit transmutari? Accedit, q.

licet aliquam leuem admodum mixtionem habeat, nunquam tamen tanta, aut earum rerum potest esse mistura, vt in bilem reuera posit transmutari, cùm calida hæc, & sicca esse deberent, quæ omnino in optima aqua nulla esse possunt. Postremò aqua in lebere igni apposita nunquam amarorem contrahit, ergo multò minùs assumpta in corpus; nam hæc elixatio est licet impropria, quæ à calido humido fit, illa potiùs est assatio licet impropria, cùm à calido sicco fiat; at si ex aqua per vlteriorem coctionem bilia produci posset, cùm hęc calidissima; & siccissima sit, à calido potiùs sicco produceretur, quàm ab humido. Quid igitur dicendum est? Censeo ipse biliosam dici posse aquam, & eandem amarescere duplici ratione, aut quòd ob naturalem eius frigiditatem assumpta, obstructis primò internis canalibus, si biliosa inueniat excrementa, illa in quantitate augeat, illis sese insinuans, & mox quantitate aucta, tum ab aquæ liquiditatem, tum ob acrimoniam; & subtilitatem, poterunt vndequaque faciliùs permeare, & effectus bilis producere: quamuis ipse semper censeam acrimoniam earundē ob aquam retundi: quod docet Hippocr. locis citatis: cùm aquā in acutis morbis, potissimū si biliosus sit ventriculus, neq; sitim sedare scribit, sed amarescere, & biliosam reddi, & hypochondriis esse molestam: neque enim sitim sedat, quòd hæc ex calore, & siccitate oris ventriculi, & ex siccis fuliginib. sursum eleuatis fiat: ingesta verò aqua cùm bilem in quantitate adaugeat, poterit vtraque ratione sitim non sedare, subministrando continuò magis, ac magis biliosas fuligines, & multitudine supernas vētriculi partes magis impetendo: biliosa verò redditur, quòd biliosis excrementis admisceatur, qua ratione amarescit; infensaq; est hypochondriis, quòd ea in acutis morbis soleant esse obstructa: quocirca aquæ biliosæ iam factæ transitum impedientes, molestiam patiuntur, & mordicationes. Alia ratione biliosa dici potest aqua, & bilem augere, vbi medicamentosa fuerit, & alicui rei permixta, quæ facilè in bilē versti posit, quales sunt sulphureę aquæ, aluminosę, aut similes. Quomodo igitur hoc loco palustres aquas estatis æstate dixit Hippocr. esse biliosas? ánne vt Alemanus, qui biliosas cēsuit, quòd ex iis reuera bilis posit produci, tanquā quòd in illis aliqua adsit res, quæ bili generādę sit idonea, aut ex aquę substantia in bilem mutata? minimè omnium, si diligenter aquarū palustrium naturā consideremus: cùm enim crassæ sint, fæculentæ, & limosæ, potiùs atrum humorem, aut pituitosum, poterunt producere: quod indicant lienes magni, qui passim visuntur in iis, qui similibus aquis vtuntur: bilis autem flaua cùm ex subtilissima semper, & facilè inflammabili materia producatur, tantum abest, vt ex aqua produci posit, quòd si ex aqua bilis reuera posset generari, hæc omnino inepta

A reddita esset ad talem formam suscipiendam; cùm eius tenuissimæ partes sint consumptæ à Sole, terrestres verò remanserint. Manifestum igitur est, biliosas hic intelligere, quòd ob crassitiem diutius contineātur in ventriculo, & visceribus: cùm verò ob tempus anni calidum bile refertæ sint cauitates, aquæ bili admiscētur, & hac ratione biliosæ dicuntur.

Hyeme verò glaciatas, frigidas, & turbatas ob niuem, & glaciem] Sicut æstate calidas, ita hyeme frigi- B das, & glaciatas esse dicit, eò quòd in lacubus tanta non suppeditetur materia ex internis terræ calidis penetralibus, quo tempore quanta necessaria foret pro caliditate communicanda reliquæ parti: In paludibus verò, & stagnis nulla omnino subministratur materia ex laticib⁹, sed tota, vt diximus, collectitia est: quocirca necessarium est tum naturalis, & proprij temperamenti ratione, tum ob aëris ambientis algorem, obq; niues eo tempore in illis collectas fri- C gidissimas esse; prægelidas, & perturbatas ob crassitiem, quam tum ob limum sortiūtur, tum ob niuem, & glaciē; euaporatis enim & expressis à frigore tenuissimis partibus, & humidis in glacie, vbi dissoluatur, iterum ingens remanet frigiditas, item & crassities; glaciare enim aquas violenta quædam est passio, & excessus, teste Aristot. 4. Meteor. imò si Alex. Aphrod. in Quæst. naturalibus credimus, vera est eiusdem aquæ corruptio: vbi enim semel aqua concre- D uerit, nunquam postea ad pristinam redit substantiā, humido iam fermè corrupto, amissoq; quicquid clarū, tenue, leue, & dulce in aqua reperiebatur: eo verò q, & grauissimum, & turbidissimū reperitur, introducta siccitate. i. siccioribus, & terrestrioribus partibus remanentib⁹.

Ita vt pituitosissimæ, & raucosissimæ existant] Pituitosissimas, & raucosissimas appellat, quòd pituitosis excrementis corpus repleant, & homines maximè raucos reddant, aqua enim omnis E cùm frigida sit, & coctiones effugiat, pituitam solet generare, intemperiem frigidam in membris inducēs, & crudiorib. excrementis admixta, eos in quantitate augens; palustris aūt cùm frigidissima sit, & crassissima, indomitaq; , pituitosissima erit. εἶναι δὲ βραγχώδεστατα, hæc verba in Aldino codice non reperiuntur, ex Basiliensi tamen & manuscripto addenda sunt; siquidē & pectori, & instrumentis inseruientibus voci frigida, vt nix, & glacies, sunt insensissima, te- F ste Hipp. lib. 5. Aphor. 24. cùm enim adeò frigida sint, similē cerebro introducūt qualitatem, cuius ratione minùs cōmodè alimentū à natura illi pro nutritione demandatū potest concoquere, vnde & multa excremēta cruda, & frigida excitātur, quæ deorsum transmissa, cùm tracheam arteriam exasperatam, & constipatam à frigore inueniant, & reddant magis talem, eadem reddunt vocem asperiorem, & raucam, & grauem. Quod etiam licet in quibusdam circa Alpes locis manifestè conspicere, in quib. quą-

uis

uis palustres aquæ in vsum non veniant; cùm tamen fontes, è quibus bibunt, contumacem aquã, & crassam ob aquas ex niuib⁹ liquatis in illis simul collectas continaant; raoci fiunt, & gutturosi reddũtur, vt circa Alpes in ea parte agri Thaurioi cõspicitur, quæ anlerũ vallis à voce, quam edunt, nuncupatur, q, aquas bibãt frigidissimas, & multùm terrestres, quales sunt, quæ ex liquatis niuibus fiunt, frigidũ aũt repugnat voci, crassum autem, crudum, & terrestre cum aquea tenuitate laryngi, asperæ arteriæ, tũ & musculis guttoris, sese insinuat, & inhæret tenaciùs, vnde & raucedo vocis exauditur, & tumor durior fit in gutture ibi indurara materia: id ipsum patiuntur, qui Alpas habitant, & pyrenæos montes: nam perennes hi populi habent niues, quæ continuò liquantur, distillaturq; in puteos eorom, & fontes, quos bibunt, q, si ex fontanis tum fluxilibus, tum residibua ebibitis aquis hoiusmodi sequuntor incõmoda, certè multò certius iisdem rationibus ex lacustribus, & palustribus aquis, in quibus & nioes cadunt, & ex niue liquara aquæ colligũtur, & glaciantor, accidere credendum est.

III.

Τοῖσι δὲ πίνουσι, σπλῆνας μὲν αἰεὶ μεγάλους εἶναι, καὶ μεμυωμένους, καὶ τὰς γαστέρας σκληράς τε καὶ λεπτὰς, καὶ θερμάς. τοὺς δὲ ὤμους καὶ τὰς κληῖδας, καὶ τὸ πρόσωπον καταλελεπτύσθαι. ἐς γὰρ τὸν σπλῆνα αἱ σάρκες ξυντήκονται, διότι ἰσχνοί εἰσιν.

Bibentibus autem splenes semper sunt magni, & pleni, & ventres duri, & tenues, & calidi. Humeri verò, & claniculæ, & facies attenuata: in splenem enim carnes colliquantur, qua ratione gracilee euadunt.

Noxas, quæ ex potu vitiosarum aquarum eios generis, cuius iam meminimus, aggreditur explicare: primumq; magnos, & turgentes admodum lienes reddi in iis scribit: ea enim ratione lienem corpori nostro adiunctũ esse, cõmunis est anatomicorum illustrium senteotia, vt quod lutosi, fæculenti, crassiorisq; in sanguinis per iacur elaboratione superfluit, vlterioremq; præparatiooem requirit, id totum à liene recipiatur, non secus, quàm q, tenuioris, leuiorisq; in sanguificarione superfluit, in vesicula fellea recipitur: illud aũt ad se lien per venæ portæ truncum tanquã familiarius allicit, & exugit, qood attractom meliùs conficeret, elaboraret, ac suæ notritioni aptius redderet: vt autã huiusmodi genus crassioris materiæ continere posset, spongiosum, rarum, & laxum natora produxit: Vnde dicebat Hippoc. siue quisquis auctor fuit, lib. 4. de Morb. num. 2. lienem, & caput maximè esse spongiosa mẽbra: & eadẽ ratione inferiùs particula eiusdem lib. 14. dicebat: capot, & splen hac ratiõe maximè morbis tentantur, tum q, vt cætera membra, ex causa in se genita solent lædere, tum & aliunde susce- A pta ob eorundem magnam & laxitatem, & capacitatem. Cùm igitur palustres, lacustresq; aquæ crassæ sint, & lutulentæ, vt dicebamus, vbi in vsum pro potu trahantur, necesse est, in ea, qoæ in iecore fit, sanguinis elaboratione multas relinqui partes fęculentas, crassas, & crudiores, quæ cùm à splene trahantor, necesse est magnos, & prætumidos reddi: Cùm autẽ ob crassitiem, & naturam coctioni rebellem, natura illos humores difficiliùs possit attenuare, lien B in duritiem vertitur; & tales sunt, qui splenici, siue lienosi dicuntur ab Hippoc. 4. de Morb. & à Gal. 9. de Comp. med. sec. loc. cap. 2. idq; etiã faciliùs accidit, cùm ob aquarum duritiem soleant alui sæpius esse adstrictæ.

Et ventres duri] Per duros Alemanus inquit intelligi adstrictos propter copiam multam bilis excrementa resiccantis, aut propter flatuũ multitudinem: quasi verò bilis copia non potiùs apta sit laxam nimis aluũ reddere, qua ratione C etiam canalis ille à fellea vesica intestino duodeno nõ procul à ieiuni principio à natura fuit inplantatus, vt depulsa in intestinis à vesicula bilis mordens, & irritans, intestinorum expultricem segniorem ad fæces excernendas stimulet, atq; incitet, simulque eo iam functa officio, inutilis, & excrementitia tandem extrà pellat. Duriores igitur ventres intelligit totum ventrem inferiorem ad tactum duriorẽ ob crudas aquas, & crassas diutius in iis partib. firmatas; D cùm omnes in liene recipi nequeant, quib. tensiones in iis partibus fiunt, maximè cùm flatus etiam adsint.

Tenues.] Tenoes appellat graciles, & extenuatos deficiẽte sanguine nutririoni apto, ex quo carnes generautur: quomodo enim ex omero, & circumiacentibus partibus sanguis ad nutritionem commodus poterit transmitti, si totus sua natura crassior, minus per angustissimas illas venulas aptus est permcare.

E *Et calidi*] Certum est Hippoc. ventres calidos hîc non ea caliditate intelligere, quæ naturalis est, mitis, & ad tactum suauis, in sanguine temperato, & spiritib. consistens, sed altero calore, qui acer est, insuauis, & mordax, & ad tactum igneus; cùm enim non probè sanguis in iecore ob crassitiem præparetur, & bilis sæpenumerò ad propriom locum non possit transmitti obstructis viis, sæpè etiam internorũ viscerũ fiunt obstructiones, vnde & putredo excitarur, & co- F ctiones interturbant, & cibi in nidorosam qualitatem versi corrumpuntur: vnde calida intemperies semiputrido sanguine, & plus quã oporteat calido per vniuersum foso inducitur: hæc ast caliditas, quę in bibentibua aquas palustres in ventre persentitor.

Humeri autem & claniculæ, & facies attenuantur] Supernas partes, quas septum transuersum interstinguit omnes vsu aquarũ palustriũ contabescere scribit; & rationẽ subdit: [*in splenem enim colliquantur, vnde graciles euadunt*] per quæ verba me-

A iudicio nihil aliud sibi voluit Hippoc. quàm q; lib. de Locis in hom. patr. 36. repetit, cùm dicit: fit magnus splen, cùm corpus attenuatur: ex iisdem enim splen florescit, ex quibus corpus cõtabescit: quibus verbis illud meo iudicio intelligit; quòd cùm malè ventriculi concoctrix facultas ex potu aquarum palustrium afficiatur, nec in secunda huiusmodi error corrigi valeat, cùm potiùs & iecoris concoctrix facultas eadẽ ratione vitietur, necesse est & chylum incoctũ
B patari, quo sæpe os madet, & sputio multa fit; sanguis etiam crassior efficitur, crudus tamen, qui cùm nõ ita facilè & permeare corpus, & soperoas partes petere possit, in atrophiam facilè partes illæ incidunt, & contabescunt, vnde colliquari dicuntur ob non subministratõ alimentum: qui sanguis crudior ad splenem cùm deferatur, dicuntur in splenẽ carnes colliquari, cùm potiùs tanquam ad locum determinatom ad hoc à natura, & tanquam ad imbecilliorem
C partem cruda, & crassa attrahantur: hoc aũt potissimum in humeris, clauicula, & facie obseruatur: quoniam quamuis cæteræ omnes partes malè nutriantur, & eadem atrophia laborẽt; nihilominùs cùm ad splenem tanta trãsmittatur quantitas materię, necesse est ad crura, & pedes quandoq; eiusdem materiei portionem transmitti; vnde non graciles, sed potiùs prætumidi iis partibus conspiciuntur sępenumerò: & hoc est, quod in Prob. 5. primæ Sect. Aristot. quære-
D bat, quamobrem tam qui vitioso cibo vescuntur, quàm qui fame diutina laborant, pedibus intumescere soleant. An vtrisq;, inquit, per tabem, & consumptionem illud accidit? Tabescunt enim, & qui esuriunt, quique nullum penitus alimentum capiunt, & qui vitiosè vescuntur, quia, quod assumpserunt, commodè perfrui nequeunt.

IV.

Εδωδὰς τι εἶναι τὰς τοιαύτας, καὶ διψηράς.

Et edaces tales, & siticulosos esse par est.

Quomodo hic Hippoc. edaces, & siticulosos eos esse dicat, qui palustribus aquis pro quotidiano potu communiter vtuntur, quibusque splenes & magni, & turgidi esse solent, non vnam habet difficultatem. Primùm enim dubitari potest, quomodo edaces esse possint, si prę-
F ternaturali, & aduentitio calore ventriculũ habent affectum: siquidem potissimam non naturalis famis causam Galen. j. de Sympt. causis in frigiditatem ventriculi refert: inter potissimas autem, & continentes causas, quibus fames impeditur, calorẽ recenset, qui solida corpora dissoluit, & ad attractionis munus reddit minùs prompta. Præterea si lutulentæ sunt huiusmodi aquæ, quomodo ex eius potu ventriculus non vitiatur, & quasi lutulenta crusta non inducitur, vnde famem impediri necesse est? Ac-
A cedit, quòd si siticulosi sunt, edaces esse nõ possunt, & econtrà, si vera est superior Hippoc. sententia, de iis, qui ventis septentrionalibus expositi sunt, quos dicit edaces esse, non autẽ bibaces: quòd non possit simul stare & multa cibus, & copiosa potio: idq; nos quotidiana experientia comperimus, qui dum hyeme multa ad famem sedandam ingerimus, minùs bibaces esse solemus, & econtrà, æstate, quo tempo-
B te multum potare solemus, minor fames soleat excitari; nec immeritò, si famis, & sitis nõ naturalis contrariæ omnino sunt causæ, cùm illa à multa ventriculi frigiditate, hæc à multa caliditate soleat excitari. Alemanus, vt forrasse has euitaret, hanc particulam interpretatur, quòd ij hyeme sint edaces, æstate siticulosi. Verùm an ad propositum ea sit, & an Hippocr. verbis consona, quicunque potest animaduertere, qui verba Hippocr. diligenter legerit; neque enim vllam penes anni tempora huius sitis, &
C famis ponit differentiam, sed simpliciter tales, & edaces, & bibaces esse testatur. Præterea dictio καὶ dictioni διψηρὰς addita omnem tollit controuersiam: si enim diuersis temporibus corpora iis passionibus affici intelligeret, non coniunctiua propositione vsus esset, sed disiunctiua; neque tamen etiamsi eo modo exponatur, Hippocr. difficultatibus propositis fit satie. Quare meo iudicio ita exponendus est Hippocr. edaces esse, & siticulosos quocun-
D que tempore; quamuis certum etiam mihi sit, penes diuersitatem illam temporum magis, minúsve augeri, aut minui. Edaces igitur sunt propter famem duplicem tum naturalem, tum præternaturalem: naturalis siquidem ea ratione adest, quòd cùm vniuersum corpus contabescat ex defectu boni sanguinis, solus autem lien copiosum ad se trahit humorem, necesse est famescentia membra ab hepate, quod pro eorum nutritione aptũ sit exugere: quod
E cùm in parua admodum ea, quam diximus, ratione, quantitate sit, & iecur à ventriculo per attractionem exposcit; suctus autem ille quid aliud est, quàm naturalis fames. Accedit etiam, quòd si vera est communis Galen. & cæterorum ferè omnium medicorum opinio à liene portionem quandam melancholici succi regurgitare, vt ad famem etiam stimulos aciditate sua addere possit, corrugatis ea qualitate internis ventriculi tunicis, necesse quo-
F que est in iis hanc famem, & præterea præternaturalem, quòd terminos naturæ excedat, excitari. Siquidem prætumidi, & nimium turgentes lienes facilè ad ventriculum illius humoris portionem transmittunt: id nos quotidiana docet experientia in melancholico morbo, quem hypochondriacum appellant, & in febrientibus quartana febre; qui quandoque tam vehementi fame teotantur, vt vel in ipsius accessionis principio magnam ciborum copiam quãdoq; soleant ingurgitare.

Siticulosi eutem, & bibecès sunt, ee ratione, q̃ cùm ventres inferni duri, liqueti, & calidi admodum sint, natura primùm, quod humidi deficit, appetit potu supplere: caliditas autem ille aduentitia, cùm interna ferè omnia membra occupet, putredinemq́ue quasi secum inuehat, siticulosos efficere necesse est; vt superiùs ex Hippocr. sententia docuimus: is enim 6. Epid. Sect. 4. T. 15. percalidos netura refrigeratione, & aquæ potu indigere testatur: percelidos autem acrem caliditatem, & prærernaturalem habentes intelligit. B Quomodo igitur, vt difficultatibus tandem satisfaciemus, edaces dicit, si qui calido sunt ventre, tantum abest, vt famescant, vt potiùs contraria affectione laborent, vt Galeno placuit. An ventriculus horum frigidus est, reliqua eutem viscera calidiora? per ventres enim duros, & calidos, non ventriculum exposuimus superiùs, sed ventrem inferiorem, intestine, lienem, hepar, & alia complectentem: nec certè ab re: C cùm ventriculus ex continuo harum aquarum potu in frigidam neturam, & tempereturam conseruetur: reliqua autem viscera ob eas, quas diximus, causas, calida præter naturam efficiantur. Potest igitur fames esse in huiusmodi corporis habitudine: Aquarum autem fæculentia non eufert famem: siquidem fæx omnis, & lutulenta materie à iecore ettracta, tandem tote lieni relinquitur, vnde postea aciditate quadam contracta, & ventriculo impartite, iterum famem excitat. D Hippocrates eutem à nobis superiùs exposita senteutia, qua quempiam & edacem, & bibecem simul esse non posse dicebat, nobis non eduersatur, si ita exponetur, vt à nobis factum est superiùs: quamuis enim naturalis femes magna, & multa comestio esse non posit, eum multe siti nerurali, & multa potatione (de his enim eo loci locutum Hippocr. ibi docuimus) prærernaturalis tamen fames, & sitis, aut vne neturalis, alrere præter naturam simul sse possunt: E id quartana febre laborantes possunt ingenuè atrestari, qui in accessionibus tanta quendoque fame laborent, vt ex ea aliquos in animi deliquium incidere viderimus, quos etiam ob maximum febris incendium maxima etiem siti laborare obseruauimus: illius quidem causa erat melãcholicus suecus internas ventriculi tunicas aciditate corrugans, posterioris eutem febrilis caliditas: F neque igitur sibi ipsi, neque rationi repugnar hæc Hippocr. quem in præsentia explicauimus, sententia.

V.

Τάς τε κοιλίας ξηροτάτας τε καὶ τὰς ἄνω, καὶ τὰς κάτω ἔχειν, ὥστε τῶν φαρμάκων ἰσχυροτέρων δεῖσθαι. τοῦτο μὲν τὸ νόσημα αὐτέοισι ξύντροφόν ἐστι καὶ θέρεος καὶ χειμῶνος.

Et ventres siccissimos tum suprà, tum infrà A *habere; vt & medicamentis validioribus opus habeant: atque quidem hoc vitium tum æstate, tum hyeme est familiare.*

Quid per τὰς κοιλίας intelligi oporteat, vbi cum dictionibus ἄνω & κάτω coniungatur, satis superque superiori lib. docuimus: diximus enim sæpenumerò illis additis particulis per superiorem ventrem significari partem cauam supra diephragma, in qua spiritualie membra cõ- B tinentur, per inferiorem autem reliquam infra thoracem corporis vsq; ad pubem portionem. Aliquando eurem per superiorem, venrriculum, per inferiorem, aluum intelligere docuimus: in que significatione posteriori Hippoc. hoc loco sumpsisse crediderim: cùm enim statim adeò adstrictos ventres hos vtrosq; & siccos esse doceer, vt medicamentis euacuantibus validioribus opus sit, ad eos euacuandos, nobis ostendit se per ventrem supra venrricu- C lum, qui vomitoriis, per infernam aluum, qui deiectoriis medicamentis euacuari solent, intellexisse. Vnde setis Alemanum expositorem hoc loco mirati non possum, qui in prima expositione per ventres superiores thoracem intelligit, qui tamen medicamentis purgantibus per vomitum euecuari non posit; sed in progressu illius Comment. multò magis est reprehendendus, cùm dictionem ξηροτάτας, oculis quasi clausis Cornarium secutus interpretatus D sit calidissimos, erque ite exponit, quòd ventres cùm duri, & calidi sint, mordaci illa, & prçternaturali caliditate, & has partes magis incalescere necesse sit. Quasi verò non sit manifestũ dictionem illam siccissimos interpretandã esse: cùm nusquam reperiam apud Græcum vllũ scriptorem siue antiquiorem, siue recentiorem ξηρὸς pro calido vsurpari. Præterea cùm iam superiùs dixisset ventres duros esse tenues, & calidos, non erat, quòd hoc loco immedietè ite- E rum repereret ventres & supernos, & infernos esse calidissimos: Adde quòd ea, quæ sequuntur, omnino nõ admittunt huiusmodi versionem: non enim, q̃ ventres calidissimi sint, sequtur vtendum esse medicementis validioribus. Vertendum igitur est per τὰς κοιλίας ξηροτάτας, ventres siccissimos: nec quidẽ abs re: cùm aquæ huiusmodi rardi sint trãsitus, & diutius circa præcordia edhærescant iis infrigidatis partib. siccissimos ventres, id est, adstrictos admodũ (sic F enim & Celsus interpretatur) reddi necesse est: quinimò & ea, quę excerni solent, dura sint, & ad euacuendum contumacia: docuimus enim iam vniuersum corpus cõtabescere, & exiccari iis, qui huiusmodi aquas bibunt, ita vt in lienẽ colliquari dicatur; vnde venrer pro sui elimento cùm non satis habeat, vnde assumat, humidiores pertea ad se trahit, quò fit, vt fæces diutius in corpore retineantur, vt si quid boni remeneat, exugatur; qua ratione fæces durissimæ, & siccissimæ redduntur.

Accedit (hæc autem & superno, & inferno exicando communis est causa) quòd cùm bilis stimulus quidam sit tum ad infernam deiectionem, tum etiam ad expulsionem per vomitũ, & in iis nõ multum prædominetur, sed potiùs humor melancholicus, qui siccissimus est, & retentrici potiùs facultati inseruit, efficitur, vt ad euacuationem minùs prompti reddantur: Scimus enim austera omnia adstringentem, & exiccantem facultatem habere: melancholicũ verò succum huiusmodi sapore esse præditum B docet Galenus 1. in primum lib. de Morb. Vulg. C. j. & 2. Sect. Aphoris. 21. Cùm igitur tanta in iis melancholici succi copia aggregetur, qui & ad ventriculum ex parte demandatur, & ad intestina trãsmittitur, necesse est & suprà per vomitum, & infrà per deiectionem excrementa difficillimè posse excerni.

Vt & medicamentis validioribus opus habeãt] Quod ea ratione fit, quòd & natura sua non satis ad euacuationem aptus sit humor is, tum præterea C quòd è principali sede longiùs distet; postremoq; quòd docuerit Galenus 2. de Arte curat. ad Glauc. cap. 5. fortissima medicaměta, & extrinsecus adhibita, & internè assumpta facilè splenem tolerare. Quòd si quis obiiciat in melancholico succo euacuando placidè, & leniter admodum esse agendum, communem esse omnium medicorum opinionem: is etiam sciat in vniuerso superfluente huiusmodi materia melancholicà leniter omnino esse agendum: at v- D bi iam à natura segregata est, aut transmisse ad locum determinatum, paratis viis, attenuatoq; humore posse nos validioribus medicaměntis, iis potissimum, quæ ad splenem proprietatem habent determinatam, humorẽs euacuare. Et hoc est, quod medicinæ parens Hippocr. 2. de Morb. par. 60. docebat iis verbis: Spleneticum ne purges, neq; succis, neq; lacte, neq; sero, sed eo, quod modicum ingestum multum educet, purgabis: neq; enim in repleto adeò liene ex- E pedit largam medicamenti potionem propinare: sed valentioribus agendum, quorum leuis portio potest, id quòd expetimus, euacuare. Neque enim ita hæc sententia intelligenda est, vt medicamento vno validissimo exhibito tentemus totam materiam euacuare: certum enim est virium vt plurimum in iis esse imbecillitatem ob atrophiam, & cacochymiã: quãuis enim si in principio morbi fuerimus, possimus valido medicamento in multa satis quan- F titate vti, vbi tamen morbus progressus fuerit, & vires imbecilliores redditæ sint, validiorib⁹ quidem erit agendum, sed diminute quantitate, vt ad præstitutum locum peruenire, & determinatum humorem possimus euacuare, citra tamen multam virium deiectionem.

Et quidem hoc vitium tum æstate, tum hyeme est familiare.] Cùm in præsentia non de morbis agat, sed de siccitate, siue alui adstrictione, dictionẽ *vitium* nõ vertimus morbum, sed vitium, quod familiare est iis qui aques palustres bibũt, non modò hyeme, sed etiam æstate: cùm enim sem per vigeat causa siccitatis, eundem quoque effectum semper vigere oportet.

VI.

Πρὸς δὲ τούτοισιν οἱ ὕδρωπες τε πλεῖστοι γίνονται, καὶ θανατωδέστατοι.

Ad hæc autem iis etiam hydropes plurimi generantur, & lethalissimi.

Si pars altera alteri transmitti humores, vbi plus, quàm oportet, humoris susceperit, ita vt continere amplius nequeat, cæteris adiacentibus transfundi necesse est. Lien igitur ob spongiosam naturam à ventre, & adiacentibus partibus indomitas & fæculentas aquas, vbi ad se traxerit, aut transmisses receperit, in tumorẽ eleuatur, & repletur: vbi verò amplius recipere non valet, distributo humore, & diffuso corpore, & potissimum adiacentibus partibus fit hydropa. Quamuis verò ex tribus hydropis speciebus, & quæ tympanitis dicitur, & quæ anasarca, quandoq; possit in iis produci, frequentior tamen esse solet ascites, quæ & ex equa fit, & ex liene potissimum læso, abdominiq; propriam materiam communicante: cùm enim adeò repletur lien, ceu rimis quibusdam dehiscere videtur, & eius ambiẽs membrana rimis quibusdam factis disrumpi: vnde aquosus humor amplius contineri non potest: vnde sensim quasi ex nimium repleta spongia stillabit ad vacuum abdominis spacium, tanquam per occultos cuniculos sibi viam parans: illud tamen semper intelligimus in consensum tractũ esse etiam hepar; cùm quinto de Locis Patientibus Galenus manifestè ostendat nullam hydropem eo bene valente fieri.

Et lethalissimi] Cùm non satis inter se conueniant, & antiqui, & recentiores medici, quænã ex tribus hydropis speciebus tympanite, ascite, & anasarca deterior, curatuq; difficilima sit, non satis erit facile intelligere, quid per lethalissimos hydropes hoc loco intelligat. Auer. enim 3. Collect. cap. 21. tympanitem multò omnium lethalissimam esse testatur. Alij & magni quidem nominis viri id hyposarcæ tribuunt, quòd non modò iecoris facultas concoctrix læsa in hoc affecta sit, sed etiam carnosarum partium omnium, id afferente Gal. 4. de Ratione vict. in morbis acut. at in hydrope aquosa, non partium omnium, sed iecoris solùm læsa est facultas concoctrix. Prætereà, inquiunt, ascitie fit ex materia, quæ in venia inclusa est quadam colliquatione, & resolutione in tenuem, serosumq; liquorem; at sine calore hæc fieri minimè possunt; anasarce autem omnem aufert caliditatem. Crediderim tamen ipse omnium pessimam esse ascitem: quòd enim tympanite deterior sit, vel illud facit manifestum, quod Galenus docuit 4. Aphoris. 11. vbi tympaniten vitio

tio ventriculi potissimum, illam autem iecinoris fieri asserit. Præterea in flatus generatione non vsqueadeo diminutus est naturalis calor, vt in aquæ productione. Quòd verò etiam anasarca deterior sit, inde ipse colligo; quòd, etsi in hac pluribus corporis partibus vitium communicetur, minor tamen in hac eadem est intemperies, siquidem in illa vniuersum corpus pituita, pituitosoq; sanguine redundat, qui, etsi perfectè coctus non sit, suscepit tamen concoctionis initium, nec toto genere est præter naturam, cùm possit ad benignum reduci, si calor naturalis vigeret. At contrà in ascite tenuis, & aquosissimus humor est, qui toto genere à cocto humore distat, nec vlla ratione coctionem admittit: cuius etiam sententiæ scimus fuisse Auicen. lib. 3. Fen. 14. Tract. 4. cap. 4. sed quod hac in re omnem meo iudicio tollit difficultatem, est Hippoc. hoc loco, qui lethalissimos hydropes eos esse testatur, qui generantur ex potu aquarum palustrium, quos experientia docet esse ascites: videmus enim id in iis locis, in quibus ob multas vndique confluentes aquas oryzę multa copia seri solet: horum enim incolæ cùm crassiores aquas crudas, & quasi palustres assiduè bibant, in magnos lienes incidũt, & quàm plures eorum post tumorem lienis hydrope ascite corripiuntur, transfusa aqua fæculenta à liene ad peritonæum: quamuis nonnũquam tractu temporis anasarca succedat. Accedit, quòd cùm hîc lethalissimum dicat hydropem, qui fit ex splenis tumore, certum erit de ascite ipsum intelligere: siquidem hyposarca, aut concoctrice carniũ facultate imbecilli reddita sola, aut iecore priùs affecto, transmittenteque ad carnosas partes pituitosum sanguinẽ, efficitur, si Galeno credimus lib. de Sympt. caussis: vbi tamẽ nunquam docuit affecto liene hyposarcam fieri. An potiùs dicendum erit dictionem [*lethalissimi*] esse referendam ad velocitatẽ mortis, quę inducitur, quàm ad facilitatem, vel difficultatem curationis: cùm vnaquęq; hydropis species, vbi confirmata fit, & diuturnam aliquam caussam habuerit, curatu difficilima sit: illudque etiam magis persuadet hoc modo intelligendum esse Hippocr. nempe de omni hydrope, quòd in sequenti particula doceat ex dysenteriis, diuturnis alui profluuiis, & quartanis febribus, quæ iis accidunt sæpe, hydropes sequi: ij verò cuiuscunq; speciei esse possunt; vt quotidiana nos docet experientia.

VII.

Τοῦ γὰρ θέρεος δυσεντερίαι τε πολλαὶ ἐμπίπτουσι, καὶ διάῤῥοιαι, καὶ πυρετοί τε τεταρταῖοι πολυχρόνιοι. ταῦτα δὲ τὰ νοσεύματα μηκυνθέντα, τὰς τοιαύτας φύσιας ἐς ὕδρωπας καθίστησι, καὶ ἀποκτείνει. ταῦτα μὲν αὐτέοισι τοῦ θέρεος γίνεται.

Aestate enim dysenteriæ multæ accidunt, & alui profluuia, & quartanæ febres diuturnæ: A *hi autem morbi producti huiusmodi naturas ad hydropas deducunt, & occidunt: & hi quidem morbi ipsis æstate fiunt.*

Cùm dysenteria sit intestinorum exulceratio cum fluxu materiæ, in iis, qui palustres aquas bibunt, facilè eam exciteri posse verisimile maximè est: siquidem cùm à corrodente, & acri materia fieri soleat, & æstate calor præter naturam adaugeatur, bilis autem supra modũ B crescat, maiorque copia earum aquarum assumatur, quæ etiam maiorem putredinem ex actione Solis contraxerunt, & quandam salsedinem, liene iam repleto, alibi materiam transfundi necesse est; cumq; grauis sit, ad intestine transfunditur, atque excitatur dysenteria, quæ quamuis, vbi mediocris sit, lienosis ex vsu esse soleat, vt docet 6. Aphor. 48. Hippocr. quæ tamen si diuturnior fuerit, ac vehemens, mortem secum adducit, vt docuit eodem lib. Gal. Com C ment. 48. hæc eadem est ratio, cur eodem tempore diarrhϵæ contingant. Vbi enim non adeò acris fuerit materia, quæ ad intestina transmittitur, simplex alui profluuium excitatur: Solẽt aũt, cum ratione sui, tum ratione affectus insequentis in hoc statu esse malignæ: nam quamuis, vbi parum perdurent, ex vsu esse soleant, & à morbo lienem liberare, hoc tamen solùm euenit, vbi morbus in liene habitum non contraxit: at in iis, qui in potum consuetum aquae D stagnantes assumunt, lienis morbus habitum iam cõtraxit, vnde necesse est profluuia huiusmodi esse motus symptomaticos naturæ laborantis, nec amplius materiam retinere valẽtis, vnde etiã lethalia sunt, quia diuturna, & quia inde hydropes generantur, imbecilliori reddita iecoris sanguificatrice facultate.

Et quartanæ febres diuturnæ] Cùm materia fæculenta, & melãcholica exuperet, & lien affectus sit, ex quarum rerũ occasione quartanæ febres E solent excitari, quid mirum, si ex palustrium aquarum potatione, & vsu quotidiano febres quartanæ producuntur? id verò æstate potissimum; cum ratione temporis anni, calor præter naturam augeatur, qui agentis vices gerẽs, humores & magis adurit, & in putredinosam qualitatem vertit. Huiusmodi igitur morbi per æstatem iis, qui palustres, & stagnentes aquas bibũt, euenire solent, ex natura sua mali, sed multò deteriores, ita vt mortem inducant, eò quòd F vbi diutius perdurent, ad hydropas homines ducũt, ad quos necessariò tunc mors sequitur, vt de dysenterie docet Hippocr. loco citato 6. Aphor. 43. & Galenus ibidem: Sicut etiam ad quartanas diuturnas hydropem sequi, & subinde mortem, auctor est Auicen. prima Fen quarti T. 11. cap. 61. & hoc est, quod dixit Hippocr. hîc [*hi autem morbi producti huiusmodi naturas ad hydropas deducunt, & occidunt*] quod etiam quotidiana experientia, & ratione facilè quilibet potest cognoscere: dysenteria enim, aut alui proflu-

uio diutius perdurante, aut quartana, necesse est iecinoris concoctricem facultatem imbecilliorem reddi, diminuto calore naturali, atq; spiritibus, qui proxima facultatum instrumenta sunt, exinanitis. Vnde fit, vt sanguis, qui alioqui primò parum commodè generabatur ob aquarum malitiam omnibus ferè cibis admixtam, omnino iam crudus, & serosus reddatur: Cùm verò serosa hæc, atq; fæculenta portio extrà corpus pelli nequeat tota, sed à liene potissimum attrahatur, nec tota possit in eo contineri, defluit sensim ita, vt tractu temporis spacium illud inter membranam peritonæum appellatam, & intestina impleat, & instar vtris aqua pleni, & vento, pręrumidum esse videatur.

VIII.

Τοῦ δὲ χειμῶνος τοῖς νεωτέροισι μὲν περιπνευμονίαι τε καὶ μανιώδη νοσήματα.

Hyeme verò iunioribus quidem, & peripneumoniæ, & furores morbi.

Ex aquarũ cruditate, crassitie, ac summa frigiditate aluos adstrictas reddi, vnde postea acuti morbi, pleuritides, ardentes febres, & id genus alij producuntur, docuimus iam ex Hipp. sententia: quid igitur mirũ, si in iis, qui stagnantes, palustresque aquas bibunt hyemé, dum vigent ætate, pulmoniæ accidunt? siquidem rem poristatione, & ob aquas huiusmodi epotas corpus multa pituita refertum esse oportet: verùm ratione ætatis, & caloris ob ambientis frigiditatem ad interna reuocati necesse etiá est, & bili admixtam esse pituitam, aut saltem salsedinem contrahere, ea autem vbi aut ob repletum nimis lienem regurgitauerit, ad reliquasq; partes corporis transfundatur, aut à capite deorsum ad pulmones feratur, oportet & excalefieri, & inde putredinem concipere, à quibus causis pulmoniá fieri docuit Galenus 2. de Locis Patientib. cap. 9. & 6. Aphoris. 33. dicebat enim pulmonem aptum natura esse, cùm raræ, & laxæ substantiæ particeps sit, ad omnes humores suscipiendos: quamuis lib. 4. de Caus. pulsuum, cap. 12. de pulsu peripneumonicorũ agens, fateatur pulmoné, cùm laxus sit, & mollis, fistulisq; inanibus vndiq; refertus, à pituitosiori, atque crassiori sanguine inflammari, cùm subtilis, biliosusque fluat ferè, nec cum viscere vlla ratione cohærescere possit: Et Hippocr. à quo cęteros omnes medicos desumpsisse verisimile est, id ipsum manifestè tradidit: lib. enim 1. de Morb. habet hæc verba: Peripneumonia fit, cùm commota, & calefacta pituita, & bile, pulmo præ caliditate traxerit in seipsum de vicinis locis ad ea, quæ iam sunt in ipso: Et percalescit quidem totum corpus, & dolorem exhibet, maximè autem dorso & costis, & humeris, & spinæ, &c. sequitur: Postquam autem attraxit in seipsum, tum bilis, tum pituita sedem in pulmone occupauit, putrescit, & suppura-

A tur, &c. sed quomodo hoc potiùs senibus non attribuit, in quibus & pituita magis abundat, & alui adstrictæ sunt magis? An fortasse quòd non pituitæ modò copia, sed & calor præter naturam acer, & magis copiosus requiritur, vt hic morbus fiat; qui in iunioribus hyemis tempore ob angustiores cutis poros redditos, & ob propriam naturam maior esse solet. Accedit, q. pręterea omnem tollit difficultatem, quòd pulmonum caro in senibus durior, minusq; ad B suscipiendas contrarias impressiones idonea est. At in iuniorib. mollior, calidior, & magis fungosa est.

Καὶ μανιώδη νοσήματα] Furores vertimus, vt propium magis maniæ significatũ Latino nomine, significaremus, cùm insania teste Corn. Celso lib. 3. cap. 18. commune sit genus ad omnia delirij genera: Verùm nec hoc maniæ nomen vnum apud Hippoc. Galen. & cæteros Græcos scriptores habet significatum; si enim propriè C assumatur, est magna mẽtis alienatio læsa imaginatione vt plurimum, & ratione, quomodo definiuit ipsam Aurelianus primo lib. Chronicarum passionum, cap. 5. & ante eum doctus Aretæus Cappadox primo Chronic. Pas. cap. 6. vbi etiam dicit, quòd etiamsi febris coniungatur quandoq; maniæ, non impedit quò minùs addam' in definitione, sine febre, vt à phrenitide, & paraphrenitide distinguatur, quòd tunc nõ à læsa particula febris producatur, sed D aliunde assumpta occasione: distinguitq; à delirio, quod sæpenumerò in senio iam confectis conspicitur, quòd id potiùs sit mentis quędam ignauia, & torpor, marcórve à frigida potiùs causa, quàm verus furor, qui semper calidam, acremq; causam est sortitus: hoc proprium esse maniæ significatum docuit Galen. 2. de Symp. Caus. cap. 7. vnde lib. 1. Prorrhet. Comment. 1. *μαίνεσθαι* (inquit) siquidem furore omnes homines dicunt eos, qui desipiunt citra febrẽ; *φρενι-* E *τίζειν* verò, qui cum febre id patiuntur; intelligitur autem cum continuitate delirij, propter deliria, quæ in acutarum febriũ vigoribus accidunt. Et lib. 3. de Morb. Vulg. Section. 3. vbi dicit Hippoc. nec phrenenticorum vllus valdè insaniuit; ibi Hippocr. hoc verbo *ἐξεμάνη* vtitur: quod explicans in Comment. Galen. dicit, in hoc enim solo, quod continuè insit cum febre phrenitim intelligimus, nullo alio à mania differentre, præterquàm febre: quod etiam tertio F de Locis Patientib. cap. 5. repetit: Fit autem à calida, & mordaci humore cerebri substantiam imbuente, qualis est atra bilis, maximè autem ea, quæ ex flauæ bilis adustione generatur: ex qua ferociùs, quàm ex alia atræ bilis specie furere solent maniaci; vnde Paulus lib. 3. cap. 14. dicebat: si quando verò perassata plus æquo flaua bile in atram facta iam fuerit permutatio, maniam afferre assolet, in qua ferociùs, quàm in melancholia ferociunt: maior igitur, & minor est furor pro varia humoris caliditate: licet

enim

enim absit febris, homor tamen aliàs calidior,
aliàs minùs esse solet: nam bilis atræ materia,
seu verè atra sit, seu in confinio, vel flaua bilis
est, vel crassus, & prærubet sanguis, vel melan-
cholicus succus, qui, dum aduritur, præter na-
turam redditur, & in confinio atræ bilis: in il-
lo autem tractu, in quo ad atram tendit, terreæ
portionis mole adhuc frigidus est: ratione ta-
men partium exustarum caloris extranei non
expers redditur, qualis est in cinere, & aceto,
B quia dum aduritur, vt nunquam amittit pro-
priam qualitatem, ita pro vstionis magnitudi-
ne habet, veluti ἐμπύρευμα quoddam coniun-
ctum: vbi autem intra corpus post moram cor-
rumpitur, aut per febrem exuritur, & putret, ve
nenatæ qualitatis fit particeps, iamq; propriè
atra est, quæ extraneo calore acerrima terram
fermentat, acidū fœtet, exulcerat membris ad-
hærens, & denique lethalis est. Ex iis igitur va-
rij gradus maniæ existunt penes maiorem, mi-
C noremve humoris atri caliditatem ex materia;
& agente, ex qua, & à quo producitur, desum-
ptam. Meritò igitur ab Alex. Tralliano lib. pri-
mo, cap. 17. dictum est, phreniticis, vel melan-
choliæ morbi intensionem ad maiorem fero-
ciam esse maniam. In maniacis itaque propriè
dictis calore extraneo, & humoris adusti acri-
monia vellicatur cerebrum, spiritus variè agi-
tantur, spectra horrenda mentem irritant, vt se
ferarum modo in eos insiliant; qui impruden-
D tiùs ipsis occurront, vixque vinculis contineri
possunt. Sumitur præterea quandoque maniæ
nomen pro quacunque mentis concitatione,
puta phrenitide cum febre acuta, quemadmo-
dum primo Prognost. textu Comment. 17. cùm
stridorem dentibus in febribus, quibuscunque
id non est consuetum à natura, maniam signifi-
care, & mortem scribit: & Galenus in Com-
ment. scribit, dixisse maniam quasi mentis ve-
hementem commotionem: & eodem libro 23.
E ex pulsu in præcordiis, & crebro oculorum mo
tu maniam significari ait, & Galenus in Com-
ment. non simpliciter ex illis signis delirium
significari scribit, sed maniam, siue furorem ve-
hemens quoddam delirium significans. Sumi-
tur præterea mania pro delirio sine febre ab hu
more frigido apud Hippocr. 6. Aphorismorum
21. vbi dicit: maniacis varices, & hæmorrhoi-
des excitatæ, solutionem. Galenus exponit
non veram maniam intelligere, sed eum po-
F tiùs morbum, qui μελαγχολία dicitur: qua etiam
in re secutus est eum Philotheus Aphoris. Hip-
pocr. commentator non pœnitendus. Postre-
mò quamuis rariùs id obseruatum sit, mania
significat etiam fatuitatem, & stultitiam, quæ
ab humore pituitoso in senibus iam senio con
fectis solet sæpenumerò obseruari, quemadmo
dum videre licet apud Hippocr. lib. de Insaniæ:
maniæ enim speciem quandam affert, quæ à
phlegmate est, in qua quieti viuunt, non voci-
ferantur, neq; tumultuantur, cùm alioqui verā,

A & propriam maniam nunquā à pituita oriri ha-
bere posse docuerit Galenus lib. 6. Aphoris. 56.
His igitur sic stantibus, certum est hoc loco per
maniam non intelligere, aut eam, quæ à pitui-
ta, aut à melancholia; siquidem non iuniorum
propriam esse diceret, sed potiùs senum, in qua
ætate & pituita, & melancholicus succus ma-
gis abundat, neq; eam, quæ cum febre, siquidē
eam à febre è directo contradistinguit, acutas
febres senibus attribuens. De vero igitur furo-
B re loquitur, qui in iunioribus maximè excita-
tur, ob acriorem humorem, & magis mordacē,
& adustū in eis exuberantem: potiùs autem id
hyeme accidit, quòd cōstipatis, & externis po-
ris ob ambientem, & internis canalibus adstri-
ctis ob aquarum frigidarum vsum continuum
maiores bilis atræ in autumno, & hyeme aggre
gatæ adustiones aucto præternaturali calore fie
ri solent, maximè cùm & alui adstrictæ sint: id
verò senibus non ita facilè accidit ob calorem
C non adeò mordacem, nec adurentem.

IX.

*Τοῖσι δὲ πρεσβυτέροισι καῦσοι διὰ τὴν τῆς κοι-
λίης σκληρότητα.*

*Senioribus verò febres ardentes propter ven
tris duritiem.*

Cùm Aphor. 14. primæ Sect. Aphor. docuerit
Hippoc. senes nō similiter acutis febribus cor-
ripi, vt iuuenes, quòd eorum corpus frigidum
D sit; nisi quid per ardentes febres hoc loco intel-
ligat Hippocr. diligenter considerauerimus, &
quid per seniores; non ita erit facilè intellige-
re, quomodo senioribus potiùs ardētes febres
attribuat, quàm iunioribus. Ardens febris, vt
nunc ardentes pestilentes omittamus, de qui-
bus Hippoc. 3. Sect. 3. lib. de Morb. vulg. locut⁹
est, duplex est apud Hippoc. 4. de Rat. vict. in a-
cutis T. & C. 13. & 17. quemuis enim καῦσος, ab
ardore dicatur, quòd in ea magnus calor osten-
E datur, & ipsa febris maiori ardore, quàm in reli
quis infestet ægrum, magis tamen, & minùs ar
dere obseruatum est ab Hippocr. & Gal. penes
materiā, ex qua oritur illa febris: alia enim est à
bile, & alia à pituita salsa: de prima locutus est
in prin. 4. Sect. lib. de Rat. vict. in acut. cùm in-
quit: causus fit, cùm venulæ æstiuo tēpore exic
catæ, acres, & biliosos ichores ad se traxerint,
in qua & vehemens est caliditas, & totius cor-
poris quasi confractio, lingua arida, sicca, & val
F dè nigra, &c. Vnde & Gal. 3. de Morb. vulg. Sect.
2. Comm. 20. à calore venarum, & viscerum au-
cto potiùs, quàm ab excrementorum retentio-
ne fieri dicit: de altero genere causi locutus est
eiusdem lib. part. 13. cùm dicit, causi genus est al
terum, in quo aluus soluitur, sitis magna, lin-
gua aspera, sicca, salsa: hanc spuriam, & notham
vocat Galenus, quòd nō omnia pathognomo-
nica signa habeat: neq; enim ea laborantes, ita
calore flagrant. Per seniores etiam tria possum⁹
intelligere: vnum, vt non solùm eos, qui ad se-

nectutem peruenerunt, sed etiã viros, & iunioribus, de quibus iam locutus est, natu maiores intelligat; secundum, eos solùm, qui ad senectutis terminos peruenerũt, intelligamus; postremum, vt senio iam confectos exponamus. His positis dicimus de postremis senib. intelligere non posse, quòd rarò admodum ardente febre cuiuscunq; tandẽ sit generis corripiantur, quia frigidissimum est eorum corpus. Poterimus igitur intelligere, aut grãdiores ætate, quàm iuuenes, sicq; per ardentes febres genus quodcũque causi intelligere poterimus; quòd in iis & præternaturalis calor validior esse possit, & naturalia paulatim decrescat: vnde in iuuenibus cùm melior fiat concoctio, & bilis multa aggregata faciliùs expellatur, quòd non ita adstrictas aluos habeant, vt senes, vt docent Hippocr. & Galenus 2. Aphor. 59. nec cutim adeò condensatam, & ad transpirandum ineptam, non ita facilè causi generibus corripiuntur. Præstat tamẽ hoc loco secundum genus senum intelligere, in quibus facilimè species illa febris ardentis, quæ spuria est, quæq; à salsa pituita oritur, excitari potest: adstrictam enim aluum habent ex natura ætatis, & duriorem, minusq; transpirabilem cutim, vt ex Hippoc. & Gal. sententia docuimus, tum & ratione temporis, sed quod maximum est, etiam ratione crudarũ, & lacustriũ aquarum, ex quibus aluos adstrictas reddi iam docuimus. Quapropter cùm ratione ætatis, & aquarum crudarum pituita aggregetur, ratione autem temporis æstiui bilis generetur, cũq; constipati sint pori cutanei, & interni canales, per quos ad aluum fluere solẽt, putredinem in aquoso, & pituitoso illo salso humore excitari facilè posse sit verisimile, vnde febres ardentes spuriæ excitantur, quæ plerunq; ad interitum ducant. Quod in iunioribus non æquè facilè accidit, quòd nec alui adeò adstrictæ sint, nec facultas concoctrix, & aliæ naturales operationes adeò imbecillæ redditæ sint; nec præterea ætas ferat tantam pituitæ generationẽ; nec externa corporis superficies adeò constipata, vt in senibus esse solet.

X.

Τῇσι δὲ γυναιξὶν οἰδήματα ἐγγίνεται, καὶ φλέγμα λευκὸν, καὶ ἐν γαστρὶ ἴσχουσι μόλις, καὶ τίκτουσι χαλεπῶς. μεγάλα τε τὰ ἔμβρυα, καὶ οἰδέοντα. ἔπειτα ἐν τῇσι τροφῇσι φθινώδεά τε καὶ πονηρὰ γίνεται. ἥ τε κάθαρσις τῇσι γυναιξὶν οὐκ ἐπιγίνεται χρηστὴ μετὰ τὸν τόκον.

Mulieribus autem œdemata oboriuntur, & pituita alba, & in ventre vix concipiunt, & difficulter pariunt, & fœtus magni, & tumidi; deinde ex alimento tabescentes, & deprauati fiunt: & purgatio in mulieribus post partũ commoda non contingit.

Prosequitur etiam hoc loco morbos mulierum hyeme consuetos iis, quæ palustres, & lacustres aquas bibunt, & œdemata illis sæpius euenire scribit. Quid verò per œdemata intelligat hoc loco Hippoc. non ita est facilè inuenire; dicebat enim Gal. 4. Aphor. 34. hoc nomine semper apud antiquos medicos, potissimũ autem apud Hippocr. genus quodcunq; tumoris intelligi, vt in Aphoris. iam citato; Si à febre occupato οἰδήματος tumore non existente in faucibus, suffocatio de repente contingat, lethale est: in quo loco Gal. dicit priscos per œdema idem significare quod & per tumorem; licet iuniores tumores sine dolore, & molles οἰδήματα particulariter appellẽt: vbi Leonicenus per œdemata inflationẽ vertit: cùm nomen hoc commune sit ad alios flatuosos tumores, & ad speciem, verum nempe œdema: & lib. 5. Aphoris. 65. Hippocr. cùm dicit, quibus œdemata tumores in vlceribus, &c. Galenus iterũm dicit, omnes præter naturam tumores œdemata appellasse antiquos, inter quos etiam inflammationes continentur. Quod etiam repetit 3. de Officina med. 30. Galen. igitur æuo, & posteriorum œdema mollem, indolorosum, & laxũ tumorem ostendit, & digitis prementibus cedentẽ: vt videre licet tũ citatis locis, tum 1. Prognost. 30. vbi etiam notare oportet Hippocr. in eo. T. cùm dicit: œdemata mollia sine dolore, & quæ digitis prementibus cedant, &c. addidisse, vt cõtrà distingueret ab œdemate duriore, quem phlegmonem, siue inflammationem vocam⁹. Is verò tumor, qui apud recentiores œdema ꝓpriè dicitur, duplex est apud etiam Galen. 2. ad Glauc. c. 3. alter est morbus, qui ex pituita alba, satis tenui, necnõ aquosa, & lubrica præsertim in carne, & prope cutim iecoris instar in lanis, & spõgiis infusi originem ducit: alter verò est, symptoma alium morbum insequens, puta hydropem, φθόην, cachexiam, suppressionem mensium, & huiusmodi, tum etiam grauiditatem, q non pituitam semper, sed vaporosum spiritum causam habet; qualis in cadaueribus euenit, vt docet Gal. 14. Meth. med. c. 7. cuius rursum flatuosi spiritus non magis pituita, quàm atrabiliarius humor, vitiosus sanguis, aut serosa superfluitas materia esse potest: morbos .n. aliquando sequitur, in quibus defectus potiùs pituitæ existit; vt videre licet in phthisi, cùm ꝓpe mortem ægros deduxit. Is verò simplex aliquando est, vt in tympanite, & ascite laborantium pedibus cernere licet, in quibus œdemata conspiciuntur, quæ vaporosa sunt, caretq; vt plurimũ pituita alba: aliquando compositũ, vt cùm iidẽ tumores in pedibus eorũ oboriũtur, qui anasarca laborãt, quã albam pituitam vocat Hipp. vt docet Gal. 14. Meth. med. c. 4. Hæc igitur cùm ita sint, Hipp. hoc loco per œdemata meo iudicio nõ genus omne tumorũ intelligit, sed illas solùm species, quas sub proprio œdematis nomine apud recentiores comprehẽdi diximus: quò fit, vt quamuis apud Hipp. œdema vt plurimum generale quoddã nomẽ ad omnes tumores

res significet, aliquando tamen & ipse particularem hanc œdematis significationem cognouisse credã: quod enim hoc loco per œdema solùm eas species, q̃ vel ab alba pituita tenui inbibita in parte, aut à vaporoso spiritu, & crassiori per carnẽ transfuso generatur, intelligat, manifestum nobis faciũt, quæ immediatè subiungit [*& alba pituita*] harũ enim specierũ anasarca comes sæpissime esse solet: tum præterea, quę horum affectuũ causæ esse solent: cùm .n. crassorũ alimentorũ vsu, & fęculentarũ aquarũ potione multa materia pituitosa in vniuerso generet̃, facilè tumores ij œdematosi poterunt generari, cùm præterea lien intumescat, & grandior fiat, nõ aliter, quàm in hydrope, aut cachexia pedes in œdematosum tumorem eleuabũtur: q̃d iam ex Gal. sententia docuimus, & quotidiana nos id docet experientia, potissimũ cùm & cachexia, & hydropes ex huiusmodi aquarũ potione oriãtur: harũ verò comites œdematosos tumores esse dixim⁹. Hic igitur ea intellexit œdemata Hippocr. quæ 1. Prognost. 30. ab eo descripta sunt. Sequitur & inquit [*ϰ̀ φλέγμα λευϰόν. Et pituita alba*] quid per pituitam albam hoc loco intelligat Hipp. neq; ita est facilè intelligere: nam nomẽ hoc aliquãdo significat cachexiã phlegmaticam, malũ videlicet corporis habitũ, in quo plurima pituita alba, vel subliuida aliis quibusdam humorib. admixtis, tum in vasis, tũ in toto corporis ambitu coaceruata est à frigida intemperie solidarũ partium, & iecinoris, ꝓpter quã sanguis aquosus generatur, per carnosum genus suffunditur, nec assimilatur, vnde cutis dealbescit, viuidi coloris flos deperditur, caro mollior est, & quoq̃modo prætumida; sic acceptum testatur φλέγμα λευϰόν Gal. ab Hippocr. 7. Aphor. 70. cùm dicit, albæ pituitæ hydropẽ superuenire: sicut & 1. de Morb. cùm ἐϰ λευϰοῦ φλέγματος ἐς ὕδρωπα μεταπίπτειν scribit; quemadmodũ etiam eundem sumpsisse testatur Gal. 3. in 3. de Morb. vulg. 70. aliquãdo aũt, & hoc est frequentius, significat tertiam speciẽ hydropis à cachexia, tanquam habitus à dispositione præuia distinctam; maior enim hic est affectus, in maioremq; molem corpus est eleuatum, quàm in cachexia; tum q, in tumore hoc vniuersi corporis œdematoso impressi digiti diu cauitas remanere apta est, vt docet Trallianus lib. 9. c. j. hìc per φλέγμα λευϰὸν intelligit veram speciem hydropis, quæ anasarca à recentiorib. Gręcis dicitur, primam enim speciẽ pituitæ albæ per œdemata intelleximus: nec quidẽ ab re: vniuersi enim corporis partes solidiores ob aquarum malitiã scatent pituita, albicante quasi sanguine toto, quo vniuersa corporis moles suffundit̃ ob deprauatam coctionem iecinoris, & quasi demortuo calore, & suffocato, assimilatrix functio in omnibus partibus deperditur.

Καὶ ἐν γαστρὶ ἴσχνα μάλα] Quamuis aliquãdo pro ventriculo sumatur, propriè tamen totũ ventrẽ inferiorem significat; at sępenumerò pro vtero sumitur, q, is in ea capacitate, quæ est infra diaphragma, cõtineatur: q̃modo semper Hipp. cũ mulierem vtero ferre, vel concepisse vult significare, ἐν γαστρὶ φέρειν scribit: q̃d genus locutionis etiã Aristophani est familiare: & hoc loco Hippoc. ita hoc nomine vsus est. Inquit igitur difficilè mulieres palustres aquas bibẽtes vtero concipere: nec quidem ab re: docuit enim 5 Aphor. 62. Hipp. quibuscunq; frigidi, & spissi, vel præhumidi à natura sunt vteri, minimè eas in vtero concipere posse: hic verò ob aquarũ maximã frigiditatem, & cruditatem, duriores reddũtur vteri, & in adiacentib. partibus, tum & in ipsomet quandoq; multa aqua colligitur, vnde aut natiuus seminis calor extinguitur, aut recipi, receptumq́; contineri semen in vtero nõ poterit; aut certè sanguis aquosus, pituitosusq; fœtus, & generationem, & augmentationem impediet: sed de sterilitatis causis satis superiùs.

Et difficulter pariunt] Non omnes steriles dixerat, sed vix cõcipere posse, in præsentia eas, quę concipiunt, difficulter parere posse scribit. Superiùs cùm de habitantib. loca Septentrionem versus loqueremur, ob aquarũ cruditatem, & summam frigiditatẽ, difficulter parere dicebamus, eò q, duriorib. ligamentis, & solidioribus essent fœtus alligati; iis verò, de quibus in præsentia sermo habitus est, non tam propter hanc cotyledonũ soliditatem difficilem partum contingere dicemus, quã propter magnitudinẽ, & tumorẽ fœtus, virium parientis languorẽ, vteri angustiam, & duritiem, vicinarum partiũ compressionem, & fœtus imbecillitatem, qua minimè matrem adiuuabit.

Et fœtus magni, & tumidi] Magnitudinem hanc fœtus naturalẽ, quæ ex multo sanguine probè nutrire apto subministratu à matre solet prouenire, non intelligit, sed præternaturalẽ: cùm .n. aquoso, & pituitoso sanguine nutriantur, prætumidũ embryonis corpus, & quasi pituita alba refertũ reddi oportet: & propter hanc eandẽ causam cùm morbosi sint, maloq;, & crassiori, tum & pituitoso sanguine, & lacte alantur, tandem obstructis viis, per quas spiritus nutritioni inseruiẽtes deferũtur, tum & venis, per quas materia ad nutritionẽ necessaria deducit̃, contabescunt, & deprauati fiunt; q, si nõ moriãtur, valetudinariè admodũ vitam degunt. Vterina aũt purgamẽta post partũ aut non eueniũt, aut certè cum dolorib. difficilè, tum nec in ea quantitate, quæ necessaria est: augustiora .n. vasa reddita sunt ob aquarũ cruditatem, & frigiditatẽ: excrementa aũt crassiora, plura, & magis lenta ob eandem causam reddita sunt: vnde aut constipatis, aut obstructis viis, cùm puerperia exire non possint, dolores contingũt, aut certè in pauca quantitate exeunt, quæ scilicet tenuiora sunt, crassis in vtero retentis excrementis.

XI.

Τοῖσι δὲ παιδίοισιν ϰῆλαι ἐπιγίγνονται, μάλιστα ϰαὶ

πᾶσιν ἀνδράσιν κιρσοὶ καὶ ἕλκεα ἐν τῇσι κνήμῃσιν.

In pueris verò ramices generātur, maximeq; viris varices, & vlcera in tibus.

Κήλαι nomē nō vnā apud Græcos reperio habere significationē: docuit.n. Aëtius lib.15. suæ Med.c.6. antiqs genus qdcūq; tumoris κήλας nomine significare; vñ & bronchocele tumor gutturis, bubonocele inguinis tumor: vsu tñ receptū est, vbi simpliciter κήλη ponat, ad omne genus tumorū referri, q in scroto, & testib. fieri solet, vt apud auctorē definitionū medicarū videre licet, & Gal.5. lib. de Anat.admin. post med. lib.9. si etiā in tumorib. testiū scrotive etiā compositionē addim⁹, vt in ὑδροκήλη, & ἐντεροκήλη, & huiusmodi, fit nō à patiētis membri nomenclatura, sed ab eo, q contentū est, humore, aliáve quauis substātia potius nominis fit cōpositio: quasi κήλη cōe qddā sit nomen, vbi specificū fuerit ad oēs ramices testiū. Inqt igit Hipp. hoc loco pueris in iis locis, in quib. potus palustrium aquarū est in vsu, ramices, siue herniæ accidere: intelligo.n. hic p κήλας (per a Atticos scribere cōsueuisse, non aūt p η scribit Gal.lib. de Tum. præter naturā, c.15.) nō qdcunq; gen⁹ tumoris, sed eos solū, qui testib. & eorū operimētis accidūt. Sed vt cōmodè rationē reddere valeamus, cur potissimū pueris herniæ accidāt ex harum aquarū potu, oprimū esse duxi, breuiter iterum eas recēsere, q de horum affectuū generatioīe à nobis superi⁹ sunt ppósita. Ad ossa pubis nō pforat peritonæū, sed in imo abdomine sub obliquis musculis, qui descēdentes à iuniorib. dñr, sunt duo meatus vtrinq; vnus, per q̄s descēdit particula quædā eius similitudinē quandā sacculi referēs, in qua tanquā in ppriо loco contínentur vasa spermatica, vnà cū testib⁹, vbi aliis etiā tunicis inuolui tandē in scroto tugosa illa, & extima cute continētur: neq;.n. de eiaculatoriis, de neruis inferuientib. deq; tunicarū testes vestientium natura, erythroide, & darto in præsentia aliquid nobis est dicendū, cū nec ad nostrū propositū negotiū faciat, & de iis tebus doctiss. Ingtassius lib.de Tum. ptæter nat. longa disputatione egetit. Si qn itaq; cōtingat, vt meatus illi aut disrūpantur, aut laxiores euadant, p hos in scrotū delabūtor particulę in abdomine à natura collocatæ: quib. delapsis scrotū intumescit, interdū magis, interdū minus, p magnitudine rei delapsæ. Intumesci etiam ex materia io illo collecta, siue ea sit inter erythroidē, & darton, aut inter testiculū, & erythroidē, aut in ipsomet scroto: delabuntur aūt biante nimium meatu, laxatáve, aut disrupta particula tum intestina, & ita ἐντεροκήλη nominat, q est ramex intestinalis, aut omentū, quæ ἐπιπλοκήλη, siue omētalis ramex. Laxant aūt, aut disrumpuntur hæ partes, aut nimiū hiant meatus, aut ex illato vulnere illi loco, aut ex vlcere illā partē occupante, aut à nimia humiditate illas partes emolliente nimiū, aut aliquo ictu, cōtusione, fal tu ab alto, vel à nimia, & subita cōpressione spiritus. Intumescit interdū testis, & subinde scrotum tumore scirrhoso, & duro ex crassis humorib⁹ ad eū cōfluentib. qui tumor, qa carnosus videt, σαρκοκήλη dicitur: qnq; verò ex superiorū partiū, puta iecinoris, vitiata actione, aut etiā splenis nimia repletione trāsmittit aquosus quidā humor ad partes inferiores minùs nobiles, magisq; tū imbecillas, tū capaces, vnde scrotū ita plenū cōspicitur, vt vesicā aqua plenā referat; imò candelæ oppositum transparet, petinde ac vas vitreū aqua plenū: vnde ὑδροκήλη, quasi aquosam herniā dicamus; nonnunquā etiā vent⁹ eò transmittit, & hæc species πνευματοκήλη, vérosue ramex dicit. Interdū tandē venæ, quę ad testes, & has particulas referūtur, imbecilliores factæ dilatant, & crassiore reddito sanguine melancholico intumescunt varicū more, & sic κιρσοκήλη dictā speciē, quasi varicosum ramicē, constituunt. Cōplicant sæpenumerò hæ ramicū differētiæ, vnde etiā bis cōposita nomina sæpe sunt formata. Hæc igit cùm ita sint, vt candē ad rem redeamus, facile pueris aquas palustres, & stagnantes bibentibus herniæ euenire poterūt: & quauis ob superfluā humiditatē tum naturalē, tum aduentitiā ex aquis prouenientē, naturalemq; omniū partiū mollitiē, & humiditatē, facilè in intestinalē, aut omentosam herniā possint incidere; sæpius tñ illis aut aquosam, aut ventosam, aut etiā carnosam euenire obsetuatum est, rarissimè varicosam: cùm.n. vniuersum eorū corpus humiditare quasi superflua abundet, accedēte potione malarum aquarū, quę minus confici, aut expelli extra corpus queūt, vnde retentæ diutius imbecilliorē concoctricem iecinoris facultatē, & lienis reddunt, aut flatuū generationi ob debilitatum calotem naturalē occasionē præbent: aut certè ob crassitiē retentæ, in scrotum tandem (q, sæpius accidit) delabuntur: q natu grandiorib. non ita facilè cōtingit; cùm & siccius eorū corpus fit, & validiorib. ligamentis & intestina, & omentō retineātur, ne deorsum ferantur. Subdit postmodū: *Maximeq; viris varices, & vlcera in tibiis adueniunt* κιρσὸς varix nobis dicta apud Gal.13. Meth.med.c.vlt.in fin. nihil aliud est, quàm vena plus æquo intumescens, & dilatata; quæ quauis vt plurimū in tibiis suboritur, non ita ramen certā, & determinatam sibi eam partē definiuit, vt in aliis nasci nequeat: docuit enim Paulus lib.6. suę Med. c.82. aliquando in temporib. aliquando in ima ventris parte sub vmbilico, noonunquā circa testiculos, & scrotum, interdum circa inguina, & in palpebris nascitur, teste etiam Aëtio 3. Tetrab.Ser.2.c.84. & Corn.Cels.lib.7. suæ Med. c. 18. in fin. quinetiam, vt Hippoc. auctor est, in ipsis pulmonibus lib.de Morbis, qui intus, post principium: præsertim tamen dicitur de iis, qui in tibiis generantor vlcerātis maximè; quinimò & super vlcus ipsum aliquando nascuntur varices, vt videre licet apud Galenum quartò Meth.

Meth.med.cap.1.in fin. & cap.5. & lib.de Atra bile,cap.4.& ante ipsum apud Hippocr.lib.de Vlceribus,post principium. Solent autē vt plurimum ij tumores ex humore crassiori,& atrabiliario generari,vt docet Galen.lib.de Atra bile,cap.4.versus finem:vnde Hippoc. 6. Aphor. 21. dicebat varices insanientibus superuenientes insaniam soluere:quod exemplo Galen.libro de Atra bile,cap.7. confirmauit: vnde & in tibiis sæpius generantur, cùm id, quod graue est,& crassum,faciliùs ad partes inferiores decū- B bat: qua ratione etiam optimè ab Hippocr.dictum esse censendum est, pueris ante pubertatem varices non accidere lib. Coacarum prænot.versus finem,quòd ea ætate minus attabiliario sanguine sint referta corpora: Fit tamen, quamuis id rariùs accidat, etiam varix quandoque ob venarum imbecillitatem sanguine etiam bono influente,vt ex Galen. colligi potest lib.de Tumor.præter naturam, cap.19. Ar verò Arabes medici non ab atrabiliario modò C sanguine varices generari voluerūt, sed etiam ex superuacuis aliis humoribus potissimū pituitosis salsis, vt videre licet apud Auicen. lib. 3. Fen 23.Tract.1.cap.15.& Halyabatē 8.Theor. cap.18.vbi etiam dicit Auicen. quòd si quicunque is fuerit humor, putredine careat, simplices varices producit: si verò putredinosus, varicosa vlcera. Hæc igitur cùm ita sint, facilè etiā intelligere quilibet potest, quomodo vitis, id est iis,qui iam pubertatem excesserunt,varices D in tibiis,& vlcera aduenire possint ex vsu aquarum palustrium, cùm & crassior sanguis generetur, &, cùm lien afficiatur, vt plurimum melancholicus: dicebat enim Halyab. inter Mauritanos medicos nemini secundus 8.Theor. cap.18.circa finem, quòd aliquando sunt criticæ expulsiones acutarum febrium, aliquando autem sunt morbi per se incipientes: id quod scribit iis potissimum accidere, qui splenē habent præ tumidū,& durum; & hos varices non E suscipere curationem scribit; quoniam splenis abundantia,quæ duritiem in illo faciebat, nūc ad crura veluti ignobiliora transmittatur:id verò intelligitur, vbi patri curationem adhibeamus, non priùs hepate, & toto corpore ad naturalem statum reducto: sanati enim non sanitatem toti corpori afferunt, sed peiorem morbum, insaniam.

XII.

Διὸ τὰς τοιαύτας φύσιας, οὐχ οἷόν τε μακροβίας εἶναι, ἀλλὰ προγηράσκειν τῷ χρόνου τοῦ ἱκνευμένου.

Quapropter huiusmodi naturæ longæuæ esse non possunt, sed debitum tempus morte præueniunt.

Docet Aristot.lib.de Longitudine, & breuitate vitæ inter alias multas causas longitudinis vitæ,illas obtinere principem locum, calidi naturalis multam quantitatem,humidi connati,& radicalis copiam, eiusdem substantiam perpinguem,tum & excrementorum priuatio nem:cùm enim vita nostra calore perficiatur,q animæ primum sit deferens, vt vuluit Aristot. 2. de Gen.Animal. cap.3. vbi calidum in maiori quantitate fuerit,modò temperatum sit,vtique etiam vita erit longior: quod in nobis ipsis facilè obseruari potest,qui quantò magis ad senectam accedimus,& per consequēs ad mortem,tantò magis calore destituimur: quod etiā patet in homine respectu aliorum animantiū, qui cùm caloris naturalis, & spirituum multò maiorem habeat quantitatem,diuturnioris etiam vitæ plerisque ferè aliis esse conspicitur. Verùm cùm actiua sit,& multum efficax caliditas omnis naturalis, vt humidum radicale depascatur, necesse est, quod citò nimium absumaret, seq; cum illo interimeret, nisi extrinsecùs animalium corporibus esculenta, & potulenta subministrarentur,in quibus naturalis calor vires suas exerceat, alterando semper & immutando, absumpti loco subrogata. Quantò igitur maior copia est, radicalis huius humidi, tantò etiam animalia diuturniorem habent vitam: sed neque quæuis quidem humiditas radicalis quantacunq; fuerit, apta est diuturniorem vitæ efficere, nisi illa perpinguis, & satis viscosa,non satis fluxilis fuerit,aut aquosa,cùm nec ita putrescat, nec tam facilè absumatur. Accedit postremò, quòd corpus quam minimè excrementa generet: in quo enim plurimum generantur excrementa,illi multa sanè contraria inesse necesse est:excrementitium enim omne ex contrariis conflatum est;quicquid aūt multis contrariis expositum est, diuturnū esse non potest,quòd corpus consumatur,vt inquit Aristot. aut natura, aut morbo: quod meo iudicio intelligendū est, aut destructa natura, puta obruto calore naturali,cōsumpta humiditate naturali, aut introducta intemperie aliqua morbum quidem non inducente, sed paulatim ad innaturalem statum, aut ad tabidum aliquem affectum alterante,aut morbo introducto in aliqua parte,ex quo postea mors sequitur. Cùm igitur iis, qui aquas palustres in vsum trahunt pro potu,& aliis parandis alimentis, ob frigiditatem, & malam aquarum qualitatem, quasi obruatur,& extinguatur calor naturalis,breuitatis vitæ causam iam inesse iis priorem manifestum est. Cùm verò tabidum vniuersum eorū F corpus reddatur, colliquescant carnes, absumatur humidum radicale ob defectum alimenti subministrati,qui rectè confici non potest à calore naturali,& radicale vices,p caloris actione supplere non possit,aquosumq; omnino id q̄d in alimentum sumitur corporis, & nimis fluidum efficiatur, non pingue, aëreumve, tum etiam quàm plurimis excrementis refertum, efficitur,vt rebus iis omnibus complicatis, longæui esse non possint,nec ad præstitutam à natura metam vitæ peruenire. Quamuis enim &

à natura fortesse quentus satis est, & qualis esse oportet calor naturalis, & radicalis (vt aiũt) humor subministratus fuerit, vt longiùs vita protrahatur, externis tamen ob aquas frigidas epotas ingruentibus causis præstitutus hic terminus præuertetur.

XIII.

Ἔτι δὲ αἱ γυναῖκες δοκέουσιν ἔχειν ἐν γαστρὶ, καὶ ὁκόταν ὁ τόκος ᾖ, ἀφανίζεται τὸ πλήρωμα τῆς γαστρός. τοῦτο δὲ γίνεται, ὁκόταν ὑδρωπιήσωσιν αἱ ὑστέραι. τὰ μὲν τοιαῦτα ὕδατα νομίζω μοχθηρὰ εἶναι πρὸς ἅπαν χρῆμα.

Præterea fœminæ se in vtero habere putant, & vbi partus expectatur, ventris plenitudo euanescit: hoc autem contingit, vbi vteri hydrope laborarint. Et has quidem aquas censeo perniciosas esse ad omnem rem.

Non est multùm nobis laborandum in reddendis causis rerum, quæ hoc loco ab Hippoc. dicuntur: cùm enim iam docuerimus ex imbecilliore reddita epatis concoctrice faculrate ob vsum crudatum, & fæculentarum aquarũ multam pituitosi humoris, & aquosi copiam generari: quinetiam ob spongiosam lienis naturam ad omnia fæculenta excrementa recipiẽda institutam, plenos, turgidos, atque magnos lienes reddi, qui cùm continere non possint materiam totam, abdomini eam impertiuntur, totiusque ventris inferioris moles maior multò redditur, & intumescit adeò, vt mulieres se vtero gerere credant: cùm prætereà etiam ventriculi concoctrix facultas imbecillior facta sit, non omnino autem deperdita, multi flatus generantur, qui molem augent, & conceptus suspicionem iniiciunt, cùm hinc inde commoti maturioris iam fœtus motum repręsentent: potest tamen hæc conceptus suspicio non ex toto ventre inferiori extumefacto ea, qua diximus, ratione desumi, sed ex particulari vteri affectione, quæ hydrops vteri dicitur: quod potius videtur Hippocr. intellexisse, cùm reddẽe suspicionis huius rationem dicit: [*hoc autem contingit, cum hydrope vteri laborant*] hanc enim lectionem, quam Gadaldini liber manuscriptus nobis tradidit, hoc loco potiùs insequendam esse duxi, quàm aliam & Asulani, & Basiliensis, quę sic se habet: τοῦτο δὲ γίνεται ἀπὸ ὕδερου, ὁκόταν ὑδρωπιήσωσιν αἱ ὑστέραι, quod est: hoc autem contingit ex aqua, vbi vteri ex aqua concepta laborant: affectum hunc vteri hydropẽ dictam definiuit Aëtius lib. vltim. cap. 79. iis verbis: cùm mẽses longo tempore fuerint suppressi, & imprægnatio impedita, sæpe humoris copia in vterum confluit, & aliquando corpuscula quædam vesicæ fellis quã simillime in ipso generantur, in quibus humor colligitur: sequitur affectionẽ hanc tumor circa imum ventrem, amplus, laxus, flatuosus, & murmura velut in intestinis, in ambulando grauitas, & respirandi difficultas, aluũ recrementa greueolentia sunt, & mẽses, & conceptus impediuntur, & quæ prodeunt, nullo seruato ordine deferuntur. Cùm igitur statutũ sit iam, & multam aquam aggregari, & ob crassitiem difficilimè purgationes exire, ob frigiditatemq; aquarum cõstipari venas, per quas expelli extra corpus debent, patet iam præsentes adesse causas, quibus affectus hic possit excitari. Exactis autem multis mensibus, cùm iam ob grandem molem ventris, tempus opportunũ partus instare videretur, plenitudo ventris soluitur aque euacuata; quæ etiam quandoque ea esse videtur, quæ partũ proximè præcedere solet. Ea tamẽ euacuata nihil amplius aut in ventre cõtinetur, aut ab eo amplius reiectatur. Hęc etiam est, de qua Hippocr. 1. lib. de Morb. mulieb. dicit: & venter ipsi magnus erit, & grauitas intus erit, velut in ventre habenti, & velut puer in ventre ipsius moueri videbitur: nimirũ dum vteri aqua pleni sunt, & aqua mouetur. Aliàs enim atq; aliàs aqua fluctuat in ipsis, velut in vtre: & pars infra vmbilicum dolet, & clauiculæ, & facies, & thorax, & oculi extenuantur, & mammæ attolluntur. Cùm igitur hæc ita sint, manifestum efficitur per hydropem hoc loco non vniuersalẽ, sed eam, quæ vteri est particularis, intelligere: hæc enim cùm diutius pseueraverit per nouem, aut decem mẽses, equa euacuata facilè soluitur, & euanescit; cùm alioqui alia, quæ totius est ventris inferioris particularis, in iis, qui aquas palustres bibunt, exitiosa sit, & ad mortẽ ducat. Nec certè ab re, cùm in hac aqua ita contineatur, vt exitum difficilẽ habeat, illa autem partis potiùs particulari læsione, quàm iecinoris, producitur, locumq; habet ad expurgationem magis idoneum: vnde Aëtius citato loco dicebat: vbi autẽ excernuntur, ruptis aliquando paruis illis corpusculis, quæ vesicis similia diximus, viscosa quædam, & aquosa erumpunt. Quibus verbis meo iudicio docet, quomodo tandem post diuturnam retentionem horum humorum aquosorum, vi & impetu facto tandem erumpant disruptis vesiculis ob nimiam repletionem, & tensionem. Quò fit, vt hæc quandoque soluatur, & euanescat, alia verò, quæ intra peritonæum est, exitialissima sit, & ad mortem ducat. Concludit postremo [*palustres aquas ad omnem rem perniciosas esse*] intelligit autem ad omne negotium medicum respectu hominis, quatenus scilicet aqua vtimur, & pro potu, & pro parando pane, & cæteris eduliis: ad hæc enim omnino inutilis est, vtpote quę epota noxas iam propositas secum inuehat, panem pessimum reddet, & legumina in iis decocta vix mitescent: vnde & Columella lib. 1. de Re Rust. cap. 5. noxias aquas palustres esse in potu dicit: deterrimas enim eas esse docuit, quæ pigro lapsu repunt, pestilentes, quæ in palude semper consistunt. Non tamen simpliciter ita vituperãdæ sunt palustres, & lacustres

custres aquæ, vt ab omni vsu humano excludantur. Cùm videamus ad varia vitæ humanæ ministeria naturā eas parasse: sunt enim ad hortorum irrigationes maximè vtiles Theophrasto teste; delectant admodum iumenta in potibus, & equi earum vsu impinguantur, nec vbi ex labore, aut citato itinere incaluerint, dolorum pericula incurrunt, vt si frigidas bibant, & crudas. Verùm quoniam eò quandoq; deuenit humana miseria, vt aut in ducendis per longinquos tractus exercitibus, aut longinquis petendis regionibus mercium gratiā, cogamur in potu iis vti, non ab re erit, si docuero modū breuiter, quo fæculentæ eæ, & putidæ, & vliginosæ, seu quocunq; alio vitio labefactatæ aquę ad eum gradum reduci posint bonitatis, vt citra insignem noxam posint potulentæ reddi. Si igitur fieri potest, circa paludem, aut fluuiū lentum scrobes effodiantur, vt crasioribus retentis partibus, subtiliores, quæ iam expurgatæ sunt quasi, tradocantur sensim: sic enim etiā vligines, hyrudines, & id genus alia faciliùs euitabimus, & puriores bibemus: vel per vasa duplicia, tripliciáve plena sabulone transfundentur, sic enim pura ex arena vasis vltimi accipi facilè potest. Diocles medicus, qui experimenta hæc sæpius in exercitu Darij regis exercoit, decoquebat eas ad tertias iniectis ouorū albuminibus, argillæq; semisextario in singulis amphoris commixto, & mox transfundebat. Plin. lib. 31. cap. 3. Naturalis hist. nitrosas, salmacidas, & fęculētas aquas docet breui tempore ad meliorem statum reducere addita polenta, quam intra duarum horarum spaciū potulentas eas reddere scribit. Solinus percolare eas docet cum argilla, & sabulo masculo. Hoc tamen non nisi vrgente necessitate faciendum erit.

XIV.

Δεύτερα δὲ, ὅσων εἰσὶν αἱ πηγαὶ ἐκ πετρέων. σκληρὰ γὰρ ἀνάγκη εἶναι.

Secundo verò loco eas, quarum fontes ex petris scaturiunt, duras enim esse oportet.

Vt tandem, quam optimam aquam esse censeat, colligere posset, primò pesimarum aquarum indicia, & naturas ostendit, & quos morbos præterea parerēt, & quænam tales esse censerentur: nunc, quænam sint, quæ pesimas illas in malitia sequantur, ostendit, & eas in malitia secundum locum obtinere scribit, quæ fontes habent ex petris originem ducētes: nec certè abs re: nam si lapidum generationem diligenter consideremus, siue modò aliquorum opinionem, qui maximo calori ignis totam lapidum efficientiam tribuunt, siue, quod magis puto, Theophrasti dogmata sequamur, qui alios lapides à summo calore, alios à summo frigore generari scribit lib. de Lapidibus nondū, quòd sciam, in Latinum sermonem verso, fere

A per verum erit lapides ferè omnes frigidos esse, & aquas, quæ per eos primam sui scaturiginem habent, crudas esse, duras, & saxorū quasi naturam retinere: Certum enim est ex saxis aliqua esse, quæ aqua humectando resoluit, alia econtrà, quæ ignis calore suo liquefacit; horū omnium materia frigida est, fęculenta, viscida, ex qua tum calor, tum frigus, vbi excedant, lapides producunt: Calor siquidem ex materia humorem extrahēs, vt etiam optimè docet Agricola lib. 4. de Ortu, & Caus. subterraneorū;
B eam efficit duriorem, & in lapidis formā eam disponit: frigus etiam illam eandem materiam aërem exprimendo magna ex parte quantum fieri potest arctisimè, si multum excedat, in vnum cōstringit: vnde quos frigus in lapideam duritiem lapides vertit, eos ipsos calor liquefacit, quod verò calore induruit, id ipsum aquæ humectatione resoluitur: semper tamen terrestris illa est materia, quæ remanet, quæq; in lapide facto cōspicitur. Huius igitur naturæ par-
C ticipem esse aquam, quæ per huiusmodi venas scaturire solet, necessarium est, & subsequenter & duras esse, cōtomaces, crudas, & admodum calori nostro, & coctioni aduersantes: Maximè si ab origine statim in vsum traducantur: potest enim longiùs defluxa aqua saxorum vi postea refrangi, & tenuior reddi; quæ etiā multò meliorem naturam assequetur, si non saxis modò, sed sabulone, glareáve purior reddat, alueo
D ducatur aperto, & rupibus patentibus, vt solaribus radiis quasi percocta minùs cruda, tenuiórque reddi posit. Hoc fortasse intellexit Columel. lib. j. cap. 5. cùm villæ suæ vicinam vult esse aquam fluentem, ex montibus oriundam, per saxa præcipitem ruentem: Neque enim, vt in præsenti credidit Alemanus, eam laudauit, quæ ex saxeis scaturiginibus ortum habet, sed quæ per saxa defluēs purior omnino, & ad potum magis accommodata redditur. Neq; Auic.
E lib. j. Fen 2. D. 2. Summa j. cap. 16. ab hac Hippocratis sententia dissentit, vt credidit Alem. motus verò est, quòd Auicen. in illo cap. inquit: & aquæ, quæ sunt petrosæ, sunt digniores, quòd non sit periculum in eis putrefactionis; quasi verò eas nō comparet lacustribus, & has etiam petrosae cæteris aquis fontium, quæ ex glarea, sabulonéve claro oriuntur, non scripserit esse multò ignobiliores, & minus dignas: Laudat verò in hac conditione petrosas, quòd ob earū
F frigiditatem nullum putrefactionis immineat periculum.

XV.

Ἢ ὅπη ἔχει θερμὰ ὕδατά ἐστιν, ἢ σίδηρος γίγνεται, ἢ χαλκὸς, ἢ ἄργυρος, ἢ χρυσὸς, ἢ θεῖον, ἢ στυπτηρία, ἢ ἄσφαλτον, ἢ νίτρον. ταῦτα γὰρ πάντα ὑπὸ βίης γίνονται τοῦ θερμοῦ. οὐ τοίνυν ἐκ τοιαύτης γῆς ὕδατα ἀγαθὰ γίνεται, ἀλλὰ σκληρά τε καὶ καυστώδεα, διουρέεται χαλεπῶς, πρὸς τὴν διαχώρησιν ἐναντία εἶναι.

Aut istic, vbi calidæ aquæ existunt, aut ferrum nascitur, aut æs, aut argentum, aut aurũ, aut sulphur, aut alumen, aut bitumen, aut nitrum hæc enim omnia caloris vi generantur: non itaq; ex huiusmodi terra bonæ aquæ nascuntur, sed duræ, atq; æstuosæ; difficulter minguntur, & ad egestionem sunt rebelles.

Eundem ferè malitiæ gradum, quantum ad quotidianum earum vsum pertinet, eas aquas habere scribit hoc loco Hippocr. quæ ex locis, B vbi thermales aquæ, metallaq;, & metallica scaturiunt, & excauantur, originem habẽt, quem eas, quę ex saxis scaturiunt, habere iam docuit. loquit igitur, ex terra, vbi calidæ aquæ promanant, vitiosas aquas colligi, & duras, & æstuosas, quæ difficulter mingantur, & aluũ reddant adstrictiorem; quòd non modò eæ, sed etiam metalla, metallicaq;, quæ vt plurimum illis solent esse permixta, vi caloris prodeant. Verùm hæc difficilimà intelligi poterunt, nisi à nobis C eorum aliqua, quę ad naturam, generationem, & qualitates tum aquarum thermalium in genere, tum metallorum diligentiùs, sed breuiter, quantum fieri poterit, considerentur. Thermarum, & aquarum calidarũ nomen apud antiquos non vnum habet significatum. Sumitur quandoq; pro communi nomine ad aquas calidas, siue parentur arte huiusmodi, siue sponte ita à natura producantur. Aliquando autem pro artificiosis solùm, in quibus lauare se con- D sueuerant, vt apud Martialem lib.5. Neronianas is refrigerat Thermas. Sæpius tamen Græci scriptores cùm Thermarum, & aquarum calidarum mentionem faciũt, sponte calidas nascentes intelligunt. Sed ne illæ quidem vnius sunt generis: aliæ enim sunt calidæ & actu, & potentia, vt sulphureæ, bituminosæ, & huiusmodi, quæ tepentes sunt, calidæ, & feruentes quandoq; scaturiunt: aliæ calidæ solùm potentia, frigidæ actu ex terra promanant; aliæ deni- E que econtrà calidæ quidem actualiter scaturiunt, calefaciendi tamen nullam habent potentialem (quod aiunt) virtutem, quas etiam neq; medicatarum, neq; mixtarum nomine dignamur; neq; sub iis, quas hoc loco vituperat Hippocr. comprehendi putamus: illas enim ad bibendum sanis ineptas esse scribit Hippocr. duras, ęstuosas, & difficulter transeuntes ob mixturam, quam habent; hæ autem sine sapore vllo, aut odore, atque ideo sine noxa omni bibũ- F tur, qualitatis omnis, pręter caliditatem vnam illam, expertes, vt frigefactæ continuò esse potui possint in sanitate, quales in Ægesta Siciliæ esse scribit Strabo 6. Geograph. & in Laryssa, Troade, Magnesia, Melo, Lyppara, quas negat Plin. medicatas esse lib. 31. cap. 6. quales apud Vitruuium lib. 8. cap. 3. sunt illæ, de quibus ita scribit: Sunt etiam nonnulli fontes calidi, ex quibus profluit aqua sapore optimo, quę in potione ita est suauis, vt nec fontanalis à Camœnis, nec Martia saliens desideretur. Rarissimæ tamen sunt aquæ, quæ calidę scaturientes, non etiam & mixtæ, & medicatę dicendæ sint; quẽadmodum etiam medicatæ, & mixtæ à natura tarò reperiuntur, quæ frigidæ sint omnino: q. si aliquæ frigidæ emergunt, id potiùs accidit, q. per longum terræ locum feruntur, vbi nó subsunt ignes, à frigiditate autem terræ in contrariam qualitatem transmutatur. Omissis igitur arte paratis calidis baloeis, de aquarum calidarum sponte manantium, potissimum autẽ medicatarum ortu, natura, & qualitatibus quàm breuissimè fieri poterit, agendum est. Thermales omnes aquæ calidæ sunt, mixtæ, & medicamentosam aliquam habent facultatem, pro eorum, quæ ad mixtionem concurrunt, metallicorum varia materia. In harum autem aquarũ caliditate perpendenda multa sunt, quæ venire possunt in cõsiderationem, quantum ad institutum negocium attinet: primùm an omnes aquæ thermales sint calidæ, & an caliditatem, quam habent à principio sui ortus nanciscantur, an potiùs in defluxu. Verùm huiusmodi problemata minimè intelligi poterũt, nisi quæ sit caloris huius in aquam impressio, à quo fiat, quomodo perpetua, & vniformis sit, à nobis diligenter perpendatur. Cùm aqua omnis naturaliter frigida sit, & humida, vt simplex est elementum, aquas thermales, quòd calidę sint, potiusq; exiccẽt, mixti potiùs nomine insigniendæ sunt: aquæ autem dicuntur, quòd humiditatem habeant actualem prædominantẽ, q̃dq; si extra fontem diutius remaneat, frigiditatem (quod aiunt) actualem humiditati tandem adiungunt. Cùm igitur hoc ita sit, oportet quippiam adesse, quod eas excalefaciat, aut in principio suę generationis, aut certè post ortum ex aliquo habita occasione, cùm nó per propriam naturam, sed per aduentitium principium, & accidentale aquas huiusmodi caliditate prędítas esse statuendum sit. Verùm non vna est doctorum hominum sententia de caliditatis huius efficienti causa, quas omnes non solùm ἀρχαιῶς, sed & alias πάνυ ἀρχαίως, nimirum ineptè, & incócinnè prolatas ad pensum in præsentia reuocare est animus. Antiquissimi philosophi, quos Stoicorum Schola est secuta, cùm omnem vitam, & calorem naturalem cuidam insito omnibus rebus, & æthereo calori attribuerent, aquæ quoq; motum, & calorem ab eodem pendere crediderunt: neq; tamen explicarunt, qua ratione hæ calidæ, illæ feruentes, aliæ autẽ frigidissimæ sint, cùm aquarum eadem sit materia. Democritus in cinerem, & calcem, per quas pertransire, & percolare eas crediderunt, caliditatis huiusmodi aquarum causam omnem retulit; quam opinionem falsò Albertus Alemanus Aristoteli tribuit lib. de Propriet. Element. falsò Aristot. adscripto deceptus: viuę enim calci addita aqua feruere cõspicitur: aiunt ad eundem modò aquas percipi calidas, quibus trãsitus,

tus, per illam ad nos fuerit. Sed vbinam calx vnquam viua subterranea visa, aor alicubi effossa? simile aliquid posit, sed quod easdem habeat vires vix crediderim. Sed vt sit, quæ tandē materia tam longo feruori consumenti sufficiet? semel absumpram, aut delatione continua extinctam, quis restiruet, aut rediuiuam reddet, vt calorem faciat? quis amarorem, & salsuginosam qualitatem abstulerit; quæ si hæc caliditatis esset causa, necessariò comes perperua foret? cùm alioqui multæ reperiantur nullo protsus sapore præditæ, vt Lucenses S. Ioannis, Pisanç, Senenses, quæ Corneti dicuntur, & eæ, quas in Magnesia, & Arcadia scaturire testis est Aristot. 24. Sect. Problem. 16. rum &, quarum mentionē fecit Vitruuius 8. Architect. cap. 3. quas omnes feruidas scaturire certū est, cùm alioqui & gustui suaues, neque sapore vllo præditas conspiciamus. Num igitur agitato (nam & hoc prodidêre aliqui) iisdem, quibus continetur aqua, cauitaribus terræ vēto calefient aquæ? cùm enim in subterraneis concludantur, spiritus exitum quærentes motu magis rarefiunt, & accenduntur, accensiq; supra, & infra cuniculos ferūtur, quibus aquæ calefiunt. Quasi verò perpetoi, & inuariabilis effectus, aliqua mutabilis, neque semper sibi similis, minimeq; perpetua assignari posit causa: quæ præterea agitatio venti vel in rebus extrinsecis excalefacere aquā potest, nisi aliunde caloris causa accedat? Cùm verò aqua multò sint subtiliores, cum aqua exite eos oporteret, sicq; non perpetuaretur hæc causa: Thermophylus, vt annotauit Auctor lib. de Elemen. proprietat. Solem dicit per terræ poros penetrare, & in profundo viscerum roborari, fortiùs ibi calefieri, & instar igniū aquas quæcunque occurrunt calefacere, & combustibilia comburere. Opinionem hanc, quoniam recentiores, qui de aquis Reiurbianis diligenter admodum scripserunt, sequi videntur, cæteris omnibus verioribus derisis opinionibus, lōgiori oratione prosequi oporter. Inquit igit, quòd cùm mundi figura sphærica sit, & habeat principia sui motus, & caloris in circumferēria, à qua ad centrum Solares radij omnes vndequaq; ad perpendiculum simul in vnum conueniunt, & colliguntur, efficitur necessariò centrum locorum omnium, quæ sunt in mundo, calidissimum, cùm nullibi vnquam, sed ibi solùm semper adsint omnes caliditatis præcipuæ causæ, siue modò statuantur radiorum directiones, siue mora, siue reuerberatio, & eorundem collectio, diriguntur enim omnes in proprium centrum, id est, in cērrum rerræ per angulos rectos collisis ad se inuicē in centro, ita vt feruor maximus excitetur, & ignis; non secus, quàm ex cono caui speculi Archimedes docuerit ignem excitari per collectionem radiorum; accedit, inquit, quòd cùm inter ignem, & rerram ob siccitatem sit symboleitas; certè, cùm vehementer sicca sit, semiignita dicetur. Neque, inquit,

A obstar distantia superficiei à centro, eiusq; crassities; siquidem respectu cœli tanta est terræ exilitas, vt omnino tanquam punctum statui debeat: vnde quamuis crassities hæc nobis maxima videatur, respectu tamen mille & viginti duarum stellarum octaui orbis, quarum minor viginti vicibus (vt eius verbis vtar) maior centum, & quindecim maior existit, tum & respectu magnitudinis planetarum, & orbum, nulla est proportio inter agens, & passum. Vnde quēadmodum in fornace ardente granum sinapis B si iniiciatur, nihil impedit, quominùs caliditas ad centrum grani statim perueniat; ita cùm minorem habeat terra proportionem ad cœlorū magnitudinem, meritò nihil impediet, quominùs per poros caliditas per radios Solares in intimis terræ penetralibus immissa actionem faciat. Vnde concludit, cùm radiorum horum collisio perpetuò fiat, calorq; inde genitus sit elementalis, & æthereus, non indiget pabulo, C sed perpetua quadam serie in infinitum perpetuari potest, quem etiam ipse credit esse locum inferni, in quo ignis est perpetuus, nullo tamē pabulo indigens, qui tanquā per caminos quibusdam in locis euaporat, vt de Ætna in Sicilia, & aliis montibus ignem, & fuliginem continuò euomentibus certa est historia. Ab hoc igitur, inquit, calore, & igne eleuantur in abditis terræ penetralibus vapores, qui postea ab ambientis, & terræ frigiditate condensantur, D & formantur; sed cùm calor ille sit in centro terræ potentissimus, nō æqualiter agit in profundis partibus, & extimis; sed quantò magis distat à centro Zonæ terræ, tantò minus calorem illum persentiunt, nisi cuniculi aliqui subterranei sint, per qoos ignis ille ascendat, & per diuersas partes deferatur: Quemadmodū in thermis nobilioribus hypocaustum erat, à quo tanquam à promptuario per tubos, & epistomia deferebatur calor etiam sub Xistis, & in viridaE riis ad omnes ædium partes: ita calor iste à centro terræ delatus potest non modò vbiq; terrārum aquas simplices fluuiorom generare, sed etiam thermarum aqoas efferuescentes reddere, in hoc à sententia Thermophyli diuersus, q. ille radiorum reflexionem, & vnionem, nō in centro fieri, sed in ipsismet superioribus locis, vbi aquæ thermales promanāt. Verùm hæc sententia omnium est maximè à veritate aliena: nam cui, quæso, verisimile esse videatur, Solem F ipsum caloris huiusmodi, quo sæpe in tantum feruere scaturientes aquas videmus, vt depilati porcos, deplumati aoes, reseratis meatibus, resolutaq; pennarū, setaromq; compage, qua radicitus priùs hærebant, durari oua experiamur, esse authorem posse? quomodo præterea quis credet Solis, & aliorum astrorum radios adeò esse potentes in actionibus, vt tantam terræ molem, & profunditatē permeare possint, ignemq; excitare? quos resolui in superficie ferè, tellurisq; ipsius propè in corio, vel æstuan-

tissimo tempore triginta duos pedes vltra nó
magnopere agi scimus, & docet Theophrastus
primo lib. de Hist. Plantarum, cap. 11. quiuimò
cum Lucretio dicemus vix posse

——Per septa domorum
Insinuare suum radiis ardentibus æstum.

Accedit, cuius non parum mirari mihi subeat,
quomodo ignis hic, qui in centro generatur,
ex vnione, vt ipse inquit, & collisione ad inui-
cem, quamuis efficientes causæ perpetuæ sint,
sine materia, & pabulo conseruari possit, quo
tamen carere omnino recentior hic asserit. Ne-
que vlla est huius rei cum igne ex concauo spe
culo per radios genito comparatio, cùm is ob
materiam lucidam efficiatur, per quam radij fe-
runtur, & magis vniuntur, cùm caua sint, cuius
ratione maximè vniti radij ignem excitant: at
cùm terra rotunda sit, tantum abest, vt radiorũ
vnionem efficiat, vt potiùs eos dispergat. At si
quispiam ea, quæ ab Aristor. primo lib. Meteo-
rolog. c. 4. diligenter considerauerit, vbi de ca-
liditate Solis in hæc inferiora disputat, tum &
secundo de Cœlo, part. 42. in eam statim veniet
opinionem, à principiis naturalis philosophię
sententiam hanc omnino dissentire: longa e-
nim oratione vtrobiq; disputat non alia ratio-
ne Solem in hæc inferiora calorem excitare,
quàm motu: dubitat enim, quomodo Sole ca-
lido non existente, calor excitari possit ab eo:
respondet, motum etiam cum velocitate factũ
nó calorem modò, sed etiam ignem posse pro-
ducere. Cùm igitur cœlum vehementer, & ce-
leri motu feratur, ignem secum rapit, qui etiam
aërem excalefacit, & consequenter hæc infe-
riora. Verùm quomodo hoc fiat, ne in longius,
quàm par sit, sermonem nostrum extẽdamus,
consulendus est doctissimus Aphrodisæus se-
cundo lib. Naturalium quæst. cap. 3. Quî fieri
igitur poterit, vt caliditas hæc à Sole producta
per motum hac ratione ad terræ centrum per-
ueniat: verisimilius est igitur, & Aristotelis ver
bis magis consentaneum, caliditatẽ in superfi-
cie terrę genitam, quasi per manus internis par
tibus communicari, neq; tamen vlterius proce
dere, vt recentiores hi voluerunt; sed statutum
terminum habere, qui qualis, quantusq; sit, an
qui positus est à Theophrasto loco citato: an
alius, non est præsentis speculationis. Calor
præterea cœlestis mitis, & blandus est, qualis
est calor noster naturalis, vt docet Aristor. 2. de
Gen. Animal. cap. 3. quomodo igitur supra suas
vires calorem præter naturam elementalẽ, imò
potiùs igneum (neque enim ignis elementalis
calidus est in summo, sed solùm is ignis, qui
mixtus est, is enim caloris efferuescentia est,
non alius, in concauo orbis Lunæ positus, vt
optimè nos docuit Aristot. primo Meteorol. &
2. de Ortu, & interitu) poterit generare. Postre-
mò nulla esset ratio mixtionis aquarum ther-
malium, si sola caliditate ab igne introducta fi-
ne alia materia aquæ eæ à cæteris distinguerentur.

A tur. Aristot. tandem, vt eum nos iudicem se-
quamur, quem omnibus in rebus naturalibus
imitandum assumpsimus, cùm obseruasset a-
quarum eam esse naturam, vt frigiditate, & hu-
miditate maximè constaret, necessariũ esse du-
xit tam vehemẽtis caliditatis aquarum causam
esse, quæ è directo aquarum naturæ aduersetur,
nihil igitur vno igne excepto, tale esse potest.
Hunc igitur censuit in subterraneis locis con-
tineri conclusum, vt colligi potest 2. Meteorol.
B vbi quærit causam varij saporis fontium, & flu-
minum, in ignes enim sub terra ebullientes to
tam causam illius saporis refert: & vbi de ven-
tis agit, asserit terram multum ignis in se con-
tinere: Cùm etiam de terręmotu tractat, id mul
tò manifestiùs ostendit: ante eum etiã in hanc
sententiam venit Empedocles referente Sene-
ca lib. 3. Natural. quæst. vbi habet: ignes multis
in locis opertos terra tegit, & aquas calefacien
do inalterat, si subditi sint solo, per quod illorũ
C incursus est. Quam sententiam & auctor lib. de
Mundo, quisquis ille est, amplexatus est, & Lu-
cretius cùm dicit:

Principio tellus habet in se corpora prima.
Vnde mare immensum, voluentes flumina fontes
Assiduè renouent: habet ignes, vnde oriantur:
Nam multis succensa locis ardent sola terra,
Ex imis verò furit ignibus impetus Aetna.

Huius sententiæ fuit etiam Vitruuius 8. libro
Architecturæ, cap. 11. Plinius, & Plutarchus in
D Quæst. natural. tum & ex poëtis nostris Virgi-
lius in Ætna, & Ouid. in Metamorph. sed opti-
mè omnium Manilius in Astronom. cùm dicit:

Sunt autem cunctis permixti partibus ignes,
Qui grauidas habitant fabricantes flumina nubes,
Et penetrant terras, Aetnaq; minatur Olimpo,
Et calidas reddunt ipsi in fontibus vndas.

Est igitur ignis hic noster mixtus in visceribus
terræ inclusus caliditatis aquarum causa effi-
ciens. Verùm quomodo excitetur is in iis par-
E tibus, neq; inter scriptores conuenit. Albertus
Alemanus in materiam subsistentem maximè
inflammabilẽ huius caloris initium refert sul-
phur, & bitumen. Cùm alioqui certum sit, nisi
aliunde ignis admittatur, ex se ipsis ignem nũ-
quam accendi: alioqui, vbicunq; essent, ignem
excitarent: Cuius oppositum docet experien-
tia. Neq; etiam, quod aliqui faciunt, ad exter-
nas causas, puta ignem immissum, vel fulmen
confugiendum est: quomodo enim eò vsq; hu-
F iusmodi causæ peruenire possunt, cùm adeò
profundæ sint eæ partes, vt veros exortus lo-
cus vix semel inueniri possit. Qua ratione etiã
efficitur, quò minùs credamus à radiis Solarib.
excitari. Satius igitur est, cum Aristot. 2. Meteo-
rolog. vbi agit de terræmotu, asserere exhala-
tionem calidam, & siccam in terræ cauitatibus
conclusam exitum hinc inde quærentem, nec
inuenientem agitari, atteri, attritam rarefie-
ri, inde accendi, in ignem verti, pabuloque am-
pliorem reddi. Verùm cùm perpetuò calidæ hu
iusmodi

iusmodi aquæ thermales persentiantur, ignis autem caliditatis productiuus non possit ibi diutius perdorare, nisi aliquod adsit contrariũ, in quod operetur, vt in sui naturam conuertat, pabuliq; vices subeat; de hac causa maxima est inter doctos controuersia: Aliqui enim ventũ, & exhalationem calidam, & siccam continuò excitatam à radiis solaribus pabulum oportunum esse volunt: locum autem dicunt esse mediam regionem terræ: oe scilicet natura purior terræ in centro, si in ea regione ponatur ignis, interturbari à cõtrariis queat, aut superiora, puta plantę, & genita in extima regione terræ cõburantur, si in superiori parte ignis hic, & pabulum constituantur. Verùm vix mente quis concipere potest subterraneum hunc ignem à nostro hoc mixto nõ absimilem; quinimò prunas ipsas, vt optimè doctissimus Cardanus noster libro de Subtilitate, exhalatione calida, & sicca, & vento conseruari in cauernis, cùm videamus ab iis potiùs dissipari: quinimò vbi vehemens est caliditas in solidiori materia ignẽ excitatum esse oportere quotidiana docet experientia. Quocirca Vitruuius 8. Architect. cap. 3. alumeo subterranei ignis pabulum potiùs esse credidit, quòd cùm substantia sit solidiori, & compacta, oõ ita facilè ab igne consumi queat. Verùm cùm ignis pabulum, aut oleosam aliquam substantiam in se habere debeat, aut certè ita siccum sit, & raræ substantiæ, vt faciliùs ignem concipere possit: alumen cùm neq; oleosam aliquam habeat substantiam, neq; porosam, sed omnino terrestrem, & solidã, ignis pabulum esse non poterit: vnde neq; accendi etiam, si diutius in igne remaneat, aliquando visum est. Alij, vt Agricola, & alij Germani vniuersalis Cosmographiæ scriptores crediderũt non aliam continuatorum ignium causam esse posse, quàm bitumen liquidum, tum q. nihil ad ignem suscipiendum magis accommodatũ reperiatur ipso bitumine: tum præterea, quòd sæpius in subterraneis reperiri illud obseruatum sit. Et postremò quod maximè eos mouet, est, quoniam aquarum thermalium aliquæ omnino fetuidissimæ persentiuntur, quæ tantam caliditatem concipere nõ possent, si solùm cuniculis ignis subterraneus subiiciatur: quare, inquiunt, debet aquæ esse permixtus; nullum autem subterraneum reperitur, quod etiam in aqos inflammetur, & ignem conseruet, præter quàm bitumen: quales asserunt fontes ardere in Apolloniatarum nymphæo, & in laco Babyloniæ. Verùm, si hæc sententia vera esset, vtiq; aquæ omnes thermales bitumen olerent, atq; impuræ conspicerentur: quinimò cùm per eos bituminosa materia ardens aquas calefaciens in ipsis sit cuniculis contenta, necessarium esset cum ipsis aquis pinguedinem effluere, & simul ignem euomi. Accedit experientia, qua falsitas huius opinionis conuincitur citra controuersiam. In balneo enim agri Patauini san-

A cti Bartholomæi dicto fonticulus est, io quo si frigidæ aquæ confluant, vbi in alueum ceciderint, calidæ redduntur, vbi tamen nulla bituminis portio reperitur, nec ignis vllus in aqua reperitũr, sed calor is ex subterraneo igne promanat. Falsum verò est quod ab ipsis supponitur ex subiectis caloribus non posse adeò calefieri aquas, nec tanta varietate: experiẽtia enim Romanorum oppositum docet: vt enim in domesticis ędibus id arte pararent, quod natura non B subministrabat, parauerant sibi aeneas quasdã fistulas in gyros obuolutas, & orbes plures draconum spirarum instar; cuius ratione etiam nomen draconum sortitæ sunt, & miliaria à longitudine, per eas in suprema parte per foramen ingrediebatur aqua frigida, sub spiris fistularũ ignis accendebatur, quo aqua primæ spiræ vix incalescebat, secundæ magis, & adhuc magis tertiæ, & sic successiuè reliquæ magis calidas dabant, & dedissent, perpetuoq; id effecissent, C si ignis perpetuò subministratus fuisset. Alij postremò, inter quos & doctissimus Fallopius & Andreas Baccius crediderunt materiam hãc fouentem ignem oon aliam statui posse, quàm sulphur vt plurimũ, & aliquando bitumẽ: confirmant suam hanc sententiam auctoritate Aristot. 24. Problem. Sect. Prob. vlt. vbi calidas dicit aquas sponte manantes sacras dici, quia sacerrimis rebus sulphure, & fulmine ita reddantũr: illud enim communi oomine cum rebus D diuinis Græci θεῖον appellarunt: quod etiam habebant in religionibus ad expiandas suffitu domos Plin. auctore: experientia id confirmant, quòd nonnullæ aquæ non latentes, sed oculis conspicuæ cernũtur, in quibus sulphur immediatè subsistens accensum calorem excitat, vt in agro Volaterrano in monte Cerbaro vocato, vbi sunt lacunæ aquarum calidarũ, in quarũ extremitatibus sulphur ardens continuò conspicitur: Postremò cùm omnes ferè aquas non E nihil sulphuris redolere conspicerent, certum suæ opinionis sibi statutum esse fundamẽtum crediderunt. Verùm, vt ingenuè fatear, neque huic vllo modo possum assentiri opinioni: multa verò sunt, quæ me ab hac sententia retrahunt: primùm Hippocr. hoc loco auctoritas, q. cùm aquas has mixtas enumeraret, sulphureas inter species recenset, sicut & bituminosas, & nitrosas, & alias, cùm alioqui si omnium aquarum calidarum mixtionẽ ingrediatur, potiùs F genus quoddam esse deberet ad omnes alias species, cùm per eos omnes sulphur redoleant. Sed esto sulphur causa materialis ignis, & conseruãs. Erit igitur vel in cuniculis, vbi est ignis, vt illi pabulo esse possit, vel in superioribus cauernis, & tubis, vbi aquę: si illud dixerint, quomodo aquæ eæ & sulphuris portionem habebuot (per sublimationem enim sulphur extrahi scribunt) & sulphur redolere poterunt? si verò alterum, tunc nullo modo ignis voracitati satisfacient. Est postremò, quod citra contro-

uersiam eos euincat; fatentur ipsi & omnes fe-
tè illius sentētiæ sectatores subterraneos ignea
prunas potiùs esse, quàm flammam, quòd eos
ratio vincat, quomodo si tantæ flammæ in cu-
niculis essent; ramq; diuturnæ, tandem exitum
sibi quærentes impetu facto etiā integros mon
tes non aperirēt, quomodo igitur tandem cre-
dent sulphur pabulum esse perpetuū ignis sub-
terranei, si experientia nobis ostendit sulphur,
vbi ignem concipiat, non prunas excitare, sed
flammam: Præterea cùm ignis natura vorax sit,
& tandiu perdurabilis, quādiu cōbustibile sup-
peditatur, quomodo tanta copia sulphuris re-
peritur, vt perpetuo alimento esse possit, & vn-
deoam propagatur, vt mirum videatur in tan-
ta ignium combustione non integros montes
sulphuris esse conflagratos. At huic difficultati
satisfaciunt, omnium rerum mutuā esse, & suc-
cessiuam generationem, & corruptionem: vn-
de inquiunt, continuò tantum sulphuris gene-
ratur, quantum satis est pro cōseruatione ignis
calore adurente, & terra materiam præbente:
quasi verò, vbi adeò ingens est calor siccus nul-
la præexistēte materia humida, & calida, olea-
ginosa, & perpingui sulphur, quod huiusmodi
materiæ est, possit generari. Concederem vtiq;
sulphur in superioribus cauernis, & tubis pos-
se generari, quemadmodum & metalla, & me-
tallica calore subsistente agente, & materia ter
restri exiccata, & quasi adusta cum aëreis vapo-
ribus, & oleaginosa substantia commixta: &
hinc efficitur, vt plurimæ aquæ sulphureæ repe
riantur; eoq; maximè, cùm in generatione me-
tallorum ob ignis subsistentis vehementem a-
ctionem, sulphuris aliqua portio reperiatur; at
id in locis, vbi ignis cōseruatur, diutius aut re-
periri, aut generari impossibile esse censeo.
Quapropter quemadmodū cum Aristotelē cau
sam efficientem calorum subterraneorum, &
aquarum ignem constituimus, ita cum eodem,
materiam, in quam agit ignis hic, & per quam
conseruatur, potissimam statuimus esse terrā:
nam cùm de varij saporis aquarum causis secū-
do Meteorolog. ageret, in hanc venit sententi-
am. Sunt autem in multis locis fontes, & flu-
uiorum fluxus omnis generis saporibus effe-
cti, quorum omnis causa in ignis facultatē in-
genitam, aut insitam, referenda est. Cùm enim
terra aduritur, quia magis, aut minus aduratur,
omnis generis colorum, saporumq; species ac-
cipit. Aluminis enim, & calcis, & aliarum hu-
iusmodi facultatum plena redditur; per quas
dulces aquæ, dum colantur, permutantur, & a-
liæ quidem acidæ fiunt, &c. Ex quibus verbis
manifestè constat, terram eam esse, quæ à sub-
terraneo igne in sui substantiā trahitur, & qua
mediante, tanquam pabulo diutius conserua-
tur. Sed & ratio docet, cùm maxima sit in alte-
ra qualitate similitudo; cùm tam ignis, quā ter-
ra summam quandam à natura habeant siccita
tem. Igne igitur excalefaciente facilè terra po-

A test aduri: & quamuis non ita omnis terra faci
lè ignem concipiat, aliqua tamē reperitur, quæ
ita ignem in se admittit, vt etiam prunas faci-
at: testimonium huius rei aliquę Gallię Belgi-
cæ prouinciæ nobis faciunt, in quibus cùm li-
gna destituantur, glebæ genus habent, qua v-
tantur, ad ignes faciēdos loco lignorum: Cùm
verò non ita facilè ignem admittat, vt sulphur,
neque ita facilè consumatur, sed diutius conce
ptum ob duritiem, & densitatem cōseruet, ma-
B ximè cùm elementorum semper mutua sit ge-
neratio, & corruptio, non est, quòd quęramus,
quomodo tam diuturno igni terra sufficiat; q̃
incommodo alij, qui aut bitumen, aut sulphur
materiam, in quam ignes subterranei agerent,
ponebant, maximè laborabant. Quòd verò om
nes ferè sulphur, aut bitumen redoleant, id ob
infernam ignis actionem accidit; igne enim ex
calefaciente, & exsiccante, materiæ, quæ in cu-
niculis superioribus sunt, cum aëreis vaporib.
C mixtæ, & cum exhalationib. crassiores, simul
coalescūt, & sulphur, aut quippiam simile, me-
tallicumq; producunt, per quas etiam aqua po
test defluere, aut in iisdem locis igni ex vapori-
bus in cauitatibus contentis. Hanc etiam si se-
quamur sententiam, incommodum aliud eui-
tabimus. Nam quæcunq; alia tandem statua-
tur causa materialis, quā depascatur ignis, siue
sulphur, siue alumen, siue bitumen, siue quip-
piam simile, cùm per eos illorū qualitas aquæ
D communicetur, necesse est aquas omnes natu-
raliter calidas, & aliqua prędiras esse qualitate,
vt odore, vel sapore, & duras esse, sanisq; omni-
no inutiles, cùm alioqui aliquas esse ab initio
demonstrauerimus calidas ab initio, quæ tamē
præstantissimæ sint, maximeq; ad quotidianū
potum vtiles: at nos, qui terram aliquam com-
buri, & calorem inde excitari docuimus, cùm
non semper sulphur, aut metallicum in supe-
rioribus partibus reperiatur, facilè talem aquā
E optimam esse concedemus; aut certè solùm ex
tubis in decursu caliditatem suscipere dicem.,
cùm à principio sincera, & optima in proprio
alueo per sublimationem genita esset. Est ve-
rò, quod etiam aliquid de harum aquarū mix-
tura in genere dicamus, vt ad Hippocr. senten-
tiam faciliùs intelligendam planus nobis adi-
tus pateat. Quod verò hac in re dubitari solet,
est, an à principio sui ortus pura, & sincera fri-
gidaque esset, mox ex accidenti per corporum
F aliquorum occursum, & mixturam mixtæ, & p
calores sub cunicolis existentes calidæ euadāt,
an potiùs à principio sui ortus mixtę, & calidę
nascantur. Videtur Aristot. eius fuisse senten-
tiæ, cùm de causis saporum in aquis loquitur,
aquas omnes à principio sui ortus fuisse ex aë-
re, & subterraneis vaporibus, cæteras autem ca
loris, saporis, odoris, & coloris differentias ex
accidenti prouenire, pura ratione terræ, & eo-
rum, quæ in illa resident, per quæ fluit. Probat
hanc sententiam Gabriel Fallopius vir erudi-
tissimus,

tiſsimus, ea ratione, quòd ſi ab initio ſuæ originis, & ita mixtæ, & calidæ naſcerentur, in fontibus Aponi minùs calidæ perſentitentur aquæ, quàm quę è fontibus montis Grotti, Sancti Petri, & Domus nouæ, quòd illi longius à principio ſuę originis ſcaturiant, quàm ij enumerati. Non eam tamen Ariſtotel. fuiſſe mentem ipſe crediderim, ſed ſolùm id ſibi voluiſſe, quòd quamuis puræ, & ſinceræ aquæ in principio ſui ortus naſcantur, in defluxu tamẽ contaminantur, & mixtæ fiunt, calidæq; redduntur. quis enim neſciat, quòd ſicuti ſimplex aqua ex ſimplici aëre, & vaporibus generatur, ita ex mixtis mixtæ, in ſuo tamen genere perfectæ producuntur. Et ſi ignes, & calores locis, vbi generantur, ſubſint, quare vapores calidiores redditi in aquam calidiorem verti nõ poterunt; non ſecus quàm ex aqua in olla operculo obducta ebulliente calidas guttas per euaporationem in operculo factam generari videmus? quòd ſi mixta fuerit materia ebulliens, guttæ decidentes & ſapore, & odore illi correſpondebunt. Quod ex ſtillatitiis liquoribus ex balneo (quod aiunt) Mariæ factis, multò apertiùs licet conſpicere: Sed & hoc validiùs conuincitur, quòd ex naturalibus iis aquis quàmplures ſunt puriſsimæ, & ſinceriſsimæ, quantum ſit ratione ponderis, coloris, & ſubſtantiæ, nihilque à limpidiſsimis aquis ſimplicibus differentes; quod tamen ſi ſolùm per mixtionem illam abraſa portione materiæ, per quam decurrunt, mixtæ eſſent, fieri non poſſet. Accedit, quòd mixtura, quæ ex accidenti eſt, quæque per ſolam partium aliquarum corraſionem fit, non poteſt perpetuò ſibi ſimilis eſſe, & conformis, ſed altiorem debet habere cauſam. Verùm hanc eſſe germanam Ariſtotelis mentem, & ſententiam, manifeſtum inde fit, quòd non aliter in ſubterraneis aquas generari docuerit libro primo Meteorolog. quàm aquam in aëre pluuiam generari obſeruamus: docuit autem Ariſtoteles (ſi modò illius ſunt illi libri) in Problematis, hyeme dulciores fieri pluuias ob vaporum, & nubium ſinceriorem naturam, econtrà autumno ſalſiores ob exuſtos, ſalſos, caliginoſoſque vapores: quinimò certis locis, & temporibus ſulphuratas aquas pluere teſtantur auctores: quas Olaus Magnus in Hyperboreis ob multitudinem, & minerarum, & ſulphuris, ordinarias eſſe teſtatur. Multò igitur veriſimilius eſt in ſubterraneis, vbi eleuantur mixti vapores, & materia vicinior eſt, magiſque concluſa, & calores ſæpe adſunt, & calidas, & mixtas eſſe ab initio. Quod verò Fallopius in contrarium adducit, non vniuerſaliter concludit: non negamus enim nos in decurſu aliquas aquas, quæ fortaſſe ab initio puriores erant, per longam colaturam mixtas reddi, & etiam effici ex frigidis, vbi per cuniculos defluant, calore ſubiacente æſtuantes. Dicere etiam poterimus ab initio quidem calidas eſſe Aponenſes aquas, ſed in defluxu cuniculos habere calidiores, quam alij fontes. Vnde, quamuis longiori tractu ferantur, caliditas ab initio acquiſita augetur, & conſeruatur. Miſcentur itaque aut in ſui prima generatione, vel vaporum admixtione: cùm aut in ipſo fonte, ſiue in defluxu, diuerſi generis vapores in ſe concipiunt, quorum naturam poſtmodum induunt, aut certè abraſa, & ſibi admixta portione aliqua rei, ſuper quam defluit, quæ omnium maximè imperfecta eſt commixtio. Quæ ſuis quoque ſignis interſtinguuntur: primi enim generis limpidiores erunt, minuſque mixtionem commonſtrabunt, & ſibi ſimiles ſemper exiſtunt, & ad regiones allatæ diſtantiſsimas non minorem habebunt virtutem, quàm in propriis locis. Secundi generis ſinceræ quidem, at non ita limpidæ, quòd in propria matrice per coctionem vapores illi non ſint admixti, vt in priori, nec adeò vniformes emanant, quòd ex aqua, & vaporibus compoſitæ poſſunt aliquam ex tempore ſuſcipere mutationem, & varietatem, nec ita conceptas facultates conſeruant, facilè vaporibus ſucceſſu temporum exhalatis. Poſterioris generis quicunque vel mediocriter eruditus cognoſcere ex mixtura poterit, & hæ pro potu in vſum duci non poſſunt, ſed ſolùm pro balneis ad ſcabiem, & cæteras cutaneas affectiones auferendas. Ex iis, quæ à me hactenus propoſita ſunt, & explicata, conſtat, quomodo aquæ thermales vi caloris naſcantur, & quomodo æſtuoſæ dicantur: nunc ſupereſt, vt ſingulas ab Hippocrate hîc propoſitas conſideremus, vt videamus, an tales ſint omnes, quales ab Hippocrate hoc loco ſunt ſtatutæ, ab iis exordientes, quæ ex terra naſcantur, vbi eſt ferrum. Ferratas has aquas nuſquam reperiri cenſuit Gabriel Fallopius; quòd difficile illi viſum ſit terreſtrem admodum rem poſſe citra manifeſtam ſui demonſtrationem aquæ tenuiſsimæ admiſceri: quódque eas, quæ paſsim à ſcriptoribus inter ferratas cenſentur, ſublimatas nuſquam videat ferrum emittere. Verùm non aliunde falſiſſima hæc opinio promanauit, quàm ex malè intellecta ratione, qua ferreæ aquæ dicantur, aut metalli alicuius participes. Venio enim & ipſe in eam ſententiam, aquas non eam ſuſcipere ferri mixtionem, quæ corraſa ſubſtantia aliqua in fluxione fieri ſolet, hanc enim rerum cum aqua mixtionem inutiles ferè aquas reddere ad potum dicebamus: non negandum tamen eſt ex materia, ex qua concreta ferrum in ſubterraneis generatur, dum adhuc fuſa eſt, nec in ferrum concreta & vapores eleuari poſſe, qui concreti in aquam tandem vertuntur, quæ poſtea ferreæ dicun-

tur, & si eodem modo subsistat argentum, aurum, æs, plumbum, argsnteæ, aureæ, æneæ, & plumbeæ nuncupantur. Cùm verò metalla calore gsnita non nisi frigore condensentur, aquæ quæ à metallis denominationem habent, non nisi in matrice generantur: non autem in locis, vbi concreuerunt metalla: à loco enim vbi subsunt ignes, ad alia loca frigidiora, tanquam per venas funduntur liquata metalla, quæ postea à frigiditate terræ condensantur. Quocirca aquæ illæ cùm longiori tractu ferantur, & per loca, vbi metalla iam concreta sunt, aut actualem (quod aiunt) caliditatem amittunt, aut certè minùs multò calidæ redduntur; secus quàm in iis accidat, quæ aut sulphuratæ, aut bituminosæ sunt, quòd è materia calidiori, & admixtis multis exhalationibua fiant, subsistente maiori calore, quasique adurente. Quapropter mirari satis non possum, recentiores quosdam, qui de aquarum ferratarum temperamento agentes, statim ferrum concretum considerant, quod frigidum esse, & ea ratione tales etiam aquas fusa raddere probant Aristotelis auctoritate quarto Meteorolog. vbi ferrum ex iis esse, quæ concrescunt à frigore per euaporationem totius penitus caloris, materia ergo frigida relicta est. Confirmant idem auctoritate Galeni nono Methodi medend. capite decimoseptimo: vbi, inquit, metalla, puta ferrum, æs, aurum habent suam consistentiam à frigore, tum & quarto Simplicium, vbi ferrum corpus esse crassum, & terreum: terrea autem eodem libro cap. de Terris frigida esse statuit, & sicca. Ratione præterea id confirmant, quòd quæ adstringenti facultate prædita sunt, frigida esse solent, vt docet quarto de Simplicium medicamentorum fac. cap. septimo, ferri autem squamam, & ferrea balnea adstringentem habere facultatem quotidiana experientia ostendit. Accedit postremò communis omnium scriptorum sententia, qui ferratas aquas omnes refrigerare volunt, vt sunt Calderianæ, Villenses, Boræ in agro Florentino, Brandulæ in Regiensi, & Masineuses in Volturrena sitæ. Quasi verò ferrum, vbi iam condensatum fuerit, certum non sit frigidum esse, & actu, & potentia: potentia dico, quoniam cùm ob soliditatem suam natura in ipsum agere non posstt, si adhibeatur, qualitatibus actu positis operatur: qusmuis etiam si eo modo paretur in minima redsctum, vt formsri solsnt ex eo catapotia, nonnihil caloris habere certum sit. Verùm cùm ex eo nondum concreto, id est, ex materia, ex qua fit, eleuentur vapores, ex quibus squa coalescit mixti cum exhalationibus calidis, & siccis ob ignes subsistentes, aut præsentes ex parte, hoc modo & calefacere, & æstuosas esse cum Hippocrate affirmabimus. In aquarum enim qualitatibus in-

A uestigandis, & inueniendis, respicienda semper sunt principia. Hæc autem constat nihil aliud esse, quàm vaporosam exhalationem, & siccam, vt docet Aristoteles tertio Meteorolog. capite vltimo, quæ conclusa in visceribus terræ densescit. Quocirca & terram (subdit ipsa) habent in se, & vruntur, quæ siccam habent exhalationem. Quapropter cùm ex actione caloris vapores, aër, & exhalatio calida, & sicca, & eleuentur, & terræ admisceátur, B sulpbur, quod eius est naturæ, sæpenumerò generator, & ea ratione cum metallis ferè omnibus aliqua ex parte & generatur, & commiscetur. Quod etiam Galenus lib. nono de Simplicium medicament. fac. cap. de Metallis confirmasse visus est, cùm dicit, quòd, quemadmodum in speciebus terræ plurimũ reperitur terræ elementalis, ita in metallis omnibus plurima inest essentia, substantiáve ignis. Vnde inquit, cùm bona medicamenta ex iis parentur, C diligenter sunt abluenda, vt acredo auferatur. Sed de aquis mineralibus, quas etiam thermales esse constat, manifesta est Galeni sententia primo ad Glauconem capite nono: & vndecimo Method. medend. capite nono, mineralia balnea, quòd excalefaciant, inutilia esse febribus scribens. Tuetur etiam hanc sententiam Oribasius Sardianus libro primo ad Eustathiũ, capite vigesimoseptimo, cùm aquarum calidarum sponte nascentium alias aluminosas, a- D lias sulphureas, alias chalcanthosas, alias ferrum, aut æs, aut aliud id genus quippiam referentes esse, omnes autem vim excalefaciendi, & exiccandi habere vt plurimum scribit: Prosunt autem, inquit, corporibua frigidioribus, & humidioribus: Dixit autem, vt plurimum, non vt ferreas excluderet: non enim dixisset omnium dictarum aquarum eam esse facultatem, sed vt magis, minusque id illis inesse ostenderet pro earum varietate. Quod no- E bis maoifestiùs ostendit in libro decimo, Collect. ad Iulianum, capite tertio: etiam ex Antylli sententia iis verbis. Balneorum sponte nascentium multò maior, & efficacior vis est, quã eorum, quæ arte parantur. Multæ autem eorum differentiæ sunt propter terræ, per quam feruntur, qualitatem: alia enim nitri, alia salis, alia aluminis, alia sulphuris, alia bituminis, alis æris vim obtinent, alia composita sunt ex multis harum qualitatum simul cõiunctarum: F vis autem omnium aquarum spõte nascẽtium est exiccans, & calefaciens prorsus, &c. & Paulus lib. primo, cap. 52. de Aqnis calidis loquens sponte manantibus ferreas inter ipsas enumerat, & eas omnes calefacere nõ actu modò, sed etiam potentis docet. Ex Mauritanis etiam doctissimus Haliab. quinto Pract. cap. 14. aquam ferri & siccare, & calefacere lienẽ scribit: quinimò in lienis affectibus, in quibus & calefaciẽdum est, & exiecandum, plurimum tum Græci, tum & Arabes, & recentiores Latini aquas

ferratas

ferratas commendant. His igitur positis concludendum est ferreas aquas thermales calidas esse, & cæteris etiam omnibus hanc eandem caliditatem inesse, quibusdam minùs, quibusdam magis. Ferreæ tamen, quòd respectu aliarum minùs calidæ sint, frigidæ dicuntur: potissimum cùm calidioribus iis partibus aliquę reperiantur, quæ vim simul habent refrigerandi: eoque magis, quòd refrigerare videntur, quòd in calidissimis passionibus in vsum venire solent, in quibus, quæ mediocriter calidæ sunt, infrigidare dicuntur; maximè cùm sanitas sit in mediocritate consistens à cõtrario inducta: frigida esset, si ad frigidam intemperiem reduceret, at ad mediocritatem adducit, quæ & in homine ad calidum vergit. Exemplo id aquæ tepidæ calidissimæ admixtæ facilè intelligitur. Et hinc non sub cane assumi solent ob eam causam ferreæ aquæ, quòd, frigidæ cùm sint, calidissimo tempore assumendæ sunt, vt recentior hic somniauit, sed vt calore ambientis difficultas ad penetrandum, quæ alioqui in iis esse solet, quæcunque tandem eæ sint, vt docet hoc loco Hippocrates, faciliùs euitari possit. Hac igitur ratione potissimum, quòd vi caloris ignei oriantur, quòd æstuosæ sint, duræ, difficilis penetrationis in sanis ad quotidianũ vsum inutiles esse scribit Hippoc. vnde iis, qui ex angustia pectoris, asthmate laborant, minùs conueniunt, nec iis qui natura strictas aluos habent. Verùm duo sunt, quæ difficultatem faciunt; primum, quòd sanis inutiles scribit (neq; enim de ægris id intelligendum est, quòd constet multis morbis conferre, de qua re consulendi sunt balnearij scriptores, cùm nostri instituti nõ sit hac de re agere in præsentia, qui Hippocr. sententiam & explicamus, & quomodo vera sit, docemus) cùm alioqui Auicen. & Razes prima medicinæ lumina inter Arabes aquã ferratam inter minerales habere aliquam laudem in quotidiano vsu dixerint, quia confortat viscera: quinimò vbi desint naturales, arte chalybeatas parant, in quibus pluries ignitum chalybem extinguunt. Alterum, quod & Paulus, & Aët. ferratas aquas potissimum arte per extinctionem chalybis paratas obstructis lienibus conducere, & obstructa viscera reserare scripserint, quos etiam recẽtiores omnes sunt recta ratione secuti, cùm nos ex Hippocr. hoc loco, & ratione docuerimus, & adstringenti facultate præditas esse, & difficilimè excerni per vrinam. An, vt vtrique dubitationi satisfaciamus, dicendũ est minerales ferratas aquas nunquam sanis pro quotidiano potu conuenire, quòd medicamentosam habeant ferri admixtam qualitatem, quodque & æstuosæ sint, & difficulter mingantur: nunquam autem huiusmodi cibis quotidianis admiscẽdæ sunt, quòd obstructiones pariant. At ferratæ arte paratæ per extinctionem chalybis aliquando in vsum

A traduci possunt (de iis enim credo locutum Auicennam) quòd mediocritèr ferro sunt dilutæ; at ne in absolutè quidem sanis, sed in iis, quibus viscus aliquod obstructum est, tunc enim, sicut etiam minerales, pro ratione medicamenti assumptæ maximè conferunt: Cùm enim contrariis præditæ sint facultatibus, aperire ex accidenti, nimirum exiccando potuerũt, & villos densando visceris, innatumque calorem vniendo, facilè quod reliquum est excre-
B menti, digerunt, atque excernunt: quod obseruatum ab Aëtio videmus libro decimo, capite decimo, in cura lienis in scirrhum indurati ex Galeni sententia. Æneæ eandem habent naturam: sunt enim & æstuosæ, duræ, & quæ difficillimè per vrinã excernuntur, quinimò quòd duriores aluos, & adstrictas reddant, non tam metalli ratione fit, vt dicebamus, quàm ob prę-uia ipsius principia, calorem agentem, & materiam: Cùm enim calore agente, & calidæ a-
C ctu reddantur, & potentia ob admixtionẽ adustarum partium, & sulphurearum, meritò æstuosæ sunt: materia verò æris, vltra terram, & vapores, & exhalationes proximior est chalcitis, & chalcanthum; cùm chalcanthum nihil aliud ferè sit, quàm chalcitis in aquam dissoluta, vt docet Galenus nono Simplicium medic. fac. & tractu temporis, inquit, transit chalcanthum in chalcitim: ex chalciti autem facilè in æs fit transitus: vnde & aquæ, quæ ex terra, vbi
D gignitur æs, promanant, solent esse puriores, quia ex natura digestæ, & percolatæ in terræ visceribus, spiritus potiùs metalli conceperunt nobilissimos, & tenues, quàm materiã ipsam, quæ tota mixta est, atque igneæ naturæ: vires tamen illius in se continent, qua ratione non mixtas modò, sed & contrarias habent facultates; nam & adstringentem æs maximam à natura facultatem sortitum esse docet Galenus 6. de Composit. medicament. secundùm gene-
E ra capite 2. & 3. & 9. de Simplicium medicamentorum fac. & repulsiuam tertio de Comp. medicamẽt. secundùm genera cap. secundo: quin & maximè exiccare, & acre esse, discutiendiq; validam habere facultatem, & mordicandi docuit idem sexto de Composit. medic. secun. genera capite 4. & primo de Simplic. medic. fac. capite 17. vnde ob adeò contrarias facultates dicebat Plinius nullius naturam adeò admiratione dignam esse, & Galen. 9. de Simplic. me-
F dicament. fac. miratur in hoc metallo, quomodo vehementi adstrictioni caliditas non parua admixta sit. Hinc igitur non multùm nobis facesset negotij difficultas, quæ ex verbis Razis inter Mauritanos medicos eximiæ laudis oriri posset, quòd Hippocr. hoc loco æneas aquas aluum adstrictam reddere scribat, ob adstringentem materiæ æris facultatem: ille verò æneas acerrimas appellat, & quæ ebibitæ excretricem vrgeant facultatem, & laxent tandem,

tanquam medicina: quæ enim vapore æris solùm sunt imbutæ, & quæ paucam, & puriorem æris substantiam conceperint, licet sanis inutiles sint, & noxas eas pariant, de quibus hoc loco Hippocr. purissimæ tamen sunt, & in potibus medicatis, & in balneis tutissimas experimur, & electissimas: at quæ mixtionie tertio iam dicto genere improprio compositæ sunt, cùm abraditur portio aliqua metalli, & aquie commiscetur, acerrimæ sunt, & æris potiùs excrementie refertæ, aut chalcanthosæ dici debent, quàm æneæ: qua ratione fit, vt quamuis adstringentem habeant facultatem, cùm tamē igneæ sint, & acribus admodum excrementie refertæ, vbi assumantur, facultatem excretricem ventriculi, & intestinorum stimulant, quemadmodum in salmacidis aquis vsu venire videmus: de iis excrementitiis aquis, quales in Cypro esse legimus, locutus est Razes: quales etiam in Perside, de quibus fortasse experimentum sumpserat: In ea enim regione inter Crermam, & Cobinam insignia oppida tales se obseruasse scribit Marcus Paulus Venetus in suis itinerariis, quas alui profluuium inducere scribit, quemadmodum quæ in Cypro sunt, venenosas, & corrodentes esse experientia docuit. Aquæ verò, quæ ex terra nascuntur, vbi argentum, aut aurum nascitur, quamuis minores noxas epotæ, dum sani sumus, quàm aliæ thermales aquæ, inferant ob puriorem materiam, ex qua componuntur, in quotidiano tamen potu vituperantur etiam, quòd ob adustam materiam, & admixtas exhalationes, & sulphurosas partes, & æstuosæ sint, & difficilè excernantur. Ex auro tamen (vt & hoc obiter annotem) etiam liquato non eleuantur ita vapores, vt admixtionem auri cum aqua faciant, sed solùm ex præexistente materia auri vaporibus mixta aquæ hæ compositæ producuntur: quò etiam fit, vt non tot, tantasque illie virtutes tribuamus, vt balneatij scriptores fecerunt: neque tamen cum Fallopio, & aliis eas negabimus, quòd aut durior sit auri, aut argenti materia, quam vt mixtioni aquæ par esse posfit, cùm non ex corrasione metallorum, sed ex vaporibus ab illis colliquatis, aut à præexistenti materia excalefacta eleuatis aquas metallicas thermales fieri docuerimus. Iisdem propemodum rationibus vituperat Hippocr. sulphuratas aquas: quæ nihilominùs etiam cæteras enumeratas malitia superant. Si enim aliæ ob caloris actionem nimiam, & ob mixtionem, quòd æstuosæ, quódq; difficulter, & per vrinam, & aluum excernantur, vituperantur, eæ, quòd maiorem vim caloris fortitæ sint, & impuriores sint ob mixtionem, magis venient repellendæ: æstuosas enim dicebamus, tum quòd vi caloris generentur, tum quòd ob admixtas exhalationes calidas, & siccas, necesse erat materiæ calidæ, & portionis sulphuris esse participes; at in sulphu

A ratie non modò vis caloris maxima est, sed materia tota ferè æstuans est, & calidissima. Mixtionee præterea eas etiam reddunt omnino noxias. Nam cùm tria sint temperamentorum genera, quæ ex omnibus aquarum impressionibue ab initio proposuimus, nempe quæ ex tota origine, ac essentia emanant, venarum, aut vaporum sunt qualitates, quos ipsæ aquæ concipiunt in suis venis, aut denique ex mixturis inficiuntur, quibue se aquæ obi-
B ter concorporant, sicque nouam quandam ex illis concipiunt qualitatem omnes sulphutis impressiones: de hoc tertio sunt vt plurimum genere, vel etiam de secundo; rarissimè ex primo consistunt. Quippe vt plurimum acquiruntur ex admixtione substantiæ sulphuris, ac aquæ simul: aut ex vaporibus sulphureie, quos ipsæ aquæ obiter imbibunt, rarissimè ex substantia, vaporeque ipso sulphureo, qui conuertatur in ipsas aquas. Et ratio est,
C quoniam sulphuris vapor, vel potiùs exhalatio natura calidus, siccusque; idoneus idcirco magis ad producendos caloris effectus, atque ignis, quàm frigoris, atque aquæ. Bituminosæ pariter eandem ferè habent & mixtionem, & naturam; quapropter vltra eas, quæ ab Hippocrate hoc loco propositæ sunt, noxas, aliæ quoque à balneariis recensentur: nam sensoria, & maximè oculos lædunt: neruos quoque eas resoluere calefacere afferunt,
D ac mox emollire, quare imbecillis, frigidisque esse vitandas. In eodem censu sunt & aluminosæ, & nitrosæ, & aliæ iis similes. Cùm igitur hæc ita sint, manifesta erit Hippocratis sententia hoc loco vituperantis aquas omnes sponte nascentes calidas, si in quotidianum vsum pro potu, & eduliie assumantur; sic enim intelligenda est Hippocratis sententia: quamuis enim quàmplures sint harum aquarum medicamentosæ facultates,
E quibus humano corpori langueuti aliqua ratione maximè sunt vtiles, sanis tamen noxas afferre quasi inemendabiles solent: nam rem, quæ est medicamentum, quum pro alimento sumitur, si non posità natura digeri, necesse est in malum conuertatur humorem, qui plurifariam postea sese exerit noxius: duplici enim ratione aquarum vsus in sanie institutus est, tum vt sedandæ siti aliquid fit, quod oportunè satisfaciat: id verò ex aqua, si sim-
F plex sit, facilè habemus; cùm hæc frigida fit, & humida, sitis verò humidi, & frigidi est appetitus; aquæ autem thermales omnes cùm aut actu, aut saltem potentia sint calidæ, & siccæ, non poterunt huic negotio vllo modo inseruire. In vsum præterea aquæ pro potu traducuntur, vt pulcherrimè docet Galenus 4. de Vsu part. cap. 5. vt tenui sua, & aquosa humiditate esse possint humori in ventriculo ex cibis iam parato tanquam vehiculum: neque enim commodè ex ventriculo in venas transumi posset

possiet chymus ille, neque facilè pertransire venas, quæ sunt in hepate, nisi aqua sua tenuitate illum perduceret: at commodum hoc præstare noo possunt aquæ calidæ sponte nascêtes, cùm ob mixtiooem terrenarum partium, & sæpenumerò adstringentium, minùs aptę sint ad penetrationem. Qua potissimum ratione hoc loco thermales aquas damnauit Hippocr. quòd per vrinas, & per aluum minimè omniũ excernantur. Quòd si, dum morbi alicuius gratiâ eas assumimus, oppositum cernamus, vt & facilè p vrinas expurgentur, & sæpenumerò aluum deturbent, vt quæ sulphureæ, aut subsalsę sunt, solent efficere; id ob quantitatem, & immixtionẽ cum cibis, & ob qualitatem accidit. Nam cùm operantur, id præstant quantitate, qua ebibitæ comprimunt ad excretionem, tum qualitate, qua præditæ sunt abstersiua: quin cæteris crassioribus rebus immixtæ natura ipsa cooperante detrusæ interna, quacunq; transeunt, mẽbra expurgant omni excremento. Contrà verò accidit, vbi aut in cibariis, aut in potibus sumendæ veniuot: nam ob modicam quantitatem neq; sollicitant naturam ad excretionem; sed cum alimento simul ad intima vsq; viscera distributæ, necesse est alterum duorũ, vel vt corrumpantur, & in malum vertantur humorem, vel certè vt assumptarum huiusmodi aquarum portio aliquam rei, cuius mixtionẽ habet, in venis, & aliis mẽbris, per quæ pertransit, & in sanguine faciat impressionẽ, cuius ratione, si non statim, saltem tractu temporis sanguis, aut spiritus, magnam aliquam labem contrahant; vnde ex insperato aut febris, aut viscerum inflammatio, aut vrinæ difficultas, aut calculi genus aliquod promanat, aut etiam dysenteria: quæ pericula inferre aquas, quæ per tegulas excolatæ sint, metallicas Galenus 7. de Composit. med. secund. loc. & vniuersa medicorum schola docuit.

XVI.

Ἄρισται δὲ ὁκόσαι ἐκ μετεώρων χωρίων ῥέει καὶ λόφων γεηρῶν. αὐταί τε γάρ εἰσι γλυκέα καὶ λευκὰ, καὶ τὸν οἶνον φέρειν ὀλίγον οἷαί τέ εἰσι. τοῦ δὲ χειμῶνος θερμαὶ γίνονται, τοῦ δὲ θέρεος ψυχραί. οὕτω γὰρ ἂν εἴη ἐκ βαθυτάτων πηγέων. μάλιστα δὲ ἐπαινέω, ὧν τὰ ῥεύματα πρὸς τὰς ἀνατολὰς τοῦ ἡλίου ἐῤῥώγασι, καὶ μᾶλλον πρὸς τὰς θερινάς. ἀνάγκη γὰρ λαμπρότερα εἶναι, καὶ εὐώδεα, καὶ κοῦφα.

Optimæ verò sunt quæcunq; ex sublimibus locis, & terreis collibus fluunt: hæ enim & dulces sunt, & albæ, & vinum ferre quàm minimè possunt: hyeme autem calidæ scaturiunt, æstate verò frigidæ. Tales enim erunt, si fuerint ex profundissimis fontibus: maximè verò eas laudare oportet, quarum fluxiones ad Solis exortus erumpunt, & maximè ad æstiuos; oportet enim claras esse, fragrantes, & leues.

A Aristoteles primo lib. de Anima rectum sui, & obliqui, & cognitionem parere, & iudicem esse docuit: Cùm igitur aquarum tractationem institueret Hippoc. nonnullis propositis aquis ad potum quotidianũ inutilibus, meritò iam optimam aquam ob oculos proponit in præsentia, quibusq; notis hanc à cæteris interstinguere valeamus. Vt tandem hac cognita, cæteræ omnes nobis faciliùs innotescere possint; quantò enim à summa hac aquarum perfectio-

B ne declinabunt, tantò minùs vtiles in potione esse cognoscemus. Asserit igitur optimas esse, quæ ex sublimibus locis, & collibus terreis scaturiunt: hoc verò ita non intelligendum est, vt quæcunque ex sublimibus locis, & terreis collibus scaturierint, eæ optimæ censendæ sint: si quidem multæ sunt, quæ aut ob aspectum cœli, puta quę ad Austrum spectant, perfectionem haoc amittant; alię etiam ob vitiatum solũ, vnde scaturiginem habent, non ita commendan-

C dæ sunt, etiamsi à sublimibus locis, & terreis scatoriant. Sed hæc conditio ita intelligenda est, vt cæteris, quas subdit, coniuncta perfectissimam aquam osteodat: subdit enim & aspectũ cœli, cùm dicit, maximè si earum fluxiones ad Solis exortus erumpunt, & quæ ad solum rectè dispositum pertinẽt, cùm terreos colles debere esse dicit: & quæ ad substantiam, cùm limpidã, & claram, tum & ad accidẽtia, cùm inodoram, & dulcem esse debere dicit. Ex sublimibus igi-

D tur locis scaturire debet aqua, vt in optimarum censu statuatur: nec certè ab re: si enim Aristot. opinionẽ de fontium generatione sequamur, qui ex aëre, & vaporibus in subterraneis cauitatibus condensatis, & in guttas versis voluit fontes fieri; ita vt vbi omnes in vnum coëant, fluxionique, & eruptioni paratę sint, fontes generentur, quantò sublimiora erunt loca, tantò magis aër in eis contentus magis naturã suam seruabit, minusq; terreus erit, & crassus, qui v-

E bi in aquam vertatur, certè aëreas, quæ omniũ potissima est aquarum conditio, id est, & simpliciores, molliores, magisque permeabiles aquas generabit. Verùm quooiam non satis est ad optimam producendam aquam, vt in sublimibus locis producatur, nisi solum tale fuerit, vt aptum sit aëream hanc naturam in aquis relinquere; ideo addit, [*& collibus terreis*] vt aquas illas excluderet. quæ ex sublimibus quidem locis scaturiunt, sed tameo vituperandę sunt, tan

F quam nimis crudæ, & frigidæ substantiæ, quales quæ ex saxis originem habent. Quod verò Hippocr. de prima aquarum optimarum scaturigine docuit, Alemanus expositor ad earũ fluxionem malè traduxit: non negandum tamen, vbi tenuis glarea, sabulum masculum, vel arena aquis fluentibus subsistat, si à prima sui origine optimæ sint in eum statum conseruari: Si autem crudiores fuerint, etiam iis perfractis, & renuatis, salubriores reddi. Lutum autẽ quod pro aqua puriore reddeoda io fluxione ab eo-

dem tantopere celebratur, quòd & mundet aquas,& quasi expurget, partesq; extraneas separet,nunquam ipse commendauerim : tantũ enim abest, vt hoc præstare valeat,vt potiùs feculentam quandam materiam , & saporem, & odorem terrum aquæ communicet, impuriotemque omnino reddat. Quòd si Auicen.quandoque laudasse visus est,per lutum tamen ab eius interpretibus traductum malè, cretam claram, & glaream intellexisse certũ est: quæ cùm purior sit, minusque apta naturam suam alteri communicare, poterit terrestriores aquæ partes in sese retinere,& hac ratione præterfluentem aquam puriorem reddere.

Hæ enim & dulces sunt.] Quamuis iis verbis videatur Hippocr.docere perfectiones aquarũ in sublimibus scaturientium; eius tamen iis verbis præcipuus scopus est docere aquæ optimæ condiriones ea,qua diximus,ratioue: Et dicit debere esse dulces: quamuis autem dulces appellet,non est tamen,quòd quispiam eas intelligat,quibus sapor inest dulcis;quòd enim huius quoque generis aquæ fontium existant,historiarũ scriptores grauissimi perspicuè testantur. Pausanias vir in Græca historia nobilis refert,calidam esse Cardiæ aquam in campo,qui vocatur albus iuxta pagum Dascyri, quam bibentes homines lacte dulciorem sentiũt. Quin & fontis aquam præditã vini sapore iuxta Paphlagoniam inueniri narrat Theophrastus. Vini autem saporem sub dulci auctor idem collocat. Consimilem præterea fontem in insula Naxo reperiri scriptores alij memoriæ prodiderunt:de quo certè Propertium equitem Romanum, & poëtam iucundissimum in iis carminibus meminisse arbitror:

Et tibi per mediam bene olentia flumina Naxon,
Vnde tuum potat Naxia turba merum.

Non est,inquam, vt de dulcibus verè aquis intelligamus: siquidem omni sapore carere debere optimam aquam censuit Galenus primo libro de Simplic.med.fac.cap.5.vbi optimam aquam tribus sensibus docet cognoscere, gustu, visu,& olfactu. In gustu eam commendat,quæ nullam offerat qualitatem,sed ad vnguẽ qualitatis expers appareat: quam sententiam quarto Simpl.med.fac.cap.4. cõfirmauit,cùm eam, vt optima sit, omni qualitate saporosa priuatã esse debere scribit, neque habere dulcedinem, aut amarorem:quin & ratio id ostendit,si enim naturam suam seruare debet aqua, vt potulenta sit,erit frigida, & humida, dulcis autẽ sapor caliditatis soboles esse solet. Dicitur igitur dulcis,vt docet Hippoc.lib.de Alimento,in potentia, quia facilimè, cùm sit sine quocunq; sapore,dulcedinem cõtrahit. Dulcis etiam dicitur, quia grata, nullum tamen saporem sensui gustus offeret, nisi is sit aqueus. Cuius differẽtias miro quodã modo abstemij statim cognoscũt, aquarumque differentias ex sapore facilè colligunt,quas nemo ex iis,qui vino assueti sunt,a-

A nimaduertere poterit: quemadmodum artifices videmus quoscunque peritos materiæ suæ minutissima sæpe quæque discrimina tenere artium illarum,idiotis inanimaduersa semper.

Καὶ λευκὰ, & albæ.] Quemadmodum superiùs dulces aquas dixit,id est,gratas gustui, sed sine omni sapore,ita hîc albas appellat eas,quæ nullo colore sunt præditæ, sed claræ, & limpidæ: neque verò multùm abusus est hoc nomine: siquidem aqueus color tanquam sub genere sub
B albo continetur. Quòd verò per albas propriè albas non intelligat,manifestũ nobis fecit Aristot.j. Problem. 8.Sect. & 5. de Gen.Animal. 6. vbi albedinem ab igne prouenire vt plurimum scribit, quod in cera, calce, & in cinere facilè quilibet animaduertere potest:ne igitur alienã hanc qualitatem aquæ tribuamus,omnino per albam aquam, splendidam, & perspicuam intelligere debemus. Obseruatum enim est albas aquas omnes habere aut calcis, aut cineris,
C aut gypsi nonnihil admixtum:Talis est Oaxes Scythiæ,talis Araxes Armeniæ, talis Erimãtus Arcadię,qui fluuiorum albissimus esse dicitur.

Καὶ τὸν οἶνον φέρειν ὀλίγον οἷα τε ἐστι.

quæ nos vertimus:

Et vinum ferre quàm minimè possunt.] Georgius Agricola lib.3.de Natura eorum, quæ effluunt ex terra, optimæ aquæ conditiones recensens, ita locum hunc interpretatur: quòd parua eius mole opus est ad vinum temperandum. Ego
D autem multò secus locum hunc expono, quòd quemadmodum vinum dicimus optimum,q̃d multam aquæ admixtionem ferre potest,ita econtrà optimam aquam statuimus, cui quantumuis vini parum admixtum fuerit,quàm minimè ferre potest,id est,statim admiscetur:& ratio est;quoniam sicuti optimum vinũ dicimus vinosũm,cuius partes cùm crassiores sint, & vires validæ, vbi aqua admisceatur, in sui naturã conuertit: ita econtrà aquæ, cùm ea laudetur,
E quę quàm leuissima est,& tenuissima,si vinum admisceatur, ob tenuitatem suam intra sua viscera admittit, sicq; quasi corrumpitur, & propriam naturam amittit. Exemplo certissimo experientia comprobato id conspicuum redditur: compertum enim est,si aquæ puteali,aut cuicunq; crassioris substantiæ vinum potens admisceatur in pauca quantitate diutius aquã illud ita respuere, vt non ita statim in sese ad-
F mittat: quòd si in vas aquæ subtilissimæ fontanæ, aut cisterninæ vinum idem iniiciatur ob aquæ subtilitatem statim ita permeat, vt vera quasi fiat mixtio: quod quotidie quilibet experiri potest.

Hyeme autem calidæ fiunt, æstate autem frigidæ] Cur aquæ optimæ hyeme calidæ esse debeant,& æstate frigidæ,explicat,licet obscurè sequẽtibus verbis, cùm inquit: [*tales enim erunt, si fuerint ex profundissimis fontibus*] quasi vellet aquas optimas eas esse,quę aëris ambientis iniuriis quàm minimum subiiciuntur, quia meliùs naturã propriam

priam seruabunt. Id verò obtinent, si ex profundissimis locis scaturiant. Cur autem aquæ huiusmodi æstate frigidæ, hyeme calidæ esse soleant, non vna est antiquorum philosophorũ sententia. Peripatetici omnes ad contrarij circumobsistentiam, quam antiperistasim appellant, confugiont, à qua & grandinem, & coruscationem produci docuit Aristot. j. & 2. libro Meteor. in hac à frigore circumobsesso calore, in illa calore frigus intercludente; sic hyeme tepent aquæ in fontibus, æstate frigent. Tepét quidem hyeme, subtrahente se infra caoeroas terræ calore æstatis. Æstate contrà frigent, alteratæ nimirum à frigore hyemali, quod æstate ioeunte refugit intra terram. Hanc visus est omnino reddidisse causam Alexander Aphrodisæus lib. 1. Problem. prob. 56. si modò non Aphrodisęi, sed alterius, aut Trallianí, vt ipse sentio, ea fuerint. Inquit enim; Cur aqua puteorũ per hyemem calida, per æstatẽ frigida est? quoniam coottarium omne suum vitare contrariũ solitum est. Cùm igitur frigidum, quod calido contrarium est, atq; exitiosum, fugiat per æstatem, cùm cœlum recalet, ad ima telluris refugiat necesse est, quò euenit, vt aqua frigida efficiatur. Contrà per hyemem, quoniam extrinsecus vergit calor, ad ima fugians aquam tepefacit: Contraria enim per idem loci, & temporis, simul manere oatura ooluerat. Secutus videtur hanc sententiam Ruffus Ephesius lib. 2. de Potionibos, vt videre licet apud Oribas. 5. Collect. med. ad Iulianum, cap. 3. Hippocr. autẽ lib. de Natura fœtus aliam omoino videtur causam attulisse sanè quàm probabilem; quærit enim, cur fontes, & marinæ aquæ hyeme calidiores sint, & aoctiores, totamque huius rei rationem in terræ superficiem extimam nimiùm condensatam, & in poros terræ minùs transpirabiles refert. Cùm enim, inquit, cauitates terræ tum ob aërem cootentum, tum ob vapores ab aquis eleuatos, & attritos caliditate aliqua participent, & vapores calidiore ainde eleuati soleant, cùm exitum sursum petentes non inueniant, retrocedunt, & in aquã mutantur: vnde maior aquæ copia eo tempore generatur: calidiores q; tunc suot aquæ, quoniam calor vnitus est, & internus aquæ permixtos, minimeq; euaporatus. Econtrà autem, inquit, æstate internæ terræ partes multò suot frigidiores: & rei huios rationem dat inqoiens: terra æstate rara est, & leuis, nimirum Solę vehementiùs irruente, & ab ipsa humiditates ad sese trahente: vnde vapores eleuati ex aqua continuè cùm calidi sint, peruiamque inueniant terram, & transpirabilem, facilè exhalant, & euanescunt. Qua ratione fit, vt & minor aquæ copia per id tempus scaturiat, & frigida: cùm calor quicunque, & spiritus internus calefacere aptus euaporauerit per occultos terræ meatus reseratos. Tales enim erunt, inquit, vbi aquæ à profondissimis partibus scaturiant: eò quòd cùm in pro-

A fundo sit generationis earum locus, ęstate non possunt radij solares eò vsq; peruenire. Quod si resides sint aquæ, & in superioribus partibus terræ generentur, cũ Solis radij eò perueniant; minimè frigiditatem habebunt, sed temporis naturam, & temperiem seruabũt: & hinc aquas Austrum spectantium locorom vituperabar, quia à profundissimis partibus oon scaturiunt, sed io superficie terræ generantur; vnde æstate calidæ, hyeme frigidæ sunt: Et hoc est meo iudi-
B cio quod Ruffus apud Oribasium dicebat. Hęc est Hippocr. de Aquarum calore in hyeme sententia, ab Aristot. opinione longè diuersa, quãdoquidem ille in terræ densitatem, quæ ab humore proficiscitur, & frigore, spiritum calidũ exire, ac frigus ex ventis ingredi non permittente, causam refert. Aristot. autem, vt videre est locis citatis, sed potissimum primo Meteorolog. in tractat. de Pruina, & fore in frigus aëris, cuius præsentia calor intra terram compel-
C litur, & illic veluti obsidetur, nulla densationis terræ facta mentione; sed vtraque probabilitatem habet, & defendi potest.

Maximè autem laudare oportet eas, quarum fluxiones ad Solis exortus erumpant, & præsertim ad æstiuos.] Inter eas conditiones, quibus optima aqua, quæ tanquam Polycleti regula ad cæterarum differentias dignoscendas statuitur, solet designari; ea vna est, quam & superiùs innuit, cùm de vrbium situ, & positionib. variis loqueretur: pro-
D ponens eas, quæ orientem spectant, in quibus optimam esse aquam docuit; & inferiùs cùm fontium scaturigines, & defluxus varios inter se in bonitate comparat, idem ostẽdit, cùm ad alias conditiones, quę optimam aquam constituunt, illam etiam addendam docet, vt ad Solis exortus erumpant, potissimum autem æstiuos, cuius causa partim superiùs est explicata, partim inferiùs explicabitur: Sed & hoc loco ex parte ab Hippoc. tradita est, cùm dicit [*necesse*
E *se est enim claras esse*] perspicuitas enim aquarum non aliunde prouenit, quàm ex eius tenuitate, & puritate, imò quasi aërea oatura: Huiusmodi autem redduntur, vbi Solis calor ita in aquam agit, vt crassitudinem eius concoctione quadã auferat; neq; tamen ita eam adurat, vt subtiliores partes auferantur.

Καὶ εὐώδεα, fragrantes, vel odorantes] Hoc non aliter intelligi debet, quã quod superiùs exposuimus, albas, & dulces: quemadmodũ enim dul-
F ces dicebamus dici, quòd si quis est sapor gustui iucundus, dulcis is est. Cùm verò in aqua, quæ omnino sapore caret, laudare vellet delectationem, quam gustui parit, nec nomen saporis haberet aliud, dicit debere esse dulcem: ita pariter cùm puritatem aquæ laodaret, albam dixit, quòd color is maiorem impermixtionem significet quocunq; alio. Ita hic odoratas dixit, quasi nihil mali redoleotes; quamuis omni bono etiam odore carere debeat, quoniam si odor halitus quidã est, vt Platooi in Timæo pla-

cuit, aut certè in halitu consistens accidens, vt Aristot. aqua, vt optima sit, externo halitui quã minimè debet esse permixta, vnde omnino odore carere debet.

Et leues] An statera peodẽda sit grauitas hæc, & leuitas aquarum, an ventriculo, & visceribꝰ, dubitare iure merito quispiam posset: Galenus enim lib. 5. Aphor. Comment. 26. cùm Aphorismum illum explicaret, qui etiam ab Hippoc. 2. Epidem. Sect. 2. repertus est: Aqua, quæ citò refrigeratur, & citò calefit, leuissima est, nõ statera pendendam esse leuitatem aquæ voluit; sic enim, inquit, nihil magnum edoceret; præter id, quod per quendam circuitum illud inuenit, quod facile erat statim inuenire: nam si põdere, inquit, leuiorem aquam dignoscere quærit, promptum ipsi fuit ad proprium eorũ, quæ ponderantur, iudicium rem reducere, eiusque per lancem, ac pondus inquisitionem facere: Sed nunc leuiorem dixit aquam, quæ ventrem non grauat, & quæ citò permeat: Sicut isti contrariam grauem vocamus, quæ citò non permeat: quam sententiam secutus est Oribas. 5. Collect. med. ad Iulianum, cap 1. & Plin. lib. 31. cap. 3. vbi aquas aliquas tam bonas, quàm malas æqui ponderis esse scribit, quales fortasse erant Amphiarati, & Eretriæ aquæ collatæ ab Erasistrato apud Athenæum lib. 2. cap. 2. quarum cùm æquale esset pondus, diuersa tamẽ erat bonitas: Cui rei etiam sæpenumerò experientia respondet: Ego tamen nequaquam existimo Hippocr. in hoc libro per aquas leues solùm id intellexisse, quod in Aphor. 26. 5 Sect. Aphoris. sed illis veram leuitatem maiorem inesse, quã in iis, quæ non probantur: certum est enim, si aquam fontanam optimam, aut cisterninam, quæ pluuia est, cum eadem portione, aut putealis, quæ fontana est, sed reses, pendamus, illam sursum ferri, & supereminere, hãc autem deorsum ferri, & subsidere: at quod sursum fertur, & alteri supereminet, id leue est: quod verò deorsum fertur, & subsidet, illud est graue: hoc pacto enim definit Aristotel. 4. de Cœlo graue, & leue: quin inferius cum Hippocr. sententiam de Aquarum pluuiarum leuitate explicabimus: idẽ copiosiùs ex eo ostendemus, quòd non tenuissimas modò eas esse dicat, quæ sunt, quæ facilè hypochondria permeant, sed etiam leuissimas addat: neq; verò nostræ huic expositioni aduersatur Galenus loco citato; cùm ibi non neget aquam optimam leuissimam esse põdere; cùm certum sit tenuitati iunctam esse leuitatem tanquam necessariò consequens accidens: dicit autem eo loco Hippocr. leuissimas docuisse cognoscere ex eo, quòd facilè calefiunt, & refrigerantur, non quatenùs ad lancẽ leuissimæ sunt; absurdum esset enim lance omissa, quę alioqui vera, & sola est ad id cognoscẽdum regula, eam assumere regulam, quæ & impropria est, & omnino secundum accidens: quocirca reuera leuissimam eo loco intellexit, quæ omnium facilimè hypochondria permeat (quæ alioqui & ad pondus leuissima esse solet) & reuera secundũ rationem: cùm ibi præcepta medica tradat ad corpus humanum necessaria; aquam autem leuem esse, qua leuis est, nihil ad hoc facit, nisi quatenus talis existens, facilè ventriculum, & viscera pertransit: at hoc loco cùm doceat medicum & aërẽ, & aquas cognoscere, vt in vsum medicum traducat, & inde naturas hominum posset cognoscere, eas leues dixit ad pondus: curiosa tameo, & sedula diligentia vti cuilibet opus est, vt in pauca quantitate differentiam hãc leuitatis, & grauitatis in aquis dignoscat. Verùm cùm rerũ ponduscula tam sæpe minuta coaptari ratione vix possint, ex Arabibus inuenio auctores quosdam excogitasse, qua id demum assequi ratione valeamus. Accipere nos iubent pannos lineos, laneósve duos exquisiti ponderis eiusdem, aut gossipij etiam pondera duo exactè eadem, quæ duabus itidem aquis, quarum facere periculum pariter statuerimus, & iisdem temporum momentis madescant simul, extracta nullo facto loci, tẽporisve discrimine, ad siccandũ reponantur, quod priùs exiccatum fuerit, id aqua leuiori imbutum credendum iudicant, & eam ad potum vtiliorem censent haud dubia tenuitatis maioris faciliùs euaporatæ ratione. His igitur credidit Hippoc. nos optimam aquam cognoscere posse, indiciis sumptis à locis, vnde erumpunt, qui collea sublimes, & terrei sint, & per quos fluunt, qui sabulone, vel glarea tenui, vel arena scatere debent; à cœli partibus, sicq; ea optima censetur, quæ à locis ad Solis exortum potissimum æstiuum nascuntur: à sensibus quoque sumitur eiusdem rei iudicium, à visu, vt quæ clara, limpida, & perspicua, tenuis, nulli alteri substantiæ admixta: à gustu, vt si dulces sint, id est gratissimæ, nulloq; prauo sapore refertæ: ab olfactu, vt si sint odoratæ, & fragrantes, id est, omni prorsus odore carentes: & à tactu, vt cùm æstate frigidas, hyeme calidas debere esse dicit: Quin & à substantia, & eiusdem consistentia, vt cùm leuem dicit, & quæ citò hypochondria permeet: iis signis optimam aquam, quæ sit ad alias dignoscendas veluti Polycleti regula, docuit cognoscere. Alia tamen sunt etiam, quæ partim ab eodem sumpta, partim à Galeno, & aliis medicis deprompta nos in huius rei cognitionẽ ducere possunt: docuit enim 5. Aphor. 26. aquã, quæ citò calefit, & citò refrigeratur, leuissimã esse, & optimam: quam sentẽtiam repetit 2. de Morb. vulg. 2. Sect. hac enim facili sui transmutatione in contraria ostenditur aqua simplicissima, aërea: vnde & citò calefit ob sui tenuitatem, & citò ob eandem ad pristinam naturam mutatur. Est alterum itidem signum à Galeno propositum 4. in 6. de Morb. vulg. C. 10. vt scilicet legumina, olera, & radices facilimè in optima recoquãtur, sicut difficilimè in praua; quòd vbi tenuis sit, faciliùs substantiã etiam duriorẽ legumi-

leguminum permeet, vnde difficilè mollescere possunt: quòd si crassa, & terrestris fuerit, minimè id præstare poterit. Verùm à iuuantibus, & lædentibus desumptum signum, vt in arte medica nobilissimum est, ita in aqua dignoscenda nullo modo prætermittendum: quod nobis Palladius tradidit, incolarum corporis habitũ, & sanitatem: nam si sani incolæ degant, faucibus bibentium liberis, & puris, capite, pulmonibus, & thorace insontibus, si venter indolés, si viscera, aut latera, vel renes nullo dolore, aut inflatione vexentur, si vitia vesicæ nulla sint, dignum, inquit, & indubitatum de salubritate aquarum iudicium habebitur. Hęc ferè optimarum aquarum indicia tradidit etiam Ruffus apud Oribas. lib. 5. Collect. ad Iulianum, c. 3. ex lib. 2. de Potionibus. Addunt alia signa recentiores: optimam enim censent, quæ in candidũ linteum infusa non commaculet, quę feruefacta nõ demittat fæcem, quæ alueum, per quem fluit, nõ commaculet, aut inquinatum reddat, qua bonus efficitur panis. Hæc, & alia addunt recentiores, quæ tamen cum superioribus ab Hippocr. traditis, cùm coincidãt, & ab illis pendeant, superfluum duxi recensere.

XVII.

Ὁκόσα δὲ ἐστὶν ἁλυκὰ καὶ ἀτέραμνα καὶ σκληρὰ, τῷ μὲν πάντα πίνειν οὐκ ἀγαθά. εἰσὶ δὲ ἔνιαι φύσις καὶ νοσεύματα, εἰς ἃ ἐπιτήδειά ἐστι τὰ τοιαῦτα ὕδατα πινόμενα, περὶ ὧν φράσω αὐτίκα.

Quæcunque verò sunt salsa, indomita, & dura, ad hoc quidem, vt omnes bibant, non bona sunt. Sunt tamen aliquæ naturæ, & morbi, quibus tales aquæ in potu commodæ sunt, de quibus statim dicam.

Hac verborum serie Hippoc. meo iudicio nihil aliud nos docet, quàm quòd respondet tacitæ obiectioni: dubitare enim meritò quispiam potuisset, quomodo tenues, & dulces aquas optimas statuis, crassas autem omnino, & salsas, & duras improbasti? cùm tum in morbis curandis, tum etiam in iisdẽ præseruandis, tuendaq; valetudine, vtilissimè in vsum traducuntur, vt in iis, qui nimium lubricam aluum habent, sæpenumetò medicos salubriter huiusmodi aquarũ vsum laudare videmus: quocirca eæ, quę proximè propositæ sunt, tanquam optimę, minimè eo nomine venient recipiendæ, cùm in omnibus etiam sanis non conueniant. Huic difficultati satisfacit, & inquit, aquæ illæ durę, indomitæ, & salsę, quamuis aliquibus naturis, & morbis conueniant; cùm tamen vt plurimò vituperentur pro quotidiano potu, tanquã malæ sunt reiiciendæ: appellat autem salsas nõ verè salsas, sed subsalsas, quales sunt Australes, q̃ vi caloris quasi adustæ salsedinem contrahunt: Et has cùm pessimas statuat inferiùs, hoc loco cùm de aquis agat, quæ optimis iam enumera-

A tis è directo opponuntur, meritò inter primas conditiones pessimæ aquæ hanc potissimam dicit, & primo loco posuit. ὕδατα ἀτέραμνα autẽ, quod nos indomitas aquas interpretati sum⁹, & σκληρὰ, eas intelligit, quæ crassiores sunt, & crudæ, quę à loco Septentrioni verso scaturiũt, & generantur: cùm enim radij Solares non satis in illis operentur, crudæ, & indomitæ remanent: Sunt tamen aliquibus naturis vtiles, de quibus inferiùs copiosiùs agemus.

B

XIIX.

Ἔχει δὲ καὶ περὶ τουτέων ὧδε. ὁκόσων μὲν αἱ πηγαὶ πρὸς τὰς ἀνατολὰς ἔχουσι, ταῦτα μὲν ἄριστα αὐτὰ ἑωυτῶν ἐστίν.

Habet autem & de iis hoc modo. Quæ quidem fontes ad Orientes habẽt, hæ certè omnium optimæ sunt.

Non vniuersali illa, tum de prauarum aqua- C rum natura, tum de optimarum cõditionibus tractatione contentus Hippocr. particulariùs in pręsentia rem totam prosequitur: Quoniam cùm primum in bonitate locum aquas illas tenere docuerit, quæ vltra cõditiones alias id habẽt, vt loca generationis, & scaturiginis ita habeant disposita, vt aquæ erumpentes faciãt fluxionem versus orientem Solem, potissimũ æstiuum: de cæteris aquis, quæ aliud habent ab hoc principium, & aliam fluxionem, difficili- D mum fuisset ne[illegible] afferre iudicium, quænam meliores essent, & quæ magis noxiæ, an quæ occidentem Solem respiciunt, & ad eum punctum fluxiones h[illegible]ent, an potiùs, quæ versus Austrum, an potiùs, quæ Aquilones excipiũt: propterea in hac particula diligenter hoc prosequitur Hippocr. primumq; locum ea, qua diximus superiùs ratione, tribuit aquæ, cuius ortus Orienti exponatur, & quarũ fluxiones versus eandem partem contineãtur. Dixit autem E τὰς ἀνατολὰς, id est, ad Oriẽtes, vt non solùm punctum Oriẽtis intelligeremus, à quo Subsolanũ ventum flare diximus; sed etiam laterales punctos, puta punctum æstiuum, & brumalẽ, à quibus duos ventos principales Cæciam, & Eurũ diximus prouenire. Vndecũq; enim intra hoc spacium aquæ fluxerint, primum bonitatis gradum habent: quamuis ne sic quidem simpliciter similes sunt in perfectione: vbi enim directè orientem Solem respiciunt, meliores sunt; F mox quæ æstiuum Solis exortum, à quo Cęciã dicebamos principiũ flandi habere, respiciant, & ad illam lineam fluxiones habeant. Mox autem quæ fontes habent, Orientem quidẽ spectantes, sed magis laterales versus meridiem, vt quæ à puncto Orientis brumalis erumpunt, & per eam lineam fluxiones habent: nec certè abre: nam si aquæ à medio puncto Oriẽtis nascentes, ea ratione laudãtur, quòd radij solares eos percoquant mediocriter; quantò magis ab extremis distabit locus, tantò meliorem aquam

præbebit, qui locus medius est inter Orientem æstiuum, & brumalem, à quo dicebamus Apeliotem ventum oriri. Ab hoc secundum locum habet locus ad æstiuum Solis exortum: quia cùm natura sua aqua frigida sit, & humida nimium; cùm locus is versus Septentrionis naturam paululũ deflectat, minùs aptus erit, vt Sol naturam aquæ omnino percoquendo ad naturalem statum pro hominũ beneficio in ea permutet. At si ab orientis brumalis puncto scaturiant, cùm magis ad naturam meridiei accedat, magis etiã aquas illas alterat, & subtiliores partes earum aliquantisper cõsumit. Vnde quamuis hoc loco nulla posita differentia vniuersaliter proposuerit aquas illas meliores esse, quę fontes habent versus Orientes, sop'eriùs tamẽ, vt hanc differentiam magis particularem ostẽderet, magis laudauerat quæ emergunt ex fontibus Orientem æstiuum spectantibus. Neq; tamen hac in re à nostra sententia dissentit, qui magis laudauimus eas, quæ à medio loco inter æstiuum, & brumalem exortum scaturiũt: cùm enim eas magis probet, quæ Solem orientem aspiciunt, intelligit medium illum locum: sed quoniam plures sunt ij ortus, vt differentiã poneret, vel saltem innueret, inter laterales subdit; & magis si ab ęstiuo Solis exortu fluant: q̃d ita esse quilibet ex iis, quæ de situ locorũ ad Orientem positorum iam dicta sunt, intelligere potest.

XIX.

Δεύτερα δὲ τῶν τὰ μεταξὺ τῶν θερινῶν ἀνατολέων ἐστὶ τοῦ ἡλίου καὶ δύσι[illegible], μᾶλλον τὰ πρὸς τὰς ἀνατολάς.

Secundum ab his locum habent, quæ inter æstiuos Solis exortus, & occasus emergunt: & magis quæ ad Orientes.

Aquarum fontanarum, & per consequẽs fluuialium ordinẽ in perfectione prosequitur recensere, & secũdum in bonitate locum scribit obtinere aquas, quæ oriuntur inter ęstiuos Solis exortus, & occasus, id est, intra punctum, vnde superius lib. j. per circinum doctum, & diuisum docuimus exoriri ventum Cæciam, & alterum punctum, vnde Argestem exoriri dicebamus. Intelligit autem totum spatium Septentrionale, vnde Boreas medius, & illi collaterales venti Thrascias, & Meses fluont: Vltra tamẽ hęc tria puncta comprehendi etiam vult spaciũ à puncto, vnde Meses oritur, ad ortum æstiuũ, vnde Cæciam oriri dicebamus, & alterum spacium à puncto, vnde Thrascias oritur, ad occasus æstiui punctum, vnde Argestem flare diximus: Et sicuti in iis aquas non comprehendit à puncto æstiui exortus orientes, quòd eas primum bonitatis gradum eo, quo diximus, modo obtinere superi⁹ docuerit, ità eas, quę à puncto, & adiacentibus partibus occasus æstiui scaturiunt, vnde Argestem docuimus exoriri, minimè hunc secundum gradũ perfectionis obtinere credimus, cùm sub sequenti eas collocet: & Ruffus Ephesius lib. 2. de Potioibus apud Oribasium 5. Collect. med. ad Iulianum, cap. 3. id ipsum ostendit, cùm post orientales aquas enumeratas, quibus primum bonitatis gradũ tribuerat, secundo loco collocat septentrionales, occidentales sub sequenti partitione collocans. Reddit autem ibidem rationem, cur aquę septentrionales secundum in perfectione locum obtineant, cùm dicit; quia dulces quidem sunt, sed immoderatiùs refrigerant. Cùm igitur magis accedant ad naturam aquæ propriã, ad perfectionem etiam accedere credendũ est: eam tamen non habent absolutè, quòd pro potu nõ opus sit simplicissima illa aqua, quæ quã proximè accedit ad naturam elementi, sed debet esse aliquantulum mixta, & refracta qualitatibus. Docuit enim Galenus j. de Simpl. medic. fac. cap. 5. sinceram dici aquam non secundùm naturam, sed ad sensum, & ad vsum: & rationi hoc maximè cõsentaneum est: cùm enim simplex aquæ elementum naturâ quàm frigidissimum sit, inutile foret simplex, cùm frigiditatem magnam vix admittat humana natura cũ humiditate maximè impenetrabili. Si qua igitur aqua accedit ad puritatem elementi, ea cruda dicitur, quo nomine solo venit improbanda, plantis inepta, & omnibus animantib. iniucunda. Cæterùm cùm septentrionales sint huiusmodi, neque vllam aliam per admixtionem habeant labem, meritò secundum illis bonitatis gradum attribuit Hippocr. At quemadmodum inter primum illum gradum reperiri in perfectione differẽtias dicebamus, ita etiam in hoc secundo adesse ostendit, cùm dicit [*& magis quæ ad Orientes*] magis enim eas ad pfectionem accedere verisimile est, quæ etiam magis fruũtur beneficio solarium radiorum, quibus cruditas illa, cuius ratione minùs bonæ sunt, corrigeretur, vt eæ ad perfectiorum naturã magis reducerentur. Vnde satis non possum Alemanum demitari, qui cùm non videret infrà codicem esse deprauatum, ita particulã hanc corrupit, vt ne ipse quidem postea intelligat, quid illa sententia sibi velit Hippocr. legit enim; secundum ab iis locum habent, quæ inter æstiuos Solis exortus, & hybernos emergũt, & magis, quæ ad Orientes. Viderat enim inferiùs, cùm pessimas aquas ad censum reuocaret, inter alias pessimas statuisse, quæ inter æstiuum Solis exortum, & occasum scaturiunt. Non igitur secundum in perfectione locum habent, vt hoc loco visus est voluisse Hippocr. si legatur, vt à nobis, & communiter legitur. Quasi verò dum à contradictione Hippocr. conatur vindicare, eum magis sibi ipsi repugnantem non faciat: Semel enim, atq; iterum, superiùs docuit, primum, non secundum perfectionis gradum aquam illam obtinere, quæ ab Oriente promanat, id est, ab orientali puncto æquinoctiali, & latera-

leteralibus æstiuo, & hyberno exortu, sed tamē inter duos laterales ea magis laudabatur, quæ est à puncto exortꝰ æstiui: quomodo igitur statim subdit, secundum gradum bonitatis habere aquam, quæ nascitur inter punctū æstiui ortus, & hyberni. Quæ verò est in Hippocr. apparens contradictio, suo loco diluetur.

XX.

Τρίτα δὲ τὰ μεταξὺ τῶν δυσμέων τῶν θερινῶν, καὶ τῶν χειμερινῶν.

Tertio verò loco sequuntur quæ inter occasus æstiuos, & hybernos scaturiunt.

Concludit hic in tertie fontanarum equarū elasse esse ees omnes, quæ scaturiūt in toto spacio incluso è puncto occasus ęstiui, vnde Argestem oriri dicebemus, ad elterum punctum ocaasus hyberni, à quo Libaprouenire diximus, & intermedium punctum, à quo Fauonius. Illud tamen obseruandū est vniuersaliter, aquas, siue sint septentrionales, quibus secundum bonitatis gradum tribuimus, siue occidentales, quas in perfectione sequi dicebemus, vbi ventos ex Oriente perflantes recipiant, semp nonnihil propriæ imperfectionis amittere: quòd tum radij Soleres magis directè respicientes, tū venti orientales perflantes, & equas permeantes, de cruditate illa, & impuritere eliquid auferant. Ruffus apud Oribasium loco citato cùm septentrionales solùm nimia frigiditate vituperasset, has humano corpori noxies, & violentas scribit, tum frigiditate, tum duritie. Vnde reucedines, & laterum dolores, & conuulsiones scribit perere.

XXI.

Φαυλότατα δὲ τὰ πρὸς τὸν νότον, καὶ τὰ μεταξὺ χειμερινῆς ἀνατολῆς καὶ δύσιος. καὶ ταῦτα τοῖσι μὲν νοτίοισι πάνυ πονηρά. τοῖσι δὲ βορέοισιν ἀμείνω.

Pessimæ verò, quæ ad Austrum, & quæ inter hybernum Solis exortum, & occasum. Et hæ quidem ad Australes valdè prauæ sunt, ad Boreales, meliores.

Non possum hoc loco non multum mirari Alemani expositoris conniuentiā, qui hoc loco vbi in impressis Græcis exemplaribus mendum adeò menifestum suberet, non animaduerterit, vbi verò nullum aderat, pręter retionē aliquod subesse suspicetus sit. Quis enim etiā non adiutus exempleri menuscripto Gadeldini non animeduertisset hoc loco, vbi est θερινῆς eius dictionis loco, legēdum esse χειμερινῆς, nem si primo maximè laudauit orienteles, & magis quæ sunt versus exortum æstiuum, quàm quæ ad hybernum, quomodo nunc easdem maximè omniū vituperet. Asserit igitur aquas, quæ ad Austrum scaturiginem habent, pessimes esse: Et ne quis crederet eas solùm pessimas esse, A quæ aut à puncto meridiei; vnde Austrum spirare docuimus, oriuntur, aut ad summum collatereles, puta illas, quæ à puncto, vnde Libanorum oriri, & quæ ab alio puncto collererali, vnde Phœniciam incipere docuimus; subdit subsequentia verba [*& quæ inter hybernum ortum, & occasum scaturiunt*] vt eas etiem pessimes esse doceret, quæ intermediis spaciis inter puncta, vnde Libanotus, & Aphricus, & Inter puncta, vnde Phœnicias, & Eurus perflare soleut, scatu- B riginem hebent, vt ex Circino primo lib. in diuisione ventorum posito quilibet facilè colligere potest. Nec certè id præter rationem docuit Hippoc. ob maximam enim radiorum Solis ectionem subtiliores pertes euanescunt, & consumuntur, crassiores eutem, & magis terrestres remanent, quasi edustæ, vnde salsiores etiam esse solent, calidiores, & ad meiendum difficiles; vt optimè annotauit Ruffus apud Oribas. loco citato, quamuis postea esserat moue- C re aluum: quod quomodo intelligēdum sit, inferiùs explicabitur. Accedit, quòd aquæ Australes ventorum ratione ad putrescēdum idoneæ maximè redduntur. Et sicut verisimile est, partes magis collaterales, puta quę magis sunt versus puncte ortus hyberni, & occasus hyberni, minùs malas esse, quàm quæ vicinæ sunt meridiei, & verè collereralibus punctis, ita Hippoc. per illa verba [*& eæ quidem ad Australes valdè prauæ, ad Boreales, meliores*] credo non ed partes respice- D re, cùm Boreales ex opposito sitæ sint, sed ad ventos, quos in fluxione recipiunt: vbi enim squæ à parte meridiem respiciente scaturiant, in meridiemq; fluxiones habeant, ita vt Austrinos ventos excipiāt, multò peiores esse credendum ast, quàm si in partes oppositas, id est, versus Septentrionem fluxiones faciant: sic enim Aquilones excipient, qui malitiam earum corrigere valebunt. Nisi etiem dixerimus per Australes, ques valdè prauas esse dicit, intelligere E eas, quæ à puncto Austri, & collateralibus scaturiunt, per eas verò, quæ fluunt ed Boreales, quas meliores iudicat, intelligere elias, quæ nascuntur in spaciis è puncto ortus hyberni, & à puncto occasus hyberni ad puncta collereralia Austri. Sunt enim duo illa spacie magis versus Boream, quàm intermedia, vt quilibet ex Circino per ventos primo lib. diuiso facilè intelligere potest. vix enim hæc omnie intelligi possunt, nisi ante oculos ee figura ponerut. Ruffus F epud Oribes. locis citatis vnum maximè notatu dignum subiungit, quod est, Nilū ab hac regula eximi oportere: positus est enim, vt credebant, & etiem fluit ed Austrum, cùm tamē eius aque maximè commendari soleet: origo enim eius, quemuis entiquis & incognita fuerit, & omnino fabulosa, nostra temē tempestere, que ad vniuersum ferè orbem peregretum est, & nauigatum, constat ab extremo Aphricæ oriri, vbi elij Lunæ monres eppellant, alij ergenteos, alij de Ber, alij citra montes à leeubus maximis

in tegno Goiame, quod spacium vltra lineam æquinoctialem octauo circiter gradu Australi incipit,& hinc ad trigesimum vsq; gradū, quod est reliquum Aphricæ, ad mediterraneum terminatur; qnod ipacium in totum continet supra vigesies centies milliariorum, non computatis adhuc gyris, ac flexibus, quos toto itinere hic fluuius facit innumeros: meritò autem licet meridionalis sit, aquarum meridionalium vitia non incurrit. Assidui enim illi calores tantum abest, vt absumāt partes subtiliores, vt potiùs eas & puriores reddant, & magis sinceras, & coctas: hoc autem illi soli à natura est concessum ob eius magnitudinem, & profunditaté, qua non modò non absumitur, sed potiùs percoquitur magis,& dulcescit. Accedit, quòd alij fluuij non ita salubres ad potum existunr, paucis exceptis, quòd continuis niuibus colliquatis, & pessimis aquis hinc inde collectis magni fiunt: Nilus autem si augetur, magis ex hybernis pluuiis, & maximis eo tempore, ita excrescit,& extra suos limites transfluit, quā colliquatis niuibus, vt ex relatione Frácisci Aluarezij, qui eas partes peragrauit, quilibet intelligere potest: quòd si etiam niuales aliquæ colliganrur, eæ sunr in leui quātitate respectu tam magnæ molis: pluuia autem tantum abest, vt perfectionem minuat, vt eam potiùs adaugeat. Quòd si ab initio aliqua inest malitia; aut in defluxu eam assequatur, cùm velox, præcepsq; currat, tum etiam longissimo corsu, cōstractis, domitisq; aquis, perfici tandem necesse est: qua eriam ratione non ita solarium radiorum vi, vt alij minores fluuij solent, excalefieri Niloticæ aquæ poterūt. Cùm præterea directo in Septentrionem, nusquamq; deflectente cursu, & flantibus ex aduerso Aquilonibus Nilus float, multum claritatis accipere, simul & tenuitatis, assiduo ventorū verberatu concussum, necesse est; vt licet turbidior primò appareat, mox tamen clarescat, & tenuitate multa limpidior semper euadat aqua: nec quāuis Aquilones flatus sentiar, noxam inde contrahit, accepto aorea per tot terrarum spacia calore. Vnde preter alios vsus multos fœcunditatem bibentibus aiunt esse paratam exinde. Qnare olim imputatum militibus ab Imperatore scribunt, cùm de Nilo bibere liceret vinum poscentibus, paria cum vino facere posse Niloticæ aquæ potū existimante. Hactenus Hippocr. aquarum tractarionem aggressus, quæ pessimę censeantur, docuit, sub iis palustres, lacustres,& id genus alias comprehedens: quæ præterea in malitia iis proximæ sunt, explicauit, sub iis colloeans, quę ex petris scaturienres fluunt, & quæ vi caloris erumpūt, qoales thermales diuersi generis esse censuit, tum prætereà & quæ salsę sunt, duriores, & crudæ: ex aduerso etiam explicauit, quænam optimæ censendæ sint, quibusq; vt hunc gradū perfectionis habeant, conditionibus præditas esse oportet. Mox cùm ad fontes optimarum

A aqoarum tractationem reduxisset, particulariter cuiuscunq; ortus fontium perfectiones, & vitia recensoit; primam orientalibus, secundā septentrionalibus perfectionem, sequentē occiduis fontibus tribuens. Postremum autem locum obtinere censuit meridionales. Verùm quoniam sub fontanis aquis non currētes modò côtinentur, de quibus hactenus locutus est Hippocr. sed etiam quæ longiùs, latiusq; peroagatæ flumina constituunt,& quæ resides di-

B cuntur, quāuis fontes viuos habeant, quas nos puteales appellamos; vt optimè nos docuit Aristot. 2. Meteorolog. diuidit enim terrestres aquas in fluentes,& resides primùm;& addit: ac fluxiles quidem omnes sunt fontanæ: mox subdit: earum verò, quæ sunt resides, aliæ sunt collectitiæ,& subsidentes, vt palustres, & quęcunque lacustres copia,& paucitate differunt, aliæ sunr fontanæ: ex quibus pater, sub fontanis resides huius generis contineri. Si quis verò etiā

C anceps sit animo,& quærat, quid sint aquæ fontanæ, quæ resides ab eodē vocatæ, is paruo oegotio isthuc ipsum ex eodē Aristot. loco intelligere poterit. Ibi nanq; post ea verba, quæ proximè supra recitauimus, statim hæc habeotur: ταῦτα δὲ πάντα χειρόκμητα, λέγω δ' οἷον τὰ φρεατιαῖα καλούμενα. quod est: eæ autem omnes manu constructæ sunt. Dico autem eas, quæ puteales dicuntur. Quamuis autē aquæ, quas appellamus puteales, minimè sponte fluant, tamen ars ipsa, vt

D fluant eædem, & scaturiāt, effecit: omnes enim quæ sponte fluunt aquæ, eas locum superiorē, quàm fluxio sit, habere necesse est. At aquæ puteales fontem habent inferiorē. Vt igitur fluat, & scaturiat, atq; in puteis ad quotidianos vsus recipiatur, hominum industria fit. & hoc erat, quod eudem loco subiungebat: quocirca fontanæ,& fluuiatiles aquæ sponte fluunt; hæ verò fontanæ resides, quæ puteales dicuntur, artis ministerio indigent. Rem hanc octauo lib.

E Architect. Vitruuius declarauit, in quo etiam eam, quam Aristot. posuit, fontanarum aquarū differentiam nobis significat; ita enim non longè ab illius libri initio scriptum est: Est enim aqua maximè necessaria & ad victum, & ad delectationes, & ad vsum quotidianum. Ea autē facilior erit, si fontes erunt aperti, & fluentes; sin autem non profluant, quærēda sunt sub terra capita,& colligenda. Modum verò, quo fontium non profluentium capita quærenda sint,

F & colligenda, deinceps Vitruuius ponit, quem eundē & Plin. & Palladius postea in suis quoq; libris reposuerunt. Constat igitur ex his aquas fontium cùm fluentes, tum resides significare, flouialesq; sub fluentibus poni, sicut puteales sub reside. Propterea nihil nos in hiscenostris commentariis præstitisse arbitraremur, nisi aliquid de aquis posteriorum horum duorum generum particularim diceremus. Quamuis enim ex iis, quæ ab Hippoc. hactenus de fluuialium,& stagnantium natura dicta sunt, nonni-

hil

hil possimus colligere, quod ad præsentē spe-A culationem faciat, multa tamen sunt, quæ peculiari aliqua consideratione indigent. Fluuij fontes sunt magnitudine, & aquarum multitudine differentes: ex fontibus enim sæpe multis, & fluminibus aliis, quibus sui iidem fontes sunt, aggregantur, & magni redduntur: cō vna autem est earum aquarum ratio in bonitate: aliæ enim potabiles sunt, & corpori vtiles; aliæ, quæ est plurima pars, inutiles. Sicut nec vna est earum natura, nec simplex semper vena. variantur enim primùm ob originem fontium, vnde emanant, sed maiorem sumunt ex aliis aquis per fluxionem admixtis varietatē. Accedit, quòd fluuius aliquis ab origine malus erit, qui in longo defluxu perfectionem assequitur. Longissima enim sæpe terrarum spatia emensi cursu, quemadmodum arenæ multùm euehunt, ita accepta, eoluta que per omnes partes, ea veluti fracta, detrahi potest cruditas: sed & quasi detersa rota repurgarior aqua C reddi potest ratione alueí, per quem fluit: hoc iam Nili exemplo superiùs manifestè rationibus demonstrauimus. Cùm igitur tanta sit eius dem sæpe fluuij varietas, difficilè admodū est, aut vniuersaliter de iis dignoscēdis bonis, aut malis quippiam docere, aut particulariter hūc, vel illum perfectum, aut imperfectum stabilire: conabimur tamen breuissimè aliqua hac de re in vniuersum dicere, quibus quantum fieri poterit, fluuiorum aquæ dignoscentur. Lau-D dantur itaq; fluuiales aquæ, quæ laudabili terræ genere, & felici cœli aspectu dulces è largo fonte emergunt, & copiosæ, & citato cursu, & longissimo fluentes patentibus, & Soli expositis alueis, saxosis, sed & multa glarea, vinoq; sabulo cōspersis, quæ non recipiant multarū aquarum, potissimum mixtarum defluxum: quò fit, vt raræ admodum reperiantur fluuiales aquæ, quæ probandæ sint omnino, quòd raræ conspiciantur iis conditionibus insigni-E sæ. Nilum laudauit antiquitas, & nostra ætas id probat. Persarum reges Coaspis, & Eulei aquas fluuiales habebant, quas secum, quocunque tenderent in peregrinationibus, circumferrent. Tiberis nostra ætate aqua præstantissima habetur, non statim tamen, sed subsidente priùs arena, purgamentisque omnibus hydriis ad id paratis; quas etiam non secus, quàm Persarum reges illi sues Eulei, & Coaspis aquas summi Pontifices Romani, quocunF que irent, curarunt secum afferre purgatas. Puteales aquæ sequuntur. Hæ omnes crudiores sunt: nec certè immeritò; cùm raró admodum ex halitu nascantur, vt fontes fluentes, sed vel per collectionem imbrium, vel quod sæpius accidit, per colaturam quandam per subterraneas venulas à mari, vel vicinis fluminibus: quò fit, vt ea pureorum aqua magis laudetur, quæ laudabilem habet originem, quæ præterea per terram percolatur non vitiatam, & quæ nullas habeat vicinas cloacas, vel latrinas, quarum impuritate contaminari aquæ possunt, quarum postremò putei structuram, & situm idoneum obtinuerint. Si enim puteales aquæ in proximo fluuio, lacu, vel palude excolatione per occultos terræ meatus producuntur, quantùm origo erit melior, tantò magis putealis erit laudanda. Sed ne hoc quidem ad perfectionem satis est: aliquæ enim ab origine optimæ sunt, quæ ratione soli, per quod de-B currunt, & in quo firmantur, deteriores, vbi excauati fuerint putei, redduntur: quales Bononiæ putei omnes pessimas habent aquas ob solum gypseum, per quod decurrunt; & Romæ, cùm alioqui ab electissima Tiberis aqua promanent, aquæ puteales duræ, & ad transeundum contumaces sunt vitio soli, quod totum tophaceum est, & salsum; tum etiam ex infinita propemodum subterraneorum cloacarum, & latrinarum antiquarum ionumera multitudine, quibus impuriores aquæ redduntur. Et è contra multæ ab origine malæ sunt, quæ tamen percolatæ per solum purius satis commodæ redduntur; quales sunt puteales atque iuxta Padum, Danubium, Rhenum, lacum Thrasimenum, & alios, excauatæ. Debet igitur per terram nullo vitio, aut naturali, aut accidentali contaminatam percolari. Situm præterea non parùm facere ad perfectionem aquarum putealium dicebamus: si enim altis admodum in locis putei sint excauati, vnde altissimè veniant ad libramentum fluuij, magis laudebuntur: & præterea si sub dio positi fuerint, & si publici sint: cruditatem enim, & crassitiem auferre videtur creber ille haustus, quo veluti percussa immissis ad hauriendum situlis aqua verberatione illa quasi exercetur, & tenuior redditur. Structura verò ampla esse debet puteorum, vt quoquo modo perflari possit, nec suffocari. Atque ex iis, quid de reliquis putealium aquarum differentiis statuendū sit, quisquam ex se colligere poterit.

XXII.

Τυτέοισι δὲ περὶ ὧδε χρέεσθαι· ὅστις μὲν ὑγιαίνει τε καὶ ἔῤῥωται, μηδὲν διακρίνειν, ἀλλὰ πίνειν αἰεὶ τὸ παρεόν. ὅστις δὲ νούσου εἵνεκα βούλεται τὸ ἐπιτηδειότατον πίνειν, ὧδε ἂν οὕτω ποιέων μάλιστα τυγχάνοι τῆς ὑγιείης.

His autem hoc modo vti conuenit. Quicunque quidem sanus est, & valet, nihil distinguere, sed bibere semper eam, quæ præsens est, debet. Quicunque verò morbi causa vult commodissimam bibere, is, si ita fecerit, maximè sanitatem assequetur.

Dum optimam aquam suis circumscriptam conditionibus nobis cognoscendam præberet Hippocr. simul quæ am omnino reiiciendæ essent à communi hominum vsu tanquam

K

inutiles, quales sunt exustæ, & salsæ, aut indomitæ, & crudæ, duræque, explicauerat: quas tamen in vsum traducendas esse ibidem docuit, tum pro curandis morbis, tum pro tuenda valetudine, & pro conseruanda hominum natura: & de iis inferiùs se acturum pollicitus est. Hoc io præsentia cùm velit explicare, vniuersale præceptum in omnium aquarum vsu, & potione proponit priùs; cùm priùs solùm in speculãda natura bonarum, & malarum aquarum versatus esset, de vsu simpliciter nulla facta mentione. Docetque eum, qui sanus est, id est, qui nullas culpatas habet operationes, & qui valet, id est, qui firmam habet valetudinē, & robustas vires, nullum discrimen facere debere in electione aquarum, sed quæcunque ad manus fuerint, eas bibere debere. Dixit autem quicunque sanus est, & valet, non pro synonimis, & idem significantibus dictionibus accipiens: sed quoniam sanus quidem esse potest quispiam, qui indifferenter aquis vti non debet, vt qui non multùm firma valetudine constat: vt etiam qui nimis fluidas, aut duras aluos habent, nec tamen sanitatis terminos excedunt: propterea dixit [*& valet*] cùm verò subdit [*nihil debet distinguere, sed eam bibere, quæ est ad manus*] non intelligit eum non debere discrimen in bibendis aquis adhibere omnino, sed omnes bibere, puta palustres, putridas, & medicamentosas: si enim sanus sit, facilè sanitatem amittet, vbi iis vteretur, sed omnes, quæ sunt ad man⁹, re vera potabiles intelligit, quales sunt fontanæ quatuor generum, & pluuiales, & puteales, & aliæ similes. Vnde Aurelius Cornelius Celsus libro primo suæ Medicinæ, capite primo elegantissimè, vt sui moris est, vniuersaliter, quod hic solùm de aquis proposuit Hippocr. ad omnia transtulit, cùm inquit: Sanus homo, & qui bene valet, nullis obligare se legibus debet, neque medico, neque iatralipta egere. Hunc oportet varium habere vitæ genus, modò ruri esse, modò in vrbe, sæpius in agro, nauigare, venari, quiescere interdum, sed frequentiùs sese exercere; siquidem ignauia corpus debilitat, labor firmat, illa maturam senectutem, hic longam adolescentiam reddit. Prodest interdum etiam balneo, interdum frigidis aquis vti, modò vngi, modò id ipsum negligere. Nullum cibi genus fugere, quo populus vtatur. Interdum io conuiuio esse, interdū ab eo se retrahere, modò plus iusto, modò non amplius assumere. Bis die potiùs, quàm semel, cibum capere, & semper quàmplurimum, dummodò hunc concoquat. Cùm igitur quis sanus est, & robustus, aqua vti debet, quæcunque sit ad manus: ob vires enim validas, si quid inest vitij, corrigere potest, & superare. non debet tamen hac in re excedere. Quemadmodum enim paulò deteriorem cibum, & potum in ægris laudauit, modò ægris applaudat Hippocr. secundo Aphorismorum 38, & quarta Section,

A sexti libri de Morb. vulg. decimo: non tamen concedit simpliciter malum, sed paulò deteriorem: ita sani, & benèualentes, vt omnibus assuesiant, debent indifferenter genus quodcunque aquarum, quod sit ad manus, bibere. Non tamen vbi io malitia multùm excedant. tantum enim abest, vt corpus omnibus sufferendis assuefaceremus, vt potiùs io morbos induceremus. Quòd autem per sanum non genus quodcunque sanorum intellexerit, sed eos, B qui robusta sanitate præditi sunt, vt superiùs docuimus, facilè nobis ostendunt subsequentia verba: [*quicunque verò morbi gratia, & quæ sequuntur*] quibus verbis ægrotantes non indifferenter quocunque genere aquarum vti debere dicit; sed ea aqua, quæ commodissima sit ad morbum depellendum. Docet autem inferiùs, se non de ægris actu solùm loqui, sed de sanis, qui tamen valetudinarij sunt, quique nisi præseruatrice artis medicæ parte tuerentur, C in morbos laberentur: quales qui nimis adstrictas, aut molles nimium aluos habent. Sed hoc superiùs manifestiùs explicauit particula decimaseprima; cùm enim docuisset aquas salsas duras, & crudas, ad hoc vt in vsum communiter traducantur, inutiles esse; subdit aliquas tamen esse naturas, & morbos, quibus commodæ sint. Quid enim per naturas intelligit, quàm homines sanos quidem, sed ad morbos propensos? & hoc etiam est, quod nunc aggredi- D tur docere, cum inquit.

XXIII.

Ὁκόσων μὲν αἱ κοιλίαι σκληραί εἰσι, καὶ ξυγκαίειν ἀγαθαὶ εἶναι, τουτέοισι μὲν τὰ γλυκύτατα ξυμφέρει καὶ κουφότατα, καὶ λαμπρότατα. ὁκόσων δὲ μαλθακαὶ αἱ νηδύες καὶ ὑγραί εἰσι καὶ φλεγματώδεις, τουτέοισι δὲ τὰ σκληρότατα καὶ ἀτεραμνότατα καὶ τὰ ὑφαλυκά. E οὕτω γὰρ ἂν ξηραίνοιτο μάλιστα. ὁκόσα γὰρ ὕδατά ἐστιν ἕψειν ἄριστα, καὶ τὰ τακερώτατα, ταῦτα καὶ τὴν κοιλίην διαλύειν εἰκὸς μάλιστα καὶ διατήκειν. ὁκόσα δέ ἐστιν ἀτέραμνα καὶ σκληρὰ, καὶ ἥκιστα ἕψειν ἀγαθὰ, ταῦτα δὲ ξυνιστῆσι μᾶλλον τὰς κοιλίας καὶ ξηραίνει.

Quorum quidem ventres duri sunt, & ad hoc, vt exurantur, idonei, iis quidem dulcissima prosunt, & leuissima, & splendidissima. F *Quorum verò molles ventres, & humidi, & pituitosi sunt, iis durissima, crudissima, & subsalsa conueniunt. Sic enim resiccari maximè possunt. Quæcunque enim aquæ sunt concoctu optimæ, & maximè permeabiles, eæ & ventrem maximè laxare, & eliquare possunt. Quæ verò sunt indomitæ, & duræ, & minimè concoctu bonæ, eæ magis constringunt ventrem, & resiccant.*

Diuiserat superiori particula vsum aquarum pro

pro potu in duo genera, vel enim conseruamos sanitatem io iis, quibus inculpata à natura, & ab ortu corporis constitutio doøata est, aut etiam artis beneficio, sic enim aut optima, aot etiam cuiuscunque generis aqua conoenit, modò putrida non sit, aut mineralis, vt aut in optimo statu conseruetur, aut vt facilè quibuscuuque causis extrinsecus occursantibus resistere possit: aut in prophylactica medicinæ parte, vel etiam euratrice versamur, vtræque enim partes hae in re sicut in multis aliis conueniunt, vt illæ in vsum traducantur, quæ conrrariæ sunt morbo, aut morbificæ causæ imminenti: superiùs primam partem prosecutus est, & duas has parres innuit, quas in præsentia diligenri opera exequitur, & dicit; [*quibus ventres duri sunt, & ad hoc vt exurantur, idonei*] Qood hoc loco proponit Hippocrates, non vna ratione accidere potest: duæ euim inprimis generales excrementorum alui retioendorum causæ esse solent, altera ex iis, quæ intrò sumuntur, assumpta, alrera in ventrem, intestinaque refertur. Cibi consistenria oimium sicci, iidemque, & potus austeritate, acerbitateque aliqua præditi, aut in pauca nimie quantitate assumpti adstrictiorem aluum, & duriora excrementa possunt efficere. Ventris, intestinorumque culpa, quam alreram enumerabamus causam, exerementa, aur vno aliquo partium illarum naturali vitio, aut aduentitio cohiberi possunt. Naturale autem, aut aduentitium hoc vitium, aut primò in iis partibus est contractom, aut certè aliunde hsbuir originem. Primarij ij affectus aut intemperaturam solùm causam habent ab initio, naruraque sua contractam, aut aliunde acquisitam, aut certè instrumentali aliquo vitio fiunr. Prædirus venrer ab origine, vel etiam alionde calido, siccoque temperamento, vel in infanrili ipsa ærare præter eius rationem, modumque, resiccare aluum potest: potissimum aurem siccitas id præstat. Potest prætereà, vt diximus, in ventre, intestiuisque virium aliud reperiri, quod instrumenrarium sit; vt si fortè qui bilis in intestinum ad proritandum portionem desert canalis factus à natura iustò angustior fuerit: minor enim bilis copia ad inrestinum allata, minùs etiam ad expulsionem proritabit narutam: sed præter ventris, inrestinorumque vitia, quibus durier aluus, & calidior reddatur, aliunde quoque ingruere de corpore possunt causæ: idque in primis ob iecur proprer viciniam, cuiua calidius fortè, & siccius temperamentum attingere ventriculi, supernasque intestinorum partes, iisque ipsis siccitatem addere, simul & ex functione vehemenriore paolò magis exsiccata ibi facere cuncta potest, vnde firmata sistatur aluus. Iis igitur de causis summatim durior aluus esse soler; quibus meritò dicebar Hippocrates dulcissimas, leuissimas, & splendidissimas conuenire; redditque rationem, cùm inquit [*quæcunque aquæ concoctu sunt optimæ, & maximè permeabiles, hæ & ventrem maximè dissoluere, & eliquare possunt*] vbi illud obseruandum est, vbi Aldinus, & Germanicos liber habent χωρημάτατα, id est, maximè permesbiles, Theodorum Zuingerum doctissimum legisse τηκτικώτατα, id est, ad eliquandum, emolliendúmve maximè opportunæ: & huius rei rationem reddit: quòd quæcunque extra eorpua ad elixandas carnes, & emollienda, macerandáve quæuis alia maximè conferunt, eas in corpore quoque idipsum præstare verisimile est: sicque actiuè nomen illud interpretatur. Cornarius aurem passiuè videtur legisse τηκτότατα, verteos, quæ facilimè coquuntur, & eliqoescunt, nec in hypochondriie diu hærent. Quibus opponuntur τὰ ἀντίψυα. Ego tamen duxi multò melius esse communem lectionem Aldi sequi, & Germanicam, quòd & vera sit, & optimum sensum habeat; iis enim verbis demonstrat, quomodo eæ aquæ omnibus illis causis satisfaciaut, à quibus alui duritiem prouenire dicebamus: cùm enim facilè à calore nostro incalescant, & commodè ob subtilitatem partium permeeot, duririem alui, à quacunque causa prouenerit, dissoluere necesse est. Nam si ab assumptis cibis proueniat adstringentibus (quod tamen vix in considerationem venire debet, cùm causa minimè sit perpetua) rectè permeando, & vias aperiendo, lenitatem, & mollitiem inducet. Si à siccitare, & caliditate ventriculi, & intestinorum fiat, aqua huiusmodi contrarias inducet qualitates, & per consequens virium auferre potest. Si ab angustia meatuum, cùm eam statuerimus subtilissimam, & optimè permeabilem, vitium hoc facilè auferte poterit, viam bili parando ad transitum. Si denique ab inremperie iecinoris calida, & sicca proueniat, certum est hanc induratas fæces emollire posse, & simul contrariam iecinori qualitatem iotroducere.

Quorum verò molles ventres, & humidi, & pituitosi, &c.] Genus aliud naturarum tradit, cui ob nimiùm laxaram aluum, & pituitosam naturam aquæ non ita laudabilea conueniunt. Laxara aurem nimium aluus quemadmodum nimis duræ conrraria est, ita etiam conrrariae habet causas: quamuis vbi iam limites sanitatis egreditur, multò plures habere certum sit. Fit enim in sanis, non tamen omnino integra sanitate fruentibus nimis laxata alous, tum ob intemperiem frigidam, & humidam, & ventriculi, & intestinorum, vnde & pituitosi succi generantur, & magis aquosi facti facilius deiici possunt; aut propter facultatis ex-

pultricis robur, & retentricis imbecillitatem. Fit quandoque ob canalem illum bilem ad intestina ducentem ampliorem, quàm par sit: vnde maior copia bilis delata expultricem facultatem sæpius ad deiiciendom stimulat, aut etiam ob serosiorem humorem ex frigida, & humida intemperie iecinoris genitum mollia alui excrementa reddentem. His igitur durissimas, crudissimas, & subsalsas conuenire scribit, sic enim alui resiccari poterunt; & cùm crudissimæ non sint subsalsæ; sed hæ nimis potiùs coctæ, & adustæ, diuersis causis etiam diuersas has aquas conuenire credendum est: vnde inquit [*quæ verò sunt indomitæ, & duræ, & minimè concoctu bonæ, hæ magis constringunt ventrem, & resiccant*] per minimè bonas ad concoquendum etiam subsalsas intelligit: si enim alui fluor ob bilis defluxum nimium ad intestina fiat, indomitæ, & duræ conuenient, acrimoniam bilis reprimentes: si verò molles, & humidi fuerint ob humoris copiam, aut ob intemperiem frigidam, & humidam intestinorum, sine dubio aquæ subsalsæ conueniunt: exiccant enim, & excalefaciunt.

XXIV.

Ἀλλὰ γὰρ ψευδόμενοί εἰσιν οἱ ἄνθρωποι τῶν ἁλμυρῶν ὑδάτων πέρι, δι' ἀπειρίαν, καὶ ὅτι νομίζεται διαχωρητικὰ εἶναι τὰ ἁλυκά. τὰ δὲ ἐναντιώτατα ἐστι πρὸς τὴν διαχώρησιν. ἀτέραμνα γὰρ καὶ ἀνέψανα, ὥστε καὶ τὴν κοιλίην ὑπ' αὐτῶν στύφεσθαι μᾶλλον ἢ τήκεσθαι. καὶ περὶ μὲν τῶν πηγαίων ὑδάτων ὧδε ἔχει.

Sed enim mentiuntur homines de aquis salsis propter imperitiam: propterea quòd existimant salsa esse deiectoria: maximè enim contraria sunt secessui: sunt enim indomita, & incoctilia: quare venter ab ipsis magis adstringitur, quàm soluatur. Et de fontanis quidem aquis sic res se habet.

Videbat Hippocrates inueteratam antiquorum opinionem de salsis rebus, & consequenter de aquis eiusdem saporis in eo, quòd arbitrati sunt salsa omnia deiectoria facultate esse prædita: vnde quis meritò ipsum reprehendere potuisset, quòd ad molles, & nimium laxatas aluos, vt ad mediocritatem reducantur, vtendum voluit aquis subsalsis. Propterea horum opinionem in hac particula reprehendit: cùm enim salsa omnia aluum deiicere, & ad excretionem proritare crederent, id ipsum etiam salsas aquas facere voluerunt; sed suppositum falsum esse constat ex natura salsorum diligenter considerata, quæ talis est, vt à calore nostro vinci, aut concoqui vix pos-

A sit: vnde intus assumpta tantom abest, vt soluant, vt potiùs exiccare, & adstringere necessarium sit. Quæ Hippocratis sententia, quamuis experimentis, & multiplici ratione nitatur, est tamen quod etiam contrarium videatur persuadere, & multiplex grauissimorum virorum; quin etiam sua ipsius Hippocratis sibi repugnans auctoritas, & experimentum varium, & non debilis ratio. Quapropter vt hac in re quid sentiendum sit, breuiter explicare valeamus, quid hinc, & inde
B adduci potest, breuiter est considerandum. Hippocrates igitur hoc loco non modò non deiectoriam facultatem aquis salsis non attribuit, sed potiùs salsa omnia adstringere testatur. Sic enim legendum esse credo ex Theodoro Zuingero, & libro Græco manuscripto: καὶ ὅτι νομίζεται διαχωρητικὰ εἶναι τὰ ἁλυκά: cùm in aliis non legerentur illa verba: εἶναι τὰ ἁλυκά, vt non de aquis solùm, sed de salsis in genere
C loquatur. Quam sententiam facilè confirmare licet Galeni testimonio tum quarto de Simplicium medicamentorum facultatib. cap. vigesimo, & libro nono eiusdem, capite de Sale, tum secundo de Compositione medicamentorum secundùm loca, capite quinto: & Oribasij lib. decimoquarto Collectaneorum medicinalium ad Iulianum, cap. quinto. Sed etiam ratio id manifestè ostendit: salis enim natura calida est, & sicca, & propterea adstri-
D ctoria, & abstersoria. Cæterùm cùm siccitas caliditate maior sit, in effectibus etiam eiusdem longè superat; siccat quippe vehementer, & superuacuum veluti humidum depascens omne exugit, demit laxitatem rebus, easque quodammodo corrugat. Vnde quæ salsa sunt, ea ratione in primis tabulis feruntur, vt adstringenti illa sua facultate morsiunculis quasi tentato ore ventriculi, corrugatoque, appetitum euocare possint. Hinc a-
E quæ subsalsæ, vbi in vsum veniant, ventre, & intestinis multa pituita refertis, & superfluè humidis, vitium hoc corrigent, exiccante hac, & adstringente facultate. Vituperantur autem, vbi aluus aut bene se habuerit, aut adstrictior sit: Cùm enim terrestres sint, & crassiores, non facilè permeare poterunt. Sed diutiùs in corpore firmatæ, & in venis aut obstructiones facient, à quibus febres, aut sanguinem retentæ corrumpent. Quòd verò
F etiam adstringant, manifestum facit experientia aquarum Tettucij montis Catini oppido Pistorio in Hetruria confinis, quæ si in multa quantitate sumantur, puta à libra ad tripondium, quamuis ob eam, quam dicemus, causam per aluum excernantur, adeò tamen adstringenti facultate, & exiccante prę-ditæ sunt, vt dysentericos etiam, si nomæ intestina corraserint, & multum sanguinem deiecerint, plerosque sanent.

Est

Est tamen, quod aduersus hanc sententiam nõ paruam faciat difficultatem. Primùm ipsius Hippoc. auctoritas lib. de Affectionibus versus finem, si modò liber is est Hippocr. vbi salsa, & aluum mouere, & vrinas ciere scribit: & secundo lib. de Diæta ante medium, salsamenta in cibo assumpta siccare, attenuare, & plerũq; aluũ mouere testatur. Quod tamen hoc loco reprehendere ex professo videtur: quinimò Galenus lib. de Attenuante victus ratione cap. 3. habet hæc verba: Incidunt prærerea, & quæ saporem quendam habent nitrosum, aut salsum, quorũ atiam plurima aluum deiiciunt. Et Aëtius lib. 9. cap. 45. vbi de dysentericorum curatione agit, aquam putealem subsalsam esse scribit, ventremq; perturbare. Quod etiam firmari ratione potest: nam quæ detersoriam, & quæ mordicantem, & irritantem habent facultatem, facilimè possunt naturam ad excretionem prouocare. Huiusmodi autem esse sal, & salsa omnia vltra experientiam, & rationem docet etiã 9. de Simp. med. fac. cap. de Sale: quapropter ea, quæ salsa sunt, hac ratione, quòd abstergant, etiam deiectoria erunt. Accedit experimentum, quòd videamus aquas plerasque minerales, in quibus salis non parum sæpenumerò inest, vt sunt Parauinæ, tum & verè salsas, quales Tettucij per os assumptas pro variis curandis passionibus sæpenumerò alui excrementa deiicere, atque aluum mouere. Vidit has difficultates doctissimus inter Mauritanos scriptores Rhazes, & inquit auctoritate Ioannitij, laxare quidem aluum aquas ei, qui ipsas bibere consueuerit pungendo intestina, sed cùm vsus eis fuerit, retinent stypticando, & exiccando. Verùm solutio hæc, præterquàm quòd non vniuersalis est, sed aquarum salsarum peculiaris, habet etiam in salsis aquis difficultatem, quòd hoc loco vniuersaliter Hippocr. salsas aquas aluum adstringere testatus est. Præterea oppositum experientia nos docuit in iis, qui aquas subsalsas balneares assumunt, potiùs progressu temporis alui deiectiones excitari, quã primis diebus assumptionis illarum. Rorarius, qui in Græcos plerosque scriptores medicos, & Arabes conciliationes locorum aliquot apparenter inter se contradicentiũ edidit, ita conatus ast hanc difficultatem dissoluere, & loca conciliare, habita consideratione ad magis, minúsve salsas aquas: salsas enim impensè, quòd vehementer exiccent, semper etiam adstringẽtem habere facultatem credidit, qua etiam laxiores aluos adstringere possint; at contrà subsalsas voluit laxare, & deiicere aluum; cùm nõ magna in iis sit virtus exiccans: Est verò non parua virtus irritans expultricem facultatem ad motum: & hac ratione, inquit, Hippoc. cùm salsas aquas adstringere scribit, de impensè salsis loquitur: Cùm verò econtrà salsa laxare scriptum est, de subsalsis est sermo: vnde Aëtius cũ puteales aquas laxare, & deiicere scribit, non

A esse salsas dicit, sed subsalsas. Verùm hæc difficultas omnino meo iudicio hac solutione tolleretur, nisi esset locus Hippoc. in contrarium, qui omnino huic sententiæ ex professo aduersatur, in hoc enim lib. particula 23. cùm regulas tradit circa aquarum vsum iis, qui nimiũ molles, & humidas aluos habẽt, in vsum traducendas esse scribit aquas subsalsas: Et ne quis fortè interpretis errorem esse suspicetur, sciat in Græco esse ὑφαλυκέ, quod subsalsum significare, con B stat etiã cuiuis in Græca literatura vel mediocriter erudito. Subsalsa igitur etiam aluum adstringunt, & siccant, quorum ratione postmodum ea, quæ de salsis docet, omnia in considerationem veneiunt. Andreas Baccius, qui luculentissimè, & omnium optimè totam balnearum materiam prosecutus est, vidit hanc difficultatem lib. 2. cap. 19. & ita conatus est eam dissoluere, quòd aquæ salsæ, aut in cibis, & potib. quotidianis in vsum veniunt, aut certè medi C camenti vices subeunt, cùm ieiuno ventre assumuntur: primum si sumamus, an scilicet salsa omnia, & aquæ eiusdem saporis, si in cibis, & potionibus quotidianis assumantur, aluũ deiiciant, an constringãt, sine dubio dicendum est aluum constringere, quòd cibis crassiorib. admixtæ aquæ salsæ sua natura crassiores minùs commodè permeare possint, vnde recẽtæ diutius exiccant, & constringunt. Quòd si pro medicamento in vsum traducãtur, cùm ieiuno sto D macho assumantur, & in multa quantitate, nihilque ea ratione habeant, quod eorum mordicantem, & irritantem facultatem obtundat irritando facultatem expultricem acri sua qualitate laxare, & multitudine deiicere aluum testatur. Hæc sententia, vt aliquid eam in se continere fatemur, quod veritatem habet, ita nullo modo loca proposita inter se conciliare potest. Quis enim nasciat lib. de Diæta, & lib. de Affactionibus, vbi Hippocr. salsa, & salsamenta E quàm plurima aluum deiicere scribit, de iis in cibum assumptis loqui, vt ex ipsius verbis licet cuilibet obseruare. Præterea Gal. sententia lib. de Attenuante victus ratione necessariò intelligenda est de salsis in cibum assumptis, cùm alioqui asserat quàmplurima aluum deiicere: & Aëtius loco citato manifestè, cùm puteales subsalsas esse dicit, & aluum deiicere, de iis intelligit, non vt sunt vt medicamenta assumptæ, sed vt iis singulis diebus vtimur in potione. Qua F propter hac parte omissa alteram partem eiusdem sentẽtiæ si quis amplexetur, facilè cognoscet ea facilè omnes has apparentes contradictiones posse cõciliari: si dixerimus salsa quæcunque ea fuerint, siue absolutè salsa, siue subsalsa omnia, quã talia, & secundùm se aluũ adstringere, & exiccare, vt hoc loco Hippocr. testatur. Per accidens tamen aliquando possunt aluum deiicere, id est, si in multa quantitate assumantur, potissimum ieiuno ventriculo: nec mirum; nam acri sua qualitate, vbi multa, aut

in cibis salse assumentur, vel in potione, potissimùm si ieiuno stomacho ventrem, & intestina ebstergunt, & incitant expultricem ad munus suum obeundum. Verùm est, quod etiam faciat difficultatem locus Georgij Agricolæ libro 3. fossilium, vbi sal potissimum fossile Sarmaticum ed drachmæ pondus aluum deiicere experimento comprobat, & nos videmus leuē admodum eius quantitatem infusis per aluum admisceri ad irritendam quasi obdormiscētem expultricem facultatem. Verùm cùm illud ex vino dandum in potu doceat, vt deiectoriam hanc facultatem nanciscatur, manifestè ostendit quoque, quomodo possit aluum deiicere: cùm enim vinum salis alioqui natura sua crassioris, & terrestris, minusq; apti permeare ad intestina, substātiam subtiliorē reddat, moxq; etiam irritantem, & mordicantem facultatem eius magis acuat, potissimum cùm ieiuno stomacho sumatur, nihil aduersus nostram sententiam efficitur. In enemetibus verò adhibitum potiùs stimulat, quàm constringat, quòd cùm in parua sit quantitate, multis lenientibus, & oleaginosis admixtum, vis eius adstringēs obtundatur, mordicans autem facultas, quę elioqui validissima est, non omnino aufertur, potissimum in intestinis nature sua ad sentiendum maximè propensis.

XXV.

Περὶ δὲ τῶν ὀμβρίων, καὶ ὁκόσα ἀπὸ χιόνος, φράσω ὅκως ἔχει, τὰ μὲν οὖν ὄμβρια κουφότατα, καὶ γλυκύτατά ἐστι, καὶ λεπτότατα, καὶ λαμπρότατα.

De pluuialibus, & quæ à niue fiunt, vt habeant, dicam. Quæ quidem igitur pluuiales sunt, leuissima, & dulcissima sunt, & tenuissime, & splendidissima.

De aquarum potabilium differentiis omnibus tractaturus Hippoc. cùm aliquot esset prosecutus, vt palustrem, & lacustrem, tum & fontanam cuiuscunque generis, sub qua & fluuialeoi, & putealem posuimus, postremò de cœlesti alio genere agit: quæ differentia quamuis nobilissima sit, non minùs tamen, quàm fontana, suas quoque habet differentias, quarum aliquæ sunt præstantissimæ, aliquę non ita laudabiles, quæ tamen in vsum venire possint, & eliæ ita ignobiles, vt omnino sint euitandæ: posterioris generie esse, quæ glacie, & niue liquefactis producuntur, docebit inferiùs. At verè pluuiales, tenuissimas, dulcissimas, leuissimas, & splendidissimas esse hic docet. Verùm cùm alibi inter pluuiales aliquas ponet differentias, quarum aliquas summis laudibus celebrat, alias verò aut vituperat, aut certè à perfectissima hac equarum nature, & perfectione, aliquo modo deflectere ostendit: hoc loco cùm aquas pluuias leuiseimas esse dicit, & tenuissi-
A mas, dulcissimas, & splendidissimes, non de omnibus id ipsum affirmare cēsendum est. Est enim propositio indefinita, affirmatiua, quæ particulari affirmatiuæ correspondet, non autem vniuersali, si ee, quæ in analyrisis docuit Aristot. sint recipienda. Alioqui Hippocr. & sibi ipsi, & experientiæ repugnaret. Docuit enim 6. de Morb. vulg. Sect. 4. partic. 19 aquarum arte carentium, quæ ab æthere excreta est, aut cum tonitru, temporariam bonam esse, procel-
B losem verò malam. Est tamen non mediocris hac in re difficultas, quid Hippoc. per ὡραῖον ὕδωρ, id est, aquam temporariam, & ab æthere excretam sibi velit: neque enim antiquos Hipp. expositores Græcos video in idem incidere, vt etiam ennotauit Galenus in Comment. aliqui enim intellexerunt temporariam, id est, congruenti tempore delapsam: quem expositionē tanquam minùs artificiosam Galenus non admittit. Alij, vt annotauit Galenus, magis in-
C ter pluuias laudarunt ὡραίας, id est, verno tempore cum impetu excretas. Cuius sententiæ visus est fuisse Ruffus Ephesius lib. 2. de Potionibus, vt videre licet apud Oribas. 5. lib. Collect. ed Iulianum, cep. 3. vbi habet hæc verba: Vernales ergo, & hyemales opportunissimæ, ac optimæ sunt, quas ego sanè præcipuè laudo. Autumnales autem, & æstiuales fuerint quidem aliis præstantiores, sed non omnes omnibus: viribus enim ees antecellunt, quæ in terra sunt:
D quàm verò sint vernalibus, hyemalibusq; inferiores, dici sanè non potest. Nam æstate, & autumno terra ficciores vapores edit, aerq; multas sordes hebet, quæ è pluuia expurgantur. Idcirco fit, vt teles equæ necessariò ficciores, nitrosioresque sint: & ad abstergendum, & per intestina descendendum accommodatæ: sed neque renibus, neque pulmoni, neque arteriæ idoneæ: quin etiam plus vini ferre necesse est, vt nitrosa facultas vincatur. Reprehendit Ga-
E lenus sententiam hanc, quòd nullus ex Græcis scriptoribus ὥραν, verno tempori attribuit per excellentiam: sed eo nomine solùm insignitum est, quemedmodum & alie anni tempora. Neque verò ea ratione concedi potest vapores æstete eleuatos deteriores esse, quia sint ficciores: neq; enim vapores ficci dici possunt, nisi quis per exhalationis admixtionem ita siccos eppellauerit: quod tamen & maiorem equæ subtilitatem, & maiorem equæ coctionē
F arguis: maximè cùm vapores relinquet magna ex parte exhalatio, vbi ad mediam aëris regionem peruenerint, vt ex iis, quæ lib. de iis, quæ in sublimi fiunt, scripsit Aristot. quilibet potest intelligere. Aër autem æstate non modò non est excrementitius, sed potiùs eo tempore maximè clarus, omnique caligine destitutus conspici solet. Dicendum igitur est cum Galeno citato loco, ex aquis pluuialibus, quæ æstiua est, quæque ab æthere, id est, ex nubibus claris expellitur, primum locum obtinere: neque ob aliam

aliam certè rationem, quàm ob eam, quæ à Galeno proposita est, quæ ita habet: Æstatis tempore eo, quod horæ nomen apud Græcos obtinuit, sudo, serenoq; cœlo (ἐπὶ τὰ, enim, αἰθέριος ἀπεκρίθη, dixit) caloribus magnis aquei attenuati vapores sublati tollūtur in aëra, inuisibiles; inobseruatiq; nobis; latent enim tenuitate aërea, tantumque ibi moram trahunt, donec propter aliquam ad frigidum mutationem, aut vētis ex aduerso inter se flantibus, densatoq; circumambiente, vapores vnà ipsi in materia iam pluuiæ sensibilem densentur, cadantq;. Quòd verò per horæam aquam intelligat æstiuā, probat, quòd media æstatis pars, in qua etiam fructus, qui ob eam rationem horarij dicūtur, aut maturuerint, aut maturescere incipiant, eo nomine insigniatur: tempus verò id est dierum ferè quadraginta, in cuius spatij medio Caniculā fere exoriri contingit; vt docet Galen. 2. de Alim. fac. cap. 2. Cuius verba sunt hæc: ὥραν ἔτους ὀνομάζουσιν οἱ Ἕλληνες ἐκεῖνον τὸν καιρὸν, ἐν ᾧ μεσοῦντι τὴν τοῦ κυνὸς ἐπιτολὴν γίγνεσθαι συμβαίνει. χρόνος δὲ ἐστὶν οὗτος ἡμερῶν τεσσαράκοντα, κατὰ τοῦτον ἅμα τὸν χρόνον ἅπαντες εἰσὶν οἱ ὡραῖοι καλούμενοι καρποί. quod est: Horam anni appellant tempus Græci, in cuius medio Caniculam oriri contingit. Tempus autem hoc per quadraginta dierum spatium durat, quo vtiq; tempore omnes horæi fructus vocati proueniunt. Id verò ita esse docet Galenus ex præcedentibus verbis, aqua ab æthere excreta: veteres autem Græci cœlum nos ambiens exquisitè purum, æthera appellarunt. Caliginosum autem, & nubibus opacum, aërem vocare consueuerunt. Cùm verò æstate & purior sit aër, & quasi calore flagrās, & ignitus, cùm aquam horæam dicit, quæ ab æthere est excreta, constat, aquam æstate depluram intelligere. Hanc igitur ita ex vaporibus iis, æstu, Solisq; radiis, & serenitate cœli tenuissimis redditis generatam cæteris pluuialibus præferendā dicimus. Hanc proximè, quæ cum tonitru depluta rectè fortasse tonitruosa dici potest, facilè sequitur. Fit autem tonitrus, cùm inclusus ignis continente eum nube erumpere tentans excretus eruptionem facit, cadēribus tunc fulminibus, aut cùm mutuo attritu colliduntur inter se nubes: quocunque autem modo fiat, semper magis elaboratam aquam reddet, & magis excoquet. Nimbosa autem vituperatur, quòd in ea constitutione continua quædam, & obscura, atraq; nubes circa densatum aërem consistit vniuersum occupans, vnde etiam non fiunt tonitrua tunc: quia cùm vna continua sit nubes, nō potest ad alteram, cùm totum occupet, allisione facta refrangi, tonitrumq; efficere: vnde segnior omnino aqua ex procellis; neque tam collisionib. inter se, attrituq; mutuo, quàm tonitruosa, aut æstiua illa, quam priùs diximus, elaborata, vereque ex crassioribus vaporibus crassior, ideoque duabus illis meritò posthabenda. Quod igitur indefinitè affirmauit Hippoc. aquam pluuiam esse leuissimam, dulcissimam, tenuissimam, & splendidissimam, nō in vniuersum de quacunque aqua intelligere oportet, sed solùm ex deplutis aliquam esse speciem, quæ cæteras omnes iis conditionibus superat.

XXVI.

Τὸ ὧν γὰρ ἀρχὴν ὁ ἥλιος ἀνάγει, καὶ ἀναρπάζει τοῦ ὕδατος, τό τε λεπτότατον καὶ κουφότατον.

Quod enim primò Sol ex aqua educit, & sursum rapit, tenuissimum est, & leuissimum.

Quatuor conditiones aquæ pluuiæ principales inesse dixerat superiùs, summam tenuitatem, leuitatem, dulcedinem, & claritatem, ex quibus duas priores in præsenti particula ratione ex naturalibus rebus desumpta eidem inesse demonstrat. Orta enim à principiis naturæ quandam similitudinem assumunt: qualis igitur materia, ex qua pluuia generatur, fuerit, talem quoque esse oportet ipsam aquā pluuiam: vi autem Solis, quòd ex aquis iis terrenis sursum trahitur, pro materia pluuiarum tenuissimum est, & leuissimum: Cuius signum est, quòd sursum maximè feratur: aquā igitur, quæ ex huiusmodi materia facta est, omnium aquarum leuissimam, & tenuissimam esse necesse est. Declarauit hoc manifestè Aristotel. 2. Meteorolog. vbi de maris tum generatione, tū sapore disputat iis verbis: Cùm autem Sol ita feratur, atque ob eam rem mutatio existat, ortusque, ac interitus, quod tenuissimum est, & dulcissimum, quotidie sursum fertur, idq; disgregatum, & in vaporem commutatum, superiorem locum petere apparet: ibi verò ob frigus concrescit, iterumq; ad terram fertur: quā rem natura vult perpetuò facere, sicut antea dictum est. Verùm vt hoc meliùs intelligi possit, illud est obseruandum ex principiis Aristotel. depromptum in Meteorologicis, quòd caloris proprium est diuidere, & quæ crassa sunt, attenuare, rarioraq; efficere, & leuiora. Cùm igitur quod natura sua rarum est, calidum, & leue est, sua natura conscendat, efficitur, vt radiorū Solis, & reliqui superni caloris vi, & efficiētia, humor is, qui terram ambit, secernatur, & in vaporem abeat, supernasq; partes conscendat, tum & vt ex aqua copiosus eliciatur, non quidē radiorum Solis reflexione in aquam: quandoquidem potestate, & natura frigida cùm sit, solo attritu radiorum incalescere non valet, vt aër: qui cùm calidus sit, radiis interceptus, eorūdem vi commouetur, & veluti atteritur, eoq; modo calidus redditur, cùm natura, & potestate etiam calidus sit: aëre verò calefacto, ea, quæ illi contigua est, aqua incalescit, tum eius virtute alia, quæ sequitur: iis calefactis, eleuantur ea, qua diximus, ratione vapores, vt experientia in lebetib. igni superpositis, & in aquis arte Chymica per distillationem (vt aiunt) elicitis facilè con-

spici potest. Eleuati autem à calore, tandem à quo eleuabantur, destituuntur, quòd alia ipsius vaporis pars ad aëris, & ignis locum cóscendat, quamuis non vt vapor est, sed exhalationi mixta magna ex parte, alia aëris, & loci nimia frigiditate, quem nos mediam regionem aëris vocamus, iterum concrescit, & in aquam mouetur, sicque etiam aëris aliqua portio eadem ratione in aquam vertitur, moxque cùm grauitatem ob naturalem aquæ conditionem nanciscatur, deorsum rursus ferri necesse est. Plinius lib.31. Natur. hist. c.3. cùm in hæc verba Hippocr. incidisset, nec satis ipse aquam pluuiam laudaret, insurgit iis verbis aduersus medicinę parétem Hippoc. Nec leuitatis in pluuia aqua, inquit, argumétum est subiisse eam in cœlum, cùm etiam lapides subire appareat, cadensque inficiatur halitu terræ: quò fit, vt pluuiæ aquæ plurimũ inesse sordium sentiatur, citissimeq; ideo calefiat aqua pluuia: hæc ipse. Valturius quoque lib. de Re militari Plinium secutus eos hallucinari putat, qui imbrium aquá maximè probant ob id ipsum, quòd leuissima sit, vt quę subire potuerit, atq; pendere in aëre: hac enim ratione, inquit, niues, & glacies (per glacies verò intelligit grandinas) quas constat imbribus esse leuiores, in aquam solutæ prę ferri debent, quæ tamen & meritò ab Hippoc. repudiantur. Sed priori Plinij rationi facilè quispiam satisfaciet; lapides, & id genus grauis ventorum vi attolli, & in sublime agi, quid enim aliud esse causæ dicemus? hocque facilè ex Aristot. in Meteorologicis colligitur: & Auicen. pluisse quandoque vitulum testis est luculentissimus: hæc omnia concedenda sunt; at nulla est pluuialis aquæ ad hæc comparatio, illud quidem accidit furentibus Austris, cunctaque agitantibus: at pluuiæ materiæ tranquillo, pacatoque cœlo, postquàm venti omnes quieuęre, sensim sursum attolluntur rapti vapores de aquæ substantia tenues vi radiorum Solis: in qua constitutione, ne mente quidem concipi potest, lapides sursum ferri. neque enim eo tempore vllius alterius generis materia sursum ferri potest, nisi extenuata, & aëris quasi naturam nacta fuerit. Niualis autem aqua non alia ratione vituperatur, quamuis supernas partes petierit, & in aëre pependerit, vt optimè docet Paulus Ægineta lib. j. cap. 50. quàm quòd in congelatione tenuiores quæcunque partes veluti expressæ consumptæ sint, crassiores autem & terrestriores remanserint. hanc causam Aristot. tribuit Gellius lib. 19. cap. 5. quoniam cùm aqua, inquit, frigore aëris duratur, & coit, necessum est fieri euaporationem: quod verò ex ea euaporatur, leuissimum est. Manet autem quod est grauius, solidius, & insalubrius. Vnde id inferiùs docebit Hippocr. ea ductus ratione, quòd minor reperiatur quantitate aqua post liquefactam glaciem, quàm quæ erat ante condensationem.

XXVII.

Δῆλον δὲ αἱ ἅλες ποιέουσιν. τὸ μὲν γὰρ ἁλμυρὸν λείπεται αὐτῆς, ὑπὸ παχέος, καὶ βαρέος, καὶ γίγνεται ἅλες. τὸ δὲ λεπτότατον ὁ ἥλιος ἀναρπάζει ὑπὸ κουφότητος.

Manifestum autem hoc Sol facit: siquidem quod salsum est, istic relinquitur ob crassitiem, & leuitatem, & fit sal: quod verò tenuissimum est, Sol sursum rapit ob leuitatem.

Exemplo, quod iam proposuerat à sale desumpto facilè confirmat: credo enim non de mari, quod hoc loco ab Hippocr. proponitur, intelligi: neque enim nomen ἅλες, vsquam reperio apud Græcos scriptores sumi pro mari: quòd si quando etiam hoc inueniatur, id impropriè fit, & tanquam sale præditum: dicitur enim ἅλες, quasi ἀολλεῖς congregati, & in vnum condensari: quod salis proprium est. Præterea hoc facilè licet ex sequentibus colligere, statim enim de mari loquens ipsum non ἅλες appellat, sed θάλασσαν. Accedit, quòd si in hac particula id de mari demonstrauit, superfluitatis, idem in sequenti docens, esset arguendus. Non negauerim certè hoc ipsum quod conatur probare, Solem scilicet subtilissimas, & tenuissimas partes eleuare, exéplo maris, eiusq; salsedinis commodè demonstrari posse: siquidem hoc docuit Aristot. 2. Meteorolog. ex mari semper aliquid dulce, & potabile eleuari: grauius verò & magis inconcoctum remanere; quod cùm incoctum sit, aut certè admixtum habeat succũ, quòd effugerit coctionem, & actionem Solis, salsum esse necesse est: eoq; salsius reddi, quòd exhalationes siccæ, & exustæ, marinę aquæ admixtę, marinam aquam inquinatam, & salsam, vel amaram reddunt, potuque minimè aptam. Quod docet etiam Plinius lib. 2. cap. 103. vbi autumno mare salsius esse testatur: Et Aristot. 2. Meseorol. salsiusculas autumnales aquas pluuias asserit, quòd ob vim Solis magis attractæ sint in æstate dulces partes: crassiores autem, & salsiores remanserint: ex quibus etiam cùm eleuẽtur vi Solis tenuiores partes, cùm eæ pauciores sint, simul etiam crassiusculas eleuari, & subsalsas oportet, contrà hyeme. Sed salsedinẽ maris relinquentes, ad id, quod hoc loco de sale docet Hippoc. exponendum accedamns. Sal aut est naturale, aut arte factum, id est, quod ex fontibus, lacubus, & puteis salsis vi ignis conficitur. Illud verò itidem duplex, vel minerale, siue fossitium, alterum verò marinũ: quæ hoc loco ab Hippocr. dicuntur, in fossitio nullam habent veritatem: est enim id tanquam terra adusta, & incinerata, in qua sapor salsus inesse solet, sed in marino, quod vi radiorum Solis parari solet: aqua enim marina tum æstuationib. tum determinatis quibusdam flatibus in littoribus eiecta, vel etiam aliquo modo corriuata, & locis ad id vel arte paratis, vel natura constitutis

tutis recapta, tandem Solis calore æstiuo tempore adeò condensatur, vt saxorum naturã sæpe æmulari videamus: quod certè non alia fic ratione, quàm ea, quæ tradita est hoc loco ab Hippocr. Sol enim subtiliores partes sursum eleuans, & continuò consumens, crassiores, & grauiores relinquit, quę cùm terrestres sint, aëreisq;, & aqueis destitutæ partibus, tandẽ densantur, & in salem transeunt. Verùm cùm crassiores essent, ab initio non ita facilè concrescere possunt, nisi aliqua aqua pluuia illi iam collectæ admisceatur: vt docet Plinius lib. 2. c. 103. viam enim aqueis crassioribus partibus ad euaporationem parat. Quòd si non ita crassæ alicubi marinæ aquę reperiantur, per se vi Solis sine aqua pluuia in salem mutari possunt: quod ars naturæ imitatrix obseruans, ex salsis fluminibus, & puteis salmacidis salem elicere cupiẽs, nec vi radiorũ Solis præstare valens, quòd subtiliores aquæ cùm sint, minus terrei in se continentes, nec ita salsę, Solis radij omnes partes sursum attraherent, vi ignis longa coctura salẽ elicit, euaporatis subtilibus partibus, cæteris salsis, & crassioribus magis incrassatis, & in salem concretis. Quod igitur superius Hippocr. dixerat aquas pluuias tenuissimas, & leuissimas esse, quòd Sol quod tenuissimum, & leuissimum est in aqua, sursum rapiat, & ex iis vaporibus aqua pluuia generetur, satis experimento salis est hac particula comprobatum.

XXIIX.

Ἀνάγει δὲ τὸ τοιοῦτο οὐκ ἀπὸ τῶν ὑδάτων μόνον τῶν λιμναίων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐξ ἁπάντων, ἐν ὁκόσοισιν ὑγρόν τί ἐστιν. ἔνεστι δὲ ἐν παντὶ χρήματι.

Rapit autem huiusmodi non ab aquis solùm stagnantibus, sed etiam à mari, & ex omnibus, in quibus aliquid humoris inest. Inest autem in omnibus rebus.

Ne quis fortasse crederet, quod iam dixerat, verũ esse tantùm in aquis stagnantibus, in quibus ob quietem videtur faciliùs posse Solem eleuare partes subtiliores, & tenuissimas, & relinquere crassiores, vnde vix aquæ esse videntur, sed crassamenta quædam aquæ: subdit hęc verba, quibus ostendit non ex iis modò aquis stagnantibus, & lacustribus eleuari à Sole materiam aptam ad pluuias, sed ex mari etiam, quamuis salsum sit, & ex cæteris omnibus rebus, in quibus inest quippiam humoris, inest autem omnibus in rebus. A' fluminibus quidẽ elicitur, quamuis ita non afficiantur, vt palustres, aut marinæ, non enim aut nimium incrassantur, aut salsedinem contrahunt; cùm enim continuo cursu ferantur, dulcisq; aqua continuò subministretur, nec omni ex parte Soli exponantur, neq; crassascunt, neq; salsæ redduntur. Terra præterea, quamuis si simplex esset e-

A lementum, nihil in se haberet, quod pro generatione pluuiæ à Sole sursum rapi posset; cùm tamen & mixta sit, saltem versus superficiem, & vndique aquis tam cœlestibus, quàm inferiis irrigata, multam pluuiis suppeditat materiam: Cætera autẽ sublunaria, cùm mixta sint, nonnihil humoris habent, quo vi radiorum Solis elicito posfit materia pluuiarũ augeri: quàuis ex aliquibus magis, & ex aliquibus minùs. Sed quoniam hoc in quàmplurimis rebus non
B ita ad sensum patet, nec facilè ab omnibus credi potest, experientia id nobis ostendit in vasculo aqua pleno, quod si Soli exponatur, sensim euacuari euaporatis vi radiorum Solis partibus aqueis obseruamus, in aliquibus minùs ad sensum patet, propterea subiungit sequẽtia.

XXIX.

C *Καὶ ἐξ αὐτέων τῶν ἀνθρώπων ἄγει τὸ λεπτότατον τῆς ἰκμάδος καὶ κουφότατον. τεκμήριον δὲ μέγιστον ὅταν ἄνθρωπος ἐν ἡλίῳ βαδίζῃ, ἢ καθίζῃ, ἱμάτιον ἔχων, ὁκόσα μὲν τοῦ χρωτὸς ὁ ἥλιος ἐφορᾷ, οὐκ ἱδρώῃ ἄν. ὁ γὰρ ἥλιος ἀναρπάζει τὸ προφαινόμενον τοῦ ἱδρῶτος. ὁκόσα δὲ ὑπὸ τοῦ ἱματίου ἐσκέπασται, ἢ ὑπὸ ἄλλου του, ἱδροῖ. ἐξάγεται μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ ἡλίου καὶ βιάζεται. σώζεται δὲ ὑπὸ τῆς σκέπης, ὥστε μὴ ἀφανίζεσθαι ὑπὸ τοῦ ἡλίου. ὁκόταν δὲ ἐς σκιὴν ἀφίκηται, ἅπαν τὸ σῶμα ὁμοίως ἱδίει. οὐ γὰρ ἔτι ὁ ἥλιος ἐπιλάμπει.*

D *Et ex ipsis hominibus tenuissimum, & leuissimum humorem ducit. Maximum verò huius rei signum est, vbi homo in Sole ambulauerit, aut sederit vestibus indutus, quicquid corporis Sol aspexerit, non exudat. Rapit enim Sol quicquid sudoris elicitum est. Quod verò sub veste contegitur, aut sub alia re, exudat. Elicitur enim à Sole, & exprimitur: seruatur*
E *autem à tegumentis, ne disperdatur à Sole. Cùm verò in vmbram venerit, totum corpus similiter sudore aspergitur: non enim Sol amplius affulget.*

In eo probando, quod ab initio proposuerat, aquas pluuias tenuissimas, & leuissimas esse, pro fundamento acceperat, Solem tenuissimas partes cuiuscunque humidi, & leuissimas sursum rapere, idq; non ex stagnantibus
F solùm aquis, quod sensui magis erat conspicuum, sed etiam ex mari & fluminibus, imò etiã ex solidioribus quibuscunq; rebus, in quibus inest humoris nonnihil: inest autem omnibus ferè in rebus: hoc postremũ cùm difficilius esset creditu, exemplo hominis in Sole deambulantis, & sedentis, probat, non vt concludat, quod aliqui crediderũt, materiam ad pluuiam etiam ex homine eleuari, sed vt aperiat, è quacunque re Solem tenuissimã partem, & leuissimam excitare, & etiam rapere. Si enim homi-

nem vestibus indutum solaribus radiis exponamus, videmus partes solaribus radiis expositas siccas esse, cæteras autem vestibus contectas humore affluere, idq; non alia ratione accidere testatur Hippocr. quàm quòd Sol elicitũ iam humorem ad se quasi rapit, & exiccando consumit: contectæ verò partes cùm calorem solarem persentiant, & proinde rarefactę sudorem emittant, cùm eæ partes solaribus radiis non exponantur, sed à tegumentis protegantur, madidæ remanent. Vnde si quis diutius sub Sole permanserit, paulò autem pòst in vmbram deuenerit, totum corpus sudore madescit, quod nobis indicat humorem internum, qui à calore Solis ad externas partes concitabatur, sed paulò pòst etiam ab eodem rapiebatur, & exiccabatur, cùm non amplius Sol affulserit, in motu existẽrem apparere, & etiam denudatas partes humectare. Mutuatus est Aristot. hoc ab Hippocr. libro 2. Problem. Probl. 9. vbi quærit, quare cùm Sol nuda magis, quàm induta calefaciat, corpora tamen vestibus induta magis sudore perfluant. Duas ponit solutiones; quarum prima est, quòd Sol corporis foramina deurendo comprimit. Verùm quoniam videbat solutionem hanc nõ vsquequaque veram esse, aliam subdit omnino ex officina Hippocr. depromptam, cùm dicit: An quia vapores exiccet, quod minùs accidere potest indutis: vnde eadem sectione Problem. 37. eodem proposito problemate non priorem solutionem accipit, sed alteram: quærit enim, cur ad Solem acriùs calefacientem corpora, quæ nullo integumento teguntur, nihil penè sudant: quæ autem satis veste contecta sunt, copiosissimè sudant. Soluit dicens eandem esse causam, quam etiam tradiderat ad 37. quæstionem, vbi quæsiuerat, cur minùs ad ignem multum sudemus, cùm tamen præ calore sudor omnis moueri soleat. Respondet igitur id fieri, aut quòd vehementiùs incalescẽte corpore humor, qui trahitur ad externas partes in spiritũ, & vapores insensibiles mutatur, aut certè quòd humor dum prouenerit, adeò citò calore nimio exsiccatur, vt omnino sensum nostrum effugiat. Verùm, antequàm ad sequentis particulæ expositionem accedamus, vnum est, quod admoneamus, ne aut Hippocr. ignorantiæ reprehendatur, aut nos negligẽtię arguamur. Diximus enim cum Hippocr. solares radios concitare sudores, & sursum trahere, quod, nisi à nobis breuiter, quomodo fiat, explicetur, non ita erit facile intelligere. Neque enim credendum est Solem ad se trahere vapores istos tenuiores eo modo, quo magnes ferrũ, aut planta alimẽtum: sed potiùs eleuatio, quàm raptus dici debet in eleuatis vaporibus. Refutatum enim est optimè ab Aristot. 2. Meteorolog. antiquorum philosophorum placitum, qui volebant Solem, & cætera astra alimento indigere, & proinde non secus, quàm plantas, vapores è

A terra in sui alimoniam sursum trahere: quinimò neque sursum similitudine substantiæ trahuntur, vt de magnete ad ferrum testantur: quę enim inter hæc potest esse substantiæ similitudo, vel familiaritas? sed impropriè dicuntur à Sole trahi vapores: calore enim ob motum cœli, & Solis potissimũ excitato, vapores eleuantur, subtilioribus partibus à crassis calefactione, & attenuatione separatis. Partes autem illæ tenuiores cùm iam aëream, vel igneam naturã

B nanciscantur, superiores partes tanquam peculiarem locum petunt, non secus, quàm ignis lebeti suppositus multos vapores ex contento liquore non extrahit, sed producit; si enim traheret, vtiq; deorsum, vbi est ignis trahens, allicerentur. Vnde madidi panni cùm igni apponantur, vapores inde promanantes vi ignis nõ mouentur versus ignem, sed rectà sursum feruntur tanquam peculiarem locum petentes; quòd aqua, qua madidi erant panni, in aërem mute-

C tur, & statim potentiâ, leuis cùm sit, sursum fertur, vt quod potentiâ est, actu tandẽ in proprio loco assequatur: id verò paulatim acquirit, dũ sursum latus paulatim ad locum proprium tendit, qua ratione non à seipsis, sed à generante, vel remouente prohibẽs, moueri dici debent: quod si obseruassent recẽtiores philosophi, nõ adeò in inutilibus quæstionibus tempus contererent, cùm quærunt, an à propria forma moueantur elementa, an grauitent, vel leuitent in

D proprio loco, cùm adeò manifestis verbis nos id docuerit Aristot. vt nullus omnino sit apud Peripateticos hac de re disputationis locus: q̃d vt perspicuum fiat, vnum, aut alterum Aristot. testimonium in medium adducam. Libro igitur quarto de Cœlo, partic. 25. habet hęc verba: Cùm igitur fit ex aqua aër, & ex graui leue venit ad ipsum sursum, simul autẽ est leue, & non amplius fit, sed ibi est. Manifestum est itaque, quòd potentia ens in actum veniens proficiscẽ-

E tur illuc, & ad tantum, & tale, vbi est actus, & quanti, & qualis, & vbi. Eadem autem causa est, vt ea, quæ iam existunt, atque sunt terra, & ignis, moueantur in sua loca nullo impediense, &c. Et subdit: quemadmodum dictum est in primis sermonibus, in quibus determinatum, quod nihil horum ipsorũ seipsum mouet. Locum autem, quem hoc loco in primis sermonibus proponit esse, est octauo de physico auditu part. 32. & 33. dicit enim part. 32. circa dimidiũ:

F Leue enim fit ex graui, vt ex aqua aër; hoc. n. potentia primum, & iam leue est, & operabitur confestim, nisi quid prohibeat. Actus autem ipsius leuis est alicubi esse, & sursum: prohibetur autem, cùm in contrario loco est. Et hoc similiter se habet, & in quanto, & in quali. Attamen quæritur hoc, quare ad suum locum mouentur grauia, & leuia, & subinde soluit difficultatem in eadem particula, & in sequenti, docetque sursum leuia moueri, & deorsum grauia à generante, quoniam qui dat formam, dat etiã

conse-

consequentia formam; vbi igitur ex aqua aër generatur, sursum mouetur à generante, quia cùm esset grauia, dat illi leuitatem, sed partim in actu est, qua incipit moueri sursum, partim in potentia, qua etiam sursum mouetur ab eodem generante, vt suam leuitatem actu nanciscatur: quod assequitur, cùm in proprio loco est, non vt mouetur, sic enim potiùs mouetur, vt eam habet in potentia. Fui fortasse longior, quàm par sit hac in re; sed cùm viderem Latinoa plerosque Aristot. interprates in re adeò in philosophia naturali præstanti hallucinatos, in qua tamen adeò gnauiter, & manifestè se gessit Aristot. non potui non hac etiam quasi extra proprium locum abuti dicendi licentia.

XXX.

Διὰ ταῦτα δὲ καὶ σήπεται τῶν ὑδάτων τάχιστα ταῦτα, καὶ ὀδμὴν ἴσχει πονηρὴν τὸ ὄμβριον, ὅτι ἀπὸ πλείστων ξυνῆκται καὶ συμμέμικται, ὥστε σήπεσθαι τάχιστα.

Propter hac autem ex aquis ea citißimè putrescunt, & odorem malum habet aqua pluuialis, eò quòd ex plurimis congregata est, ac permixta, ita vt citißimè putrescat.

Colligit ex iis, quæ de aquarum pluuialium generatione dixerat, conditionem vnam earũ, obiter tamen, cùm tota intentio Hippocr. hoc loco sit docere pluuias aquas leuissimas, & tenuissimas, tum & dulcissimas, & splendidissimas esse. Verùm cùm ad duas primas conditiones asserendas collegisset ex mari, lacubus, fluminibus, funtibus, & omnibus deniq; rebus, in quibus aliquid humoris inesse compertum sit, eleuari materiam, ex qua pluuiæ aquæ generantur, concludit in præsenti particula ea ratione aquas pluuias & facilimè putrescere, & odorem malum habere. Docet hoc experientia in nauigantibus, qui non multo pòst tempore in aqua pluuiali collecta percipiunt corruptionẽ; & quisquis in collectitia aqua pluuia nun depurata quotidie experitur: quam etiam sensibus multis cognoscimus ex pluribus partib^9, & variis esse conflatam, colore scilicet nõ multùm aqueo, odore non bono, & substantia non satis limpida, inæqualitate, sedimento, & bullis. Nec omnino sincerus est sapor, sed in nonnullis fumosus, atque etiam salsus; quod vt in pauca pluuia non ita persentitur, ita in multa collecta facilè percipitur, quomodo etiam salsi autumno imbres teste Philosopho. in Probl. ob acrium nimirum vaporum, & exhalationũ ea tempestate copiam sæpe compluũt. Oribas. j. Eupotist. ad Eunap. cap. 14. & 5. Collect. med. ad Iulian. cap. j. quę sunt de aquis ex Galeni sententia, hoc idem de aquis pluuialibus censuit, eandemq; causam tradidit, sicut & Paulus libro j. suæ Medic. cap. 50. At Razes vltimo Continentis Tractat. j. cap. 70. quamuis de facili ad

A putredinem propẽsione aquarum pluuialium idem sentiat, diuersam tamen omnino eiusdẽ causam tradidit: quòd enim aërea sit, tenuissima, & subtilissimis partibus constans, proindeque quascunq; impresiones suscipere apta, meritò facilè putredinem concipere posse scribit. Auicen. autem lib. j. Canon. Fen 2. Doct. 2. Summa j. cap. 16. non modò Razis sententiã secutus est, sed etiam aduersus Hippocr. & cæteros Græcos scriptores inuehitur iis verbis: Sed B tamen aquæ pluuię citò aduenit putredo, licet sit aqua melior, propterea quòd est valdè subtilis, & efficit in eis citò impresionem ipsa corruptiua portio terrea, & aërea, & ipsius corruptio erit causa corruptionis humorum, & officiunt pectori, & voci: subdit: Quidam autem dixerunt huius causam esse, quòd aquæ pluuiæ generantur ex vapore, qui fuit ex diuersis humiditatibus sublimatus, & eleuatus. Sed si hoc esset causa, aqua pluuia vituperabilis esset, & C non laudabilis. Sed non est ita: imò propter multam substantiæ subtilitatem, quia omnis subtilis substantia plus recipit pasionem. Viderunt controuersiam banc quàmplures antiquiorum medicorum barbaram medicinam sectantium: solus tamẽ Iacobus à partibus tenetauit ita hanc litem dirimere, quòd aqua pluuialis vt in pluribus est apta putrescere ob subtilitatem eius: quod secundùm Auicen. perpetuum est. Nihil enim impedit, inquit Iacobus, D vt quanduque etiam fiat apta putredini ex eo, quòd materia eius in parte separatur à rebus corruptis, vt in magnis pestilentiis, in quo tempore non est tutum bibere aquas pluuiales: sed annis non pestilentibus parum est, quod eleuatur à cadaueribus, & rebus corruptis, comparatione eius, quod eleuatur à mari, & fluminib^9, & terris. Verùm toto cœlo vir hic grauissimus aberrat, tum quòd primam, & potissimam causam facilis corruptionis in aqua pluuia statuit E subtilitatẽ; cùm facilè inferius ostensurus sim, non eam, sed mixtionem multarum partiũ diuersarum causam esse. Sed in quo magis reprehendendus est, illud est meo iudicio, quòd nõ intelligat, quid Hippocr. Oribas. & Paulus sibi voluerint, cùm citò putrescere aquam pluuiam dixerunt ob diuersitatem vaporum eleuatorũ, qui materiales sunt causæ pluuiæ. credidit enim eos voluisse propterea facilè aquas pluuias putrescere, quòd vapores, ex quibus produ-F citur aqua, eleuentur à rebus putridis, & corruptis, puta cadaueribus, qui consequenter & ipsi sunt putridi: cùm non in rerum, ex quibus eleuantur, aut in vaporũ putrilaginosam qualitatem referant hanc causam, sed in rerum, ex quibus eleuantur vapores, & consequenter in ipsorum vaporum diuersitatem totam aquarũ pluuialium ad corruptionẽ propensionis causam reiiciant. Credidit Andreas Thurinus Pisciensis libro de Aquarum bonitate veram esse Auicen. sententiam; oppositam autem Pauli

quidem esse fatatur, & Oribasij, nusquam autem apud Hippoc. reperiri, & consequentar nõ multam horum habendam esse curam, cùm puri fuerint sententiarum aliorum recitatores; Auicen. autem sententiam resarentis in subtilitatem aquarum pluuialiũ causam facilis transmutatio ois earundem. Sed huius doctissimi alioqui viri sententiam non possum nõ mirum in modum detestari, cùm & Oribas. & Paulus ad verbum sententiam hanc suam ex hac Hippocr. paricula desumpserint. Quapropter vt hac in re liberè dicam quod sentiã, credo Hippocr. & cætarorum Græcorum sententiam veriorem esse. Quis enim nesciat, res omnes quãtò magis ex pluribus partibus commixtę sunt, faciliùs corrumpi, vna alteram superare quærente, ipsis potissimum non satis inter se bene compositis, eoq; magis hoc accidere videmus, vbi crasis illa, & coutemperatio, concoctioq; non aduenerit. At videmus ex multis compositam esse aquam pluuiam, quòd ex omnibus, in quibus aliquid humoris inest, aleuari vapores videmus, qui postea materia aquæ pluuiæ esse solent: qui sursum elati, & in nubem densari, mixtionem quandam imperfectam nanciscuntur, mox in aquam transmutantur, quæ alioqui non simplex est elementum, sed imperfectum mixtum: vnde non mirum est, si imperfecta hac mixtione composita facilè dissoluantur, & putredinem contrahant. Subtilitas verò substantiæ quamuis efficiat, vt facilè ex contrariorum actione quippiam dissoluatur, & in contrariam naturam mutetur, non tamen sui corruptionem, aut putredinem, quæ ex intrinsecis causis fiant, facilè admittit. Quantò enim aliquid simplicius est, tantò etiam magis accedit ad natuam corporis simplicis, quod ratione sui nullam percipit corruptionem, aut putredinem, nisi ex contrariorum extrinsecus occurrentium actione. Vnde videmus aquam fontanam optimam ex fontibus Orientẽ spectantibus promananrem nõ putrescere facilè, quãuis actionem contrariorum extrinsecùs occurrantium, puta caloris, & frigoris facilè concipiat. Vnde citò & calefit, & refrigeratur. Neque verò propterea quòd facilè putrescat, eò quòd ex vaporibus diuersi generis conflata sit, dicendum est laude non esse dignam. Docet hoc Oribasius & Paulus locis citatis: quamuis enim ex multis vaporibus sit facta, qui nõ ita rectè permixti sint, si aut coctione adiuuet mixtio, qua etiam crassiores partes maliùs separantur, aut corriuatione depurgentur, crassiores partes, & cæteræ iam excolatæ calore terræ subterraneo mediocriter percoquantur, perfectionem adipiscuntur, neq; amplius adeò facilè putrescũt. Quapropter malum odorem habet, aut cùm putrefit, putruerit ve, aut certè, quod ipse sentio, & experientia docet, antequàm coctione, siue, vt meliùs dicam, elixatione mixtura perficiat, & à putredina vindicetur, etiamsi nondum pu-

A trescere incipiat: cùm simul cum tenuissimis vaporibus etiam impuriora aliqua crassiora eleuentur, tum etiam exhalationes aliquæ, quæ adusti nonnihil in se habent. Non igitur omnino inodoræ sunt, quod requiritur ad aquarum perfectionem, nisi aut elixentur, vt crassiores partes per residentiam expurgentur, & secernantur, subtilioib. & purioribus relictis, aut certè corriuatione facta in cisternam optimã per fictiles canales diligenter expurgẽtur. Non igi-

B tur, vt aliqui credunt, putredinis concipiandæ aptitudo in aqua perfectionem arguit: cùm enim rei huius causam in tenuitatem referrent, crediderunt, aquam omnem, quæ facilè putredinem contrahit, optimam esse, quòd tenuitatem eiusdem id indicet: cùm alioqui putradinẽ impurissimæ aquę palustres concipiant facilè, quæ omnino ab Hippocr. & cæteris omnibus vituperantur. Quamuis nac illud verum sit, aquam laudabilem non esse, quæ facilè putredi-

C nam contrahit; quoniã si pluuialis sit, cùm constet ex tenuissimis vaporibus eleuatis esse genitam, & à Sole ex parra elixatam, aliasq; habeat conditiones, quæ ad aquæ perfectionem requiruntur, de quibus abundè iam diximus, optima potiùs censenda est. Docet hoc Galen. apud Oribas. lib. j. ad Eunap. cap. 14. & 4. ad Eustathium filium, cap. vlt. vbi habet; nemo tamẽ aquam, quæ facilè putrefit, pessimam esse autumet, nam quòd facilè alteretur, bonitati potiùs

D quàm vitio tribuitur: quare vbi cætaras habueris optimæ aquæ notas, licet facilè putrescat, optima hæc censenda est: sed manifestiùs ex eiusdem Galen. sententia 5. Collect. med. ad Iulianum Imperatorem, cap. j. idem docet, cùm dicit: Aquæ verò pluuiales sunt leuissimæ, dulcissimæ, limpidissimę, ac tenuissimę. Nam Sol leuissimam aquæ partem, tenuissimamq; attollit, sursumq; rapit: attollit autem non ab aliis aquis tantùm, sed & à mari, aliisq; omnib. cor-

E poribus: vnde celerrimè omnium putrescunt. Maximè enim ea corpora, quæ vnam in se ipsis habent qualitatem, difficiliùs putrescũt, quàm quæ multas obtinent: quando non ob aliã causam corpori adsit, vt vel difficulter, vel facilè putrescat. Sanè animum attendere oportet, ne quispiam aquam, quæ celerrimè putrescat, deterrimam esse opinetur: eadem enim & præstãtissima esse poterit, vbi omnia optimarũ aquarum indicia superiore sermone tradita habue-

F rit. Verùm est, quod huic particulæ nõ paruam faciat difficultatem: statutum enim est ex Hippocr. & cæteris omnibus tum Græcis, tum & Mauritanis scriptoribus, aquam pluuiam citò putrescere, facillimeque omnium corruptioni obnoxiam esse. At huic sententiæ refragari videtur Galen. 7. de Compos. med. per loca, cap. 2. de Medicamentis arteriacis, vbi medicamentum composuit, quod diacodion dicitur, in eoq; parando aquam pluuiã indidit, inquiens; equa quidem pluuia inditur, quò putredini minùs

nùs obnoxium sit medicamentum: habet autẽ & adstringens quippiam in se hæc aqua. Cùm igitur medicamẽtis imponat aquam pluuiam Galenus, vt à putredine diutius vindicet ea certum esse videtur, noo facilè eam putrescere: si verum est, tam vulgatum axioma, propter quod vnumquodque tale, & illud magis. Accedit argumentum ex iis, quæ à Galen. dicuntur sexto de Compositione medic. secundùm loca: vbi de stomatico medicamento ex nucibus agit, desumptum: adstringens, inquit, facultas, vbi in substaotia tenuium partium fuerit, maximè resistit putredini, contrahit nempe, adstringit, densat, & repellit; at huiusmodi est in aqua pluuia adstringens facultas, si vera sunt, quæ à Galeo. dicuntur loco citato, septimo de Compositione medic. secudùm loc. & à Celso lib. secundo, cap. 29. de iis, quæ aluum adstringunt, in fine capitis. Rorarius, qui apparentes aliquot contradictiones medicas conatus est conciliare, duabus solutionibus conatus est haoc tollere: primò inquit non quascun que aquas pluuias citissimè putrescere; prauumq; odorem habere, sed illas tantum, quæ per diuersa putrida, & immunda loca defluũt, nec non & illas, quæ exitu carent, locumq; in vnum reductæ sunt, quas & putrescere, & odorem prauum ex putredioe contrahere pro com perto habendum est: quas, inquit, meritò improbauit Galenus cap. de Apomeli, quarto de Tuend. val. quæ verò per putrida noo transfluunt loca, sed in cisterna aliqua depurantur, & percolantur, eæ vtique optimæ sunt, nec facilè putrescunt. Secundò respondet, non omnem aquam pluuiam citissimè putrescere, sed illam solùm, quæ procellosa est: quæ enim horaria est, vel tonitrualis, ea potius resistit putredini: hocq; modo putat nos difficili huic contradictioni satisfacere posse. Verùm, vt ipse sentio, in maiores difficultates nos ducunt hæ respoo siones: Prima enim totam propensionis ad putredinem causam refert in loca, per quæ percolatur, cùm alioqui nos iam ex omnium Græcorum, & Arabum sententia totam rei huius causam non in externum quippiam referendã esse docuerimus, sed in internam, & peculiarem pluuialis aquæ naturam, & substantiam. Altera verò neq; satisfacit, cùm certũ sit hic Hippoct. ei aquæ, quã tantis laudibus celebrauit, quámque optimam esse dicit, proprietatem hanc tribuere, vt citissimè putrescat. Præterea non propterea malum odorem habere dicit, quòd putrida iam facta sit, sed quòd ex multis sit cõposita diuersis, & variis. Quinimò & ante putredinem statim à collectione teter hic odor percipitur. Accedit, quòd Otibas. & Paulus ex Galeni sententia nobis ostendunt, de quacunq; pluuia id verum esse. Dicunt enim nihil auferri à perfectione huius aquæ per promptitudinẽ ad putrefactionem, sed potiùs eam augeri: ostendit enim eleuatos esse subtiliores vapores ab infernis iis rebus. Diceodum igitur est aquam pluuiam statim depluutam, nulloq; artificio paratam ad potum improbam esse, quòd mixtionem quandam imperfectiorẽ nanciscatur, qua facilè corrumpi potest; & odorem malũ habere: quòd si concoquatut, cùm à calore mixtionem quandam assequatur perfectiorẽ, aut si in bonam cisteroam corriuetur, vt à terreis partibus magis adstringentibus dispurgetur, nec ita facilè putrescit, nec odorem malum habet: q̃d in cisternarum aquis quilibet potest cognoscere. Sic igitur aquæ pluuiæ per se, quæ alioqui ante præparationem erant, & mali odoris, & ad putredinem maximè propensæ, elixatæ, aut aliis artificiis paratę amittunt odorem tetrum, propensionemq; ad putredinem. Accedit, q, si quispiam medicamenti illiue compositionem diligenter coosideret, vtique cognoscet multa imponi, quæ vitium illud corrigere possunt.

XXXI.

Ἔτι δὲ πρὸς τουτέοισιν, ἐπὴν ἁρπασθῇ καὶ μετεωρισθῇ περιφερόμενον καὶ καταμεμιγμένον ἐς τὸν ἠέρα, τὸ μὲν θολερὸν αὐτέου καὶ νυκτοειδὲς ἐκκρίνεται, καὶ ἐξίσταται, καὶ γίγνεται ἠὴρ καὶ ὀμίχλη· τὸ δὲ λαμπρότατον καὶ κουφότατον αὐτέου λείπεται, καὶ γλυκαίνεται, ὑπὸ τοῦ ἡλίου καιόμενόν τε καὶ ἑψόμενον· γίγνεται δὲ καὶ τ᾽ ἄλλα πάντα τὰ ἑψόμενα αἰεὶ γλυκέα.

Adhac verò postquàm raptũ est, & in sublime eleuatum, circumlatum, & aeri permixtum, quod turbidũ est in ipso, & tenebricosum excernitur, & secedit: & fit aer, & nebula. Qđ verò splendidissimum, & leuissimum, relinquitur, & dulcescit; dum à Sole illustratur, & elixatur. Fiunt autem & alia omnia, dum elixantur, dulcia.

Quomodo particula hæc cum superiori con nectatur, quodq; sit Hippoc. in ea propositum, Alemanus expositot, vt sui moris est, non docuit: cùm alioqui à superioribus proximis particulis omnino videatur separata: nec satis constet, in cuius rei gratiam hæc tam multa præter coosuetudinem suam Hippoc. hoc loco proponat. Crediderim igitur totam hãc particulam, & sequentes connecti particulæ 26. in qua ad probandum, quod proposuerat, aquas pluuias leuissimas esse, tenuissimas, dulcissimae, & splendidissimas, illud assumpserat, Solẽ, quod tenuissimum est, & leuissimum, sursum rapere, vnde generatur aqua. Verùm quoniam hoc non satis erat manifestum, digressus est, & experimento ex multis sumpto, & ex omnibus tandem, in quibus aliquid humoris inest, tenuissimum sursum trahere probauit; ex quo obiter etiam collegerat aquam pluuiam & malum odorem habere, & etiam citò putrescere: nunc tandem ed principale iostitutum redit, quod aggressus erat particula 26. ostendit au-

L.

rem, quomodo fiat pluuia ex ea materia sursũ lata, & quomodo ex eadem materia in aëre ali quot aliæ sublimes impressiones fiant, quomodoq; tandem dulcissima esse possit, atq; splendidissima, quæ duæ reliquæ erant probandæ pluuiæ aquæ conditiones. Difficile autem admodum fuerit recte hanc Hippocr. sententiam intelligere, nisi ea, quæ in hanc eandem materiam Aristot. j. lib. Meteorol. scripta nobis reliquit, diligenter cōsiderauerimus; videtur enim quasi ab hoc loco assumpsisse suam sententiam de generatione aquæ pluuiæ. Hic enim Hipp. voluit gigni aquas pluuias ex vapore, quē Solis calor eduxerit ab aliis aquis, & sursum eleuauerit. Huius autem vaporis in sublime eleuati permixti cũ aëre, & in nubē concreti, duas esse voluit partes, illasq; omnino inter se dissimilas: earum enim altera leuissima est, splendidissima, & tenuissima, altera verò turbida, & tenebricosa. Illa relinquitur, & permanet, vt generantur pluuiæ, hæc omnino excernit, & decidit. Illa in aquam deniq; vertitur, & terram petit, hæc mutatur in aërem, & ὁμίχλη generatur. Porrò hanc eandem habuit sententiam Aristot. de aquæ generatione loco citato, & quid sit ὁμίχλη docuit. Tria enim esse concludit, quæ ad aquam pluuiam generandam conueniũt: quorum vnum est vapor, alterum nubes, postremũ nebula: est autem vapor nihil aliud, quàm exhalatio: nubes id in quod aër concrescit, cùm in aquam mutatur. Nebula autem nubis est, quæ in aquam concreuit, excrementum; ὁμίχλη δ', inquit, ἐστὶ νεφέλης περίττωμα τῆς εἰς ὕδωρ συγκρίσεως: hanc eandem scribit Aristot. esse valuri nubem sterilem, illa enim in aquam minimè mutari potest. Quæ cùm ita sint, si quis ea, quæ ab Hippoc. dicta sunt, quæq; nos proximè declarauimus, cum istis conferat, quæ Aristot. docuit, eandem ferè sententiã vtrunq; habuisse præclarè intelliget. Quod enim dixit Hippocr. ὁμίχλην esse nubis, q̃ in aquã concrescit, partē ... , hoc est, turbidam, & tenebricosam, quę quidam excernitur, & decidit: idem ipsum planè declarasse mihi videtur Aristot. scribens ὁμίχλην esse nubis, quæ in aquam concrescit, excrementũ: eandemq;, cùm in aquã mutari non possit, esse veluti nubem sterilem. Quam sententiã cùm non obseruauerit Alemanus expositor, omnino in huius loci expositione à scopo aberrauit. Dicit enim, non quòd reuera sentiendũ sit hoc loco Hippoc. docere, sed solùm captui hominum se accomodare, cùm inquit, id quod turbidũ est in nebulã abire; tenuissimum autem & leuissimum relinqui, & dulcescere: tota enim nubes, inquit, in aquam soluitur, vel duntaxat eius tenuissima pars in aërã mutatur: reliquæ enim, quæ serenitatem prēmonstrant, sunt tenues: nisi turbidas eas appellare velimus, quæ sunt aqua prægnantes. Quasi verò sua hæc sententia non omnino repugnet Aristot. sententiæ traditæ in Meteor. vbi totam hanc Hippocr. sententiam quasi ad verbum exscribit, & longiori oratione explicat. Docet enim tria in ortu pluuiæ earni, vaporem, nubem, & nebulam. Vaporem dicit esse id quod ex aqua euaporat; nubē esse id, in quod aër ex vapore genitus concrescit, dum in aquam conuertitur; huius nubis excrementum, quod in aquã verti non potuit, nebulam: ob eamq; causam cùm nubis pars sit, in aquam verti inepta, sterilis nubes, & seranitatem potius indicans dicitur ab Aristot. Non igitur nebula, quæ serenitatis ferè semper solet esse prognosticon, ex tenuiori parte nubulæ generatur, vt credidit Alemanus, sed vt Hippocr. ex turbidiori, crassiori, & terrestriori: Est enim in nube duplex pars, humida vna, & tenuior, altera sicca, & crassior: quæ enim sicca erat, sed calida, superiorem aëris regionem petisse supponendum est ex decretis Aristot. eam, quę humida est, in aquã mutari credidit Hippocr. hoc loco, & Aristot. loco citato: quę verò siccior est, & terrestris, solui in aquam non potest: quemadmodum nec cibi excrementa concoqui possunt, aut animalis corpus alere: cumq; grauior sit terrea, eam descendere, partemq; aëris terræ viciniorem occupare, & nebulam, quæ & à nobis caligo dicitur, producere credidit. Scio alios secus putauisse, credidisseq; materiam nebularum, & caliginis tenuiorem esse iis ducti argumentis, quòd calidior sit, cùm in infima regione aëris existat, & producatur, nō autem in media, quæ frigidissima est, in qua & nubes, & pluuia; quòd præterea magis ad aëris naturam accedat. Vnde etiam facilius soluitur ob tenuitatem, quã etiam in aquam nebulam minimè conuerti posse, quòd mediocris crassities ad aquã producendam sit necessaria. Verùm cùm ad inferna partes descendat, censendum est sicciorem esse partem terrestram, & crassiorem, maximè cùm etiam ad sensum crassior conspiciatur. Quamuis autem citiùs, quàm nubes, soluatur, non proinde tenuiorem dicemus, sed quòd vehementiùs ob crassitiem calorem, aut partes ... , aut per motum recipiat. Potest etiam esse alia nebula, de qua auctor lib. de Mundo, si tamen hac in parte eius sententiam amplecti licet, cùm dicit: ... ὁμίχλη ... , id est, nebula est exhalatio quędam roscida, aquæ nequaquam genitrix, vt aëra crassior, ita nube rarior. Et Alex. in expositione loci propositi primo Meteor. quam, inquit, nunc ex dissolutione nubis fieri, sed ex crassioribus vaporibus in nubem cōcrescere minimè aptis. Inquit igitur Hippocr. quòd cùm vapores sursum à Sole rapti ad aërem miscantur, frigidãq; mediam regionem aëris petunt, crassiores eorum partes in aërem, & nebulam vertũtur, subtiliores verò diutius agitatæ, & à Sole elixatæ dulcescunt, & tandem decidunt. Duplicem autem sensum hæc sententia Hippoc. habere potest. Primò si nebulam sumamus, vt in secunda signi-

ſignificato ſumpſit Aphrodiſęus, pro ea materia, quæ cùm craſsiur eſt, in veram nubem aptá ad pluuiam minimè poteſt tranſmutari, & ſic erit ſenſus: quòd dum vapores eleuati à Sole ſurſum per aëra feruntur, id quod in iis turbidum eſt, & tenebricoſum, decidit, & excernitur ob grauitatem, fitq; aër, & nebula: quod verò leuiſsimum, & tenuiſsimum eſt, remanet, & dulceſcit, dum illuſtratur, & elixatur à Sole. Poteſt etiam intelligi, quòd vbi regionem mediã petierint vapores illi, & in nubem tranſmutati ſint, tenuior pars ibi firmata, mox & agitata, dũ à Sole illuſtratur, & coquitur, fit dulcis, & mox depluta aqua potabilis; craſsior verò, & obſcurior, cùm terreſtris ſit, excernitur, & decedit in aërem, & nebulam. Quo pateſacto, nũc ad Hippocr. verba, ex quibus totam hanc rationem ſumpſimus, reuerti liceat. Eſt enim ex iis verbum vnum, quod ab Auguſtino Gadaldino in ſuo veteri libro manuſcripto aliter legi, quàm in impreſsis libris obſeruatum eſt: quæ res certè eſt eiuſmodi, vt ea minimè ſit à nobis negligenda. In extrema igitur parte orationis illius, qua cauſam explicabat Hippocr. cur pluuiæ aliarum eſſent aquarum maximè limpidæ, hæc planè ſcripta ſunt: τὸ δὲ λεπτότατον καὶ κουφότατον αὐτοῦ λείπεται: at ſecus ſe habere in veteri libro admonet Gadaldinus, quòd in ſuo pro voce illa λεπτότατον, hanc legi ſcribit, λαμπρότατον, quæ limpidiſsimum ſignificat. Quamuis igitur illam, quę in impreſsis eſt, non improbem, magis tamen ea, quæ eſt Gadaldini, mihi arridet, & in cõtextu Hippoc. ſecutus ſum: neq; verò id ſine ratione: ſic enim ea cum iis, quæ proximè ſuperiùs ab eodem Hippoc. propoſita ſunt, perbellè admodum videtur conuenire. Dictum enim fuerat, cùm ſermo eſſet de parte vaporis altera, quę in generatione pluuiæ excernitur, & decidit, illam eſſe θολερὸν καὶ νυκτοειδές. Rectè igitur, & ſapienter hoc loco Hippocr. de illa vaporis parte verba faciens, quæ ad pluuias generandas relinquitur, vſus eſt hac voce λαμπρότατον, qua duob' illis proximè propoſitis aptè admodum reſpõdere videtur. Ad hęc autem inferiùs etiam Hippocr. antiqui illius codicis lectionem confirmare videtur. Nam paulò pòſt de aquis ex glacie, & niue genitis verba faciens, admonet omnes malas eſſe, & inſalubres, cauſamq; ibidem adſcribit huiuſmodi, quoniam cùm ſemel concretæ fuerint, handquaquàm amplius in priſtinam naturam reſtituuntur. Excernitur enim, & euaporat, quod in eis limpidum eſt, tenue, & dulce, manet autem quod turbidiſsimum eſt, atque grauiſsimum. Sunt igitur tales aquæ deterrimæ potui, quia neque pellucidę, neque leues ſunt, neque dulces, ſed turbidiſsimę, ac grauiſsimæ. Bonæ verò eſſent, atque ſalubres, ſi quod in eis limpidum eſt, leue, ac dulce, non exprimeretur, nec euaneſceret. Hippoc. autem verba, quibus hæc declarantur, ſunt iſta: ἀλλὰ τὸ μὲν αὐτῶν λαμπρὸν, καὶ κοῦφον, καὶ γλυκὺ ἐκκρίνεται καὶ ἀφανί-

A ζεται, τὸ δὲ θολωδέστατον καὶ σταθμωδέστατον λείπεται: quæ quidem ſunt eiuſmodi, vt lectionem illam veteris libri approbent. Eſt etiam aliud, quod nullo modo prætereundum eſt: cùm enim aquas pluuias eſſe dulciſsimas, explicare vellet, & probare, habet hęc verba: τὸ δὲ λαμπρότατον καὶ κουφότατον αὐτοῦ λείπεται, καὶ γλυκαίνεται ὑπὸ τοῦ ἡλίου καιόμενόν τε καὶ ἑψόμενον. γίγνεται δὲ καὶ τ' ἄλλα πάντα τὰ ἑψόμενα αἰεὶ γλυκέα. Ianus Cornarius, & cæteri transferunt: quod verò ſplendidiſsimum, & leuiſsimum in B ipſa, hoc relinquitur, ac dulceſcit, dum à Sole vritur, & coquitur. Fiunt autem & alia omnia, quæ coquuntur, ſemper dulcia: Quod certè mihi non ſatis placet: voces enim illæ, quibus vtitur Hippocr. coctionis ſpeciem ſignificant, ipſi verò dum eas in Latinum transferunt, nomine generis vtuntur. Coctio enim genus eſt, quod tres ſub ſe continet ſpecies, videlicet πέπανσιν, ἕψησιν, & ὄπτησιν, hoc eſt, maturationem, elixationem, & aſſationem; de quibus quarto C Meteorolog. agit Ariſtot. quare in duabus illis vocibus transferendis, nomine quidem vtendum eſſe arbitror, quod propriè elixationem, ſpeciem ſcilicet coctionis ſignificet, nõ autem eo, quod genus oſtendat. Explicemus nunc Hippocr. ſententiam. Fieri igitur omnia, quæ elixantur, dulcia, vera eſt ſententia, quòd ea omnia, quæ elixantur, etiam concoquantur; at quæ concoquuntur, dulcia fieri etiam docuit Ariſtot. 5. de Gen. Animal. cap. 5. his verbis: ἡ μὲν D γὰρ πέψις γλυκέα ποιεῖ, τὴν πέψιν τὸ θερμόν, hoc eſt: nam coctio quidem dulcia facit; concoctionem verò calor molitur. Verùm illud diligenter obſeruandum eſt in verbis Hippocr. cùm dicit, & alia omnia, quæ elixantur, dulcia fieri, per ea, quæ elixantur, ea, quæ verè, & propriè elixantur, intellexiſſe. Cùm verò dicitur, id quod relinquitur tenuiſsimum, & leuiſsimum, dulce fieri, quoniam à Solis calore elixatur; impropriè, & nõ verè elixari ſignificare voluiſſe. Hoc E autem ita ſe habere, illud Hippocr. verbum apertè declarat, ὑπὸ τοῦ ἡλίου, id eſt, à Sole: nam quæ propriè, & verè elixantur, ea patiuntur ab humido calore, vt manifeſtum facit veræ, & propriæ elixationis definitio quarto Meteorolog. poſita ab Ariſtot. quæ ſic habet: Elixatio quidem coctio eſt ab humido calore eius indefiniti, quod in humido ineſt: at quæ à Solis calore elixantur, non patiuntur, neque coquuntur ab humido calore: materia igitur gignen- F darum pluuiarum, cùm à Sole coquatur, non propriè elixari dici poteſt. Quinimò ibidem duas facit elixationis ſpecies, alteram, quę propriè elixatio dicitur, quæ à calore humido fit, alteram, quæ impropriè, & per metaphoram dicitur elixatio, quæ fit, vt ipſe inquit, ὑπὸ τοῦ κύκλῳ καὶ ἔξωθεν πυρὸς θερμαίνοντος, hoc eſt, ab igne circumcirca, & circumambiente, & extrinſecùs calefaciente. Hoc pacto aurum, ligna, & alia quàmplurima, vt eodem in loco docet Ariſtot. elixari dicuntur; ſimiliter καὶ τὰ ὑγρά, & humi-

da. Cùm aurem aqua propriè humidum sit, A cùm decoquitur, impropriè, & per metaphoram elixari dici debet. Quaptopter Aristoreles cùm de cruditare loquitur quarro Meteorologicorũ, cùm inquit: διὸ τὸ ὕδωρ ἑφθὸν μὲν λέγεται, ὠμὸν δ' οὔ, ὅτι οὐ παχύνεται. hoc est: quare aqua elixa quidem dicirur, non cruda, quia noo crassescit: elixam aquam imptopriè, & pet metaphoram iorelligit, noo autem propriè. Quapropter cùm & vapor, qui aquæ materia est, humidus sit, impropriè quoque elixari hoc lo- B co ab Hippocrate dictum censendum est. Verùm quoniam Hippocrates hac ratione, aquas pluuias esse dulces, non aurem dulcissimas, quod propositum erat demonstrandum, declarasse videtur, idcirco nos easdem esse dulcissimas ratione ex Aristotele desumpta demonstrare nitemur, huiusmodi vtentes medio: Aquæ pluuiæ constant ex materia, quæ est aliarum aquarum pars omnium dulcissima. Aquæ verò, quæ constant ex materia, quæ est C omnium aliarum aquarum pars dulcissima, & ipsæ sunt omnium aliarum aquarum dulcissimæ. Quare aquæ pluuiæ sunt omnium aliarum aquarum dulcissimæ. Maior huius rationis perspicua est. Minorem verò affert Aristoteles secundo Meteorolog. vbi de maris generatione, & sapore loquitur. Cùm verò Sol, dicit, hoc modo feratur, ob eamque causam mutatio existat, & ortus, & interitus, id quod tenuissimum est, & dulcissimum, quotidie sur- D sum fertut, disgregatumque, & in vaporem mutatum, superiorem locum petere oportet. Hoc autem, quod aliarum aquarum tenuissimum est, atque dulcissimum, materiam esse deinceps, ex qua fiunt pluuiæ, Aristoteles docet, statim hæc subiungens; illic autem rursus ob frigus concretum ad terram rursus fertur. Hæc igitur Aristotelis verba, quæ superiùs quoque adduximus, atque declarauimus, minorem rationis propositionem perspicuè comprobant. E Quæ cùm ita sint, nunc ad totam Hippocr. rationem reuertamur, quæ quidem non parum videtur facessere negotij: nam si id, quod est materia gignendarum pluuiarum, ob eam rem dulce esse monstrat Hippocr. propterea quòd à Solis calore elixatur, & quæ elixantur, dulcia teuera redduntur, id est, prædita dulci sapote; aquas quoque pluuias sapore dulci præditas reddi intelligere oportebit. Quæ verò elixantur, verè dulcia reddi constat, & expe- F rientia, & ratione: quæ enim elixantur, etiam concoquuntur, at quæ concoquuntur, dulci sapore prædita reddi constat ex iis, quæ de saporibus docuit Aristoteles libro de Sensu, & Sensato. Cùm enim de sapore verba facit, scribit, viuentium alimentum à calore innato augeri, ac elaborari, perficique, vt Plinius loquitur, atque eiusdem alimenti partem leuem, & dulcem ab eodem calore attrahi ad corpora partes nutriendas; partem verò amaram, & salsam relinqui proprer illius grauitatem: hoc autem scribit ex ipsis exhalationibus facilè cognosci posse. Alexander Aphrodisæus Aristotelis interpres maximè diligens hunc locum exponens, sic inquit: Quòd autem dulce sit, quod attrahitur à calore, atque ad alendum distribuitur, & non simpliciter leue, sed & dulce, & leue sit, manifestum est ex ipsis exhalationibus; omnes enim pluuiæ dulces sunt, licet à mari, quod salsum est, exhaleor plurimæ. Si igitur, quemadmodum id, quod à Solis calore attrahirur ex aquis circa terram existentibus, quod humida dicirur exhalatio, ex qua fiant pluuiæ, leue, ac dulce est; eodem pacto viuentium calor innarus ex ipso alimento, quo partes corporis alat, ac nutriat, quod dulce est, ac leue attrahit; cùm, πάντα γὰρ τρέφεται τῷ γλυκεῖ ἢ ἁπλῶς ἢ μεμιγμένως, omnia nutriantur dulci, siue simpliciter, siue permixtim: ergo quod extrahitur à Solis calore io locum aëris, dulce esse, id est, sapote dulci præditum, intelligendum est: Sic etiam cùm secundo Meteorolog. Aristoteles de sapore maris disputans, dulcissimum, & tenuissimum sursum à Solis calore eleuari docoit, dulci præditum sapote intelligendum esse videtur, quod ex eo, quod relinquitur crassissimum, fortasse quispiam colligere potest: sicut enim id, quod grauissimum, & obscurissimom, tum & crassissimum est, salsum, aut amarum est, itaquod sursum eleuatur, illi contrarium, leuissimum, splendidissimum, & tenuissimum, dulce erit, id est, vero sapore dulci præditum. At verò rem omnioo secus se habere, & sensus ipse indicat, & ratio non vna facilè conuincit. Sensus quidem, quoniam nos bonas aquas pluuias gustantes non solùm non dulcissimum, sed neque dulcem, neque alterius generis saporem sentimus. Ratio verò etiam hoc ipsum iure demonstrat. Dulcis enim sapot, siue quilibet alius ex admixtione humidi cum sicco par actionem caloris concoquentis effici solet; aqua autem pluuia ea ratione maximè laudatur, quòd simplicissima sit; nullo igitur sapore prædita esse potest. Accedit, quòd dulci sapore prædita, vel simpliciter, vel permixtim sunt ea, quibus nutrimur. At aqua pluuia sola, & quæ cum sicco nō mixta sit, qualem in præsentia contemplamur, minimè nutrimur. Aqua igitur pluuia sola, qualem in præsentia cōtemplamur, haudquaquam dulci sapore prædita est. Præterea si aqua pluuia sola, vt sensu ipso iodicare licet, nullum habet odorem, maximè si sit decocta, aut percolata. Quæ verò aliquo sapore prædita suot, ea quoque odorem aliquem habet: ergo aqua pluuia sola sapore nullo prædita est, neque igitur dulci. Quòd autem ea, quæ sapore prædita sunt, odorem habeant, docet Aristoteles libro de Sensu, & Sensato, capite quinto, hæc scribens: Nam & elementa nullum habent

habent odorem, vt ignis, aqua, terra, quæ ex illis, quæ ſicca ſunt, & humida, nullum habent ſaporem, niſi commixtũ quippiam eum efficiat. Subiungit: Mare ipſum habere odorẽ, quoniã habet ſaporem. Erpoſt: Lapides, & aurum nullum habere odorem, quoniam nullum habent ſaporem. Huius rei rationem colligere licet ex Theophraſti lib. περὶ ὀσμῶν, vbi habet ſtatim ab initio: αἱ ὀσμαὶ τὸ μὲν ὅλον ἐν μίξεσιν εἰσι, καθάπερ οἱ χυλοί. τὸ γὰρ ἄμικτον ἅπαν ἄοδμον, ὥσπερ ἄχυλον. διὸ καὶ τὰ ἁπλᾶ, ἄοδμα, οἷον ὕδωρ, ἀήρ, πῦρ. hoc eſt: odores omnino quidem ex admixtione conſtant, vt ſapores: quod enim admixtionis eſt expers, protinus etiam omni vacat odore, vt & ſapore. Quò fit, vt ſimplicia corpora, velut ignis, aër, & aqua, odoris expertia planè ſint. Accedit poſtremò, quod iam longa oratione à nobis probatũ eſt ſuperiùs, aquam optimam omni ſapore, colore, & odore debere eſſe deſtitutam: quomodo igitur pluuiam aquam, quæ aut nullis, aut paucis admodum bonitate cedit, ſaporem verè dulcem, imò dulciſsimum habere dicere poterimus. Dicemúſne igitur, explicatam Hipp. rationem, contrariam nobis ſententiam explicare? non certè; tantũ enim abeſt, vt ea pluuias ſapore dulci præditaa monſtret, vt eas potiùs dulcem nullum habere ſaporem iudicet omnino. Si quis enim ea, quæ ſcribit Hippocr. diligenter contempletur, cognoſcet profectò per verbum illud dulceſcit, nihil aliud ab eo ſignificari, quàm potabile ſit, ſiue ad bibendũ accommodatum. Cùm enim Hippocr. rationem afferens, ob quam id, quod eſt materia gignendarũ pluuiarum, dulce efficiatur, ſcribit, quoniam à Solis calore elixatur, impropriè, & metaphoricè elixari intelligere ſuperiùs oſtẽdimus: Cũq; iis, quæ impropriè dicuntur elixari, ea minimè conuenire rationi conſentaneũ ſit, quæ iis accidunt, quæ propriè, & verè elixantur: talibus autem conuenit, vt iis ſapor ingeneretur dulcia. Iis igitur, quæ impropriè elixantur, hoc minimè conueniet, vt ſibi dulcem ſaporem comparent. Poſtquàm igitur ſignificauit nobis Hipp. id, quod eſt materia gignendarum pluuiarum, impropriè, & per metaphoram elixari, cùm illud à Solis calore elixetur: idcirco ſignificare volens, quid intelligat per illud verbum dulce fit, adiecit hæc verba; & reliqua omnia, quæ elixãtur, propriè, & verè ſemper dulcia fiunt, hoc eſt, ſapore dulci prędita. Quibus ſanè tacitè nobis ſignificat Hippocr. ſe per verbum illud dulce fieri, non quòd ſapore dulci fiat id, ex quo fiunt pluuię, intellexiſſe, qualia ſemper euadũt reliqua omnia, quæ ab humido calore, & propriè elixantur: ſed dulce fieri, hoc eſt, neque amarum, neq; ſalſum, neq; dulcem, neque alius generis ſaporem acquirere: fieri tamen, vbi ex ea aqua genita eſt, potulentum, atque ad bibendum accommodatum. Quod verò eſt huiuſmodi, communiter quidem dulce nuncupari ſolet, quòd ea, quæ ſunt illius ſaporis, guſtui ſint, & gratiora, & magis accommodata. Quaproprer ex illis verbis Hippoc. [*& reliqua omnia, quæ elixantur, ſemper dulcia fiunt*] non eſt ſumenda maior alicuius rationis propoſitio, qua dulce fieri illud, ex quo fiunt pluuiæ, colligatur. Sed declarandi tantùm gratia verbum illud dulce fieri ab Hippocr. poſitum fuiſſe exiſtimandũ eſt. Quod autem hoc ita ſe habeat, poſſumus etiã nonnullis Ariſtot. locis hoc ipſum confirmare, in quibus id quod dulce eſt, ex quo fiunt pluuiæ, interpretatur hac voce, πότιμον, hoc eſt, q̊d potabile, & potulentum eſt. Ex quo ſanè apparet ipſum quoq; Ariſtot. per id, quod dulciſsimum eſt, quod à calore Solis ſcribit quotidie ſurſum ferri, nõ intellexiſſe id, quod ſapore dulciſsimo præditum eſt, ſed quod maximè ſit ad bibendum accommodatum. In ſecundo igitur Meteor. de Mari verba faciens, & de eo, ex quo fiunt pluuiæ, hæc ſcribit: τὸ μὲν οὖν πότιμον καὶ γλυκὺ διὰ κουφότητα πᾶν ἀνάγεται. τὸ δὲ ἁλμυρὸν ὑπομένει διὰ βάρος, ἀλλ᾽ οὐκ ἐν τῷ αὐτοῦ οἰκείῳ τόπῳ. id eſt; Itaq; quod potabile eſt & dulce, vniuerſum ob leuitatem attollitur: quod autem ſalſum eſt, præ pondere ſubſidit, non in ſuo ipſius proprio loco. Vox igitur illa declarat, quid per dulce in aqua ſignificet. Similiter & paulò pòſt eandem ſententiã repetens inquit: τὸ δὲ γλυκὺ καὶ πότιμον ἀνάγεται διὰ τὴν κουφότητα, καθάπερ ἐν τοῖς τῶν ζώων σώμασι. q̃d eſt: Dulcis verò, & potabilis para ſurſum fertur ob leuitatem, quemadmodum in animalium corporibus aduenit: Sunt & alij quàmplures loci, quibus & hoc ipſum confirmare poſſumus; ſed hæc ſufficiant in præſentia. Quod verò ad locũ attinet Ariſtot. lib. de Senſu, & Senſato, & Alexand. in Comment. dicendum eſt, eos intellexiſſe per id, quod dulce eſt, illud quod potabile ſit, & ad bibendum accommodatum. Quod verò Alexander per aquam dulcem, inſipidam, & nullo ſapore præditam intelligat, facilè licet colligere ex eiuſdem verbis eodem lib. dicit enim aquas pluuias hyemis tempore eſſe dulciores, & cauſam deinceps affert, & inquit: nã hyeme cùm humida exiſtat terra, puræ, & impermixtæ ſurſum feruntur exhalationes: docuerat enim Ariſtot. ſaporem quemcunque ex admixtione ſicci terrei cum humido fieri. Hyemis autem tempore cùm humore admodũ affluat terra, exhalationes, quæ ſurſum feruntur, maximè ſiccis terreis partibus, erũt impermixtæ: quocirca minimè omniũ ſapore dulci præditæ erunt, aut alio quouis ſapore. Atqui hæc omnia in eam rem propoſuerat Alex. vt probaret aquas pluuias hyemis tempore eſſe dulciores: ergo eſſe dulciores, & nullum habere ſaporem idem ſignificat. Quapropter & eodem loco Alexan. vocem illam γλυκύτερον, quo vſus fuerat, transfert paulò pòſt in vocem ποτιμώτερον, id eſt, magis potabilem. Ne quis tamen credidorit hoc loco Alex. aut Hippoc. 6. Epidem. Sect. 4. aut noſtræ ſententiæ, quam & ex Oribaſ. & Ægineta, & Galeno, tum & ratione confirma-

uimus, adoetsari. Videtur enim magis laudare hybetnas aquas hoc loco Alex. & dulciores, id eft, ad potum magis accommodatas appellauit; cùm nos ex præscriptorum sententia magis aquas æstiuas probauerimos, hyemales autem, & nimbosas aduersus Ruffi Ephesij sententiam minùs probandas osteoderimus: Concedimus enim & nos fortasse hanc ob rem magis insipidas esse: at ob crassitiem, ob cruditatem, & substantiam minùs perspicuam, eas minùs bonas esse dicimus: ob calorem enim Solis mioùs elaborantem elixatio minùs fit, & ea ratione etiam minùs potabiles redduntur, id est, minùs sanæ sunt: at dulciores dici possent, quòd ob eam rem fortasse minùs terrestri substantia sint tefertæ. Quamuis ne sic quidē hoc verum sit: quamuis enim nonnihil & exhalationis siccæ, & terreæ substātiæ admixtum habeant vapores sursum elati æstiuo tempore, calore tamen validiori agente maior fit elixatio, id est, separatio crassioris à tenuiori, atq; æstate hac ratione dulciores sunt, & magis ad bibēdum accōmodatæ: & hac in te mihi magis placet opinio Hippoc. Galen. & aliorum medicorum, quàm Alex. nisi ita sentiat, quemadmodū primo loco sumus interpretati. Neque verò ratio vltima, qua probari videtur, p̄ dulcissimas aquas intelligere verè prędicas sapore dulci Aristot. vllius est momenti: quamuis enim quod relinquitur in mari crassissimum, & pooderosissimum, falso sapore præditum sit, non cōcluditur tamen eius oppositū, quod eleuatur, esse verè dulce: quod enim crassom est, & quod ob pondus relinquitur, est mixtum, & idcirco habet & saporem, & odorem: at quod tenuissimum est, & sursum fertur, est simplicissimum; & ideo caret sapore. Est postremò quod difficultatem faciat, non mediocrem io iis, quæ ab initio proposuit Hippocr. in hac particula. Ex crassiori enim, & magis tenebricosa parte vaporum, qui sursum feruntur, aërem fieri dixit; ex tenuissima verò, & splendidissima aquam pluuiam. Hoc certè dubiom videtur: cùm aër aqua multò sit tenuior, ex tenuiori igitur materia potiùs gigni deberet. Præterea quomodo verum est nebulam ex deusiori, & terrestriori materia fieri, si ex eadem sit, ex qua & aër: cùm alioqui aër sit ex tenuissima substanria. Nisi cum Galeno lib. 4. Commēt. in lib. 6. Epidem. Commēt. 19. dixerimus, antiquos Græcos scriptores cœlum nos ambiens exquisitè purum, æthera; caliginosum autem, aut nubibus opacum, aërem vocasse: probatq; ibidem Galen. aliquot anctoritatibus. Nos verò id ipsum ex Gellio cōprobare possumus lib. 13. cap. 19. qui annotauit Homerum dixisse ἠέρα βαθεῖαν, id est aërem, seu caliginem, nebulámve profoodam. Sic sępe apud Hesiodum pro tenebris sumitur. Vnde etiam Theocrit. in Idyll. ρ. pro inferis, & loco tenebricoso sumpsit, cùm dicit: ἀλεί τοι κ... in tenebricosis locis, vbi tecta sunt, vnde non est reditus. Quod igitur Hippocr. dixit ex crassiori, & noctem referente parte vaporum fieri aërem, intelligit crassiorem aërem, & renebricosom, & caliginem.

XXXII.

Ἕως μὲν ἂν διεσκεδασμένον ᾖ, καὶ μήπω ξυνεστήκῃ, φέρεται μετέωρον. ὁκόταν δὲ κου ἀθροισθῇ, καὶ ξυστραφῇ ἐς τὸ αὐτὸ, ὑπὸ ἀνέμων ἀλλήλοισιν ἐναντιωθέντων ἐξαίφνης, τότε καταῤῥήγνυται, ᾗ ἂν τύχῃ πλεῖστον ξυστραφέν. τότε γὰρ εἰκὸς τοῦτο μᾶλλον γίνεσθαι, ὁκόταν τὰ νέφεα μὴ ὑπὸ ἀνέμου στάσιν ἔχοντος, ὡρμημένα ἐόντα, καὶ χωρέοντα, ἐξαίφνης ἀντικόψῃ πνεῦμα ἐναντίον, καὶ ἕτερα νέφεα. ἐνταῦθα μὲν πρῶτον αὐτοῦ ξυστρέφεται. τὰ δὲ ὄπισθεν ἐπιφέρεταί τε, καὶ οὕτω παχύνεται, καὶ μελαίνεται, καὶ ξυστρέφεται ἐς τὸ αὐτὸ, καὶ ὑπὸ βάρεος καταῤῥήγνυται, καὶ ὄμβροι γίνονται.

Quandiu igitur dissipatum fuerit, & nondū compactum, fertur sublime, vbi verò coacervatum fuerit, & simul congregatum derepente à ventis inter se contrariis, tunc deorsum prorumpit, qua parte plurimum collectum est: tūc enim magis verisimile est hoc fieri, vbi nubes à vento stabilitatem non habente, concitatas, & impulsas confestim repercutit ventus contrarius, & negra nubes: istbuc enim priùs ipsius pars aggregatur: quæ verò posterius inferuntur, & in hūc modum incrassescere faciunt, & eas denigrant; & sic condensantur, & ob grauitatem deorsum prorunnt, & pluuia fiunt.

Videbat Hippocr. difficultatem maximam, quæ esse poterat in aquæ pluoiæ generatione ab eo hactenus exposita; cùm eo tempore philosophia naturalis principia solùm haberet, & neque perfectionem esset assecuta, quam postmodum inchoatam Aristot. absoluit, quomodo scilicet sursum ferri posset hæc materia, quę nubes est, quæq; satis est densa, quæ demū grauis esse videtor, quod ostendit eius tandem factus descensus: propterea Hippocr. in hac particula ita manifestè totum hoc negotiū ob oculos nobis proponit, vt nihil amplius remaneat, quod manifestum non sit factum. Inquit igitur, vapores, dum sursum feruntur, non esse adinuicem congregatos, & condensatos: non enim rectà sursum ferrentur; natura enim sua graues essent: Sursum igitur feruntur dispersi, & dissipati: sic enim adhoc naturam aëris omnioo referuor, & calidi sunt duplici calore, tum Solis, qui excernit, & causa est, vt sursum ferantur, tum exhalationis calidæ, & siccæ: vbi autē hinc inde moti à ventis contrariis fuerint, congregantur, & coëunt, & nubes generatur dupli ci ratione: tum quòd destiruuntur ex parte calore à Solaribus radiis dato, tum & alio calore, quem habebant vapores ratione exhalationis mixtæ calidæ, & siccæ, quæ aut à contrario frigore

gore ventorum ex parte extioguitur, aut certè A
furlum fertur ad aëris supremam regionem: &
quemadmodum vi caloria aqua rarior fit, disii-
citur, & attenuatur, ita vi frigoris, quod ratum
est, & disiectum, cogitur, vt in quarto Meteoro-
log. Aristot. optiore annotauit. Id verò, quod
coactum est, & aqueum, graue cùm sit, deorsum
feratur necesse est. Et hoc est, quod docuit Ari-
stot. in primo Metaorolog. cùm inquit: Stante
autem terra is, qui circa eam est, humor à radiis
solaribus, & raliqui superi caloris efficientia in B
vaporam conuersus, sursum conseodit. Cùm
verò calor, quo effertur, eum deserit, partimq;
in superum locum dissipatur, partim extingui
tur, proptareà quòd in aärem, qui supra terram
est, sublimis remotiùs effaratur, vapor refrige-
ratus, tum ex caloris defectione, tum etiam ex
loco, rursus cócrescit, & ex aëre aqua gignitur.
Quæ mox vbi geoita est, rursus in terram fer-
tur. Hactanus Aristot. Vbi illud obseruandum
est, per aarem Aristot. hoc loco vel vaporem il- C
lum sursum delatum intalligere, vtpote quali-
taribus cum aära consentientē, quando vterq;
calidus est, & humidus; aut aärem, qui ex illo
vapore ortus est, qui rursus in aquā concrescit.
Consentit igitur cum Hippoc. Aristot. Hoc au-
tam ex professo proposuit Hippocr. vt vulgi o-
pinionem refellerer, quæ atiamnum viget. Cre
dunt enim cómuniter gregarij hòmines, imò
etiam pleriq;, qui Aristot. philosophiæ natura-
lis principia non probà nouerint, aliquid repe- D
riri, quod nubem appellant, quòd aquia reple-
tum ex mari, fluminibus, lacubus, & id genus
aliis aquis eleuetur: Cùm alioqui soli sint vapo
ras cum axhalationib. calidis, & siccis, qoi suc-
cessiuè ascendūt, & tandam in media regiooe
aäris, ea, qua diximus, ratione, in multas nubes
condansati iterum decidunt. Cùm igitur pao-
latim ascendunt, à ventis hinc inde mouentur,
& succassiuè sa adinuicem cópingentes vniun
tur, & fiūt nubes, quæ adhuc tenues satis, & ad- E
iutæ exhalationibus commixtis sursom ascen-
dunt, sed in via ed maiorá minotes nubes con-
iunctæ crassiores enedunt: oeq; enim censen-
dum est Hippocr. voluisse vātos agitare nubes,
dum in media regione aäris sunt; scimus enim
eò non pertingara ventos ex daerero Aristot.
sad nubas has dispersas, dum asceodunt, à ven-
tis agitari Intelligendū est: at vbi sorsum ascen-
derint, & ad mediam ragionem aäris peruene-
rint, simul vniūrur, & magis iocrassantur, & ve- F
ram nubem efficiunt: tandem crassefacti adaò,
& obscuriorem nubem producentes, grauitatá
assecuti decidunt, & pluuiam generant.

XXXIII.

Ταῦτα μὲν ἐστὶν ἄρισται κατὰ τὸ εἰκός. δεῖται δὲ ἀφέψεεσθαι καὶ ἀποσήπεσθαι· εἰ δὲ μὴ, ὀδμὴν ἔχει πονηρὴν, καὶ βράγχος καὶ βῆχας καὶ βαρυφωνίην τοῖς πίνουσι προσίσταται.

A *Et proinde hæ optimæ sunt secundū hanc ra-*
tionem. Verùm opus habent, vt elixentur, & nō
putrescāt, sin minùs, odorem habent malum, &
raucedines, & tusses, & vocis grauitatem bi-
bentibus inferunt.

Ex tam longa disputatione de aqua pluuia
concludit; tum demum aam secundùm hanc
rationem optimam esse, modò elixetur, & dili-
gens cura omnioo adhibeatur, ne putrescat; a-
B lioqui malum odorem habet, & raucedines,
tusses, & vocis grauitatam infert. Multa ve-
rò sunt, quæ io præsenti particula consideren-
da nobis ob oculos sese offerunt: quorum ali-
qua ad Hippocr. verba pertinent, quæ etiá pri-
mo loco tanquam scholie præponuntur à no-
bis; alia verò circa ipsas Hippocr. sententias, &
earum veritatem. In verbis tria consideranda
sunt, duo in interpratationa aliorum, tertiū in
varia contextus Græci Hippocr. lactione. Duo
C priora obseruanda sunt in illis verbis: δεῖται ἀ-
φέψεεσθαι καὶ ἀποσήπεσθαι, in quibus interpratandis
nullū omnino ex interpretibus raperio, quos
ego legerim, qui rectà & ax Hippocr. sententia
ea io Latinum verterit: sic enim exponunt: Ve-
rùm opus habent, vt decoquantur, & axcolen-
tur. Voum tamen excipio Cæsarem Rouidium
Mediolanensam collegam nostrum, Peripate-
ticum præstantissimum, & vtriusq; linguæ pe-
ritissimum, qui nunc summa cum laude, & om
D nium admiratione philosophiam in Ticinensi
gymnasio ordioarie, vt aiūt, profitetur: ei enim
Medicorum huius vrbis ornatissimo collegio
aggregari petenti, cùm de more à Duumuiris
propositæ essent duæ quæstiones difficilimæ,
ac pulcherrimæ, quarum prior erat de vana se-
canda in pleuritide, altera de aquarum præstan
tia; dum posteriorem hanc ita explicaret, vt v-
niuerso illi ordini admirationi esset, in hanc
Hippocr. santentiam incidens, primus, quod
E sciam, cæterorum omnium interpretum osci-
tantiam hac in re nobis ob ocolos proposuit
tam apertè, & tanto auctoritatum grauissima-
rum apparatu, vt nunquam amplius ex animo
excidere potuerit. Primùm igitur, vt ad rem
redeam, aberrant interpretes, cùm verbum ἀπο-
σήπεσθαι transferunt axcolentur: excolari enim
verbo ἀποθῆσθαι significatur: verba verò hæc ἀπο-
θῆσθαι, & ἀποσήπεσθαι, diuersa significare, in Græcis
literis paulò eruditus nemo est, qui non vide-
F at. Naq; varò cansandum est, locum hunc asse
deprauatum: cùm codices omnes Græci, tam
impressi, quā manuscripti, quos aut videre con
tigerit, aot ab aliis iotellexerim, hoc locò ἀποσή-
πεσθαι habeant. At dicet quispiam, tu, qui alios
reprahandis, idem ipse es non mediocriter ac-
cusaodus: Verbum enim ἀποσήπεσθαι, non putre-
scere, siue prohibere, ne putrascant, interpreta-
ris. At quicunque tum vateres, tum illis poste-
riores scriptores linguæ Græcæ obsaruatiooee
ediderunt, idem significare verbum hoc ἀπο-

σήπεσθαι, quod simplex verbum σήπεσθαι, hoc est, putrescere vno ore asserũt. Atqui nos certè, quin illud verũ sit, non imus inficias: quòd verò verbum illud ἀποσήπεσθαι, contrariam nequeat obtinere significationem, nempe μὴ σήπεσθαι, cùm id ab aliis nequaquã fuerit obseruatum, minimè necessariò infertur. Danda igitur est à nobis opera, vt in hoc loco Hippoc. in hac significatione vsum hoc verbo fuisse declaremus: & primùm, quæ proximè consequũtur verba, id manifestè demonstrant: subdit enim; si verò non, siue sin minùs, odorem habent malum, & raucedines, & tusses, & vocis grauitatem afferunt bibentibus. Quibus verbis manifestè commõstratur, per verbum ἀποσήπεσθαι, minimè nos interpretari posse putrescere. Sensus enim esset, si verò non, id est, negando quod proximè dictũ est, si verò non putrescant, odorem malum habent, & grauedines, tusses, & vocis grauitatem bibentibus afferunt: quæ omnino esset propositio falsa, & omnino à veritate aliena: quis enim nesciat multò magis odorem malum habere aquam pluuiam, cùm est putrefacta, & ea mala inferre magis, quàm vbi immunis est à putredine. Quæcunq; enim putrescunt, malũ habent odorem, quemadmodum in lib. de Sensu, & Sensato, cap. 5. docet Aristot. putrida ingratum odorem spirant. Et Theophrastus Aristot. discipulus hoc idem scripsit in lib. de Odoribus circa illius initium: ἅπαν γὰρ, inquit, τὸ σηπόμενον κακῶδες, quicquid enim putrescit, malè olet. Quòd etiam raucedines, tusses, & vocis grauitatem in iis gignant aquæ pluuiæ, qui eas putrescentes bibunt, non autem cùm nondũ putrescunt, apertè nobis declarat Paul. Ægin. lib. j. cap. 5. vbi postquàm summis laudibus commendauit aquas pluuias, subiungit: cùm verò cœperit immutari, putrescereq;, iis, qui eam bibunt, & raucedines, & tusses, & vocis grauitatem gignit. Hæc autem etiam scripta sunt ab Oribas. 5. Medic. Collect. cap. j. Quæ cùm ita se habeant, nullam certè aliam obtinere significationem posse verbum istud ἀποσήπεσθαι, id est, nõ putrescere, siue prohibere, ne putrescant, hæc Hippocr. verba declarant apertissimè. Verùm si & verbum istud diligenter considerauerimus, illud ipsum omnino ab eo significari perspicuè admodum cognoscemus. Hoc enim verbum constat ex præpositione ἀπὸ, & verbo σήπεσθαι. At verò præpositio hæc ἀπὸ, quemadmodum iuncta huic verbo nullam quandoq; significat rei priuationem, sed potiùs verbi significationem adauget, ita vt ἀποσήπεσθαι, valdè putrescere significet; eodem pacto nonnunquàm huic verbo coniuncta illius priuationem indicat. Hanc enim præpositionem & per se, & in compositione priuationem significare constat: per se quidem, vt apud Thucydidem lib. 6. ἄλλοι δέ τινες ἀδυνάτως αὐλίζεσθαι ἀπὸ τῶν ὅπλων ἐν τῇ πόλει. vbi scholiastes, ἀπὸ τῶν ὅπλων, id est, χωρὶς τῶν ὅπλων, interpretatur. Eodem pacto viduam mulierem vocare so-

A lemus, τὴν ἀπ' ἀνδρὸς οὖσαν, id est, quæ viro priuata est. Eandem quoq; præpositionem iunctam verbo vim quoque habere priuandi, nonnullis exemplis tum ex Hippocr. tum ex aliis scriptoribus desumptis comprobare possumus. Est igitur primum verbũ ἀπαυδάω ἀπαυδῶ, quod ex præpositione ἀπὸ, & verbo αὐδάω, αὐδῶ, constat: at verbum αὐδάω, vocem edo, & loquor significat: iunctum verò cum præpositione ἀπὸ, significat loquendi facultate destituor: Sic enim Erotianus B in expositione vocum Hippocr. ἀπαυδῆσαι, apud Hippocr. vult esse ὥσπερ ἄφωνον γίνεσθαι, quod est vocis expertem fieri. Galenus quoq;, qui librum confecit, in quo nonnullas Hippocr. voces interpretatur, in eo scribit apud Hippocr. vocem hanc ἀποκηδέστερον legi: ea verò constat ex præpositione ἀπὸ, & voce κηδέστερον, cuius vox positiua est κῆδος, κήδω, quæ curam, solicitudinem, diligentiamq; significat, κηδέστερον, idem quod diligentius significabit. Econtrà verò ἀποκηδέστερον C negligentius: sic enim Galen. scribit, Hippoc. hac voce vsum fuisse ἀντὶ τοῦ ἀφροντιστότερον, negligentius. Est & verbum ἀπορέγω, quod ex præpositione ἀπὸ, & verbo ὀρέγω constat, ὀρέγω autem significat extendo, & porrigo. In eadem significatione scribit Galenus vsum fuisse Hippocr. composito verbo ἀπορέγω. Locus est Hippoc. lib. de Fracturis, in quo circa illius initiũ, hæc scripta sunt: οἱ μὲν οὖν μηδὲν προβουλεύοντες οὐδὲν ἐξαμαρτάνουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. αὐτὸς γὰρ ὁ ἐπιδεόμενος τὴν χεῖρα D ἀπορέγει, οὕτως ὑπὸ τῆς δικαίης φύσιος ἀναγκαζόμενος. hoc est: qui nihil priùs deliberãt, plerunque nihil errant: ipse enim, qui deligatur, sic iusta natura coactus brachium porrigit. Galenus locũ exponens scribit, nonnullos Hippoc. interpretes accipere verbum hoc ἀπορέγει, pro ὀρέγει, id est, extendit, & porrigit medico: alios verò pro ἀποκωλύει, hoc est, non porrigit, vt medicus indoctior membrum in contrarium conuertat. Omnes enim homines natura singulas partes figu- E rant, quemadmodum minimè lædãt, &c. Subdit: Sed vtrouis modo acceperit, res eadem manet. Quibus illud sanè vult nobis significare Galenus, ipsos accepisse verbum hoc ἀπορέγει, in cõtrariam significationem: id est, ipse, qui, deligatur, sic iusta natura coactus brachiũ nõ porrigit, id est, indoctiori medico figurandum, ne in contrarium auertat, sed ipse illud collocat, quemadmodum minimè lædat: & hanc interpretationem minimè improbat Galenus. Est F præterea verbum ἀπολαγχάνω, quod ex præpositione ἀπὸ, & verbo λαγχάνω compositum est, λαγχάνω autem sortior significat: econtrà compositum cum præpositione ἀπὸ, non sortior, vt plurimum significare constat: vnde ἀπολαγχάνοντες dicuntur, quibus sors non obtigit, quique spe sortis exciderunt, quasiq; repulsam passi sunt. Plutarchus in Consolat. δεῖ λαχόντα μὲν εὔχεσθαι, ἀπολαχόντα δὲ, φέρειν ἀνεπαχθῶς τὴν τύχην. Econtrà tamẽ aliquando affirmationem significat, si cum illo eodẽ verbo iungatur, id est, ἀπολαγχάνω, pro sortior,

tior, vt apud Herodotum ἀπολαχόντες τῆς κτημάτων τὸ ἐπιβάλλον, id est, accepta facultatum, quæ ipsis forte euenerant, portione. Sic ἀπελπίζω, quod ex præpositione ἀπὸ, & verbo ἐλπίζω componitur, aliquando non spero, aut despero; aliquãdo verò non negationem, sed affirmationem potiùs significat: licet hoc apud veteres Græcos scriptores multis in locis animaduertere. Galenus certè in 2. ad Glauc. de curandis sinib. verba faciens, in negatiua significatione vsus est hoc verbo inquiens: κατὰ μὲν οὖν τὴν πρώτην καὶ δευτέραν ἡμέραν, ἐὰν ἐκκρίνηταί τις ἰχὼρ λεπτὸς ἐκ τοῦ κόλπου, μὴ πάνυ τῆς κολλήσεως ἀπέλπιζε: id est, in prima igitur, & secunda die si aliquis humor tenuis à sinu excernitur, noli admodum de conglutinatione desperare. Interdum verò hęc posita prępositio non priuationem significat, sed pro, ex, ponitur, vt sit spero ex aliquo, vel ex aliqua re, vt in sacris literis habetur. In Euangeliis enim apud D. Lucam, cap. 6. sic scriptum est: καὶ δανείζετε μηδὲν ἀπελπίζοντες, & mutuum date, nihil inde sperantes, quemadmodum transfert vetus interpres, qui quidem vocem illam, inde, ad exprimendam vim præpositionis ἀπὸ adiecit. Neque tamen is ipse sum, qui credam præpositionem ἀπὸ, verè, & propriè significare negationē: sed quemadmodum in Latinis præpositiones à, & ab, & per se, & in compositione videmus sæpenumerò ablationem, separationem, & absentiam rei alicuius significare, ita ἀπὸ, pari ratione in Græcis auferendo, & separando, quandoque negationem nobis hoc modo repręsentare dicimus. Hæc sunt, quæ nostrã huius Hippocr. loci interpretationem apertissimè comprobant. Alterum est, quod in huius particulæ interpretatione diligenter consideretur, quòd vocem ἀφέψεσθαι, qua concoctionis speciē, nempe elixationem significat Hippocr. nomine generis interpretantur: Inquiunt enim, vt decoquantur. Rectè autem Hippocr. vsus est voce, quæ concoctionis speciem, elixationem videlicet significat: Cuius cùm duas species statuat Aristot. propriam vnam, alteram impropriam, & per metaphuram, ea, qua coquitur aqua, elixatio metaphorica est, quemadmodum ex Aristot. sententia optimè superiùs declarauimus. Quapropter & in 6. de Morb. vulg. de aquæ elixatione verba faciens, idem Hippocr. non generis nomine vtitur, sed eo, quod elixationem significat: inquit enim: ὕδωρ ἀφεψηθὲν, τὸ μὲν ὥστε ἀέρα δέχεσθαι τὸν ἠέρα, τὸ δὲ μὴ ἔμπλεον εἶναι, καὶ ἐπίθημα ἔχειν. hoc est, aqua elixata, tum quidem vt aërem admittat, tum verò vt non plenum sit, & operculum habeat. Ex tribus ab initio propositis, quę tanquam scholia præponēda esse dixeramus, duo, quæ ad interpretes pertinebant, absoluta sunt; tertium nunc reliquum est, vt breuiter consideremus, quod ad variam huius loci lectionē Gręci codicis pertinet. Aldinus enim, & Basiliēsis ita legunt: εἰ δὲ μὴ, ὀδμήν ἔχει πονηρὴν, καὶ βράγχος καὶ βαρυφωνίην τοῖς πίνουσι προστίθησι, at nos ex manuscripto, ex quo multa, vt aliàs diximus, annotauimus, addendum esse censemus καὶ βῆχας, vt sic legamus: εἰ δὲ μὴ, ὀδμὴν ἔχει πονηρὴν, καὶ βράγχος καὶ βῆχας καὶ βαρυφωνίην τοῖς πίνουσι προστίθησι· quam lectionem etiam Gadaldinus Mutinensis vir eruditus in suo antiquo libro manuscripto habuisse scribit, & nos prætereà ex Græcis scriptoribus, qui de aquis scripserunt ex Hippocr. sententia ita locum hunc restituēdum censemus. Oribasius enim lib. j. Eupotist. cap. 14. de Aquis agens, & hanc Hippocr. sententiam referens, dictionē hanc addit, sicut etiam 5. Collect. med. cap. j. ex Galen. sententia. Idem quoq; ex Paulo Ægin. lib. j. cap. 50. facilè quilibet colligere potest. Hactenus de interpretibus, & de lectione Græca supplenda. Superest nunc vt sententiam Hippocr. consideremus. Verùm quoniam illius veritas ex multis, quæ inter doctissimos viros sunt controuersa, pendet, nisi de iis priùs diligenter disputauero, inanem omnem nostram operam futuram esse credo. Neque enim satis certum est, an omnium aliarum aquarum optimam statuerit Hippocr. fontana etiam non excepta, an potiùs solùm in leuitate, dulcedine, & splendore, & tenuitate eam cæteras superare velit, non autem in reliquis conditionibus, in quibus fontana præualeat. Neque etiam certum est, an omnis aqua excoquenda sit, an solùm, quæ non satis radiorum Solis vi fuerit elixata. Neque postremò illud satis constat, an aquam pluuiam statuat epotam, raucedinē, tussim, & vocis grauitatem inducere, nisi percoquatur, etiamsi putredinem adhuc nullam contraxerit, an potiùs ad putredinem eiusdem hęc symptomata sequi voluerit. Has igitur difficultates diligenter expendere oportet, etiamsi expositoris officium id transcendere videatur. In prima expendenda eum ordinem seruabimus, vt primùm rationes, quibus pluuiam aquã omnium aliarum præstantissimam esse statuitur, fontana etiam absolutissima non excepta, ponamus. Secundò oppositas, quibus probari solet, fontanam pluuiali esse multò præstantiorem. Tertiò varias, & inter se dissidentes opiniones tum antiquiorum, tum recentiorũ trademus in Hippoc. exponendo, & in dissoluendis rationibus, & auctoritatibus inter se dissidentibus. Quartò, quæ nostra sit hac in re sententia, docebim9. Postremò quid ad rationes, quæ aduersus nostram sententiam aliquam facere difficultatem videbantur, dicendũ sit, explicabimus. Pluuiales igitur aquas, & optimas esse, & cæteras omnes, fontana etiam optima in suo genere non excepta, bonitate superare, quod à nobis primo loco proponendũ esse dictum est; ita possunt, qui eam tuentur, sententiam confirmare tum auctoritatibus, tum rationibus. Primò Hippocr. auctoritate, qui in hoc lib. aquas pluuias leuissimas, tenuissimas, dulcissimas, & splēdidissimas esse docet, & in hac particula concludit etiam esse optimas. Cor-

nelius Celsus etiam lib. 2. suæ Medicinæ, cap. 18. aqua leuissima pluuialis est, inquit, deinde fontana, tũ ex flumine, tum ex puteo, post hæc ex niue, aut glacie, grauior iis ex lacu; grauissima ex palude. Oribasius etiam Sardianus lib. j. ad Eunapium, c. 14. omnia prorsus de aquarũ perfectione docet, quæ ab Hippocr. hoc loco tradita sunt: Et præterea postquàm docuit eas facilimè putrescere, inquit: nemo tamen aquã, quæ facilè putrescit, pessimam esse dicat: nam q. facilè alteretur, bonitati potiùs, quàm vitio tribuitur. Quare vbi cæteras habuerit optimæ aquæ notas, licet facilè putrescat, optima hæc censenda est: quam sententiam etiam repetit lib. 5. Collect. med. cap. j. & Paulus lib. j. cap. 50. ab vtroq; ad verbũ eandem est mutuatus. Quin & Aëtius lib. 3. cap. 75. ex Ruffi sententia aquarum, quæ bibuntur, quinq; traditis differẽtiis, pluuiam vt ad potum optimam, & leuissimam omnibus præponit. In hanc sententiam etiam Mauritani scriptores videntur venisse. Razes quidem lib. vltimo Contin. Tract. j. cap. 70. inquit: & aqua pluuialis veris, & hyemis melior est; & in iis duabus aquis est melior pars laudis meæ. Auicen. etiam lib. j. Canon. Fen 2. Doct. 2. Summa j. c. 16. habet hæc verba: Ex aquis quoq; laudabilibus sunt aquæ pluuiæ, & præcipuè illæ, quæ in æstate eueniunt, & ex nubibus, cum quibus accidunt tonitrua. Pòst subdit: Sed tamen aquæ pluuiali citò aduenit putredo, licet sit aqua melior. Quin & Isaac in lib. de Particulari diæta, cap. de Aqua, huic sententiæ videtur suffragari, cùm dicit; sed ex omnibus aquis pluuialis est electior: & quinto Theoricæ, cap. 49. habet; aqua pluuialis cæteris aquis saporosior est, leuior, & mundior: quod ante eum etiã iisdem propemodũ verbis docuit Haliab. quinto Theor. cap. 29. Sunt præterea rationes ex conditionibus hoc loco ab Hippocr. traditis, tum & ex aquæ in potionem assumptæ officio desumptæ. Si enim eæ optimæ aquæ censendæ sunt, quæ leuissimæ sunt, tenuissimæ, & dulcissimæ, quæ hyeme calidæ, æstate frigidæ, quæ modicum vinum ferunt, in quibus citò legumina, & cætera omnia elixãtur; cùm pluuiæ aquæ æstiuæ, & præparatæ per coctionem, vel colaturam, hæc omnia insint, certè ea etiam cæteris omnibus aquis erit præferenda. Præterea cùm non alia ratione in vsum nostrum pro potione quotidiana traducamus aquam, quàm vt vehiculum sit crassioribus cibis assumptis, vt vndique permeare possent, vbi in succum versi fuerint, aqua pluuia cùm omnium aquarum tenuissima sit, & facilimè permeabilis, optimè omnium poterit proprio fungi munere; quare etiam optima omnium, fontana etiam non excepta, censenda erit. Qui verò fontanam, quę modò suis conditionibus prædita sit, pluuiali pręferunt, suas quoq; habent & validissimas rationes, quibus suam tueantur opinionẽ. Primùm autem & ipsi id probant Hippocr. auctoritatę

A in hoc lib. Partic. 16. vbi habet hæc verba: Optimæ verò sunt quęcunq; ex sublimibus locis, & terreis collib. fluunt: hæ enim & dulces sunt, & albæ, & vinum ferre quàm minimè possunt: hyeme autem calidæ scaturiunt, æstate verò frigidæ: tales enim erunt, si fuerint ex profundissimis fontibus: maximè verò eas laudare oportet, quarum fluxiones ad Solis exortus erumpunt, & maximè ad æstiuos: oportet enim claras esse, fragrantes, & leues. Quibus verbis ma-B nifestũ est Hippoc. aquas optimas vocare fontanas ad Orientem tendentes, & id non solùm in comparatione ad aquas aliorum fontiũ, sed absolutè; cùm nobilitatem hanc fontanarum aquarum penes earum substãtiam, & proprias qualitates consideret: quinimò cùm fontanas aquas optimas esse dicat, id absolutè dixit, in pluuiali autem cùm eam optimam docet, non simpliciter, sed cum additione secundùm hanc rationem. Accedit Galen. auctoritas pluribus C in locis, in quibus nusquam reperitur, pluuialem aquam vt optimam commendare, sed solùm fontanam, pluuiam verò potiùs vituperat. Primò enim de San. tuend. cap. 11. habet hæc verba: A frigidæ potione minimè prohibendos hos pueros censeo, quod tamen aliqui faciunt: Verùm à cibo plerunq; & per calores, cùm ipsis cordi erit, vti permitto; potissimum verò, si copia eius sit fontanæ recentis, cui nulla qualitas vitiosa sit aliunde contracta, ea si nõ D est, reliquarũ, &c. tum post multas laudes fontanæ aquæ attributas concludit, quòd quamuis hoc pueris solùm dixerit, non esse tamẽ credendum diuersam esse rationem illius potus in diuersis ætatibus, vt de vino, cibis, exercitatione, vigiliis, somno, & venere, & aliis, quib. vti pro ratione ætatis expedit, sed semper hæc optima eligenda est, qua & iuueni, & seni, & puero vtendum est: ex quibus verbis fit manifestum, Galenum fontanam aquam omnibus E aliis perfectione, & excellentia præposuisse, alioqui si fontanæ pluuialem præposuisset, aut cisterninam, reprehendendus meritò esset, qui cùm præcepta tuẽdæ valetudinis traderet, hoc tanto bono nos priuasset, non tradens nobis eam aquam, quæ omnino cæteris est præferenda. Præterea 6. Epidem. Sect. 4. Comment. 8. laudat aquarum elixationem, vt aquæ meliorẽ formam, & naturam nanciscantur: quod & ip-F sum præstare, vbi ægris aquam sit exhibiturus, testatur: nisi, inquit, fontana bene scaturiens fuerit ad manus. Quibus verbis quid aliud nobis indicauit Galen. quàm se fontanam aquam optimam cæteris omnibus anteponere? Cùm aquam fontanam nulla elixatione indigere docuerit. Sed quod de opinione Galen. omnem tollere videtur dubitationem, est sententia ab eo posita 4. lib. de Tuend. val. cap. 6. in apomelitis descriptione. Habet enim, aquam pluuiã nõnullos in illius præparatione ponere, quos, inquit, non multum errare; ipseq; (inquit) si aquam

quam pluuiam probarem, id suaderem. Verùm
nec ipsam probo, &c. Er quòd ita sit, quòd aqoę
pluuiæ vsum non ita commendarit, vt fonta-
næ, manifestum faciunt eius monumenta, vbi
semper docet vteodum fontana optima: plo-
uialis autem nunquam meminir, nisi in com-
ponendis medicamentis, vt 3. de Tuend. val. 11.
& lib. de Alim. boni & mali succi, c. 13. Sed & au
ctor lib. de Renum affectionibus, quicunque is
fuerit, doctissimus sanè, hebet de aqua hęc ver-
ba: Aque purissima tribus sensibus iudicatur,
gustu, visu, & olfactu: gustu, si nullā planè præ
se ferat qualitatem, sed videatur ab omni qua-
litate immunis: visu, si pura sit, sincera, & ex-
qoisitè clara: olfactu, si nihil eorum est, quæ in
aquis vitiosis esse olfactus percipit, vt sunt aci-
ditas, puttedo, acumen, salsedo, aliquódve vi-
tium, quod nomine careat. Hactenus omnia
ex Galeno primo de Simplicium medic. secul.
deprompsit. Subdit: Qua tu autem commodè
quouis tempore, & modo vti posis, eque sit
purissima, defæcata, leuis, & fontana, cuius na
tura est frigida: quòd si etiam citò à præcordiis
descendir, potiorem non desiderabis: haud ve-
rò sicut vino, cibis, exercitiis, vigilia, & somno
secuodùm ætatum, & temperaturarum diuersi
tatem, aliis atq; aliis vti commodum est: Sic e-
tiam aqua nó eadem semper vti est ex vsu: imò
quam vtilem modò esse diximus, ea aodacter
vti poteris puer, adolescens, & senex, quacun-
que naturæ differentia præditus: quæ etiam o-
mnia à Galeno primo de Tuend. val. loco cita-
to iam dicta sunt. Oribasius prætereà, Paulus,
& Aëtius locis in prima parte propositis in hāc
eandem sententiam descendunt. Neq; enim v-
spiam dicunt aquam pluuiam optimam esse,
& fonrana præstantiorem ad vsum humanum,
sed solùm esse leuissimam, tenuissimam, splen-
didissimam, & dulcissimam. At verò de fonta-
na habent hæc verba: Scire itaq; oporter illam
aquam esse optimam, quæ nullā prorsus quali-
tatem gustu, aut olfactu præ se ferat: statim ve-
rò & hæc bibentibus iucundissima est, visuiq́;
pura; siq́; ab hypochondriis citò descenderit,
nullam aliam præstantiorem perquirito: iis in-
diciis docet Oribasius cognoscere optimam a-
quam: sed, inquit, si quis indiciis extrinsecis
discernere ipsas velit, ex iis, quæ diceotur, iudi
cet. Quæ enim ad Septentriooem spectant, ac
Solem auersantur, illæ tardè permeát, ægrè con
coquuntur, tardè etiam calefiunt, & refrigeran-
tur. Quæ verò ad Orientem versæ sunt, ac per
meatum quendam, ac tertam poram colatæ ce-
lerrimè tum calefiunt, tum refrigerantur, eas o-
ptimas esse sperandum est. Hoc verò nunquam
de pluuialibus dicit, sed solùm esse leoissimas,
tenuissimas, splendidissimas, & dulcissimas.
Vnde Paolus lib. 7. cap. 3. optimam censet fon-
tanam; pluuialem adstrictionis non nihil habe
re, & proptereà non esse optimam. Auerroes
quoque 5. Collect. 37. inquit, optima aquarum

A secundùm Hippocr. est aqua fontium orienta-
lium, qoæ scaturit ex aqua, quæ non habet ni-
mis crassam substantiam, nec nimis mollē, vel
luteam, sed sit mediocris inter has: & ꝑpptereà
hæc aqua est suauior, & citiùs permutatur à ca-
lido, & frigido. Mox Razis opinionem impu-
gnar, qoi putauit aquam magnorum fluminū
meliorem esse, vt etiam facit primo Cant. Com
ment. 132. porest etiam hoc rationibus demon-
strari. Docuit Galenus 7. Method. meden. vitia
B ferè omnia ipsius aquæ pendere ex nimia ipsi⁹
frigiditate, cuius culpa, & in præcordiis nimiū
morarur, & fluctuationes excitat, & in flatum
mutatur, & corrumpitur, & robur ventriculi
resoluitur, sic vt deterius inde elixetur, sed nec
digerendo per corpus elimēto aliquid magno-
perè conducit: sed aqua fontana media est in-
ter excessum frigiditatis, & teporis, vt docet
idem Galen. 10. Method. meden. vbi dicit: esto
eurem tunc præparata in labro aqua frigida ea
C frigiditate, vt nullam euidentem qualitatē, nec
prorsum frigidarum, nec tepidarum aquarum
præferat, sed qualem ea, quæ fontana vocatur,
quę & frigoris, quod ferit, & caloris, qui soluit,
est in medio. Quod secundo de Simplic. med.
faeult. repetit, cùm dicit: Porrò si nec insigni-
ter calida, nec frigida admoueatur, sed veluti
quę fontana dicitur. Fontana igitur ea erit, quę
& salubrior est, & ad potum humanum magis
accommodata, quòd nullum in se habeat exces
D. sum aut frigoris, aot caloris. Secundò idē pro-
bant. Ea aqua omnium præstantissima est, quę
à natura talis est, arte autem nulle opus habet,
vt perfectionem suam assequatur, vt docet Ga-
lenus quarta Sect. 6. de Morb. vulg. C. 10. sed
aqua fontana electa est huiusmodi, pluuialis
autem nunquam in vsum duci potest commo-
dè, nisi arte perfectionēm nanciscatur, alioqui
& facilè putrefit, & malum odorem habet, nisi
elixetur, & à putredine vindicetur. Accedit ter
E tiò, quòd quæ in bilem facilè verti possuot, in
quotidianū vsum, & indifferenter non ita com
modè assumi possont: aquam aurem pluuiam
talem esse manifestis verbis ex Ruffi sententia
docet Aëtius lib. 3. cap. 165. dicit enim; ex iis a-
qua pluuia leuissima, & facilè mutabilis, & in
aliis affectibus potu optima, si statim excipia-
tur, & coletur, verùm febribus, & iis, qui bilem
supernè, & infernè reddunt, & regió morbo in-
commoda: motatur enim facilè, & in bilem
F transit. Idoo ea anrem est medicamentis ad flu-
xus & vlcera destinetis, ar iis, quæ visum acu-
tiorem reddunt, inepta est. Itemq; ad medica-
mentorum metallicorum lotionem: adstrin-
git enim magis, quàm fontana: quare neq; ex-
tergit, neq; concoquit, neq; madefacit, & excre
tiones impedit. Diututnior autem acerbior fit,
& difficiliùs transit, & ægriùs secernitur; tar-
diùs etism concoquitur, ac digeritur; generat
autem distillationes, si frigide bibatur. Ratio
prætereà ex munere aquæ in potum assumptæ

collecta ita manifestè id docere videtur, vt omnem hac in re dubitationem auferat. Si enim ea ratione assumitur aqua, vt iam docuim⁹, vel in potu, vel in eduliis, vt sitim sedet, & crassiorem cibi substantiam per tenuiores venas possit ad hepar conducere, & vt confectũ iam sanguinem per vniuersum conuehat: aqua pluuia cùm exiccantis nonnihil, & adstringentis habeat facultatis, minùs commodè ea officia prę stare poterit.. Cùm enim sitis appetitus sit humidi, & frigidi, quod sicci quippiam continebit, minùs sedandæ siti erit idoneum. Cùm enim ea, quæ adstringenti prædita sunt facultate, terrea sint, &, quod terreum est, exiccet, sequitur, quòd quæ prædita sunt adstringenti facultate, etiam exiccent. Aqua autem pluuia adstringenti facultate prædita est, igitur & exiccanti. Quòd enim terreum omne exiccet, colligitur ex Aristot. 2. de Ortu, & inter. 24. quòd verò adstringens omne terreum sit, docuit manifestè Galenus noster 7. de Simplicium medic. facult. cap. 18. vbi dicit, crassi terreiq; operam esse adstrictionem. Aquam etiam pluuiam, qđ in altero syllogismo assumptum erat in minori propositione, adstringenti facultate præditã esse (qua ratione minùs etiã alteri officio commodè satisfaciet, quòd quamuis ob aliarũ partium tenuitatem facilè permeabilis sit, penetrata tamẽ semel adstrictionem relinquet, qua subsequens succus difficiliùs pertransire possit) docuit Galenus 7. de Composit. medic. sec. loc. cap. 2. de composit. diacodij, & Paulus lib. 7. cap. 3. & 18. & Aëtius lib. 3. cap. 175. qui adstringentem vim habere, & ea ratione ocularia medicamenta ingredi aquam pluuiam vno ore fatentur. Vnde Auicenna lib. 3. Fen 16. T. j. cap. 4. in cura fluxus ventris pro potu exhibet aquam pluuiam, quòd stypticæ sit facultatis. Non defuere etiam, qui aquas pluuias collectas damnarent, quòd stagnantes, segnesque sint, cùm haud dubiè profluentes semper vtiliores habitæ sint, cursu semper excitatæ, percussuq; vbiq; crebro extenuatæ; sed & illud postremò vituperandum in pluuia aqua epota dicunt, quòd facilè cõputrescat intra corpus assumpta, cùm vix collectam, putrescere videamus. In hac tollenda difficultate, in qua & antiqui medici, & rationes inter se pugnare videntur, in diuersas partes nostri, tum & recẽtiores partiti sunt sententias. Alij enim, vt Brasauolus Vgonem Senensem, Gentilem Fulginatem, & Thadæum à Garbo secutus, crediderunt, ita nos litem hanc dirimere posse, si dixerimus aquam duplici ratione considerari posse, aut in ordine elementi, quomodo aquam pluuiam prę stantissimam dicunt, aut in respectu ad corpus humanum, vt pro potu, aut cum cibis in vsum trahim⁹, quomodo fontanam ei præponẽdam asserunt: quã etiam sententiam Germani quidam expositores lib. de Tuend. val. Galen. lib. 4. secuti sunt. Quasi verò Hippoc. hoc loco auctoritas, qua o-

A primam videtur statuere pluuialem, non sit de aqua in ordine ad corpus humanum, vt pro potu assumenda est: excoquendam enim, & vindicandam à putredine censuit ratio, quę in disputationem posita ab officio aquæ in nostro corpore assumptæ deprompta aquam pluuiam assumit, vt humanum corpus respicit. Sed quod meo iudicio omnino tollit hanc solutionẽ, est assumptum omnino falsum, aquam pluuiã magis vicinam esse naturæ elementi aquæ: nam si B leuitatem consideremus, quatenus in aëre pendeat, omnino naturam aquæ euertit, quę & grauis esse debet, & aeri subsistere, vnde minimè tunc aquam esse dicimus, sed potiùs aëreũ corpus, & vaporosum, quod, vbi condensatur à frigore, in aquam mutatur, & descendit; leuior tamen quoquo modo dicitur ab Hippoc. ob materiam, ex qua genita est: attamen tunc etiam ab aquæ natura magis degenerat, quæ grauis est, quamuis in ordine ad corpus humanum o- C ptima debeat cæteris esse leuior: quamuis ne leuitas quidem hæc, vt ex Galen. iam docuimus, ad pondus metiri debeat, sed in transitu per hypochondria, quòd ea minùs grauet. Accedit q, si meliorem aquam pluuiam dicunt respectu elementorum, eò quòd sincerior est, & ad puritatem elementi magis accedat, omninò falsum dicunt, eò quòd, cùm depluit, nisi arte disponatur, omnino impura est, & visu iniucunda, & olfactu. Crediderunt alij, vt Petrus Hispanus, D qui ob ingenij sui nobilitatem, & vitę sanctitatem, tandem summum Pontificatum nomine Ioannis XXII. meruit, in Comment. doctissimis ad diætas Isaach, & alij ita litem hanc dirimi posse: De aqua pluuia vel loquimur secundùm se, & hoc modo cæteris erit præferenda, quoniam est calida, & humida, subtilis, clara, dulcis, & rara, & sic laudabilis ex parte complexionis, & compositionis: aut in comparatione ad corpus humanum. Atque hoc modo dupli- E cem habere potest considerationem, vel enim fit comparatio ad corpus mundum, carens omne occasione morbi, & sic aqua pluuia est omnium saluberrima; aut ad corpus immundũ, habens humores ad putredinem propensos: sicq; cùm hæc facilimè putrescat, omnino est fugienda, atq; tunc fontana in vsum erit traducenda. Exemplo verni temporis hoc cõmodè demonstrari potest: vel enim cõsideratur respectu sui, sicq; omnium aliorum temporũ anni saluberri- F mum est; aut fit eius, ratione corporis comparatio ad alia tempora, & hoc duplici ratione, aut enim corpus est optimè expurgatum, nullã in se morbi occasionem continens, sicq; vero omnium temporum saluberrimũ est, aut fit eius ad corpus impurum comparatio, & sic non est saluberrimum; facilè enim morbos iam paratos ad actum reducere potest: mouet enim humores ab interioribus ad externas partes, vnde ob ambientẽ aërem etiã facilior fit in morbũ trãsitus. Habet tamen & hæc opinio suas difficultates.

tates, easdem enim, quantum ad primam partẽ attinet, difficultates patitur, quas superiùs primo loco scripta: siquidem in eo conueniunt, in sui ratione, id est, quatenus elementum, cæteris præsereodam esse. Præterea non soluit rationes probantes pluuiam epotam multa secũ incommoda afferre: vt quæ ob adstringentem facultatem nonnihil etiam purioribus corporibus probabat officere, quæ in calidioribus naturis facilè in bilem verti, quæ eandem non facilè exceroi demoostrabant, neque Galenum tuetur, aut explicat, quomodo intelligi debeat, cùm pluuias aquas oon satis laudauit. Alij pluuialem aquam, aut ex vaporibus vi radiorum Solis eleuatis, in nubem densatis, & tandem in aquam versis generari, aut per antiperistasin æstate aëre coacto, & in aquam tandem transmutato produci dixerunt, hanc laudabilem, omnium præstantissimam, minimè adstringenti vi præditam, hanc leuissimam, dulcissimam, tenuissimam, & splendidissimam dicunt: aliam verò, & ad putrescendum aptissimam, & adstringentem, & malam, cui præponendam multò censent fontanam, hacque posita distinctione hoc modo litem dirimunt. Verùm hæc ex proposito aduersantur Hippocr. qui leuissimam, tenuissimam, dulcissimam, & splendidissimam censet, quæ etiam facilè putredinem contrahit. Quinimò quam summis laudibus extulerat, statim eò, quòd ex multis sit eleuata, & coaceruata, facilè putrescere docuit. Præterea cùm hæc non speculationis gratia, sed in humanum vsum dicantur, quibus signis cognoscere quispiam poterit has differentias? Rorarius ex aquarum pluuialium differentiis ab Hippocrate positis sexto de Morbis vulgarib. Sectione quarta, particula octaua, litem hanc ita componit, quòd sicut duplex est aquæ pluuialis differentia; alia enim ab æthere excreta est, & tonitrualis; alia procellosa, & nimbosa, & hanc malam dicit esse Hippocr. alteram verò commendat; ita pluuialis hęc differentia omnium præstantissima est, fontana etiam non excepta; quòd neque impura sit, neque facilè putrescat, neque adstringat, sed purissima sit, leuis, atque dulcissima: secus est in procellosa, quæ ob impuritatem, mixtionemque difficillimè permeat, facilè putrescit, atque constringit. Verùm nos non comparamus pluuiales aquas inter se, sed quærimus, an inter pluuias aquas aliqua sit, quę cæteras omnes etiam fontanas præstantissimas superet. Quinimò Hippocrates in eo loco citato non dicit aquas pluuias ab æthere excretas bonas esse, sed solùm malas procellosas. Sed etiamsi illas commendasset, Hippoct. certè non docuit, an in bonitate præferendæ sint fontanis præstantioribus. Accedit, quòd Hippocr. eas aquas, quas leuissimas, dulcissimas, tenuissimas, & splendidissimas dixerat, easdem facilè putredinem cõtrahere scribit, secus, quàm seri-

A ferit vir hic doctissimus. Quinimò de iis, quæ ab æthere excretæ sunt, etiam loquens Galenus in Comment. in collyriis eas adhibendas esse scribit: id verò sæpius in libro de Composition. medic. sec. loca docuit non alia ratione fieri, quàm quòd nonnihil in se adstrictionis habeant. Concludeodum igitur etiam optimã aquam pluuiam adstringẽti facultate esse prædita. Postremò recentiores doctissimi viri, vt Iulius Alexandrinus libro 17. Salub. cap. 11.

B & Andreas Baccius libro primo de Thermis, capite octauo, & alij viri doctissimi, quamuis inter pluuias aquas alias aliis præstantiores censeant; omnes tamen fontanis quibuscunque etiam præstantissimis præferendas, & pręstantia, & nobilitate censent. Sed præstat verba Iulij Alexandrini apponere. Nos verò, inquit, in coocussam seruabimus Hippocraticam sententiam, aquarum omnium, quibuscunque artificij nihil adhibetur, æthere excretam, vel

C etiam cum tonitru, commeudandam, minùs iis procellosam; sed & hanc tamen, veluti ipsam quoque pluuialem, præferẽdam aliis: cisternarumque artificiis collectitiam iisdem rationibus probabimus, duntaxat ritè corriuatam, nulla immunditie, nullasque trahentem secum sordes, iisque ipsis, si quæ tamen trahuntur, repurgatam, donec naturam suam conseruatam retinuerit. Mox soluit rationes, quæ maius facessere negotium videbãtur. Primùm

D illam, quæ à propensione ad putredinem desumebatur, cùm dicit: sed vnde hoc quæso? nisi ex subtilitate partium, & tenuitate insigni, aduersantibus causis non admodum resistente, vt tenuia omnia solent, vnde facilè eam, & caloris actionem, & frigoris, vt bonitas illius argui solet, suscipere constat. Quamuis ne hæc quidem mutabilitatis facilitas semper experti soleat, vt in morbosis sorporibus visceꝝum angustia laborantibus; in quibus ob adstringen-

E tem facultatem non satis competit. Mox alteram soluit, quæ ex hac, quam nũc diximus, adstringenti facultate desumitur: quòd eam non habeat adstringentem facultatem, quæ constipationem faciat, maiorum præsertim viarum, sed quæ diffluere membrorum vires oon permittat addito robore. Quæ verò ex segnitie, & quiete proponebatur ratio postrema, ita soluitur; quòd extenuatio illa, quæ motu aquarum perenni acquiritur, longè in aqua pluuia ma-

F ior est, quòd eius materia solibus, æstuque, & caloribus maximis attenuatissima reddatur, quaotam quidem partium tenuitatem, profluentis aquæ longissimus quamuis fluxus, persussioque nunquam adipiscetur. Credunt verò receutiores viri longè doctissimi, qui & ipsi hanc amplexati sunt sententiam, omnino falsam esse, & à vero alienam Aëtij sententiã, qua in bilẽ facilè verti tradidit aquas pluuias, quòd bilis ex nimium concocto succo soleat generari, quod in aqua minimè accidere posse di-

M

cunt. Verùm multa suut, quæ, quominus hanc doctissimorum virorum sententiam recipiamus, efficiunt. Primùm, quòd ea procellosam aq iam pluuiam, quę ab Hippoc. & Galen. omnino improbatur, quæq; mala dicitur, etiã fontanæ præstantissimæ, quam optimã vbiq; Hippocr. & Galen. censent, præponat; cùm alioqui iam à nobis probatum sit, neq; excoctam esse à Sole, neq; attenuatam, neq; splendidã, sed crudam, crassam, atq; turbidam: neque inodoram, sed omnino malè olentem esse. Sed enim id licet experientia conspicere, si procellosam colligamus: quin & si eandẽ tum excolemus, tum excoquamus, neq; tenuiorem fontana fieri, neque splendidiorem, sed omnino turbidiorẽ esse, & nescio quid gustui ingratũ afferre. Cisternina præterea quæcunque etiam rıtè corriuata fuerit, cùm collecta sit ex omni aquarum genere bono, malo, & etiam omnium deterrimo, niuali, & glaciali, quomodo bonitate fontanam præstantissimam superare valeat, nõ video: neque enim video, quomodo p canales testaceoe defluens aqua mala, ad bonitatẽ tam breui defluxu reduci possit, quod ipsi asserũt: esto enim à crassis aliquibus recrementis expurgari: at quæ crassa, terrestrisq; omnino est, quomodo excoqui, aut attenuari possit, neque intelligo, neq; fieri posse credo: cùm in substantia deprauatam esse glacialem aquam, & terrestrem, crassamq; naturam assecutam esse, & iam demonstrauerimus, & in sequentibus doceat Hippoc. Præterea quomodo Galenum, cuius opinioni omnibus in rebus ipsi adhærere demonstrant, sibi hac in re conciliabũt, qui nusquam pluuialis aquæ meminit, cùm de optima aqua eligenda loquitur, sed solùm fontanæ oriẽtalis: quinimò ex professo demonstrat in lib. de Tuenda valetudine in cõfectione apomelitis se pluuiã aquam non satis commendare. Qui verò Aëtiũ reprehendit in eo, quòd facilè in bilẽ verti posse aquam pluuiam dicat, is sciat eum non ex ꝓpria sententia loqui, sed ex Ruffi antiquissimi Hippocr. expositoris, à quo etiam profitetur, se totam illam tractationem desumpsisse: neq; verò deridendus est, quòd dixerit aquam posse in bilem verti: docet enim Hippocr. 3. de Ratione victus in morb. acut. 40. aquam epotam in acutis febribus sitim non sedare, sed amarescere, q; eis sit biliosa, qui natura biliosi sunt. Loquitur verò hic secundùm expositionem Galen. de optima aqua, quæ si per vos est pluuialis, quis dubitabit sententiam Aëtij, qui ex Ruffo eam desumpsit, omnino esse eandem. quantũ ad hanc rem attinet cum illa Hippocr. loco citato. Sed quomodo bilescere dicitur, si non transmutatur, & si nondum permeauit ad epar, sed id in ventriculo statim assequitur? Certè bilescere dicitur, quemadmodum longiori oratione superiùs demonstrauimus, quòd retenta in ventriculo bile referto putredinem contrahit, tum etiam ventriculo innatat; bilis verò collecta, cũ

A leuior fit, & tenuior aquæ supernatat, & etiam commiscetur, indeque augetur materia amara, & biliosa in ventriculo, non quòd reuera in bilem sit aqua transmutata, sed quòd bili admixta quantitatem humoris flaui, & amari auxerit. Experiamur igitur nos, an aliquid in medium afferre possimus, quòd & auctoritate inter se repugnantes conciliet, & rationibus omnibus satisfaciat. Dicendum igitur est meo iudicio, aquarum arte carẽtium omnium præ-

B stantissimam esse aquam fontanam oriẽtalem iis conditionibus insignitam, quas hoc loco illi tribuit Hippocr. hæc enim est, quæ in vsum traduci potest sine coctione, alióve artificij genere, puta colatura: hæc citò hypochondria pertransit, leuisque hoc modo dicitur, hæc citò calefit, & citò refrigeratur: hæc modicam vini mixturam ferre potest: in ea legumina facilè coquuntur: ea mediocritatem illam nacta est inter teporem soluentem, & frigiditatem

C excedentem; ea tum demum ad omnia obeunda in corpore humano officia est aptissima: Si tamen sola aqua pluuia ab æthere excreta colligeretur, excolaretur, & decoqueretur, fortasse fontanam perfectione superaret: hanc enim & leuissimam, & tenuissimam, & dulcissimã statuit Hippoc. quæ tamen in vsum traduci nõ debeat, nisi arte paretur, puta colatura, aut coctione, ita vt à putredine vindicetur, alioqui & prauum odorem habet ob mixturam, & malo

D sapore prædita est. Ritè tamen parata ob eas, quas diximus, rationes principem in bonitate locum habet. Et hoc est, quod Hippocr. 6. Epidem. Sect. 4. particula 19. fortasse innuit, cùm dicit aquarum arte carentium, quæ ab æthere excreta est temporaria: neque enim dixit optimã esse, & commendandam, vt optimè annotauit Galen. in Comment. sicut cùm omnino ducit vituperandam procellosam, malam dixit; quoniam certum est ad humanum vsum pro potu,

E & eduliis parandis nisi arte paretur, etiamsi ab æthere excreta fuerit, non esse cõmendandam. Docet enim in hac particula Hippocr. aquam pluuiam secundùm hanc rationem, id est, quatenus leuissima, dulcissima, & tenuissima, optimam esse, sed non ad vsum humanum pro potu, quoniam malum odorẽ habet, & nimis admixta est, nisi arte paretur, id est decoquatur, & vindicetur à putredine. Hæc igitur aqua pluuia ab æthere excreta hoc modo parata, quas-

F cunque, etiam fontanam pręstantissimam bonitate superat. Fontana autem orientalis, & cęteris aquæ bonæ conditionibus insignita inter eas aquas, quæ in vsum humanum traducuntur pro potu, & aliis eduliis parandis nulla arte præparatæ, primum sibi locum vindicat. Procellosa autem, cùm manifestè ab Hippocrate loco citato vituperetur, tanquam mala, non est, cur cum Iulio Alexandrino, & aliis, fontanæ eam præponamus: cùm ea ex continua quadam obscura, atraque nube profluat,

profluat, quę cùm vna tota sit, neq; fulminibus
dissipatur, neque veotorum agitatione coocus
sa potest perfectionem assequi, quæ in optima
aqua reperitur, quæq; tum in temporaria, tum
in fontana, tum etiam in tonitruali reperitur.
Quæ attenuatio, & confractio, quamuis opti-
mè reperiri videatur io tonitruali, cùm dupli-
ci id ratione fiat, aut quoties inclusus ignis cō-
tinente eum nube erumpere tentans, excretus
ruptionem facit, cadentibus tum fulminibus:
aut cùm mutuo attritu colliduntur inter se ou-
bes: temporariæ tamen, & fontanæ optimæ ce
dit, quòd veluti exusta adstringentem qualita-
tem non mediocrem assequitur: quo nomine
in collyriis, & cęteris adstringentibus medica-
mentis maximè desideratur, cuius tamen qoa-
litatis ratione in quotidiano potu pluuialem
vniuersaliter vituperabant. Vnde etiam illud
colligere licet, cisterninam aquam ritè corri-
uatam fontana præstátissima multò esse in bo-
nitate, & ad vsum humanum vtilitate inferio-
rem, non modò, quòd arte careat hæc, illa arte
parata sit: sed quòd nō temporarias modò, sed
cuiuscunque generis aquas colligat, tonitrua-
les, & nimbosas, quæ tantò plures sunt, quan-
tò autumni tempore maior aquarum copia de-
pluere solet: quinimò non eæ modò colligun-
tur, sed & glaciales, & niuales, quæ omnino ab
Hippocr. taoquam pessimæ vituperātur. Quā-
uis enim per tubos fictiles rectè corriuata de-
pluta aqua aliquo modo excoletur, & depure-
tur, & in viuo sabulone resideat collecta: nun-
quam tamen, quæ mala est, quęq; omnino pes-
sima censetur, in visceribus terræ, id est, in ci-
sterna collecta ita percoqui posse crediderim,
vt perfectionem illam assequatur, quam sorti-
tur fontana bona in intimioribus terræ pene-
tralibus rectè disposita, & per longiorem terræ
tractum defluxa. Non est igitur, quòd cistemi-
nam quomodocunque rectè paratam fontanæ
orientali, & præstātissimæ in perfectione præ-
ponamus: q̃d Galenus animaduertens in tuen
dæ valetudinis præceptis tradendis, cùm eam
aquam in potum quotidianum traducendā sta
tueret, quæ quotidie ad manus haberi posset,
deplnta autē optima, & ab æthere excreta, mi-
nimè sit frequens, nec colligatur, nisi in cister-
nis, in quibus etiam excolatur genus quodcun
que aquæ pluoialis, siue ea tonitrualis sit, siue
nimbosa, siue etiam niualis, & glacialis, meri-
tò aquam fontanam orientalem omnibus bo-
nitate præstare scripsit. Hacq; etiam ratiooe se
non satis probare pluuiam aquam dixit, quòd
cisternarum aqua pluuia cùm indifferens sit, &
ex multis collectitia, non satis ab eo probare-
tur. Vnde Vlpianus dicebat; cisterna aquam vi-
uam non habet, nec causam perpetuam, sed im
bribus concipitur, ideo artem habet caosam:
fons verò aqoam viuam habet, & perpetuam
causam, quia naturam; & quantùm natura ar-
tem superat, tantùm fontana aqua cisterninam

A soperexcellit. Hac igitur posita inter depluuias
aquas distinctiooe, facilè, quæ proposita sunt
in vtranque partem, poterunt & conciliari, &
ad veritatem reduci: Hippoc. enim, cùm aquae
pluuias leuissimas, tenuissimas, dulcissimas,
& splendidissimas dicit, aut indefinitè intelli-
gendus est, vt iam superiùs docuimus, quę pro-
positiones vim babent particularium proposi-
tionum affirmantium: sicque nihil aliud sibi
volet Hippocr. quàm ex aquis pluuialibus ali-
B quas esse tales, non omnes: sicque idem erit, at-
que quod à nobis iam est propositum. Sed ta-
men seipsum infrà, id est, in hac particula expli
cat, cùm dicit, eas quidem secundùm hanc ra-
tionem optimas esse; at oon habito respectu ad
corpus humanum; tunc enim etiam tenuissi-
mæ hæ, & leuissimæ aquæ, pura temporariæ,
optimæ censendæ erunt ad vsum humanom
in potu, & eduliis parandis, si ritè decoquan-
tur, & à putredine vindicentur: alioqui malū
C odorem habent, & grauedines, & tusses, & vo-
cis grauitatem bibentibus afferunt ob mixtio-
nem. Celsus verò, cùm Hippocr. eò loci sit so-
lùm interpres, eodem modo intelligendus est.
Aut certè dicendum est, solùm in leuitate eas
aquas comparare, non autem in cæteris condi
tionibus. Oribasius autem, & qui ab eo exscri-
pserunt Paulus, & Aëtius nunquam optimam
aquam pluuiam dixerūt, aut cisterninam. Cer-
tum enim est ipsos de cisternis collecta aqua
D pluuia loqui, cùm certum sit eorum tempore
cisternarum vsum iam inoleuisse. Subdunt
postmodum, quamuis putrefiat, non proinde
tamen dicendum malas esse, cùm potredo illa
virtuti potius adscribenda sit. Vnde subdunt,
quòd aqua licet putrescat facilè, nō proptereà
dicendum, esse malam. Quia ex tenuitate par-
tium, atque varietate id accidit: quamuis ne
quidem ex hac propensione ad putredinem ar-
guenda statim sit aquæ perfectio, nisi simul ha-
E beat conditiones ab Hippocr. sparsim positas.
Quinimò Aëtius ex Ruffi seotentia non satis
eas laudauit, vt iam docuimus. Razis autem
seotentia ad verbum ex Ruffo est transcripta,
vt videre licet ex iis, quæ Oribasius, & Aëtius
ex Ruffo docuerunt. In qua etiam tractatione
longè deceptum esse superiùs docuimus, cùm
hyemales æstiuis præponat. Auicen. autem
aut de sola pluuiali æstiua optima rectè parata
intelligendus est: aut si de eis in communi lo-
F quitur, certum est ipsum pluuialem cæteris nō
præponere, sed solùm dicere eas esse ex lauda-
bilibus. Quando verò dicit; sed tamen pluuia-
li citò aduenit putredo, licet sit optima; intel-
ligēdus est, aut de temporaria sola, quæ quam-
uis optima sit, aut melior, vt ipse loquitur; ta-
men facilè putredinem contrahit, neque tamē
hoc eius aufert perfectionem. Aut certè expli-
candus est, vt & Græci scriptores, quòd dicat,
quòd qoæcunqoe aqua pluuia, etiamsi sit in-
ter eas melior, facilè putredinem contrahit.

Isaach autem cùm pluuialem aquam omnium præstantissimam dicit, nihil aliud sibi voluit, quàm inter aquas pluuias aliquam esse, quæ omnium præstantissima sit, quæ est temporaria, neque etiam simpliciter, sed si arte paretur. At non omnis; nimbosa enim deterior multò est fontana præstantiori. Prima verò ratio ex officio aquæ epotæ desumpta, quod est, vt sit vehiculum alimenti per corpus, quod pluuiali aquæ omni, tanquam tenuiori maximè conuenire videtur, tantum abest, vt nostram infringat sententiam, vt eam potiùs omnino confirmet: quis enim nesciat, si genus quodcunque aquæ pluuialis etiam optimum assumamus, nisi coctura, aut diligenti colatura pareretur, alimento per corpus, & angustissimas vias deferendo, non futurum esse commodum vehiculum: ob impuritatem enim, & terrearum materierum admixtionem potiùs officeret, & facilè in ventriculo putresceret. Reliqua autem pluuialium aquarum genera tantum abest, vt hoc commodè præstare possint, vt ob impuritatem, & adstringentem qualitatem etiam arte rectè parata omnino transitum illum effugiant: quod in contrarium concludentibus rationibus est iam assumptum: & Aëtius ex Ruffi sententia manifestum nobis facit. Vltima verò ratio quid aliud concludit, quàm temporariam aquam pluuiam omnium præstantissimam esse, si modò rectè arte paretur, non autem inter aquas arte carentes? At non concludit, pluuialium omne genus fontanas quantumuis præstantes perfectione superare. Quæ verò in aliam partem adductæ sunt rationes, & auctoritates, idem concludunt. Laudat enim Hippocrates, & tanquam optimas proponit fontanas orientales, quòd reuera maximè laudabiles sint, & inter aquas potabiles arte carentes primum locum sortitæ. Optimas autem dicit eo loci orientales illis conditionibus præditas, comparatione habita ad alias fontanas. Galeni autem auctoritas eo modo intelligenda est, quòd cùm magis in vsu essent fontanæ, quàm pluuiales, eas tanquam optimas eligit, quæ Orientem spectarent, quæque alias haberent conditiones: potissimum cùm eas proponere debeat aquas pro tuenda valetudine, quæ quotidie ad manus haberi possunt. Cùm verò pluuiales optimæ, æstiuæ, aut temporariæ, rariores sint, nec semper sint ad manus; cumque etiam, vt iam diximus, non aliter colligerentur suo tempore, quàm nostro fiat, in cisternis; cùm hæc collectitia fit ex omnis generis aqua pluuiali: meritò, pluuiali omissa, cæteris omnibus præponit aquam fontanam; cùm verò sexto Epidemiôn Section. quartæ particula decima, aquam semper elixandam docet, nisi optima fontana ex Orientem spectante loco scaturiens adsit, quam elixandam minimè esse docet, quid aliud indicat, quàm quod & nos docuimus, inter aquas

A arte non paratas fontanam aquam orientalem
omnium præstantissimam esse? non negat tamen horæam, temporariam dictam, si cocta fuerit, & probè colata, ita vt à putredine vindicetur, omnium præstantissimam esse. Non simpliciter autem affirmat, se non probare aquam pluuiam, sed in cōpositione apomelitis: quòd si etiam simpliciter negaret, id de cisternina collectitia intelligendum esset; quæ reuera fontana orientali multò est inferior. Cæterorum
B autem, & Græcorum, & Arabum auctoritates
non aliter intelligendæ sunt, quàm eo modo, quo superiores in contrarium adductas explicuimus. Prima verò ratio ex Galeni fundamentis desumpta septimo Method. meden. in quo loco damna omnia aquarum in nostro corpore frigiditati tribuit, cùm fontanam frigiditatem hanc excedentem non habere doceat decimo Method. sed mediocritatem quandam, vtique concludit fontanam orientalem omni-
C no bonam esse, & præstantissimam, non tamen
meliorem æstiua temporaria, ritè parata. Docet enim Hippoc. in hac particula, optimas esse pluuiales aquas has, modò non ita bibantur, quoniam & odorem malum habent, & raucedinem, & tusses inducunt; id verò ob frigiditatem earum insignem, & tenuitatem, qua ferire membra illa possint, vel potiùs ob terrestres partes admixtas: sed si decoquantur, frigiditas illa connata diminuetur, nec ita facilè
D ferire poterit membra illa, & terrestres partes
separantur. Neque verò concedendum est, quod in secunda ratione assumitur, aquas meliores esse, quæ arte carent, quàm quæ à natura tales sunt: videmus etiam quàmplurima ad vsum humanum inutilia esse, nisi arte parentur: videmus alia multò perfectiora, & ad hominis vsum multò commodiora arte parata. Hippocrates verò, & Galenus aquarum pluuialiũ differentias inter se comparant, & horæam ab æ-
E there excretam magis commendandam statu-
unt, quàm nimbosam. Quæ verò ratio ex iis, quæ ex Ruffo Aëtius proponit, desumitur, q. aqua pluuialis citò in bilem vertatur, tardè digeratur, tardiùs concoquatur, ægrè permeet, omnino de pluuialibus non paratis, & incoctis intelligenda est. Docuit enim Hippocrates hoc loco aquam pluuiam facilè putrescere, & extrà firmata, & intra corpus assumpta, nisi cōcoqua-
F tur; qua ratione & grauia infert accidentia, quę
omnino incommoda elixatio aufert. Alia prçtereà ratio ex munere aquarum desumpta, quod cùm sit, succum ad epar ducere, & in sanguinem versum per vniuersum corpus permeabilem reddere, id præstare non posse videtur aqua pluuialis, cùm non mediocri adstringendi facultate prædita sit, ita tollitur; quòd cùm adstringens illa qualitas necessariò in terrea consistat substantia, si ritè concoquatur, atque percoletur, certum est totam ferè ablatam iri.

Quòd

Quòd si qua remanet etiã, vt quæ in tonitruali
ex ignia frequentiori extinctione solet esse, ea
tantum abest, vt iis, qui bons corporis consti-
tutione præditi sunt, obesse posit, vt potiùs
quacunq; transieos permeauerit, præter refri-
gerandi, humectandique, quæq; hæc ipsa se-
quuntur, demendæ sitis, auferendiq; vniuerso
sæpe corpori squalotes commoda, atq; vsum,
robur addet, minimè virtute delabi permissa
ex mediocri illa adstringendi potentia. Quo-
circa & ventricuii coctionem aliis aquis me-
liùs iuuabit, & robotabit iecur, lienem, & re-
nes, vrinamque, & excrementa omnia moue-
bit. Hæc cùm paucissima sit adstringens facul-
tas in aquis horæis pluuialibua, adstrictionem
illam parere non poterit, quæ constipstionem
faciat, in cæteris autem pluuialibus secus est.
Tonitrualis enim quamuis & ipsa commen-
dands sit, & post temporariam ritè paratam, &
optimam fontanam, primum postea locum te-
neat, vnde in bene disposito corpore hæc eadẽ
commoda præstare valet: si tamen in malè af-
fecta corpora, ventriculum, & viseera meatuũ
angustia lsbotantia inciderit, facilè in corru-
ptelam trahetur, bilescet, ægreque permeabit:
adstringenti enim vi, qua pollet magia, quàm
temporaria, iofarctas iam vias, aut infarciri pa-
rataa non liberabit, auxerit potiùa. Nimbalis
autem semper improbãda est, tam in bene dis-
positis corporibus, quàm in morbosis: qua-
propter & ab Hippocr. loco citato simpliciter
mala dicta est: & hoc est, quod Ruffus apud Aë-
tiom de pluuiali aqua docuit. Cùm enim in ge-
nere de iis loqueretur, certè natora earum pro-
posita, & vtilitatibus, iocommoda quoq; debe
bat proponere. Postremum deniq; argumen-
tum, quod in vniuersum eisterninas vitupera-
bat ob earum segnitiem, diuturnamq; quietẽ,
cùm alioqui eam nos post fontanam optimã
perfectione primum locum obtinere docueri-
mus, ita dissolui poterit, quòd quæ in fontanis
attenuatio per cursum acquiritur, in pluuia a-
qua ob continuam per aëra agitationem, & per
coctionem mediis radiis Solaribus acquisitam
omnino perfectissimè assecuta est. Cùm verò
percolata sit, & ritè cortiuata, in viscerib. præ-
tereà terræ concocta hyeme, æstate aotem à fri-
gore terrę à putredine conseruata; nõ est, quòd
vitium staguantium aquarum in ea reprehen-
damus, fontanæ tamen multùm bonitate ce-
dit, si ramen illa optima sit. Concludimus igi-
tur plouialem aquam æstiuam horęam, tempo
rariam dictam, ritè patstsm per coctionem, aut
colaturam, principem locom obtinere. Verùm
quoniam hęc vix sola, sed in cisternis cum aliis
plerisq; colligitur, fontanam orientalem ex o-
ptima gleba scaturientem, & ritè defluentẽ, cę-
teris multò esse vtiliorem: quamuis cisternina
si rectè sit parata, non paruam & ipsa laudẽ me-
reatur. Hæc igitur sunt, quæ de hac controuer-
sia à nobis dici poterant. Quibus sanè etiam ef-

A ficitur, vt nullo modo probare posim Zuioge-
ri lectionem hoc loco, qui negatiuè legit hoc
modo: τοῦτα μὲν ἐκ δεῖν ἄεισα κατὰ τὸ εἰκός, quod vet
tit: Atq; hæ quidem aquæ optimæ non sunt se-
cundùm hanc rationem; quæ enim de pluuiis
aquis iam dixerat, tum prætereà tota præcedẽs
seriea verborum, qua docet, quomodo fiat plu-
uia, tum & præpositio aduersatiua immediatè
subsequens, omnino lectionis falsitatem osten
dunt. Propositum est in principio huius com-
B mentarij, Hippocratem quidem docere aquam
pluuiam decoquendam esse, alioqui & malum
odorem habet, & vocis raucedinem, & tusses,
& vocis grauitatem infert, sed non satis consta
re, an velit etiam optimas malum odorem ha-
bere, antequàm elixentur, grauiaq; ea acciden-
tia tunc etiam inferre, an potiùs cùm iam pu-
tredinem contraxerint. Vnde sequitur, dubiũ
esse, an velit omnes aquas pluuias decoquen-
das esse. Et prætereà, an etiam fontanæ ob has
C causas, vel similes, sint elixandæ. Ego certè ex
iia, quæ in hac particula proposuit, tum & ex
iis, quæ & ratio nobia ostendit, & experientia,
crediderim, non nimbosas modò, sed & toni-
truales, & etiam horæas optimas elixandas es-
se omnea: quamois enim hoc fortasse de æsti-
uis dubium esse posit, quæ satis vi radiorum
Solis excoctæ videntur, has tamẽ etiam elixan
das voluit Hippocr: postquàm enim dixit plu-
uias aquas optimas esse (quod non nisi de tem
D porariis, & æstiuis intelligi potest) statim sub-
dit: Sed opus habent, vt elixentur, & vindicen-
tur à putredine, puta colatura, aut aliis ingeni-
is; sin minùs, odorem malum, & raucedinem,
& tusses, & vocis grauitatem bibentibus infe-
runt: neq; certè præter rationem: quamuis e-
nim satis excoctæ sint, quantum ad partes a-
queas, & proptereà tenuissimæ, & splendidis-
simæ sint; cùm tamen nonnihil terrestris sub-
stantiæ semper secum admixtum habeant; ne-
E cesse est eas elixare post earum delapsum, aut
certè per fictiles canales, & spongias in bonam
cisternam corriuare. Docet verò etiam hoc ex-
perientia: si enim depluuas aquas, cuiuscunq;
tandem sint generis, colligamus, & quoquo-
modo turbulentas esse, & ingrati nescio quid
redolentes obseruamus. Quòd si etiam id non
haberent, etiam elixandæ essent, vt à putredi-
ne faciliùs vindicarentur. Sed quod maiorem
facere potest difficultatem (quod tamen sit tan
F quàm incidens) est aqua fontana. Cùm enim sa
tis in terræ penetralibus concocta videatur, at-
que per longum tractum ex arctissimis scaturi-
ginibus oriatur, quod percolationis arte factæ
locum tenet, & illam superat: cùm prætereà &
per se tenuia sit, & minùs admixta, & splendi-
da, non videtur, vt ea in potum traduci posit,
necessaria elixatio. Et docuisse visus est Galen.
Comment. 14. Sect. 6. de Morb. vulg. cùm dicit,
præparationem aquæ per coctutam, quam in
ea particula docet Hippoc. sæpiùs & ipsum fa-

cere solitum esse, cùm ægrotanti cuipiam exhibiturus erat, neq; fontis aliqua bona esset facultas: quasi vellet in cæteris omnibus cocturam conuenire, nisi adsit aqua bona fontana. Neq; certè ab re; si enim per cocturam frigiditas quędam excedens aquæ aufertur, qua crassitiem quandam sibi vendicat, & terrestres partes à tenuioribus separantur, ita vt infimas partes petant, aqua fontana, cùm iam à nobis ex Galen. statuta sit non multum in frigiditate excedēs, si bona fuerit, & orientalis, sique constat experientia, vix in illa quippiam reperiri, quod terrestre sit, cùm id tum ex arctissimis scaturiginibus retineat, tum ex defluxu subsideat, superfluum sanè videtur in illa præparatione hac vti. Quòd si quandoq; elixatione in ea etiam vtimur, id fit, vt securiùs ea in vsum veniat, separatis terrestrioribus partibus, si quę sunt, aut ex natura sua, aut per admixtionem aliarū aquarū influētium: terrestres enim particulæ minimę, & quæ sensum effugiunt, quæq; tum ob sui exilitatem, tum ob crassitiem aquarum imum petere non possunt, per cocturam rarefactis partibus aqueis facilimè descendunt. Elixari igitur debent pluuiales omnes aquæ, & cæteræ omnes fluuiales, puteales, & fontanæ minùs bonæ, si commodè, & citra noxam in vsum humanum traduci debēt: & quamuis fontanæ orientales suis insignitæ dotibus sine elixatione assumi commodè possint, etiam ab ægrotantib. corporibus, si tamen etiā illis leuis addatur coctura, securior erit earum vsus: si tamen modus adhibeatur, qui maiorem, minoremq; malitiā, indiciisq; suis, magis, minúsve manifestam cocturę semper æquaturus sit, aut etiam notis interdum nullis manifestam, securum nobis potum sit præbiturus. Atq; hoc modo Plinij pulcherrimam sententiam approbabimus asserentis omnem aquam decoctam vtiliorē esse: Subdit: conuenit sanè, vel quæ optima etiam apparuerit, vt cocturæ alicui subiiciamus, non quidē tam excoquentes, vt apertè vitiosas, sed leuicula quadam coctione castigantes. At enim docet Auicen. aliquos fuisse, qui coquendę aquæ hūc modum vituperauerunt, veriti, ne, quod tenue est, ex decoctione abeat, crasso remanēte: quod in plerisque, quæ coquuntur, accidere docebat Aristot. 4. Meteor. omnia, quæ coquuntur, per cocturam crassiora euadere: atqui absurdū est hac in re dubitare: impropriè enim hæc coctio dicitur, sed elixatio quædam potiùs dici potest metaphorica, vt ibidē docet Aristot. cùm simplicium sit hæc passio: coctio autem, siue elixatio vera, mixtorum sit passio, vt ad mediocritatem reduci possint: aqua verò cùm tenuis sit, & quasi simplex elementum, potiùs euaporabit tota, quàm corpus decocta contrahat, densetúrve: quod in multis aliis euenire videmus, quorum crassior est, compactior, & magis terrestris substātia: tenue enim actione ignis subditi continuò euaporare solet, crassiori subsidente materia, magisq; actioni caloris resistente. At in aqua tenue non est, quod exhalat tūc, sed tota est aquæ substantia, q̄ in aërem abiens absumitur, abitura ita vniuersa, si decoctio pergat. Quamuis autem terrestres aliquæ particulæ in omnibus aquis plus minùs insint, eæ tamen non sunt aptæ aquam crassiorem per cocturam efficere, sed ob calorem subsidunt, attenuatis magis partib⁹, & rarefacta magis per calorem materia. Et hoc est, quod docuit Aristot. 4. Meteor. de aquæ concretione, quæ solo frigore fit, quòd actione caloris crassescere nequeat. His igitur expositis, manifesta fit Hippocr. intentio in hac particula: quæ est, aquas pluuiales optimas esse, id est, in genere pluuialium aliquas reperiri, quæ omnino cæteras bonitate superant, quales sunt, quæ in æstate depluunt horææ dictæ, siue temporariæ, quæ tamen in vsum cōmodè traduci non possunt, nisi priùs decoquantur, & à putredine vindicētur: alioqui si ante debitam præparationem bibantur, & malum odorem habent, & præterea raucedinē, & tusses (sic enim ex Oribasio supplendum esse duximus) & vocis grauitatē inferunt: non ob putredinem iam contractam, vt aliqui sentiunt: si enim ita bibantur incorruptæ, modò non sint aut decoctę, aut ritè per tubos fictiles expurgatæ, & odorem malum habent, vt quilibet in aqua statiua depluta, potissimum æstatis parte, in qua optimam pluere dicebamus, percipere sensu poterit; & grauitatem vocis, & raucedinem, & tusses inferunt: ob impuritatem enim earum læduntur, & spiritualia membra, guttur, & fauces, & naturalia, vnde mox caput inficitur, & debilitatur cerebrum, ex quo magnus fit prouentus excrementorum in capite, quæ dum in partes infernas per fauces distillant, ea pariunt accidentia.

XXXIV.

Τὰ δὲ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων, πονηρὰ πάντα. ὁκόταν γὰρ ἅπαξ παγῇ, οὐκ ἔτι ἐς τὴν ἀρχαίην φύσιν καθίσταται, ἀλλὰ τὸ μὲν αὐτέου λαμπρὸν καὶ κοῦφον, καὶ γλυκὺ ἐκκρίνεται, καὶ ἀφανίζεται. τὸ δὲ θολωδέστατον καὶ σταθμωδέστατον λείπεται.

Quæ verò ex niue, & glacie fiunt, omnes malæ. Cùm enim semel concreta fuerint, non amplius in pristinam naturam restituuntur. Sed, quod quidem in ipsa clarum, & leue, & dulce est, exprimitur, & disperditur: quod verò turbidissimum, & ponderosissimum, relinquitur.

Cùm de aquarum eius generis, quę in sublimi fiunt, natura tractationē institueret, docuissetque pluuiales optimas esse, quòd leuissimæ sint, splendidissimæ, tenuissimæ, & dulcissimæ, cùm niuales, & huiusmodi aquarum genera etiam ex eadem materia sursum eleuata generentur, ne quis existimaret eas etiam eadem ratione optimas esse; statim subintulit, eas om

nes

nes malas esse, quæ ex niue fiunt. Per dictionẽ autem hanc χιόνος, nõ niuem modò intelligit, sed & pruinam, & rorem. Per κρυστάλλων autem, quamuis glaciem interprætati sumus, crediderim tamen potissimum intelligere glaciem in sublimi genitam, quæ χάλαζα, nobis grando dicitur. Sic enim etiam eam statuit Aristot. 1. Meteorolog. cùm dicit, ἔστι μὲν γὰρ ἡ χάλαζα κρύσταλλος, quamuis & hoc idẽ alteri aquæ ex inferna glacie liquefacta conueniat, quæ enim ex niuibus fit, eo nomine primùm vituperari debet, quòd ex congelati vaporis materia, antequàm in aquam vertatur, generetur, & ideo flatulentissima est ob vaporosam materiam, & totam spumeam. Accedit, quòd cùm congelata sit, maximè vbi iam diutiùs defluxa resederit, easdem propemodum patitur difficultates, quas in vera glaciali reperiri docebimus. In pruina etiam liquefacta hoc idem vitium, & etiã multò magis licet conspicere, quòd in ea non tam altè eleuentur vapores; quocirca nec ita puri, sed terrestres admodum esse solent. Hoc idem vitium & in aqua ex rore collecta esse solet: quamuis enim non ita flatulenta esse possit, ob exiguũ autem vaporum ascensum, cùm impurior, & terrestris remaneat, si sæpius in potum assumatur, scabiem etiam de Plinij sententia generabit. In grandinis autem aqua cùm hæc eadem omnia reperiãtur, impura satis materia, minùs elaborata, & terrenis sordibus, quòd non multùm altè eleuata sit, multùm inquinata, nocentissima omnium erit, & propè pestilens. Quinne ob hanc quidem causam, sed etiam ob eam, quam hoc loco omni glaciei communem facit Hippocr. euaporatis enim, expressisq; à frigore tenuissimis, humidisq;, partibus insigni frigiditate omnino corpori humano inimica remanente, cũ multis terrestribus partibus necesse est totam ferè aquæ naturam corrumpi. Vnde congelatio aquæ passio quædam est, atque excessus apud Aristot. quæ Alexandro Aphrodisiensi primo Natur. quæst. cap. 6. aquæ etiam corruptio dicitur: cùm quærit, cur si magis aqua per frigidum, quàm per humidum est, eius quidem mutatio ex frigido in calidum nõ corrumpit ipsam: Ex humido verò in solidum, puta in glaciem corrumpit. Malæ igitur hæ omnes sunt, quòd etiam teste Galeno 3. de Ratione victus in morbis acutis concoctionem impediant, vrinam cohibeant, thoraci, pulmonibus, & ventriculo aduersentur, neruos multifariam lędant, conuulsiones, flatus, cruditates, & pleuritides gignãt. Quocirca in huius libri postrema sectione de Scytharum gente, victu, & moribus agẽs, & in specie de iis, qui Nomades dicuntur, eos sæpius in potu niuales aquas assumere scripsit Hippocr. atque eosdem plurib. morbis laborare scribit, & iis potissimum, qui ex superflua humiditate solent prouenire. Dicit enim, aquas bibere à niuibus, & glacie solutas, &c. Subdit; Propter quas causas formæ

A eorum sunt crassæ, & carnosæ: iuncturæ autem humidæ, & inefficaces; ventriculiq; humidi omnes, &c. quod etiam facilè colligere quilibet potest ex iis, quæ ab eodem Hippocr. scripta sunt de excedentis frigiditatis excessu, qualis est in niue, & glacie lib. 5. Aphoris. 24. & 3. Sect. 6. lib. Epidem. part. 14. vbi dicit: frigida, qualis est nix, & glacies, pectori inimica, tusses mouent, & sanguinem, & distillationes.

B XXXV.

Γνώσῃ δὲ ἂν ὧδε. εἰ γὰρ βούλει, ὅταν ᾖ χειμῶνες, ἀγγεῖον μέτρῳ ἐγχέας ὕδωρ, θεῖναι ἐς τὴν αἰθρίην, ἵνα πήξεται μάλιστα. ἔπειτα τῇ ὑστεραίῃ ἐσενεγκὼν ἐς ἀλέαν, ὅπου χαλάσει μάλιστα ὁ παγετός. ὁκόταν δὲ λυθῇ, ἀναμετρεῖν τὸ ὕδωρ, εὑρήσεις ἔλασσον συχνῷ. τοῦτο τεκμήριον, ὅτι ὑπὸ τῆς πήξιος ἀφανίζεται καὶ ἀναξηραίνεται τὸ κουφότατον καὶ λεπτότατον, οὐ γὰρ τὸ βαρύτατον καὶ παχύτατον. οὐ γὰρ
C ἂν δύναιτο. ταύτῃ οὖν νομίζω πονηρότατα ταῦτα τὰ ὕδατα εἶναι τὰ ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλου, καὶ τὰ τουτέοισιν ἑπόμενα πρὸς ἅπαντα χρήματα. περὶ μὲν οὖν ὀμβρίων ὑδάτων, καὶ τῶν ἀπὸ χιόνος καὶ κρυστάλλων, οὕτως ἔχει.

Cognosces verò hoc modo. Si enim volueris hyemis tempore vasculũ certa mensura sub dio ponere, vt cõgeletur maximè, deinde die sequenti in locum calidum introductum sinere, quò ma-
D *ximè liquescat glacies: Cùm verò liquefacta fuerit, aquam remetiri, inuenies eam multò pauciorem: hoc signum est, quod à congelatione disperditur, & exiccatur, quod leuissimum est, & tenuissimum, non verò, quod grauissimum, & crassissimum existit: non enim disperdi potest. Hac igitur ratione pessimas has aquas esse censeo, quæ sunt ex niue, & glacie, & huiusmodi alias omnes iis similes. Atq; quidem de pluviali-*
E *bus aquis, & quæ ex niue, & glacie fiunt, sic res se habet.*

Probãt, quod in superiori particula dixerat, experimento satis manifesto: dixerat enim, aquas ex glacie liquefacta, & niue pductas, pessimas esse, quòd crassiores sint, deperdita, & expressa parte tenuiori, & dulciori: nunc id pbat experimento, quòd videamus nõ eandem esse aquæ quantitatem post glaciẽ liquefactã, quæ erat antequàm congelasceret. Verùm est,
F quod difficultatem faciat non mediocrem Aristot. auctoritas 4. Meteor. vbi de concretione verba facit: Docet enim concretionem omnẽ aut à calore fieri, aut à frigore; sed non omnia ab iis duabus causis concrescere posse; aqua enim à calore non concrescit, quòd ea concreta caloris aduentu potiùs liquescat: quæ verò calore liquescunt, frigore concreta sunt. idem enim eidem per idem contrarium esse non potest. Frigore igitur solo, inquit, aqua cõcrescere potest. Sed quoniã videbat omnia ferè, quæ

concreſcunt, craſsiora reddi, vt videmus in pulmentis, & quibuſcunq; admixtis ex aqueis, & terreis partibus decoctis, & tandem ad concretionis terminum reductis ſimul craſsitiem adeſſe, vt videre eſt in luto à frigore concreto: adeſt enim ſemper coniuncta craſsities concretioni partim eodẽ modo, partim diuerſo. Nam calore vaporem educente ſiccum redditur, & ſubinde craſſum, & concretum. Frigore verò calorem extrudente humoris in vaporem ſecretio ſequitur. Vnde, inquit, quæ calore concreſcunt, frigore ſoluuntur, & quæ frigore congelantur, calore funduntur. Quapropter, inquit, ex mixtis craſſeſcunt igne, quæ plus habent aquæ, quàm terræ: concreſcũt autem duntaxat, quæ plus habẽt terræ, vt lapides, fictilia, ſal, &c. Pòſt concludit aquam, & aquea quæcunq; frigore ſolo concreſcere, at nullo modo craſſeſcere poſſe: & reddit rationem, craſsities enim, inquit, fit, cùm humore recedente, id, quod ſiccũ eſt, denſatur: aqua autem vna ex humidis cùm ſit, nõ poteſt craſſeſcere. Quomodo igitur Hippocr. hoc loco cenſuit aquam glaciatam craſſiorem reddi expreſſa parte ſubtiliori, craſsiori, & grauiori remanente? Anne dicendum eſt, Ariſtot. cùm negat aquam, & aquea craſſeſcere poſſe in concretione, intelligere, non eum gradum aſſequi poſſe aquam, & alia, vt eò craſſa dici poſsint. Craſſeſcere enim res tum verè dicũtur, cùm, humido recedẽte, id, quod ſiccum eſt, denſatur. Hæc verò ſola vera craſsities dici poteſt, quæ etiam mixtorum peculiaris eſſe ſolet. Hanc aqua, & aquea quæcunque, cùm concreſcunt, nunquam aſſequi poſſunt, quòd nullas habent in ſe, aut ne memoratu quidem dignas partes ſiccas, quæ denſari poſsint; at non negauerit in aqua, & aqueis poſſe induci ex concretione craſsitiem, quæ eius non ſit generis, ſed leuem potiùs craſsitiem quandam, quàm minorem potiùs tenuitatem. Dicemus, non ex ſiccis partibus condenſatis, ſed ſubtiliorib. partibus expreſsis, & craſsioribus remanentibus, imò quaſi corruptis: docet enim Ariſtot. frigus coagulare, & concretionem facere exiccando, caloris expreſsione, qui humorẽ ſecum elicit, non quidem totum, ſed ſolùm partem. Reſiduum frigore quodammodo ligatur, & cùm calor rurſus accedit, iterum ſoluitur. Subdit: Craſſitiem etiam affert aërem in aquam mutando. Ex quibus verbis patet tandem, quamuis ſuperiùs negauerit aquam ex concretione craſſeſcere, ſtatim oſtendere, ſe non omnimodam craſſitiem ab aqua congelata auferre, ſed eam ſolũ, quæ mixtorum peculiaris eſt, quæq; craſsities verè dicitur. Nam concedit congelationem in aqua fieri caloris expreſsione: caloris aũt proprium eſt tenuiores res reddere. Et prætereà, ſi frigore concretionem operante, aër in aquam mutatur, concedit vtiq; etiam in congelatione aquam, quæ in ſe nonnihil aëris habebat, & proinde ſubtilior erat, ſubinde expreſſo aëre,

A & in aquam verſo craſſeſcere hoc genere craſsitiei, cuius hoc loco meminit Hippocr. hocque modo videtur Hippocr. à calumnia vindicari poſſe, & in hoc Ariſtot. ab eo, à quo tam multa erat mutuatus, non diſſentire.

XXXVI.

Λιθιῶσι δὲ μάλιστα ἄνθρωποι, καὶ ὑπὸ νεφριτίδων καὶ στραγγουρίης ἁλίσκονται, καὶ ἰσχιάδων, καὶ κῆλαι γίνονται, ὅκε ὕδατα πίνουσι παντοδαπώτατα· B καὶ ἀπὸ ποταμῶν μεγάλων, εἰς οὓς ποταμοὺς ἕτεροι ἐμβάλλουσι, καὶ ἀπὸ λίμνης, εἰς ἣν ῥεύματα πολλὰ καὶ παντοδαπὰ ἀφικνεῦνται.

Calculo verò afficiuntur homines, & renum affectionibus, & vrinæ ſtillicidio, & coxendicũ morbo: & herniæ generantur, vbi aquas cuiuſcunq; generis bibunt: & de fluminibus magnis, in quæ flumina diuerſi generis influũt, & de ſtagno, in quod fluxiones multæ, & omnis generis C deueniunt.

Docuerat ſuperiùs aquarũ in potu eum debere eſſe vſum, vt qui morbi gratia equã in potu aſſumere voluerit, eam, quæ optima ſit, eligat: qui verò ſanus fuerit, & robuſtis viribus, nullum diſcrimen faciat, ſed eam, quæ præſens ſit, modò vitiata nõ fuerit, aut corrupta, etiam ſi non fuerit vndequaq; perfecta, bibere debet; ne verò quiſpiam arbitraretur, ſanum, & robu- D ſtum debere in vſu aquarum etiam imperfectarum diutius perſeuerare ob eam regulam, docet hæc particula non debere ſanum, & bene valens corpus in potu quotidiano aquas cuiuſcunque generis, crudas, craſſas, duras, limoſas, puteales, pluuiales qualcunq;, aut etiã ſtagnantes aſſumere, alioqui neceſſe eſt tractu temporis morbos, quorum ſuperiùs habita eſt mẽtio, incurrant. Quemadmodum enim Celſus j. lib. ſuæ medic. ſanum corpus certis ſe legibus ſub- E iicere non debere docebat, ſed in aliquib. quandoq; excedere, non tamen hac in re perſeuerandum cẽſet, neq; quilibet hoc periclitari debet: ſed qui ſanus eſt, & bene valet. Ita pariter in aquæ potu, quamuis qui ſanus, & bene valet, eã, quæ eſt ad manus, bibere debet, non tamen in malis aquis bibẽdis debet perſeuerare, alioquĩ in morbos eos incideret, de quibus in hac particula fit mentio. Inquit igitur, eos, qui cuiuſcunque generis aquas in potum quotidianum F aſſumunt, multis, & variis morborum generibus corripi.

Calculo.] In multis noſtri corporis partibus obſeruatum eſt, calculos generari poſſe, at hoc loco cùm calculo laborare dixit, crediderim intellexiſſe calculos veſicæ, & renum: niſi etiã potiùs calculos renum incluſiſſe dixerimus in ſequenti dictione, nephritide: quod fortaſſe etiam eſt veriſimilius: nam cùm infrà modũ generationis calculi tradit, de veſicæ calculo potiùs agere videtur. Sed eſto, ponamus vtrunq; genus

genus calculi intelligere; cùm eandẽ fermè habeant causam efficientem, & materialem. Certum enim est vel ex iis, quæ ab Hippoc. dicuntur in sequentibus, materiam crassam, terream, & multam aggregari primò debere in vnum in vesica, aut renibus, cuius pars intima calore cõcrescit, tandemq;, si nõ expellatur, tenuiori parte consumpta vi caloris in lapillum concrescere: Hinc si in vesica fuerit, voluitur ab vrina, & aliquid sibi semper adiungit, & sic augetur, vt apertis admodum verbis nos docuit Galen. 3. in 6. de Morb. vulg. Comment. 15. & post eum Alex. Tral. lib. 9. cap. 7. qui igitur citra delectũ modò aquas subsalsas, nunc dulces, nunc claras, nunc turbidas, aliquando crudas, & duras, aliquando coctas biberit, earum vsu & concoctio perturbatur, & viæ obstruũtur, & calor accenditur, & tandẽ corpus pituitosis excrementis refertum redditur. Quid igitur mirum, si talia aquarum impuritas materiam crassam generans, & viscosum humorem suppeditans, calculis generandis non paruam præbeat occasionẽ? Sed de iis postea.

Et renum affectionibus] Habet *τῶν νεφριτικῶν*, quo nomine quamuis primò, & principaliter significari soleat renum calculus, vt docet auctor lib. de Affectorum renum dignot. & cur. tamen communiori significatione hic eo vsus est: & propterea in plurali numero posuit. Omnes igitur ferè renum affectiones significat, calculũ, inflammationem, obstructionem, exulcerationem, scirrhum, & id genus alia. Vitiosis enim aquis epotis, & crassioribus, aut subsalsis, cùm tandem omnes per renes ferantur, crassis genitis vrinis obstructio generatur, ex qua & abscessus, & subinde exulcerationes facilimè generari possunt: quin & scirrhi, & alij affectus similes.

Καὶ στραγγουρίης, id est, *& vrinæ stillicidio.*] Affectio hæc est, cùm ante tempus ad excretionem stimulator vesica, & sæpe, sed parum excernit, vt optimè nos docuit Galen. 6. de Locis Patient. cap. 3. & 4. vnde in Comment. 48. septimæ Sectionis Aphor. stranguriam vrinæ stillatim exeuntis emissionem significare, vel ex ipsa vi vocabuli posse facilè cognosci: Sicut *δυσουρίαν*, mingendi difficultatem, aut etiam mictionem, quę fit cum dolore, significare dixit. Vtrunq; morbum optimè expressit Cato lib. de Re rustic. cap. 156. cùm ait: Nunc de iis, quibus ægrè lotiũ it, quibusq; substillum est. Est igitur symptoma excretionis in vesica deprauatæ, cùm nimirum vrina non pro consuetudine redditur, sed paulatim, & guttatim distillat, assiduaq; est ad meiendum proritatio. Hic fortasse Hippoc. vtranque illam vesicæ passionem intelligit: cùm enim tum difficultate, & dolore quispiã ad meiendum incitatur, stillatim etiã vrina solet per compressionẽ exprimi. Id verò vel vrinæ mordentis acrimonia, vel retentricis facultatis imbecillitate, quę minimo etiam onere grauatur,

A & ad expulsionem insurgit, fieri solet: quod de vera stranguria docebat Galen. in Commẽt. 48. septimę Sect. Aphor. vel ex inflammatione, vlcere, erisypelate, abscessu, spiritu flatuoso; quod de dysuria potissimum etiam ibidem intelligebat Galen. Cùm igitur iis, qui generis cuiuscunque aquas assumũt, easdem & per renes, & per vesicam, & percolari, & deferri necesse sit, cùm & ob crassitiem diutius in vesica retineantur, vnde acredinem quandam sibi acquirunt, & bi

B lis, pituitæue salsæ copiam aliquam secum inuehãt, aut etiam puris ex renibus excreti, mordicatione facta sępius ad excretionem vesicam insurgere necesse est: quin & alia frequentior fortasse causa adesse potest, quæ est retentricis facultatis in vesica imbecillitas: ex crudarum enim aquarum continuo potu intemperies frigida in vesica contrahi potest, cuius ratione potissimum debilitari solet retentrix facultas. Calidior tamen etiam, quàm par sit, intemperies

C ex subsalsarum, & medicatarum aquarum frequentiori haustu contracta, hoc quandoq; efficere poterit. Animaduertendum autem est Alemanum expositorem hoc loco longè deceptũ esse, cùm reddit causam huius passionis stillicidij vrinæ: dicit enim in iis aduenire, qui aquas cuiuscunq; generis bibere solent, hanc affectionem, non tanquàm ex iis, quæ principales sunt, sed tanquã ex dependentib. à superiùs dictis: inquit enim: Rectè igitur Hippoc. ait, ex

D renum affectionibus vrinæ stillicidium aduenire: nam renibus suppuratis pus per vrinam euacuatur, quod sua acritudine mordens vesicam mouet ad excretionem. Quasi verò Hippocr. vrinæ stillicidium nõ seiunxerit à renum passionibus, neq; eius fecerit mentionem, tanquàm dependẽtis ex affectione renum, sed potiùs tanquam passionis vesicæ propriæ.

Et coxendicũ morbo] Sedẽ habet hic morb⁹ in articulo, quo femoris caput in coxendicem inse-

E ritur, vel altiùs ad summam narem, qua nerui à lumbis, & ab osse sacro emergentes feruntur in crura, & tunc dolor atrox non in sola est coxendice, sed in femur quoq;, & in suram ipsam, & in extremum quoq; pedem porrigitur, quocunq; nimirum ab affecta coxendice deductus neru⁹ pertingit. Cur igitur ex indiscreto aquarum vsu hic accidat morbus, in causa est, & pituitæ generatio ex huiusmodi aquarũ vsu maximè genita, atque renum cum coxis maxima

F societas. Vasa siquidem spinæ adiacentia renibus, cũ cruribus non paruam habent commonionem. Inseruntur præterea Galen. etiam 5. de Vsu part. teste, renibus maximæ arteriæ, & venæ vasa, quorum vtrunq; super spinam tendens, bifariam scissum ad crura vsq; porrigitur. Vel etiam cùm consensus sit vnus nostri corporis, & omnia consentientia, grauioribus excrementis à renibus excretis ad coxendicem, morbum hunc fieri verisimile est. Docuimus autẽ iam sępius in huiusmodi aquæ vsu renes affici-

Et herniæ generantur.) Iam superiùs docuimus, quomodo, & quales herniæ ex crudarū aquarum vsu generari possint. *Et de fluminibus magnis, in quæ flumina alterius generis influunt.*) Inter aquas, quæ prædictos affectus epotæ indifferenter inferre solēt, aquas magnorum fluminum primò ponit: neq; tamen simpliciter eas vituperat, siquidem Nili fluuij maximi aquam, & Historici, & Medici summis laudibus extulerunt, sed solùm eorum, qui diuersi generis aquas, & alia flumina excipiunt: quod experientia omnib. confirmari potest. Eridani enim aqua maximi Italiæ fluminis, cùm nulli claritate inferior dicatur, si resederit, cruditatis tamen vitio maximè vituperatur, quòd potissimum liquatas ab inaccessis Alpibus niues toto anno recipiat. Tum prætereà quòd per obscuras vallium cautes, infinitis hinc inde riuulis dilapsus, mox ob sinuosas flexuras in longa planitie nō adeò velox assiduo Solis calori subiacens necessariò crassescat. Accedit (quod ad hunc Hippocr. locum facit) quòd eius bonitatem, si qua in ipso esse potest, corrumpit multarum diuersi generis aquarum cum eo mixtura: non amnes enim modò Alpinos, & Apenninos nauigabiles, & inaccessos capit, sed immēsos quoq; lacus, Verbanum, Larium, Benacum, & lacunarum impuratum alias infinitas propemodum effusiones, Monatij, Gauirarij, Teruatij, Mantuæ paludes, & alias tum demum totius ferè Galliç Cisalpinæ aquas cuiuscunque generis, vnde eius bonitas necessariò contaminatur. Hæc verò vitia cùm plerisq; magnis fluminibus accidant, concludi posse videtur, rarissimas reperiri fluuiales aquas in potu vtiles. Meritò igitur Auerroës in Comment. 130. primi Tract. primæ partis Canticæ Auicen. reprehendit & Auicen. & eorum opinionem, qui aquas magnorum fluminum non solùm non vituperauerunt, sed potiùs & magnis laudibus extulerunt, & cæteris bonitate præstare crediderunt. Hoc enim & Hippoc. & Galeni auctoritati aduersari scribit, & rationi: eam autem adducit eo loco rationē, quam hic Hippocr. apposuit, quòd ex multis, variisq; aquarum generibus sit coaceruata. Aliqui tamen reperiūtur, qui ab hac Hippocr. regula excipi possunt, quorum potissimum exēplum esse poterit Nilus, in quo perfectissimæ aquarum notæ reperiūtur, nec immeritò. Cùm enim maxim⁹ sit, ita vt vbi totus incurrit, plus decem millia passuum latitudine existat, nullibi ferè minus tribus millib⁹, assiduis illius plagæ caloribus, non modò non exiccatur, sed potiùs concoquitur, attenuatur, & dulcescit. Deinde cùm neq; niualibus aquis, aut adulterinis aliis alluuionibus contamninetur, suam perpetuò seruat perfectionem: quòd si quas, vt quæ orientali situ circa æquinoctialem coniunguntur, aquas suscipit, certum est, eas esse & genuinas, & viuas perpetuò: suscipit etiam largissimas pluuias certo quodam tempore, quæ potiùs eius perfectionē adaugent: accedit velox, præcepsq; eius motus, cuius vehementia, & radiorum æstu frigiditas, si qua est, retunditur, & crassities refraugitur: magna autem sua moles impedit, quominùs aut salsedinem contrahat, aut in aliam naturam ex influxu aliarū, si quæ fortè malæ influerent, degeneret.

XXXVII.

Καὶ ὁκόσοι ὕδασιν ἐπακτοῖσιν χρέονται, διὰ μακρῶν ἀγομένοισι, καὶ μὴ ἐκ βραχέος. οὐ γὰρ οἷόν τε ἕτερον ἑτέρῳ ἐοικέναι ὕδωρ, ἀλλὰ τὰ μὲν γλυκέα εἶναι, τὰ δὲ ἁλυκά τε καὶ στυπτηριώδεα, τὰ δὲ ἀπὸ θερμῶν ῥέειν. ξυμμισγόμενα δὲ ταῦτα ἐς ταὐτὸν, ἀλλήλοισι στασιάζει, καὶ κρατέει αἰεὶ τὸ ἰσχυρότατον. ἰσχύει δὲ οὐκ αἰεὶ ταὐτὸ, ἀλλ᾽ ἄλλοτε ἄλλο.

Et qui aquis aduectitiis ex longinquo allatis, non verò ex propinquo vtuntur: non enim fieri potest, alteram alteri aquam similem esse, sed alia quidem dulces sunt, aliæ salsæ, & aluminosæ, aliæ ex calidis fluunt: ea verò inter se simul admixtæ dissident, & quæ fortissima est, vincit. Præualet autem nō semper eadem, sed aliàs alia.

Prosequitur Hippocr. quod iam aggressus erat, recensere aquas, quæ indifferēter epotæ varios illos morbos inferre solent, atq; de importatis aquis agit, & de iis, qui iis vtuntur: Hosq; his morbis, quorum iam fecerat mentionem, corripi facilè persuadet, potissimum si ex longinquioribus partibus inuehuntur. Id verò duplici ratione accidit; primùm quòd longiori interuallo translatæ, debiliores redduntur, & languescunt, & sæpenumerò corrumpūtur: maximè cùm in capacib. vasis deferri vix possint, in quibus fortasse magis & vires suas integras retinere, & magis putredini resistere possent. Secundò quòd qui aquas inuehunt, nō semper eiusdem generis assumūt, sed modò fluuiales, modò puteales, modò fontanas: quinimò dulcibus, & bonis quandoq; diuēditis, aut ex parte haustis, quas ad manus habēt, etiam prauas admiscere solent. Sicut in nostris regionib. de vino conuectō licet cōspicere. Vnde etiam qui aquas inuehunt, loca capacia habere par est, in quibus aquas reponant: hæ verò cùm diuerso tempore aggregentur, & ex aquis cuiuscunq; generis, & bonæ malis miscētur, & quæ in maiori est quantitate, cæteris præualens cæteras in sui naturam trahit. Præualet autem sæpe deterior, vtpote quę & durior, & crassior, tenuior autem, & dulcior ob tenuitatem ad repugnandum se exhibet inualida. Tutius igitur erit sępenumerò puteali bona præsenti vti, quàm fontana etiam electissima inuecta, cùm illa coctione ad perfectionem quandam reduci possit; huius autem vitia vix ingenio humano corrigi queunt. Potissimū cùm dulcis aqua, & tenuis inuecta, & in vitrinis cōseruata, vix citra putredinem p longū tēporis spatiū cōseruari possit.

Καὶ

XXXIIX.

Καὶ τὰ πνεύματα, τῷ μὲν γὰρ βορέης τὴν ἰσχὺν παρέχεται, τῷ δὲ ὁ νότος, καὶ τῶν λοιπῶν πέρι ωὑτὸς λόγος. ὑφίστασθαι οὖν τοῖσι τοιουτοτρόποισιν ἀνάγκη ἐν τοῖς ἀγγείοις ἰλὺν καὶ ψάμμον, καὶ ἀπὸ τούτων πινομένων τὰ νοσήματα γίνεται τὰ προειρημένα.

Et ex ventis, alij quidem robur exhibet Boreas, alij Auster; & de reliquis eadem est ratio. Talibus igitur necesse est limum, & arenam in vasis subsidere, & ab iis epotis morbos praedictos generari.

Quemadmodum ventorum diuersitas in aquis, dum naturalem alueum sortiuntur, varios, & diuersos parit effectus pro varia etiam aquarum natura, ita extra alueos maiorem sentiunt mutationem ex iisdem: quemadmodum enim flante Borea putealis aqua magis concoquitur, incluso magis in visceribus terrae calore, cuius ope aquae crudiores magis elixantur, quae contrà flante Austro magis apertis terrae poris suam seruant naturam: fluuiales, & ventis in suis alueis expositas dulces, crudiores magis reddit Boreas, quae flante Austro fortasse maturantur magis: extra alueum dulces flante Borea magis conseruantur ob innatam venae frigiditatem, qua aquam à putredine vindicat: cùm alioqui calidae, & medicatae aquae Borea flante magis amittant propriam naturam, at è contra flante Austro calidae conseruantur, dulces verò notam putredinis contrahũt. Concludit tandem quod ab initio proposuerat, ex potu huiusmodi aquarum indifferenti necesse esse morbos huiusmodi generari. Quòd crassiores cùm sint, limum, & arenam secum habent, quas res in repositione deponere in vasis videmus: quare si potenrut, easdem necessatiò etiam in nostro corpore deponẽt, potissimum in iis partibus ad eas recipiendas à natura dispositis, quales sunt renes & vesica, quas particulas in huiusmodi vsu potissimum laborare docuit: sed quomodo hoc fiat, iam statim ostendet, cùm dicit.

XXXIX.

Ὅτι δὲ οὐχ ἅπασιν, ἑξῆς φράσω. ὁκόσων μὲν ἥ τε κοιλίη, εὔροός τε καὶ ὑγιηρής ἐστι, καὶ ἡ κύστις μὴ πυρετώδης, μηδὲ ὁ στόμαχος τῆς κύστιος ξυμπέφρακται λίην, οὗτοι μὲν διουρέουσι ῥηϊδίως καὶ ἐν τῇ κύστει οὐδὲν ξυστρέφεται. ὁκόσων δὲ αὖ ἡ κοιλίη πυρετώδης ᾖ, ἀνάγκη καὶ τὴν κύστιν ταὐτὸ πάσχειν. ὁκόταν γὰρ θερμανθῇ μᾶλλον τῆς φύσιος, ἐφλέγμηνεν αὐτῆς ὁ στόμαχος.

Quod autem non omnibus, deinceps docebo. Quorum quidem aluus fluida, & sana est, & vesica non ardens, neque verò stomachus vesicae valdè obstructus est, ij quidem facilè vrinam
A *expellunt, & in vesica nihil congregatur. Cùm verò aluus feruida fuerit, necesse est & vesicã idem pati. Cùm enim magis, quàm pro natura, fuerit calefacta, inflammatur ipsius stomachus.*

Ne quis fortasse Hippocratem aut contradictionis argueret, aut obliuionis, quòd priùs dixerit, debere eum, qui sanus, & valens corpore fuerit, aquam quamcunque quae ad manus fuerit, cùm opus est, bibere, in proxima
B autem particula docuerit, multas noxas corporibus accidere ex indiscreto quarumcunq; aquarum potu, ne, inquam, aliquis dixerit priorem sententiam à praeceptis medicinae ebhorrere, se ipsum explicat in hac particula, docens eos, qui sani sunt, & robusto omnino corpore, id est, qui aluum omnino lubricam habẽt, quique in vesica, aut etiam in renibus non habuerint potissimam causam efficientem lapilli, calorem scilicet vehementem, eos non laborare
C iis affectibus, etiamsi omnigenas aquas biberint. Docuimus enim libro superiori ex Hippocratis sententia, eos, quibus fluidae alui fuerint, non ita facilè morbis corripi posse. Quod Auenzoar in principio sui Theisir explicuisse visus est, cùm praecepta tuendae valetudinis tradens, dicebat eos omnes, qui tuendae valetudini incumbunt, omnibus neruis incumbere debere, vt aluus semper fluida sit: quae enim excrementa aggregari solent crassiora, vbi lu-
D brica aluus fuerit, continuò expurgantur, & ex consequenti in iis, qui & crassiores, & cuiuscunque generis aquas bibunt, vbi lubricitas haec alui adfuerit, non poterunt crassiores partes excrementosae, quae alioqui, si dura aluus fuerit, per vrinam expurgari tentarentur, in corpore retineri, sicque nec in vesica, aut renibus, vi caloris concrescere. Verùm quoniam videbat non omnes partes crassiores per aluum quantumuis fluidam expurga-
E ri, sed aliquas per vrinam euacuari; statim subdit [*Et vesica non ardens*] quasi nobis insinuare vellet, non solùm ad prohibendam generationem lapidis vesicae, aut renum, necessarium esse aluum fluidam, sed etiam vt partes, in quibus perficitur vrina, puta vesica bene dispositae sint. Cùm enim ad generationem lapidis in vesica, requiratur materia efficiens, & locus, in quo fiat, si fluida aluus sit, materia quidem non ita copiosa suppeditatur, cùm ta-
F men aliqua illius portio ad vesicam semper defluat, praesente efficiente causa in loco, vbi vrina sensim colligitur, potest etiam aliqua illius esse generatio. Docebat enim Paulus Aegineta libro tertio, capite quadragesimoquinto, calculorum vesicae, & renum effectricem causam esse igneam earum partium caliditatem. Arqui ne hoc quidem censendum est aduersari iis, quae à Galeno dicta sunt sexto de Morbis vulgarib. Sectione tertia, Comment. decimoquinto, vbi coagmentandi lapidis non

potißimam facit causam efficientem calorem vehementem, sed potiùs materiæ in vesica collectæ crassitudinem, & viscididatem, quamuis etiam caliditatem conferre velit, tanquàm efficientem causam. Dicebat enim pueros, quamuis maiori calore naturali, & innato præditi sint adolescentibus, & viris, ascititij caloris, & præter naturam non multum habere, qui tamē lapidis indurandi efficiens causa esse solet. Vnde Alexander Trallianus lib. 9. cap. 7. à Galeno loco citato de causis generationis lapidis in vesica in pueris magis, quàm in viris agens, omnia mutuatus est, cùm dicit: Veruntamen vesicæ calculi pueris magis, quàm viris generantur, neque à tanta caliditate, sed à materia potiùs crassiore, & ad generandos calculos promptque ab insita caliditate concrescendos idonea. Docent enim ij, quomodo calculus vesicę peculiaris puerorū sit affectus: cùm in iis ignea illa vis, quę ad efficiēdos calculos solet esse necessaria, non reperiatur. Et reddunt causam calculi non simpliciter, sed in pueris: & quod ita sit, patet ex intentione Galen. in eo loco: exponit enim verba, & sententiam Hippocr. Post mictum concretio puerulis magis. Num quoniam calidiores? neq; enim dubitandum est, etiamsi mediocris caliditas adsit, eaq; naturalis in vesica puerorum, ob materiā ad concrescendum maximè paratam, & multam suppeditatā facilè posse in iis lapidem in vesica generari. In adolescentibus autem, & viris, quamuis acrior adsit caliditas, & mordacior, cùm minor adsit crudorum humorum copia, & viscidorum, minùs facilè congregari solet: quamuis etiam aliquando generetur, vbi multa materia suppeditatur: & hoc est, quod iam nos ex Paulo docuimus.

Neq; stomachus vesicæ valde obstructus est.] Varia est, & multiplex huius loci in Græcis codicib. lectio: Basiliensis enim, & Aldinus legunt μὴ δὲ ὁ στόμαχος τῆς κύστεως ξυμπέφρακται λίην. quamuis in Aldino dictio ξυμπέφρακται asterisco notetur. Cōtextus aūt Gadaldini habet συμπέφρακται, quam lectionem ipse secutus sum. Alemanus autē in suo libro siue sensu habet ξυμπέπρακται: doctißimus autem Zuingerus aliam ex suis libris manuscriptis lectionem posuit ξυμπέπρηται, quā lectionem etiam habuisse Cornarium inde cōijcio, quòd vertit, neque stomachus vesicæ valdè coardescit. Est enim compositum verbū ex præpositione ξὺν Atticè dicta, quæ communiter est σὺν, & πίμπρημι, quod incēdo, inflammo, & comburo significat, & ardesco; cuius paßiuum est πίμπραμαι inflammor; quamuis etiam in actiua significatione quandoque sumi soleat apud Græcos, vt videre licet apud Nicandrum in Alexiph. in Βούπρηστις, cùm dicit:

Ἢ καί τις δαμάλεις, ἐρυγέστειρα ἄλλοτε μόσχους
Πίμπρησι, ὁππότε θῆρες νομαζόμενοι δατέονται,
Τῆνδε τοι, Βούπρηστιν ἐπικλείουσι νομῆες.

quod est, verbum verbo reddentes: Atque hæc interdum buculas, interdum ventricosos vitulos accendit, quando pecudes suas pastores in pascuis separant, quam ob causam eam pastores bupreſtin dixerunt. Ecce quòd vocem πίμπρησι, in actiua significatione assumit. Hac igitur ratione ξυμπέπρηται legentes verterunt. Atqui nos magis, aut communem Basiliensis, & Aldini, aut Gadaldini doctißimi probandam lectionem ducimus: quamuis Gadaldini lectio inter alias magis arrideat: nam etsi in præpositionis vi idem significent, cùm tamen præpositio σὺν communis sit, Latinè cum significans, ξὺν autem Atticorum sit propria, illam sibi sumpsisse Hippocr. verisimilius est. In verbo etiam, cum quo iungitur ea præpositio, magis consentio cum Gadaldino: nam etsi litera π, aliquando ob affinitatem in literam φ, vertatur, vt cùm ἐφ' ᾧ, dicitur pro ἐπὶ ᾧ, & ἰφειγέω, pro ἐπειγέω. Vix tamen obseruatum est contrarium, vt litera φ, in literam π, degeneret. Cùm itaq; συμπέφρακται à verbo composito fiat συμφράσσω, siue συμφράττω, eam doctißimi Gadaldini lectionem, ab Aldina tamen non absimilem, aut Basiliensi, magis probandam duxi: fit autē ex præpositione σὺν, siue ξὺν, quæ significat cum, & verbo φράσσω, siue φράττω, quod sepio, & obstruo significat, sicq; significabit consepio, constipo, obstruo. Hanc autem potiùs amplexatus sum lectionē, quàm eam, quæ in libris doctißimi, ac nunquam satis laudati viri Zuingeri reperitur. Primū, quoniam si ea poneretur, superflua omnino adesset repetitio. Nam dixisset, quòd non omnib. præscripta accidentia eueniūt. Nam quorum aluus bene fluida est, & sana, & vesica non ardēs, neque stomachus vesicæ valde coardescit, & cæt. quasi non sit idem ferè, vesicam esse ardescentem, & eius stomachum esse coardescentē. Deinde si legamus, vt iam ex Gadaldino, & aliis docuimus, per hāc particulam, tertiam ponet, & eam quidem potißimam causam generationis lapidis in iis, qui bibunt aquas cuiuscunq; generis, non à materia, non ab efficiēte desumptam, sed à loco magis, minúsve parato: vbi enim os vesicæ obstructum fuerit, materia quæ crassior ratione aquarum aggregata fuerit, retinetur, retentaque diutius concrescit vi caloris: quòd si apertum fuerit, facilè euacuatur, nihilque tandem in vesica congregatur. Illud verò circa voces στόμαχος κύστεως animaduertēdum est, vocem hanc stomachus, quæ etiam paßim à Latinis vsurpatur, Galeno 4. de Vsu part. cap. j. significare cuiuslibet ventris, vel caui ceruicem præpositam instar isthmi, in qua significatione antiquos eam vsurpasse paßim commemorat: post Aristot. verò seculum, vt idem Galenus testatur quinto lib. de Locis Patientibus, cap. 4. ad οἰσοφάγον, hoc est, gulam hęc ipsa translata est. Deinde sua ætate ad os solūm ventriculi, quod veteres καρδίαν dixere transferri cœpit. Vnde & Erotianus in suo Onomastico στόμαχον κύστεως, collum vesicę appellari scribit, & collum vteri

vteri in lib. de Morb. mulierum stomachum appellari dicit. Ego verò, quantum obseruare potui, apud antiquos Græcos scriptores reperio vocem στόμαχον, significare quidem cuiuslibet cauitatis ceruicem, modò illius cauitatis nomen apponant. Videre hoc licet apud Hippocr. hoc lib. sæpius: in hac enim particula inquit, στόμαχος τῆς κύστιος, stomachus, siue collum vesicæ; & in sequenti particula, cùm dicit, & cùm vrinam emittit, ad τὸν στόμαχον τῆς κύστιος, id est, stomachũ vesicæ allabitur ab vrina impulsum, & lib. de Morbis muliet. pag. Basileæ impress. 235. versu 10. vteri conuersi ad τῆς κύστιος τὸν στόμαχον, id est, vesicæ stomachum allabontur: nisi fortassis ex antiquo manuscripto libro τὸ στόμα legendũ sit, quod est ad orificium: accommodat etiam collo vteri, vt lib. de Superfœtat. pag. 48. versu 24. & alibi sæpius, vt optimè annotauit Eustachi⁹ in eruditissimis suis in Erotianum annotationibus: quamuis vbi ex professo de vtero loquitur, interdum sine additione stomachũ ad collum matricis accommodauerit: vt cùm dicit: παιδίον τῆς κεφαλῆς προσβαλούσης ἐν τῷ στομάχῳ, nunquã tamen Latini hanc stomachi significationem hoc modo vsurparunt. Verùm si absolutè sumatur stomachi nomen sine additione, reperio tria habere significata non modò apud Græcos, sed & apud Latinos scriptores, quorum nisi diligens habeatur cõsideratio, æquiuocationis in scriptoribus intelligendis non paruum imminet periculum. Dicitur enim de illa canalicula, siue fistula, quæ faucibus ad linguæ radices subiacens esculenta, pòculentaq; transmittit in ventrem, quo cum coniungitur, atq; committitur, vt Erasistratus apud Gellium lib. 17. capite 11. dicit duas esse canaliculas, siue fistulas, easq; ab oris faucibus proficisci deorsum, per earumq; alteram deduci, delabiq; in stomachũ esculenta omnia, ac poculenta, ex eoq; ferri in ventriculum, qui Græcè appellatur, ἐς τὴν κοιλίαν, quinimò cùm de hac fistula, siue canalicula agitur, aliquando dicitur de superiore eius parte, quam Latini gulam vocant, Græci alio nomine λαιμὸν, & οἰσοφάγον, cuius aditus in ipsis oris faucibus φάρυγξ dicitur, vt apud Hom. Iliad. γ.

Ἢ καὶ ἀπὸ στομάχους ἀρνῶν τάμε νηλέϊ χαλκῷ.

& Galen. lib. 6. de Compos. medic. sec. loc. 3. vbi habet, καταφέρεται γὰρ αὐτῶν πολὺ καὶ εἰς τὴν φάρυγγα, καὶ τὸν στόμαχον, vbi stomachum sumit pro gula. Quod Latini nostri etiam imitati sunt, vt videre licet apud Celsum lib. 4. cap. 5. faucibus subest stomachus, id est gula. Sumitur aliquando non pro canali illo, sed pro eius inferiori parte, quæ est orificium ventriculi, vt videre licet apud Galenum libro 5. de Locis Patientibus, cap. 4. & 13. Method. med. cap. 17. cùm dicit, voco hoc loco stomachum gulam, quam propriè Græci stomachum appellant: nonnunquam enim etiam ita vocant os ventriculi: & primo de Ratione victus in morbis acut. 18. habet hæc verba: Stomachum autem hoc loco intelligere oportet, vt huius temporis homines facerè consueuerunt, non meatum modò, sed & os ventriculi. Latini quandoque hanc significationem retinuerunt; vt videre licet apud Celsum libro quarto, capite primo: stomachus verò, qui intestinorum principium est, neruosus à septima spinæ vertebra incipit, & circa præcordia cum ventriculo committitur. & Plinius libro vndecimo, cap. trigesimoseptimo: Summum gulæ fauces vocantur, postremum stomachus. Dicitur postremò stomachus de ventriculo toto, & tota cauitate, tum apud Græcos, vt videre est apud interpretem Nicandri in Alexipharm. οἱ μὲν γὰρ στόμαχον, ἄλλοι δὲ πύλην, ἄλλοι δὲ ἀγγεῖον βρωμάτων τὴν γαστέρα ἐνόμαζον. quod est: siquidem stomachum alij orificium, alij cauitatem ventriculi alimenta recipientem nominarunt. Sic stomachum pro ventre Latini quandoque vsurparũt, vt videre licet apud Plinium libro decimonono, capite quinto, de Peponibus: Viuunt, inquit, hausti in stomacho in posterum diem, nec perfici queunt in cibis. Sic apud Iuuenalem: Si stomachus domini feruet vino, que, ciboque. Aluo igitur lubrica existente, neque vesica inflammata, neque ceruice obstructa, quibus præsentibus, aut non retineri excrementa, aut iis retentis non concrescere posse, certum est, lapis in vesica gigni non poterit. Contrà cùm feruet aluus, aut rectum intestinum inflammationem patitur, vesica, quæ recto intestino insidet, lege consortij, & vicinitatis ratione, vt optimè annotauit Galenus Comment. 58. quintæ sectionis Aphoris. compatitur: qua laborante, eius quoque ceruicem, quam stomachum ipse appellat, & inflammatione tentari, & obstructione verisimile est: quod illis verbis aperuit, cum dicit: Cùm verò aluus ardens, & feruida fuerit.

XL.

Ὁκόταν δὲ ταῦτα πάθῃ, τὸ οὖρον οὐκ ἀφίησιν, ἀλλ' ἐν ἑωυτῇ ξυνέψει καὶ συγκαίει, καὶ τὸ μὲν λεπτότατον αὐτέου ἀποκρίνεται, καὶ τὸ καθαρώτατον διεῖ καὶ ἐξουρέεται. τὸ δὲ παχύτατον καὶ θολωδέστατον ξυστρέφεται καὶ συμπήγνυται. τὸ μὲν πρῶτον μικρὸν, ἔπειτα μεῖζον γίνεται. κυλινδούμενον γὰρ ὑπὸ τοῦ οὔρου, ὅτι ἂν ξυνίστηται παχὺ, ξυναρμόζει πρὸς ἑωυτὸ, καὶ οὕτως αὔξεταί τε καὶ πωροῦται. καὶ ὁκόταν οὐρέῃ, πρὸς τὸν στόμαχον τῆς κύστιος προσπίπτει ὑπὸ τοῦ οὔρου βιαζόμενον, καὶ κωλύει οὐρέειν, καὶ ὀδύνην παρέχει ἰσχυρήν.

Cùm verò hæc patitur, vrinam non dimittit, sed in seipsa concoquit, & adurit: & quod quidem tenuissimum est, in ipsa excernitur, & quod purissimum est, transit, & emingitur: quod verò crassissimum, & turbidissimum est, congregatur, & concrescit; primò quidem par-

num, deinde maius fit. Circumuolutum enim ab vrina, quicquid crassum collectum fuerit, ad seipsum adaptat, sicq; augescit, & induratur; & cum mingit, ad vesicæ collum allabitur ab vrina impulsum, & vrinæ emissionem impedit, & vehementem dolorem excitat.

Dixerat in superiori particula, vesica nimio calore æstuante, & obstructa etiam eius ceruice, facilè laborantes in vesicæ lapidem incidere: in hac docet modum, quo generatur, id est, B quomodo incipiat, & induratur materia in lapidem, & quomodo ad tantam magnitudinem quandoque perueniat: tum præterea rationem reddit quorundam symptomatum, quæ in hoc affectu apparere solent. In primo igitur, generationis scilicet modo, duas innuit causas esse necessarias. Primò quòd in vrina sint partes pituitosæ crassiores, & viscidiores; quod manifastum fecit, quum dicit, tenuissimas expelli, crassissimas autem, & turbidissimas, viscidioresque retineri; hæc est causa materialis. Secundò, quòd adsit efficiens calor, isque satis acris: vt enim tenuiores partes à crassioribus, & viscidioribus, & separantur, & expellantur, moxque indurentur crassiores consumpta tenuiori substantia, non moderatus calor requiritur. Vbi igitur cum vrina multa materia pituitosa, crassa, & viscida, collecta fuerit in vesica, neque expulsa statim fuerit, sed tandiu retenta, quandiu concretionem quandam assequatur, expulsa tenuissima materia, D id quod crassum est, vi caloris acrioris, & vehementis, tandem duritiem contrahit, & in lapidem abit. Verùm quum & Aristoteles, & nos ex eodem superiùs demonstrauerimus, quæ indurantur, duplici ratione talia reddi, vel vi frigoris, spiritu, aëreisque partibus, quæ congelari vix possunt, expressis, vt in glacie, & aliquibus lapidibus, vel vi caloris assantis, & consumentis, aut discutientis partes tenuiores, ánne sola hæc, quæ hoc loco ab Hippocrate posita est lapidum vesicæ effectrix causa, calor acris, censenda sit, an etiam frigus, non satis conueniunt scriptores. Crediderunt quàmplures non hanc solùm causam efficientem, calorem scilicet, requiri, sed etiam frigus, multis ducti argumentis. Primum, quoniam, inquiunt, quæ calore solo crassescunt, frigore liquantur, & econtrà: at quæ vtranque hanc efficientem causam concretionis habent, vtpote quæ resolutionem humoris à calido, & expressionem F spiritus à frigore habent, neque à calido, neque à frigido liquefieri possunt. Præterea quòd in senibus, in quibus alioqui debilior est calor, sæpenumero, saltem in renibus, lapilli generentur, sicut in pueris frequens est lapis in vesica, colligunt à frigore etiam, non autem à calore solo lapidum generationem fieri. Accedit Aretæi Cappadocis medici antiquioris, & doctissimi auctoritas, qui libro secundo A de signis, & causis diuturnorum morborum, capite tertio, in frigiditatem concretionis lapidis in senibus eas osam referre videtur. Eius verba sunt hæc: Concretionis autem causæ geminæ sunt. In senibus frigidum corpus, & crassus sanguis. Frigidum verò crassas materias celeriùs cogit. Indicio sunt calidarum aquarum natura fontes: hæ namque refrigeratæ in tophaceum lapidem condensantur. At in pueris multum sanguinis limum alixatum generandi calculi veluti sedem ignita habet. Atque pluribus Alemanus conatur hanc tueri sententiam. Verùm vix mente quispiam concipere potest, quî fieri possit, vt in corpore humano tanta reperiatur frigiditas, quæ congelare, & in lapides vertere humores hos possit, vt etiam ex recentioribus optimè annotarunt doctissimus Trincauellius, & Thomas à Vega. Neque verò concedendum est, quòd quicquid calore duratur, à frigore dissoluatur; C videmus enim lateres calore induratos à quantumuis magno frigore nunquam dissolui, aut liquari. Neque contrà lapillos quosdam frigore concretos caloris vi possa liquari. Qua verò ratione fiat, vt senes nephritide sæpius laborent, inferiùs docebimus; vbi fiet manifestum, efficientem causam lapillorum in senibus calorem potiùs esse, quàm frigiditatem. Aretæi autem authoritas hac in parte aut reiicienda est, aut certè ita intelligenda, vt in senibus frigiditas naturalis eorum in causa sit, vt crassiores humores generentur, collectique etiam crassiores reddantur, at vt lapidescant in renibus, nunquàm frigiditati attribuerem, sed calori præter naturam renes afficienti. Quomodo autem augeatur, & ad tantam magnitudinem quandoque veniat lapis in vesica, omnium optimè docuit Hippocrates in hac particula: concretis enim portio aliqua humoris illius viscidioris, ea, E qua diximus, ratione, ex motu vrinæ, dum ad excretionem mouetur à natura, circumuoluitur: atque cùm ab eadem causa fiat, & augmentum lapidis, & generatio, ob viscidicatem materia alia denuo influxa applicatur, & in globi formam circumuasit priorem: vnde ab eadem causa efficiente etiam concrescit, qua rudimentum iam acceperat. Est tamen hac in re non leuis difficultas, an in vesica lapis generari queat. Fatalius Ambianus credidit, in vesica nullum lapidem generari posse, quin in renibus acceperit principium, & rudimentum. Dicit enim, se non videre, quomodo crudus ille succus possit tamdiu illic remorari, nisi forrè angusta nimiùm fit vesicæ ceruix, quum grumi sanguinis, pus, & crassissima pituita, aliaque multò crassiora, facillimè cum vrina inde profluant. Vult igitur, vt diximus, in quoanque vesicæ calculo præcessisse nephritim, qua mediante expulsus tandem sit renum lapillus aliquis; qui si grandiusculus sit, aliquādiu in vesi-

ca hæret, & sæpe persistit, illicque aliarum sordium adhæsu coagmentatur, quoad verus lapis, & magnus fiat. Cuius rei illud affirmat firmum, & certum esse fundamentum, quòd neminem viderit hactenus in vesica calculum habentem, qui nephriticis doloribus priùs vexatus non fuerit. Quòd præterea quoscunque calculos à vesica exemptos offenderit, nucleum quendam in eorum medio habere inuenerit, verum rudimentum lapidis ex renibus exturbati. Verùm quum lapides renum, & vesicæ B neque eadem figura, neque eodem colore, neque eadem substantia, neque in eodem statu concrescere videamus, pura sexu aut ætate, eandem vtrisque causam, aut generationis modum, aut quod magis est, eundem locum tribuere, absurdum omnino videtur. Nam qui in renibus fiunt, ex arenulis simul coniunctis generari videntur, & figuram sumunt à renum sinu, & sunt vndique quasi aculeis fulciti, aut certè sublongi videntur ab vreteribus, in quibus diutius fortasse immorati formam accepêre, nisi frangantur. C Lapides verò vesicæ lapidibus fluuialibus figura similes sunt, rotundi ferè, vel figura lentis, quæ veluti laminas cæparum facit, læues, qui in vesica ferè semper initium duxerunt. Quòd si in renibus rudimentum acceperit, moxque in vesica augmentum habuerit, quod aliquando fieri minimè negandum est, in medio quasi nucleum habent, veluti ex multis arenulis conflatum: D vtrisque tamen quandoque vbi continuò arenulæ ex renibus suppeditantur, iis lapidi quasi alligatis, & mucoso homori permixtis, lapis asper reddi solet. Colore præterea quamuis aliquando conueniant, vt plurimum tamen obseruarum est, lapides vesicæ ad albidiorem potiùs naturam, & subcineritium colorem accedere, quàm ad rubrum, cuius vt plurimum coloris lapillos renum esse obseruamus. Quòd si lapis vesicæ semper à renibus rudimentum acciperet, eandem E propemodum ætatem haberent, in qua generareotur: cùm alioqui tenum calculos senum, vesicæ autem lapides puerorũ peculiares morbos censeat Hippocr. Decipitur igitur, cùm argumentatur ab eo, quod secundùm quid ad simpliciter. Qood enim in aliquibus obseruauit, in omnibus fieri, & semper credidit. Neque enim negandum est, aliquando post nephriticũ dolorem expulso à renibus in vesicam calculo, diutiusque in ea retento muco quodam, quo F internæ vesicæ tunica munita est, & à crudo succo, qui cum vrina ad eam peruenit, obduci, & consequenter augescere: at id neque semper fit, neque etiam vt plurimum. Pueri enim sæpe in vesica calculum habent, qui nunquam renũ doloribus cruciati fuerunt. Nec certè mirum, cùm ab iisdem augmentatio fiat lapidis, à quibus & generatio prima: augmentatio lapidis fit à calore, & materia crassa, & viscida, à quibus etiam prima generatio lapidis secundùm

A Hippocratem originem habet. Generatur igitur, & augetur lapis in vesica, rum materia crassa, & viscida suppeditata, tum calore condensante. Vnde indurata ea, & in lapidem versa, vbi ab vrina ad collum vesicæ adducitur, vrinæ emissionem impedit, & dolorem vehementem excitat, tum ex diuulsione, & dissolutione continui à lapillo circa ostium facta, tum à retentione vrinæ. quæ vbi diutius firmatur, & acrior redditur, & magis mordicare apta. Quod verò primo loco proponebat, fieri non posse, vt pituita à vesica non expurgetur, quum grumi sanguinis expellantur, nihil facit ad propositum, cùm in quàmplutimis pituitam excerni per vesicam & nos concedamus: at id fieri non potest, vbi os vesicæ angustum fuerit, quod hoc loco Hippocrates inter coadiuuantes causas lapidis ponit.

XLI.

Ὅτι τὰ αἰδοῖα τρίβουσι καὶ ἕλκουσι τὰ παιδία τὰ λιθιῶντα. δοκέει γὰρ αὐτέοισι τὸ αἴτιον ἐνταῦθα εἶναι τῆς οὐρήσιος.

Quare pudenda fricant, & trahunt pueri calculosi: videtur enim ipsis causa mictionis eo loco esse.

Ex iis, quæ in proximæ particulæ fine dicta sunt, pulcherrimi problematis rationem reddit; cur pueri calculosi sæpius pudenda perfricent, tractent, & trahant, cùm potissimùm vrinam emittere tentant. Docet hoc experientia, & vno ore Græci medici inter signa lapidis vesicæ, putissimùm in pueris, hoc signum posuere. Vnde Aretæus libro 2. de causis, & sign. diuturnorum morborum, cap. 4. dum calculorum vesicæ signa tradit, habet hæc verba ita à Paulo Crasso versa: Omnes verò calculos ex sabulosis vrinæ subsidentiis deprædhendes, & quod istis sæpius virilia attriguntur: quando enim meiunt, subestque calculus, dolent, tractant, attrabuntque pudenda, tanquàm calculum cum vesica exempturi. Trallianus quoque libro 9. capite 7. dum signa calculorum vesicæ tradit, inquit: Præterea ægri naturalia scalpere videntur, aut ea violenter, & sæpe distendere solent, atque tunc magis, cum ad vrinarum excretionem vrgentur: & Paulus libro 3. cap. 45. habet hæc verba: Fricant assiduè, & contrectant pudendum, & arrigunt, & assiduè ad vrinam reddendam vrgentur, & vrinæ stillicidium habẽt. Duplici autem ratione Hippocr. hoc de pueris calculosis docuit: tum quòd quamuis morbo hoc adultos molestante symptoma hoc aliquo modo adsit, minùs tamen, quàm in pueris, esse reperitur: tum quòd affectio hæc puerorum ferè peculiaris esse solet. Primùm quidem docuit Paulus libro citato, & ratio ostendit: vbi enim maior fit titillatio, & maior sensus in orificio vesicæ, maior itidem fieri debet erectio, & sub-

N 2

inde contrectatio. Pueri verò cùm molliori vesicæ collo præditi sint, tum pręterea cùm ratione non moueantur, sed sensu, quasi à natura moniti, sæpius virilia contrectant, & attrahũt, non est mirum, si signum id puerorum calculo vesicæ laborantium magis proprium existat. Alterum autem, quod scilicet calculus in vesica morbus sit puerorum peculiaris, docet Hippocr. 3. Sect. Aphorism. 26. quod confirmat Galenus 2. de Natura human. com. 11. & 3. in 6. Epidem. 15. quibus in locis non modò dicunt puerorum peculiarem morbum esse lapidem in vesica, sed etiam senibus lapillorum in renibus concretionem magis esse peculiarem: quod & 3. Aphorism. 31. Hippocr. affirmauit, dum renales dolores inter morbos senibus familiares recenset: qua in re secutus est eum Galen. 6. de Tuend. val. cap. 8. Cur verò pueris potissimum lapides in vesica generẽtur, Paulus lib. 3. cap. citato, etsi non omnes, aliquas tamẽ, quas adducit, causas satis luculenter explicat iis verbis: Generantur etiam in vesica lapides pueris frequentiùs, quàm ætate prouectis: voraces enim sunt, & perpetui motus, & cibis vtcunque oblatis etiam nuciuis vtuntur, neq; horam cibum capiendi seruant ordinatam: quin etiam priusquam prior cibus assumptus cõcoquatur, alium ingerunt, & cùm vehemẽtiùs à cibo moueantur, crudus, & incoctus in venas cibus distribuitur: mollia autem sunt ipsorum corpora; & quæ facilè cedant, vnde & obturationem circa renes non perferunt. Cùm verò crassissima lotia in vesicę capacitatem perferantur, ibidem veluti vini fæx, & limus aquæ subsistunt. Quæ posteà ex loci caliditate desiccata lapidescunt: Galen. tamen locis citatis alias simul cum hac causas adducit: quanuis enim, inquit, in pueris ob voracitatem, & inordinatã victus rationem materialis subsit causa lapidis, non in vesica modò, sed etiam in renibus, quæ est pituita, & humor crassior, & crudus: nihilominus quoniam & meatus latiores sunt in renibus, & facultas expultrix validior, & calor naturalis maior, ita vt in fundendis crassioribus iis humoribus satis sit aptus, ideo iis effluentibus, & non retentis, non possunt ex iis facilè in renibus lapilli generari. Vbi autem iidem in vesica cum vrina delabũtur, cùm vesica sit membrum exangue, & minùs calidum, iterum crassescũt, & lentorem pristinum acquirunt. Quo loco licèt à calore naturali illius loci iterum fundi nequeant, possunt tamen resolutis ex diuturna mora tenuioribus partibus in lapidem concrescere, sic agente calore pręter naturam, potissimùm cùm ad fundendum opus sit valido calore naturali, cùm alioqui ad exiccandum, & condensandum materiam pro generatione lapidis satis sit calor mediocris, vt optimè docet Galenus 3. in 6. de Morb. vulg. comm. 15. in senibus autem omnino contrà accidit: quoniam in eis A neque calor huiusmodi, vt materiam multam pituitosam, crassam, ad renes delatam, tandem possit fundere: quò fit, vt ea ratione ætatis facilè collecta, tandem in renibus possit in lapillos concrescere. Vnde etiam cùm in renibus retineatur, non ita generando lapidi in vesica occasionem præbere potest. Quinimò cùm eo in loco adeò langueat vis caloris, suapte natura alioqui exangui, & parum calido, materia ibidem exiccari, & in lapidem cõuerti minimè B potest. Hinc non satis probare possum opinionem Alexandri, quicunque is fuerit (neque enim Aphrodisæum esse existimo, sed fortasse iuniorem Trallianum) libro primo Problem. Problem. 109. quærit enim huius rei rationem, cùm inquit, cur pueris calculi in vesica nascuntur, senibus verò in renibus? Respondet, quoniam renes puerorum meatus continent per angustos: hinc enim terrena, crassaque permeans materia per renes vi arctioris meatus ab vrina, C & renibus, canaliculatisq; conceptaculis propellitur ad vesicam. Hęc locum præ sua amplitudine dat tum excernẽdi qua affluat vrina, tum consistendi, qua materia subsideat calculi. At seniorum renes, quoniã meatu sunt ampliori, locum, & vrinæ effluendi præbere possunt, & terrenæ materiæ subsistendi, & concrescendi. Quasi verò meatuum angustia crassiori potiùs materiæ retinendæ occasionem non præbeat, quàm effluẽdæ. Prætereà quis vel medio D criter in anatome exercitatus, non nouerit, canales, per quos defertur vrina in pueris, saltem grandioribus, in quibus solet generari lapis in vesica, & molliores esse, & ob humiditatem in ea ætate excedentem latiores, qui progressu ætatis, cùm spermatici sint, non modò non magis dilatantur, sed potiùs ob siccitatem paulatim inductam, magis adstringuntur? In senibus verò etiam angustiores conspiciuntur, vnde etiam adeò vehementes dolores in lapillorũ ex E pulsione persentiunt. Nisi fortasse voluerimus Alexandrum ita intelligere; quòd per meatus renum nõ canales intelligat, sed sinus renum, quos certum est in pueris minores esse, & in senibus ampliores: quo modo si intelligamus, & hanc causam cum Galenicis coniungamus, fortasse absolutiorẽ problematis propositi solutionem inuenerimus.

XLII.

F Τεκμήριον δὲ, ὅτι οὕτως ἔχει. τὸ γὰρ οὖρον λαμπρότατον οὐρέουσιν οἱ λιθιῶντες πρὸς τὸν γινόμενον ὀρρόν. ὅτι τὸ παχύτατον καὶ θολωδέστατον αὐτοῦ μένει καὶ συστρέφεται. τὰ μὲν πλεῖστα οὕτω λιθιᾷ.

Signum autem, quòd hæc ita se habeant, hoc est: Vrinam splendidissimam mingere ad similitudinem seri; eò quòd id quod crassissimum, & turbidissimum est, isthic manet, & coalescit. Et sanè plerique hoc modo lapidem contrahunt.

Docue-

Docueret superiùs, ex cuiuscunque genetis iodifferenti potu multos, ac verios morbos generari, inter quos potisimùm lepidem in vesica posuit, & quomodo is generetur, copiosissimè ostendit. In quo explicendo dixerat, non aliter generari in vesica lapidem, quàm vbi viscera interna, potisimùm intestina, aut per se, aut cæterorum membrorum vicinia adeò calida sunt, vt è meteria ad vesicem defluxa, cui subiacent intestina, subtiliores partes effluant, crasciores autem, & magis terrestres retineantur, & resideant, vbi ob moram, & vehementiorem calorem concrescunt in grumum, & etiam lapidescunt. Temporis eutem tractu ob circumuolutionem illius ab vrine exitum quærente in vesice, dum lapidi illi, aut grumo continuò crasiores, & viscidiores partes in vesica collectæ, iterum adhærent, augetur: vbi quum ab expultrice facultete extra tanquem quid præter naturam tentetur expelli, dolores ob vellicatum collum vesicæ magni excirantur: Nunc hoc ita esse à posteriori demonstrat; quòd videamus eos, qui calculo vesicæ laborant, vrinam mingete quàm tenuissimam; eò quòd id, quòd crassissimum, & turbidissimum est, retinetur, & resider. Legendum autem duxi, vt in manuscripto Gadaldini, παχύτατον, id est, crasissimum, vt iis, quæ superiùs dixerat, consentiet: oon eutem χολωδέστατον, quamuis in impressis ita legetur: quæ enim biliosissima sunt, etiem ex uetore sue sunt tenuissima vt plurimum. Cresiora autem debent esse, quæ generationi lapidis meteriam parent. Illud verò diligenter est enimaduertendum, signum hoc non esse perpetuum in vesicæ calculo: scimus enim ab initio, vbi adhuc in grumum materia crassa, & terrestris nondum est conuersa, perpetuò hanc vrinam non cerni, effluente portione aliqua illius humoris: at vbi iam incrementum suscipit, id ferè semper conspicitur. Sufficit autem illi probasse suam intentionem, quòd generetur lapis in vesice hac ratione crasis subsidentibus, & retentis in vesica, tenuioribus verò effluentibus: eò quòd vt plurimum tenuissima, & splendidissime vrina cospicietur, subtiliori solùm parte effluente. Hoc verò potissimùm accidit, quendo vesicæ non edhæreat, aot ab ea non pendeet: scimus enim tunc auctoritate Græcorum albam, crassam, turbidam, & mucosam excerni vrinam, crassa meteria non ampliùs circomuestienre lapidem, & in ipsum non transeunte. Est etiam interdum furfuracea, vt optimè docet Auicenna, cum a-reoulis, vbi adeò in immensum excreuerit calculus, & asper fuerit, vt omnino internam vesicæ tuoicam corredat, cortesque cum vrina emittantur. At nec hoc veritetem sententiæ Hippocratis hoc loco euertit: quum oon in generatione lapidis id fiet, sed in corrasione facta à lapide. Neque etiam censendum est, Aphorismum 69. quartæ sectionis, vbi ex erenulis io ima vrinæ parte subsidentibus calculum in vesice demonstrat, nostræ huic, & Hippocratis sententiæ aduersari: neque enim impedit vrinem splendidissimam esse, & in ima parte arenulas residere. Neque tamen illud in præsentie considerandum est, an Aphorism. ille verus sit, necne, & an sequenti coniungendus; quum in præsentia Hippocratis verba hoc loco solùm exponamus. Hactenus igitur vnus generationis lapidis in vesica modus expositus est, sequitur, & inquit.

XLIII.

Γίνεται δὲ παισὶν καὶ ἀπὸ τοῦ γάλακτος, ἢν μὴ ὑγιηρὸν ᾖ· ἀλλὰ θερμόν τε λίην, καὶ χολῶδες. τὴν γὰρ κοιλίην διαθερμαίνει, καὶ τὴν κύστιν. ὥστε τὸ οὖρον ξυγκαιόμενον ταῦτα πάσχειν.

Generatur autem etiam in pueris à lacte, si non salubre id fuerit, sed calidum valde, & biliosum: ventrem enim percalefacit, & vesicam: vnde vrina, dum aduritur, hæc patitur.

Nulla est in grauissimis quibusque auctoribus exponendis aptior, & commodior via, quàm si per sententias alibi ab iisdem traditas eosdem exposuerimus: aut certè per coæuos eiusdem scientiæ scriptores: quod in hac exponenda Hippocratis verissima sententie, in præsentia mihi faciendum esse duxi: quum enim alterum modum generationis lapidis in pueris à superiori quasi distinctum hoc loco tredat ex lacte; videndum est, an alibi, aut ab ipso, aut ab eliquo graui eiusdem temporis viro hac de re eliquid sit treditum. Quum verò quarto libro de Morbis adeò abundè ostendatur, & tradetur modus hic generationis celculi in vesica ex lacte, optimum esse duxi, totam illam verborum seriem in huius loci expositione tradere, siue modò is libet Hippocratis sit, (neque enim de hoc laboro) siue viri alicuius antiquissimi, & alioqui grauissimi, de qua te neminem scio dubitare: particulam enim hanc per illum locum facilè exponemus. Verba sunt hæc: Cæterùm celculi morbo principium oboritur à lecte, vbi puer lec impurum sugit. Lac autem in nutrice impurum fit, si pituitosis cibis, ec potibus, & alimentis impuris nutrix vtatur. Cooferunt enim omnia in ventriculum illabentia io ipsa ed lac. Habet eutem & hæc res se hoc modo. Si nutrix non sane fuerit, sed biliosa, aut aquosa, eut sanguinea, aut pituitosa, lac etiem melum puero generetur. Consentiunt enim corpus, & ventriculus. Plurimum verò ipsi ed lac cedit de eo, quod ipsa plurimū in se ipsa habuerit. Et puer si de nutrice lec non putum suxerit, sed biliosum, velut dixi, morbosus fit, ac debilis: & in præsens maxlmè effligitur, quendiu lac prauū, ac morbosum suxerit. At vbi suxerit lac non

purum, sed terreum, & pituitosum, & habuerit puer venas de ventriculo ad vesicam tendentes amplas, & attrahentes: procedit autem & quod bibit nutrix, & lac in ventriculum pueri, tale, quale trahit à ventriculo de lacte in totum similiter, prout venæ ad ventriculum detrudere possunt: si quid fanè in lacte non purum fuerit, id quo vesica fruitur, lapis fit tali modo, velut in aqua non pura in calice, aut vase æneo turbara, & rursus sedata, fæx aceruata fit in medio. Sic fanè & in vesica de vrina non puta existente. Et non per vrinam eiicitur, vt quæ in cauo fit loco, & maximè aceruata fiens, præ dolore per mictionem non pertransit, & à pituita cruda concrescit. Glutinum enim fit pituita ad fæcem admixta: Et primùm parua lanugo superstat, deinde quod accedit, arenosum fit, glutino fiente pituita, quæ est in vesica de lacte, & augetur, & quicquid humoris in glutinatione accesserit, eminguntur. Rursus autem fæx folida fit, & lapidis speciem accipit. Quemadmodum ferrum ex lapidibus, & terra, dum comburuntor, fit. Et in prima quidem in ignem immissione conglutinari sunt lapides cum terra ed ferri recrementum. At vbi iterum, atque iterum in ignem immissa fuerint, recrementum quidem foras decedit liquescens ex ferro, id quod ita fieri oculis videmus. Ferrum autem in igne relinquitur, & recremento decedente subsidet, fitque solidum, & densum. Sic profectò etiam fæx in vesica, dum pituita glutinum fit, emingitur id quod ab vrina liquescit. Fæx autem subsidet, & densatur, ac solida fit, velut ferrum. Vbi verò subsedit, ac solida facta est, sursum, ac deorsum in vesica voluitur, & feriens vesicam dolorem inducit, & si vehementer feriat, ac vlceret, aliquid de vesica aufertur. Verùm id quod insuper affertur, adhuc magis, quã id, quod arenosum decessit, coocretionem efficit. Atque tali modo fit lapis de lacte in vesica; & si puero anxietas aliqua oboriatur ob hoc, aliàs atq; aliàs vbi meiere vult, vrinę meatum appræhendit. At si puero iam adulto lapis gignatur, & cæt. Hac Hippoct. de lapidis vesicæ generatione ex lacte verborum serie, adeò aperrè præsentem sententiam explicat, vt superfluum omnino mihi videatur alia addere ad huius rei explicationem. Ex his tamen illud nobis licet colligere, longè deceptos esse illos, qui nutrices pro alẽdis commodè infantibus, eas libenter eligunt, quæ & colore subnigro sunt, & signa habent, quibus calida intemperie prædıtas esse colligere possimus. Certum enim est, facilè in hunc morbũ infantes ab ipsis educatos incidere. Nec certè ab re: cùm lac earum calidum sit, & biliosum; vnde facilè & vesica, & cæteræ partes immodetatam contrahũt caliditatem, vnde & vrina aduritur, & crassior materia cum vrina in vesicam delapsa in lapidem vertitur. Neque tamen albidius lac, quàm par sit, omnino laudari debet; siquidem nimis

A pituitosum est, & excremẽtis nimium scatens. Quare meritò Aristot. lac, quod nonnihil ad liuorem tendat, magis quàm in candore excedens, laudandum censet: quòd id nimis fluxile sit, nimisque aquosum. Neque tamen liuidum omnino esse debet, sed quasi ad liuorem declinans: debet enim in mediocritate esse, vt bonũ sit lac, tum substantiæ, tum etiam aliarum qualitatum, vt optimè annotauit Oribasius quinto synops. ad Eust. filium, cap. 3. Docens enim B lac nutricis eligere, quod neque vitiosum sit, neque huiusmodi morbos possit inducere, dicit: lac præstantissimum est, quod spissitudine, copia, odore, colore, & gustu moderatum est: illud & commendauit, quod in vnguem pollicis stillatum, & in luce spectatum vngue inclinato, neque citò, neque tardè diffluit. Probari autem hoc etiam pacto potest; lacti in vas vitreum infuso coaguli portio misceatur, digitisque agitetur, atq; ita permistratur donec co- C gatur: deinde inspiciendum est, vtrum minor sit portio, quæ in caseum concreuit, quàm quæ in serum abiit; quòd si ita fit, vtile erit lac, si contrà, erit concoctu difficile. Quòd verò æquam vtriusque portionem habebit, id erit probatissimum. Et primo Euporist. ad Eunapium, capite j. eandem propemodũ, quamuis breuiùs, habet sententiam, vbi de puerorum educatione agit: à quo ad verbum mutuatus est Paulus lib. j. cap. 3. & Aëtius lib. 4. cap. 5. habet hęc ver- D ba: Probandum est lac gustu, visu, & olfactu: nam & gustantibus, & olfacientibus iucundũ, & videntibus album, & æquale, & inset liquiditatem, & spissitudinem medium habens, ipsum esse oportet. At vitiosum lac aut crassum est, ac caseosum, aut liquidum, & serosum, aut liuidum, aut strias floridas habens, aut spumosum, aut malè olens, aut fœtidum, aut citò acescens, aut gustanti, amaritudinis, aut muriæ, aut alterius cuiusdam peregrinæ qualitatis si- E gnificationem exhibens. Quibus verbis quanuis lac album laudare videatur, liuidum vituperare; non tamen aut nobis, aut Aristot. repugnat, qui candidissimum lac non laudauit, sed ad liuidum tendens: sicut enim neque album vituperauit Aristot. sed candidissimum, neque liuidum commendauit, sed quoquo modo ad liuiditatem tendens: Ita nec Aëtius candidissimum commendauit, sed reuera liuidum vitiosum censuit, non autẽ ad liuiditatem tendens: F album autem simpliciter iure commendauit.

XLIV.

Καὶ φημὶ ἄμεινον εἶναι τοῖς παιδίοισι τὸν οἶνον ὡς ὑδαρέστατον διδόναι. ἧσσον γὰρ τὰς φλέβας ξυγκαίει, καὶ συναυαίνει.

Et sentio melius esse pueris vinum quàm aquosissimum dare: minùs enim venas adurit, & resiccat.

Nisi

Nisi diligenter hæc Hippocretis perticula exponatur, quomoduque intelligenda sit, tradatur, facilè in multas difficulteres etiem exercitatus incidere posset. Cùm enim vinum hîc pueris in primo leptênio exhibêdum esse commendet, videtur ex professo iis, quæ è Græcis omnibus in tuendæ veletodinis præcepris doceodis traduntur, repugnete. Galenus quidem tum io lib. an animi mores corporis temperaturam sequeotur, tum potissimùm 1. de Sanit. tuend. cap. 11. tum & eiusdē operis lib. 5. cep. 5. B docet, sicut vinum pueris quàm elienissimum est, ite senibus quàm aptissimum esse. Quin & Plato in Legib. & Aristoteles in Problem. & Otibasius & Peulus, vbi de puerorum nutriendi ratiooe egunr, ad vnom omnes conueniunt, cuiuscunq; vini vsu arcendos esse pueros. Cùm præterea dicat hoc loco Hippoc. setius esse pueris vinum quàm equosissimum dare; non satis constet, an comperetion e ad equam facta id doceet, an potiùs ad potentios vinum colletione C hebita aqoosum potiùs commendet. Ex quo etiam contradictio non leuis exoritur, quomodo in lepide vesicæ potiùe aquosissimū vinum commēdet, quàm vinosum, cùm 3. de Retione vict. in acut. patt. 6. vinosum & potens vinum, potiòs excretiones per vrinas fecere doceet, q̃ tenue, aquosum, & quod ὀλιγοφόρον Græci eppellent. Quentum ad prima duo cepita ettinet, Alemanus, qui primus ex recētioribus, & solus, quod sciam, commēterie in hunc librum edi- D dit, non simpliciter Platonem, Aristotelem, & Galenum, pueris vinum interdixisse credidit, sed solùm vinosum, & potens, non autem ὀλιγοφόρον, tenue, equosum, perumq; excalefaciens: credidit temen in hac particola Hippocretem, non collatione habita ad potēs vinum, tenuissimum commendasse pueris, sed ad aquem, de qua in præsentie institute est disputetio: dicitque satios esse vinū huiusmodi tenoissimom, & pauciferum poeris dare, quèm equam, eut e- E tiam quèm lac biliosum, & impurum. Quasi verò non constet, & Aristotelem, & Galenum per rationes, ques in suæ sentsntiæ coofirmationē reddunt, simpliciter damnasse vinū, cuiuscunque tandem sit generis, siue potens, siue etiam aquosum, & tenue. Galeni verba 1. de Tuend. velet. cep. 11. hæc suot: Sanè vinum quàm diutissimè, qui ea natura est puer, ne gustare suesesim, quippe quod & heustū humectet uimiùm, & calefacit corpus, tum caput helitu replet iie, F qui humido, calidoq; temperamēto sunt, qoale est ei osmodi puerorum, atqui nec repleri iia ceput est vtile, nec ipsos suprà, qoèm par est, humidos celidosque fieri; quoniem eò iam caloris, humorisque peruenerunt, vt si paululum vtramuis qualitetem auxeris, iem modum excesserint. Neqoe verò dicat eliquis, repleri caput vaporibue non esse effectum vini equosi, & tenois, sed potentis; quamuis eñ hoc in edultis verum sit; in pueris tamen date proportio-

A ne tenuissimum quoque id præstare poterit. Quinimò quod iis verbis quodcunque vinum fugiendū Galenus suaferit, non potens solùm, præterquàm quòd nulla omnino edhibita distinctiooe vino simpliciter ioterdicit pueros; verbe etiam ille menifestè id ostendunt: quoniam eò iem celoris humorisque peruenerunt, vt si peululum vtremuis qualitatē auxeris, iem modum excesserint. Quis enim nesciat hoc nō nisi de tenuissimo, & aquoso vino intelligen- B dum, qood peululum solùm aptū est vtranque illem qualitetē augere. Quinimò, quod magis mirendum est in hoe expositore, credidit Hippocretem hîc docere setius esse infantibus vinum teooissimū exhibete, quàm lec biliosum. Cùm alioqui Gelenus nō modò vinum cuiuscunque generis eis interdicat, sed etiam genus quodcunq; eliud cibi, & potus, cap. 10. einidem lib. cùm dicit: Est igitur ea ratione eorum corpos alendum, vt status sui gratiem perpetuò ser- C uet: seruabit autem, si primis quidem ennis solo lacte nutrias, &c. vbi igitur nutricis lac biliosum, & celidum fuerit, non ad vinum tenuissimum est confugiendom, sed ed lac aliquod salubre. Crediderim igitur hoc modo hanc perticulam exponi posse, si dixerimus Hippocratem non de vini poto in puerie hoc loco simpliciter, vt ed tuendam valetudinem fecit, egere, sed vt ad præseruenda à morbo, potissimùm lepide vesicæ, aut curande corpore facit. Nihil D eñ prohibet aliquid simpliciter ad sanitatem omnium puerorum conseruandam eduersari, quod postmodum commendetur pro præseruatione ab aliquo imminenti morbo, aut pro præsentis cuiuspiem affectionis curerione. Ità vinum quodcunque simpliciter pueris in primo septennio, imò etiam secundo constitutis aduersator: vbi verò in vesica lapis genereri incepetit, aut immineat, id, quod tenuissimū sit, maximè est ex vsu, & magis laudetur, quàm po- E tens, & vinosum, quodq; venas & corpus vniuersum eorū exsiccat, & adurit. Non igirur hoc loco comparetionē fecit ad aquem, vt Alemanos credidit, cùm certum sit, non minùs excalefecere, & siccare vinū tenuissimum, & aquosum, quàm equam, sed potiùs econtrà. Fit igitor, vt dixi, comperetio ed vioum potens, & vinosum. Sed qoa ratione id hoc loco exrre propositū docet? Memineret Hippocretes se 3. de Rat. vict. In acut. part. 6. docuisse, vinum album F vinosum, ec potens ed vesicam quoconque elio vino eptiùs penetrare, vrinas prouocere, & perpetuò porgare, etque mulre ed opem ferendem morbis vesicę facere, etiemsi ed cætere vino alio inhabilius existat: in hac autem particula dixerit, vine eqoosa, & tenuissima in vesica expurgenda, & deobstruenda elia vinorum genere superare; ne quis illis verbis motus crederet, pueris ea ratione potiùs conuenire, vbi vino vtendum est pro lepidis coratione, aue præseruatiooe, vinum potens, & vinosum, hoc

loco ostendit, nō in omnibus parem esse rationem; in pueris em̄ potiùs, cùm eorum corpus, vt naturalem statū seruet, calidum esse debeat, & humidum, potiùs vinū aquosum, & tenuissimum conuenit. Verùm quomodo apparens hæc iu verbis Hippocratis contradictio tolli possit, oou ita facilè licet intelligere. Crediderunt nonnulli ita loce hæc Hippocratis conciliari posse, si dixerimus alia esse auxilia, quæ in præseruatione conueniunt, & alia, quæ in curatioue eiusdem affectus. Cùm igitur, inquiūt, quàm aquosissimū pueris vinum suadet; id respicit Hippocratee, ne eorum calore adaucto lapides in vesica generentur, néue materia lapides apts generare, & colligatur, & induretur. Meracum verò & potens dum concedit, calculos iam genitoe curandos suscipir: dicit enim contexr. 6. tertij de Rat. vict. in acut. Vinum album vinosum iam plurima, maximaque parte laudatum quidem, & culpatum in vioi dulcia enarratioue: Ad vesicam verò vino alio magie penetrat, vrinee prouocat, & perpetuò porgar, atque mulia ad opem iis morbis ferendam facit. Verùm nō satis commodè has auctoritates contrarias hac solutiooe tolli posse ie iotelliger, qui norit præcaotricis, & curatricis medicinæ partie indicationes nō esse contrarias, neque contrariis instrumentie vti, sed vt plurimū similibus. Est enim inter curandum, maxima ex parre, si quid subest in corpore causæ morbum facturæ, vel etiam hunc euudem aucturæ, præcautricis pars, emotio nempe causæ eius. Imò præcauentes vt plurimum curantium modo facimus, instrumentis iisdem, atque etiam eadem propemodum ratione vtimur; minùs tamen multis, nec tam efficacibus, nec quantitate tauta opus habemus. Quomodo igitur si aquosissimum vinum ad præcauendos à lapide vesicæ pueroe conuenit, in eiusdem morbi iam in iisdem contracti euratione nō eodem, & tenuiori opus erit? Accedit, quòd si in præseruatione vinosum, & meracum vinum fugiēdum est, ne venas adnrar, calefaciat, & magis materiam induret, in curatiooe, in qua non est sperandum lapidē posse excerni, magis hoc idem debebit in vsum traduci, ne & maior lapis euadat, & materia circumcirca magis & faciliùs induretur. Quinimò si quie diligēter quæ ab Hippocrate 3. de Rat. vict. in acut. loco citaro dicta sunt, considerare voluerit, vtique præceptom illud, in quo potens, & meracū vinum in pessionibus vesicæ, & materia in illa contenta expurganda conuenire tradit, potiùs ad præseruandi rationem, quàm ad curandi methodum pertinére facilè intelliget. Si eoim ea ratione conuenit, quòd ad vesicam magis penetret, vrinas magis cieat, perpetuò meterias magie expurget, & vesicam obstructione magis liberam reddat, cùm iam morbus contractue est, & materia in lapidem iam versa, certum est, non tam eo tempore vinū illud conuenire, quàm ante-

A quàm duritiē materia contraxerit, & cùm crassa materia in vesica collecta est: id verò præseruatricis partie potiùs est officium, quàm curatricie. Vt igitur nos quid hac in re dicēdum sit, tradere tentemus, illud priùs supponnēdum est, quod etiam superiùs demonstrauimus, duo potissimùm ed calculoe vesicę generandoe requiri, efficientem causam, & materialem: efficiens eausa est caliditas aut insiguie, aut etiā mediocris, vbi crassam admodum inuenerit materiā: B vt optimè docet Galenus 3. in 6. Epidem. com. 15. vehemens verò requiritur, vbi materia non crassa fuerit, vt etiā docet lib. de Renum affect. dignot. & cur. si modò Galeni liber ille est. Materia etiam requiritur crassior; quamuis, vt diximus, etiam quæ tenuis est medioctiter, ob vehementiam caloris quandoque possit in lapidem concrescere. Vtraque hæc causa in pueris reperitur; quæ tamen efficiens est caliditas excedens, tum in vesica, tum in voiuerso corpore C magis præualet, vt optimè docet Galenus 2. de Nat. hum. comment. 15. Subest tamen etiam aliquando materia, nō ex natura puerorum, sed ex consuetudine, & victus institutione mala, q. nondum vno cibo concocto in ventriculo alium ingerant: & maiorem etiam cibi quantitatem, quàm par sit, assumant, neque vllam à cibo seruēt regulam, sese à cibo statim assumpto nimis exerceotes, vnde crudi in venis succi colliguntur. In senibus autem, in quibus licèt mi- D nùs, quàm in pueris, lapides in vesica colligantur, sæpiue tamen, quàm in iuuenibus, vt generentur quandoque lapides in vesica, ea solet esse causa, quòd ratione ætatis materia multa crassa & pituitosa generetur; quæ cùm sit, vt diximus, ad concrescendom idonea, minori calori vi indiget, vt in lapidem verti possit. Hinc fit, vt vbi lapidee in vesica generantur, præualente efficiente causa caliditate, in prēseruatione, & curatiooe ea fugienda sint, quæ assumpta E efficientē hanc morbi causam adaugere valent. Vnde nunquam potens vinum, etiamsi magis ad vesicam peruenire, materiamque magie fundere, & extrà pellere posset, puerie concedi debet: quoniam vesicæ, & vniuersi corporis temperiem calidiorē reddendo, magis & generando lapidi occasionem præberet, & iam genitā augmentum adiuuaret. In senibus autem, & cæteris corporibus, in quibue omnis ferè occasio lepidis à materia pendet, omnib⁹ iis vtendum F est, quę & fundere, & attenuare eam possint, magieque extra corpus pellere: id verò certum est vioum album, potēs, & vinosum faciliùs facere, quàm tenue, & quod ὀλιγοφόρον appellāt Græci. Accedit præterea, quòd Hippoerates particula illa 6. lib. 3. de Rat. vict. in acut. nullam curationis, aut præseruetionis mentionem facit, sed solùm in materia crassa, & multa expellenda à vesica aptios tale vinum esse iudicauit. Quòd si eo loco de lapide vesicæ esset sermo, in eam sententiam non venisset, potissimùm cùm

sciree

sciter frequẽtiorem illius causam esse calorem excedẽtem: uam à tali vino augeretur. Et quòd ita sit, seipsum statim partic. 8. explicauit, cùm dicit: Quod autem superiora quidem omnia; vesicamque minùs offendet, si dilutius fuerit, intestina verò iuuabit magis, si meracius, neminem latere debet. Ex quibus etiam verbis solutio difficultatis, & apparentis contradictionis facilè colligi potest, quòd scilicet vbi materia, & efficiens causa lapidis in vesica originẽ habeat à parte affecta, puta vesica, in caliditate excedente, tunc satius est vinum dilutum inodorum, tenue, aquosum in vsum traducere, vt in pueris. At vbi ex materia crassa à reliquis partibus subministrata occasionem habet, non euinceote multũ caliditate, vino albo quidem, sed meraciori, & potenti, quod vinosum appellant, vtendum est; quod attenuari ea materia illa ratione possit, & faciliùs expelli; quod senibus sæpius accidete solet.

XLV.

Τῇσι δὲ θήλεσι λίθοι οὐ γίγνονται ὁμοίως· ὁ γὰρ οὐρητὴρ βραχύς ἐστιν ὁ τῆς κύστιος, καὶ εὐρὺς, ὥστε βιάζεσθαι τὸ οὖρον ῥηιδίως. οὔτε γὰρ τῇ χειρὶ τρίβει τὸ αἰδοῖον, ὥσπερ τὸ ἄρσεν, οὔτε ἅπτεται τοῦ οὐρητῆρος. ἐς γὰρ τὰ αἰδοῖα ξυντέτρηνται, οἱ δὲ ἄνδρες οὐκ εὐθὺ τέτρηνται. καὶ διότι οἱ οὐρητῆρες εἰσὶν εὐρέες, οὐρέουσι πλεῖον ἢ οἱ παῖδες. περὶ μὲν οὖν τουτέων ὧδε ἔχει, ἢ ὅτι τουτέων ἐγγύτατα.

Mulieribus autem calculi non similiter fiunt: meatus enim vesicæ breuis est, & amplus, ita vt facilè vrina expellatur. Neque enim manu pudendum fricant, neque contangunt meatum. Ad pudenda enim perforatus est, mares autem non rectà perforati sunt. Et quia meatus sunt ampli, etiam plus mingunt, quàm pueri. Et de his quidem sic res se habet, aut ijs quàm proximè.

Tanta est hoc loco Grecorum exemplarium varia lectio, vt non ita facilè quispiam intelligere possit, quam amplexetur, quámve reiiciat. In principio enim in Basiliensi sic legitur, τῇσι δὲ θήλεσιν αἰδοίοις γίνεται οὐχ ὁμοίως, quod est, vt vertit Cornarius, qoi hanc & ipse habuit, & secutus est: Muliebribus autem pudendis calcoli non similiter fiunt, &c. Aldinus autem liber sic legit, τῇσι δὲ θήλεσι αἰδοίοισι γίνονται ὁμοίως, οὐ γάρ, qood ipse verto: Mulierum autem podendo generaniur similiter; non enim meatus vesicæ breuis est, &c. Gadàldinus autem ex suo manuscripto ita legendum censet: τῇσι δὲ θήλεσι λίθοι οὐ γίνονται ὁμοίως, ὁ γάρ: quod est, vt ipse sum interpretatos: Mulieribus autem calculi non similiter generantur: etenim, &c. Ex tribus iis lectionibus postremam potiùs sumus amplexati, quamuis neq; priorem Basiliensis libri reiiciamus, cùm in idem ferè incidant; quamuis cùm de morbo hoc magis, minùsve affligente secundùm ætates, & sexus agat, magis laude-

A mus eam, quæ à doctissimo Gadaldino posita est. Aldina enim, quæ omnino contrarium refert, quòd non minùs mulieres, quàm pueros, calculo vesicæ tentari scribat, quodque dum sentẽtiæ affirmatiuæ rationem reddit, falsò omnino fundamento nitatur; q. scilicet meatus vesicæ in mulieribus neque breuis sit, neque amplus, reiicienda prorsus est: quis enim quotidiana id non obseruet obseruatione, mulieres multò rariùs calculo vesicę tentari; quàm

B viros, & puellas vix eo morbo affici, quo pueli sæpenumerò laborant. Quinimò experientia ab anatome desumpta, ratio, qua probatur, mulieribus calculum vesicæ non minùs, quàm pueris accidere, omnino conuincitur. Scimus enim & meatum vrinarium in mulieribus breuiorem multò esse, quàm in viris, & magis amplum, rectum, minusque tortuosum. Sed magis varia lectio est in alia parte contextus, quæ incipit, ἐς γὰρ τὰ αἰδοῖα. Aliter enim legit Basilien-

C sis, aliter Aldinus, aliter Gadàldini liber manuscriptus, & ego tum exemplaribus adiutus, tum coniecturis, eredo etiam diuerso modo ab iis omoibus legendum esse. Basiliensis enim legit hoc modo: ἐς γὰρ τὰ αἰδοῖα ξυντέτρηνται. καὶ διότι οἱ οὐρητῆρες εἰσὶν εὐρέες, καὶ πίνουσι πλεῖον, ἢ οἱ παῖδες. quod est: Ad pudenda enim perforatus est, & quia meatus sunt ampli, plus etiam bibunt, quàm pueri. Aldinus sic hábet: ἐς γὰρ τὰ αἰδοῖα ξυντέτρηνται, καὶ διότι οἱ οὐρητῆρες οὐκ εὐρέες, καὶ πίνουσι πλεῖον,

D ἢ οἱ παῖδες. quod est: Ad pudenda enim perforatus est, & quia meatus non sunt ampli, plus etiam bibunt, quàm pueri. Gadaldini autem liber ita habet: ἐς γὰρ τὰ αἰδοῖα ξυντέτρηνται, οἱ δὲ ἄνδρες οὐκ εὐθὺ τέτρηνται, καὶ διότι οἱ οὐρητῆρες οὐκ εὐρέες, καὶ πίνουσι πλεῖον, ἢ οἱ παῖδες. id est: In pudenda enim perforata est, mares autẽ non rectà perforati sunt; & quia vroteres non sunt lati, etiam plus bibunt, quàm pueri. Ex quibus lectionibus prima, & defectuosa est, quòd omittat verba illa:

E οἱ δὲ ἄνδρες οὐκ εὐθὺ τέτρηνται. quod est: Mares autem perforsti non rectà sunt: addenda enim hæc esse iudico, tum ex Gadaldini contextu, tum etiam, quòd absolutè admodum, & diligentiùs iis verbis additis explicatur, quid sit, quòd in pueris sæpius in vesica lapides generentur, in mulieribus autem, etiam in ea ætate constitutis, nõ ita facilè; ratione ex figora partis viriusque sexus desumpta. Et in ea particula peccat; in qua meo iudicio omnes mendosæ, & defe-

F ctuosæ sunt, cùm legit: καὶ πίνουσι πλεῖον, quod est, & plus bibunt. Meo enim iudicio, vt postea inter explicandum hác sententiam ostendam; legendum est: καὶ οὐρέουσι πλεῖον, id est, plus mingunt. Altera verò, & in illa parte, in qua etiam Basiliensem defectuosãm esse dicebamus, deficit, & etiam omnino vitiosa est; cùm negatiuè legit, καὶ διότι οἱ οὐρητῆρες οὐκ εὐρέες, quod est: Et quia meatus non sunt lati; cùm potiùs affirmatiuè legendum esse, & manuscriptus antiquus ostendat, & ratio demonstret, quòd, vbi am-

pliores sint ductus, faciliùs materia crassior possit permeare. Repugnat & experientia, qua constat in mulieribus vrinarium meatum & ampliorem esse, & breuiorem. Constat id præterea ex iis, quę Alexander, siue Aphrodisiensis is sit, siue Trallianus, siue alius tandem quicunque, grauis tamē, & doctus auctor libro 2. Problematum, problem. 51. tradidit: quærit enim, cur fœminæ omnes calculum sua in vesica lenrè concipiant: & respondet, id esse, quoniam ceruicem vesicæ ampliorem, quàm mares habeant. Hinc enim, inquit, fieri potest, vt cum vrina quoque excrementum eiiciatur, quod calculum facit. Ex quibus non solùm constat, falsam esse hanc lectionem, qua negatur in fœminis vasa vrineria esse ampla, sed etiam priorem eiusdem Aldi lectionem in principio huius particulæ, qua videtur velle Hippocrates non secus mulieribus calculos in vesica colligi, quàm pueris: cùm vtrunque aduersetur huic sententiæ grauissimi viri, quem verisimile est ab Hippocrate, & Aristotele pleraque mutuatum esse, aut falté collegisse, cùm id in solutionibus plerisque earum quæstionum, quas proponit dissoluēdas, cōnstet. Gadaldini lectio, vt in eo magis à me probatur, quòd addat illa verba, οἱ δὲ ἄνδρες οὐκ ἀπ' εὐθὺ τέτρηνται. quod est: Mares autē non rectà perforati sunt; ita maximè est reiicienda in eo, quòd negatiuè & ipsa, vt superior, legit. Qua in re magis reprehendenda est, quàm quæ in Aldino codice repetitur: nam cùm ipse negasset in priori parte ita facilè in mulieribus colligi posse in vesica lapides, nō poterat, dum huius rei rationē reddit, angustiam meatuum accusare, quæ potiùs faciliorem lapidis prouentum in eis efficeret. Censeo igitur ita legendum esse: ἐς γὰρ τὰ αἰδοῖα ξυντέτρηνται, οἱ δὲ ἄνδρες οὐκ ἀπ' εὐθὺ τέτρηνται, καὶ διότι οἱ οὐρητῆρες εἰσὶν εὐρέες, οὐρέουσι πλεῖον, ἢ οἱ παῖδες. quod est: Ad pudenda em̄ perforatus est, mares autē non rectà perforati sunt, & quia meatus sunt ampli, plus mingūt quàm pueri. Hæc est huius loci varia lectio, & meliorис electio. Nunc Hippocratis sententiam exponamus. Docuerat Hippocrates ex indifferenti, & malo vsu aquarū cuiuscunque generis multa & grauissima symptomata, & pessimos morbos generari, inter quos potissimùm referebat lapidem in vesica, quem etiam in pueris magis generari docuerat, tum quòd calida eorum natura sit, tum quòd materia multa crassa, & viscida generetur, quæ duæ causæ lapidis generationi occasionem præbent. In præsentia docet mulieribus etiam in puerili ætate constitutis non ita facilè morbum hunc euenire, quamuis etiam subessent prædictę causæ: & inquit, ea ratione mulieribus etiam in puerili ætate nō accidere, quòd meatus vrinarius & breuior sit, & minùs contortus, sed amplus. Docueramus em̄ nō solùm ratione efficientis caloris, & materiæ crassioris continuò subministretæ generari lapides in vesica, sed etiam ratione meatuū vri-

A nariorum, per quę defertur materia cum vrina; qui cùm angustiores sint, & non recti, non ita facilè materię exitum parant: mulieres autem, cùm ampliorē meatum habeant, & rectum, breuemque, facilè materia à renibus effluxa ad vesicam exit, & omnē generandi lapidis occasionem aufert. Hác eandē causam tradidit Alexander 2. Problem. 51. quærens, cur mulieribus minùs in vesica calculi generentur, quemadmodum superiùs diximus. Quod etiam in anatome facilè licet cōspicere, siquidem mulieribus B super vteri ceruicem meatus hic, siue vesicæ ceruix, fibris membraneis illi annatus extenditur, ac vbi primū sub pubis osse cum vteri ceruice sursum inflecti inceperit, in illius cauitatem terminatur; at viris vltrà procēditur, ac prominet, nam cùm primùm infimam ossium pubis commissuræ regionē superauit, corpus penis subintrans, ad elatiorem vsq; pubis ossium commissurę sedem sursum fertur, & hinc rursum, prout C rigidus, flaccidusq; est penis, sursum spectat, ac propendet. Non igitur mirum est, si pueri lapide vesicæ facilè concipiantur; cum longa particula ad extremum collum vesicæ in eis sit sita: quam etiam sæpius contrectant, falsò putantes in eo loco impeditę mictionis causam esse. Fœminis contrà meatus amplus est, & breuis, statim perforatus, minimeq; anfractuosus: vnde neq; facilè calculum contrahūt, neq; ita manu pudendum contrectant: cùm neque diutiùs in D meatu vrina moram trahat; neq; calculus ita vesicam comprimat, vbi etiam contractus in eis fuerit. Illud tamen vnum circa verba obseruandum est, hoc loco per οὐρητῆρες nō meatus illos intelligere, per quos vrina à renibus in vesicam stillat, de quibus sic Celsus lib. 4. cap. 1. A' renibus, inquit, singulæ venæ colore albæ ad vesicā feruntur, οὐρητῆρας Græci vocant, quòd per eas inde descendētem vrinam in vesicam destillare concipiunt. Recētiores etiam semper οὐρητῆρας E vasa hæc intelligunt, cū tamen hoc loco & passim Hippoc. per nomē οὐρητὴρ & οὐρητῆρες meatum vrinarium à vesica vrinam extra corpus ducentem intelligat, Gaza interpretatus est aliquando ceruicem vesicæ.

καὶ διότι οἱ οὐρητῆρες εἰσὶν εὐρέες, καὶ οὐρέουσι πλεῖον, ἢ οἱ παῖδες. q̄d est: *Et quia meatus sunt ampli, plus etiam mingunt, quàm pueri.* Sic legendum esse duxi, non, plus bibunt: variis ductus argumentis: tū q, experientia nobis ostendat, multò minùs bibaces F esse mulieres viris, & puellas pueris, tū q, nihil ad propositū negotium faciat, bibántne plus, an minùs q̄ pueri. Quòd si legamus, vt fecimus, erit sanè multùm ad propositum: neque em̄ ita obiter, vt aliqui putant, hoc loco problematis huius reddit rationē, quare plus mingāt mulieres q̄ mares. Hac em̄ verborū serie aliā causam tradit, quare mulieres minùs lapidem in vesica contrahant: & inquit, q a meatus sunt ampli, & breues, & nō cōtorti, plus mingūt, q̄ pueri. Hácque ratione minùs lapidē contrahūt in vesica:

cùm

cũ em̃ docuerit ex diuturna mora in vesica magis aduri, & materiã crassam magis durã reddi in pueris, manifestum est in iis, qui sæpius mingunt, & maiorem quantitatem vrinæ, minùs generationi lapidis occasionem dari. Et quòd sæpius mingant, quàm pueri, experientia docet, quòd minùs noctu mulieres vrinam contineant, non quidem ob vrinæ acrimoniam, & doloris sensum, sed ob meatuum vrinariorum breuitatem, amplitudinem, & mollitiem: vnde etiam sæpius in eum morbum puellas incidere, quo noctu vrinam etiam non sentientes, & dormientes emittunt, quàm pueros, obseruatum est. Quòd si quis non in amplitudinem, breuitatem, & rectitudinem meatuum vesicæ totam lapidis in mulieribus non facilè contracti causam referet, sed in intemperiem minùs A calidam, qua minùs possit materia crassa, & pituitosa in lapidem verti, nõ morabor, quamuis reuera in hãc solam minimè possit reduci: cùm iam docuerimus, vbi minus efficientis caloris subest, ibi plus materiæ adesse, & crassioris: vbi autem magis materia crassa est, minus caloris requiritur, vt iam ex Hippocrate 3. in 6. de Morbis vulgar. 15. docuimus. Ex qua re efficitur, vt quamuis minor calor in fœminis lapidem efficiens reperiatur, cùm tamen multa adsit ma- B teria, & ea quidem ad concrescendum maximè idonea, sequitur vt ratione causarum principalium non minùs mulieres, quàm pueri ad lapidem in vesica contrahendũ sint idoneæ: quamuis ratione loci, in quo efficitur, in illis promptitudo auferatur.

LVDOVICI SEPTALII MEDIOLANENSIS MEDICI IN LIBRVM HIPPOCRATIS DE AERIBVS, AQVIS, LOCIS

Commentarius Quartus.

I.

Περὶ δὲ ἐτῶν, ὧδέ ἄν τις ἐνθυμεύμενος διαγινώσκῃ, ὁκοῖον τι μέλλει ἔσεσθαι τὸ ἔτος, ἤτε νοσερὸν, ἤτε ὑγιηρόν.

De annis autem hoc modò quis mentem adhibens, discernet, qualisnam annus futurus sit, morbosúsne, an salubris.

QVANTA sit temporum anni, & eorundẽ tum naturalium, tum præter naturam temperamentorum cognitionis vtilitas, vel ex eo quilibet intelligere potest, quòd circumambiens nos aër (à quo tantas in nostro corpore mutationes in prima huius libri parte fieri docebamus, vt in aërem solum morborum omnium causas aliqui referre ausi fuerint; inter quos auctor libri de Flatibus, quẽ Hippocratem esse nunquam auderem dicere, sed recentiorem aliquem ex Pneumaticorum secta, inter quos & Agathinum, & Archigenem præcipuos facit auctor introductorij medici, cap. 10. tum Galenus 4. de Differentiis pulsuum passim) si non omnes, saltem potissimas, & magis essentiales differentias ab anni temporibus desumere consueuerit. Quamuis enim nõ rarò locorum conditio ob montium, aquarumque viciniatem, situmq; horum dissi- C milem, ventorumque perflationem contrariis sæpe inter se viribus, hic, alibíve perflantium, & huiusmodi quædam fusè, vt opinor, satis tractata antea, temperiem immutet; in temperata tamen parte, cui nihil horum obstiterit, omnis ferè aëris mutatio temporũ anni constitutiones, vel naturales, vel præter naturam sequitur. Quinimò, vt paulò pòst ostendam, intemperata quoque loca suam habent naturalem temperiem in anni temporibus, penes quam salobri- D tatum attendunt, sicuti ex præternaturalibus temporum anni constitutionibus morbos varij generis expectant. Nec certè ab re: idem em̃ Sol, qui accessu ad nos suo, & recessu rerum vnà secum plurimarũ genitalem vim adfert, rursusque aufert, anni quoq; tempore eadem hæc diuersa facit. Quamuis enim aliter aliqui ipsa accipiant, decursum tamen, quo iisdem vestigiis ad caput semper decurrens duodecim Zodiaci signa percurrit, quatuor hæc tempora ef- E ficere crediderunt: diuerso tamen modo Astrologi, & Medici: illi enim, diuiso per quadrantes circulo, singulis tempora applicantes, quatuor constituêre, vt initio ab Ariete sumpto, triumque signorum emenso spatio, ver constituatur: trium item subsequentium æstas, aliorum præterea trium autumnus, & tandem tribus postremis transactis hyems absolueretur. At Medici, qui non tam quæ in cœlestibus corporibus fiunt, quàm quæ in nostris

corporibus accidunt, considerare solent, aëris temperiem, quæ tamen etiam ex Solis vario ad nos accessu, & recessu fieri vt plurimũ consueuit, securi, multò aliter tempora hæc diuidunt, & metiuntur: Si enim aëris temperies talis fuerit, vt nullus sit frigoris, aut caloris, tum & humiditatis, & siccitatis excessus, sed temperies quædam, verũ id esse tempus dicemus. Quòd si caloris magnus sit excessus, vt & sudores facilè proliciantur, & calor noster paulò plus solito euentilari postulet, æstatem esse dicimus. Hyems is esse statuitur, in quo ob algoris vehementiam calore aliquo corpora fouente indigemus. Autumni tempus tunc esse dicũt, cùm post calorem æstatis, & siccitatẽ vehementem, temperies quędam caloris & frigoris succedit: quamuis in siccitate excedat, tam ob maximam æstatis præcedẽtis siccitatem, tum ob natiuam illius temporis temperaturam. Recedens enim tunc à nobis Sol, frigiditatem, & siccitatem inducere par est; verùm illa ob æstatis caliditatẽ temperetur. Quinimò ita à vere distinguitur temperamẽto, quòd ver vniformiter temperatos habet dies, aut parum à se inuicem distinctos: at autumnus inęqualis omnino est, & dies tales habet, ita vt matutino, & vespertino tempore frigeant homines, in meridie caleant nimis: vnde quamuis intemperatum sit tempus, temperiem tamen quandam assequi videtur ex duorum contrariorum excessu, & mistione, vt vespertini, & matutini frigiditatem caliditas meridici contemperet: & alternãtibus inter se contrariis intemperatis temperiem quandam efficiant. Hoc igitur modo sunt tempora à Medicis æstimata. Vnde & præcepto medico admonemur, ne vnquam de anni temporibus iudicium feramus, nomina temporum secuti, sed potiùs eorundem temperamenta: Vnde si vere ipso etiam in medio frigus adeò inualescet, vt calore aliquo fouente indigeamus, hyemis tũc vicem habere dicemus. Ita si inæqualitas illa tum dierũ inter se, tum partium diei adfuerit, vel in media æstate, vel hyeme, tunc autumni potiùs tempus esse dicemus. At enim quemadmodum in cæteris omnibus, quę incerta feruntur, fieri consueuit, non ab re esse duxi, regulas quasdam inuenire, quibus si non eadem perpetuò, & stata anni tempora constituantur, ad eas saltem, tanquam normam, quam maiore semper ex parte sequamur, de anni temporibus cogitãtes, respicere possimus; à qua si quãdo aberrandum à nobis fuerit, aliterq; quàm anni tempora ferant, statuendum, ob variatam à naturali, & propria temperatura qualitatem, eliò temperamenti varietatem, & mutationẽ illam, puta ad aëris nos ambientis tunc temporis constitutionem præter naturam aliquã alia de causa factam transferre nobis liceat. Hippocrates, siue quicunque is fuerit, qui librum tertium de Diæta scripsit, quemadmodum diuisionẽ anni in quatuor iam dicta tempora amplexatus est,

A ita cuilibet eorum statutos terminos præfixit. Ver enĩ, vt ab eo initium ducamus, tunc inchoare voluit, cùm Solem primũ Arietis punctũ occupare contigerit. Contingit autem id decimo quarto ferè Calend. Aprilis anni Gregoriani correcti, quæ vigesima Martij dies numeratur. Absoluitur autem in exortu Pleiadum, quæ & Vergiliæ Latinis dicũtur, quo tempore æstatis adest initium, per triduum ferè perdurans: incipiunt autem apparere 5. Calend. Iunij: incidit
B autem ea dies in diem decimumoctauum Maij. Atque ita ver totum Medicis quidem eo temporis curriculo consummatum perficietur, qđ inter 14. Calend. April. & 15. Calend. Iunij continetur: qui menses sunt duo circiter. Vnde Galenus 1. comment. ad 1. de Morb. vulgar. 1. dicebat veris tempus ne habere quidem duos solidos menses. Quo factum est, vt iure indiuisum permansetit. Æstas ab ortu Vergiliarum, qui in dictum diem ferè incidit, progressa ad Arcturi
C vsque exortum tendit: quo exoriente, autumnus statim inchoat. Exoritur autem diebus circiter duodecim ante æquinoctium autumnale, vt docet Galenus 1. de Morb. vulg. com. 1. in prine. Cùm verò id tempore nostro in 12. Cal. Octobr. incidat, qui dies est vigesimus Septembris, sequetur, vt principium autumni, & finis æstatis sit 4. Idus Septembris. Neque hoc multum distat à terminis Ptolomæi, qui æquinoctium autumnale in 11. Celend. Octobr. retulit:
D Arcturi autem exortus principium in 6. Idus Septembris: cùm ex correctione Liliana tempora eò reducta sint, & exortus stellarum, vt magis vicina sint terminis Ptolomæi, cùm ad ea sint reducta æquinoctia, & solstitia, quæ in Concilio magno Niceno sunt constituta. Fuit verò à Natiuitate Domini celebratum CCCXX. Ptolomæus autem floruit à Passione Domini Anno CXL. ita vt à tempore Ptolomæi ad Concilium Nicenum CXLVII. anni intercesseriot: ita vt
E ab exortu, & occasu sydetum nostri temporis, & æquinoctiis, & solstitiis, nõ distinguatur magis, quàm per vnum, aut alterum diem: quòd si maior intercedat differentia, vt reuera reperitur, id ratione diuersitatis locorum euenit. Sed hæc obiter. Interuallum igitur hoc, quo æstas constituitur, quatuor ferè mensium spatium habet. Cùm autem in longo adeò temporis interuallo insignis aliqua variatio reperiatur, duæ æstatis partes constituuntur. Prior, quæ ab ini-
F tio illius ducta exortu procyonis terminatur. Galenum enĩ loco citato libentiùs sequimur, qui τὸ θέρος, ὀ τὸ κύνα prioris æstatis partis finem facit, vt alterius principiũ, quàm eos, qui solstitio easdem definiont. Oritur autem tempore nostro 14. Calend. Augusti; qui quidẽ dies à solstitij tempore mense paulò minùs distac. Priorem illam æstatis partẽ ἄρχην appellant Græci; vnde horarios quoque fructus, & fugaces, quasi temporarios, nimirũ citò marcescentes, nec qui recondi diu ad vsum insequentis temporis

A poris posſior, dixére, posteriorem verò ὀπώραν nominant. Ac prior quidem æstatis nomé ſibi vindicauit: altera, ὀπώρας nomine meliùs noſcetur. Sequitur Autumnus, qui ab ortu Arcturi, vt diximus, incipiens, Pleiadum occaſu terminatur: quo quidé tempore hyems inchoabit. Occidunt autem ad 14. Cal. Decembris, noſtris iis temporibus, quinque ferè diebus, antequã Sol in Sagittarium tranſitum faciat. Cùm verò vix duos menſes contineat, cum vna tertia parte,
B indiuiſum remanſit. Post qđ iam tempus annus veluti ætate, triſtiq; vbique canitie confectus, inclinansq; magis ſemper magisq;, ad extremum vſq; abit, & cóſueto ad initium ſuum recurſu, cùm Sol in Arietem tranſitũ facit, ipſemet ſe, tanquã renaſcens, inchoat. Diuidit hãc partem, vtpote quæ & longa ſit, & variis ferè frigoris differentiis diſtincta, & longo temporis tractu protracta, in tres partes: idq; lib. de Septimanis Hippoc. attributus confirmat, is autem
C apud nos nó extat. Quarum prima σπορητὸς appellatur, nos Latini ſemeotem dicimus: vnde ſemeotinæ feriæ, quibus ſeminũ plurimorum ſatio peragitur. Mediam nos Latini Brumam dicimus, Galenus τὸ περὶ τὰς τροπὰς χρόνον tempus ſub ſolſtitium vocat. Quæ ſequitur, φυταλιὰ vocatur, quæ quomodo Latinè dicatur, nó occurrit, continet auté inſitionis tempus totum. Prima pars trigintaquatuor ferè dieb⁹ abſoluitur: terminatur eñ ingreſſu Solis in Capricornum,
D quo ſolſtitium hybernum conſtituitur, tuncq; Bruma, quę ſecunda pars eſt hyemis, incipit: & quamuis Brumæ nomine propriè apud Latinos intelligatur dies, in quo Sol ingreditur ſignũ Capricorni, in quo eſt ſolſtitium hyemale; hoc tamen loco cùm Brumam dicimus, ſpatium intelligimus à ſolſtitio hyemali, quod tempore noſtro in 12. Cal. Ianuarij incidit, & terminatur circa Idus Februarias, quo tempore φυταλιὰ ſuccedit. Atque ita reuolutus in ſeſe per
E haſce temporũ vices annus finietur ſeptem in totum portionibus hoc modo diſtinctus: Veris vna, & item Autumni vna, quæ, q̃ conciſa magis, & adſtricta horum temporũ natura ſit, ſimplici diſcrimine continebuntur. Æſtatis duabus, hyemis auté, quo paulò antè diximus modo, tribus, vt in vniuerſum ſeptem ſint. Temporum igitur anni, vt ad inſtitutum tandem reuertamur, & diuiſionem, & tantas vtilitates conſiderans Hippocr. poſtquam de habitationibus
F pertractauit, & qua natura præditi ſint, qui diuerſa loca incolunt pro ſituum varietate, ventorum perflatione, aquarumq; ſcaturiginibus variis, tum & quibus morbis cómuniter laborare ſoleant, poſtquam etiam de aquarũ varietate & natura locutus eſt, vt inde & mores hominum, & naturas cognoſcamus; nunc de temporibus anni tractationem aggreditur, vtpote quæ totius anni conſtitutioné immutare poſſint, quæ Medico diligenter ſemper eſt inueſtiganda, num ſcilicet veris, an æſtatis, autumni-

A ve, an hyemis naturã ſequatur. Nam tunc illius temporis morbi peculiares, ad cuius naturam vergit totius anni conſtitutio, fieri ſolẽt: quod Hippoc. iis verbis oſtendit, cùm dicit: *Cognoſcet, qualiſnam annus futurus ſit, morboſus, an ſalubris.* hoc enim maximi momenti eſt: ignorata eñ futura temperie anni, & temporũ conſtitutione, neq; futuris morbis prouideré, neq; immінentibus iam iamq; exorientibus occurrere, neq; iam factos auferre poterimus. Conferet igitur vel ma
B ximè tum ad prædictionem, tum ad præſeruationem, & curationem præſens tractatio. Multum eñ refert, quo primùm cœperint affligere tempore morbi, cognoſcere. Docet præterea Hippoc. ſiue quicunque is fuerit (de hoc eñ in præſentia nó laboro) lib. 1. de Morbis: morbos alios vere curari debere, quos ſi hyeme curare tentauerimus, intempeſtiuè curari cenſeantur: Et econtrà. Vnum tñ hoc loco circa verba Hippocratis eſt annotandum, variam eſſe in princi
C pio huius tractationis lectioné. Nam codex Baſilienſis & Aldinus, & manuſcriptus, qué videre contigit, habet, vt nos poſuimus. Gadaldinus auté legit, περὶ δὲ ὡρέων. quod eſt: de anni autem temporibus. At Zuingerus miſſis primis verbis, περὶ δὲ ἐτέων, incipit tractationé hoc modo: ὅπως δὲ ἄν τις. quod eſt: hoc auté modo ſi quis, &c. Ego autem, ſicut nec Gadaldini lectionem reiicio, q̃ reuera de anni temporibus agat hac tractatione, ita communem magis approbo, q̃ de
D temporibus anni agat in totius anni conſtitutionis cognoſcédæ gratiam. Doctiſſimi autem Zuingeri lectionem non facilè reiicerem: q̃ & ſeries illa integra ſit ſine illis verbis: & prima illa verba facilè potuiſſent à librario aliquo eſſe adiecta, tanquam demonſtrãria, qua de re in ea parte inſtitute eſſet conſideratio. Mox autem quæ pro inſcriptione ab aliquo adiecta erant, potuerũt inſcitia librariorum ad tractationem adiici. Sed hæc coniectanea ſunt; ſequemur igi
E tur communem lectionem, quam & ipſe Zuingerus amplexatus eſt.

II.

Ἢν μὲν γὰρ κατὰ λόγον γίνηται τὰ σημεῖα ἐπὶ τοῖς ἄστροισι δύνουσί τε καὶ ἐπιτέλλουσιν, ἔν τε τῷ μετοπώρῳ ὕδατα γένηται, καὶ ὁ χειμὼν μέτριος, καὶ μήτε λίην εὔδιος, μήτε ὑπερβάλλων τὸν καιρὸν τῷ ψύχει. ἔν τε τῷ ἦρι ὕδατα γένηται ὡραῖα, καὶ ἐν τῷ θέρει:
F *οὕτω τὸ ἔτος ὑγιεινότατον εἰκὸς εἶναι.*

Si enim ſecundùm rationem fiant ſigna in aſtris orientibus & occidentibus: Et in Autumno aquæ fiant, & hyems ſit moderata, neque valde tepens, neq; id, quod opportunum eſt, excedens frigore. Et vere aquæ fiant tempeſtiuè, & in æſtate: Sic par eſt, annum eſſe ſaluberrimum.

De anni conſtitutionibus variis acturus Hippocrates, vt nobis oſtenderet, q̃ qualesq; morbi ex iis produci ſoleant, ante omnia illud pri-

mò sibi inueniendum duxit, quo ranquam regula, reliqua faciliùs cognoscere, & meriri posset. Id verò est, qui, & qualis esse debeat aoni status saluberrimus. Nam si rectuin sui, & obliqui iudex esse soler, profectò nihil erit, quod apriùs nobis commonstrare posset insalubres annorum constituriones, quàm is, qui saluberrimus est anni status. Inquit igitur, quòd is aunus saluberrimus est, & minime omuium morbis obnoxia corpora reddens, & morbos, qui in eo oriunrur, salubras efficiens, in quo secundùm rationam appaienr signa solita ex natura astrorum obseruari in ortu, & occasu syderum. Quid verò per hæc signa intelligar, noo ira difficile est iudicare, si quis quæ à Ptolomæo, 2. de Iudiciis astrorum, parric. 57. dicunrur, diligenter consideret. Sol enim, inquit, pro natura stellarum, quibus iungirur, varias facir geoerales constiruriones. Vnde etiam idem Ptolemæua rabulam quandam quotidiana obseruatione disposiram scripram nobis reliquit, qua quilibet singulo die, pro vario ortu, & occasu sydarũ, siue Cosmico, siue Chronico, siue Heliaco, siue matutino, siue vespartino, posset atiã singulorum dierum constiruriones iuxta varioa hos ortus, & occasũs syderũ cognoscere. Quæ quamuis ex vsu nobis esse non possir, tum ob mutaros exortus, & occasua syderũ, & rarione sui, & ob diuersirarẽ climaium, cùm ipse obseruàrit Alexandriæ: nos verò sub climara Romæ simus; tum eriam ob superexcrescentes dies in Iuliano anno, qui quãuis ex parte subtracti sint per Lilianam correctionem, eò ramẽ non sont redacti, vt Prolomæi obseruationes, eriamsi in nostro climara fecisset, nostri huius remporis ortibus, & occasibus syderum conuenira possint. Accedit, q. obseruatum est diururna contemplatione rerũ cœlestium, stellas fixas ad Septenrrionem, & Meridiem sparsim locaras, distanriam quidem inter se seruare inuariabilam, tum quæ in Zodiaco sunr fixæ, tum quæ exrra Zodiacũ, vt incolomis maneat ordo: motumq; earum essa contra primũ motum ad signorum successionem, & in viciuis signorũ regionibus collocaras, cum duodecim signis oriri & occultari. At verò declinationes suas ab æquinoctiali non semper habera easdem: nam stellæ, quæ sunt in medietare sphæræ, quæ est à puncto rropici hyemalis, ad æstiuum rropicũ, p punctum vernalẽ procedẽdo, declinationes meridianas minuunr; ar Septentrionalas augeri visæ sunr. Econtrà stellæ, quæ sunr in altera madiatate sphærę, declinariones Seprẽtrionales minuũt, meridianas augẽt. Maiorq; diuersitas variationis reperta est in iis, quæ sunt iuxra rropica. Distantia autẽ ipsarum in longitudine à punctis æqualitaris, & solsticialibus, nõ vna eademque manet: sed semper crescit secundùm ordinẽ Signiferi procedendo. Ex quibus manifestè colligi potest rerum cœli cognitionem (quã & Astronomiam, & Astrologiam prisci Græcorum,

A absque vllo discrimine nuncupârunt) Medicis doctrina, & nomiue præcellera cupientibus summoperè amplectendam esse: qđ & Hippocrates in Procœmio huius lib. manifestè docuit, & Galen. in 1. part. 1. in 1. Epid. & nos saris longa orarione rarionibus demonstrauimus. Non igitur rabulæ illæ obseruarionum Prolomæi, quanrũ ad orrus, & occasus syderum commonstratos attinet, multum vriles nobis iis rationibus, vt tandem ad id nostra recurrar orario, B vnde digressi eramus, esse poretunr. Iuuabit tamen multùm in iudiciis: siquidem quid ex vario syderũ exorru, & occasu, cuiuscunqua tandem sint generis, obseruarꝭ solẽt, docuir. Quod ariam apud nos obseruarur; vr cùm zona Orionis emergir, rurbidus fit aër Fauonij flatu. Item cùm equus occidit matutino, Aquilo flat. Còm Succulæ emergũr, pluuiæ ab Austro deuoluuntur. Cùm Arcturus occidit marutino, Fauonius spirat. Cùm Delphinus emergit, Auster flat, & C id genus alia. Quæ reuera solanr vt plurimùm in iis exortibus, & occasibus syderum euenire. Verùm quoniam instiruti nostri non est, ea, quę ad Astrologiam spectanr, in præsenciarum ira diligenter perrractare, sed solùm quid in iis sententiis Hippocrates sibi valir, osteudcre, hæc silenrio præteribo: si ramen illud priùs tradidero, non oportere solùm signorum, quę in Zodiaco sunt, habera rationem, sad aliarum quoque, quę sunt axtra Zodiacum, puta Vrsæ maio D ris, & miooris, Cephei, Parsei, Bootis, Orionis, Canis, Hydræ, Vergiliarum, Arcturi, Feræ, Coronæ, Argi, & huiusmodl nobiliorum, quarum quandoque maminêre Medici, & potissimùm Hippocraras. Hippocrates igitur, vt tandem ad institurũ reuertamur, hoc loeo cùm dicit eum annum saluberrimũ esse, in quo fiunr signa secundùm rationẽ in astris orieribus, & occidentibus, i. in ortu, & occasu syderum: sic am̃ sarius esse duxi rraducare: nõ vt Germanus interpres E [*in astris orientalibus, & occidentalibus.*] signa hoc modo exposiro inrellexlr. Dixit autem, secundùm rarionem, quasi diceret, quòd quamuis vt pluiimùm in horum orru, & occasu fiant signa dererminara, qualia sunt, que docer Ptolomæ⁹, tum secundo de iudiciis astrorum, cum in tabula iam dicta; nihilominus aliquando secus accidit, & tũc aunus supremum illum salubritatis gradum non arringir.

Et in Autumno aque fiant.] In anno saluberri F mo quatuor rempora non omnino suam seruare debant naturam, & temparaturam, vno excepto vere, quòd cùm salubre sit natura sua, & remperarum, suam seruabit naturam. Alia verò cùm omnino sint inremparara, si annus salubris esse debeat, debent in ao, in quo maximè excedunt, contemperari. Aurumnus verò cùm frigidus sit, & siccos, frigidiras autam nec mulra sit, quòd contemperetur æstatis caliditate, sicciratem habet maximè excedantem, tum quòd illi connaturalis sir, & propria,

pria, tum quòd ob æstatem præcedentem aucta est, & maiora potest afferre incommoda: Propterea huius habita ratione Hippocr. cùm autumnum ponit, q ratione sui aptus sit annum saluberrimũ efficere, posthabita frigiditate, siccitatis habet rationem. Et dicit propterea: [*& in autumno aquæ fiant*] subdit: [*& hyems sit moderata, neque valdè tepens, neque id, quod opportunum est, frigore excedens.*] hyeme quoque esto moderata: at subdit: [*neq; valdè tepens,* &c.] Est ne hoc loco superfluus? Minimè. Dixerat de excessu siccitatis Autumni attemperando pluuiis: cũ verò in humiditate hyems excedat, statuit debere esse moderatã, id est, in humiditate, & siccitate: non intelligit tñ moderatam, id est, temperatam, & medium tenetem inter humiditatem, & siccitatem, semper eñ ad humiditatem vergere debet: at ea debet esse moderata, id est, modũ non excedens. Verùm quoniam actiuæ qualitatee maximè faciunt ad anni salubritatem, subdit: *neque debere esse valdè tepentem.* Dixit εὔδιος, quod tepidam sum interpretatus, quicquid alij dixerint. Sed de hac re iosериùs longiori oratione, vbi interpretationie meæ ratioñe reddam, & refutabo aliorum opiniones.

Neq; quod opportunum est, frigore excedens.] Sic enim interpretanda Hipp. verba essa duxi. Concadendum enim ast, hyemem debere esse frigidam pro natura sua, sed ei frigiditas non est tanta, vt id, quod opportunũ est, id est, conueniantem naturæ suæ modum excedat.

Et vere aquæ veniant tempestiuè, & æstate.] Quomodo duo hæc tempora coniunxerit, in quorum altero sæpisime pluuiæ contingunt, in altero rarò admodum, non ita difficile est iudicare, si dixerimus tempestiuè diuerso modo applicari vtriq; tempori. Veri quidem, vt minùs, quàm sæpe soleat, æstate autem aliquantò sæpius pluat. In illo id desiderat, ne humiditate nimis affluat; in alio autem, vt calor, & siccitas contemperētur. Non dixit autem debere esse moderata, vt in hyeme, quia ex oppositis temporibus id facilè quilibet colligere potest. Hæc igitur si simul iuncta fuerint, saluberrimum annum efficient, in quo & rarò morbi contingãt, & qui accidunt, celerem, & securum habeaot exitum.

III.

Ἢν δὲ ὁ μὲν χειμὼν αὐχμηρὸς καὶ βόρειος γένηται, τὸ δὲ ἦρ ἐπομβρον καὶ νότιον, ἀνάγκη τὸ θέρος πυρετῶδες γίνεσθαι, καὶ ὀφθαλμίας ἐμποιεῖν. ὁκόταν γὰρ τὸ πνῖγος ἐπιγένηται ἐξαίφνης, τῆς τε γῆς ὑγρῆς ἐούσης ὑπὸ τῶν ὄμβρων τῶν ἐαρινῶν, καὶ ὑπὸ τοῦ νότου, ἀνάγκη διπλόον τὸ καῦμα εἶναι, ἀπό τε τῆς γῆς διαβρόχου ἐούσης καὶ θερμῆς, καὶ ὑπὸ τοῦ ἡλίου καίοντος. τῶν τε κοιλιῶν μὴ ξυνεστηκυσῶν τοῖς ἀνθρώποις, μήτε τοῦ ἐγκεφάλου ἀνεξηρασμένου. οὐ γὰρ οἷόν τε τοῦ ἦρος τοιουτέου ὄντος, μὴ οὐ πλαδᾶν τὸ σῶμα καὶ τὴν σάρκα, ὥστε τοὺς πυρετοὺς ἐπιπίπτειν ὀξυτάτους ἅπασιν. μάλιστα δὲ τοῖσι φλεγματίῃσι. τὰς δὲ δυσεντερίας εἰκός ἐστι γίνεσθαι, καὶ τῇσι γυναιξὶ, καὶ τοῖς εἴδεσι τοῖς ὑγροτάτοισι. καὶ ἢν μὲν ἐπὶ κυνὸς ἐπιτολῇ ὕδωρ ἐπιγένηται καὶ χειμὼν, καὶ οἱ ἐτησίαι πνεύσωσιν, ἐλπὶς παύσασθαι, καὶ τὸ μετόπωρον ὑγιηρὸν γενέσθαι. ἢν δὲ μὴ, κίνδυνος θανάτους τε γενέσθαι τοῖσι παιδίοισι καὶ τῇσι γυναιξί· τοῖσι δὲ πρεσβύτῃσιν ἥκιστα. τούς τε περιγενομένους εἰς τεταρταίους ἀποτελευτᾶν. καὶ ἐκ τῶν τεταρταίων ἐς ὕδρωπας.

B *Si verò hyems quidem sicca, & borealis fuerit, ver autem pluuiosum, & australe, necesse est æstatem febriculosam fieri, & lippitudines aduenire. Cùm enim æstus repentè superueniat, & terra madida fuerit à vernalibus pluuijs, & ab Austro, necesse est æstum duplicatum esse, & à terra irrigua, & calida, & à Sole adurente, ventribus in hominibus non constrictu, neque exsiccato cerebro. Non enim fieri potest, tali vere existente, & corpus, & carnem non humore flaccidam esse: ita vt febres superueniant acutissimæ*
C *omnibus, maximè verò pituitosis. Et difficultates intestinorum, & mulieribus, & viris admodum humidis par est fieri. Et siquidem circa Canis exortum aqua superuenerit, & hyberna tempestas, & Etesiæ spirauerint, spes est cessationis, & quòd Autumnus salubris fiat. Sin minùs: periculum est, ne pueri moriantur: & mulieres, mi*
D *nimè verò seniores, & ne, qui euaserint, in quartanam desinant, & ex quartanis in hydropas.*

Varia est hoc loco, & sanè nõ pauci momenti lectio: de qua antequam ad ea, quæ ad explanationem huius loci faciunt, accedam, aliquid dicendũ essa de more censui. Et primò in principio huius particulæ est particula, αὐχμηρὸς, cuius loco legit Zuingeru ξηρὸς, quę idem omnino significant; & propterea priorem retinui, quòd & communior sit, & Galeni lectioni ma-
E gis similis, qui in Comment. 11. tertij Aphoris. priorem retinuit, dum totam ferè hanc santentiam ad verbum recensat. Secuodò varia est etiam lectio in alia parte, vbi habet; ἀνάγκη τὸ θέρος πυρετῶδες γίνεσθαι, καὶ ὀφθαλμίας ἐμποιεῖν. Zuingerus habet: κατὰ τὸ θέρος ὀφθαλμίαι γίνονται ξηραὶ, τοῖσι δὲ παισὶ καὶ γυναιξὶ πυρετοί. quod est: Ad æstatem ophthalmiæ generantur siccæ, pueris autem, & mulieribus febres. Quam lectiooem habuisse etiam visus est Brasauolus in Commenr. ad A-
F phorismum 11. 3. sect. quæ lectio magis similis esse videtur Aphorismo illi, vbi in fine habet: μάλιστα δὲ τῇσι γυναιξὶ, καὶ τοῖσιν ὑγρὰς ἔχουσι τὰς φύσιας. quod est: maximè autem mulieribus, & iis, qui humidas habent naturas. Gadaldinus auté ax suo antiquo libro manuscripto habet, vt cõmuniter impressi, & nos posuimus, sed addit; καὶ δυσεντερίας. quod etiã aphorismo iam citato maximè consonum videtur, in quo eandem addit particulam. Galenus autem in eo Commentario & ipse aliqua ex parte diuerso modo legit

Sic enim habet: ἀνάγκη τὸ θέρος πυρετῶδες εἶναι, καὶ ὀφθαλμίας ἐγγίνεσθαι. quod eſt: neceſſe eſt æſtatem febriculoſam eſſe, & ophthalmias generari. Ex quibus omnibus Galeni primùm veniat in cenſum: ea meo iudicio recipienda eſt, quòd omnino ſimilis ſit ſenſu vulgari, & noſtræ: quòd verò in duobus illis verbis diſſideat, id in cauſa eſſe cenſeo, quòd qui ſententiam auctoris refert, modò ea referat, quæ ponuntur ab auctore, ſi in verbo aliquo, quod idem aliud aliquod vnũ referat, diſſideat, nihil refert. Prior autẽ quę Zuingeri eſt, & à Braſauolo priùs recitatur, cùm neque ſimilis ſit aliis, atque potiſſimùm aduerſetur illi, quæ poſita eſt à Galeno, omnino reiicienda eſt. Quinimò diminuta eſt, quod enim vniuerſaliter omnibus febriculoſam eſſe æſtatem ſcribit Hippocrates tũ hoc loco, tum tertio Aphoriſmorum; quamuis magis fœminis, & pituitoſis, & humidis infenſam eſſe ſcribat, hæc lectio ad fœminas ſolùm, & pueros reducit: quodque vtrobique Hippocrates vniuerſaliter de omni genere ophthalmiæ docuit, ad ſiccas ſolùm illa reducit. Quòd ſi videatur magis conſona verbis Hippocratis in Aphoriſmo vndecimo, vbi in illa conſtitutione maximè mulieres, & q humida natura prædicti ſunt, laborare iis morbis docuit, concedendum eſt: Sed ſi quis legat ea, quæ in progreſſu huius particulæ ſcribit Hippocrates, cognoſcet, quòd ſi ea lectio adeſſet in principio, vtique ſuperfluitatis arguendus eſſet, qui ſine ratione bis idem in eodem loco repeteret. Scribit enim febres acutiſſimas in omnes irruere, potiſſimùm autem in pituitoſos. Mox ſubdit, dyſenterias par eſt fieri, & mulieribus, & viris humidioribus. Quod igitur ſuccinctè in Aphoriſmo collegit, hoc loco longiori oratione, & magis diſtinctè ſcribit: quò etiam fit, vt non ita probem Gadaldini lectionem: nam lectio δυσεντερίας vtique addenda eſſet: Sed quoniam inferiùs diſtinctè eam addit, & in quibus potiſſimùm magis eueniat; propterea ne ſuperfluus ſit, ſæpiùs eodem loco eadem repetens, non eſt addenda. Quod etiam ex lectione Galeni in Commentario citato tertiæ ſectionis quilibet colligere poteſt. Tertiò obſeruandum eſt, doctiſſimum Zuingerum ex ſuo libro docere verba illa eſſe ſuperflua, τῷ τι καὶ νόσων μὴ ξυνεχομένων τοῖς ἀνθρώποις, μήτε τῷ ὑγιεῖ ἀλλ᾽ αὐξηθησομένῳ. quamuis reuera in contextu ea recipiat, in margine enim illud adnotat. Quamuis enim forraſſe ſine ea ſerie verborum poſſet optimũ habere ſenſum, tamen cùm illis verbis reddat rationem eorum, quæ dicta ſunt proximè, non eſſe ſuperflua dicemus, maximè cùm Galenus ea legat loco citato. Eſt præterea obſeruandum in ſequentibus verbis: ἢν γὰρ εἶεν τι τὸ θέρος τοιοῦτον ὂν μὴ πλαδᾷ τὸ σῶμα καὶ τὴν σάρκα: Galenum in Commentario citato tertij Aphoriſmi loco dictionis πλαδᾷ, quod madeſcere, & humectari ſignificat, legere ξυντήκεσθαι, quod colliquari ſignificat, & in manuſcriptis

A aliquibus loco illius dictionis reperitur φλυδᾷ quam vocẽ cùm interpretatur Galenus in explanatione linguarũ, humectatur, & putreſcit, explicat: vnde lib. de Morbo ſacro dicebat Hippocrates: Neceſſe eſt ab Auſtris quidem ſolui, ac φλυδᾷν, humectari cerebrum, & venas laxiores reddi: impreſſi codices habent φλυδᾷν. Ego vt hac in re liberè dicam, quid ſentiam, vt vtranque lectionem admitti poſſe concedam, eam tamen, quam poſuimus, quęq; & impreſſorum
B librorum omnium, tum & manuſcriptorum, quos videre licuit, magis recipiendam cenſeo, vtpote Hippocrati magis familiarem. Verbum enim πλαδάω, quod ſignificat ſuperfluo humore madeo, à nomine πλάδος deriuatur. Quæ dictio maximè familiaris eſt Hippocrati, & humiditatem ſuperuacaneam ſignificat: vt docet Galenus ſecundo in primũ de Morb. vulgar. com. 11. vbi habet Hippocrates ...... πλάδος, ibi Galenus ſcribit Hippocratem πλάδον nomi-
C nare ſolere τὰς περιττὰς ὑγρότητας, ὅταν πλείω χρὴ τοῦ κατὰ φύσιν ὑγρὸν, ὅταν καὶ πεχυτέρον ᾖ, veluti puris, τὰ πύα. vtitur & libro de Glandulis, ὅταν πλάδος ᾖ ἐν τῷ σώματι. & ſecũdo de Ratione vict. in acut. 34. ὁ δὲ γὰρ πλάδον τι ἐν τῇ ἄνω κοιλίῃ ἐμποιέει, καὶ φῦσαν ἐν τῇ κάτω. quod eſt: Dilutum vinum (de hoc enim erat ſermo) humiditatem excedentem in ventre ſuperiori facere, flatus autem in inferiori: quod explicãs Galenus, dicebat πλάδον humiditatem ſuperfluam, & infirmitatem ſignificare. Quod
D manifeſtiùs docuit Comment. 32. tertij de Ratione vict. in acut. cùm explicans πλαδαρώτερον, habet hæc verba: τὴν δὲ παρὰ τὴν φύσιν ἐγγινομένην ὑγρότητα τοῖς μορίοις, ἥτιν αὐτὸ δὲ πλάδον ὀνομάζοντα. quod eſt; Eam, quæ ſupra id, quod ſecundùm naturã eſt, innaſcitur partibus, humiditatẽ, πλάδον Hippocratem nominare, neminem ex nobis præterit, &c. quę cùm ita ſint, communem hanc lectionem potiùs recipiendam cenſui, quòd hoc loco optimũ habeat ſenſum, vt ſuo loco oſten-
E demus. Et quãuis Galenus aliter legat, dici poteſt, aut eo loco deprauatum eſſe librum: cùm varia lectio etiam in eo loco, vt dixi, reperiatur: & vbi legitur φλυδᾷν, ſiue φλυδᾷν, ſunt etiam libri, qui ita habent, reponi deberet πλαδᾷν, aut certè cùm referat ſententiam Hippocr. modò ſenſum referat, non ita fuiſſe omnibus verbis addictum. Quod manifeſtũ eſt ex ſequẽti ſerie verborũ, vbi in vulgatis codicibus ita legitur:
F τὰς δυσεντερίας εἰκὸς ἐστὶ γίνεσθαι καὶ τῇσι γυναιξὶ, καὶ τοῖς εἴδεσι τοῖς ὑγροτάτοισι. ipſe loco τοῖς εἴδεσι legit καὶ τοῖσιν ἀνδράσι τοῖσιν ὑγροτέροισιν. quod eſt, & viris humidioribus. Quam etiam lectionem ſi quis amplexari voluerit, nõ repugnatem: cùm & doctiſſimos Zuingerus ita legat. Sed iam tempus eſt, vt Hippoc. ſententiam explicemus. Poſt ſaluberrimam anni conſtitutionem propoſitã, aggreditur Hippoc. tradere eas, quæ ſunt inſalubres, quæ tamen non omnino ita excedentes ſunt, vt Medicus iis cognitis, ſi quãdo accidãt, & futuros morbos cognoſcere, & corpora ab iiſdem

A tisdem præseruare possit. Primò autẽ eam constitutionẽ proponit, in qua hyems sicca, & Borealis, ver autem pluuiosum, & Australe fuerit: quemadmodum & tertio Aphoris. 11. vbi hanc eandem constitutionem primo loco proponit, & eosdem enumerat morbos ex eà profluẽtes: multò autem accuratiùs hoc loco constitutionem hanc posuit, cùm eorum, quæ in Aphoris. ita simpliciter proposita sunt, reddat rationem, & ita diligenter, vt multum laboris nobis eam B sententiam exponentibus adimat.

Si hyems quidẽ sicca, & borealis fuerit.] Frigidam, & humidam esse hyemẽ oportuerat, nunc siccam factam audimus, altera tantùm qualitate à sibi proprio, & naturali temperamẽto lapsam: idq; in melius: siccitates enim humiditatibus salubriores esse docebat Hippocrates tertio Aphorism. 15. quocirca in ea constitutione leuibus tantummodò morbis quibusdam tentabuntur ad hęc parata corpora, iisque breuibus; C quòd breuitas morborũ siccitates insequi consueuerit vt plurimum: Propterea de morbis in ea constitutione exorientibus nullam facit mentionem.

Ver autem pluuiosum, & australe.] Sicuti hyemis alterius tantùm qualitatis in contrarium, idq; in melius facta est mutatio; ita in vere in vtrisq; qualitatibus factum esse excessum in hac temporum constitutione docet. Cùm enim temperatum in vtrisque qualitatibus actiuis, & passi- D uis esse deberet, soleat autem in calore, & humiditate tantisper excedere, quæ morbos putredinosos inducere solent, non mirum, si multo in iis facto excessu, maximi illi morbi, & acuti producantur. Propterea subdit, [*necesse est æstatem febriculosam fieri, & ophthalmias aduenire.*] Galenus in Comment. 11. citati tertij Aphoris. dicit, vsum esse hac dictione necesse est Hippocratẽ, vt nobis insinuaret, se nõ motum experientie, & obseruationibus, sed vera, & solida ratione E hæc docuisse, & hac in re disputat aduersus Quintum. Verùm non ratione solùm demonstrationum id necesse esse sequi fatendum est, sed cum ratione & propria experimenta, & longas etiam prædecessorum suorum obseruationes adiunxisse: quas cùm verissimes inuenerit, & rationi consentaneas, ausus est dictionem illam apponere. In æstatem autem huiusmodi morbos docet solere protrahi, quòd quamuis ratione intemperatæ cõstitutionis veris etiam F in vere debuissent accidere, calore nimirum, & humore præter naturam præualente: nihilominus cùm contrarię prorsus præcedentis hyemis qualitates antecessissent, quibus calidior, & humidior veris cõstitutio quasi repressa fuit, morbos etiam sibi proprios statim hæc producere non potuit, dum manente adhuc hyemantis hyemis frigore, & siccitate, caloris humorisque superuenientis pars absumitur; antequam ad summum trahere in qualitates suas ambientem nos aërem potuerint, itaque dilata est noxa in æstatem sequentem vsque: & hæc est causa, quam Philotheus in expositione 11. Aphorismi tertiæ sectionis tradidit. Sic enim reddens huius rei rationem, cur nimirum hi morbi vere non fiant, sed in æstatem protrahantur: Respondet tunc, vere scilicet, corpora ad moderantiam magis conuenire: in æstate autem ob nimiam caliditatem humores statim ad putredinem verti. Qui verò morbi sequantur, docet, cùm dicit [*æstatem esse febriculosam*] febres hîc putridas intelligit, non diarias, aut hecticas, vt ex iis, quæ in reddenda causa huius rei tradit, colligere possumus; & manifestè etiam docet citato loco Hippocrates, seipsum explicans, vbi proposita tali constitutione in æstate sequi scribit febres acutissimas.

Et lippitudines aduenire.] Per lippitudines, non quas propriè ὀφθαλμίας Gręci appellant, qui sunt tumores oculorum potissimùm albugineę partis, in quibus ruborem solet ea pars contrahere; de qua passione abundè superius: sed omnes ferè oculorũ morbos, qui ex fluxionibus proueniunt. Non sunt autem à nobis quærendæ aliunde horum affectuum causæ, quàm ex Hippocrate hoc loco, cùm dicit, [*Cùm enim æstas repentè accidat.*] cùm Aristoteles (si modò illius fuerint libri illi) prima Problematum, problem. 8. ita appositè totam hanc sentẽtiam explicet, & quasi exscribat; vnde nisi eam retulerim integram, magnam iis, quæ ab Hippoc. hoc loco dicuntur, lucem me abstulisse crediderim. Quærit enim, cur si venti Septentrionales hyemem occupârunt, ver autem Austros, pluuiasque exhibuerit, æstas proxima grauis iam febribus, & lippitudinibus insequi soleat. Respondet: An quòd æstas corpora nostra multum humoris alieni continentia excipit, & terra madet, & habitanti locus perhumidus est, talisque redditur, qualis qui morbosus perpetuò constat? Primùm itaque lippitudines subeunt, cùm excrementa humoris liquari in capite incipiũt: dein febres. Ita enim intelligendum est, vt res eadem & calidissima, & frigidissima reddi possit, ceu aqua, vel lapis: feruet etenim illa, vrit hic vehementiùs. Fit igitur, vt aër suæ crassitudinis causa, calorem pleniorem suscipiens exardescat, & corpora pari ratione, anxietate, æstuq; vexentur. Æstus verò in corpore febris, in oculis lippitudo est. Denique mutatio calida quæque peruerterit corpus, cùm scilicet cœlo adhuc madente æstas protinus sicca, & calida occupauit: vitium etiam augetur, si pluuia æstate accesserit. Ita enim vis Solis materiam latè obtinet, quã feruescere tum in corporib. tum in terra, tum etiã in aëre faciat. Qua de causa febres oriuntur, & lippitudines. Hæc Aristoteles ab Hippocrate hoc loco omnia mutuatus, sed multò clariùs hanc causam explicans. Asserit igitur Hippocrates causam horum affectuum in æstate præcessisse huiusmodi constitutionibus hyemis & veris esse, quòd repentè æstus aduenit: per æstum

aoté calidam, & ficcam æftatis temperaturam intelligit.

Repentè.] Dictio hæc in vniuerfum caufam effectuum præter naturam demonftrat. Siquidem repentinas mutationes non fuftinet natura: quinimò fi introductæ poftea qualitates meliorem conftitutionem, & ftatum inducerent, fi repentè introductæ fuerint, magis nocent, quam quæ peiorem temporis conftitutionem faciant, fi paulatim introducantur. Æftus autem eft caufa efficiens particularis horum affectuum. Philotheus in expofitione citati Aphorifmi tertiæ fectionis febrium ex hac conftitutione profluentium originem in hanc ferè folam efficientem caufam & ipfe refert, accedente tamen materia his verbis, fic ex Græco translatis: Propter hoc autem, quòd hyems eximiè frigida fuit, potentias eximia illa frigiditate deftruxit, & malorum humorum abundantiam ab autumno congeftam inclufit. Poftea ver adueniens calidum, & humidum exiftens materiæ fufionem facit, & humida corpora fua humiditate reddit: deinde æftas fuperueniens, fecundùm eius naturam calida, & ficca, propriam materiam inueniens in corruptionem conuertit. Corruptione igitur ad conuenientem, febres acutæ fiunt.

Et terra humida fuerit, &c.] Cùm non quicunque æftus aptus fit hos affectus inducere, fed qui talem gradum affecutus fit, explicat hoc loco, qualis fit, cùm hos producit morbos: & inquit, vehementem effe, & putredinofis affectibus gignendis idoneum. huiufmodi autem fit, tum ratione caloris introducti à Sole, qui tunc maximam caliditatem ob radiorum directionem, & motum viciniorem producit: tum ratione fubiecti, in quo huiufmodi caliditas introducitur: Id verò eft & aër ambiens, & terra: Cùm enim ob præteritas verno tempore pluuias, & ob Auftros continuò perflantes, craffiorem, humidioremque fubftantiam illa affecuta fint, diutiùs calor illis adhæret, & promptiùs validiufque operatur, & putredinofos ex acri materia genitos morbos faciliùs excitat.

Ventribus in hominibus non conftrictis.] Hæc particula refpicit fubiectum recipiens, nimirum hominem. Verùm duo funt, quæ ratione fubiecti confiderari poffunt in iis affectibus: locus recipiens & materia, vnde generantur. Particula hæc non materiam, fed potiùs locum patientem refpicit.

Κοιλιῶν ventribus.] Superiùs docuimus apud Hippocratem vocem hac pluta fignificare, hoc loco cenfco ipfe non folùm pro ventre inferiori inteftina, & ventriculum continente fumptum effe, fed etiam pro venis, & meatibus corporis: vult enim nobis hac particula tradere, qua ratione in æftate poft huiufmodi præceffas conftitutiones, febres, & ophthalmiæ generentur, tum & fortaffe dyfenteriæ, de quibus poftea. Et dicit ventres nondum folidiores redditos: vtitur enim dictione ξυνεστηκυιῶν, qua voce vtitur libro fecundo Prognofticorum, particula decimatertia, & conftrictum fignificat, folidioremve. Hoc tamen loco ficcoa libenter interpretarer, cum folidiores rea etiam ficciores reddantur: fic enim optima effet ratio, cur putredines, & ij affectus putredinofi, & alij ex defluxu materiæ pendentes in æftate calida, & ficca producantur; quòd nempe humiditas fuperflua in omnibus cauitatibus recepta, & imbibita, nondum ex iis partibus eft expulfa, aut exficcata. Aut fi traducamus, intelligamufque, conftrictos, referemus tum ad ambitum corporis aërem calidum, humidum, & putredinofum nimis admittentem, & ad cauitates internas nimis laxas, facileque in fefe calidas omnes, & acres materias recipientes, ex quibus & ophthalmiæ, fi fuperiores repletę fint, & dyfenteriæ, fi inferiores.

Neque cerebro exficcato.] Cùm cerebrum natura fua humidum fit, vere humido, & pluuiofo fuperueniente, magis humefcit, & humiditatibus repletur: calore mox æftatis fuperuenientе illæ liquantur, vnde ophthalmiæ excitantur. Affectiones verò eæ potiffimùm oculis accidunt, tum quòd humidi & ipfi natura funt, humiditatibufque vndequaque referti, tum quòd ambienti maximè exponuntur, & debiliores redduntur.

Non enim fieri poteft tali vere exiftente, &c.] Hic materiam, vnde morbi huiufmodi generantur, refpicit. Cùm enim ver adeò humidum, & pluuiofum extiterit, corpus humanum & humidum, & molle, excrementitiifque pluribus fcatens effectum fuiffe oporteat: vnde febribus fubminiftrata eft materia, & iis quidem accutiffimis fæpenumerò, maximè verò pituitofis, & iis, qui humida temperie præditi fint. Tunc enim materiam accendi, & putrefcere maximè aptam nactus calor, viris, qui pituita ex natura multa referti funt, aut ex accidenti, muliebri autem fexui ferè in vniuerfum ob pituitofam, humore affinentem, & excremētitiam eorum naturam, febres acutas ex humorum putredine ortas efficiet.

Et difficultates inteftinorum, & mulieribus, & iis, qui humidiores funt, fieri par eft.] Eft aliud genus morbi, de quo etiam Aphorifmo citato, quod ab iifdem caufis recitatis habet occafionem. Eadem enim humorum putredo à natura propulfa, tanquam infefta, deque corporis ambitu plerunque toto per inteftina acta, torminas, doloresque, & inteftinorum exulcerationes varias affert, paulò quidem putrefcens minùs, etiam minùs periculofas, fumpta autem maiori putredine etiam depafcentes, & etiam non fine febre. Dubitat hic Alemanus loci huius ex-

ius expositor, quomodo in tali constitutione æstate febres acutæ fiant, quum suprà dictum sit, morbos acutos illis non accidere, quibus alui sunt liquidæ. Respondet, febres has non esse exquisitè acutas, sed ex decidentia, quæ ad quadraginta dies extenduntur. Verùm dubitatio hæc est extra propositum: neque enim coniunctè eosdem & febribus, & alui profluuio tentari scribit, sed si retineatur materia, fit febris: Si verò ad intestina transmittatur, fiunt tormina. Neque de simplici alui profluuio loquitur, sed de dysenteria, in qua ob intestinorum exulcerationem, & maximam materiæ acrimoniam, febres excitari possunt. Quum verò superiùs tradiderit, eos, qui aluum fluidam habent, & aliquando diarrhœa tentantur, acutis febribus rarò corripi, de iis sermonem habet, qui aliquando in sanitate diarrhœa laborant, qua quum materia vt plurimum biliosa euacuetur, rarò acutis morbis tentantur. Magis verò absurdum est, quod in responsione assumit, Hippocratem de veris acutis minimè locutum esse, sed de acutis ex decidentia: quum alioqui seipsum hoc loco explicet Hippocrates, loqui nimirum de acutissimis, cùm & hac dictione vtatur, hi verò in quatra, aut ad summum septima terminantur, vt docet Galenus prima Sectione Aphorismorum. Pituitosis autem, & humidioribus naturis, & consequenter magis mulieribus has euenire dicit hic Hippocrates. Galenus autem tertia Aphorismorũ commētario 11. argumento à minori ad maius docet. Si enim totam constitutionem, tanquã nostra corpora putrefacientem damnauit, inquit Galenus, liquet, quòd putredo magis humidis adueniet corporibus: ipsum enim humidũ, quod in nostris putret corporibus, quædam materia est caloris actioni maximè subiecta: humiditas autem corporis, quatenus exiccari corpora nostra non finit, humorum in corpore efficit superabundantiam, & eatenus adiuuat vim putrefacientem. Nihil itaque mirum, si in talibus constitutionibus plus offenduntur naturæ humidiores. Propterea ait febrea pituitosis magis aduenire: hi siquidem necessariò sunt humidiores: Et hæc per totam æstatem contingent, nisi fiat circa Canis exortum permutatio; de qua ipse mox agens habet sequentia verba: [*Et siquidem circa Canis exortum aqua superuenerit, & hyberna tempestas, & cæt.*] Hi, quos diximus, affectus, per totam æstatem perdurare solent, nisi circa Canis exortum accedat aqua, & hyberna tempestas, & Etesiæ spirauerint; est enim tunc spes quietis, & salubritatis, tum in reliqua parte æstatis, tum in autumno. Obseruandum autem hoc loco diligenter aliquid circa nomina aliqua tam Græca, quàm Latina ad hunc locum attinentia, sine qua re, & nullo modo locus hic commodè intelligi potest, atque cum reliquis ferè omnibus ea nomina inter se non distinguentes à vero scopo canicularium dierum aberrarũt. In Cœlo duplex est configuratio Canis nomine insignita: quarum vna Canis minor dicitur aliquibus, προκύων Græcis, Ciceroni ante canis: minutulus Canis Hygino, & Vitruuio dictus. Et Canis maior altera, κύων Græcis dicta, in cuius ore stella alia Græcis σείριος, Chaldæis, & Mauritanis Allahabor, & Ascher, Latinis Canicula dicta reperitur, quæ sæpenumero apud recentiores Latinos confusionem peperit; putantes idem esse caniculam, & canem minorem: Quum Canicula σείριος dicatur, Canis autem minor alia omnino configuratio, προκύων apud Græcos sit; ex quo etiam alius error promanauit, vt caniculam, siue Sirium antecanem nominarint. Vnde in Latinis intelligendis scriptoribus, puta Plinio, & Columella de ortu, & occasu horum syderum suo tempore intelligendis, maximè aberrarunt, & grauissimis etiam viris, Astrologiæ tamen non omnino peritis, etiam errandi occasionem dedere. Neque enim verum est, Sirium, Latinis Caniculam dictum, esse Canem minorem: Certum enim est, vocem hanc προκύων antecanem significare, quòd ortum Canis maioris soleat præcedere. Atqui Sirius non præcedit ortum Canis maioris: sed in Cane maiori primò pes dexter, & sinister apparent per duos, aut tres dies ante ortum Sirij, id est, Caniculæ, vnde post Canem potiùs dici deberet. Verùm quum in Procyone duæ potissimùm stellæ considerentur, vna est in capite, altera in lateribus; & hæc, quæ in lateribus splendet, maiori splendore fulgeat, & tamen post exoriatur per aliquot dies, quàm quæ in capite, etiamsi reuera procyon, siue Canis minor tunc exoriatur, quum hæc apparere incipit, sæpenumero tamen etiam dicitur Procyon exoriri, quum splendens, & fulgida in lateribus existens exoritur; quemadmodum & in Cane maiori, licet eius imago, & stellæ, quæ in pedibus anterioribus sunt ante Caniculam, Siriúmve, per quatuor, aut quinque dies exoriantur, exoriri tamen sæpenumero etiam dicitur Canis maior, quum Sirius apparere incipit. Qua ratione etiam fit, vt sæpenumerò antiqui, quum de ortu, & occasu duorum horum syderum scribunt, varij, nec satis inter se constantes videantur. Plinius, vt ex Latinis eum solùm recenseam, & quid ex ipso colligere potui, breuissimè tradam, quum crediderit apud Latinos procyonem nullum nomen habere, quum alioqui antecanis Ciceroni sit secundo de Natura Deorum, propterea nomina confundit, & quod de Sirio vera canicula antiqui dixerunt, aliquando ad Procyonem refert, vt videre licet per totum caput vigesimumoctauum libri decimioctaui.

mox quod de fulgida Procyonis in lateribus A existente: cuius exortum dicebamus aliquando attribui toti imagini Canis minoris, ipse ad Caniculam Sirium Græcis dictam refert. Libro enim secundo de Natur. histor. quadragesimoseptimo dicit: Ardentissimo autem æstatis tempore exoritur Caniculæ sidus, Sole primam Leonis partem ingrediente, qui dies est decimusquintus ante Calend. Augusti: quod confirmatur ab eodem libro decimooctauo, capite vigesimooctauo, vbi Leonis primam par- B tem ingresso Sole Canem exoriri scribit. Hoc fit, inquit, post Solstitium vigesimotertio, quod concurrit cum die decimoquinto Calendas Augusti. Solstitium enim fiebat in octaua parte Cancri existente Sole, id est, octauo Calendas Iulij tempore Plinij, vt ipse ibidem docet, à quo ad decimumquintu Calend. August. intercedunt dies viginti tres. Solet autem fulgida in lateribus Canis minoris exoriri Sole primam Leonis partem occupante. In quem C errorem minimè incidit Columel. libro duodecimo, quum Procyonem Idibus Iuliis manè exoriri scribit. Postea inquit, septimo Calendas Augusti Canicula apparet, estque caligo æstuosa. Vnde & Manilius, quum de exortu Procyonis dissereret, habet hanc sententiam:

At Procyon oriens, cum iam vigesima Cancri
Septimaq; ex vndis pars sese emergit in astra.

Cùm verò de Canis maioris, & Caniculæ ex- D ortu sermonem habet, in hâc sententiâ scribit:

Cum verò in vastos surgit Nemeeus hiatus,
Exoriturq; Canis, latratq; Canicula flammans:
Et rabit, igne suo geminans incendia Solis.

Verùm quum exortus, & occasus syderum ob eas, quas in superiori commentario diximus, in diuersis doctorum hominum temporibus facti sint varij, & nostra etiam memoria maiorem assecuti sint mutationem subitam, ob Lilianam correctionem Gregorij XIII. Pontifi- E cis Maximi iussu factam, operæpretium facturos existimamus, si in præsentia quid de ortu Canis vtriusque, maioris, & minoris, tum & Caniculæ sentiendum sit, tradiderimus. Canis minor Procyon Græcis dictus, Anticanis Ciceroni, quum duas habeat stellas, alteram in capite, alteram fulgentissimam in lateribus, incipit oriri à priori, Sole vigesimamsextam partem Cancri occupante: incidit verò dies is in decimumquartum Calen. Augusti, quę dies est F decimusnonus Iulij. Fulgida verò in lateribus Canis minoris, à qua quandoque ortus totius Procyonis denominatur, tanquam à nobiliori, siue quòd absoluatur eius exortus Sole primam Leonis partem occupante. Incidit verò hoc, vtplurimum in nonū Calendas Augusti, quæ dies est vigesimaquarta Iulij. Canis maior quum multas habeat stellas, incipit tamen apparere à priori, quæ est in pede sinistro, Sole existente in tertia parte Leonis, quod accidit sexto Calendas Augusti, quæ dies est vigesimaseptima Iulij. Canicula autem, quæ maximè fulgens est in oro Canis maioris, à qua dies Caniculares dicuntur, exoritur, Sole sextam Leonis partem occupante, quod fit tertio Calendas Augusti, trigesima nimirum Iulij die. Quum autem hic Hippocrates dicat, circa Canis exortum, explicandus est per ipsum Galenum libro de Puero epileptico, capite octauo, qui quadraginta dies Caniculares facit, viginti quidem ante Caniculæ exortum, & totidem pòst: vt etiam docet Philotheus in Commentariis Aphorismorum. Quocirca cùm inquit, circa Canis exortum, quadraginta fortasse hos dies intelligit: aut certè partem calidiorem, quæ est vicinior Caniculæ orienti, puta per aliquot dies ante, & per aliquot pòst, & hoc potissimùm in pluuia. Nam de Etesiis circa Canis exortum intelligere oportet, ferè statim post Caniculæ exortum, vt mox ostendemus. Sperandum igitur, morbos præscriptos cessaturos, si circa Canis exortum aqua decidat, & hyberna tempestas fuerit. Mirari mihi hoc loco subit Alemani oscitantiam, qui per hybernam tempestatem eam intelligit, in qua fit grando, & procella. Quasi hæ tempestates potius æstiuæ non sint. Intelligit igitur temporis constitutionem, in qua, quæcunque tandem causa fuerit, frigidior aër redditur potissimùm ab aquis decidentibus, & ventis frigidis, maxime autem Etesiis.

Et Etesiæ spirauerint.] Qui venti tali nomine insigniantur, quoque tempore perflent, & cuius tandem sint qualitatis, docuit elegantissimè Plinius, quamuis non omnino tempora ab eo posita cum nostris conueniant. Nam libro secundo, capite quadragesimoseptimo; ardentissimo autem, inquit, æstatis tempore exoritur Caniculæ sidus, Sole primam partem Leonis ingrediente, qui dies 15. ante Augustas Calendas est. Huius exortum diebus octo fermè Aquilones antecedunt, Prodromos appellant. Post biduum autem exortus iidem Aquilones cōstantiùs perflant, diebus quadraginta, quos Etesias vocant. Molliri iis creditur Solis vapor geminatus ardore syderis, nec vlli ventorum magis statì sunt: Et capite vigesimooctauo, libro decimooctauo, non animaduertens eam, quam diximus, differentiam inter Procyonem, Canem maiorem, & Caniculam Sirium dictam, obseruationesque Ægyptiorum sequens, hanc habet sententiam: 16. Calendas Augusti Assyriæ Procyon exoritur. Dein postridie ferè vbique confessum inter omnes sydus indicans, quod Canis ortum vocamus, Sole primam partem Leonis ingresso. Hoc fit post Solstitium die vigesimotertio; sentiunt id maria, & terræ, moltæ verò & feræ, vt suis locis diximus. Neque est ei minor venerario, quàm descriptis in Deos stellis. Accenditque Solem, & magnā æstus obtinet causam. 18. Cal. Augusti,

Augusti, Aquila occidit matutino, Etesiarúmque flatus Prodromi incipiunt, quod Cæsar decimo Calendas sentire Italiam existimauit. Libro autem 18. capite 31. desinere scribit quinto Calend. Septembris. Quapropter Aristoteles etiam secundo Meteorolog. capite 26. post Solstitium, & Canis exortum, quia tunc liquatur niues, spirare scribit Etesias, idq; interdiu; noctu verò desistere, quãdo nimirum sidus sub terra iacet. Galenus etiam tertio in tertium de Morbis vulgaribus, Commentario sexto, habet hæc verba. Hoc fit, vbi neque Prodromi (quos vocant) flant, neque qui hos sequuntur, quos Etesias appellant, qui quadraginta diebus spirant. Dirimit eos Canis exortus. Nunc quid à nobis obseruatum sit de horum ventorum perflatu, & eorum tempora, breuiter dicemus. Prodromi venti sunt Aquilonares, non minùs, quàm Etesiæ, sed nomine hoc communi appellantur, quasi præcursores, quòd ante Canis maioris, siue Caniculæ exortum, vt plurimum per octo dies soleant persentiri. Quum verò Plinius solùm ab aliis colligat, & nullo adhibito iudicio in historiæ libros congerat, effectum est, vt & sibi contradicat, & impossibilia tradat. Si enim per octo dies Prodromi præcedunt ortum Caniculæ, Sirij, & Sirius per ipsum, vt ostensum est, exoritur, Sole primam Leonis partem occupante, id est, vt ipse explicat, quintodecimo Calend. Augusti, quomodo decimooctauo Calend. Augusti perflare incipient Prodromi, quòd à die decimoquinto Calendas Augusti ad decimumoctauum Calend. Augusti non nisi tres dies intercedant? Quòd si quæ de obseruatione Cæsaris dicit, vera essent, nullo modo Prodromi Caniculam præcederent: sicque Prodromi non essent Prodromi. Si enim tempore Cæsaris Sol primam Leonis partem ingreditur decimoquinto Calend. Augusti, quo tempore per ipsum Canicula exoritur, & Prodromi decimo Calend. Augusti perflare incipiunt, per quinque dies potiùs Caniculæ exortum sequentur. Accedit, quòd maiorem pariat admirationem, quòd in Iulij mensis dierum enumeratione ponit 18. Calend. Augusti: cùm enim Iulius sex Idus habeat, nullus aderit dies, in quo dici possit 18. Calend. Augusti. Prima enim dies Calendis Iulijs debetur: sequuntur sex dies totidem Nonis attributi. Mox octo alij Idibus totidem accommodati, ita vt quindecim dies iam sint compræhensi. Die sextadecima incipimus enumerare 17. Calend. Augusti. Prodromi igitur venti erunt, qui vt plurimum Canis maioris exortum, aut Caniculæ præcedere solent: qua etiam ratione tali nomine insigniuntur. Præcedunt autem vt plurimum per octo dies, quo fiet, vt cùm Canem maiorem dixerimus exoriri 6. Calend. Augusti, Prodromi flare incipient circa diem quartamdecimam ante Calendas Augusti. Etesiæ etiam cùm annui venti sint, & anniuersarij dicti, hac enim ratione ΕΤΗΣΙΑΙ dicuntur: Et biduo post Canis exortum perflare incipiunt circa tertium ante Calendas Augusti. Quamuis autem anniuersatij sint, & quotannis statuto tempore perflantes, non est tamen censendum, ita perpetuos esse, vt nunquam postponant, aut tamdiu semper perseuerent. Si igitur diebus canicularibus imbres decidant, & ab exortu Canis Etesiæ spirauerint, sperandum est morbos in æstate iam affligentes cessaturos. Nec certè ab re; nam quum Boreales sint, vt optimè nos docuit Aristoteles secundo Meteorolog. loco citato, & Galenus passim, vbi de Etesiis loquitur; potissimum autem tertio in tertium de Morbis vulgaribus, Textu 71. quum frigidi, & sicci sint, & saluberrimi, omnem putredinis, & humiditatis superfluæ occasionem auferent. Sua enim siccitate superfluos humores consument, & sua frigiditate caloris incendium compescent. Si præterea fiant pluuiæ, calor excedens contemperabitur, siccitatemque Sirij naturæ limitas excadentem minuent. Vnde sublata putredinis occasione cessabunt morbi iam dicti; & Autumnus suam seruans naturam salubris erit. Illud verò obseruandum est, quòd, vt Etesiæ possint hac in re aliquam auferre morborum occasionem, debent validè spirare. Neque enim satis est, eas perflare debiliter; potiùs enim adiuuarent morbosam constitutionem. Docuit enim Hippocrates tertia Sectione tertij libri Epidemiorum constitutionem illam pestilenrem fuisse, quum æstas serena, squallida, & magno æstu fuerit; Etesiæ autem debiliter spirauerint: vnde Galenus Commẽtario septuagesimoprimo dicebat meritò talem morborum prouentum fuisse, quoniã Etesiæ tardò, & debiliter spirauerint. Nam, inquit, si validè spirassent, morbosum statum omnem humanum abstulissent. Quamuis autem Boreales eos auctoritate tantorum virorum dixerimus, id tamen intelligendum est, quòd Septentrionales venti præualeant in ipsis Etesiis: quum tamen admixtionem etiam aliorum ventorum sæpe habeant. Docet hoc auctor libri de Mundo Aristotel. attributi, qui de Etesiis ita scribit: τῶν ἀνέμων οἱ μὲν χειμῶνος, ὥσπερ οἱ νότοι, δυναστεύουσι. οἱ δὲ θέρους, ὡς οἱ ἐτησίαι λεγόμενοι, μίξιν ἔχοντες τῶν τε ἀπὸ τῆς ἄρκτου φερομένων, καὶ ζεφύρων. quod est: Ex ventis quidam hyeme pollent, vt Austri: quidam æstate, vt quæ dicuntur Etesiæ, mixtionem habentes tum eorum ventorum, qui à Septentrionibus feruntur, & Fauoniis. Vbi tamen Budæus interpretatur non Fauoniorum, sed Subsolanorum, fortasse Strabonem secutus, qui tertio libro; Venti, inquit, spirant, εὖροι qui & Etesiæ dicuntur. At enim Strabo, & ipse Boreales ventos facit Etesias, vt videre licet libro 15. vbi inquit, de Susiana regione loquens, reliqua ventis carent, tunc præcipuè, cùm reliquam terram exustam Etesiæ refrigerant.

Et lib. 2. cùm inquit: Quòd si (vt Eratosthenes ait) plaga Æquatori subiecta est temperata (in quod etiam Polybius consentit) &, quod ille addit: cùm sit sublimissima, imbribus rigatur, quando flantibus Etesiis nubes Septentrionales plurimæ eminentibus locis appelluntur. Hinc etiam Gellius lib. 2. cap. 22. dicebat: Addidissemq; eos, qui Etesiæ, & Prodromi appellantur, qui certo anni tempore, ex alia, atq; alia cœli parte spirant. Nisi fortasse satius sit dicere reuera Etesias ventos esse determinato tempore perflantes, & simpliciter à partibus ad Septentrionem positis profluentes, vt Aristot. & Galeno, Plinio, quin & Straboni placuit. Si verò auctor lib. de Mundo secus censuit, illius auctoritatem non multum moramur, cùm nec Aristot. sit liber ille, vt & phrasis docet, & sententiæ quàmplures doctrinæ Aristot. repugnantes ostendunt. Gellij auctoritatem neq; hac in re multifacio. Quòd si quis dixerit, Strabonem, qui Boreales Etesias aliquando fecit, aliàs Euros constituere, vt patet lib. 3. illi ego satisfacerem, rectè verba Strabonis explicando. Verba sunt: *ἴδιον δέ τι φησὶ Ποσειδώνιος τηρῆσαι κατὰ τὸν ἀνάπλουν, τὸν ἐκ τῆς Ἰβηρίας, ὅτι οἱ Εὖροι κατὰ ἐκεῖνο τὸ πέλαγος ἕως τοῦ Σαρδῴου κόλπου πνέοιεν ἐτησίαι.* quod est, Xylandro interprete: Peculiare autem aliquid se ex nauigatione ab Hispania obseruasse scribit Posidonius, nimirum in illo mari vsq; ad sinum Sardoum Euros Etesias, id est, stato anni tẽpore spirare. Optimè in interpretatione Xylander; quid per Etesias hoc loco & Posidonius, & Strabo intelligant, docuit; cùm addit illa verba, id est, statuto anni tempore: Per Etesias enim non intelligit reuera ventos illos anniuersarios sub Cane perflare incipientes. Sed dicit in spatio ab Hispania ad Sardoum sinum Euros spirare quotannis stato quodam tempore, sicq; non nomen particulare ventorum erit, vnde Apollon. Argonauticon 1. *ἐτήσια χύτλα χέοντες*. Item apud eundem *ἐτήσιον ἄεθλον*, & Thucyd. *ἐτησίους θυσίας*, anniuersaria sacrificia. Ita Strabo hoc loco de Euris, qui *ἐτησίαι*, id est, anniuersarij sunt, & annui, siue statuto aliquo tempore inuadentes Euri, qui non sunt Etesiæ peculiares.

Sin minùs, periculum est, ne pueri, & mulieres moriantur.] Quòd si putredo, eiusq; occasio tollatur, periculũ magis pueris, & mulieribus, mortis impendet. Muliebria enim corpora superfluis, & excrementitiis humiditatib. magis abundant. Pueri etiam, tum ob natiuam illius ætatis temperaturam, tum ob intempestiuè ingurgitatos cibos, & potus, excrementis, & humiditate maximè abundant. Eæ autem, vbi & excrementitiæ sunt, & modum excedunt, calorq; adsit in aëre modum excedens, putredini excitãdæ maximè parata est occasio: ad quam & febres acutissimæ, & dysenteriæ, quæ mortem ob vehementiam inducere possunt.

Minimè autem semoribus.] Cùm enim solidiores partes siccas habeant, vniuersumq; corpus fri-

A gore conficiatur, etiamsi ob caloris natiui imbecillitatem soleant in eis multa aggregari excrementa, vbi huiusmodi temporum constitutio vigeat, potiùs bene se habent, quòd caliditate ambientis imbecillus alioqui natiuus calor foueatur, frigiditas contemperetur, siccitasq; humiditate veris quasi resarciatur. Hinc Hippocr. 3. Aphoris. scribebat naturarum alias ad æstatem, alias ad hyemem bene, vel malè sese habere.

B *Et ne qui euaserint, in quartanas desinant.*] Cùm enĩ æstatem huiusmodi autumnus excipiat, in quo solent vt plurimum quartanæ incipere, tanquã morbi illius temporis peculiares, non est mirũ, si & alij morbi in quartanas transmutẽtur. Maximè cùm eo tempore melancholicus succus, à quo quartanę febres solẽt procreari, magis exuberet. Id verò est, quòd ęstatem sequatur, in qua ob caloris excessum humores magis assantur, & in atrum humorem facilè vertuntur. Hîc verò cùm ad calidam, & humidam veris C constitutionem æstas natura sua calida, & sicca succedat, efficitur, vt humores ob humiditatem veris etiam aucti, magis calore æstatis accendantur, & febres illas acutissimas faciant: Ex quibus iis, quos diximus, mortis periculum imminet. Quòd si qui euadunt, facilè in quartanas incident, quòd humorib. illis quasi assatis fęx quędam genita est, & cinis, ex qua putrefacta procreantur sæpe quartanæ: tum etiam quòd hu-D moribus biliosis & tenuioribus, sudoribus, vrinis, alui fluore, natura, vel arte euacuatis, crassiores, fœculenti, & quasi assati relinquuntur.

Et ex quartanis in hydropas.] Si quæ in partic. 6. lib. 2. exponenda de aqua intercute à nobis dicta sunt, in præsentia repetantur, facilè erit cuique reddere rationem, quare in tali temporis constitutione quartanę in hydropẽ sæpe transmutentur. Cùm enim adeò refertum sit corpus melancholico succo, lien ad hoc institutus, vt E crassiorum huiusmodi, & fœculentorum humorum sit receptaculum, nimia eorum quantitate quasi disrumpens, cùm totum continere non valeat, quasi ex nimiũ repleta spongia humiditates porissimùm subtiliores, aut trãsmittit, aut, vt defluant, permittit, quę partes magis recipere aptas, capaciores scilicet, & magis laxas petunt: vnde in abdomine collectæ ventrẽ distendunt, & hydropem efficiunt.

F

IV.

Ἢν δὲ ὁ μὲν χειμὼν νότιος γένηται, καὶ ἔπομβρος, καὶ εὔδιος, τὸ δὲ ἦρ βόρειόν τε, καὶ αὐχμηρὸν, καὶ χειμέριον. πρῶτον μὲν τὰς γυναῖκας, ὁκόσαι ἂν τύχωσιν ἐν γαστρὶ ἔχουσαι, καὶ ὁ τόκος αὐτῇσιν ᾖ πρὸς τῷ ἦρι, ἐκτιτρώσκεσθαι. ὁκόσαι δ' ἂν καὶ τέκωσιν, ἀκρατέα τὰ παιδία τίκτειν, καὶ νοσώδεα. ὥστε ἢ αὐτίκα ἀπόλλυσθαι, ἢ ζῶσι λεπτά τε ἐόντα, καὶ ἀσθενέα, καὶ νοσώδεα. ταῦτα μὲν τῇσι γυναιξίν.

Si ve-

Si verò hyems Australis fiat, & pluuiosa, & tepens; ver autem Boreale, siccum, & frigidum; primò quidem mulieres, quæ vtero ferũt, & partus ipsis ad ver instat, abortum facturas esse verisimile est. Quæ verò etiam pepererint, imbecillos, & morbosos pueros parere, ita, vt statim pereant, aut tenues, debiles, & morbosi viuant. atq; hæc quidem mulieribus.

Post anni, & temporum constitutionem optimam, & saluberrimam ab Hippocr. propositam, aggressus est eas, quæ sunt præter naturam, morbosq; inducere varios possunt, proponere. Quarum vnam hactenus exposuimus. Nunc alteram docet, simulq; peculiares illius morbos prosequitur. Est verò hæc omnino superiori contraria. Coacti autem sumus ea, quæ ad hanc constitutionem pertinent, partiri, tum ob multa, quæ de ipsa proposuit Hippocr. tum potissimùm ob interpretum, & expositorum circa verba huius status varias sententias. Cùm enim 3. Aphoris. Sect. Aphor. 12. hanc eandem, licèt breuiùs, proposuerit sententiam, quid intelligendum sit per verbum εὔδιος, & an superadditum sit, magna est inter grauissimos scriptores controuersia: habet enim hæc verba: [*si hyems Australis fuerit, & pluuiosa, & εὔδιος, ver autem Boreale, & siccum, & frigidum.*] Quantũ ad dictionem εὔδιος, fuerunt aliqui, qui superfluam esse, & à librariis superadditam sensent; cuius sententiæ fuit Manardus doctissimus 2. Epist. epistol. 2. & 9. Epist. epistol. j. Cuius etiam sententiæ fuit Cardanus, & alij multi iis ducti argumentis. Primò quòd Galenus in initio Commentarij 12. Sect. 3. Aphoris. qui ferè iisdem verbis, ac hoc loco proponitur, dicat hanc temperaturam præcedenti omnino contrariam. Si itaque, inquiunt, contraria est, satis erit, si dicat, si hyems Austrine, & valdè pluuia fuerit. Secundò quòd Galenus in Comment. 13. de iisdem agens temperaturis, non addit huic hyemis constitutioni hanc dictionem. Præterea idem confirmant ex Galen. qui 1. Epidem. constit. j. Comment. j. citans hanc sententiam, εὔδιος omittit, dicens: εἰ μὲν ὁ χειμὼν ἔπομβρος καὶ νότιος γίνεται. quãuis Latinus interpres præter codicis Græci fidem adiecerit, serenaq;. Quare, inquiunt, hæc dictio tanquam spuria est expungenda. Quartò inquit Germanus expositor Hippocr. lib. de Aëre, Aquis, Locis, vbi hæc sententia repetitur, vox hæc εὔδιος, in emendatioribus codicibus omissa est, quod palam fit, inquit, ex antiquo interprete, qui locum hunc ita cõuertit: Quòd si contrà hyems Austrina, nimisq; pluuiosa fuerit, &c. quocirca in Aldino codice vbi perperá hæc dictio addita est, expungenda erit. Quintò Aristot. j. Probl. Problem. 9. causam eorum, quę ab Hippocr. hoc loco, & in illo Aphor. traduntur, perquirens, huius vocis omnino nullam facit mentionem; solumq; hanc hyemi addit cõditionem, quòd si pluuiosa, & Austrina. Postre-

A mò Celsus lib. 2. cap. j. hunc Aphor. ad verbum est interpretatus hoc modo: Si verò Austri, pluuiæq; hyemem occupauerint, ver autem siccũ, & frigidum est, grauidæ quidem, &c. & nullam illius vocis facit mentionem. Ego verò, tantũ abest, vt credam, si addatur, deprauari sententiam, vt potiùs è contra censeam omnino legendam esse. Multa verò sunt, quæ, vt hoc credam, me mouent. Primùm si Græcis exemplaribus adhibenda est fides, video omnes ferè tam anti-
B quos, quàm recentiores, in suis Græcis codicibus legisse. Antiquus interpres tranquilla, Caluus tepida. Hunc secuti sunt Theodorus Gaza, & Laurẽtianus, Leouicenus pariter, qui vertit serena: Sic Cornarius, qui clementẽ vertit. Aldinus Codex tam in Aphoris. quàm hoc loco hanc habet lectionem: eam etiam habet Basiliensis. Sed in Aphorismis pro εὔδιος legit εὐδιεινός. manuscripti etiã, ex quibus varias nostras lectiones collegimus in Hippocr. habet
C εὔδιος vtrobiq;. Quid igitur amplius vertendũ est in dubium? At si illis, quas diximus, ducti coniecturis, ita corrigere volebant locum illũ Aphoris. certè locum hunc de Aëribus, Aquis, Locis Hippocr. incorruptum seruare non debuerant. Potuisset fortasse (quamuis exemplaribus Græcis adiutus nunquam id ausim affirmare) in Aphoris. cùm breuitati maximè studeat illam vocem omittere, sicut eius antithetum omisit, quod sub Austrina, & pluuie facilè
D intelligi possit. At hoc loco nullo modo aut potuit, aut debuit. Neq; enim aphoristicè scribit, sed longiori, quantum breuitas Hippocr. patiebatur, oratione hanc sententiam & prosequitur, & explicat: & ita explicat, vt vix commentatione indigeat. Si igitur in Græcis codicibus adest dictio hæc, & præterea apposuit suum antithetum veri, χειμέριον, australi boreale, pluuioso siccum, & tepenti frigidũ opponens. Sed quod omnem tollit difficultatem, & ambi-
E guitatem, est ipsemet Hippocr. qui non modò reddens huius Aphorismi rationem, ostendit hanc dictionem addendam esse, sed etiam explicat, quid per eam vocem intelligendum sit. Reddens enim rationem, cur in hac constitutione senibus defluxiones à capite accidant, inquit: Cùm enim hyems australis sit, pluuiosa, & calida, cùm corpora non adstringantur, neq; venæ, vere accedente boreali, sicco, & frigido, &c. Vnde quamuis in Aphorismis ea,
F quæ hic proponit, quorumq; hic rationem reddit, aphoristicè, & breuiùs compræhendat; tamen quæ ad essentiã constitutionis pertinent, non potuit omisisse. Verùm quoniam sub Australi calida, & sub Boreali frigida compræhendi possunt, vt aliàs docuimus, Galenus. Celsus, & ante hos omnes Aristotel. cùm aut huius Aphorismi rationem reddunt, aut Aphorismum proponunt, satis habuerunt integrum sensum posuisse, vt eius rationem redderent. Maior fortasse difficultas est in alio, quid hoc loco apud

Hippocr. hac voce intelligendum sit, quomodoq; sit interpretanda. Aliqui enim εὔδιος, sicca interpretantur, aliqui tranquilla, alij serena, alij clemens, & postremò aliqui tepens: Et sua quiq; habent fundamenta. Qui igitur siccum interpretati sunt, iis mouentur rationibus. Primò quòd Hippocr. lib. de Aëre, Aquis, Locis, vbi volens docere, qualis esse debeat annus, vt saluberrimus sit, habet hæc verba: καὶ ὁ χειμὼν μέτριος, μήτε λίην εὔδιος, vbi inquiunt, εὔδιος, nullo modo serena interpretari potest, quòd hyems serena frigore excedat: docet autem immediatè hyemem in anno saluberrimo non debere multùm frigore excedere. Neq; tepida, rationibus, quas afferemus aduersus nostram sententiam. Ergo sicca est interpretanda; quòd velit ostendere hyemem debere esse mediocriter frigidam, & humidam: ideoq; ait, non debere esse valdè siccam, quòd siccitas naturæ eius, quæ debet esse humida, omnino repugnet, neq; frigore id, quod opportunum est, excedens: id est, retinere debet naturalem suam frigiditatem, eamq; non excedere. Confirmant etiam Phauorini Rhetoris auctoritate; qui inquit, εὔδιος λέγεται ἡ ἀέρος ἀβροχία, quod est: εὔδιος, est propriè aëris siccitas. Verùm nouitate rei nimis sunt allectati: eo enim in loco docuimus, per εὔδιος intelligere tepentem. Phauorini autem auctoritas nihil pro ipsis facit. Inquit enim propriè significare aëris ἀβροχίαν, id est, serenitatem. Neque enim vspiam legimus aërem siccū, sed quidem serenum. ἀβροχία enim significat priuationem humoris superflui: Hoc verò in aëre non dicitur siccitas: nā siccitas est aëris naturæ contraria: sed significat serenitatem, id est, nubium, nebularumq; priuationem, vnde aërem serenū dicimus. Quinimò 2. Epid. Sect. 3. habet Hippocrates hæc verba: ἐς Πέρινθον περὶ ἡλίου τροπὰς ὀλίγον πρὸ τῆς θερινὰς ἤλθομεν, ἐγένετο δὲ ὁ χειμὼν εὔδιος καὶ νότιος. id est: Perinthum circa ferè æstiuum solstitium venimus: facta autem est hyems clemens, seu tepidá, & austrina. Quòd si sicca, εὔδιος verteremus, omnino repugnaret morbis ex ea constitutione genitis; si enim morbos in illa constitutione genitos diligenter consideremus, omnino cognoscemus, potiùs hyemem fuisse calidam, & humidam. Nam cùm æstas, & ver siccitatem superfluam habuerint, febres verò æstate vagantes, & cum soporibus, & in mulieribus superflua ea humiditaa, quæ in morbis iis conspicitur, non aliunde originem habere potuit, quàm ex hyemis excedente humiditate: maximè cùm rarò admodum hyemis constitutionem austrinam siccam inuenimus. Alij vt Leonicenus, & alij dictionem εὔδιος interpretati sunt serena, moti, quòd dictio hæc passim apud Græcos scriptores pro sereno sumitur: vnde Theophrastus inter philosophos Atticos elegantissimus de signis serenitatis in peculiari libro agere instituens, librum inscripsit Περὶ εὐδίας σημείων, passimq; per totum librum de se-

A renitate agēs, dictione εὐδία vtitur. Verùm multa sunt, quæ, quominùs hanc recipiamus sententiam, persuadent. Primùm Aristot. 1. Probl. Problem. 9. dum Aphorismum Hippocr. 12. tertiæ Sectionis quasi interpretatur, & quæ hoc loco ab eodem dicuntur, magis explanat, supponit talem constitutionem habere hyemem calidam, & humidam, ver autem frigidum, & siccum: ex quorum temporum temperatura colligit, præscriptos morbos produci. At hyems

B serena tantum abest, quòd sit calida, vt obseruatum sit experientia, magis frigore algere, quàm nubila faciat. Quod etiam docet Aristot. 21. Probl. Sect. Problem. 21. Accedit, quòd si hyems est admodum pluuiosa, quomodo serena esse poterit? Quinimò ipsemet seipsum infrà explicat; cùm reddens rationem eorum, quæ in principio constitutionis dicta sunt, explicat, quid per εὔδιος intelligat, & quid per χειμῶνα, cū dicit: Cùm enim hyems sit Australis, pluuiosa,

C & calida; vere accedente Boreali, & sicco, & frigido, cerebrum, &c. Præterea Galen. in Com. è directo huic sententiæ aduersatur. Habet enim hæc verba: ὑγρὰ γὰρ τὰ σώματα, καὶ μαλακὰ, καὶ ἀραιὰ γεγονότα κατὰ τὸν εὔδιον χειμῶνα; quod est: corpora siquidem humida, & mollia, & laxa ab hyeme tepida facta, &c. quòd si κατὰ τὸν εὔδιον χειμῶνα interpretaremur, vt Leonicenus, ab hyeme serena, sequeretur illud absurdum, quòd quæ calori ab omnibus philosophis, & potissimùm A-

D ristot. tribuuntur, ea Galenus hyemis serenitati, & per consequens frigiditati accepta referret: vnde etiam colligitur aduersùs Manardū, non esse ab Aphorismo dictionem illam subtrahendam. Qui verò tranquillam vertunt, & clementem, minùs mihi errasse videtur: siquidem quæ tranquilla est, minori ventorum agitatione facta, tepens erit. Attamen non propriè attingit, & immediatè sensum Hippocr. qui seipsum exponens, calidum intellexisse ostendit.

E Rationes verò Manardi aduersùs antiquum interpretem nullius sunt momenti: neque enim repugnat, aliquem statum esse Austriuū, & eundem esse tranquillum: docet hoc constitutio 3. Sectionis 3. Epidem. quæ talis ab Hippoc. statuitur: Annus erat Austrinus, pluuius, & à ventis silens. At respondet Manardus eo loco per Austrinum non validum, sed debiliter flantem intelligere, cum quo tranquillitas esse potest. Arqui nō video, quare potiùs hoc loco per Au-

F strinum, eum, in quo validè flet Auster, intelligere debeat, quàm in eo loco, cùm iisdem omnino verbis vtatur. Censendum tamen est, à nobis per eam vocem nihil aliud significari, quàm calidam, siue tepentē, quòd constitutioni contrariæ conueniat, & Aristot. calidam, & humidam hyemem exponat, & Hippoc. seipsum interpretetur, cùm dicit: Cùm enim hyems sit Australis, pluuiosa, & calida, vere accedente boreali, sicco, & frigido. Quibus verbis omnem hac in re mihi videtur auferre difficultatem. Verū

duo

duo sunt, quæ aduersus hanc sententiam obiiciunt. Primùm quòd Hippoc. superfluitatis esset arguendus, qui cùm Austrinam dixerit, quę natura sua calida est, etiam addiderit, & calida. Quasi verò auctorum senrētiæ ita cancellis sint restringendæ, vt non liceat aliquando vti synonymis, maximè cùm alteram altera dictio magis explicet. Quod verò nusquam apud probatum scriptorem (quod erat quod secundo loco obiiciebanr) Græcum reperiri dicāt εὔδιος pro repida, falsum dicunt. Aristoteles enim in Problemaribus passim Zephyrum appellat εὐδιεινὸν καὶ ἥδιστον temperatum, seu tepenté, & iucundum, quamuis malè Gaza serenum interprerarus sit: non magis enim de Zephyro, quàm de Borea poterat quæri, quare serenus sir. In Meteorologicis præterea lib. 1. cùm de roris generarione loquitur: γίνεται γὰρ μᾶλλον ἡ δρόσος ἐν εὐδίᾳ καὶ ἐν τοῖς εὐδιεινοτέροις τόποις. quod est: ros em̄ in cœli temperie, & locis tepentibus magis fit. Hic enim serenum non potest interprerari, vt aliqui faciunt: siquidē & sereno aëre frigus esse potest, quo tempore rorem minimè oriri iam docuerat. Non igirur serenitatem εὐδία significat; imò ne rranquillirarem quidem: subdit enim contrariis in locis, & temporibus, rorem & pruinā generari, cùm alioqui statim doceat duo illa corpora, & sereno, & tranquillo cœlo oriri: quinimò iam docuimus superiùs in particula secunda Hipporcrarem vocem εὔδιος nō in alio significato assumere: cùm em̄ dixisset hyemem esse temperatam in saluberrimo cœli statu, ne quis veram temperiem intelligeret, sed solam remissionem frigoris, subdir [*nec valdè tepens, nec naturalem modum in frigiditate excedens.*] Quid? nónne Aristoteles histor. lib. 9. dicit, apes ὅταν εὐδία ᾖ, ζωυχεῖς ἐργάζεσθαι, à quo mutuatus Plinius lib. 10. cap. 11. ipsarum agmen, si mitis sit cœli temperies, ad opeta procedere. Hesychius quoque εὔδιον remperatum interpretarur ex vocis etymologia, cùm, si talis aër est, sub dio nō incommodè degarur. Et postremò Hippoc. hoc loco, qui seipsum εὔδιον calidum inrerpretatur. Suponir igirur duas constiturioues omnino contrarias superiori; nam vbi superiùs hyemem posuir borealem, & siccam, ver autem pluuiosum & australe, in præsentibus econtrà hyemē australem, pluuiam, & calidam, ver autem boreale, siccum, & frigidum. Quæ cùm magis repugnenr naturis remporum, non mirum, si & plures morbi, & vehementiores, tum & velociùs innadentes excirentur. Vbi enim in superioribus in æstarē differri morbos ex hyemis, & veris non naturalibus constiturionibus scripserat, in præsenri statim in ipso vere generari scribit. Inrer præcipuos autem primum locum tribuit abortui, qui mulieribus soler accidere, vel in hyeme, vel vere, vbi partus vere expectādus sit, aut certè morbosus partus: solent enim, si non abortiant, infantes in lucem editi, debiles, tenues, & valetudinarij omnino esse, ita vt,

A aut statim pereant, aut infelicem vitam degāt. Cur verò id accidat, luculenter admodum in Comment. Galenus docuit, cùm inquit: Corpora siquidem homida, mollia, & rara, ab hyeme calida facta ad intimas sui partes vere frigido superueniente aëris frigiditatem facilè admittunt; ita vt infanres, qui longo rempote calori sunt assuefacti, vehementer à frigore percussi, non absque causa ij quidem in vtero, illi autem in partu moriantur. Qui verò viui in lu-
B cem eduntur, non ferentes subitam ad contrarium mutationem, vel breui pòst tempore moriuntur, vel exiles, arque insalubres effecti, vix in vira perdurāt. Aristoreles quoque prima sectione Problematum, probl. 9. suo more problematicè hanc Hippoc. senrentiam proponit, cur nimirum hyeme austrina, & pluuia existente, & vere sicco, & aquilonio, corpora tam vere, quàm æstate, morbi exercent? Soluit primò asserens in vniuersum morborum causas, po-
C rissimùm eorum, qui à putredine originem habent. An, inquit, quòd hyemis tepor, & humor in similes sui qualitates corpora trahanr. Humida enim laxaque fianr, & soluta necesse est: quibus sic existenribus, hyeme frigida, & sicca superueniente, facilè concrescere possunr, & indurari; quasi inferret morbos sæpenumerò ex putredine originem habere: Hæc verò duo supponit, materiam in corpore existentem, & prohibiram transpirarionem, qua vapores ex
D humorum caliditate eleuari, minimè possint difflare. In hac verò constitutione rum humores adsunt ob prægressam hyemē humidam, & calidam, tum & caliditas interna agens: Sequirur mox prohibira transpiratio, à veris frigiditate facta, quæ tantò faciliùs efficirur, quantò mollia, & soluta iam corpora faciliùs quamcunque externam ambientis læsionē in se admittunt. Descendit mox ad parriculares morbos, quorum etiam in præsentiarum fecit men-
E tionem Hippoc. à quo etiam videtur totū problema desumptum. Et primò, quod ab Hippocrare in præsenti particula propositum est, exponir, & illius reddir rationem. Verùm quoniam à Theodoro Gaza viro alioqui in hoc munere interpretandi præstantissimo, & ferè singulari, nimis liberè, nec omnino fideliter, hic locus est versus in Latinum, optimum esse duxi Græca Aristotelis verba apponere: ὥστε ταῖς μὲν κυούσαις ὁ τόκος ἐκεῖνος οἷς ἐκτρώσεις γίνεσθαι διὰ τὴν θερ-
F μασίαν, καὶ τὸ σφακελισμὸν τὸ γινόμενον ὑπὸ τοῦ ξηροῦ ψυχρότητος, ἅτε ὑπὸ ἐκκεινομένης τῆς ὑγρότητος· τὰ δὲ κυόμενα παιδία ἀσθενῆ γίνεται καὶ πηρά, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τοῦ ψύχους· συμβαίνει γὰρ τότε φυόμενα καὶ συστῆναι, καὶ τραφῆναι ἐν τῇ τεκούσῃ. quæ sic ipse verto: Quare parrurientibus verno tempore aborrus contingunr propter calidirarem, & mortificationem factam à sicca frigiditare, sic nō expulsa humiditare. Fœrus verò imbecilli fiunt, & imperfecti ob frigidi excessum: Accidir enim, vt qui tunc nascuntur, & constiterint, & nutriti fuerint intra pa-

rentem. Quibus verbis primò docet, cur fiant abortus, & inquit id fieri, quia primùm fœtus in ventre caliditate hyemis fouentur, mox superueniente frigiditate veris, & siccitate, poris corporis inuentis apertis, facilè quod quasi concoctum est, siue maturatum potiùs, & à calore naturali fotum, mortificatur. Sphacelismus enim nihil aliud est, quàm ex defectu caloris mortificatio animati corporis, & in putredinem conuersio. Cùm verò ob apertos poros frigiditas excellens permeat, calorem extinguit, & mortificationem inducit, maximè cùm impediat expulsionem excrementorum, quæ retenta putredinem concitant. Pòst docet, si nascantur, neque moriantur, quare imbecilli remaneant, & morbosi: cùm enim intra parietes maternos, calore naturali matris fouente, constiterint, & nutriti sint, non ferentes, vt optimè ab Aristotele mutuatus Galenus docuit, tantam, tamque subitam ad contraria mutationem, aut statim moriuntur, aut certè debiles, imperfecti, & morbosi remanent, constipatis membris, & à frigiditate induratis, ita vt difficilè nutritionem admittant, alimento non satis commodè distributo per vniuersum.

V.

Τοῖς δὲ λοιποῖσι δυσεντερίας, καὶ ὀφθαλμίας ξηράς, καὶ ἐνίοισι κατάῤῥους ἀπὸ τῆς κεφαλῆς ἐπὶ τὸν πνεύμονα. τοῖσι μὲν οὖν φλεγματίῃσι τὰς δυσεντερίας εἰκὸς γίγνεσθαι, καὶ τοῖσι γυναιξίν, φλέγματος ἐπικαταῤῥυέντος ἀπὸ τοῦ ἐγκεφάλου διὰ τὴν ὑγρότητα τῆς φύσιος. τοῖσι δὲ χολώδεσιν, ὀφθαλμίαι ξηραὶ διὰ τὴν θερμότητα καὶ ξηρότητα τῆς σαρκός. τοῖσι δὲ ἄγαν πρεσβυτέροισι, κατάῤῥους διὰ τὴν ἀραιότητα, καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν φλεβῶν, ὥστε ἐξαίφνης τοὺς μὲν ὑπὸ φρενίτιδος ἀπόλλυσθαι, τοὺς δὲ παραπλήκτους γίνεσθαι τὰ δεξιά, ἢ τὰ ἀριστερά. ὁκόταν γὰρ τοῦ χειμῶνος ἐόντος νοτίου καὶ ἐπόμβρου, καὶ θερμοῦ τοῦ σώματος μὴ ξυνίστασθαι, μὴ δὲ φλέβες, τοῦ ἦρος ἐπιγενομένου βορείου καὶ αὐχμηροῦ, καὶ ψυχροῦ, ὁ ἐγκέφαλος, ὁπηνίκα αὐτὸν ἔδει ἅμα τῷ ἦρι διαλύεσθαι, καὶ καθαίρεσθαι ὑπό τι κορύζης, καὶ βράγχων, τηνικαῦτα πήγνυταί τι καὶ συνίσταται.

Reliquis verò dysenterias, & lippitudines siccas, & aliquibus fluxiones à capite in pulmonem. Pituitosis quidem dysenterias fieri verisimile est, & mulieribus pituita à cerebro defluente ob natura humiditatem. Biliosis verò lippitudines siccas, propter carnis caliditatem, & siccitatem. Valde autem senibus defluxiones ob raritatem, & distentionem venarum, ita vt repentè aliqui phrenitide pereant, alij verò resoluti fiunt dextra, aut sinistra parte. Hyeme enim Australi, pluuiosa, & calida existente, cùm A *corpora non adstringantur, neque venæ: vere superueniēte boreali, sicco, & frigido, cerebrum, quod vnà cum vere dissolui, & purgari oportebat à grauedine, & raucedine, tunc concrescit, & consistit.*

Eadem frigoris vis, quæ & partus reddebat difficiles, & abortus excitabat, natosque infantes debiles, & morbosos reddebat, si in pituitosum corpus incidat, potissimumque si caput B superflua humiditate ob præcedentis hyemis superfluum teporem, & humiditatem inuenerit, dysenterias causabit. Quemadmodum enim ex paulò maiori frigiditate didicimus acidam, ex minori, aut etiam mediocri dulcem, qualitatisve nihil manifestæ habentem pituitam gigni solere, ita salsuginosam ex calore, qui in hac constitutione præcessit iam, pituitæque huiusmodi procreandæ idoneos vapores multos, calidosque capite contentos, collectosq; C ingredienti extrinsecus frigori exhibeat. Quæ postmodum in intestina delapsa, compulsaque frigore superuenientis veris veluti compressu quodam (sicuti ex spumosis, albescentibusque deiectionibus fluxionem de capite pituirosæ materiæ arguimus) nec liberè citoq; foras progressa, sed intestinorum parietibus, & inuolucris adhærens, & implicita, cùm salsa sit, partes illas vellicare, dolores parere, exulcerationesque etiam in intestinis indocere valeat: at- D que ita fit intestinorum difficultas, Δυσεντερία Græcis dicta. Cùm autem mulieres natura sua magis pituita sint refertæ, potissimùm verò in capite, maximè omniū hoc morbo in tali constitutione tentabuntur. Solent verò eæ intestinorum difficultates, & molestiores esse, & magis diuturnæ, quàm quæ ex bile intestina corrodente fiunt, quòd hæc, quamuis causam habeant acriorem & calidiorem, quoniam tamen velociter transit, nec diutiùs intestinorum to- E nicis adhæret, minorem dolorem producit, faciliusque remediis cedit.

Biliosis autem lippitudines siccas propter carnis caliditatem, & siccitatem] Biliosis in huiusmodi temporum constitutione, non quidem omnibus, sed quibus pars ea imbecillior natura fuerit, (vt aliis alia esse plerunq; in corpore debilior consueuit) inflammatio meritò eiusmodi oculorum accidet, quæ humorem non remittat: hāc siccam ophthalmiam appellat: prohibet enim F extrinsecum frigus repellens intrò. Ac quamuis aperti esse meatus antegressi caloris vi possent, per quos exitus humori pateret; eas nihilominus circunstans deinde frigus, densata extima superficie, occluserit. Biliosum enim in constitutione huiusmodi temperamentum, resilientibus in caput calidis, siccisque exhalationibus, non quemadmodum in pituitosis, ac mulieribus, in quibus facilè calidus, humidusque vapor tantummodò refrigeratione, vt in pituitam densetur, indiget, materiam hanc pituitosam,

tuitosam, sed biliosam potiùs quandã, & commixtæ naturæ fecerit.

Τοῖσι δὲ ἄγαν πρεσβυτέροισι κατάῤῥοι διὰ τὴν ἀραιότητα, καὶ ἔκτασιν τῶν φλεβῶν, ὥστε ἐξαίφνης τὰς μὲν ὑπὸ φρενίτιδος ἀπόλλυσθαι. quod est: Valdè autem senibus defluxiones ob raritatem, & distentionem venarum: ita vt repentè aliqui phrenitide pereant.] In hac particula obseruandum est, in Aldino, & Basiliensi codice in principio legi τοῖσι δὲ πρεσβύτῃσι: quod est; senibus autem: At nos priorem sacuri sumus lectionem: quòd eam Galenus in tertia sectione Aphorif. 12. tanqoam Hippocratis hoc loco fit amplexatus. Quinimò cùm Hippocrates in illo Aphotismo vsus fit comparatioa dictione πρεσβυτέροισι, ea non contentus Galen. non omnibus senioribus, fed ἄγαν πρεσβυτέροισι ea fcribit accidere, & hoc loco in fuæ fentantiæ confirmationem vtitur pro teftimonio. Aldinus prçterea liber, vbi Bafilienfis & Galenus habent ἀραιότητα malè legit αἱμόπτυ, vbi etiam Bafilienfis, & Aldinus habẽt ἐκτάσιν, Galenus & manufcriptus habant τἀσιν, quod tamen pauci momenti eft. Maioris momenti eft varietas lectionis in fequeotibus verbis, ὥστε ἐξαίφνης τὰς μὲν ὑπὸ φρενίτιδος ἀπόλλυσθαι. quod eft; ita vt repentè aliqui phrenitide pereant. Galenus em̃ libro tertio Aphorif. cùm hanc fententiam ad verbum referat, nullam phrenitidis facit meotionem, fed legit, ὥστε ἐξαίφνης ἀπόλλυσθαι: quod eft; ita vt repentè intereaot: ficqoe mortem fubitam nõ ex phrenitide, fed ex defluxionibus à capite velit prouenire: fic etiam habet liber Zuingeri, qui habet ὥστε ἐξαίφνης τὰς μὲν ἀπόλλυσθαι: id eft, ita vt aliqui quidem repentè intereant. Et reuera fi diligentiùs phrenitidis naturã confideraueriimus, & eiufdem caufas, videtur omnino ita legandum, cùm non fatis intelligi poffit, quomodo in hac conftitutione valdè fenibus, in quibus maximè abuodat pituita, phrenitis facilè fuperuenire poffit, quç alioqui iuuenum morbus eft peculiaris, & à materia biliofa prouenit: nifi fortaffe par phrenitidem morbum alium intelligamus, de quo poftea. Valdè igitur fenibus κατάῤῥοι, defluxiones vertimus nos, à capite contingunt. Cùm verò ex catarrhis, defluxionibúfve à capite tam fubitas, & repantinas mortes prouenire fcripferit Hippocrates, nautiquã illas intelligere oportet, quæ in fenili ætate longæ femper habitæ funt, concoctu difficiles, minimeq; ua ideò tam repentè axitiofæ, grauedinas dico, ac raucedines, diuturnasq; ætate ea, ex diftillationibus in pulmones, tuffes, apertis, manifeftifque de cerebro canalibus, veluti emiffariis quibufdam, emiffo diuerfas in partes humore factas: fed intrò potiùs, expulfa materia, parque interiores venas acta, ortas, aut arterias etiam, curfumque ita fanguinis, & fpirituum naturalem impediẽte: vt, intercapto viarum progreffu, improuifæ mortis occurfus fequatur. atque ita quòd Hippocr. repentè morrem fequi fcribit, non de phrenitide afferet, fed

A ad defluxum materiæ à capite referet, vt manifeftè vifus eft feciffa Hippocrates 12. Aphorif. 3. fect. quod iridam docuit ibidẽ Galenus & Philothsus, qui per κατάῤῥοι quid intelligat ibidem Hippocrates adocens, dicit: Catarrhum dicit, tion dsftillationem, quæ ad pulmonem fertur, vel ad afparam arteriam, fed ad venas, & arterias. Quamobrem breui interficiunt ipfos, plenitudinem facientes, & neruorum diffolutionem, inuocalitatesque, & alia plena difficultatis.
B Quòd fi quis mordicùs afferat ex impreffia omnibus codicibus, & etiã manufcripris, addendam effe illam dictiooem ὑπὸ φρενίτιδος, nõ eam, quam veram phrenitim appellant, intelligere poterimus, quæ fcilicet eft inflammatio aetebri, aut membranarum eius à biliofa materia putrefcante in iis partibus facta. Cùm enim φρένες præcordia, aut feptũ tranfuerfum, imò potiùs mẽs, quã iotra feptum tranfuerfum in corda contineri crediderunt aotiqui Philofophi,
C dicantur, vt optimè oos docoit Galenus 5. de Locis affectis, & 5. de Decrst. Hippocratis & Platonis, phrenitides, etiã deliria cõ febre appellãrunt: aliquando tamen morbos etiam fine febre, in quibus offenditur φρὴν ex defluxu ad cor materiæ, phreoitim appellãrunt. Hippocrates (fi modò liber ille illi attribuẽdus eft, quod nõ ita facilè affirmauerim) libro de Morbis virginum, de hac phrenitide agit, cùm dicit: Sanguis non habens refluxũ præ multitudine refi-
D lit ad cor, & ad feptum tranfuerfum: & cũ hæc replera fint, cor fit fatuum, deinde ex fatuitaio torpedo, poftea ex torpedine delirium apprehendit. An modò delirium fiat ex fola hac affectione, an potius communicata noxa cetebro, tion explicat. De hac phrenitide locutus eft atiam 7. Aphorif. 11. & 12. à pleuritide in peripneumoniam, malum: & à petipoeumonia in phrenitidem, id eft, in morbum fepti tranfuerfi, malum. Quemadmodum enim facilis eft tranfi-
E tus à pleura in pulmonem, ita ab hoc in phrenes facilè defluit materia. Sed in huius rei confirmationem maiorem audiendus eft Hippocrates, fiue quifquis is fuerit ex antiquiffimis Medicis, qui librum de Affectionibus confcripfit. Scribuntur igitur in eo libro de hac phrenitide hæc verba: Quæcunque aliç febres fiunt hyeme, fiue ex vino, fiue ex laffitudine, fiue ex aliqua alia re, tranfeunt in morbos acutos hoc modo: cùm commotis duobus humoribus, pi-
F tuita & bile, nõ conducentia corpori exhibentur, ipfi inter feipfos coacti, pituita fcilicet, & bilis, corpori vbicunque tandem contigerit, allabũtur, & fit pleuritis, aut phrenitis, aut peripneumonia. Ecce velle phrenitim effe ex morbis thoracis ex materia biliofa, & pituitofa. In hac conftitutione in fenibus reperitur vterque humor, pituitofus quidem ratione ætatis, bilis ratione præteritæ conftitutionis hyemalis. Quinimò libro de Affectionibus, phrenitidis figna recenfans, inquit ille auctor, dolorem ad-

asse circa præcordia, potissimùm ad hepar. Et
libro tertio de Morbis scriptum est; phrenitici
hæc patiuntur: phrenes dolent, vt ne contin-
gere quidem permittat. Certum igitur sit pro-
priè apud antiquos phrenitidis nomine deli-
rium significari, quod originē habet ab inflam-
matione, vel humore putrescente bilioso, & pi-
tuitoso in regione hypochondriorum. Impro-
priè tamen sumitur etiam pro aliis morbis, in
quibus mens statim concidit, vt sit in apople-
xia: quomodo phrenitim hoc loco (si modò ea
dictio addenda fuerit) Hippoc. sumpsisse cen-
sendum est. Quod ex sequentibus verbis etiam
quiuis facilè intelligere potest, vbi habet, [τοὺς δὲ
παραπλήκτους γίνεσθαι τὰ δεξιὰ, ἢ τὰ ἀριστερά. quod est; *A-
lij verò resoluti fiunt dextra, vel sinistra parte.*] vbi ob-
seruandum est, Galenū in Commen. 12. Aphor.
tertiæ sectionis, dum hanc ad verbum retulit
sententiam, aliter legisse: habet enim, τοῖς δὲ παρα-
πληγίας γίνεσθαι τὰ δεξιὰ ἢ τὰ ἀριστερά, vt habet & Basi-
liensis, & Aldinus. Sicque quod nos de viris pa-
raplegia laborantibus cum Hippocrate hoc lo-
co dicimus, ipse ad ipsam affectionem παραπλη-
γίας retulisse videtur, nisi dixerimus deprauatū
esse codicem, & loco illius dictionis substituen
dam esse παραπλήκτους, vel παραπληκτικοὺς, quam le-
ctionem antiquū suum manuscriptum librum
habere scribit Brasauolus in Comment. ad ter-
tium librum Aphorismorum, Comment. 12. Est
præterea obseruandum, impressos codices, Al-
dinum scilicet, & Basiliensem defectuosos esse:
omittunt enim ἢ τὰ ἀριστερά, id est, vel sinistra; qđ
sine dubio addendum esse tum Galenus citato
loco docet, tum manuscripti, quos nobis vide-
re contigit, & liber Zuingeri. Tum postremò,
quòd nulla subest ratio, quare potiùs resoluan-
tur dextræ partes, quàm sinistræ. Asserit igitur,
quòd si non repentè intereant, paraplectici al-
terutra ex parte fiunt: quasi sibi vellet, vbi mi-
nor sit materia, non absolutam resolutionem,
& amissionem sensus, & mentis fieri, sed solùm
partialem resolutionem, & amissionem sensus,
& motus: vnde Aristoteles, qui omnia ferè ab
Hippocrate hoc loco mutuatus est prima pro-
blem. 9. vt reddat rationem eorum affectuum,
qui in hac constitutione acciduut, inquit, se-
nioribus apoplexias accidere ex defluxu hu-
moris pituitosi iam collecti, & mox concreti in
aliqua parte. Moxq; vbi per venas vel arterias
simul cum sanguine defluunt, eius cursum, &
spiritū impediunt, quibus interceptis, ex im-
prouiso mors sequitur; aut si ad alteram par-
tem solùm defluant, resolutiones illius partis
fiunt, quas παραπληγίας vocant, & qui ea affectio-
ne laborent, παραπλήκτους siue in dextra, siue in si-
nistra parte. Tanti verò momenti est, si per loca
à natura ad expurgandum cerebrum instituta,
nares, & os materia feratur liberè, an potiùs p
venas, arteriasque interiores; vt quemadmo-
dum in lippitudine sicca dictum est, nihil hu-
moris expurgari, ambiente frigido impedien-

A te, ita aliquatam calore, humoreque hyemis pi
tuitam, fluxionique paratam verisimile est, su-
perueniente veris insigni frigiditate, impediri,
& intrò repulsam ad maiores venas tantū dis-
criminis inuehere posse. Παραπληκτικοὺς vocat hic,
& παραπληγίας Hippocrates, quos nos paralyti-
cos, siue resolutos, & paralyses vocamus. Sunt,
qui moti auctoritate Galeni Comment. 26. ter-
tij in primum Prorrheticorum, crediderūt dif-
ferre παραπληγίαν à παραπληξία, quemadmodum pa
B ralysis ab apoplexia. Sed decepti sunt: siquidē
vbi Galenus dicit, propterea quòd paraplegia
affectio vnius partis corporis talis est, qualis est
paraplexia totius; legendum est, meo iudicio,
qualis est ἀποπληξία totius: seipsum enī in Com-
mentario 68. eiusdem declarat, cùm dicit; pa-
raplegias quibusdam corporis partibus acci-
dere ab affectu didicisti, qualis est totius cor-
poris affectus apoplexia: quam sententiam e-
tiam confirmat lib. 4. de Ratione victus in mor
C bis acutis, Comment. 27. vbi Hippocrates do-
cuit & efficientem causam, & materialem para-
plexiæ: docet verò fieri ex defluente materia pi
tuitosa liquefacta ad aliquam partem, quæ ob
frigiditatem congelatur, ita vt spirituū transi-
tum impediat. A qua si omnes meatus capitis
obstruentur, fit apoplexia, si verò aliquarum
tantummodò partium, paraplexia. Docet verò
quasi experientia in huiusmodi constitutioni-
bus paraplexias senibus accidere, secunda se-
D ctione primi libri Epidemiorum, text. 58. vbi di
cit Hippocr. natu maioribus, quibus iam calor
deficit, paraplexiæ, &c. Galenus in Commen-
tario dicit; paraplexias vocat resolutiones ex
apoplexia in partem aliquam decumbentes.
Subdit particula 69. hac tempestate in hyeme
paraplegiæ cœperunt, multosque corripuerūt,
ex quibus nonnulli subitò moriebantur. Gale-
nus in Comment. reddit rationem, inquiens,
paraplegias dicit hyeme fuisse capite læso ven-
E torum afflatu, qui ea tempestate spirauerunt fri
gidi: maximè verò, quòd totus autumnus præ-
cedens austrinus calefecerat, atque irrigauerat
ipsum, atque simul repleuerat. Et subdit; para-
plegia, quæ frequens est, in membri resolutio-
nem decumbit, sed hominem non perimit: at
verò, quæ in præsenti statu viget, lethalis esse
potest, vtpote multùm refrigerato capite. Et
hoc est, quod insinuasse visus est Hippocrates,
cùm dicit; ὁκότε γὰρ τοῦ χειμῶνος νοτίου ἐόντος, καὶ ἐ-
F πόμβρου, καὶ θερμοῦ τὰ σώματα μὴ ξυνίστασθαι, μηδὲ φλέ-
βας, τοῦ ἦρος ἐπιγενομένου βορείου καὶ αὐχμηροῦ καὶ ψυχροῦ, ὁ
ἐγκέφαλος, ὁπηνίκα αὐτὸν ἔδει ἅμα τῷ ἦρι διαλύεσθαι,
καὶ καθαίρεσθαι ὑπό τε κορύζης καὶ βράγχου, τηνικαῦτα πή-
γνυταί τε καὶ ξυνίσταται. quod est: *Hyeme enim austra-
li, pluuiosa, & calida existente, cùm corpora non adstrin-
gantur, neque venæ: vere superueniente boreali, sicco, &
frigido, cerebrum, quod vnà cum vere dissolui, & purga-
ri oportebat à grauedine, & raucedine, tunc concrescit, &
consistit.* in quibus verbis etiam Græci libri, im-
pressi, & manuscripti, aliquantisper variant. Al-
dinus

dinus enim & Basiliensis post dictionem νότιον non habent ἔπομβρον, id est, pluuiosa, quam nos adiuti exemplari doctissimi Octauiani Ferrarij præceptoris nostri, & in Peripatetica philosophia facilè post Aristotelem & Theophrastum coryphæi addendam esse credimus. Zuingerus etiam doctissimus loco illius dictionis alteram ponit hoc modo: ὁκότων γὰρ τοῦ χειμῶνος ἐόντος νοτίου καὶ διαβρόχου, καὶ θερμοῦ, τὸ σῶμα μὴ ξυνίστηται, &c. quod idem est. διάβροχος enim pluuiosum, siue humidum potiùs significat. Impressi præterea omnes meo iudicio in ea parte sunt deprauati, vbi habet: ὁ ἐγκέφαλος, ὁπηνίκα αὐτὸν ἔδει ἅμα τῷ ἦρι. Legēdum enim est, vt doctissimus Gadaldinus animaduertit, ὁ ἐγκέφαλος, ὁπηνίκα αὐτὸν ἔδει ἅμα τῷ ἦρι. idque ex antiquo suo manuscripto ita corrigit, & optimè, cùm hoc pacto optimum sensum habeat hæc particula, quæ alioqui, si primo modo legatur, vix intelligi potest. His igitur verbis Hippocrates reddit rationē, quare huiusmodi morbi valdè senibus in hac constitutione accidant: quòd scilicet collecto humore pituitoso in iis, tum ob ætatem, tum ob temporis constitutionem laxatis meatibus corporis, & potissimū capitis in hyeme austrina; cùm vere soleant huiusmodi collecta in capite excrementa expurgari, eo in hac constitutione frigido existente, & sicco, nō modò non permittuntur expurgari, sed retinētur potiùs, & concrescunt: vnde impedito transitu spirituum, aut apoplectici subitò concidunt, aut ex parte resoluuntur. Et hoc est, quod scriptum est prima Problematum, problem. 9. vbi quærens causam horum morborū, qui in proposita constitutione accidunt, postquā de aliis egit, subdit: Cæteris verò, cùm pituita vitio suæ multitudinis in vere expurgata non est (quod fit, vbi tepidum se exhibuerit) sed coacta à frigore cōsistit, cùm tepor occupauit, id est, in postrema veris parte, quæ æstati proxima est, æstatis vi colliquescit, &c. Pòst subdit: Seniores stupor attonitos reddit, vbi vniuersus resolutus humor incubuit, & ex imbecillitate caloris natiui concreuit. In præsentia vti mihi liceat Gazę traductione, quamuis hac in parte, vt aliâs docui, non satis probem.

VI.

Ὥστε ἐξαίφνης τοῦ θέρεος ἐπιγινομένου, καὶ τοῦ καύματος, καὶ τῆς μεταβολῆς ἐπιγινομένης, ταῦτα τὰ νοσεύματα ἐπιπίπτειν. καὶ ὁκόσαι μὲν τῶν πόλεων κέονταί γε καλῶς τοῦ ἡλίου καὶ τῶν πνευμάτων, ὕδασί τε χρέονται ἀγαθοῖσιν, αὗται μὲν ἧσσον αἰσθάνονται τῶν τοιούτων μεταβολέων. ὁκόσαι δὲ ὕδασί τε ἑλείοισι χρέονται, καὶ λιμνώδεσι, κέονταί τε μὴ καλῶς τῶν πνευμάτων, καὶ τοῦ ἡλίου, αὗται δὲ μᾶλλον. κἢν μὲν τὸ θέρος αὐχμηρὸν γένηται, θᾶσσον παύονται αἱ νοῦσοι, ἢν δὲ ἔπομβρον, πολυχρόνιαι γίνονται. καὶ φαγεδαίνας εἰκὸς ἐγγίνεσθαι ἀπὸ πάσης προφάσιος, ἢν ἕλκος ἐγγένηται. καὶ

A λειεντερίαι, καὶ ὕδρωπες τελευτῶσι τοῖσι νοσήμα-
σιν ἐπιγίγνονται. οὐ γὰρ ἀποξηραίνονται αἱ κοιλίαι
ῥηϊδίως.

*Quare derepentè æstate accedente, & ardo-
re, & mutatione superueniente, ij morbi inci-
dunt: quòd si quæ vrbes quidem bene sitæ sunt ad
Solem, & ventos, & bonis aquis vtuntur, eæ cer-
tè minùs huiusmodi mutationibus afficiuntur:
quæ verò aquis palustribus, & lacustribus vtun-*
B *tur, & non bene sitæ sunt ad ventos, & Solem, eæ
magis. Et siquidem æstas sicca fuerit, citiùs sedan-
tur ij morbi: si verò pluuiosa, diuturni fiunt, &
phagedænas ex omni occasione oboriri verisi-
mile est, si vlcus aliquod fiat: & intestinorum
leuitates, & hydropes ferè reliquis morbis desi-
nentibus superueniunt, non enim ventres faci-
lè exsiccantur.*

Hæc est ea particula, quæ omnium interpre-
C tum animos in diuersas traxit sentētias, quòd
in se contineat & finem seriei transpositæ in li-
brum de Vulneribus capitis, & principium e-
ius partis, quæ reliqua erat libro de Aëribus, a-
quis, locis; quod effecit, vt Cornarius in sua
traductione primam partem, quæ sic se habet:
Quare derepentè æstate accedente, & ardore,
& mutatione contingente ij morbi incidunt,
&c. posuerit cap. 6. versus medium post ea ver-
ba constitutionis in superiori particula propo-
D sitæ, quemadmodum etiā nos in præsentia fe-
cimus. Quæ verò sequuntur vsque ad illa ver-
ba: Et lienteriæ, siue, & intestinorum læuitates,
&c. posuit capite secundo post primam parti-
culam in explicatione positionis locorum po-
sitorum ad Austrum. Quam sententiam sequen-
tes Alemanus, & Baccius Baldinius, qui proxi-
mè, cùm hæc commentaria iam confecissem,
sua in eundem edidit, non potuerunt intelli-
gere, quem sensum haberent hæ duæ senten-
E tiæ, & quomodo connecterentur hæ sentētiæ,
tum inter se, tum etiam cum superioribus, &
sequentibus: Sequutus est etiam hunc errorem
doctissimus alioqui Zuingerus. Postremam au-
tem partem, quæ est prima pars eius, quæ post
transpositam relicta est libro de Aëribus, aquis,
locis, quæ incipit: Et intestinorum læuitates,
& hydropes, &c. coniectuit cum prima parte
cap. 6. Verùm hæc sententia nullo modo con-
cedi debet; cùm duæ illæ sententiæ capite se-
F cundo positæ nullam, aut connexionem habe-
re eo loco possint, vt diximus, aut sensum: ad
quid enim dum de situ locorū ad Austrum po-
sitorum loquimur, interserenda erat sententia,
quæ aut de bene, aut malè sitis vrbibus agit, aut
alia, quæ de tempestatibus, æstate nempe sicca,
aut humida? Quod in iis explicandis proximè
faciliùs fiet manifestum. Gadaldinus autem alī
quantò meliùs hanc partē disposuit: nam ean-
dem dispositionem, quam & nos in præsentia
posuimus, sequitur, vna re excepta; siquidem

P 3

secunda parte, quæ sic habet: [*Et quæ quidem vr-* A
bium bene ad Solem, & ventos sitæ sunt, & bonis aquis
vtuntur, eæ certè minùs huiusmodi mutationibus afficiun-
tur; quæ verò aquis palustribus, & lacustribus vtuntur,
& non bene sitæ sunt ad ventos, & Solem, eæ magis.] po-
ni debere credidit post tractationem omnium
positionum locorum in fine capitis secundi;
quod videatur rationi consonum post omnes
positos situs, tanquam per epilogum, quæ be-
ne sitæ sunt ciuitates, & quæ malè, colligere:
neque enim credebat, si ita disponantur, vt nos B
fecimus, eam sententiam esse eo loco ad pro-
positum. Verùm credimus non, sequendam es-
se lectionem omnium librorũ Græcorum, qui,
postquam facta est magna illa transpositio, de
qua in particula secunda libri secundi egimus,
post illa verba τοῦ δὲ χειμῶνος ψυχροῦ in Basileę im-
pressis, pagina 75. linea 34. quod est; hyeme au-
tem frigidæ. quæ verba in Iuntarum Galeni e-
ditionibus sunt capite secundo, versu quarto
incipiunt, vt loco citato docuimus, τούς τε ἀνθρώ- C
πους τὰς κεφαλὰς ὑγρὰς ἔχειν καὶ φλεγματώδεας. quod
est libro περὶ τῶν ἐν κεφαλῇ τρωμάτων, pagina 452.
linea 33. quæ vertit Cornarius; homines capi-
ta humida, & pituitosa habere par est, capite se-
cundo, versu octauo eiusdem capitis: atque ita
in codicibus Græcis perseuerat seriatim, vsque
ad finem totius libri, qui est paginæ 456. lineæ
decimaquinta: deinde iterũ ea sequuntur, quæ
posita sunt in eodem libro, pagina 451. linea tri
gesimaseptima; ὅτι τὸ παχύτατον καὶ χολωδέστατον. qđ D
Cornarius vertit; quod crassissimum est, ac bi-
liosissimum. capite quinto, versus finem: & ita
in codice Græco perseuerat, quousque perue-
nerimus ad prima illa verba, τοὺς δὲ ἀνθρώπους, pa-
gina 452. linea trigesimatertia, à quibus docui-
mus incipere id, quod à lib. de Aëribus, aquis,
locis in librũ de Vulneribus capitis irrepsit, &
tunc transeundum est ad id, quod asterisco no-
tatur libro de Aëribus, aquis, locis, quodq; im-
mediatè relictum est paginæ 75. linea trigesimæ E
quarta, καὶ λειεντερίας, qđ in Latinis est circa me-
dium caput sextum, hoc modo; Et intestino-
rum læuitates. Sola verò supersunt verba illa
postrema, τοῦ δὲ χειμῶνος ψυχροῦ, pagina 452. linea
trigesimasecunda, quæ difficultatem faciant,
quòd nullo modo cohæreant. Verùm si consi-
derauerimus, posita esse in fine totius transpo-
sitæ seriei, facilè dicere poterimus superflua es-
se, & subingressa loco duarum dictionum, quæ
positæ sunt libro de Aëribus, aquis, locis, in fi- F
ne primæ partis, pagina 75. linea trigesimaquar
ta, vbi habet, τοῦ δὲ χειμῶνος ψυχροῦ: facilis enim e-
rat mutatio ο in α, quod & hæc verba, & illa im
mediatè posita sint ante principiũ seriei trans-
positæ. Hoc modo si legamus, & seruabimus
Græcorum omnium librorum lectionem, quæ
non nisi cogente necessitate est immutanda, &
sententiæ optimum habebunt sensum. Quod
vt fiet manifestum, explicandæ nunc erunt sin-
gulæ particulæ. Enumerauerat iam quàm plu-

A ra morborum genere sequi solita, si hyems au-
strina pluuiosa, & calida fuerit in vere frigido
sicco & boreali. Docuerat præterea alios etiam
ex eadem constitutione natos, quos in primis
verbis huius particulæ ad æstatem vsque pro-
duci docuit, & in calorem maximum, oppo-
sitamque veris subitam mutationem causam re-
ducit: hyeme enim humida, & calida existen-
te, capite repleta sunt multa humiditate super-
flue, vere frigido sicco, & boreali sequente in
B eadem parte obseruentur inclusa, quæ tandem
æstate calida sequente colliquescunt, & mor-
bos generant quàm plures, de quibus iam su-
prà. Qui quidem si fuerimus in ciuitate, quæ
bene sita sit ad ventos, & Solem, minùs solent
esse infensi. Si verò in opposito sita, huiusmo-
di passionibus corripientur maximè. Quibus
verbis Hippocrates docet modum, quo quis
contemplatis constitutionibus possit futuros
morbos præcognoscere: neq; enim solùm con-
C stitutiones præteritas oportet considerare, sed
& loca, in quibus illæ contingunt, quæ augere,
aut minuere eas possunt. Vbi obseruanda est il-
la dictio [*huiusmodi*] quæ præcedentes aliquos
morbos enumeratos ostendit, quos inuenire
facile est, si hæc pars ita relinquatur, vt nos do-
cuimus, & vt Græci omnes libri habent. Quòd
si relinquatur, vt in omnibus impressis Latinis
Cornarij, Zuingeri, Alemani, & Baecij reperi-
tur, in principio primæ positionis locorum ad
D Austrum spectantium, præterquàm quòd, vt do-
cuimus, nullus est eo loco illius sensus, nec vl-
la connexio, nulla etiam erit ratio, vt intelli-
gamus, quid per huiusmodi mutationes intel-
ligat, cùm nullam hactenus mutationum fece-
rit mentionem. Qui autem sit optimus situs ci-
uitatis, & qui pessimus, satis abundè docui-
mus libro secundo. Postquam autem docuit ex
huiusmodi constitutione non modò vere mor
bos illos generari, de quibus mentionem fece-
E rat, sed etiam æstate, etiamsi propriam in acti-
uis qualitatibus, calore scilicet naturam ser-
uauerit, quin etiam alios aliquando superue-
nire posse, in præsentia eos recenset, docetque
simul, quales futuri sint, si æstas, aut pluuia, aut
sicca extiterit; dicit enim morbos in æstate con
tingentes post huiusmodi constitutionem, si
æstas sicca fuerit, breues reddi, quicunque tan-
dem sint, si pluuiosa, diuturni. Et iure quidem
merito, quòd humores excrementosi ambien-
F tis calore per vniuersum corpus fusi meatibus
corporis patefactis promptè discutiuntur: sic-
citate verò accedente humiditates superfluæ
consumuntur: vnde vniuersum corpus in con-
sensum trahitur, sicque citò morbi huiusmodi
desinunt: vnde siccitates humiditatibus salu-
briores dicebat Hippocrates tertia sectione A-
phor. 15. & secunda sectione Aphor. 25. æstiuas
quartanas dicebat, & omnes etiam alios mor-
bos intelligit Galenus similes citò terminari.
Vbi verò æstas pluuiosa fuerit, intra corpus col
lectæ

lectæ humiditetes æstiuo calore coadiuuante, promptè putrescunt. Vnde etiam iure meritò subdit Hippocrates ad constitutionem ism dictam æstate superueniente. [*Phagedænas ex omni occasione oriri verisimile est, si vlcus fiat.*] Phagedænę nomen, vt in præsentia omittam, quæ à Columelle libro nono de Re rustica, capite decimotertio traduntur de lue apum, quæ phagedæna dicitur, & quæ à Veterinariæ scriptoribus de morbo crutum equorum, qui etiam phagedæna dicitur, à nostris vermis, apud nostros Medicos plures morbos significat. Quocirca optimum esse duxi ea tradere significata, vt colligere nobis liceat, quid hoc loco per phegedænas intellexerit Hippocrates. Sumitur igitur φαγέδαινα quandoqoe pro ventriculi affectione qnadam, qua stomachus vehementer appetens cibum, immodicè sumit, nec satiari vorando potest. Quomodo sumpsisse videmus auctoré definitionum medicinalium, cùm dicit: φαγέδαινα ἐστι γαστρικὴ, καθ' ἣν ὀρεγόμενοι πολλῆς τροφῆς καὶ λαμβάνοντες ἄμετρον, οὐ κρατοῦσιν αὐτῆς, ἀλλ' ἐξεμοῦντες πάλιν ἐφίενται. quibus verbis voluit phagedænem esse constitutionem, in qua multum appetimus cibum, sumentesque immodicum, non omnes retinent, sed vbi eiecerint, rursus appetũt. Cælius etiam Aurelianus Chronicon libro tertio, capite tertio, de hoc morbo ita scribebat: Est etiam phagedæna ex stomachi pessionibus, que affecto sequetur vehemẽs cibi appetẽtia, quam Græci ὄρεξιν appellant, & coaceruata accipiendi cupiditas, & immasticata deuoratio: hoc ipsum etiem docuit Galenus tertio in sextum Epidemiorum 37. & Plinius libro 27. capite 11. Sumitur verò à Galeno & cæteris pro vlcere exedente, & serpente, nomine à symptomate sumpto, vt optimè docuit Galenus libro secundo Methodi med. capite 2. differt verò ab herpete, quòd in phagedæna semper sit vlcus, in herpete verò non: quotiesque cum exulceratione est, non vtique seruata veteri sede, vicinas partes depascit, si sicuti nomen ipsum indicat, ritu serpentis bestiæ relicto priori loco transit ad alterum. Sumitur verò phagedæna pro vlcere dnobus modis, aliquando communiori modo, vt omne vlcus exedens, & depascens continet: Sic genus est ad Chironium, Telephinmque vlcus, tum & ad cancrum, & ad particulsriter eppellstes phagedænas speciatim sumptas. Hincq; facilè apparens in Galeno contradictio tollitur, qui aliquando phagedænam à Chironio & Telephio vlcere tanquam commune genus à suis speciebus disti[illegible]uit, vt 14. Meth. med. cep. 17. lib. de Tumo[illegible]et. natur. cap. 14. alibi autem, vt 2. Meth. me[illegible]. cap. 2. & 5. Aphoris. 22. & 6. Aphoris. 45. quin & Paulus cùm libro 4. cap. 44. de phagedænis, cap. 46. de Chironiis & Telephiis vlceribus seorsum tractauit, hoc ipsum demonstrat, non tanquam genus à speciebus, verùm non secus ac tertiam ab illis maligni, contumacisve (Grecè κακοήθους) vl-

A ceris speciem secerni ostendens: nam docebat Galenus 6. Aphor. 45. & 3. Comment. in lib. de Humor. 26. antiquos vlcera omnia, quę semper maiora, & deteriora fiunt, phagedænas appellasse, quomodo sumptum nomen hoc, & Telephie, & Chironia vlcera, & alia huiusmodi continet. Posteriores autẽ, dicit Gal. ea distinguere cogitârũt, propriã singulis dantes significationem, & appellationẽ, & quędã eorũ Chironia, quædam Telephia, quædam phagedænas ap- B pellârunt, & alias adhuc magis curiosas afferentes appelletiones; secundo hoc modo, prę terquàm duobus primo loco propositis locis Galen. tum & recentiores Gręci, & Latini Medici phagedænas sumpserunt. Priori verò vniuersaliori illo modo semper Hippocrates, vt videre licet 6. Epid. sect. 3. part. 37. & lib. de Humoribus, loco citato, quomodo etiam hoc loco sumpsisse credendum est. Est autẽ vlcus tumidum, profundum, vicinas partes corrodens: in C phagedæna enim vlceri tumor coniunctus est, vlceris ipsius labra circumstans: eoque differt inter cætera ἀπὸ νομῆς, quæ sine tumore exedit. Profundum autẽ est, hoc est, cũ cute subiectam etiam carnẽ attingit. Eoque ab herpete distinguitur, qui solius cutis exulceratio est. Id quia pergere pascendo solet ab ægris particulis ad eas, quæ integræ sunt, atque harum semper aliquid ægris adiicere, φαγεδαίνης nomen sortitum est. Asserit igitur Hippocrates, si vlcus fiat D in aliqua parte in huiusmodi constitutione, malignum, serpens, & corrodens fieri. Nec certè præter rationem: nam si materia, vnde generantur, est atra bilis, vitiosusque, & corruptus sanguis, qualis in cacochymia reperitur, vt docet Galenus 2. Meth. med. & 14. tum & libro de Tum. prærer nat. tum & salsa, nitrosáve pituita, præcipuè atræ bili, aut melancholico succo admixta, ab aliquo calore acrior reddita hyeme calida, & humida, & austrina præcedente, E in qua & sanguis multus, & pituita generari potuerunt. Superueniente mox vere frigido, & sicco, humores ij superflui, & excrementitij, si in aliquam partem debilem incidant, diutius retenti, & ab ambiente frigido quasi carceribus conclusi, si tandem erumpãt, vlcus malignum, & phagedænas excitant, quòd sanguis ille diutius firmatus alicubi extra locum proprium in atrum humorem degenerauerit: potissimùm verò callosa vlcera etiam fient ob frigiditatem F ambiẽtis, & siccitatem, quæ in vlceribus etiam solet duritiem facere.

Et intestinorum leuitates, & hydropes ferè desinentibus reliquis morbis superueniunt: non enim ventres facilè exiccantur.] Et ij morbi sunt ex iis, qui post huiusmodi constitutiones accidere solent tempore sequenti, nempe æstate, imò & autumno. Inquit enim desinentibus aliis morbis fieri intestinorum læuitates & hydropes. Cùm enim morbi, qui vere accidunt, omnes ferè à defluente materia à capite ad partes infernas pendeát,

facilè, si ventriculus diutiùs materiam eam excipiat, tandem imbecillior redditua lienteriam excitabit, non enim veram lienteriam crediderim ipse intelligi hoc loco ab Hippocrate, sed etiam cœliacam passionem. Est verò lienteria sic communiter dicta, cùm cibua, vel vt eomeditur, deiicitur, vel parum immutatus. Docet autem Hippocrates libro de Affectionibus, lienteriam esse, cùm cibaria non putrefacta, liquidaque demittuntur. Dolor autem non adest, & corpus emaciatur. Et quidem meritò: quia cibus non transit in sanguinem, sed exit inconcoctus. Docetque eodem loco Hippocrates tunc fieri, quoties de capite superiorique ventriculo in inferiorem pituita magnopere defluit. quod cùm fit, cibi ab ea refrigerantur, humescuntque, non putrefactique statim demittuntur, corpusque tabescit, partim cibariis non concoctis, cùm non multum in ventriculo steterint, partim nimio ventriculi calore. Tertio etiam de Diæta dicebat Hippocrates, lienteriam fieri ex frigiditate, & humiditate: ex frigiditate namque non concoquunt, ex humiditate egerunt. Quòd si per lienteriam, eam, quæ ex sola imbecillitate retentricis facultatis intestinorum fit, in qua cibua crudus, aut semicoctus deiicitur, velimus intelligere, vtique nostræ huic constitutioni optimè accommodabitur. Cùm enim dixerit in vere hoc boreali sicco, & frigido, dysenterias maximè inualescere, facile est æstate sequenti lienterias maximè vigere, si quæ à Græcis Medicis diligenter ad pensum ducantur: nam libro Definitionum medicarum Galeno adscripto scriptum est, lienteriam malum esse, quod intestinorum tormina plerunque sequitur, cum multis cicatricibus ab exulceratione factis: iisque inducto lenore non retinent cibos intestina; sed antequam à ventriculo coquantur, celerrimè excreta delabuntur, simplicia, non cocta, & qualia paulò antè sumpta fuerunt. Sed hoc est mortis indicium. Paulus etiam libro tertio, capite quadragesimo duplicem intestinorum læuitatem ponit, alteram iam dictam, & descriptam ex Galeno, quæ ex intestinorum exulcerationibus, & cicatricibus inducitur: & alteram ex imbecillitate, & languore virium, quę alimenta in stomacho retinent, & concoquunt, & hanc cum Cœliaca confundi credidit: in qua vtique languente, & imbecilla stomachi virtute cibi neque coquuntur, neque in corpus distrahuntur, sed molles, crudi, perliquidi, imperfectique euadunt, continuo fluxu tentata aluo. Sed in intestinorum læuore celeriùs, quàm in Cœliacis, quę assumpta sunt alimenta, deiiciuntur, tamque graui cruditate, vt assumpti quoque nutrimenti genus liquidò inde cognoscatur; & iis quidem Cœliaci distinguuntur. Manifestiùs etiam Aëtius libro primo Tetrabibli tertiæ hanc rem iis verbis ostendit: Lienteria, quemadmodum ipsum nomen ostendit, læuor

A quispiam intestinorum est, qualis etiam forinsecus in corporis cuticula, ex cicatrice contingere solet. Oboritur autem frequenter dysenteria magna præcedente, & ex profunda exulceratione cicatrice densa, & leui succedente, quæ deinde ob densitatem quidem suam ciborum per corpus digestionem fieri non permittit, cùm sanè venarum ora sint veluti obturata: venarum, inquam, quæ alimentum ex intestinis ad se auellunt. Ob læuorem verò statim
B cibum, priusquam permutationem, & perfectam coctionem admittat, delabi sinit. Cæterùm (ponit secundam speciem) lienteria ipsa propriè ex permutantis cibos, ac digerentis facultatis debilitate contingit: cuius signum est, quòd cibi crudi, & nihil immutati excernuntur. Quę ratio etiam ex hoc corroboratur, quòd non solùm à dysenteria hæc affectio oboritur, sed & post frequentia voluulosa tormina, & post longum profluuium ventris. Ex quacunque igitur
C causa lienteria orta sit, ægri cibum nõ sentiunt, & malum corporis habitum acquirunt, quod vtcunque malum incorrigibile existit. Et propterea hoc loco postquam dixit, & lienteriæ, quas nos læuitates intestinorum traduximus cum Celso, qui capite decimosexto libri quarti ex torminibus, inquit, id est, dysenteria intestinorum læuitas oritur, quæ continere nihil possunt, & quicquid assumptum est, imperfectum protinus reddunt. Subdit & hydropes:
D quæ quamuis hos morbos sequi soleant, læuitates tamen intestinorum vt plurimũ sequi solent, vt ex Aëtio optimè docuimus: Hoc tamẽ etiam manifestè admodum Hippocrates (si modò liber ille Hippocrati attribui potest) libro primo de Morbis versus principiũ docuit, cùm inquit; Sæpius enim aluo fluente læditur operatio concoctricis facultatis ventriculi, vnde cruditates sequũtur, quæ postea auxilio secundæ concoctionis in hepate factæ nõ emendan-
E tur: vnde etiã imperfecta in hepate concoctione facta, serosi, & crudi humores ad generãdam hydropem facilè aggregantur. Quinimò libro de Affectionibus docebat Hippocrates in lienteria, nec in ieiuno intestino, nec in cæteris tenuibus contineri alimentum: nec venas meseraicas, quòd debiliores factæ sint, per quas iecur ad se trahit alimentum, subseruire visceri ad deductionem, vnde sequitur hydrops: maximè cùm tanta copia materiæ à capite ad ven-
F tres inferiores transmissa non possit aut ab interno calore, aut ab ambiente consumi.

VII.

Ἢν δὲ τὸ θέρος ἔπομβρον γένηται, καὶ νότιον, καὶ τὸ μετόπωρον ὡσαύτως, χειμῶνα ἀνάγκη νοσερὸν εἶναι, καὶ τοῖς φλεγματίῃσι, καὶ τοῖς γεραιτέροισι τεσσαράκοντα ἐτέων καύσους γίνεσθαι εἰκός. τοῖσι δὲ χολώδεσι, πλευρίτιδας, καὶ περιπλευμονίας.

Si autem æstas pluuiosa sit, & austrina, similiterq;

literáque autumnus, necesse est hyemem esse morbosam, & pituitosis, & ijs, qui quadragesimum annum excesserunt, febres ardentes fieri verisimile est: biliosis verò pleuritides & peripneumonias.

Post duorum priorum temporum constitutiones diligenter consideratas, morbosque in ipsis, aut post ipsas vagantes propositos, nunc duorum aliorum temporum constitutiones varias prosequitur; & in præsentia æstatem, & autumnum data secundùm propria temperamenta paritate cõstituit eiusdem intemperiei austrinæ scilicet, & pluuiosæ multum excedentis. Non contentus autem fuit dixisse æstatem pluuiam, nisi dixisset etiam esse austrinã, vt in caliditate simul, & humiditate peccare ostenderet vtraque tempora. Obseruandum autem est contextum Galeni tertio Aphoris. commentario 13. Græcum tam Basileę impressum, quàm qui ab Aldo impressus est, deprauatũ esse: adducens enim ea, quæ ab Hippocrate in tertia hac constitutione proponuntur, ad verbum, habet hæc verba: ἢν δὲ τὸ θέρος αὐχμηρὸν καὶ βόρειον γένηται, καὶ τὸ μετόπωρον ὡσαύτως, χειμῶνα ἀνάγκη νοσερὸν εἶναι. cùm alioqui Hippocrates omnino opposito modo legat, ἢν δὲ τὸ θέρος ἔπομβρον γένηται καὶ νότιον, καὶ τὸ μετόπωρον. quod animaduertens Leonicenus vertit optimè: Si verò æstas pluuiosa fuerit, & australis, & autumnus similiter, necesse est hyemem fore insalubrem, &c. vbi etiam notandum est, Basiliensem librum, & Aldinum in libro de Aërib⁹, aquis, locis, esse defectuosum; nam legitur καὶ τὸ μετόπωρον, neque addit ὡσαύτως, quod addendum esse manifestè patet ex loco citato Galeni, tum etiam ex Alemani libro. imò & Cornarius, qui hunc librum vertit, videtur in suo libro eam habuisse, cùm vertit; similisque sequatur autumnus. Morbi verò, qui ex huiusmodi constitutione procreati sunt, non euenerunt in ipsis intemperatis temporibus; quòd noxa, quæ ex æstate pendebat, non multum excedebat: siquidem vbi pluuiæ sint assiduæ, non ita vehemens potest esse caliditas, vnde semina solùm tunc iaciebat morborum in hyeme suam seruante naturam venturorũ: An autumno igitur hac ratione non euenêre? Accedit, quòd putredo non materiam modò, in quam calor agat, & calorem, quo in materiam fiat actio, requirit, sed etiam prohibitam transpirationem, qua eleuari vapores ex actione caloris in materiam impediantur, quò minùs transeant. Autumnus autem cùm calidus sit, & húmidus, mollia potiùs, laxa, & rara corpora relinquit. Hyeme verò suam seruante naturam, frigida, clausis corporis occultis poris, materia, q̃ alioqui putrescebat actione caloris inclusi, & quæ quantitate excedebat potissimũ in pituitosis, & senioribus vltra quadragesimũ annum febres ardẽtes causabit. Cùm verò causi duæ potissimùm statuantur species ab Hip-

A pocrate libro quarto de Ratione victus in acutis, certum est Hippocratem non de prima specie causi intelligendum esse. Fit enim hæc à biliosa materia: hęc autem potiùs calidam, & siccam temporum constitutionem sequitur, in qua potissimùm bilis produci solet. At hic humidam, & pluuiosam, calidam tamẽ habemus vtrorumque temporum constitutionem, & in pituitosis naturis, senioribusque, has ardentes febres fieri dixit, & in hyeme. Quibus fit veri-
B simile Hippocratem loqui de alia specie, quæ fit à pituita salsa, de qua loquitur idem libro quarto de Ratione victus in morbis acutis, decimotertio, cùm dicit; Causi genus aliud, aluus soluta, sitis magna, lingua aspera, salsuginosa. Cùm enim ob temporum humidam naturam multa pituita sit genita, & ex earũ quidem specie, quæ calidior esse inter omnes solet, potissimùm autem in pituitosis naturis, quæ huiusmodi humores excrementitios aggregare so-
C lent, & in senioribus, febrim hanc ardentẽ spuriam ex materia pituitosa salsa intra venas putrescente generari verisimile est.

Biliosis autem pleuritides & peripneumonias.] Dubitare facilè quispiam poterit, quare sicut pituitosis ex huiusmodi constitutione spuriæ febres ardentes euenerunt ex pituita salsa ortæ, biliosis veri causones biliosi non aduenerunt? An quoniam æstate suam seruante naturam, biliosis aucta siccitate potiùs bilem adaugere de-
D beret, & consequenter magis bilem accendere, & putridam reddere. Cùm verò in hac constitutione supponatur humida potiùs, iisdẽ causis bilem generantibus contra operabitur, naturæque eorum squallidæ succurret. Verùm hyeme subsequente, cùm ob calorem, & humiditatem præcedentium temporum sanguis multus genitus sit, qui ob eorum naturalem temperiem biliosus est, superuenienteque frigore hyemis detruditur, & quasi exprimitur à super-
E nis partibus ad infernas potissimũ, aut ad eas, quæ in thorace continentur, puta ad pleuram, & pulmones, qui extra locum suum commoratus aliquantulum computrescit, inflammatur, & solutionẽ maiorẽ continui facit in parte: vnde pleuritis & peripneumonia generatur.

VIII.

*Ἢν δὲ τὸ θέρος αὐχμηρὸν γένηται, καὶ βόρειον, τὸ δὲ μετόπωρον ἔπομβρον καὶ νότιον, κεφαλαλγίας ἐς τὸν
F χειμῶνα, καὶ σφακέλους τοῦ ἐγκεφάλου εἰκὸς γίγνεσθαι, καὶ προσέτι βράγχους καὶ κορύζας, καὶ βῆχας, ἐνίοισι δὲ καὶ φθίσιας.*

Si verò æstas sicca extitat, & borealis, sequens verò autumnus pluuiosus, & australis, capitis dolores in hyeme, & cerebri corruptiones expectare conuenit, ampliusque raucedines, grauedines, & tusses, & quibus etiam tabes.

Maxima est in omnibus, quos mihi videre contigerit, Græcis codicibus, in prima parte

huius particulæ varietas, & in iis quidem, quæ ad essentiem constiturionis pertinent. Basiliensis enim legit, *κὴν δὲ τὸ θέρος αὐχμηρὸν γένηται καὶ νότιον, τὸ δὲ μετόπωρον ἐπομβρον καὶ βόρειον*. quod est: Si verò æstas sicca fuerit, & australis; autumnus antem pluuiosus, & borealis, &c. quam etiam lectionem antiquus Aristotelis interpres prima problem. 10. vbi Hippocratis hanc eandem omnino proponit temporum duorum constitutionem, & morbos in illa vagantes, & eorundem causas, saqoi visus ast, & alij. Gadaldinus verò ex suo libro aliter legit, & eliqui aum secuti sunt hoc modo: *κὴν δὲ τὸ θέρος αὐχμηρὸν, καὶ βόρειον· τὸ δὲ μετόπωρον ἐπομβρον καὶ βόρειον*, &c. Alij tum demũ eo modo, quo etiam nos legimus. Prioras autem lectiones omnino sunt reiiciendæ: tum quòd non inueniam constitutionam verè borealem, quæ sit pluuia; raro atiam eustralem valdè siccam, hic autem eas proponit, quæ freqoentiùs solent persentiri. Tum prçterea quòd Hippocrates hanc eandem repetens constitutionem tertia Aphoris. 13. habet eadem omnino veiba, quæ hoc loco à nobis posita sunt. Neque dicendũ ast, eam ab hac diuersam esse: præter enim quòd Aristoteles hanc in Problematibus sectione prima, problemata decimo ad verbum transcribẽs vtitur iisdem varbis, vt in tartia Aphoris. addit tamen dictionem vnam, quæ tertio Aphorismo ab Hippocrate non fuit posita, sed hoc loco, *καὶ σφακέλους τοῦ ἐγκεφάλου*. Quod nobis ostendit, eandam omnino credidisse Aristotelem hanc constitutionem, & eam, quæ posita est decimotartio tertiæ sectionia Aphoris. ratio etiam alia omnino conuinceit. Certum enim est à diuersis, imò contrariis temporum horum doorum constitutionibus non posse eosdem omnino morbos produci in hyeme: contrariarum enim causarum contrarij, aut diuersi solent per sa esse effectus. Libro autem Aphorismorum ad æstatem siccam, & aquiloniam, autumnum autem humidum, & australem in hyeme voluit sequi dolorea capitis, tusses, raucitates, atque grauedines, tum & aliquibus phthises. At hos aosdem morbos iisdem propemodum verbis ad aam constitutionem sequi hoc loeo docet Hippocrates: at, inquiũt, addit hoc loce Aristoteles, & Hippocrates cerebri sphacelismum, id est, mortificationem, quæ posita non soit libro Aphoris. quasi non etiam in superioribus constitorionibus, ques taman easdem asse com illis, quas primo loco posuit Hippocrates tartia Aphor. aliqui morbi positi sint, qui omissi sunt libro 3. Aphoris. cùm hoc loco longiori oratione, & diligentiùs aas prosequatur: libro vero Aphoris. ab hoc libre quasi excerpena summariè aa proponit. Cornelius etiam Celsus libro 2. capite 1. hanc eandem mutoatus est, & interpratatua eleganter, vt soi moris est. At si sicca æstas aquilonas habuerit, aurumno autem imbres, austriq; fuerint, tota hyame, quę proxima est, tussis, distillatio, raucitas, quibusdam etiã tabes oriuntur. Quemadmodum igitur dicebat Galanus Commẽt. 13. duorũ eorum temporũ æstatis, & autumni constitutionem, illi, quæ proposita est Aphoris. 11. hyemis, & veris, similem esse, ita nos hanc, quam præ manibus exponendã habamus, similem esse illi, quæ proposita est in hoc libro, partic. 3. Sicut enim illa hyemem aquiloniam, & siccam habebat, ver autem aostrinum, & pluuium, ita æstas hic aqoilonia est, & sicca: autumnus autam austrinus, & valdè pluuius. Hę constitutiones quamuis hac in re similes sint, illud tamẽ diuersum, nec sanè parui momenti habent, quòd frigida, & sicca ibi hyams, hic æstas; calidũ humidúmqua ibi ver, hic autumnus. Non autem idem retulerit, diuersa anni tempora in diuersum, aut idem temperamentum aliquando abiisse: minùs anim noxiè contigerit hyemi frigiditatis paulò maioris temperamẽtum, quàm æstati, si salubritatam corporum spectemus, non aotem frugom vbertatem: vni anim naturale id, alteri præterneturala axistit. Manifestum autem est vnicuique, prætarnaturalia cùm alicui accidunt, maiora inferri pericule. At var, & autumnum exuere proprium temperamẽtum, & calidam, & homidam intemperiem sumere, diuersa, & ab aliis, & inter se ratio existit. Exire enim de proprio tamperamẽto ver quamcunqua in partem facilè potest. Datarius tamen se habet, cùm ad caliditatem, & bumiditatem tenderit, quàm cùm ad frigiditatem, & siccitatem. Cùm enim in æquali caloris, & humoris temperamento vita animantium, potissimùm hominis, aonsistat, si plus iusto caloris homotisqua extranei accersat, putredinis non parum, & perniciosæ quidem accersit. At si plus iusto ad frigidum, & siccum versum fuerit, id solùm nocumenti inferat, quòd ab æquali tampetamenro suo deturbatum in diuersum abierit. Autumnua econtrà: cum anim natura sua frigidus sit, & siccus, & prætetea etiam inæqualia, & hac ratione natura sus exitiosus, si in frigiditata, & siccitate præterea vltra propriam recesserit, periculum maius inferet corporibus, q̃ si ad calidum, & humidum vergat: hac enim ratione caloris, humorisque moderatione corrigitur, minusque noxium efficitur. Cùm igitur in præsenti constitutione frigida, & sicca sit æstas, calidus, & humidus autũnus, acto in præternaturalem statum vtroque tempore sequi morbi & maiores, & deteriores, quàm qui hic ab Hippocrate adducuntur, debuissent. Verùm cùm caliditate, & humiditara potiùs autumni malitia sit repressa, & intemperias ex intempetata æstata in corporibus ad quoddam temperementum reducta, & paucioras, & mitiorae morbos induci solere docet, & aos in sequene tempus, non facus, quàm in prima constitutione diximus, distrahi solitos, longè tñ, q̃ in illa mitioras, minusq; periculosos: vnde dicit,

[*Capitis dolores in hyeme, & cerebri corruptiones euenire*

nire conuenit, ampliúsque raucedines, grauedines, & tusses, aliquibus etiam tabes.] Hi omnes morbi repleti capitis pituita soboles sunt. docet hoc Aristoteles loco citato, vbi hũc Aphorismum proponit, & illius reddit rationem: dicit enim; An quia hyems multum materiæ excepit, itaque humorem cogere, atque pituitam inde conficere magnum ei negotium est. Qoòd si in capite humor constiterit, grauedinem committit, & si nimius, frigidusque est, sphacelismum. Nec non si ob nimiam sui copiam concrescere minùs potuit, in locum defluit proximum, atque ita tussim, raucedinem, & aliquibus etiam phthisim excitat. Ecce Aristotelem reddere causas primùm grauedinis, & doloris capitis, cùm scilicet pituita concreta sit, & in capite constiterit: si verò non ita crassa sit, sed defluat, & frigida sit, facit sphacelismum. Difficile sanè est hoc loco quid σφακέλου nomine, & σφακελισμοῦ apud Hippocratem intelligendum sit: non enim inter omnes conuenit, quid hęc vox significet, vt optimè docuit Galenus libro secundo de Locis affectis, capite secundo: Sunt enim, qui dicant ipsam vehementem dolorem significare, alij tantùm inflammationis excessum, vt partem ad corruptionis periculum inducat, quæ dispositio à nonnollis Gangræna appellatur. Alij partis affectæ corruptionem ipsam sphacelum dici volũt: alij conuulsionem, alij non simpliciter conuolsionem, sed quæ ex inflammationis magnitudine expectatur. alij simpliciter fortem tentionem. alij putredinem. Hæc Galenus loco citato: at libro secundo de Fracturis, comment. 20. σφάκελον ad ossiũ solùm corruptionem Hippocratem traducere scribit: cùm inquit; Veteres cùm pars ex toto corrumpitur, σφάκελον dixère: quod vbi carnosis partibus accidit, aliis nominibus appellant: vocat autem Hippocrates carnem, quæ putrescit, σαπρὰν, μυδῶσαν, σηπομένην. atque aliis etiam vocabulis. Et vbi os ex toto corrumpitur, σφάκελον vsurpat: quod vitium ossibus accidit, vbi à subiecta carne perniciosa sanies profluit, atque hæc ipsa irrigando corrumpit. At verò septimo Aphorism. quinquagesimo docet antiquos scriptores σφάκελον partis carnosæ etiam mortificationem ex magnitudine inflammationis, quam propriè Medici gangrænam vocant, appellasse. Sic Herodotus coxam Cambysis sphacelari scribit: cerebrumq; ita quispiam diceret sphacelari tantummodò. Quinimò ibidem docet Hippocratẽ vocasse cerebrum sphacelatum, quod tamen os non est. Quinimò etiam asserit sphacelum eo loco impropriè sumi pro gangræna, quæ ad sphacelismum via est: quòd dicat Hippocrates, quibus cerebrũ sphacelatum est, tribus diebus interire, quos si euaserint, sanos euadere. Quod de vera corruptione capitis intelligi non potest: nam vbi corruptum est, spes nulla salutis esse potest. Quinimò in explanatione vocum Hippocratis σφά-

A κελον corruptionem omnem, quocunque fiat modo, significare scribit. Quomodo sæpius vsurpasse Hippocratem constat nomẽ σφάκελος vt in Coacis prędictionibus sæpiùs. Repræhendit Gazam Brasauolus, quòd σφακελιζούσας interpreretur Latinè syderatum esse. Et idem putauerit σφάκελον & Latinis syderationem. Probat hoc, quod Hippocrates libro secundo de Morbis, de cerebri syderatione dicat: Si cerebrum syderetur, dolor de vertice in occipitiũ,
B spinamque tendit, cor algitat, &c. Et libro tertio de Morbis, vbi dicit: Si cerebrum syderetur, caput dolet, ceruix, spinaque, nec audit, friget, totus tumet, repentè mutescit, sanguis de naribus fluit, liuescit. Sed meo iudicio deridendus est Brasauolus, qui suiipsius armis seipsum confodit. Siquidem duobus iis locis tantum abest vt Hippocrates sphacelismum à syderatione distinguat, vt potiùs eadem ex hac euctoritate esse certum fiat. Vtrobique enim
C cùm describit hunc affectum, quem syderationem interpretes appellãtunt, in Græcis contextibus vtitur semper dictione σφακελισμοῦ. Rupræhendi fortasse potiùs posset Gaza, qui cùm optimam dictionem Latiuam haberet, sphacelismum repræsentantem, nempe syderationem in Problematibus, sectione prima, probemate nono & decimo circumlocutione vsus sit; nam vbi in nono habet Aristoteles ὥστε τὰς μὲν κυούσας ὁ τόκος ἐκτιτρώσκει εἰς ἐκτρώσεις γίνεσθαι διὰ τὴν
D θερμασίαν καὶ τὸν σφακελισμὸν τὸν γινόμενον ὑπὸ τῆς ξηρᾶς ψυχρότητος, ἅτε ἐκ ἐκκρινομένης τῆς ὑγρότητος, &c. Gaza vertit: Itaque grauidæ, quibus tunc adest partus, abortu periclitantur, videlicet incalescendi, crudescendique ratione, quæ res syderatio appellata est, quam sicca illa committit frigiditas impatiens omnino excernendi humoris; cùm verti posset: Itaque grauidis, quibus tunc instat partus, fiunt abortus ob caliditatem, & syderationem factam à sicca frigidi-
E tate impediente, quominùs excernantur humores: & in sequenti, vbi habet ἐὰν δὲ ᾖ πολλὴ καὶ ψυχρὰ, σφακελισμός. Gaza vertit; Et si nimios, frigidusque est, crudorem vtique mouet, cui syderatio nomen est. Ego sic: Si verò multus, & frigidus, syderatio, siue mortificatio: nescio enĩ qd dictio hęc crudor sit, quidve significare possit. Hoc vnum scio, sphacelismũ non significare. Quid igitur sphacelismi nomine intellexit hoc loco Hippocr. cũ eius tot sint significatio-
F nes etiã apud eundẽ Hippoc. Ego non aliã certè habere crediderim, q̃ quæ ab ipsomet scripta est libro 2. de Morbis; quamuis enim dubitatum sit, sit'ne liber ille Hippoc. magni, nécne, saltem in omnium opinionem venit, si non sit magni Hippoc. ob nonnulla, quę nõ ita genuinam omnino Hippoc. doctrinã, & dictionem sapiunt, saltem eius filij Thessali fuisse, quem saltem in nomenclatura morborum non est verisimile à patre fuisse discordem. In eo igitur libro capite inscripto σφακελισμὸς ἐγκεφάλου morbũ

cerebri ſphaceliſmom dictum his verbis deſcri
bit: Si cerebrum ſphacelatum fuerit, dolor ex
capite ſpinam occupat, & ad cor animi deli-
quium procedit, & ſudor adeſt, & ſomni ex-
pers eſt, & ex naribus ſanguis fluit: ſæpe etiam
ſanguinem vomit. Corrumpitur autem cere-
brum tali modo, cùm aut nimium calefactus,
aut perfrigeratus, bilioſus, aut pituitoſus plus
ſolito factus fuerit. Vbi verò horũ aliquid per-
peſſus fuerit, etiam ſpinalem medullam ſuper-
calefacit. Et cùm etiam hic percaleſcit, dolo-
rem ſpinæ inducit. Animo verò linquitur ho-
mo, cùm pituita aut bilis ad cor conſiſtit. Con-
ſiſtere autem neceſſe eſt commotis, ac hume-
ctatis. Sudor autem fit præ dolore. Sanguinem
verò vomit, cùm venæ, quæ ſunt in capite, à ce-
rebro fuerint calefactę, & ſanguis in ipſis effer-
buerit; quæ quidem in capite ſunt venæ, diſtri-
buunt ipſum ad nares, & os. Quæ verò circa
ſpinam ſanguifluæ, in corpus. Hic tertia, aut
quinta die perit. Mox alium eiuſdem nominis
morbũ ponit his verbis: Derepentè dolor occu
pat caput, ſtatim vox intercipitur, & ſui impo-
tens fit. Hic in ſeptẽ dieb⁹ moritur, ſi nõ febris
inuaſerit. Si enim hæc inoaſerit, ſanus euadit.
Patitur autem hæc, cùm atra bilis ipſi in capite
commota fluxerit, maximè in partem, in qua
plurimæ ſunt venæ, io collum ioquam, & pe-
ctus. Deinde poſtridie ſyderatus fit, & impo-
tens, ſanguine nimirom refrigerato. Et ſi ſupe-
rior euaſerit, ita vt ſanguis caleſcat, ſiue ab his,
quæ exhibentur, ſiue à ſeipſo attollitur, & dif-
funditur, ac mouetur, & ſpirationem indocit,
& ſpumeſcit, & à bile ſeparatur, & ſanos eua-
dit. Si verò ſuperior noo euaſerit, adhuc magis
perfrigeratur, & vbi penitòs perfrigeratus fue-
rit, & calor ex ipſo defecerit, congelator, & mo
ueri non poteſt, ſed moritur. At ſi ex ebrieta-
tibus hoc contingat, idem moritur. Qua deſcri
prione mea ſententia morbum, qui à Græcis
ἀποπληξία dicitur, à noſtris morbus attonitus,
deſcribere videtur. Si eñ ſphaceliſmus eſt cor-
ruptio, impedito motu, & tranſitu ſpirituum,
actio omnis tollitur, & ſubinde mortificatio
ſuccedit: quod in apoplexia accidere docent
Medici. Libro etiam tertio de Morbis (cuiuſ-
cunque tandem ſit liber ille; certum tamen eſt
antiquioris, & docti Medici eſſe) verſus prin-
cipium, poſtquam morbum, cuius titulum fe-
cit ΒΛΗΤΟΙ, qđ capot interpres Germanus
ita interpretatur, Syderati. incipit ſic: Qui icti,
& ſyderati dicũtur, cùm cerebrũ multa immun
ditia vitioſorum humorum repletum fuerit,
anterior capitis pars primùm dolorem ipſis ex-
hibet, & ſuſpicere nõ poſſunt, aliqui ambobus
oculis, aliqui altero, & ſopor ipſos tenet, & de-
ſipiunt, & tempora ſaliunt, & febris tenuis ha-
bet, & corporis impotẽtia. Hic tertia, aut quin-
ta die moritur, & ad ſeptem non deoenit. Si ve
rò deuenerit, à morbo euadit, &c. Hic morbus
licèt ab interprete ſyderatio dicatur, nõ tamen

A ab Hippocrate dicitur ſphaceliſmus. Sed is, qui
ſphaceliſmi nomine inſignitur, eſt ſequens, v-
bi habet Hippocrates pro inſcriptione σφακελι-
σμὸς ἐγκεφάλου, id eſt, capitis ſphaceliſmus, ſiue ſy-
deratio, mortificatio ſyderatióve. Si ſphacelo
caput corripiatur (inquit deſcribens morbum)
dolor caput tenet, & p collum procedit ad ſpi-
nam, & æger non audit: & frigus ad caput de-
uenit, & totus intumeſcit, & derepentè priua-
tur voce, & ex naribus ſanguis fluit, & liuidus
B fit. Quòd ſi morbus leuiter corripiat, vbi ſan-
guis diſceſſit, meliùs habet. Si verò vehemen-
ter correptus fuerit, citò perit. Vel igitur putre-
dinem cerebri, vel certè vehemẽtes obſtructio-
nes, ex quibus ſubita mors proueniat, vt apo-
plexias, producit. Sed quomodo in Comment.
13. tertij Aphoriſ. in hac conſtitutione nullum
morbum magni momenti excitari dixit præ-
ter phthiſim; ſi etiam accidit ſphaceliſmus, qui
pernicioſiſſimus eſt? Anne dicendũ eſt ſubditi-
C tiam hanc eſſe ſententiam: quòd Galenus cùm
in Aphoriſ. 13. adduxiſſet huiuſmodi ſeriem,
omnino qualis eſt, hæc dixerit, nullam prorſus
ſimilem io libro de Aëribus, aquis, locis, Hip-
pocratem adduxiſſe ſentẽtiam, ſed aliam, quæ
in Aphoriſmis non eſt poſita, in qua dicit: Si ve
rò æſtas auſtrina fuerit, & pluuia, & ſimiliter
autumnus, neceſſe eſt hyemẽ fore inſalubrem,
deinde quaſdam alias, quarum nulla eodem
modo ſe habet, quo hæc, quæ ſcilicet in tertio
D Aphoriſ. 13. poſita eſt. An potiùs dicendum eſt,
Hippocratis codices etiã tempore Galeni fuiſ-
ſe depratuatos, & nõ habuiſſe hanc ſententiam:
aut ſi habuerint, eam non ſecus mendoſam, q̃
etiam multi ex iis, qui extant potiſſimùm im-
preſſi, habuiſſe, quemadmodum ab initio do-
cuimus. Video enim Ariſtotelem Galeno mul-
tò antiquiorem hanc integram ſententiam ex
hoc loco tranſcripſiſſe. Neque dicendum eſt,
ſumptam eſſe ex tertio Aphoriſ. ſiquidem nul-
E lam eo loco ſphaceliſmi facit mentionem Hip
pocrates: de qua tamen luculenter Ariſtoteles,
cuius etiam cauſam eo loco tradidit. Quod ve-
rò me magis mouet, vt hoc credã, eſt Galenus,
qui dicit, poſt illam, in qua & æſtas, & autum-
nus auſtrales fuerint, & pluuiales, Hippocra-
tem alias poſuiſſe, non autẽ hanc. At ſi hæc tol-
latur ab hoc loco, vna ſola ſupereſt, in ſequenti
commento exponenda. Vt igitur non vna ſit,
ſed plures, dicendum eſt fortaſſe, Galenum e-
F tiam ipſum habuiſſe deprauatum codicem, vt
& nos habere multos docuimos: legiſſeq; for-
taſſe, ſi æſtas ſicca fuerit, & auſtrina, autumnus
verò econtrà humidos, & borealis, vt antiquus
Ariſtotel. interpres videtur habuiſſe prima Pro
blematum. Aut: Si verò æſtas ſicca fuerit, & au-
ſtralis, autumnus autem pluuius, & auſtralis, vt
Baſilienſis Græcus liber habet. Vel ſic: Si verò
æſtas ſicca ſit, & borealis, autumnus autem plu
uius, & Borealis, vt Gadaldinus in antiquo ſuo
Græco manuſcripto habet: Sicque hac ratio-

ne fortasse censuit, nullam in hoc libro similem posuisse Hippocratem constitutionem ei, quæ posita est in 13. tertiæ sect. Aphorism. Quo sic statu dixit nullum morbum perniciosum fieri in ea constitutione præter phthisim: Nos verò etiam mitiores diximus, quoniam ex multis perniciosus solus est sphacelismus, qui alioqui rarus etiam est: Et propterea in 3. Aphor. loco citato omissus: & tabes: quę quamuis lethales sint, causam tamen vehementẽ, quales morbi habent, qui in priori illa constitutione enumerantur, non habent: sunt enim putredinosi, febres acutæ, & graues dysenteriæ; sæpe enim illam distillatio solùm quædam pulmoni (modò expositus iniuriæ sit) incumbens, creare solet. Atque eadem illa plurimas partiũ aliarum si infestarit distillationis causa, parum illis noxæ allatura sit: eadem etiam phthisis sæpe ambientis aëris frigiditate sola, alteriúsve alicuius leuioris causæ occursu, vt casu, percussione, vociferatione, talibúsve disrupta venula, nulla autem altius insidente in corporibus ex constitutione malo facta sequetur.

IX.

Ην δὲ βόρειον ᾖ καὶ ἄνυδρον, καὶ μήτε ὑπὸ κύνα ἐπομβρον, μήτε ἐπὶ τῷ ἀρκτούρῳ, τοῖσι μὲν φλεγματίησι φύσει ξυμφέρει μάλιστα, καὶ τοῖς ὑγροῖς τὰς φύσιας, καὶ τῇσι γυναιξίν. τοῖσι δὲ χολώδεσι τοῦτο πολεμιώτατον γίνεται. λίην γὰρ ἀναξηραίνονται, καὶ ὀφθαλμίαι αὐτέοισιν ἐπιγίγνονται ξηραί, καὶ πυρετοὶ ὀξέες καὶ πολυχρόνιοι, ἐνίοισι καὶ μελαγχολίαι. τῆς γὰρ χολῆς τὸ μὲν ὑγρότατον καὶ ὑδαρέστατον ἀποξηραίνεται, καὶ ἀναλίσκεται. τὸ δὲ παχύτατον καὶ δριμύτατον λείπεται· καὶ τοῦ αἵματος κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον. ἀφ᾽ ὧν ταῦτα νοσεύματα αὐτέοις γίγνεται. τοῖσι δὲ φλεγματίησι, πάντα ταῦτα ἀρωγά ἐστιν. ἀποξηραίνονται γὰρ, καὶ ἐς χειμῶνα ἀφικνέονται, οὐχ ὑγραινόμενοι, ἀλλ᾽ ἀναξηραινόμενοι.

Si verò borealis fuerit, & siccus, neq; sub Cane pluuiosum sit tempus, neque sub arcturo, pituitosis natura conferet maximè, & qui natura sunt humida, & mulieribus: Biliosis autem infestissimus existit: valdè enim exsiccantur, lippitudinesq; sicca superueniunt, & febres acuta, & diuturna, & aliquibus melancholia: siquidem quod liquidissimum est, & aquosissimum in bile, resiccatur, & consumitur: densissimum verò & acerrimũ relinquitur: quod idem secundùm eandem rationẽ accidit etiam circa sanguinem. Vnde etiam ij morbi ijs accidunt. Pituitosis verò hac omnia auxilio fiunt: exsiccantur enim, atque in hyemem producuntur minimè humecti, sed resiccati.

Nisi quis diligentiùs hanc particulam considerauerit, non ita facilè poterit intelligere primam illius partem. Cùm enim nó doceat Hippocrates, de quo tempore loquatur, quamuis Cornarius autumnum addiderit in interpretatione, non satis intelligi potest, de quo tempore sit intelligendum. Cùm potissimum dicat, si borealis fuerit, & siccus, neq; sub canicula pluuiosus. Canicula autem sola æstate nascitur: vnde videtur intelligere de æstate. Si verò aliud consideremus, quod subdit [*neq; sub arcturo*] cùm eo exoriente autumnum inchoare statuát, procul dubiò videtur intelligendum de autumno. Accedit, quòd Hippocrates cùm hunc eundem Aphorismum in 3. sect. aphoris. repetit, hoc de autumno intelligit. Et Aristoteles 1. sect. probl. 11. & 12. cùm totam ferè hác Hippocratis seriem transcribit, quærit, cur autumnus siccus pituitosis salubris, biliosis verò noxius sit, sententiá hanc Hippocratis de autumno intelligendam esse ostẽdit. Et Celsus, cùm lib. 2. cap. 1. eandem transtulit elegátissimè in Latinum sermonem. Galenus tamen tertia Aphor. 14. manifestè docuit, quid hac in re dicendum sit pro hac difficultate tollenda. Quòd Aphor. 14. vnam faciat cum superiori constitutionem, quantum ad æstatem attinet: quamuis in autumno omnino contrariam tradat. Cùm enim dixisset, si æstas borealis sit, & sicca, autumnus autẽ austrinus, & pluuius, &c. subdit in alio Aphorismo, & in hac particula: Si verò sit borealis, & siccus, id est, autumnus, eandem tamen seruante temperaturam æstate, frigidam nimirum, & siccam: neq; in æstate sob cane tempus sit pluuiosum, neque sub arcturo, id est, in primis diebus autumni, in quibus exoritur arcturus, quibus temporibus solent sæpe pluuiæ euenire, pituitosis natura conferet. Biliosis autem econtrà maximam noxam inferet. Brasauolus tamen in expositione citati Aphorismi, nescio quo cõsilio, hic se non tantùm Galeno, sed & Aristoteli, & Celso, imò Hippocrati ipsi opponere audet; dum Hippocratẽ hoc loco de æstate autumno opposita, nempe humida, & austrina, posse intelligi contendit: non animaduertens ea, quæ in contextu Aphorismi, & magis huius particulæ sequuntur, huic falsæ opinioni refragari. Qui enim fieret, vt æstas humida, & austrina pituitosis & mulieribus conferet? Accedit, quòd manifestè docet Galenus, ambo tempora æstatẽ, & autumnum, esse sicca.

Καὶ μήτε ὑπὸ κύνα ἔπομβρον, μήτε ἐπὶ τῷ ἀρκτούρῳ. quod est; *Neq; sub cane pluuiosum, id est, sit tempus, neq; sub arcturo.*] Obseruandum est, Aldinum codicem Græcum non habere prima verba, μήτε ὑπὸ κύνα ἔπομβρον: sed legere, καὶ μήτε ἐπὶ τῷ ἀρκτούρῳ ἔπομβρον. quomodo si legamus, nulla erit difficultas in principio proposita, quin intelligamus de autumno, cùm arcturi solùm fiat mentio, à cuius exortu Medici autumnum inchoare solent. Satisque hæc lectio mihi arridet. Liber autem vnus ex iis, quos videre nobis contigit, ex antiquis manuscriptis emendatus, cuius copiam nobis fecit præstantissimus omniũ nostri tem-

Q

poris Philoſophorũ Octauianus Ferrarius pręceptor meus habet ſic; καὶ μήτε ἐπὶ τῷ κυνὶ, μήτε ἐπὶ τῷ ἀρκτούρῳ ἐπομβρον. quomodo ſi legamus, ſic poſſet interpretari; & neq; poſt caniculam, id eſt, poſt dies caniculares; namque ἐπὶ præpoſitio, vbi cum datiuo ponatur, quandoq; poſt ſignificat: ſicque ſemper ſermo eſſet de autumno. Maluimus tamen commonem Baſilienſis libri ſequi lectionem: quoniam, quemadmodum ab initio docuimus, ſupponit Hippocrates in hac conſtitutione æſtatem frigidam, & ſiccam, & autumnum eiuſdem temperamenti. Mox, inquit, quòd ſi hęc duo tempora talia fuerint, nec ſub canicula pluat; & hoc reſpicit æſtiuum tempus: neq; ſub arcturo aſſiduè, vt ſolet, fiant pluuiæ: & hoc autumnũ reſpicit. Quo circa repræhendendus eſt Germanus interpres, q in priori ſua traductione ita vertit: Quòd ſi borealis ſit autumnus, & ſiccus, neque ſub caniculam, neque ſub arcturi occaſum pluuioſus. Vbi manifeſtè per illa verba, ἐπὶ τῷ ἀρκτούρῳ, intellexiſſe occaſum eius ſigni conſtat: cùm arcturi occaſus non in autumnum incidat: nam ſi pro tota imagine Bootis intelligatur, quod aliquando fit, ſolet obſeruari eius occaſus circa 8. Calend. Iunij. Si verò pro lucida illius imaginis, id fit circa 8. Idus Iunij. Hi verò dies in autumnum non incidunt. Hac igitur hoc modo ſe habente conſtitutione inquit Hippocrates, [*Pituitoſis natura conferet, & qui natura ſunt humida, & mulieribus.*] ſeipſum mox explicat Hippocrates, & huius rei D reddit rationẽ, cùm in fine particolæ dicit, [*exſiccantur enim, & in hyemem perueniunt, nõ humecti, ſed reſiccati.*] duæ hic ponuntur rationes, quę etiam ab Ariſtotele loco citato vberius ſunt propoſitæ, & explicatæ, cùm inquit; cur ſi æſtas ſicca, ſiccuſque autumnus, & aquilones habuerit, mulieribus, & pituita laborantibus ſecunda valetudo contingat. An quia natura vtrorumque in alteram exuberet partem. Itaque tempus in partem trahendo contrariam, ad medium habitum, bonumque perducit. E Eo igitur tempore optimè valent, niſi quid vltrò ipſi perperam agant, aut etiam quòd non humidi in hyemem deueniunt, vnde aduſtioni in frigore fomes ſolet excitari. Ecce Ariſtotel. ab Hippocrate hoc loco omnia mutuautem: cùm enim contraria contrariis ſint remedio, ac ſupponatur in naturis iis humidis pituitam, & humiditatẽ nimis exuberare, ſicco remedio opus erat, vt bene ſe habere poſſet. Vnde frigida, & ſicca æſtate, & F autumno etiam ſimilis temperamenti exiſtente, bene ſe habebunt. Maximè (& hæc eſt ſecunda cauſa) cùm ſoleãt huiuſmodi naturę in hyeme malè ſe habere ob temporis illius peculiarem frigidam, & humidam naturam: quæ cùm omnia in conſenſum trahat, neceſſariò etiam pituitoſas, & humidas naturas in intemperie augeret, & humiditatem ſuperfluam etiam illis adderet. Vbi igitur exſiccatæ fuerint huiuſmodi naturæ mediante frigida, & ſicca horum

A temporum intemperie, ſperandũ & humiditate hyemis nõ multum præualere valente, huiuſmodi corpora bene ſe habitura. Neque facilè ex conſtipatis ab hyeme corporis poris putredines excitari poterunt.

Bilioſis autẽ infeſtiſſimus exiſtit: valdè enim exſiccantur.] Oppoſitis naturis, bilioſis ſcilicet, conſtitutionem hanc infeſtiſſimam eſſe ſcribit; reddit rationem, quia, cùm ſiccæ ſunt, exſiccantur nimis. Sed præſtat hic ea apponere, quæ ab A- B riſtotele prima Problematum, problem. 12. de hac re propoſita ſunt. Quærit enim, cur ſi ſicca æſtas, & aquilonia, & autumnus ſiccus iiſdem aquilonibus perflatus morbis bilioſos infeſter. Reſpondet. An quoniam ad idem, corpus eorum, ac temporis habitus vergunt. Itaque veluti ignis igni adiicitur. Cùm eñ corpora exſiccentur, quantumque in iis dulcedinis erat, euaporatum ſit, vehementerq; incaleſcant, neceſſe eſt, vt dum humor conſumitur, aridæ lip- C pitudines oriantur. Et hoc eſt, quod ſubdit Hippocrates, [*lippitudineſq; ſiccæ ſuperueniunt, & febres acutæ, & diuturnæ, & aliquibus etiã melancholiæ.*] Tradit morbos peculiares bilioſorum in hac conſtitutione, diciq; eſſe lippitudines ſiccas, acutas febres, & diuturnas, tum & melancholias. Qui verò ſint ij morbi, & quales, iam à nobis explicatum eſt; ſed qua ratione eueniant, explicat Hippocrates, & ita explicat, vt nulla ferè explicatione maiori indigeat: cùm inquit, [*ſiqui- D dem quod liquidiſſimum eſt, & aquoſiſſimum, in bile reſiccatur, & conſumitur, denſiſſimum verò, & acerrimum relinquitur.*] vbi obſeruandum eſt, in codicibus Græcis aliquam eſſe varietatem. Baſilienſis enim, & Aldinus habent; τῆς γὰρ χολῆς τὸ μὲν ὑγρότατον καὶ ὑδαρέστατον ἀναλοῦται. quod eſt; ſiquidem qđ eſt bilis, liquidiſſimum, & aquoſiſſimum inſumitur. Nos verò loco ἀναλοῦται poſuimus duas dictiones, ἀποξηραίνεται καὶ ἀναλίσκεται: quod eſt; reſiccatur, & conſumitur, adiuti dictis exempla- E ribus, tum etiam Galeni lectione in Commentario 14. tertij Aphoriſ. vbi hanc referẽs ſententiam, illis duabus dictionibus vtitur. Lippitudines igitur ſiccæ fiunt, craſſo humore non valente extrà pelli: maximè cùm externæ membranæ ambientis nimia ſiccitate, & frigiditate craſſiores redditæ exitum impediant. Febres etiam acutæ, & diuturnæ; quoniam bilioſi humores nimis exſiccãtur, & ſubtiliſſima & aquoſiſſima pars reſoluitur: craſſa autem permanet. F Sed hæc ratio de diuturna febre ſolùm valere videtur, non autem de acuta. Propterea dicamus, quòd in actu reſoluendi bilioſa materia non reſoluitur, ſed aquoſiſſima: & propterea verſus eſt iis dictionibus, ὑγρότατον καὶ ὑδαρέστατον, bilioſa autem magis ignitur, ideò febres acutas facit: Et hoc eſt, quod dicit Ariſtoteles, reſiduóque, quod bilioſum remanſerit, eodemque recaleſcente febres acutæ, vtpotè ex bili ſincera, inuadunt. Accedit præterea etiam ex externa cauſa occaſio, vnde frigido exiſtente, & ſicco ambiente,

ambiente, constipantur pori, & externa corporis superficies solidior fit, vnde fuligines eleuatæ minimè possunt à natura expelli. Diuturnæ etiam fiunt, tum ratione materiæ aduſtæ, & in crassum, melancholicumque succum versæ, quæ huiusmodi diutuinas febres solet producere; maximè cùm ob crassitiẽ suam obstructis internis canalibus facilè putredini occasionem præbent. Obseruandum autem est, Hippocratẽ in tertia Aphorism. decimoquarto, vbi omnino eandem constitutionẽ, & morbos in ea vagãtes refert, omnino deprauatum esse. Legit enim τοῖσι δὲ λοιποῖσιν ὀφθαλμίαι ἔσονται ξηραὶ καὶ πυρετοὶ ὀξέες καὶ κορύζαι, ἐνίοισι δὲ καὶ μελαγχολίαι. vbi dictionem κορύζαι puto deprauatam esse, legendumque esse καὶ χρόνιοι. Neque enim video, quomodo duobus existentibus temporibus siccis grauedines, quæ à superflua humiditate solent fieri, possint excitari. Quin & Galenus in Comment. dum rationem reddit eorum, quæ posita sunt in aphorismo, nullam grauedinis facit mentionem: nisi quòd dum refert sententiam Hippocratis hoc loco, vbi Hippocrates habet, πυρετοὶ ὀξέες καὶ πολυχρόνιοι, in aliquibus codicibus Græcis in Comment. Galeni est καὶ κορύζαι, quod omnino deprauatè legitur. Nam in Comment. Galen. nullam illius affectionis reddit rationem, sed febrium acutarum, & diuturnarum. Neque in libro de Aëre, locis, & aquis, illius passionis facit vllam mentionem, sicut nec Aristoteles ab eo transcribẽs, nec Celsus locis adductis. Quinimò in impressis Basileæ optimè legitur, vt nos ab initio docuimus.

Aliquibus verò etiam melancholiæ.] Non sine causa dixit, nonnullis: quia id ipsum nõ omnibus, vt Aristoteles loco citato ait, sed iis tantùm, qui natura biliosi sunt, tum quoniam flaua bilis superassetur, tum quoniam sanguis crassescat. Et hoc est, quod dicit Hippocrates, & sanguinis pariter eadem ratione tenuissima pars exsiccatur, crassiorq; remanet. Celsus hanc partem ita commodissimè reddidisse videt: Sed & ij morbi, qui ex atra bile nascũtur, nempe febris quartana, & melancholia. Quippe melancholia est desipientia, quæ fit ex melancholico humure mentem occupante, & temperaturã suam mutante. Maniam verò, seu furorem Aristoteles iis euenire tradit, quibus natura bilis inest. Nam, vt etiã Galenus testatur libro secundo de Symptomatum causis, mania fit à mordacibus, & calidis humoribus, qualis est flaua bilis. Neq; verò, quòd pituitosis, humidisque naturis, & mulieribus potissimùm, huiusmodi constitutio salubris sit, ea ratione censendum in vniuersum minùs noxiam esse hanc constitutionem, in qua & æstas, & autumnus frigidam & siccam naturam habent, quàm quæ in alia enarrata est constitutio, in qua æstas quidem frigida, & sicca erat, frequentesque habebat aquilones: autumnus autem econtrà calidus, & humidus, at-

A que austrinus. Etenim quę ex frigiditate, & siccitate autumni noxa solet persentiri, quæ in alia constitutione proxima per calorem, & humiditatẽ contemperabatur, in hac veluti conduplicata additione mali, pessima quoque censeri debet. quòd enim aliquos iuuet, id illi cum reliquis intemperatis commune est, quatum nulla sic intemperata reperiti potest, vt nõ contrariæ illi intemperaturæ aliquos aliquid inde reportare vsus videas; maximè autem cùm in
B idem conuenerint, iisdemque qualitatibus viguerint anni tempora.

X.

Κατὰ ταῦτα τὶς ἐνθυμεύμενος καὶ σκοπεύμενος, προειδείη ἂν τὰ πλεῖστα τῶν μελλόντων ἔσεσθαι ἀπὸ τῶν μεταβολέων.

Hæc igitur si quis mente concipiat, & accuratè contempletur, præcognoscat tanquam præsen-
C *tia, plurima, quæ ex huiusmodi constitutionibus sunt futura.*

Si quis ea, quæ ab Hippocrate de temporum variis constitutionibus dicta sunt, diligenter, & accuratè contempletur, quod ab initio huius operis in Præfatione pollicitus est Hippocrates, statim Medicum assequi videbit, nimirum vt & vt plurimùm proprio fine nõ frustretur, & recta ratione in arte pcedat, vnde etiam non parum gloriæ adipiscetur. Neque verò ea
D ratione Medicus vituperandus est, quasi gloriolæ cupidus; cùm ea quasi sit ad virtutem stimulus. At verò etiam Medico maximè est necessaria, vt ei maior fides habeatur: nam si in honore, & admiratione sit, magis prodesse ægris poterit; qui & imitari ea, quæ agit Medicus, & parẽre iis, quæ iubet, perinde ac Dei alicuius mandatis parati sint, inquit Galenus Commentario 2. de Offic. med. C. 9. Verùm antequàm suscepto de constitutionibus temporum ser-
E moni finem imponam, aliquid in vniuersum dicendum est, quod ad ea, quæ dicta sunt, intelligenda maximè confert. Primum autem illud esto: Cùm naturalem suum statum tempora seruare dicimus, aut immutari, non similiter intelligi posse in temperata regione, & in intemperata. temperamenrum em̃ suum seruare dicuntur in temperata regione, cùm ver suum temperamentum quasi æquabile seruauerit, æstas caliditatem & siccitatem habuerit, sic & alia
F suum quæq; habuerint naturale temperamentum. Intemperatorum autem locorum regio sua quoque habet tempora naturalia, quæ, vt talia sint, suam quoq; habere oportet naturam, at non huiusmodi, vt in temperata: semper enim intemperata fuerint ad hanc comparata, etiamsi suam seruauerint naturã. Verno enim tempori, quod æqualissimum in temperata regione esse solet, vernum tempus intemperatæ regionis intemperatum si comparetur, frigidæ frigidum satis, calidæ calidum futurum est. Il-

lud præterea adiungendum est; ea, quæ ab Hippocrate de temporum anni constitutionibus, & morbis inde subsequentibus dicuntur, quæq; assumpto ab eo exemplo de aliis constitutionibus variis vnius, duorum, trium, vel etiā quatuor anni temporum dici possunt, semper intelligenda esse de temperata regione, aut illi q̃ proxima: tantum enim abest, vt apud Æthiopas æstas frigida, & autumnos similis noxas inferant, vt potiùs maximem illorū intemperiem contemperando salubres sint: Sic apud Scythas æstas calida, & sicca, similisq; autumnus, non modò non detrimento eruot, sed potiùs maximā afferent vtilitatem. Illud præterea obseruandum est, vt talis, vel talis sit constitutio, non esse necessariam perpetuam dierum omnium intemperiem: nullusque vt dies eximatur, qui talem non faciat constitutionem: sed satis futurū est, si maior dierum pars, qualitatibus iis, de quarum nomine dicenda est ta constitutio, insigniatur. Illud postremò annotandum est, has Hippocratis constitutiones temporum hoc loco propositas sufficere posse pro regula ad alias inueniēdas, cognoscendásque, tum præterea etiam ad morbos peculiares illarum præcoscendos, quæ neque sola obseruatione, vt Quintus volebat, neque fortasse sola ratione sunt perpendenda, sed vtrisque iunctis, & eas constituemos, illarumq; faciliùs rede rationem poterimus: commodiusq;, quid cuique etiam intemperatæ regioni proprium, peculiareque in huiusmodi constitutionibus euenire soleat, considerabimus. Nobis verò cùm instituti nostri sit, solùm ea, quæ ab Hippocrate hoc loco dicuntur, commētariis illustrare, non erit in præsentia necessarium exemplo ab iis sumpto, etiam alias, quæ propemodum sunt innumerabiles, constitutiones, & morbos in illis vagantes, recensere, cùm multorum annorum obseruatione simul cum ratione opus sit. Alij (quod aliquādo pollicitus est Galenus, sed non consecutus) id fecerint. Ad alia igitur transeamus, oportet, si tamen priùs admonuerimus, à nobis omissam esse seriem hāc verborum, quæ in Græcis exemplaribus posita est, inter particulam iam enarratam, & superiorem constitutionem, quæ sic habet: ἢν δ' ὁ χειμὼν βόρειος γένηται καὶ ξηρός, τὸ δ' ἔαρ νότιον καὶ ἐπομβρον, κατὰ τὸ θέρος ὀφθαλμίαι γίνονται ξηραί. τοῖσι δὲ παισὶ καὶ γυναιξὶν πυρετοί. omissa verò sunt, quòd superfluitatis arguendus esset Hippocrates, si adderentur, qui eam constitutionem superiùs multò diligentiùs, & accuratiùs posuerit, & illorum etiam dederit rationem; vnde Germanus interpres in posteriori sua editione & ipse ea omisit, sicut etiam Gadaldinus.

X I.

Φυλάσσεσθαι δὲ χρὴ μάλιστα τὰς μεταβολὰς τῶν ὡρέων τὰς μεγίστας, καὶ μήτε φαρμακεύειν ἑκόντα, μήτε καίειν ὅ, τι ἐς κοιλίην, μήτε τάμνειν, πρὶν παρέλθωσιν αἱ ἡμέραι δέκα, ἢ καὶ πλείους, μέγιστα δὲ εἰσιν αἱ δέκα.

Obseruare autem oportet maximè magnas temporum mutationes, vt neque medicinas libenter exhibeamus, neque quæ circa ventrem vramus, neq; secemus, priusquàm prætereāt dies decem, aut plures. Potissimùm autem sint decem.

Magnas temporum mutationes euitandas esse in magnis remediis, & nobilibus vtendis scribit Hippocrates, in medicamentis nempe purgantibus exhibēdis, & in sectione, & vstione facienda circa ventrem, docetq; debere nos saltem decem dies ab huiusmodi magnis mutationibus expectare. At quomodo hoc loco cùm de morbis præcognoscēdis, & præsagiendis ex varia temporum constitutione ageret, interseruit hanc particulam, quæ potiùs ad medicinæ curatricem partem pertinere videtur? An fortasse dicendū est, non curandi rationem per hæc tria instrumenta hic docere, neq; proponere quid fugiendum, quidq; amplexādum sit: sed potiùs econtrà, antequam quippiam horum moliamur, debere præcognoscere futuras proximè magnas mutationes: per magnas autem mutationes hoc loco intelligere debemus magnas temporū mutationes in qualitatibus primis; magnum frigus, aut ingentē calorem: vtendorum enim auxiliorum ex iis magnam sumi occasionem scribebat Aristoteles 1. sect. Problematum, problem. 3. dum intendendi, tollendi, iudicandi, aut contrahendi morbos vim habere scribit: Et hoc modo Galenus 4. Aphor. 4. sect. sub cane, & ante canē molestas esse purgationes, senteotiam eam explicabat: ad æstus enim vehementiam, & facultatum naturalium, & aliarum etiam imbecillitatem sequi scribebat, quibus debilibus existentibus, non est aut medicamentum purgās exhibendum, aut quippiam vehemens remedium administrandum. Ambientis enim nos aëris immodicus calor, spiritus ab internis corporis partibus ad superficiem euocat, humoresque simul digerit, aut certè omnino deficcat; vnde omnino imbecillior facultas redditur. adhibitis autem medicamentis, aut sectione, vstione ve imbecillior adhuc redditur. Accedit, quòd cùm æstus sit magnus, si addatur medicamentum purgans, cùm calidum natura sua esse soleat, vt docet Galen. 1. Aphoris. 24. calorem magnum in corpore excitabit, vnde febres generantur, aut genitæ augescent. Accedit, quòd medicamentum ad interne humores trahit, vt à corpore expellere possit, caloris verò excedentis est ad ambitum corporis humores euocare; qoò fit, vt repugnantibus inter se iis actionibus, & fiat molesta, & difficilis purgatio, naturaque nimis infestetur: aliæque etiam mutationes magnæ sunt euitandæ, putà cùm nimis ad frigiditatem, & siccitatem tendunt. Tunc em̄ & medicamentum

rum purgans erit euitandum,& neq; sectio,ne- A
que vstio administranda. Cùm enim peruium
corpus esse deboat, & viæ patentes,tum & hu-
mores fluxiles,enacuationiq; prompti,frigore
magno præsente cõstipato corpore viisq; con
strictis, & concretis humoribus, difficiles hæ
Medici operationes fient. Dixit autẽ φάρμακον,
vt medicinas purgantes intelligeremus valen-
tes, quæ verè purgantia medicamẽta dicuntur;
vt pepliũ,elleborus vterque,colocynthis,scam
monea, & quæ ex iis, similibusq; componun- B
tur; quæ quidem in magnis iis mutationibus
temporum non sunt exhibenda,nisi aut mate-
ria turgeat, aut tandẽ aliqua magna vrgeat ne-
cessitas:neq; enim ea omnino prohibet Hippo
crates,cùm dicit, sub cane, & ante canem mole
stas esse purgationes, ita vt non omnino pro-
hibear, sed vitandas esse, quantum fieri potest.
Blanda tamẽ medicamẽta vtique concedi pos-
sunt,vt cassia,manna,tamarindi,rhabarbarum,
& alia multa ex rosis, violisq; sine scammo- C
nio parata.

Neq; quæ circa ventrem vtamus] Quid per κοιλίην
ventrem hoc loco intelligendum sit, non satis
constat: cùm iam docuerimus,multa habere si-
gnificata apud Hippocratem. Alemanus credi-
dit intelligere omnẽ cauitatem, in qua humo-
res præter naturam confluxerint, doloresque
subinde excitârint. Ego verò potiùs ventrẽ in-
telligo inferiorem,& thoracem: quas partes &
vrendas esse scribit multis in locis, vt materiã D
in illis contentam euacuare possimus,aut con-
sumere. Absurdum enim esset tuberculo, aut
phymate aliquo maturo existẽte sectionem in
magnis iis mutationibus nõ administrare, aut
in vstione facienda in parte aliqua carnosa, eaa
magnas mutationes vereri. Intelligi igitur v-
stionem,aut sectionem,quæ fit in pure educen-
do,vel aqua ex pectore, aut ventre inferiori: de
quibus sic loquitur Hippoc. variis in locis: vt
7.Aphor.47. quicunque suppurati vruntur,aut E
secantur, si pus purum fluxerit, & album, eua-
dunt: si verò subcruentum, & fæculentum, &
fœtidum,pereunt. Item cùm dicit 45.eiusdem
sectionis:quorum hepar suppuratum aduritur,
si pus fluxerit purum,& album, euadunt: in tu-
nica enĩ iis pus continetur, si verò qualis amur
ca fluat,pereunt. Item Aphor.27.eiusdem: qui-
cunque suppurati, aut aquã intercutem patien
tes, vruntur,aut secantur, si pus,aut aqua efflu-
xerit, vniuersim omnes moriuntur: tum alibi F
sæpiùs. Neque enim tantùm ratione caloris p
vstionem introducti in magnis mutationibus
verendum censet vstiones; sed ob euacuatione
multam à partibus cordi vicinis factam: cùm
enim sub iis magnis mutationibus etiam ma-
gnum frigus compræhendat, si ratione caloris
introducti,& inflammationis impediret, vtiq;
potiùs hyeme concederet. Sed cùm eodem mo
do,& vstionis, & sectionis mentionem faciat,
& addat in iis, quæ ad ventrem pertinent, me-
ritò de iis intelligendum esse censemus,in qui-
bus fit multa euacuatio, tum puris, tum aquæ
in thorace,aut ventre contentę. Quomodo au-
tem hoc loco decem dies, aut etiã plures à ma-
gnis iis mutationibus expectandus esse ad ma
gna hæc auxilia molienda scribit: Si libro περὶ
φαρμάκων,qui(quod sciam) impressus Græcè nõ
est,quamuis in sermonem Latinum extet con-
uersus, in fine habet hæc verba: κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ
ἐν τῇ θερινῇ ὥρᾳ ἀπὸ κυνὸς ἀνατολῆς ἡμέρας πεντήκοντα φυ-
λάσσεσθαι καὶ μὴ διδόναι φάρμακον, ἀλλὰ κλυσμοῖσι χρῆσθαι,
αὐτὸς γὰρ κίνδυνος. quod est: iuxta eandẽ rationem,
tempore etiam æstatis à canis ortu per dies 50.
vitare oportet, & nõ dare medicamentum, sed
infusis per clysterem vti. Idem enim periculum
imminet. Quinimò nos docuimus, caniculares
dies, in quibus, quantum fieri potest, fugienda
sunt medicamẽta, 40. dies perdurare. Quomo-
do igitur hic per dies decẽ solùm pòst, pericu-
losas huiusmodi operationes medicas esse di-
cit? Verùm si diligẽter ea, quæ hoc loco ab Hip-
pocrate dicuntur, consideremus, tantum abest,
vt à se ipso dissentiens sit, vt potiùs maximè se-
cum consentiat: diebus enim puta canicula-
ribus, qui 40. dies sunt, vt diximus, cum magna
adsit mutatio temporum, euitanda sunt medi-
menta, vstiones, & sectiones. Hoc autem loco
docet, etiam post magnas illas temporum mu-
tationes, puta post illos quadraginta dies, vbi
morbus dat inducias, debere nos decem dies
etiam expectare: qui si cum prioribus 40. copu
lentur, 50. redduntur, quos expectandos esse
post magnam illam mutationẽ temporum in
calido, & sicco, docuit loco citato. Exactis enĩ
diebus, in quibus tantã adest mutatio in quali-
tatibus, adhuc dies alij decem sunt expectãdi,
in quibus corpus à preterito labore refici, & re-
staurari possit. Quod verò de magna ad calorẽ
mutatione dictum est, etiam de aliis intelli-
gi debet.

XII.

Καὶ ἐπικινδυνώταται ἡλίου τροπαὶ ἀμφότεραι,
καὶ μᾶλλον θεριναί· καὶ ἰσημερίαι νομιζόμεναι εἶ-
ναι ἀμφότεραι, μᾶλλον δὲ αἱ μετοπωριναί.

*Et periculosissime sunt Solis conuersiones v-
traque, maximè verò æstiua. Periculosum etiam
est æquinoctium vtrumq., sed magis autumnale.*

Τροπὰς appellat conuersiones, quas nos Sol-
stitia appellamus; q. Sol cõuertat se,& incipiat
ascendere, vel descendere. Solebãt solstitia fieri
alio tempore ab eo, quo proximis annis præte
ritis fiebant, ob eas, quas superiùs diximus ra-
tiones: nostro etiã tempore post correctionem
anni Lilianam S. N. Gregorij XIII. Pont. Max.
iussu factam immutata sunt, & ita reducta, vt
vix ampliùs sedẽ possint immutare. Solstitium
enim æstiuum tempore Iulij Cæsaris erat circa
diem 7. ante Cal. Iulij. Mox tempore Plinij re-
currerat in 8. Cal. Iulij. Nostro autem tempore

ante correctionem erat 3. Idua Iuoij. Qood post correctionem in 11. Cal. Iulij incidit. Bruma, siue solstirium hyemale tempore Iulianæ correctionis 8. Cal. Ianuarij: quod tempore nostro retrocesserat in diem tertium ante Idus Decembria. Post correctionem autem rediit ad 12. Cal. Ianuarij: quemadmodum & æquinoctia tam vernale, quàm autumnale. Nam illod tempore Cæsaris in diem 7. aut 8. ante Cal. Aprilia, hoc autem in 10. ante Cal. Octobria: quæ tempore nostro iam recurrerant: illud quidem in 6. diem ante Idus Martij, alterum autē in Idus Septembris. Quę per eorrectionem Gregorianam, vernum quidem in 14. aut 13. Cal. Aprilis: Autumnale autē in 9. ante Cal. Octobris reducta sunt. Vtrunque igitur solstitium asserit Hippocrates esse periculosum, & vtrunque æquinoctium, magis tamen periculosa sunt solstitia, quàm æquinoctia: & inter illa magia æstiuum, quàm hybernum. Inter æquinoctia autē magis autumnsle: nec certè præter rationem, ob eas, quas in superiori Commentario adduximus, rationes. Docuimua enim magnas mutationes verēdas esse, quòd imparata quasi corpora vehementer contrariis adoriātur. Cùm igitur æstiuum solstitium, & hybernum magnas secum inuehant mutationes, illud in caloie, hoc in frigore, quis dubitauerit multa secū peiicula inuehere posse? Hinc Aristotelea prima Problem. problem. 26. quærens, cur vtræque conuersiones per centum dies soleant esse periculosæ: Soluebat esse, quia ob excessum frigoris, aut caloris, naturalis calor quasi dissoluatur. Dicit autem [*maximè autem æstiuum*] qood intelligendum est, noo de periculo, quoad mortem; sed de periculo lapsus in morbos. certum est enim faciliūa corpora circa solstitium æstiuum in moibos iocidere, quàm circa hyemale: quòd voiuersum hominia corpus calore magis dissoluatur, atque incendatur, vnde etiam febrea magis accenduntur: tum calore natiuo foraa euocato, atq; dissipato, tom etiam ob eam causam præternaturali introducto. Frigiditaa verò cùm intrò repellat calorem ionatum, promptiores reddit naturales facultates ad propriū opua edendum. Quòd si de periculo, quaotum ad mortem pertinet, loquamur, manifestum nobis fecit Aristoteles 25. problem. primæ sectionis, multò secua esse iudicandum, cùm dicit: Cur per æstatem magis aduersa valerudine laboramus, per hyemē verò, qui laborāt, emoriuntur? An quia calor, qui per hyemem iotus propter corporum densitatem coërcetur, parum adiuuat, nec labor operum, qui amplius per id tempus suscipitur, excrementa humorum potest concoqoere, ideò validam esse mali originem necesse est: quod cùm ita sit, perniciosum morbū vrgere necesse est. Contrà in æstate, quoniam corpus voiuersum rstum, refrigeratum, resolutum, atq; laborum impatiens est, idcircò morbos plures quidom oriri oecessarium videtur, videlicat ob lassitudinem, cruditatemq́ue cibotum: noui etenim fructus tunc adsunt, nō tamen ita validos esse oaturæ ratio patitur, quamobrem facultas hisce succurrendi datur faciliùs. Docet hoc idem problem. 28. eiusdem sectionis, quærena ferè idem, cur per hyemē minùs quidem, quàm per æstatem, sed perniciosiùs ægrotetur. Respondet: an quoniam in æstate morbi vel parua de causa existuot; quod in hyeme mioimè accidit ita: Sumus enim tunc & ad concoquendum, & ab beoe valeodum aptiorea. Itaque ex ratione maiora, perniciosioraq́ue mala sunt, quæ maiori de causa prouenerint. Quod idem in athletis, & omoino in iis, qui secunda valetudine esse solent, licet perspicere; autem nullo modo premuntur, aut pressi celeriter è vita decedunt: quippe qui non nisi magna de causa ægrotare possint.

Periculosum est etiam æquinoctium vtrunque.] Non tam ob magnas mutationes in qualitatibus intensas, sed ob subitas qoasi in contrarium mutaiiones. Vere enim ineonte frigidum & condensatum corpus incalescit, liquatur quasi, & mollescit. Econtrà in Autumni initio calefactum iam, atque laxum corpus refrigeratur, atque subitò condensatur. Dixit autem [*magis autem autumnale*] quòd calidi in frigidum mutatio subita multò fit deterior. Quod luculenter admodum exposuit Aristoteles 27. problem. primæ sectionis, cùm quærit: Cur ver, & autumnus morbis infestent: an quia mutationes graues omnes occurrunt? Sed autumnos vere grauior est; quia corpore calido refrigescēte, quàm frigido incalescente, potiùs ægrotamus. Vt igitur vere frigidum recalescit, sic autumno calidum refrigescit. Accedit ad hoc, qoòd aotumnus æstiuos illos calores ingentes sequitur, in quo & humores sæpenumerò superassantur, & vires imbecilliores reddi solent: & qui mouebantur ad curim humores, atque diffiabantur, cōstipatis poris ad internas partea retrudūtur.

XIII.

Δεῖ δὲ καὶ τῶν ἄστρων τὰς ἐπιτολὰς φυλάσσεσθαι, καὶ μάλιστα τοῦ κυνὸς, ἔπειτα ἀρκτούρου, καὶ ἔτι πληιάδων δύσιν.

Oportet autem & astrorum exortus considerare, præcipuè Canis: deinde Arcturi, & Pleiadum occasus.

Mitari hoc loco non parum mihi subit quorundam virorū magni nominis inscitiam, quī vt suam in rebus astrooomicis ignorantiam tegerent, contra pręceptoris sui manifestam alioquī sententiam censuerunt non esse Medico Astrologiam vtilem, aut necessariam, vt ex syderibus vllas aëris futuras mutationes colligere possit: satis enim nobis futurum esse dicunt, si quo primū tempore ingruere in nos eas videmus, ratione toncomni resistamus, corporibusq; nostria opportunè consulamus. Supra

ambientem

ambientem enim nos aërem non esse quærendaa Medico causas, quas etiam si quis inueniat, neq; etiam si velit obniâ ite, vllo modo possit. Syderum enim aut simplex exortus, aut compositus eorundem in vnum conuētus, qnicunqne tandem is fuerit, quo ambiens nos aër immutetur, nnnquam quidem, aut calorem intulerit aëri, aut frigus, aut siccitatem, aut humiditatem, nisi intercurrentibus exhalationibus, eadem syderum vi eductis, sursumq; latis, quæ deinde aut incalescant, si calidum facientia sy- B dera fuerint, aut refrigescant, aut rarefiant, aut densentur: ipsa autem per se sydera sine iis, & nisi materiam hanc nacta, in quam agant, nihil fecerint. Quasi verò non etiam deceat, imò necessarium sit Medico futuras temporum mutationes, quæ alioqui ferè semper ex ortu, aut occasu syderum, aut ex eorū conuentu fiunt, præcognoscere, tum vt præcauere possit corpora, tum etiam curare. Immutandum enim ab iis in præternaturalem statum, quem inspirata attra C himus, quiq; nos assiduè ambit, aërem, rum & corpora, quæ facilè ad morbos ex imminenti constitutione inclinatura cognoscet, ad temperamentum oppositum, quantum per sanitatem licebit, aut aëris, quod tamē difficilius est, correctione, aut certè victus ratione. Accedit, quòd ab initio huius libri ab Hippocrate propositum est, Medico præcognitionem hâc non modò vtilem esse, sed necessariam, vt famam aucupetur, qua faciliùs in curatione, aut præ- D cauendis corporibus à morbis ægros magis sibi faciat obedientes. Docuit enim hoc Hippocratea, vt dixi, in Procmio, cùm dicit: Cùm enim temporum mutationes, & astrorum ortus & occasus obseruauerit, cognoscet quo pacto singula eorum oriantur, præcognoscet vtique, qualia annus futurus sit. Hoc namq; modo si quis perscrutatus fuerit, atque præcognouerit occasiones, si plurima de singulis cognoscet, & vt plurimùm sanitatem assequetur, & secundùm ra- E tionem in arte rectè procedet. Si autē hæc sublimiora alicui videantur, si sententiam mutauerit, discet non minimam partem conferre in arte Medica Astronomiam; sed omnino plurimū: simul enim cum temporibus morbi, & ventres mutantur. Quod postmodum longiori sermone in tractatione passim, & hoc loco docuit, & nos etiam demonstrauimus. Non est verò, cur in præsentia multùm nos laboremus in docen do varietatem exortus, & occasus syderum no F stro tempore, ab ea, quę tum Ptolomæi, tum Alphonsi regis Castellæ tempore, q tabulaa astronomicas fecit, reperta est, eiusq; causam, cùm superiùs hoc à nobis abundè satis sit pertractatum, quantū ad præsens negotium attinet: cùm ea pro dignitate recensere, neq; instituti nostri sit, q ea, quæ ab Hippoc. dicuntur, solùm explicare assumpsimus, neq; ita facile negotium sit, vt vna, aut altera pagina comprehendi possit, cùm potiùs integrum librum requirat: maximè

A cùm recētiores diligentissimè hâc prouinciam & susceperint, & absoluerint: obseruationes enim tradiderunt particulares ortus, & occasus cuiuscunque stellæ. Quibus cùm hanc sibi ex professo assumpserint prouinciam, integrū relinquimus negotium: supponemusq; Medicū, antequā ad Medicinā accesserit, ea omnia, quæ ad Astrologiam pertinent, saltem quantum ad Medicinā necessarium est, percepisse. Quapropter ne præter officium commentatoris quippiam, nevè quod factum, & optimè quidem est, fecisse videat, ea omnia consultò prætereo. Et quamuis de eorum syderum, quorum hoc loco mentionem facit Hippoc. & exortu, & occasu, nonnihil à nobis esset agendum, vt commodè quæ ab Hippoc. obscura dicuntur, possint intel ligi: Cùm tamē de ortu canis, & Arcturi, tum & de occasu Vergiliarum satis superq; à nobis tra ctatum sit in primo huius libri, dum de principiis temporum anni, quæ iis solent tanquā terminis definiri, ne sæpiùs rem vnam inculcare videar, etiā de iis in præsentia pertractare prætermitto. Quare verò Medico necessaria sit in spacie ortus, & occasus horū signorum cognitio, explicari iis verbis.

XIV.

Τά τε γὰρ νοσήματα μάλιστα ἐν ταύτῃσι τῇσιν ἡμέρῃσι κρίνεται· καὶ τὰ μὲν ἀποφθίνει, τὰ δὲ λήγει. τὰ δὲ ἄλλα πάντα μεθίσταται ἐς ἕτερον εἶδος, καὶ ἑτέρην κατάστασιν. περὶ μὲν τουτέων οὕτως ἔχει.

Morbi enim in iis maximè iudicantur, aliiq; perimunt, alij verò desinunt, aut in aliam speciē, aliumq; statū transmutantur. Et circa hæc quidem, vt dixi, sic se habet.

Ita luculenter Aristoteles particulam hanc in Problematibus suis explanauit, vt audaciæ maximè essem insimulandus, si aliam aut apertiorem, aut firmiorem explicationem vellem inquirere. Scribit enim problemate tertio primæ sectionis, quærens cur anni temporum, flatuumque mutationes morbos intendant, tollántve, iudicent, vel committant. An quod aut frigidæ, aut calidæ, aut humidæ, aut siccæ sunt, morbosque qualitatum huiusmodi excessus committit. Secunda enim valetudo mediocritas quædam est. Quòd si per humidam, frigidámve materiam morbus constiterit, tempus accedens contrarium tollere illum poterit. Quòd si minùs contrarium subsecutus sit, qui similis status temporis superuenerit, intender sanè, atque interimet. Quò etiam sit, vt qui bene valent, ægrotare tempore mutato incipiant: corporis enim proinde temperamentum solutur necesse est: quippe quod non nisi temporum, ætatum, locorumque statu idoneo aptum sit augeri, seruarique. Quamobrem cùm tempora euariant, ratio tunc valetudinis habenda diligentiùs est. Idem autem pro causa

partieulatim adeſt etiam, quod in vniuerſum propoſui de temporibus. Mutationes enim flatuum, ætatum, atque locorum pro temporis cuiuſdam mutationa accipi debenr. Quapropter hæc etiam intendendi, vel tollendi, vel iudicandi, vel contrahendi morbum vim habẽt: quemadmodum & tempora, & ſyderũ ortus, Orionis, Arcturi, Vergiliarum, Caniculę, qui flatus imbresq́ue excitant, qoi ſerenitates, frigora, teporésva ſolent adferre. Hippocrates igitur hoc loco vtilem huiuſmodi mutationum
B remporum, & exortus ſyderum cognitionem eſſe dixit, quòd ſoleant morbi in iiſdem iudicari. Verùm cùm criſis ſit ſubita, vel ad ſanitatem, vel ad mortẽ conuerſio, ſubdit, poſtquam dixit, iudicantur *[aliiq; permunt]* & hæc eſt peſſima criſis *[alij deſinunt]* ſicq́ue adeſt criſis bona. Verùm quoniam etiam hęc aut eſt perfecta, aut imperfecta: perfecta eſt, cùm per eam omnino liberatur æger, facta tali euacuatione, & tanta materiæ, qualis, & qoanta erat pro natura il-
A lius morbi neceſſaria, puta per aluum, hæmorrhoidas, ſanguinem è naribus, menſes, ſudores, vrinas, & huiuſmodi: imperſecta, cùm euacuata à oatura parte materiæ, meliorem ſtatum aſſequitur morbus: aut cùm ad ignobiliorem partem materia ex parte detruditur: quæ ab Auicenna permutatio criſis nuncupatur. de qua loquutus eſt Hippocrates ſecunda ſectione Aphoriſmor. vigeſimoprimo, cùm dicit: quæ relinquuntur in morbis, recidiuas ſacere conſueuerunt. Proptarea cùm dixiſſet Hippocrates, alij deſinunt, ſubdit, *[aut in aliam ſpeciem, aliúmve ſtatum transmutantur.]* aut certè hæc verba intelligenda ſuot, quòd ij morbi ex temporum mutatione aut omnino deſinũt, aut occidunt: aot ſi nõ occidõt, certè in aliud genus morbi transmutantur: quemadmodũ ſuperiùs docuit Hippocrates, aliquos morbos ex mutatione temporum in morbos alterius generis traoſmutari, vt acutas fabres in quartanas, & quartanas in hydropes: & ſic de ſimilibus.

LVDOVICI SEPTALII MEDIOLANENSIS MEDICI IN LIBRVM HIPPOCRATIS DE AERIBVS, AQVIS, LOCIS

Commentarius Quintus.

I.

Βούλομαι δὲ περὶ τῆς Ἀσίης καὶ περὶ τῆς Εὐρώπης δεῖξαι, ὁκόσον διαφέρουσιν ἀλλήλων ἐς τὰ πάντα, καὶ περὶ τῶν ἐθνῶν τῆς μορφῆς, τὶ διαλλάσσει, καὶ μηδὲν ἔοικεν ἀλλήλοισι. περὶ μὲν οὖν ἁπάντων, πολὺς ἂν εἴη λόγος. περὶ δὲ τῶν μεγίστων, καὶ πλεῖστον διαφερόντων, ἐρέω ὥς μοι δοκέει ἔχειν.

Volo autem de Aſia, & Europa demonſtrare, quantum differant inter ſe per omnia, & de gentium formis, quid diſtent, & nihil habeant inter ſe ſimile. Et quidem de omnibus dicere ſi quis inſtituat, in immenſum excreſceret ſermo. Quapropter de maximis, & plurimùm differentibus, vt ſe habere mihi videntur, dicam.

Vod vniuerſali quodam modo tum in inſcriptione, tum potiſſimò in Procemio propoſuerat Hipp. hac poſtrema parte, propoſiio quaſi altero Procemio longiori oratione, & magis apertè explicãdum proponit, cùm de Aſia, & Europa, quantũ inter ſe per omnia differant, tum & de gentium formis ſe tractaturom pollicetur; quibus verbis multa comprehẽdit: propoſitis anim duabus iis mundi parribus, atq; inter ſe comparatis, l scorum, & aquarum naturam, & ſitum vni-
C uerſalem, puta ſi ſint in Aſia, aut Europa, tum & ſpecificum, vt ſi ad Boream, aut verſus Auſtrum ſint poſita loca, & regiones, tom demum etiam magis propriam naturam, vt ſit'ne arida, paluſtris, nemoroſa regio, & terra, tum præterea ventos peculiares in regionibus, & rempora, qualia ſint, & anni viciſſitudines, & huiuſmodi, ſub iis comprehendi facilè qoiuis intelliget, qui diligenter totam hanc poſtremam parrem contemplabitur. Ex iis præterea, qoi,
D qualésve ſint animi mores in earum qualibet cognoſcimus, an fortes, rimidi, magnaoimi, puſillanimes, iracondi, ſæui, quieti, ſapientes, ſtulti, rudes, ingenioſi, mutabiles, ſtabiles, atque huiuſmodi: tum poſtremò ex iis, qui calidi, quiq; frigidi temperamento ſint, cognoſci poterunt: ex quibus motum illæ tam magnę mutationes ex parte dependent: qui enim natura calidi ſuot temperamento, modò nõ excedant, magnorum ſunt corporum, & robuſti, pulchra
E facie, & liberali, magnanimi, liberales, magnifici, fortes, alacres, hilares, attamen iracundi. Contrà frigidi, debiles, parois corporibus, exangues, propterea timidi, ſuſpicionum pleni, doloſi, fallaces, auari, murabiles. Vt igitur tot vtilitates Medico ſuo impartiatur Hippocrates, de Aſia, & Europa ſe tractaturũ pollicetur, regiones, & gentes in iis propagatas adinuicẽ comparando. Verùm quoniam hæc ob multiplicitatem

plicitatem suam lectorem potatarit daterrera, statim se solùm de maximis, maximaque notatu dignis differentiis dicturum pollicatur, & quautum aut paragrinationa, aut aliorum fide dignorũ ralatione assequi poruerat. Andiamus igitur ipsum Hippocratem. [*Volo autem de Asia, & Europa demonstrare.*] quod oon paruam fecit omnibus huius libri expositoribus difficultatam, (sunt aũt, quos viderim, ij tras; primua, de quo dixi supetiùs, Adrianus Alemanus: secundus, Hiaronymus Cardanus, quem, antaq̃ hác partem commentandam susciperé, videre nunq̃ licuerat: terrius, Baccius Baldinius, qui hoc eodem rempore in lucem edidit Comm̃etaria: intermissum eñ opus post quaruor annos itarum in manus suscepi) illud est, quomodo Hippocrates Aphrica omissa, duas has solas mundi partes ad examen, & compararionem rauocauerit, & quod augebat difficultatam, erat, quòd paulò pòst se da Libya, & Ægypto hactanus dixisse scribat, cùm alioqui nihil eousque de Libybus, aut Ægyptiis dixerir, nisi aut deprauatum, & mutilum dicamus hunc locum, aut sub alterurra earũ Aphricam compræhenderit. Naque enim eorum sententia satia mihi probarur, qui Aphricam ea ratione omissam censant, q̃ minùs illi cognita fuerit: quomodo eñ de Libybus se egisse scribit, & Ægyptiis, qui proculdubiò sub Aphrica tertia mundi parte suot positi: siquidem pat Libyam, aut totam Aphricam intelligimus, quo nomina Græci solent eam appellara, vt videre licat apud Strabonam libro primo, & apud Ptolomæum in descriptione, & diuisione Aphricæ; aut cartè per Libyam potissimam, vno excapto Ægypto, partium Aphricæ intelligit: hæa añ prouincia à Septentrione coëxrensam habat Tingitanam Aphticam, & Mauritaniam Cæsariansam, & quam vocant Aphticam minorem, & Numidiam, & Libyam cultam, ab Occidẽte mata Ocaanum, & frarum Herculaum: à Maridie ad æquioctij circulum extenditur, & daserta multa habet, & magna. Ægyptus ad Boream varsus est, & mare Mediterraneum respicit. Hæ igitur insignes prouinciæ omnibus notæ, quę sub Aphricæ diuisione continanrur, quomodo Hippoctati incognitæ fuére, cùm etiã de iis se egissa dicat? Quocirca aradiderim ipse aa rationa Hippocr. hoc loco nullam Aphricæ mentionem fecisse, sed solùm duas has orbis partes & tacansuisse, & ad peosum reuocasse: q̃ suo tempore orbis fierer diuisio solùm bimembris in Asiam, & Europá; fortasse q̃ quæ ad Aphricam pertinebant partes, adeò parum innotuissant, vt vno excapto Ægypto, & Libya, viciniisq; mari Medirerraneo, & adiacentibus locis, reliqua penitùs illis ignota fueriñt. Herodotus Hippoc. coętaneus in Melpomene partas orbis terræ cognitas describás, hoc nobis facit manifestum. Quocica eas partes, vtporè quas ob exiliratá respectu aliarum orbis partium non asse dignas iudicarent, vt v-

A oam par sa orbis partam constituerent, sub alterutra duarum illarum partium collocârunt, aliis Europæ, aliis Asiæ easdem adiudicãtibus. Quod ita essa quàm plurimis grauissimorũ virorum testimoniis comprobare posse me facilè aonfido. Primùm autem nobis iase offart locus Isocratis in Panegyr. vbi sic habat: *τ̃ γ̀ γῆς ἁπάσης τ̃ ὑπὸ τῷ κόσμῳ κειμένης δίχα τετμημένης, τ̃ χ̓ ἔργου νεμόμενος, ἀλλ᾽ ὁ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους τὰς συνθήκας πεποιημένος*, &c. quod est; nam cùm tarra vniuarsa, quæ
B aeli circunflexu regirur, in duas sit diuisa partes, quarũ hęc Europa, illa Asia dicitur, &c. Hác orbis in duas partes diuisionem M. Terentius Varro 1. lib. de Rerust. cap. 2. ad Eratosthené malè refert, cùm illo fuerit hæc bimambris terræ diuisio antiquior. Hanc etiá elegantat admodum Lucanus lib. 9. versibus exptessit, Aphricam ab antiquioribus tertiam orbia partam minimè creditam damonstrans iia verbis:

Tertia pars rerum Libyæ, si credere famæ
C *Cuncta velis: at si ventos cœlumq; sequaris,*
Pars erit Europæ. nec enim plus littora Nili,
Quàm Scythicus Tanais primis à Gadibus absunt.

Salustius etiam id insinuauit, cùm inquit: In diuisione orbis terræ plerique in parre rartia Aphricam posuére: pauci tautummodò Aphricam in Europa. Plinius eriam libro tettio, capite primo post Procemium eandem agnouit, aùm dicit: Primùm ergo de Europa alitrice victoris gentium omnium populi, longeque ter-
D rarum omnium pulcharrima, quam plerique non tertiam portionem fecêra, verùm æquam in duas partes ab amne Tanai ad Gadiranum fretum orbe diuiso vniuerso. Quin & Æthicus in sua Cosmographia hanc aandem ram manifestissimè nobis ob oculoa posuit, cùm dicit: Totum quod ab Oceaoo cingitur, tres esse partas dixeruot, Asiam, Aphricam, & Europam reputaotes. Sed hinc magnũ inrer doctos certamen fuit. Nam plurimi, qui res diuinas euidan-
E tiùs agnouerunt, duas rantùm partes accipiendas suadẽt, id est, Asiam, & Europá tantummodò: Aphricam varò censent finibus Europæ deputaodam. Et reuera hoc ira esse auidenti testimonio demonstrarur: quia nõ solùm veneoorum malè altrix terra parré habet spatij, verùm etiam est & cœli aduerso sydera plus destitura. Nam qui illam partem tertiam vocauerũt, non vt æqualem inclyris, præcellentibusq; posuerunt: sed siru pessimo, languidá ardoribus suis,
F in extremo positá ab optimis secuerunt: oó diuisionis merito; sed sic, vt incisa suis fluctibus inuenirur. At vnum est, qđ maximá difficultatẽ facit, quomodo diuiso orbe in duas partes, & Aphrica Europæ adiuncta, vt passim ex iis, qoas ꝓposuimus, auctoritatibus cõstat, in hac prima parte cùm de Asia primũ egerit, post aliquot santentias statim se de Ægypto, & Libya egisse dicat, quasi non sub Europa, sed sub Asia maximas duas illas partes cõprahanderat: quãadmodũ ax opposito Scythiá vniuersam, q̃ alio-

qui magna ex parte sub Asia solet compræhendi, Hippocratem Europæ adiunxisse videmus. Nisi dixerimus, Medicos multò secus diuisisse, & distinxisse orbem vniuersum, atque fecerint Geographi: ij enim, vt videre licet etiam apud recentiores, longitudinem respicientes, id totum, quod à palude Mœotide, aut Tanai ad Nilum vsque continetur, nulla distinctionis per fretum Herculeum factæ habita ratione, Europæ tribuerunt, siue esset australe, siue boreale, reliquum Asiæ concedentes. Medici autē Hip- B pocrate duce, quod fortasse diuisionis terræ in partes non alia de causa rationem haberent, quàm vt cognitionem morborum ex iis perfectam haberent, præseruationemq́; morborum, aut curationē rectè perficere possent, quod potissimùm ex differentiis per primas qualitates, calorem potissimùm, & frigus desumptis obtinere solent: à diuisione autem terræ per longitudinem immutationum aëris ad caliditatem, aut frigiditatē, nullam effatu dignam causam C desumi posse viderent, sed maximè id ex latitudine prouenire, multò secus terrarū orbem, quem habitari posse crederent, diuiserunt. Id enim spatium, quod à linea Tropici Cancri ad lineam circuli Arctici, quod solùm habitari commodè posse crediderunt, in duas partes secuerunt, in duas æquales partes spatium illud diuidentes, ita vt pars, quæ versus polum arcticum posita est, vniuersa Europæ dicaretur, reliquam ad lineā Tropici Cancri pertinentem, D Asiæ concedentes. Qua ratione effectum est, vt Scythia tota apud Hippocratē esset Europæa: Ægyptus autem, & Aphricæ reliqua pars cognita sub Asia compræhensa est. Hac igitur ratione dixit, [*Volo autem de Asia & Europa demonstrare.*] nulla omnino Aphricæ facta mentione.

Quantum differant inter se per omnia.] Sunt hæc omnia, ea, de quibus iam fecerat ab initio mentionem, situs, aquæ, venti, locorum naturæ, & anni tempora, vnde etiam morbi com- E munes.

Et de gentium formis, quid differt, &c.] id est, quantum differant in formis: non intelligit autem solùm varietatem formarum corporum, sed etiam animorum, sub qua leges, mores, consuetudines, maiorum instituta, & ratio Reipublicæ continetur, quæ etsi violenta sit, nec subiiciatur moribus, mores tamen ab illa immutantur, vt si sub tyrānis viuamus, necesse sit in perpetuo metu viuere, aut negligere quæcunque F etiam chariora, & ob id tristes viuere: qua ratione fit, vt & vita reddatur breuior, & infirma admodum reddatur valetudo.

Et quidem de omnibus dicere si quis instituat.] Cùm de Asia, & Europa se dicturum esse pollicitus esset, quantum inter se differant per omnia, & quomodo formis inter se distinguantur, ne quis crederet se singula quæque etiam minima esse prosecuturum, cùm ea infinita propemodum sint, tum ratione multarum, & maxima- A rum prouinciarum, quæ in illis continentur, tum ratione eorum, quæ in illis omnibus reperiuntur, quæ varietatem habent quàm maximam, ne quis huius partis lectionem ea ratione auersaretur, aut Hippocratē diminutum crederet, ea ratione dicit, se solùm de maximis, & quàm plurimùm inter se differentibus esse tractaturum.

II.

B Τὴν Ἀσίην πλεῖστον διαφέρειν φημὶ τῆς Εὐρώπης ἐς τὰς φύσιας τῶν ξυμπάντων, τῶν τε ἐκ τῆς γῆς φυομένων, καὶ τῶν ἀνθρώπων. πολὺ γὰρ καλλίονα καὶ μείζονα πάντα γίγνεται ἐν τῇ Ἀσίῃ. ἥ τε χώρη τῆς χώρης ἡμερωτέρη. καὶ τὰ ἤθεα τῶν ἀνθρώπων ἠπιώτερα, καὶ εὐεργότερα.

Asiam plurimùm differre assero ab Europa, secundùm omnium naturas, tum eorum, quæ ex C *terra nascuntur, tum & hominum. Multò enim pulchriora, & maiora omnia nascuntur in Asia. Estq́ regio regione hac mitior, & hominum genera mansuetiora, & beneficentiora.*

Per contentionem aggreditur de Asia, & Europa agere, quemadmodum pollicitus erat, Asiam Europæ comparans: multumque illam ab hac differre scribit, secundùm omnium naturas. Longè enim pulchriora, & maiora om- D nia nascuntur in Asia, maximè si Asiam ita intelligamus, quemadmodum docuimus, vt totam eam comprehendat mundi partem, in quo calor aëris prædominatur; sic enim & Ægyptum compræhendet. Certum enim est etiam Asiam, vt est tertia orbis pars ab Aphrica seiuncta, in cunctis nascentibus beatiorem esse, & vberiorem, cœli potissimùm clementia; & hoc siue in hominibus, siue in animantibus, siue in plantis, & frugibus, aut aquis considera- E re voluerimus: homines namque multò aliis & industria, & æquitate, & probitate præstabant: quamuis hoc tempore ob sæuam, immanemque Turcarum tyrannidem omnia sint immutata, mores asperi, & homines omnino inculti redditi sint. Animalia in ea regione & proceritate, & pulchritudine cæteris antecellunt. Plantæ celsitudine, pulchritudineque exteras superare dicuntur, quæ largos præ illis fructus parturiant. Seges tritico, reliquisque legumi- F nibus prodiga mirum in modum est, quæ optimas, atque saluberrimas incolis, & pecoribus herbas vltro germinat. Aquæ insuper tum calidæ, tum frigidæ, morbos aliæ varios expellunt, aliæ sinceritate, & amœnitate cuncta corpora benignè fouent. Denique quicquid ibi prouenit, vnà cum loci laudatissima qualitate commendatur. Propositio tamen hæc, qua pulchriora omnia, & maiora Asiam producere, quàm Europam asserit, indefinita est, quæ particulari affirmatiuæ correspōdet, quòd hoc

hoc non in quacunque Asiæ regione eueniat, ita tamen in aliqua illius parte contingat, vt nullibi in Europa illud eueniat. Demonstrat igitur Asiam Europæ anteponēdam, quòd omnia, quæ in illa nascuntur, sunt maiora, & pulchriora. Pulchritudo em̄ demonstrat optimam corporis constitutionem, quę in magnitudine, figura, numero, & situ partium consistit. Hinc Aristoteles 4. de Morib. ad Nicomachum, magnos vocabat pulchros: magnitudo namque præter materiam multā virtutis etiam formatricis robur, & calidi innati magnitudinē ostendit, vt optimè docebat Aristotel. lib. de Longit. & breuit. vitæ. Per hæc igitur verba, [*secundùm omnium naturas, tum eorum, quæ ex terra nascuntur, tum & hominum*] multa compræhendit. Vt em̄ præstans regio dici possit, non ratione situs solùm, sed hominum potissimùm, magnorū animantium, tum & plantarum, talis erit dicenda. Siquidem homines statura satis proceri sint oportet, forma pulchri, boni coloris, robusti, tardè senescentes, atque senecta robusta: partus etiam sint vberes, incolumes, & non monstrosi: mores in hominibus boni, & reliqua ad societatem instituta rectè sint disposita. Animalia sint magna, carnosa, & visceribus sanis. Sata etiam abundent oportet, magna, saporis optimi, odoris præstantis, tum & fructus magni, sapore præstantes, minusque putredini obnoxij. Conatur hoc loco Alemanus Europam mirum in modum laudare, atque Aphricæ anteponere, sed fortasse extra proprium locum. Cùm enim Hippocrates hoc loco Aphricę nullam faciat mentionem, nō erat, cur eam Europæ comparando inferiorem ostenderet. Maximè cùm sub Asia hoc loco, quemadmodū diximus, Ægyptum collocet, cui etiam bona eorum pars, quę in Asia commendanda proposuit, est attribuenda: quò fit, vt in tres partes orbe diuiso, in Asiam, Aphricam, & Europam, potiùs hoc loco Hippocrates Aphricam præponat Europæ, q̄ econtrà, quamuis verisimum illud sit, cæteris partibus Aphricæ consideratis, & Europæ comparatis, in vniuersum Europā fertilitate, & cultu illam longo interuallo superare. Non enim in Europa tam vastę solitudines, tam steriles arenæ, ac ingens calor omnia exurens reperitur, vt in Aphricæ multis partibus. At in Europa varietas est aëris, alicubi viget calor, alicubi frigus, multum in ea pluuiæ, multum nebulæ, multum niuis, grandinisq; profundior, quod & fortiores homines efficit, & mentes variæ in illa producuntur, secus quàm in Asia, in qua ob temperiem illum ferè æqualem molles, & effœminatiores redduntur.

Estq; regio hac regione mitior.] Ratione ambientis nos aëris, & terræ situs: neque enim Asia intellecta, quemadmodum ex Hippocrate diximus, aut magni algores in ea persentiuntur, neque etiam vehementissimis caloribus alicubi affligitur. Quapropter etiam salùberrimè

A viuunt. Verùm est, quod non paruam facit difficultatem in iis Hippocratis verbis: videtur enim se Europæum facere, cùm dicit Asiam esse hac, id est, Europa, mitiorem; cùm alioqui ex Coo insula esset, quæ vna est ex Cycladibus; estque vicina Phrygiæ, & Cariæ, quæ sub Asia compræhenduntur. Respondet (& optimè) Alemanus, insulas illas fuisse Græcis subiectas, qua ratione etiam ipsæ sub Græcia compræhendebantur: quamuis impropriè, quemadmo
B dum Northmani se Francos appellāt, quòd legibus, & ritu Francorum viuant. Vel certè dicendum, dum hunc librum scriberet, in aliqua parte Græciæ fuisse, quā totam peregrinatum esse vel historiæ in Epidemic. libris scriptæ facilè possunt ostendere. Vel dicamus, si Asiam intelligamus vt Aphricam sub se continet, etsi Asianus sit Hippocrates, in confinio tamen erit Europę, & in limine. Verùm cùm Græco more viueret, & loqueretur sub Græcia, quæ Eu-
C ropæa est, etiam Hippocratis patriam contineri dicere poterimus.

Et hominum genera mansuetiora, & beneficentiora.] Legebatur in vulgatis impressis codicibus, καὶ τὰ ἔθνεα τῶν ἀνθρώπων ἠπιώτερα καὶ ἐνεργότερα. quod verbum verbo reddentes interpretari debebat; & hominum genera mansuetiora, & strenuiora, vel magis actiua: quę verba repugnabant iis, quæ inferiùs dicit, cùm Asianos molles, Europæos autem strenuos, & fortes dicebar. Qua-
D propter potiùs sequēdam esse duxi lectionem libri Gadaldini, quæ etiam in nostris, quas diximus, variis in Hippocratem lectionibus scripta reperitur; & εὐεργετικώτερα, vt Gadaldinus, aut εὐεργέτερα, vt in aliis, legemus, quod beneficentiora significat. Duæ autem istæ dictiones mansuetiora, & beneficētiora in eo distinguuntur, quòd mansuetudo consistit in passione, beneficentia autem in actione. Cur autē hac tempestate in Asia hominum ingenia inculta sunt;
E moresque asperi, hominesque ipsi minùs benefici? An quòd hoc tempore miseram seruiant sub maximo tyranno seruitutem, qua & leges immutatæ, & agrestes homines, & morib⁹ omnino barbaris redditi sunt. De qua re fortasse inferiùs.

III.

Τὸ δὲ αἴτιον τουτέων, ἡ κρῆσις τῶν ὡρέων· ὅτι τοῦ
F ἡλίου ἐν μέσῳ τῶν ἀνατολῶν κέεται πρὸς τὴν ἠῶ, τοῦ ψυχροῦ πορρωτέρω. τὴν δὲ αὔξησιν καὶ ἡμερότητα παρέχει πλεῖστον ἁπάντων, ὁκόταν μηδὲν ᾖ ἐπικρατέον βιαίως, ἀλλὰ παντὸς ἰσομοιρίη δυναστεύῃ.

Causa verò horum est temporum anni temperata mixtura: quoniam in medio Solis exortu sita est ad auroram, à frigiditate remotior. Incrementum autem & benignitatem omnibus maximè præbet, cùm nihil in ea violenter excedat, sed per omnia æqualitas vigeat.

Dixerat in proxima particula Asiã hac in re Europam superare, quòd in ea nascantur omnia maiora, & pulchriora; tum etiam quòd homines sint & mitiores, & beneficẽtiores: Nunc huius rei rationem affert, & inquit, [*causa verò horum est temporum anni temperata mixtura.*] Id autem demonstratione probat, & ponit solùm maiorem propositionem, hoc modo: Vbicunque nihil violenter superat, sed per omnia æqualitas viget, ibi omnibus rebus conceduntur incrementum, & benignitas: minor subintelligitur, vt in more positum est apud omnes, qui breuitati student. Talis autem erat: In Asia nihil violenter superat, sed per omnia æqualitas viget: sed eius loco ponit probationem minoris propositionis, & iterum eiusdem probationis confirmationem: probat enim minorem, quòd in Asia sit hæc temporum anni temperata mixtura, ad quam sequitur, quòd nihil sit excellens in qualitatibus, aut violenter cogens. In Asia autem temporum anni temperatam adesse mixturam ex eo probat, quòd Asia maiori, & potiori sui parte sita sit in medio Solis exortu, & ad auroram, à frigiditate remotior. Vt autem intelligi meliùs hoc possit, primò illud repetere iuuabit, Asiam hic nos intelligere diuisam Hippocratis modo, qui, quicquid calidum est, comprehendit sub Asia, Europę quicquid frigidum est concedens. Secundò in Asia, cùm sit magis ad Orientem posita, & sub æquinoctij circulo quadam parte, certum erit homines minorem recipere varietatem, quàm in Europa. Quinimò in eadã multæ partes sunt temperatæ, quales sunt, quæ mediæ sunt naturæ in calore, & frigiditate, & nõ variãtur, nisi p ortũ Solis. Sed illud est, quod explicatione indiget, quomodo Asia in medio Solis exortu posita sit ad auroram. Quod vt intelligi possit, obseruari debet, terrã, quæ cognita erat tempore Hippocratis, quin & pòst tempore Ptolomæi, quamque habitabilem censebant, longitudinem habuisse ab Oriente ad Occidentẽ per gradus 180. quam longitudinem dicebant, quòd maior esset hæc longitudo, quàm quę est à Septentrione ad Meridiem, quam etiam ea ratione appellabant latitudinem, quòd minori spatio contineri crederent, 60. nempe gradibus: quanquam tempore nostro sine dubio oppositum defendi potest. Verùm nos in præsentia hac erimus contẽti diuisione, quòd antiquum scriptorem interpretemur. Si igitur pars aliqua erit in medio longitudinis, neque orientalis, neque occidentalis dicitur. Quæ verò magis tendit versus partem Orientis, dicitur orientalis: qualem etiam esse Asiam diuiso orbe in tres partes docebat Ptolomæus secundo de Iudicijs astrorum. Asia igitur cùm inter orientem Solem æstiuum, & hybernum medium locũ ferè obtineat, nihilq; sit præterea inter orientem Solem & Asiam, qđ impedire possit, quin statim ac Sol exoritur, Asiam non illustret, meritò ab Hippocrate hoc

A loco dictum est, Asiam in medio Solis exortu sitam esse ad Auroram, & à frigiditate remotiorem esse. Sed quomodò, si primò excipit orientis Solis radios, comque Soli dici possit magis proxima, temperata esse poterit? Animaduertit Hippocrates, à parte Orientis Asiam habere mare, & propterea ab ea parte non multum incalescere posse, nisi calore temperato, quia calor magnus ex ventis calidis à terra eleuatis prouenit. Propter propinquitatem igitur Solis Asia

B non potest esse frigida, at nec multum calida, quòd mare habeat ab Oriente, vnde exoriens Sol quasi secum vehit subfrigidos, vel temperatos ventos, quibus pars ea terræ repurgatur, & contemperatur: vt enim multum incalescat, pars aliqua potiùs debet esse occidẽtalia; quia, dum Sol exoritur, longiori tempore eas partes excalefacit, excitans vapores, & ventos calidos. In orientali autem parte secus contingit, quòd in ea radij Solares nõ adeò refranguntur,

C sed quasi fugiunt, & delabuntur. Et hoc est, qđ dicebat; quòd in ea nihil est, quod violenter dominetur, & agat, sed p omnia æqualitas viget. Dixit autem [*à frigiditate remotior*] quoniã quamuis tempatata bona pars Asię sit, tamen calor in ea magis viget, quàm frigus, licèt ne illius quidem multus sit excessus: maximè si verum est, quod ex Hippocrata, potissimùm autẽ ex hoc loco statuebamus, Asiæ id totum tribui, quod ab Occidẽte ad Orientem tendẽs ad meridiem

D vergit: maximè cùm illi non innotuerint partes meridiem versus ingẽti squallore præditæ, sub quibus maior pars Africæ continetur, quæ posteris, & potissimùm nostra tempestate fuit cognita. Quapropter non parum repræhendi debet Germanus interpres, q hoc loco sensum Hippocratis inuertens, ita transfert: A' frigiditate & caliditate omni remotior. cùm alioqui in suis impressis codicibus haberet, *τῶ τε ψυχροῦ ἀποφορτέρω*. neque enim ex calore, & frigore om-

E nino æquè permixta regio esse, aut humoris, & siccitatis medium, vt temperata dici possit eo modo, quo hoc loco sumit Hippocrates, habere debet, quòd omnino, qui corporibus nostris saluberrimus futurus sit status, in calorem aliquo modo inclinare oporteat: quoniã etiam vita nostra calore potiùs, quàm frigore continetur; imò calore fortasse tantummodò, vt interim frigoris quoq; beneficio in plerisque formandis particulis vel naturam etiam conceda-

F mus. Cùm igitur temperies quodam modo in Asia vigeat; nõ mirum, si etiam in ea, & maiora ferè omnia, & pulchriora producuntur: quando à temperie, maximè autẽ vbi calor aliquantulum prædominetur, incrementũ, & pulchritudo rerum maximè desumatur. Temperatæ enim regiones temperata habent corpora, quæ etiam operationes habent inculpatas; quapropter & augeri, & pulchriora reddi facilè poterunt. Quę etiam causa est, vt & cultiores, & beneficentiores homines reddantur; si vera sunt, quæ

quæ longa oratione docuit Galenus lib. quòd animi mores corporis temperaturam sequantur. Sed de hac re postea.

IV.

Ἔχει δὲ κατὰ τὴν Ἀσίην οὐ πανταχῆ ὁμοίως. ἀλλ' ὅση μὲν τῆς χώρης ἐν μέσῳ κέεται τοῦ θερμοῦ καὶ τοῦ ψυχροῦ, αὕτη μὲν εὐκαρποτάτη ἐστὶν, καὶ εὐδενδροτάτη, καὶ εὐδιεστάτη, καὶ ὕδασι μάλιστα κέχρηται, τοῖσί τε οὐρανίοισι, καὶ τοῖσιν ἐκ τῆς γῆς. οὔτε γὰρ ὑπὸ τοῦ θερμοῦ ἐκκέκαυται λίην, οὔτε ὑπὸ αὐχμῶν καὶ ἀνυδρίης ἀναξηραίνεται, οὔτε ὑπὸ ψύχεος βεβιασμένη. νοτία τε καὶ διάβροχός ἐστιν, ὑπό τε ὄμβρων πολλῶν καὶ χιόνος.

Cæterùm non habent vbiq; per totam Asiam omnia secundùm eundem modum: sed pars quæcunque huius regionis in medio calidi, & frigidi sita est, ea quidem fertilissima existit, & arboribus refertissima, & maximè tepens, & aquis optimè vtitur, & cælestibus, & ex terra promanantibus: neque enim à calore exuritur valdè, neq; à squalloribus, & aquarum inopia exiccatur, neque à frigore obleditur: australisq; est, & irrigua, tũ propter imbres multos, tũ propter niuem.

Ne quis fortasse sibi ex iis, quæ proximè dixerat, persuaderet, Asiam vniuersam temperatam esse, & insignibus iis dotibus donatam, de quibus nuper dixerat, in hac particula seipsum explicans docet secus rem se habere. In vniuersum enim Asia Europam aëris temperie, & cæteris naturæ dotibus superat, quòd maior in illa terræ portio reperiatur illis qualitatibus insignita, quàm in Europa, quodque in iisdem aliquæ Asiæ prouinciæ quascunque Europæas superent: at verò non omnes Asiæ partes sunt huiusmodi, sed multæ etiam in Europa repesiuntur, quę quamplurimas Asiaticas in iisdem bonis qualitatibus superant. Et hoc est, quod nos docuit in prima huius particulę parte, cùm dicit; [*Cæterùm nõ habent vbique per totam Asiam omnia secundùm eundem modum.*] sic enim potiùs mihi placet interpretari, quàm vt Germanus interpres, qui sic vertit; [*quanquam non habeãt vbique per omnem Asiam omnia secundùm eundem modum.*] superiori seriei omnino coniungens, ab inferiori autẽ separans. Sequitur vtens aduersatiua ἀλλὰ, secus quàm fecerit Germanus interpres, qui dictionem reddentem causam apposuit, cùm vertit; [*quæcunque enim in ea regio sita est in medio.*] Postquam igitur docuit, non per vniuersam Asiam esse omnia temperata, & tam insignibus dotibus naturæ insignita; nunc statim subdit, id solùm reperiri saltem per se in ea parte, quæ in tres partes æquales diuisa Asia medium locum tenet, nullam omnino certã præscribẽs regionem; hocque modo comprehendit etiam Ægyptum, & partem Aphricæ; sicque cùm inquit, quæ pars media est inter calidum, & frigidum;

A non frigidum absolutè intelligit, sed frigidiorem partem Asiæ, magis nempe proximã Europæ, & Boreali parti, quam infrà etiam sub Asia comprehẽdet. Hanc igitur partem omnium fertilissimam dicit, & arboribus refertissimam, in qua aër sit clarus, cœlumque & serenum, & tepens, tum & aquæ, quæ in vsum humanum veniunt, tum pro potu, tum pro parandis eduliis, tum pro irrigãdis campis optimæ sunt tam pluuiæ, quàm ex terra promanantes. Hic varie- B tas est, sed tamen parui momenti in contextu Græco; nam vbi nos transtulimus (*& aquis optimè vtitur*) in impressis omnibus est, καὶ ὕδασι μάλιστα κέχρηται. in manuscriptis aliquibus est, καὶ ὕδασι καλλίστοισι κέχρηται, id est, & optimis aquis vtitur.

Neq; enim à calore exuritur valdè.] Reddit rationem, cur adeò fertilis sit, & arboribus referta: & inquit; neque enim, vt in ea parte, quæ est versus zonam torridam, à calore hæc regio exuritur valdè. Addit valdè, vt nobis ostenderet, quod C ab initio dicebamus, licèt temperatam hanc dixerit, potiùs tamen ad calorem vergere: cùm etiam ea pars, quæ frigida in Asia dicitur apud Hippocratem, non modò non simpliciter frigida sit, sed etiam calore excedat, vt ea ratione eam ab Europa seiungamus.

Neq; à squalloribus & aquarum inopia exsiccatur.] In terris enim considerandis, earumque fertilitate perpendenda potissimùm consideratur, an sint aquis irriguæ, quã sine iis solent sterilescere.

D *Neq; à frigore obleditur.*] id est, nõ adest ingens frigus, quo terra gelu concrescat, & obrigeat. Propterea non probo aliam lectionem, quæ in Zuingeri, Gadaldini, & nostris variis in hunc librum lectionibus reperitur, vt loco βεβιασμένη legatur πέσσεται, coquitur; cùm frigoris non sit proprium concoquere: sed hæc actio tota calori accepta semper referatur.

Australisq; est.] Mirum hoc videtur, quomodo, si orientalis sit, australis dicatur: & si tempera- E ta, quomodo australis; nisi p australem hic propriè excipientem Austros intelligamus. Pars enim potiùs, quæ omnino calidior est in Asia, de qua non facit mentionem hoc loco, est, quæ Australis verè dici potest. At verò Australis est, quòd multò magis Austros, tanquam illi propinquiores excipiat; & hoc potissimùm, si fecemus terram in duas partes, eo, quo dicebamus, modo: quinimò cùm Taurus mons ab Oriente ad Occidentem tractus, quasi totã Asiam, etiam F diuiso in tres partes orbe, quemadmodum fit communiter, intersecet, alteram partem ad Aquilonem, alteram ad Austrum relinquens: certum est etiã eam, quæ citra Taurum est, ad Austrum positam dici, ventosque etiam eiusmodi maximè recipere. Neque verò censendum est, propterea minùs temperatam ea ratione reddi, quòd docuerit Aristoteles, si modò sunt libri illi Aristotelis, 26. sect. problem. 48. & ante eum Hippocrates e. de Diæta, Aphricæ, & partibus ad Austrum versis, non minùs frigidum

persentiri Austrum, q̃ nobis Aquilo; quòd iuxta propria principia cùm sit, materiæ naturam adhuc retineat, & loci, vnde eleuatur, frigidioris: nobis autem calidior persentitur, q; per calidiora loca delatus incalescat, vaporesq́; calidos secùm vehat. Cùm verò Asiæ hæc pars in medio quodam loco sit posita, tum respectu nostri, tum respectu loci, vnde ventus is profluit, censendum est in ea regione non esse adeò calidæ naturæ, nec propterea adeò perniciosum, vt in nostra regione, sed propè temperatum.

Et irrigua tum propter imbres multos, tum propter niues.] In 1. & 2. lib. ostensum est, Austrum humidum esse; propterea cùm frequentior sit in Asię parte media, meritò dicit Hippoc. esse irriguã propter imbres multos. At quomodo etiã propter niuem? ánne vix laudanda? Hæc pars cùm à Borea Austrum versus non adeò recedat, quin in ea commodè & pluere, & ningere possit, suo etiam tempore niues habet temperatas, quarum ad agri fertilitatem sit necessarium, terræ internum calorẽ cum exhalatione euanescentem non solùm iocludentes, & comprimẽtes, verùm etiam liquorem seosim præbentes, vt optimè docebat Plin. cap. 2. lib. 17. Natur. hist. qđ etiam Theophrast. lib. 2. de Causis plant. cap. 2. confirmauit. Nioem autẽ, & ex niue genitam aquã improbabat superiùs, si pro potu in vsum traducatur, quam hic maximè commendat pro terra irriganda, & fœcunda reddeoda.

V.

Τά τε ὡραῖα αὐτόθι πολλὰ εἰκὸς γίνεσθαι, ὁκόσα τε ἀπὸ σπερμάτων, καὶ ὁκόσα αὐτὴ ἡ γῆ ἀναδιδοῖ φυτὰ, ὧν τοῖσι καρποῖσι χρέονται ἄνθρωποι, ἡμεροῦντες ἐξ ἀγρίων, καὶ ἐς ἐπιτήδειον μεταφυτεύοντες.

Maturè autem pleraq; in ea nasci par est, & quæ ex sparsis seminibus proueniunt, & quæcunque à terra ipsa per se sponte producuntur plantæ, quarum fructibus vtuntur homines, eas ex agrestibus domesticas facientes, & pro commoditate sua transplantantes.

Quòd omnes interpretes hoc loco præter vnum Caluum ὡραῖα fructus horarios, aut suo tempore maturos, aut absolutè fructus interpretati sint, nullo modo mihi potest satisfacere: non solet enĩ dictio ὡραῖα absolutè posita significare aut fructus, aut maturos fructus, nisi dictio fructus significãs adiiciatur, aut certè nisi aliquid immediatè de fructibus dictum sit. Id autem cùm nõ fecerit hoc loco Hippoc. omnia potiùs herbarum, plantarum, fructuum, & eorum tandem, quæ ex terra nascuntur, genera, p eam dictionem intellexisse dicendum erit, quę tempestiuè, aut suo tempore nascantur. Vnde apud Hipp. 3. Aphor. 8. notat Galen. ὡραῖον dici τὸ κατὰ τὸν οἰκεῖον καιρὸν γινόμενον, quod suo tempore fit. Prosequitur igitur comprobare Asiam bonis omnibus gaudere, potissimùm quòd in ea

A suo debito tempore & nascantur, & maturescant omnia.

Et quæ ex sparsis seminibus proueniunt, & quæcunq; à terra ipsa sponte per se producuntur.] Per duo hæc genera herbarum, plantarum, & huiusmodi Hippoc. ea omnia comprehendit, quæ à terra nascuntur. Docet enĩ Theoph. 1. de Caus. plant. cap. 1. omnes plantas, quæ semen edunt, etiam à semine proprio posse propagari, aliter, dicit, fecisset natura illud semen frustra; easdem tamen
B men dicit posse etiam sine semine propagari: mox dicit, quæ semen non edunt, propagari, & oriri sine semine. Ita vt colligere liceat, voluisse plantas solùm, quæ semen edunt, oriri ex semine, neq; eas semper sic, sed aliquãdo etiam sine eo. Et quamuis alia propagari soleant, & surculis radicibúsve plantatis, tum etiam insitione; tamẽ à principio quæcunq; generantur, aut semine producuntur, aut à terra vi Solis p se eliciuntur: propterea igitur iis solis fuit con-
C tentus Hippoc. tanquam primariis, & solis ad generationem necessariis.

Quarũ fructibus vtuntur homines, ex agrestibus, &c.] Cùm oriantur, & propagentur plantæ, de quibus in præsentia præcipuus est sermo, quinque modis; vel semine sparso, vel spõte vi Solis, vel insitione, vel transplãtatione radicis, aut ramorum, eas omnes hìc iis verbis innuit Hippoc. Nam de iis, quę vel sponte, vel à seminibus sparsis producuntur, egit iam; de reliquis autẽ mo-
D dis, quibus propagari solent, nũc intelligit: domesticæ enĩ plantæ vt plurimũ insitione producuntur: pro commoditate aũt à dumetis, & syluis in pomœria transplantãtur. Ex iis quinque modis mixtis videntur alij oriri, qui tñ sub iis reducuntur. Sed de iis rebus consulendus erit Theophrast. 1. de Caus. plant. & M. Varro lib. de Re rust. 39. Hac igitur tota verborum serie nihil aliud sibi vult Hippoc. q̃ adeò fertilem esse mediam hãc Asię partẽ, vt quocunq; modo deside-
E remus, prouentũ ex terra vbertimè capiamus.

VI.

Τά τε ἐντρεφόμενα κτήνεα εὐθηνέειν εἰκὸς καὶ μάλιστα, τίκτειν τε πυκνότατα, καὶ ἐκτρέφειν κάλλιστα.

Pecora etiam ibi enutrita bene vegeta, & maxima proueniunt, sæpiusq́; parientia, & quæ optimè educantur.

Qua ratione superiùs hanc Asiæ partẽ cerea-
F libus omnibus seminibus, & fructibus abundare dixerat, vt illius temperiẽ ostenderet, eadem quoq; iumenta ibi enutrita, & nata, bene vegeta, multa, & maxima reperiuntur, sæpiusq́; pariunt, & optimè, vbi nata sint, educantur. Sunt verò hæc signa quidem, sed impropria; sunt enĩ potiùs effectus. Transit autẽ p gradus à simplicioribus ad magis composita: dixerat de aëre, & aquis, mox de iis, quæ ex terra promanant: nunc de nobilioribus iumẽtis humanæ naturę magis similibus; & inquit, bene vegeta reddi, i.

pinguiora,

pinguiora, & magis carnosa; & maxima, q etiã sæpiùs pariant, ob aëris, aquarũ, & pabuli excellentiã, quibus etiã rationibus feliciùs educant.

VII.

Τούς τε ἀνθρώπους εὐτραφέας εἶναι, καὶ τὰ εἴδεα καλλίστους, καὶ μεγέθη μεγίστους, καὶ ἥκιστα διαφόρους ἐς τά τε εἴδεα αὐτέων, καὶ τὰ μεγέθεα.

Quin & homines habitiores esse, & specie pulcherrimos, & magnitudinis eximiæ constat, forma interim, & corporum proceritate, non admodum dissimiles.

Commendat etiã hoc loco Asiam medio loco existentẽ à nobilioribus partibus, homine nempe: cuius causa omnia generata esse aliàs demonstratũ est: commẽdatq; homines à quatuor conditionibus corporeis, q firma sint, & vegeta corporis valetudine, q pulchri, q magni, q denique multum inter se sint similes, tum forma, tum corporũ proceritate. Vocat autem εὐτραφέας bene nutritos, & bona valetudine, & firma corporis præditos, qui morbis omnibus ex æquo resistunt, vt optimè docet Galen. lib. de Opt. corp. constit. & quorũ actiones ex æquo sunt inculpatę. Adiicit huic, quod solet vt plurimùm bonæ huic & vegetæ constitutioni corporis esse coniunctum; καὶ τὰ εἴδεα καλλίστους, forma optimos esse, i. pulcherrimos; necessariò enĩ ad pulchritudinem refertur, cùm de magnitudine, & partium conformatione solus statim subiungat. Cùm enĩ quispiã bona constat valetudine, & partes conformatione, numero, situ & magnitudine, bene cõstitutę sunt, adsitq; elementorum, vel potiùs humorũ recta, & proportionata commixtio, tũ venustas, tum roseus cũ rubeore, & fusco aliquantulum mixtus color excitatur, ex quibus pulchritudo fit: docebat enim Gal. in Art. med. bene constituti corporis pulchritudinem indicium esse.

Καὶ μεγέθη μεγίστους, *&* *magnitudinis eximiæ.*) Magnum id dicitur corpus, quod nõ longitudine modò, sed & latitudine, & profunditate secundùm proportionem auctum est, vt docet Gal. 2. Aphor. vlt. Est tamen hac in re non nihil, quod animum lectorum in dubium reuocare possit, q Aristoteles 14. Problem. sect. probl. 8. non in temperatis regionibus, sed potiùs in frigidis valdè, & calidis, proceros homines euadere scribat, cùm quærit iis verbis; Cur timidi sint, q feruida loca incolunt; fortes, qui gelida. An q natura contrà, q loca, & tempora se habet: quoniam si se similem ageret, citò periret. Suo autem fortes, q calidi sunt natura: qui exangues, timidi, & qui refrigerari sunt. Fit igitur, vt qui loca inhabitant calida, refrigerentur; qui frigida, incalescant. Vtrique tñ corpore magno adolescunt, eò q, qui frigida colunt, insito calore abundant: qui calida, calore loci fouẽtur: quippe cùm in calidis, & à calore incrementum sequatur: frigus autẽ vim adstringẽdi, constipandique habeat. Cùm igitur alteri principium intra se vehemẽs augendi obtineat, alteri nullo externo frigore impediantur; meritò vtriq; augeri possunt pleniùs. Homines nostrę regionis augeri ideò minùs possunt, q & principium illud in se imbecillius continent, & frigore aliquantisper constipãtur. Ex quibus constat, magnitudine excedere eos apud Aristotel. qui in frigidis valdè regionibus habitant, & qui in calidioribus, secus, q hoc loco videatur voluisse Hippoc. qui magnitudinis eximiæ eos esse scribit, q in temperata regione, puta in media parte Asiæ nascuntur, & educantur. Verùm Philosophus de ea proceritate loquitur, quæ mediocritatem superare videtur: comparatq; temperatam regionem ad valdè calidam, & valdè frigidam. Hippoc. verò de ea proceritate agit, quę mediocritatem nõ superat, comparatq; temperatam ad modicè excedentẽ & in caliditate, & in frigiditate: q verò Aristotel. de calidissimis regionibus loquatur, patet, quia dicit, qui in calida regione habitant, nullo frigore percelluntur: quod solùm verum est de iis, qui in calidissima regione habitant. Quoniam autem neque excellens frigus dominatur, neq; calor, quantũ præter ordinem naturæ officere possit, excellit, sed quasi in mediocritate posita est hæc regio; ideò facillimum est, multos tũ forma, tum magnitudine similes reperiri, magis q in aliis regionibus. Nescio quid in mentem venerit Alemano, cùm in fine huius particulæ de suo præter alicuius codicis fidem addit, καὶ τὰς φωνάς, qđ interpretatur; & voce constat esse constantes. Neq; aliam affert rationem, nisi quia inter gentium discrimina hoc à voce desumptũ inferiùs posuerit Hippoc. quẽ etiam secutus est Cardanus noster in Commẽtariis. Atqui superfluam esse, & omnes codices impressi, & manuscripti ostendunt, & series verborum Græcorum non admittit, neque structura orationis: quod vel mediocriter in Græcis literis exercitato facillimè constabit.

VIII.

Εἰκός τε τὴν χώρην ταύτην τῶν ἐγγύτατα εἶναι κατὰ τὴν φύσιν, καὶ τὴν μετριότητα τῶν ὡρέων.

Verisimileq́; est regionem hanc q proximam esse natura, & moderatione anni temporibus.

Adeò difficile videbatur interpretibus intelligere, quid sibi vellet Hippoc. cùm dicit hanc regionẽ naturã, & moderatione propiùs accedere ad anni tempora, vt quotquot è Græco in Latinum sermonem hunc librũ verterunt, omnino inter se varij, & diuersi fuerint: & vt ordine progrediar, Caluus omnium antiquior ita vertit: Hanc ergo regionem par est naturã, mediocritate, tempestatibus, anni temporibus temperatis, & tempestiuis proximã esse. Coroarius sic: Certumq; est hãc regionẽ proximè accedere ad naturam, ac temperaturã optimæ constitutionis. Cardanus hoc modo: Certumque est,

hanc regionã proximã accedere ad naturam,& A mediocritatam anni tamporũ. Zuingerus aliter: Certumq́; est banc ragionem proximè accedere sd naturã hominis, ac tamperiã anni temporum. Baccins Baldioius, qui profiterur se ad varbum vertam, ira transtulit: Et regionam hãc veri natnra, ac modararione proximam esse verisimile est. Qnarũ omnium interpretationem, vt liberè dicã quid fentiam, nulla ast, quæ fidelis dici possit, quęq́; renera verba Hippoc. in La B tinum ferat. Nam Calui versio paraphrasis ferè est verborũ Hippoc. & multa de suo addit, quæ nõ sont in Græco, vt cùm dicit, tempastaribua, & anni temporib⁹ temperaris, & tempestiuis, &c. Cornatij versio due continet, quibus omnino admitti nõ debet. Primum, q. præpositionem κατ transferat, sd: quod quamuts aliquãdo apud scriptores Græcos factũ videsmus, vt κατ pro ad sumat, sæpiùs tñ pro in sumi vidamus. Præterea sansus santentiæ mulrò clarior est, si ad C prępositã referatur, ita, vt hanc regionẽ dicat in natura, & mediocritate sua propiùs accedere sd anni tempora. Secundò refalli dabet, q. malè transferat τ ἀρίσω, optimæ constirutionis, cùm eo nomine nusquam apud Græcos inueniatur intellecta optima constirutio. Eandem difficultatem patirur Cardani intarpretatio. Peccst autem Zuingerus in sua traductione, quòd & ipse prępositionã κατ cùm transferat, ad, adiunxit, & ad naturam hominia, quod in contexto Græco D non reperitur, & temperiam temporum anni. Baldinij traductio vt toletabilior est, q. Homerus semel, aut iterum vsus sit dictione ὥρη, pro vere, cùm tñ hoc admodom insrequens sit, & ipse etiam Homerus ferè semper, cùm varnum tempus nominat, ὥρῃ εἰαρινῇ dicit, quemadmodum etiam ὥρῃ χειμερίῃ tempestate hyberoa dicebat Iliad. censandum est melius esse, si transferamus anni temporibus. Laodandus tñ hac in parte Baldinius, q. verba κατ τ φύσιν καὶ τ μετριότητα, E non ad seqnentia verba retulit τ ἀρίσων, sed ad τ χώρην. Qnòd si transferamus hoc modo, & Græca Hippoc. verba ita iotelligamus, quinam erit sensus verborum Hippoc. cùm dicit ragionem hanc naturã, & moderarione proximã esse anni temporibus? Videbat Hippoc. tuoc annum esse temperatũ, cùm qoatuor tempora suam seruauerint nsturã, vt cùm ver temperiam quandam habat, qua tñ aliqusntulum ad caliditatẽ, & humiditatã vergar calori nostro naturali similem; F æstas calore, & siccitate præoaleat, autumnus frigore, & siccitara, cùm præterea hyems est frigida, & humida: in hac parte Asiæ, da qua institurus sarmo, cùm nec calor maximè pręusleat, nac frigiditas mulra persanriatur, bnmidiras & siccitas temperiã quasi afficiant, proptetea inquir, narurã, & modararione proximã essa quatuor snni temporibus: q̃ si bene disposita sint, & naturã suã seruauerint, simul its mixtis temperiem quandam moderatã in anno toto afficiunt. Dixit aotẽ accedere, & proximam esse, A q. cognosceret, non omnioo asse tempetatam, sed aliquo modo ad calidiorem accedere.

IX.

Τὸ δὲ ἀνδρεῖον καὶ τὸ ἀταλαίπωρον, καὶ τὸ ἔμπονον, καὶ τὸ θυμοειδὲς, οὐκ ἂν δύναιτο ἐν τοιαύτῃ φύσει ἐγγίγνεσθαι μήτε ὁμόφυλον, μήτε ἀλλόφυλον, ἀλλὰ τὴν ἡδονὴν ἀνάγκη κρατεῖν, διότι πολύμορφα γίνεται τὰ ἐν τοῖς θηρίοις· περὶ μὲν οὖν Αἰγυπτίων, καὶ Λι- B *βύων, οὕτως ἔχειν μοι δοκεῖ.*

Virile autẽ & ærumnosum, laborumq́; patiẽs, & animosũ nihil in huiuscemodi natura produci potest, neq; si patriũ, neq; si externũ fuerit, sed voluptatẽ necesse est dominari. Qua ratiõe multiplices etiã in feris generãtur part⁹. De Aegyptijs igitur et Libybus res ita se habere mihi videtur.

Et hic vnus est ax iis locis, qui minùs rectè ab interprartibns sunr in Latinum sermonã versi. C Quinimò cùm non satia inrelligeret, quid sibi hoc loco vellet Hippoc. aliqui depraustũ & diminurum codicã sfletuerunr, alij multa de suo addidarunt: cùm alioqui si ira interpretatur, vt nos fecimus, & optimũ sensum hababũt verba Hippoc. & fideliter erunt traducta. Non erit tñ præter rationã, antequã ad explicationem verborum ventamus, altorũ interpretationes apponara, nõ sacus q̃ in supariori fecerimus. Caluus igitur vertit hoc modo: Corporis autẽ for- D titudinem, eudacism, iracundism, laborũ tolerantiam in iis naturis suum, vel alienũ ingenerari nunq̃ concederes, sed voluptatẽ superare. In qua illud noo ita placet, q. de suo addat corporis fortitudinsm: cùm ἀνδρεία nõ corporis robur solùm, sed virtutã snimo potiùs inhærentem, fortitudinem, & generositatã, quã vocaot, significet. Alterum est, quod non probatur, q. non video, quomodo verba illa suum, val alienum, aut correspondeant Gręco contextui, aut E etiam quid ita posita nobis possint significare, aut cui attribuit. Cornarius autẽ ita varrit: Verùm virilitatẽ, lsboris tolerantiam, ac audaciã, nõ verisimile est huic naturæ innasci, sicur neq; eiusdem, neq; diuersi generis constãtas, ac perpatui sunt amstores: vincit anim in ipsis voluptas, q̃ ratio ast, mulriformes generari partus, præcipuà in feris. In hac etism multa sunt, quæ non faris placent. Primùm q. in abstracto vittotes hss interprararatur, secus, q̃ voces, quibus v- F sus est Hippoc. nobis significent. Secundò, q. non sit inrerpratatus vocem ἀταλαίπωρον, nõ parom reprehendi dabar. Tarriò etiam, q. sequantia varbs minùs rectè interpreretur, μήτε ὁμόφυλον, μήτε ἀλλόφυλον: quę vartir; naq; aiusdem, neq; diuersi genaris constãies, ac parpetui sunt amatores: vbi multa de suo addit, quæ etiã nullum sensum habãt. Cardanus eandem propè sequitur, nisi q. in prima parte ἀταλαίπωρον dictionem non omisit, ærumnarum tolerantiam varrens. Alemaous sic vertit; Verùm virilitatẽ, laborum cupidita-

A cupiditatẽ, rerum difficilium, & ærumnarũ tolerantiam, animi confidẽtiam, nõ verisimile est huic naturę innasci: neq; indigena, neq; alienigena erit animosus: vincit em̃ in ipsis voluptas, &c. In qua illud nõ probatur, q; id, qđ in secunda parte positum est, quod referri debebat ad superiora, ipse disiungit, & addat de suo, erit animosus: & loco disiunctiuæ præpositionis, ἀλλὰ verùm, coniunctiuã, enim, apponit. Zuingerus ita vertit: Virilitas autẽ, malorũ item, & laborũ
B tolerantia, ac audacia hisce naturis ingenerari nequit. Neque generis vel societas, vel diuersitas, sed libido dominatur. Vbi notandũ est, voluisse hac in parte contextũ esse deprauatum; & vnã sententiam prima serie verborum absolui: at verò quæ sequũtur, neq; generis vel societas, vel diuersitas, nõ ad superiora refert, sed ad inferiora: ita vt sensus sit, non societatem, aut diuersitatem generis, sed libidinẽ dominari. Hæc verò cũ superioribus ait non cohærere, sed multa deesse. Qua in re ab ipso dissentio, siquidẽ si
C eo modo transferãtur, quemadmodum nos fecimus, proculdubiò & cohærent optimè, & nihil deesse constat. Quæ verò postremò à Baccio Baldinio tradita est, fidelior quidẽ est, sed tñ ita reddita, vt nullum omnino sensum habeat. Habet em̃ sic: Fortitudinem verò nõ defatigari, laborum patientiam, & iracundiam, nequaq̃ tali naturæ innasci potest, neq; indigenã, neq; alienigenam, sed voluptatẽ obtinere. In quib⁹ verbis illud obseruatur, q; dum nimis ad verbum
D Græca verba in Latinũ vult transferre, ita id facit, vt nullum omnino sensum referãt. Sed hoc illi considerãdum magis seria quærenti. Quòd si noc interpretemur, vt docuimus ab initio, & manifestus erit sensus, & maximè iis consentiens, quæ in hoc eodẽ libro infrà tradidit. Atq; hic erit sensus. Cùm em̃ q̃ multa in laudem huius partis adduxisset, dicit tñ, carent iis virtutibus, vel semiuirtutibus, virilitate, audacia, &
E malorũ, & laborũ tolerantia. Quinimò subdit; neq; si patrium, neq; si externũ fuerit: quasi innuens, neq; has virtutes Asianis innasci, neq; si aliunde in eã Asiæ partẽ veniãt, animis vigere, sed delitiis, & luxu frangi. Id verò intelligi debet, q; natura hæc illis nõ innascũtur, neq; multis, quamuis aliqui institutione ea assequi possint. Verùm illud dubitationẽ habet, quomodo Asiani ij, cùm, q; inter calidam & frigidã regionem quasi medij sint, temperiẽ quasi nanciscantur, timidi, laborũ impatientes, in aduersis non
F adeò constãtes esse hoc loco ab Hippoc. dicantur. Sed dicendum, q; ob æqualem illã regionis temperiẽ ipsi etiã quodammodo æqualitatem habet, vnde in omnib⁹ aliquantò etiã mitiores sunt. At vbi varietas est temporum maior, vt in Europa, vbi corpora à magnis caloris & frigoris mutationibus permutantur, firmiora fiunt, incalescunt interna, & ꝓpterea viribus corporis confici, & internè concentrato calore excitati magis ad opera fortitudinis, & ad laborum

A tolerantiã excitantur. Quod etiam si excedat, In vitium verti videmus. At, vt infrà ostendet, vitium hoc ad virtutẽ traducitur ob vtilitatem Reipubl. qua ratione, vt docebat Aristoteles 7. Polit. cap. 7. Europæi liberi manẽt: Asiani Regibus seruiunt. Declarat postea, nõ indigenas solùm, sed etiã alienigenas in ea parte Asiæ effœminari, cũ dicit, *μήτε ἔμφυλον, μήτε ἀλλόφυλον*; de indigenis satis etiã rationibus naturalib⁹ iam constat, quæ etiã externis, vbi diutiùs in ea de-
B gunt, conuenire possunt: sed statim potiorẽ affert rationẽ, cùm dicit, [*sed vincit in ipsis voluptas.*] nam ob voluptatẽ effœminãtur corpora; iis autem sunt maximè promptę voluptatum illecebræ. At vbi voluptates dominãtur, docebat Plutarchus in lib. contra voluptatẽ, corpora resoluuntur maximè emollita indies delitiis, quarũ assiduus vsus tollit vigorem, relaxans vires eorum, vnde morborũ, & lassitudinũ copia egregiè proficit, & senectæ rudimenta in iuuentute
C præludunt. Neq; verò est, q; quispiam obiiciat aliquos homines tũ nostris, tum antiquis temporibus fuisse voluptatibus omnino deditos, q alioqui & in bellis gerẽdis, & in exercitibus ducendis fuerunt & acerrimi, & exercitatissimi; quales fuẽre tũ C. Iul. Cæsar, tum M. Antonius Triumuir, maximè cùm intemperantię cum timore nulla videatur esse coniunctio. Nam aliquid in singularibus accidere potuit, quod in vniuerso populo reperiri minimè potest. Popu-
D lum gentẽmve aliquã luxui deditam esse, & fortem, impossibile omnino videtur: populi enim vix ob virtutẽ pugnant, sed vel educatione, vel necessitate, quorũ vtrunq; rerum copia, & affluxus tollit: hęc autẽ adest, vbi voluptas. Neq; em̃ voluptates expleri possunt sine rerũ affluentia. Voluptas em̃ duplici ratione fortitudini in bellis gerendis obesse potest, tũ sui memoria reuocando à militaribus officiis, tũ & vires eneruando. Quapropter in Lycurgo dicebat Plutarch⁹,
E Lacedæmoniorum vitam adeò duram fuisse, vt diem pugnæ semper optarẽt, mortẽ duriori vitæ præferentes. Cùm verò in media hac Asiæ parte temperies vigeat, corpora frigore, & æstu, durari non poterũt, luxu autẽ abundabunt, ideò fortes esse non poterunt, & in aduersis patientes. Ideò dicebat Plin. Italiam primo luxu Asianorum esse corruptã. [*Διότι πολύμορφα γίνεται τὰ ἐν τοῖς θηρίοις*] Possunt duplici modo in Latinũ verti; vel, quapropter multiplices, vel, multifor-
F mes fiunt partus in feris. Omnes hucusq; interpretati sunt multiformes. At cur id in feris potiùs, q̃ in hominibus? Cur proles cæterorũ animantium magis q̃ hominis suis parẽtibus similem gerat naturam, vt optimè etiã docebat Aristoteles sect. 10. Problem. probl. 12. cuius etiã rei rationem explicabat ibidem, cùm dicit: An q; homo vago, varioq; plurimùm animo in coitu est? prout autẽ pater materq; in cõceptu affecti fuerint, ita partus enariãt. Cætera autẽ animantia omnia, aut certè plurima, rei tantùm ipsi in-

tendunt,totaq; sese Veneri dedunt. Nisi diceremus, non hoc loco comparare partus hominis cum ferarum partubus, sed ferarum Asię partus cum ferarũ Europæ partubus. Quod cõfirmare videntur verba proximè sequentia, cũ dicit: Sic quidẽ de Ægyptiis & Libybus habere videtur: quasi alluderet ad antiquũ illud prouerbium; semper aliquid noui affert Aphrica. Satius tñ est, meo iudicio, interpretari πολύμορφα, i. multiplices partus fieri, quod nõ secus, q̃ sæpiùs generent hic, & vberiùs mulieres, ita vt etiã sæpe geminos pariãt, ita feras omnes in Asia fœcunditate Europæas superare. Quod etiã nos longa oratione in 2. lib. docuimus, cũ Hippoc. exponeremus, dum fœminas ciuitatũ Oriẽti expositarum fœcundas esse dicebat: Quòd si hoc verum est de ciuitate veneris orientalibus exposita, multò magis verificabitur in vniuersa ea Asiæ parte, quæ ad Orientem iacet.

De Aegyptiis igitur & Libybus, &c.] Hæc verba expositoribus maximã fecerunt difficultatem: neq; enĩ cùm hìc de Asia agat, & media Asię parte temperatissima, nunc de Ægypto, & Libybus se egisse dicere potuisse videtur, q, eas partes ad Aphricam potiùs attinere constet, neq; ita temperata illa loca videntur, sed calore aliquantulum excedentia. Quapropter alij subditita esse hęc verba iudicãrunt, alij q̃ plurima ad hãc rem præter rationẽ congesserunt. Verùm si, quemadmodũ ab initio docebam⁹, vniuersum in duas partes secemus, quarũ altera sit Europa, altera sit Asia, quemadmodũ antiquos fecisse q̃ plures grauissimis doctissimorũ virorum auctoritatibus comprobauimus, nulla supererit ampliùs difficultas: diuiso enĩ orbe, vt in initio huius libri ex Hippoc. sententia docuimus, citra controuersiam constabit Ægyptũ, & Aphricæ partem esse sub Asia comprehendẽdam: Et quamuis calor in ea regione aliquantò superet, excessus tamen nõ is est, qui temperiem hanc tollat, quam impropriè temperiem semper diximus, ad calorem tamen inclinantem.

X.

Περὶ δὲ τῶν ἐν δεξιᾷ τοῦ ἡλίου τῶν ἀνατολῶν τῶν θερινῶν μέχρι Μαιώτιδος λίμνης (οὗτος γὰρ ὅρος τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίης) ὧδε ἔχει περὶ αὐτῶν.

Qui verò ad dexteram æstiui ortus Solis vsq; ad Mæotidem paludem habitant (hic enim est Europæ & Asiæ terminus) hoc modo se habet.

Asiam nobilitate soli, & vbertate Europam superare superiùs iam docuerat: ne quis tñ crederet hoc p vniuersam Asiam esse, ita vt secundùm omnes partes Europam superaret: docuerat etiam hoc sibi assumpsisse non ex vniuersa Asia, sed ab vniuersaliori, media nempe inter frigidam, & calidam, id est, de ea, quæ media est quodammodo inter eam, quæ posita est versus Septentrionẽ, & eam, quæ ad Austrum vergit, quę longè lateq; patet. Nunc de lateralibus par-

A tibus tractationẽ instituit. Verùm quoniã quæ pars ad Austrum posita erat, illi ferè erat incognita, quod etiã posterioribus ex parte accidit, eam prætermisit, & illius tractationẽ prosequitur, quę magis ad Septentrionẽ vergit, iunctaq; est magis Europę, quę omnino tempore suo cognita erat, quãuis frigidior aliquantò sit. Difficultatem tñ non paruã facit, q, iam diximus diuerso omnino modo Hippoc. diuisisse vniuersum terrarum orbem, atq; fecerint antiqui
B scriptores Geographici, & naturales, cũ in duas partes solùm terram secuerit, calidiorẽ partem Asiæ tribuens, frigidiorẽ Europæ: cùm alioqui certum sit Hispaniam, Italiam, & multas etiam Galliæ partes multò calidiores esse, q̃ sint eæ partes, quæ sunt ad Mæotidem paludem. An dicendum, nos Asiæ partẽ terræ calidiorẽ tribuisse, q, reuera in illa contineãtur partes ex tribus duæ calidiores: tertia verò, quæ ad Mæotidem est, licèt frigidior sit temperata, & q̃ par sit, mi-
C nùs tñ alget, q̃ quæ præter Mæotidem versus Arcticum polum sunt constitutę, & q̃ laterales, vt Germania, Sarmatiæ pars Europæa, & aliæ. Cùm igitur Asia calidę regionis magis in se cõtineàt, q̃ frigidæ, econtrà Europa: & cùm, quæ pars frigida est in Asia, minùs etiam frigore infestetur, q̃ quæ frigidæ sunt in Europa, meritò calidam partẽ Asiæ tribuimus, frigidam Europę. Est secundò, quod dubitationẽ non paruam efficere potest, qđ nos diuerso modo Hippoc.
D orbem terrę diuidere dicẽtes asserebamus, non diuisa latitudine ab vno polo ad alterũ, id est, p Tanaim flumen & Mæotidem paludem, punctumq; Euxinum, Europã ab Asia separasse, vt plerique faciunt, sed dissecta potiùs longitudine, quasi per medium. At verò hic secus videtur voluisse Hippoc. q Mæotidem paludem terminum constituit Asiæ, & Europæ. Verùm illud sciendũ est, diuerso modo diuidi Asiam, & Europam p Mæotidem paludem apud Hippoc. &
E alios apud Geographos. Ii enim, quicquid est à Tanai, Mæotide palude, & Ponto Euxino, sinistrum, id est, versus occidentalem partẽ, totum id Europæ assignârunt, siue sit versus polum Arcticum, siue versus æquinoctialem lineã: quicquid verò à dextera versus orientalem partẽ positum erat trans Tanaim, Mæotidem paludẽ, & Pontum Euxinũ, id totũ Asiæ assignabant, siue id fuerit versus polum Arcticũ, siue versus Austrum: ita vt ducta linea à parte versus Septen-
F triones p Tanaim & Mæotidem paludẽ versus Australes partes, quicquid ea separabatur versus Orientẽ, Asiæ id totũ assignârint: qua etiam ratione Sarmatiam, cũ alia sit cis Tanaim, alia trans idem flumen, diuiserunt in Asiaticam, & Europæam. At verò secus fecit Hippoc. noster. Mæotidem enĩ paludem certè sibi constituit & ipse pro termino separante Asiam ab Europa, sed ita, vt p longitudinem Mæotidem secaret. Et quæcunq; pars versus Septentriones reperitur, ea tota Europæ sit attributa, & consequen-

tot

ter ducta linea p mediem illam paludem p circinom circa terram; quę verò ioferiùs repetitur infra circinum versus pontum Euxinum, Asiæ tote est assignata. Et ne qs hæc mea esse figmenta existimet, cooabor demõstratione ex verbie Hippoc. desumpta, id ipsum demonstrare. Certum est Scythas plerosque, & Nomades dictos, & alios ferè omoes, Europæ Hippoc. tribuere in ea parte, quã iosrà de Scythis scribit. At verò q̃ minimam pšrtẽ cis Tanaim reperiri certum est. At ne quis entiqoo tempore censeat fuisse Scythas potiùs io Europa, Diod. Siculos antiquitatis oon ignobilis iodagator lib. 2. Rerum antiq. cap. 11. oppositũ ostendit, qui postquã dixisset, olim Scythas ignobile genus hominum fuisse, & paruẽ regionem habitesse Iodiæ conterminam, subdit: Nacti regem bellicosum, & militari virtute præcipuum, agros ampliàrunt, mõtanos qoidẽ vsq; ad Caucesum, campestres verò vsq; ad Oceaoũ, & Mæotidẽ paludem, aliaq; loca ad Tanaim vsq; flumẽ. Ecce Scythas etiã antiquitùs Asiaticos, id est, trans Tanaim, & Mæotidem paludem fuisse, qooe tñ io Europa cooftituit Hippoc. ee, qua diximus, ratione: quod idem ex Herodoto colligi licet in Melpomene. Quòd si quis dixerit Moschos, & Sarmatas omnee sub Scythis esse comprehensoe, id vtiq; & ipse oostro tempore concedsm, cùm superioribus seculis Scythica gens trans Tanaim eas partes, quæ citra idem flumen sunt, excursiooibus, & expeditiooibus bellicis factis deuastari, & in iisdem sedes ex parte collocari, vt optimè oos docuit Mathias à Michou Sarmaticarum rerum diligentissimus scriptor; attamen antiquo tempore Scythæ omnes vltra Tanaim sedes habebãt. Verùm, quod citta difficultatem omnino id euincit, est, q, Scythæ Nomades, quos citra controoersiam hoc loco facit Europæos Hippoc. omniuo Asiatici apud aotiquos erent, & trens Tenaim flumẽ, vt licet videre apud Strabooem, qui hos describens dicit, Asiæ esse populos ad sinistrum in Caspium intranti. Constat igitur, quos cõmuniter Asianos putãrunt, hoc loco Europæos cooftituere Hippuc. at verò vicinos illis admodum, q infra lineam ductam p longitudinẽ versus Meridiem, & Poorum Euxinum Phasisnos, qui iotra mediẽ Męotim paludem habitsnt, Asianos huc loco facit. Reliquũ est nonc, vt vnũ, quod oon modò nobis, sed & eruditissimie quibusq; non paruã attulit molestiam, quod ad verbuũ Hippoc. explicationem attinet, diligẽter expeodamus: id verò pertinet ad verbe in principio huius capitis posita, quæ sic habent; οἱ δ' ἐν δεξιᾷ τῶν ἡλίου ἀνατολῶν τῶν χειμερινῶν μέχρι μαιώτιδος λίμνης. qđ est: Qui verò ad dextrã hyberni ortus Solis vsq; ad Mæoridem pšludem habitãt. In quibus verbis illud intellectu difficillimũ videtur, quomodo Mæoris palus ad hybernũ ortũ Solis hoc loco posita dicatur; cùm nõ ed orientẽ Solem hybernum, sed ad ortum æstiuũ sit pusita, cũ ortus hy-

A bernos ad Cepricorni Tropicũ infra æquinoctialem versus Polum aotarcticũ sit. Mçotis aũt palus ad ortum æstiuum versus potiùs Tropicũ Cancri, & versus Arcticom Polũ ab omoib' sita est: qđ cuilibet vel in Geographia paululũ exercitato manifestũ esse potest. Torsit hæc difficultas noo parũ & Cardaoum doctiss. & Baccium Baldioium, cui vt satisfacerent, multa figmẽta in mediũ attulerunt. Nobis eorẽ videtur dicendum, q, sicut io ceosu aquarũ fontaoarum lib. 3. B maoifestè vulgatue cootextus deprauatus est, cùm legitur, pessimæ verò sunt, quæ ad Austrũ, καὶ τὰ μεταξὺ θερινῆς ἀνατολῆς καὶ δύσεως. quo loco diximus nos pstic. 21. vel ex iis, quę proximè dixerat, colligi, deprauatũ esse codicẽ, & loco θερινῆς, legendum esse χειμερινῆς, i. noo vt communiter: [*Et quæ inter æstiuum Solis exortum, & occasum.*] idq; oõ leuibus coniecturis, sed demonstrationibus ex eiusdẽ Hippoc. verbis desumptis cõprobabamus, quas etiam manuscripto codice C Gsdaldini cõfirmabamus. Pari ratione hoc loco cùm manifestũ sit, non ad hybernũ Solis exortum positam esse Mæotidem paludẽ, sed ad æstiuom, credimus, vbi habetur χειμερινῶν, substituendam esse aliam dictionẽ θερινῶν, qoomodo si legamue, tollitur omnis cõtrouersia, quã alio modo dissoluere impossibile omnino esse censeo, quicquid dicat Cardsnus, multa sibi fingẽs.

X I.

D *Τὰ δὲ ἔθνεα ταῦτα, τὰ τῇδε διάφορα αὐτὰ ἑωυτῶν μᾶλλόν ἐστι τῶν προδιηγημένων, διὰ τὰς μεταβολὰς τῶν ὡρέων, καὶ τῆς χώρης τὴν φύσιν.*

Hæ quidẽ gentes ipsæ à seipsis magis differunt, q̃ eæ, quæ prænarratæ sunt, cùm propter varias temporum mutationes, tum ob regionis naturã.

Facilis edmodum est sensus Hippoc. in hac perticula; cùm eñ de temperata Asię regione dixisset, simolq; etiẽ ooonihil de calidiori, qoam etiã ea, qua dictum est superiùs, ratione, à E tẽperata noo seiunxit, vt cũ de Ægypto & Libya se egisse docuit, aggressusq; esset tractationẽ alterius partis magis ad frigidum tendẽris, quæ ad Borealem plagã vergit: docet in præsentia gentes illius partis forma, & figura, multò magis inter se differre, q̃ quæ in media, & calidiori degunt: in quibus parũ inter se gentes forme, & figurs dissidere scripserat. Et quemadmodũ similitudinis in forma eã causam statuebat, q, nõ F multũ in calore, & frigore tempora anni excedebant, sed vicissitudine quadẽ temperiẽ quasi excitarent; ita etiã hic diuersitatis ratiooem in frequentiores, & maiores cœli mutationes refert, tũ & in regionis variam naturã. Nam longè magis diuersæ sunt, & dissimiles inter se partes huius, vt ita dicã, Septentrionalis partis Asiæ, q̃ sint partes Asiæ moderatæ. Non opus est autẽ nos in præsentia, quare cœli mutationes freqoẽtes, & magnæ, regionisq; inæqualitatee hominũ diuersitatẽ, variamq; tum figurarum

hominum,tum morum,'formã efficiant, inuestigare: quoniam cùm Hippoc.inferiùs admodum toram hanc rem copiosè prosequatur, si nos in pręsentia de ea ageremua,eadem omuino essent iteranda,cũ ea explicaremus. Sequitur igitur ram hanc explicare,& dicit.

XII.

Ἔχει δὲ καὶ κατὰ τὴν γῆν ὁμοίως,ἅπερ καὶ κατὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους· ὅκου γὰρ αἱ ὧραι μεγίστας μεταβολὰς ποιοῦνται καὶ πυκνοτάτας, ἐκεῖ καὶ ἡ χώρη ἀγριωτάτη καὶ ἀνωμαλωτάτη ἐστιν. καὶ εὑρήσεις ὄρη τε πλεῖστα, καὶ δασέα, καὶ πεδία, καὶ λειμῶνας ὄντας. ὅκου δὲ αἱ ὧραι μὴ μεγάλας ἀλλάσσουσιν, ἐκείνοις ἡ χώρη ὁμαλωτάτη ἐστίν.

Similiter autẽ res se habet circa terram, atq; circa reliquos homines: Vbi enim tempora faciũt maximas mutationes, & frequentissimas, ibi regio agrestis admodum,ac maximè inæqualis existit: Inuenıasq; montes plurimos,atq; densos,atq; campos, & prata. Vbi autem nõ valdè variant tempora,illic æqualissima regio est.

Dixerat iam Asianorum eorũ,qui ad Boream vetgunt, naturã longè magis diuersam esse ab ea,quæ est peculiaris eorum,qui temperatã regionem, mediamq; habitant, q. multum inter sese forma,& corporis habirudine distinguantur, idq; in tempoıũ mutationes, & loci naturam retulerat.Docet nunc comparatione quadam,quonam modo mutationss temporum diuersitatem in hominibus possmr producere:Et quemadmodum superiùs diuersitatem hanc in temporũ mutationes varias, & tempestates retulit,tũ atiam in locorũ naturam,ita nunc à terræ natura, & varietate desumpro exemplo, id ipsum docet,cùm dicit: [*Similiter autem res se habet circa terrã,atq; circa reliquos homines.*] Circa quæ verba primò obseruandum est, adeò malè Cornarium vertisse primã hanc partẽ,cùm interpreratur: [*Habet autem eodem planè modo,quemadmodum & circa aliorum hominum terras accidit.*] vt neq; verba Hippoc. in Latinũ transferat, neq; vllo modo veiñ Hippoc.sensum attingat. In qua re ostendenda,non est multũ nobis laborandũ,cùm ex ipsis verbis Græcis id manifestè constet,& nostra traductio,quæ quasi verbum verbo reddẽs, Hippoc.sententiã manifestè explicat,id ipsum ostendit,si cũ Cornarij conferarur. Priùs igitur proponit propositionẽ primis illis verbis,mox primã partẽ comparationis explicat: nam, inquit,vbicunq; magnæ,& frequentes fiunt cœli mutationes,ibi regiones aspertimæ,& inæquales sunt. Vbi verò anni rempora,& tempestatea non multũ differũt,ibi regio maximè est æqualis.Quid verò sibi velit Hippoc.cùm dicit,ὅκου γὰρ αἱ ὧραι,quod nos traduximus: Vbi eñ tempora. num quatuor anni tempora, an potiùs temporum constitutiones, nó ita facilè est cognoscere: videntur eñ potiùs esse tẽpora, quæ etiamsi mutationes faciant, tñ variantur ex variia, &

A multiplicibus,magnisque cœli mutationibus; quorũ ratione videntur sequi, quæ postea scribit. Crediderim tñ Hippoc. iia verbis voluisse intelligere,nó modò vbi tempora quatuor anni naturaliter ita sint disposita,vt maximas habeant caloris & frigoris mutationes, sed etiam vbi sæpiũa à variis cœli tempestatibua immutantur. Ostendit verò p duas sequentea dictiunes [*magnas, & frequentissimas*] insinuasse temporum varietatẽ in duobus consistere, in magni-
B tudine,& frequentia.

[*Illic & regio agrestis admodum,&c.*] Videtur pulcherrima antithesi agrestem magnis murationibus, & inæqualem frequẽtissimis opponere: & iure merito: nam vbi magnæ persentiuntur caloris,& frigotis mutationes, inculcæ magis, & agrestes redduntur regiones, q. uatura tam magnas non ferat mutationes.At verò absurdũ est,ex iis culligere muntes vi ingentis frigoris, aut caloris excedẽtis generari: quod Cardanua
C fecit. Qui eñ montium generationis causam quærit,vtiq; etiam cœli,marisq;, & fluminũ generationia causam poterit inuestigare. Quemadmodum enim & flumina, & lacus, & mare, summus ille rerũ omnium,& sapientissimus opifex ad hominis varia commuda produxir;ita & montes. Quod igitur, vbi inæqualis est,& varia temporũ mutatio, ibi etiam regionẽ esse agrestem, & inæqualem dicit, vtiq; inæqualitatem hanc ad calurem,frigus,humiditatẽ & sic-
D citatem referre videtur: q. si etiam de alia inæqualitate intelligat, puta q. in ea sint montes, campi, & prata; non tñ intelligit inæqualitatem hanc ab illa priori penes primsa qualitates desumpta produci, sed vbi illa adsunr,hanc quoq; inæqualitatem reperiri. Non modò igitur non poreft inæqualitas temporũ esse causa montium,planirierum, solitudinum,& pratorum,sad potiùs ex hac terræ varietate inæqualitas temporum cuadiuuatur. [*Inueniasq; montes*
E *plurimos & densos.*] Quod nunc dicit montes densos, potest intelligi de nemoribua. Potest etiã intelligi, q. quáuis plurimi sint, sint etiam magni. Cùm enim fuarint plures, & magni, necessariò etiam erunt densi: nó si sint magni,& pauci,aut plurimi,& pauci. Erunt autem agrestes, & inculti, quia partim aridi, partim syluis pleni. Ob siccitatem enim, & frigiditatem, natura montium est magis apta ferre nemora, & ligneam materiam, quàm herbas. Etenim arbo-
F res sunt herbia multò sicciores, qua ratione eorum maior fit prouentus in siccis locis. Tum etiam cùm sint duriores, & meliùs circumuestiti cortice, faciliùs ambientis iniurias ferre porerunt. Distinxit etiã campos à praris, quòd campi, qui sunt pro alendia segetibua, pratis ipsis sint aliquantò sicciores: nisi per dictionẽ πεδία solitudines, & vastas planities intelligamus; per aliam verò, καὶ λειμῶνας, prata, & campos. Quò fit, vt concludamus, primam hanc partem comparationis, q. vbi tempora magnas mutationes

nes faciunt, & frequẽtissimas, ibi regiones redduntur agrestes, & inæquales; & in ea inuenimus varietatem terræ, ita vt alia sit montibus, alia planitiebus, alia campis, & pratis referta. At verò econtrà: vbi non valdè variant tempora, illic est æqualissima regio. Dixit autẽ valdè: quia tempora nonnihil variare naturam suam, hoc commune est regionibus temperatissimis.

XIII.

Οὕτω δὲ ἔχει καὶ περὶ τῶν ἀνθρώπων, εἴ τις βούλεται ἐνθυμέεσθαι. εἰσὶ γὰρ φύσιες αἱ μὲν ὄρεσιν ἐοικυῖαι δενδρώδεσί τε καὶ ἀφύδροισι. αἱ δὲ λεπτοῖσί τε καὶ ἐνύδροις. αἱ δὲ λειμακεστέροις τε καὶ ἑλώδεσι. αἱ δὲ πεδίῳ τε καὶ ψιλῇ καὶ ξηρῇ. αἱ γὰρ ὧραι, αἱ μεταλλάσσουσαι τῆς μορφῆς τὴν φύσιν, εἰσὶ διάφοροι. ἢν δὲ διάφοροι ἔωσι μετὰ σφῶν αὐτέων, διαφοραὶ καὶ πλέονες γίνονται τοῖς εἴδεσιν.

Quod ipsum quoq; in hominibus ipsis reperitur, si quis animum aduertat. Dantur enim naturæ, quarum aliæ montanis, syluosis, & inaquosis; aliæ verò tenuibus, & aquosis; aliæ pratensibus, & palustribus; aliæ verò planitiebus nudis, & siccis sunt similes. Tempora enim, quæ formarum naturã variant, sunt diuersa. Cùm autem inter sese fuerint maximè diuersa, varias, & multiplices formas producunt.

Hæc est altera pars huius cõparationis, quã ab initio particulæ superioris proposuerat. Quemadmodum enĩ vbi variãt naturam suam tempora, ibi etiam agrestes, & inucultas magis terras cõspici videmus, & inæquales; ita vt partim sint montibus refertæ, partim cãpis, & pratis, & planitiebus. At vbi tempora non variant naturã suam, illic omnino æqualissima est: pari ratione hoc in hominib⁹ obseruatur: nam vbicunque tempora nõ seruant naturam suam, sed maximè variantur, & frequentet, illic homines forma, & figura inter se distinguuntur, imò animi qoalitatibua: neq; videre est eos esse aut facie, aut figura, magnitudinéve similes, aut æquales, secus, q̃ in media illa, & temperatiori Asiæ parte. Sunt etiã aliquantò agrestiores, & moribus magis incompositis, nisi institutio accesserit. Verùm obseruandum est, nõ propterea laudandam esse regionẽ, q; in ea mutationes temporum non adsint: sic enĩ vel fit inhabitabilis, pura, quãdo qualitatibus actiuis q̃ maximè excellit, vt ob calorem deserta Libyæ, & ob frigiditatem mõtea Noruegiæ: q; si habitabilis quidem fuerit, sed intemperata, fertilis quidẽ esse potest, sed nunq̃ erit salubris. Quæ igitur temperiem quandam nacta fuerit, & mutationes magnas temporũ nõ persentiat, ea est, quę optima ceusenda est, quæq; etiam fertilitatem habet.

Dantur enim naturæ, &c.) Vbi non possum probare Cornarium, quẽ secutus est & Alemanus, & Cardanus: q quod Hippoc. superioribus coniunxit, cùm dicit, q; ipsum quoq; in hominibus

A reperitur, si quis animũ aduertat: ipse postrema hęc verba potiùs sequẽtibus coniungẽs legit: si quis enim rectè cõsideret, videbit quorundam naturam, &c. cùm alioqui præpositio γὰρ non superioribus sit iuncta, sed iis, quæ sequũtur, cùm dicit: dantur enĩ naturæ. Verùm multò maiori reprehensione dignus est Caluus, qui in primo censu hominũ, vbi habet Hippoc. *εἰσὶ γὰρ φύσιες αἱ μὲν ὄρεσιν ἐοικυῖαι δενδρώδεσί τε καὶ ἀφύδροισι*, ipse trãsfert: Nam hæ naturæ similes sunt montibus arboro-

B sis, & aquosis locis: Cùm dictio ἀφύδροισι oppositũ potiùs significet, nempe inaquosis: nisi dicamus legisse ἐφύδροισι, qđ aquosum significat. Quam lectionẽ secutus est etiam doctis. Zuingerus, & transfert aquosis. Sic enĩ aliqui manuscripti libri habent. Verùm si quis naturã montium considerauerit, quę omnino terrea, imò saxosa est; proculdubiò etiamsi impressi omnes non suffragarẽtur, quilibet intelligere deberet, lectionẽ illã esse mendosam, & sequendã com-

C muniorem omnium impressorũ librorũ, qui legunt ἀφύδροισι: sic enĩ veritas sentẽtiæ manifesta est. Neq; tñ etiam hoc loco placet Cornarij traductio, q loco illius dictionis habet asperis locis; cũ omnino, si rectè transferri debet, significet, aqua carẽtibus: vt abundè de præpositione ἀπὸ à nobis dictum est lib. 3. in explicatione dictionis ἀποτίνεσθαι. Dicit igitur aliquos esse homines syluosis montibus, & aqua carentibus similes: quales sunt, q sunt incultis moribus, & hor-

D rendo aspectu, incompta barba, capillo erecto, aut torruoso, aspera facie. Non est tñ eadẽ montanorũ hominũ natura, vt optimè ex iis, q̃ dicta sunt lib. 2. de situ locorum, colligi potest. Si enĩ montes ventos excipiant, ab Oriente, aut Septentrione perflantes, erunt homines incolumes, rubusto corpore, firmis viribus, armis deditι, & omnino feroces, legumq; nõ multũ cultores. Quòd si oppositã regionem montanam incolerẽt, ita vt Austros, aut ab Occidente per-

E flantes ventos exciperẽt, erunt quidẽ agrestes, incompti, sed regibus parẽres, effœminati, debiles corpore, atq; morbosi. Subdit (*αἱ δὲ λεπτοῖσί τε καὶ ἐνύδροις*: qđ est; *aliæ verò tenuibus & aquosis.*) Zuingerus legit *ἀνύδροις*, quapropter vertit, quædam montanis nudis, & siccis. In qua re primò aberrat, q; non considerauit hãc hominũ conditionem opponi superiori: sed hoc illi condonandum, q; cũ superiùs montana loca aquosa fecisset, de montanis nudis, & siccis loquutũ credi-

F dit hoc loco Hippoc. sed primò in eo decipit, q; crediderit de montanis hîc loqui, cũ potiùs de oppositis, & planitieb⁹ agat; malè igitur de suo addit (*montibus.*) Secundò nõ placet, q; dictionẽ *λεπτοῖσι* transfert nudis, cũ alioqui nusquã apud bonũ scriptorẽ hæc vox illud significet. Postremò reprehendenda est hæc traductio, q; si nudis & siccis vertamus, cùm nihil de montanis in hoc censu manifestè Hippocratea dicat, repetitionis erit reprehendendus grauissimus auctor, qui in quarto censu iterum eandem

recensuerit. Aliorũ igitur naturam similem esse locis tenuibus, & aquosis. Solẽt huiusmodi homines esse formosi, sed molles, mites, compti, artibus liberalibus animũ excolentes, sæpe diuites, & omnino societatũ amatores, & legum.

Aliæ patentibus, & palustribus.] Huiusmodi sunt statura magni, sed ad sufferẽdos labores inepti, compti quidem, sed nimium lasciuientes, tomniculosi, fluxionibus affluentes, minùs fortes, flaccidi, & misericordes.

Aliæ planitiebus nudis, & siccis sunt similes.] Huiusmodi sunt naturâ sicci, corpore parui, colore flaui, animo rigido, & contumaci, armis omnino dediti, cæterarum artium contemptores, fallaces, & laboribus dediti.

XIV.

Καὶ ὁκόσα μὲν ὀλίγον διαφέρει τῶν ἐθνέων, παραλείψω. ὁκόσα δὲ μεγάλα ἢ φύσει ἢ νόμῳ, ἐρέω περὶ αὐτῶν, ὡς ἔχει.

C *Et quæcunq; quidem parum inter se differũt gentes, prætereo. Quæcunque verò multum, siue naturâ, siue legibus id accidat, quomodo se habeant, recensebo.*

Cùm in præsentia sibi assumpsisset Hippoc. recensere mores, & ritus, tum & instituta eorum, q Asiæ eam partẽ incolunt, quæ frigidior est, quę nempe versus Europam, & Aquilonem posita est: cumq; dixisset diuersos forma esse, & D instituta, ob temporum varietatem, tum & locorum naturam, ne quis sibi persuaderet absolutam huius rei tractationem hoc loco se velle instituere, atq; de omnibus iis populis agere, quomodo distinguantur tũ figura, tum instituis; cùm res hæc & nimia in longũ extendatur, & limites medicinę excedere videretur, inquit hoc loco, se solùm eas differentias esse prosecuturum, & eas gentes, quæ maximè inter se sunt diuersę, quæq; notatu dignam aliquã differentiam habere videntur. Quod etiam in ipsa Eu- E ropa recensenda præstare videmus. De iis igitur ita agit, vt limites medicinæ non excedat. Sunt em̃ Artes in duplici differentia, nã aliquæ sunt ita speciales, & limitatæ, vt nihil externũ continere videantur: quales sunt Arithmetica, Geometria, Musica, Astrologia, & pleræq; mechanicæ artes vocatæ: aliæ generales magis, vt Grammatica, Iurisprudẽtia, Pictoria, Sculptoria, Architectonica, è quarum numero est etiam ipsa ars Medica: in iis necesse est aliquid de om- F ni scientia assumere. Vnde præclarè admodum Vitruuius lib. 1. cap. 1. dicebat, nõ debet, nec potest esse Architectus Grammaticus, vt fuit Aristarchus, sed non agrammatos: nec Musicus, vt Aristoxenus, sed non amusos: nec Pictor, vt Apelles, sed graphidos non imperitus: nec plastes, quemadmodũ Mizon, aut Polycletos, sed rationis plasticæ nõ ignarus; nec deniq; Medicus, vt Hippoc. sed nec aniatrologetos, nec singulis doctrinis singulariter excellens, sed in iis A non imperitus. Cùm igitur etiam Medicus ex horum censu sit, & Naturalis Philosophiæ, & Geographiæ, & Chorographię peritum esse oporteat, ita tñ vt, cùm ad hæc descendit, totus in eam rem non incumbat. Ita in hac parte cùm pro Medicina aliqua assumat, quæ ad Geographum, vel potiùs Chorographũ pertinent, sufficiẽt generalis maximè, & etiam ex particularibus, quæ ita inter se dissident, vt nonnihil in medendo discriminis faciant, & in naturis po- B tissimùm dignoscendis.

XV.

Καὶ πρῶτον περὶ τῶν μακροκεφάλων. τουτέων γὰρ οὐκ ἔστιν ἄλλο ἔθνος ὁμοίως τὰς κεφαλὰς ἔχον οὐδέν. τὴν μὲν γὰρ ἀρχὴν, ὁ νόμος αἰτιώτατος ἐγένετο τοῦ μήκεος τῆς κεφαλῆς. νῦν δὲ καὶ ἡ φύσις ξυμβάλλεται τῷ νόμῳ. τοὺς γὰρ μακροτάτην ἔχοντας τὴν κεφαλὴν γενναιοτάτους ἡγέονται. ἔχει δὲ περὶ νόμου ὧδε. τὸ παι- C *δίον ὁκόταν γένηται, τάχιστα τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἔτι ἁπαλὴν ἐοῦσαν, μαλακοῦ ἐόντος, ἀναπλάσσουσι τῇσι χερσὶ, καὶ ἀναγκάζουσιν ἐς τὸ μῆκος αὔξεσθαι, δεσμά τε προσφέροντες, καὶ τεχνήματα ἐπιτήδεια, ὑφ' ὧν τὸ μὲν σφαιροειδὲς τῆς κεφαλῆς κακοῦται, τὸ δὲ μῆκος αὔξεται. οὕτως τὴν ἀρχὴν ὁ νόμος κατειργάσατο, ὥστε τοιαύτην τὴν φύσιν γενέσθαι. τοῦ δὲ χρόνου προϊόντος, ἐν φύσει ἐγένετο, ὥστε τὸν νόμον μηκέτι ἀναγκάζειν.*

D *Et primùm de Macrocephalis. Nulla enim est gens alia, quæ capita iis similia habeat. Siquidem ab initio institutum hominũ longitudinis capitis maxima causa fuit: Nunc autẽ & natura cum instituto conspirauit, siquidem longissima habentes capita, generosissimos censebant. Instituti verò hæc erat ratio: Cùm recens infans natus est, caput ipsius adhuc tenerum, & molle existens, q̃ celerrimè refingunt manibus, adstringendoq; cogunt in longitudinem augeri, vincula adhiben-* E *tes, & alia artificiosa instrumenta, quibus rotunditas capitis tabefieret, longitudo adaugeatur. Ab huiusmodi instituto principium natura datum est. Temporis deinde progressu in naturam penitùs abijt, vt non esset necesse amplius eam legem adhibere.*

Adeò luculenter totam hanc naturalem de Macrocephalis historiam explicauit, atque illius figurę causas tam apertè nobis ante oculos F proposuit Hippocrates, vt absurdum sit omnino pluribus hanc Hippocratis sententiam velle explicare: maximè cùm si qua sunt, quæ difficultatem faciant, ea potiùs ad causam in sequenti particula propositam pertinent. Duo solùm hoc loco ad maiorem huius historię cognitionem sunt proponẽda; quorum primum ad figuram huius capitis meliùs cognoscẽdam facit: alterum, vt in quanã regione reperiantur Macrocephali, quantũ fieri p nos possit, cognoscamus. Macrocephali sunt, q acuminato quasi capite

capite, & longo sunt præditi: cùm enim naturalis capitis figure sit, vt docet Galen. lib. Art. med. cap. 13. & 1. sect. lib. 6. de Morb. vulg. Com. 3. veluti si sphæram exactè rotundã ex cera constructam pauletim vtrinq; depressam cogitaremus. Acuminatum id dicitur, & longum, quod vtraq; illa eminentia, quæ circa frontam est, & occiput, caret, ita vt quod ab vtraq; parte prominere debebat, superiores partes petet: neque compraßionem multã ad latera habet, sed quasi rotundam & longam figurã hebet. Eos, qui tali capitis figure præditi sunt, macrocephalos appellat, quos credo eosdem esse, ac ij, de quibus lib. 6. Epid. sect. 1. par. 3. fecit mentionẽ Hippoc. qui φοξοὶ dicuntur eo loco: qualem fuisse Thersitem illum, quotquot ad Troiam venerunt virorum longè turpißimũ, manifestè cõstat. Nam vt Homer. Iliad. β. testatur, φοξὸς ἔην κεφαλήν, i. acuminato capite præditus erat. Quod igitur figuræ capitis peculiare est, Hippoc. ad gentẽ transtulit, q in ea regione omnes ea capitis figure præditi sint. At verò huiusmodi figurã acuminatam nõ omnino vituperandem censet Hipp. loco citato, cùm dicit: acuminata habentes capita, siquidẽ valida fuerint ceruice, secundùm alia, etq; oßa validi erunt. Et quamuis nõ omnino improbandam censeat, sæpiùs tñ malam esse docet p sequentia verba, cùm de iis ibidem loquens dicit: qui verò caput dolent, & aurea fluentes obtinent, iis palatũ conceuum, & dentes inter se permutati. Verùm cùm eo loco de huiusmodi figura fortuitò facta loquatur, quæ rarò accidit, non est censeudum idem oportere iudicare de iis gentibus, q omnes primùm instituto, mox natura, in naturẽ lege permutata, huiusmodi capitibus præditi sunt. Cùm eñ capite naturali vt plurimũ ij sortiti essent, atque materiem sufficientẽ haberẽt, tum & validam, quantũ opus erat, facultatẽ formatricem, vbi arte per compreßionem acuminata reddita fuerint, perũ admodum naturalis, & bonę conformationis emiserũt; maximè cùm progressu temporis, consuetudine in naturam versa, sua sponte successione quadem in eadẽ figura perseuerent. Hæc de primo. Sunt Macrocephali Themiscyræ regionis gentes, si Plinio credendum est, lib. 6. Nat. hist. cap. 4. recensens enim Themiscyræ gentes post aliquot enumeratas: In ea, inquit, gens Macrocephali, oppidum Cerasus, portus Cordulæ. & Pompon. Mela lib. 1. cap. 21. post principiũ alique ponit, quæ ad huius gentis cognitionẽ faciunt, cùm dicit: Chalybes proximi clarißimas habẽt Amison, & Sinopen, Cynici Diogenis patriẽ; amnes Halym, & Thermodonta. Secundum Halym vrbs est Lycasto: à Thermodonte, campus: In eo fuit Themiscyrum oppidũ, fuêre & Amazonum castra; ideò Amazonum vocant. Tibareni Chalybes attingunt, quibus in risu, lusuq; summum bonum est. Vltra Cerambim Mossynæci turres ligneas subeunt, notis corpus omne persignãtq; propemodum vescuntur: promiscuè concumbũt: ac palàm reges suffragio deligunt: vinculisq; & arctißima custodia tenent; atq; vbi culpẽ prauã imperando meruêre, inedia diei totius efficiũt. Cæterùm asperi, inculti, pernoxij appulsis, deinde minùs feri. Verùm & ij inconditis moribus, Macrocephali, Discheri, Buxedi. Raræ vrbes: Cerasus, & Trapesus maximè illustres. Inde is locus est, vbi finem ductus à Bosphoro tractus accipit, atq; inde se in sinu aduersi littoris flexu attollens angustißimũ facit Ponti angulum, &c. Ex quibus omnib⁹ manifestò constat in maritima ponti Euxini Australi parte inter Cappadociẽ, & Paphlagoniam, & iuxta castra Amazonum, quæ ex Scythia p paludem Mæotidem, & Pontũ nauigauêre, fuisse Macrocephalos. Hinc procul dubiò censendũ est, subesse errorem in Suida, q Macrocephalos ex Palephato lib. 7. rer. Troien. recenset fuisse in Libya supra Colchos. Vbi fortasse legendũ est Hyberia, quę Colchidi ab Oriente adiacet. Libye autem aut Aphrica est, aut Aphricæ pars q̃ maxima. Colchis autem regio est maritima ad Pontum conuersa, Coracem à Septentrione montẽ habens. Quamuis ne sic quidẽ omnino probari potest Palephati sentẽtia: cùm Themiscyra, in qua regione Macrocephali continentur, vt ex Plinio, & Mela docuimus, in Ponti littore est Australi, vt habemus ex Ptolomæo longit. 66. cum dimidio, latitudinis verò 43. cũ tertia parte. Colchis autem in initio alterius littoris Ponti Euxini, vltra Phasianos populos, de quibus paulò pòst Hippoc. versus Septentrionem magis, & ad Orientem quoquomodo vergens, non multũ tamen, si nauibus transeundũ sit, interstitij adesse hoc modo dici potest: atq; hęc sunt, q̃ de Macrocephalis pro expositione eorũ, quę hoc loco ab Hippocrate historicè tradita sunt, inueniri à nobis potuerunt.

XVI.

Ὁ γὰρ γόνος πανταχόθεν ἔρχεται, ἀπό τε τῶν ὑγιηρῶν ὑγιηρὸς τοῦ σώματος, ἀπό τε τῶν νοσερῶν νοσερός. εἰ οὖν γίγνονται ἔκ τε τῶν φαλακρῶν φαλακροὶ, καὶ ἐκ γλαυκῶν γλαυκοὶ, καὶ ἐκ διεστραμμένων στρεβλοὶ, ὡς ἐπὶ τὸ πλῆθος, καὶ περὶ τῆς ἄλλης μορφῆς ὁ αὐτὸς λόγος, τί κωλύει καὶ ἐκ μακροκεφάλου μακροκέφαλον γίγνεσθαι; νῦν δὲ ὁμοίως οὐκέτι γίγνονται ὡς πρότερον. ὁ γὰρ νόμος οὐκ ἔτι ἰσχύει διὰ τὴν ἀμέλειαν τῶν ἀνθρώπων. περὶ μὲν οὖν τούτων οὕτως μοι δοκεῖ.

Cùm enim genitura ab omnib. corporis membris procedat, & à sanis quidem sana, & à morbidis vitiata fiatq;, vt ex caluis calui generẽtur, & ex cæsiis cæsii, & vt plurimũ ex distortis distorti; eadem quoq; ratio est de reliquis formis; quid prohibet & ex macrocephalo macrocephalum nasci? Nunc aũt similiter nõ nascuntur, quemadmodum priùs, lege per incuriam hominum non ampliùs durante. Et de ijs quidẽ hac sufficiant.

Docuerat Hippocrates dari in Asiæ ea parte, A quæ Septentrionē respicit, populos quosdam, qui, quòd longa admodum capita haberent, Macrocephali dicebantur: tradiderat etiam modum, quo passim omnes huiusmodi figura capitis formarentur: idque primùm artificio factum docet, compresso manibus in rotunditatem capite, & fasciis, aliisve instrumentis ita efformato ab initio: processu autem temporis natura cum instituto hominum conspirante, & per se sola etiam huiusmodi formā in hominibus B producere. In præsentia id fieri posse duplici medio probat. Primùm quòd semen ab omnibus partibus corporis decidat, à sanis sanū, à morbidis vitiatum. Secundò inductione facta, & exemplis propositis. Nam si ex caluis calui fiunt, ex cæsiis cæsij, & ex distortis distorti, cur non & macrocephali ex macrocephalis procreentur generati? Neque enim per inductionem hanc crederem ipse, quod expositores faciunt, Hippoc. hoc loco probare semen ab omnibus C partibus decidi, sed potiùs naturam arte prius, & hominum instituto adiuuatam posse simile producere in figura. Videtur igitur voluisse ea ratione simile producere, quòd semen ab omnibus corporis partibus decidatur; quā etiam sententiam habere visus est, quisquis is fuerit, qui lib. de Genitura conscripsit (neq; eni facilè Hippoc. auctorem facerem) in principio, vbi habet: Verùm genitura viri prouenit ab omni humido, quod in corpore existit: & versus me- D dium habet: Geniturā dico à toto corpore secerni, & à solidis, & à mollibus, & ab omni humido, quod in corpore existit. Quam sententiam etiam confirmauit libro de Natura pueri: & multò manifestiùs libro de Morbo sacro: vbi sic habet; Quisquis tandem is fuerit: si enim ex pituitoso pituitosus, & ex bilioso biliosus gignitur, & ex tabido tabidus, & ex lienoso lienosus: quid prohibet, vt, cuius pater, & mater hoc morbo detenti fuerint, etiam ex posteris a- E liquis detineatur? genitura enim ab omnibus corporis partibus procedit, à sanis sana, & ab ægris infirma. Quam sententiam confirmauit libro 4. de Morbis auctor, quisquis is fuerit. Ad hominis generationem de omnibus & viri, & mulieris partibus semen progressum, & in vterum muliebrem illapsum condensatur, temporeque veniente, natura hominis formam referens generatur ex ipso; & de quatuor humoris speciebus non minima, neque debilissima in F semen procedit portio: Et quia animal secundùm parentes nascitur, tot humorum species, & sanorum, & morbosorum in seipso habat. Aristoteles etiam (si modò libri illi sunt Aristoteli tribuendi, quod non facilè affirmarem) in Problem. sect. 4. problem. 16. cùm quærit, qua de causa rea omnium suauissima cōcubitus est? Respondet: An suauissimè quidem concumbimus, quoniam aut toto ex corpore semen profluit, vt aliqui volunt, aut quia, quamuis nō ex toto corpore, tamen per eam partem septomit, in quam meatus omnes, venæq; omnes applicentur, & coëant. Cùm igitur voluptas, &c. & problem. 22. cùm quærit: Quare qui concumbunt, resolui, atque languere magna ex parte solent? An quòd semen omni ex parte corporis secretio est. Itaq; vt ædificij constructio, sic corporis compactio quatitur, dum semen decedit, quasi sanguinis multum, aut aliqua pars alia decedat. Verùm quoniam hanc sententiam tan quàm antiquorum Philosophorum reprehendit quamplurimis rationibus Aristoteles lib. 1. de Gener. animal. cap. 18. quas in præsentia contexere superfluū esse duximus, ne metam commentarij excessisse videamus, operæpretium solùm esse duximus aliqua apponere, quibus & Hippocratis sententia manifesta magis reddatur, &, quantū fieri per nos poterit, à calumniis vindicetur, atque ab Aristotelis doctrina non omnino dissentire, sed cum eo magna ex parte conuenire cognoscatur. Sed antequam ad hæc præstanda descendamus, illud sciendum erit, non hoc loco nos omnes propositas auctoritates sub Hippocratis nomine à calumnia velle vindicare: quando nimis manifestè libro de Genitura colliquamen esse omnium partium ex attritione, & motu corporis ab vniuerso depromptum auctor ille asserat: quam sentētiam optimè ab Aristotele refutatam censemus, tum loco citato, tum capite sequenti. Libros autem alios tres de Natura pueri, de Morbo sacro, & 4. de Morbis, non esse Hippocratis, & Galenus 2. de Difficult. resp. manifestè docuit, & stylus Hippoc. familiaris id ipsum facilè nobis ostendit: quinimò si quid ast Hippocraticum in iis libris, quod ad hanc, de qua agimus, materiam attineat; quod in præsentia omnino non contendo, ita erit intelligendum, quemadmodum locum hunc, quem citra controuersiam Hippocrati germanissimum censemus, in præsentia exponemus. Quod vt commodiùs fieri posset, aliqua erunt, tanquā hypotheses, à nobis proponenda. Quarum primum est, semen esse excrementum vltimi alimenti. At verò hic excrementi vocem ita intelligi volumus, quomodo sumpsit Aristoteles lib. 1. de Gener. animal. cap. 18. non vt excremētum est præter naturam, aut inutile: quod cùm ita sit, à natura tanquam noxium expelli iur extra corpus: sed quod in nutritione membrorum ita aliquando superfluit, vt eo apposito pro nutritione nō sit opus, sicq; aliò expellitur, & extra corpus pellitur. Cùm enim partes omnes sanguine augeantur, & restaurentur continuò, materia alicundè necessariò transmittitur. Hæc verò sanguis est, cuius aliqua portio, cùm totis modo per membra dispergitur, superfluit, aut à natura tanquam nimis multa, minusque tunc necessaria, expellitur ad testes, tanquam ad hoc institutos, vt illud recipiant, aut certe attractrice testium facultate à partibus attrahitur, vt tandem aliquod instrumen-

instrumentum paret natura, quo generis propagatio continuetur. Secundò illud positum sit: Per se ab vnaquaq; particula semen deriuari, & ad testes trahi, aut trāsmitti absurdum est omnino asserere; quòd materia seminis in vna aliqua parte, aut pluribus, possit superfluere, q, validior ea pars fuerit, & propterea plus materiæ potuerit attrahere, secus, quàm aliæ fecerint: impropriè tamen materia hæc spermatica potest dici à toto decidi, quòd ab omnibus partibus possit aut decidi, aut attrahi, aut transmitti, non per se, sed per accidēs aliquando: siquidem In coitu vbi materia testibus nō suppeditatur, attrahitur per venā, & arteriam magnam, quæ per alias testibus inlungitur: attrahūt autem hæ ab aliis venulis, & quandoque ab omnibus partibus singulis inseruientibus, ita vt sanguis etiam, qui quasi ros per partes est distributus, & ex parte transmutatus, ad testes attrahatur, & peculiari, qua testes à natura donati sunt, facultate, album colorem contrahat. Tertiò illud est obseruandum, duo in se semen continere, crassam illam, & subalbidam materiam, & calorem naturalem, spiritumque à corde potissimùm transfusum, tum & ab vniuerso corpore illi communicatum. Quocirca cùm testes à natura instituti sint secundùm Medicos ad generationem, & ad propagationem generis, hæc operatio ab anima debebat exerceri, atque adiuuari: Cùm verò docuerit Aristotel. lib. de Communi motu animalium, non aliter animā in animantibus operari, quàm Rex faciat, qui cuncta muoia, & in prouincia, & in ciuitate exercet, non præsens, sed in regia existens, per ministros, qui Regem repræsentāt, & per operationes sunt Reges: ita, inquit, anima in corde, tanquam in regia, collocata, & in eo, tanquam in arce, consistens, omnia per vniuersum corpus operatur, non immediatè, sed mediantibus spiritibus, quibus veluti ducibus, & instrumentis, omnes animę potentiæ suo munere funguntur, aut potius, quibus ipsæ potentię ad actum reducuntur: neque enim expansam esse animam ad corporis extensionē credidit, vt operari posset, aut in toto totam, & totam in qualiber parte esse (quod tamē de anima rationali recentiorum plerique voluerunt) credidit Aristoteles, quò fit, vt materia ad testes transmissa, vt quæ in somno expellitur, & spiritu sit referta, & innato calore, tum & quæ per fricationem in coitu attrahitur, spiritu à corde transfuso, tū & ab vniuerso in motu transmisso magis affluens reddatur, & ad generationē magis idonea: & hoc est, quod loco citato Aristoteles & alibi passim multo spiritu repletū esse semen, & paruum quidem mole, at efficientia potens admodum dicit. Postremò illud, tanquam in naturali philosophia manifestum supponitur, à materia, quatenus materia est, nunquam efficientiam rei prodoci, neque distinctionem fieri, sed totum id ab efficiente per formam introductam produci: est enī forma, quæ actuat, & distinguit, ex 2. lib. de Physico auditu. His positis ita statuendum hac in re censeo; semen primò, & per se, vt materia quædam est, non posse dici à toto decidi, neque vllo modo similitudinis filiorum ad parentes causam esse: at verò vt materia aliquo modo vndequaque & transmitti, & attrahi potest, per accidens ab vniuerso transmitti, & ab omnibus partibus decidi posse licet affirmare. Verùm enimuerò etiam per se id semini euenire posse dicemus, si spiritus, q & formæ, & efficientis vices in semine subeūt, considerauerimus; cùm eorū ratione magnam illam, & adeò nobilem operationem semen sortiatur: ij enim in motu per coitum facto, tum etiam ob delectationem, ad eam partem vndequaque transfluunt: Cùm verò etiam eorum ratione semen animatum ab Aristotele dicatur, cùm animatum in potentia ipsum constituit: cumque ij iostrumenta sint animæ, & ipsæmet animæ potentiæ, quemadmodum ex Aristotele libro de Communi motu animalium docuimus; potentiæ verò in se animæ actionem contineant; non mirum, si semen in vterum molierie transfusum, & cū semine mulieris coniunctum, ex Hippocratis sentētia, vel per se, secundùm Aristotelis decreta, potentiam habeat generandi simile: & propterea cùm in distortis, mancis, cæsiis, caluis, & huiusmodi aliis, non operetur anima, quantum ad materiales operationes pertinet, nisi secundùm subiectam materiam, semen etiam, quod per spiritus infusos potentia continet, & virtute ipsam animam, tale producat, quale erat corpus illud, quod ab anima & informabatur, & gubernabatur. A semine igitur hoc modo, nō vt materia, sed vt est spiritu quoquomodo informatum, qui ab vniuerso, eo, quo docuimus, modo, communicatus est, similitudinem hanc filiorum ad parentes pendere dicere possumus; & hoc modo semen ab vniuerso deriuari, & ab omnibus partibus decidi, dicere verè possumus. Quod non intelligentes recentiores, & ex antiquioribus etiam aliqui Hippoc. adeò obstrepunt, atque contra eum, Aristotelem disputasse crediderūt; cùm alioqui aduersus antiquos alios, puta aduersus auctorē libri de Genitura, vel alios idem sentiētes disputaret: quod etiam video, doctissimos aliquos viros in variis suis obseruationibus credidisse.

Nunc autē similiter non nascuntur.] Hæc est secunda pars huius particulæ, in qua, postquam probasset posse Macrocephalos produci successione quadā naturali, quamuis principium huius formæ potius esset ex instituto hominū, natura cū eo conspirāte, cùm semen, aut potius eius facultas generatrix ab vniuerso transfundatur eo modo, quo docuimus, docet, nō ita suo tempore longis capitibus fuisse prædiros: q, cùm consuetudo illa efformandi huiusmodi capita esset omissa, natura, quæ hac in re adiutrix erat,

S

&imitatrix humanoi artificij, quasi oblita, paulatim opus illud omiserit. Certum enim est, ea, quæ quasi violenta sunt, vbi à natura veluti naturalia amplectuntur, non diutiùs esse perduratura, nisi prior causa diutiùs perseuerauerit. Nisi fortasse, quod in vulgatis codicibus est, διὰ τὴν ἐπιμιξίαν τῶν ἀνθρώπων, immutandum sit, & legendum, vt in manuscripto Gadaldini, διὰ τὴν ὁμιλίαν τῶν ἀνθρώπων, quod erit: nunc autem similiter non nascuntur, quemadmodum priùs, lege per hominũ consuetudinem, siue commercium, non ampliùs durante: quasi vellet iam ab huiusmodi peculiaribus figuris capitũ immutatos esse, & imminutos, quòd cum iis gentibus aliæ sint commixtæ. Quam lectionẽ quamuis nõ improbem (nam & hoc euenire potuit) tamẽ quòd ea, quæ in vulgatis communior sit, quodque firma ratione nitatur, retinenda meo iudicio erit.

XVII.

Περὶ δὲ τῶν ἐν Φάσει, ἡ χώρη ἐκείνη ἑλώδης ἐστὶ καὶ θερμὴ, καὶ ὑδατεινὴ, καὶ δασεῖα. ὄμβροι τε αὐτόθι γίγνονται πᾶσαν ὥρην πολλοί τε καὶ ἰσχυροί· ἥ τε δίαιτα τοῖς ἀνθρώποις ἐν τοῖς ἕλεσιν ἐστιν τά τε οἰκήματα ξύλινα καὶ καλάμινα ἐν ὕδασι μεμηχανημένα. ὀλίγῃ τε χρέονται βαδίσει κατὰ τὴν πόλιν, καὶ τὸ ἐμπόριον, ἀλλὰ μονοξύλοις διαπλέουσιν ἄνω καὶ κάτω. διώρυγες γὰρ πολλαί εἰσιν.

Iam verò, quò ad eos, qui Phasim incolunt, ea regio palustris est, & calida, & aquosa, densa, imbresq; in ea decidũt omnibus temporibus multi, & vehementes. Hominesq; vitam agunt in paludibus, domosq; ligneas, & arundineas in ipsis aquis habent extructas: neque longè vel in urbem, vel in emporium prodeunt: sed naviculis ex vno ligno fabrefactis, sursum, & deorsum pernauigant: siquidem ductus aquarum multi in ea sunt.

De Phasianis gentib9 Asiaticis tractationem instituit; quod iam docuisset Asianos magna ex parte inter se similes esse, secus, quàm de Europæis, sit dicturus, ac aliquos esse in Asia populos, qui quamuis inter se similes sint, à cæteris tamen omnino figura, & moribus, viuendique ratione distinguantur: idque de Macrocephalis iam docuerat. Nunc idem de Phasiania ostendit. Phasis æquiuocum nomen est: significat enim aliquando flumẽ, de quo copiosa est mentio apud Strabonem lib. 1. & 11. qd' à montibus Armeniæ ortum ducens, & per Colchorum regionem defluens, recipit in se Glaucum, atque Hippum ex vicinis montibus cadentes, tandemque in Pontum Euxinum molli decursu, & humilibus ostiis, vt idem 1. lib. scribit. Nauigatur, vt idem lib. 11. docet, majoribus nauigiis ab ostio vsque ad Sarapanos: inde minoribus nauigiis per longum tractum: per hunc Argonautæ cum Iasone penetrârunt in Colchos,

A vnde aureum vellus ipsos asportasse fabulantur. Sic autem dictum esse à Nympha io illum conuersa Flaccius Valerius est fabulatus:

Barbarus in patriis sectatur montibus Euas,
Phasis amore furens: pauida iacet illa pharetra
Virgineo turbata metu, discursibus & iam
Deficit; & volucri vitam Deus alligat vnda.

De hoc fluuio mentionem facit Plin. lib. 6. cap. 4. & Pomponius Mela lib. 1. cap. 21. Dionysius etiam libro de Situ orbis, iis verbis eum descri-
B bit, atque eius ortum etiam docet:

—ἔνθά τε Φᾶσις
Κιρκαίου κατὰ νῶτον ἑλισσόμενος πεδίοιο
Εὐξείνου ποτὶ χεῦμα θολὸν ἐπερεύγεται ἄχνην
Ἀρξάμενος τοπρῶτον ἀπ' οὔρεος Ἀρμενίοιο. quod est:

—ibiq; Phasis
Circæi per planitiem se voluens campi
Euxini in vndam rapidam eructat spumam,
Incipiens primùm è monte Armenio.

Quibus verbis & naturam fluminis, & decur-
C sum, & ortum docet. Quibus in verbis si quid est obscurum, adeunda sunt Commẽtaria Græca in illum Eustathij, qui diligentissimè ex Strabone, quem Geographum vocat, & aliis multis hanc partem explicat. De quo etiam Ptolomæus lib. 5. cap. 10. in Colchidis descriptione; cuius etiã ostia in longitudine ponit grad. 72. cum dimidio: In latitudine grad. 45. hũc autem fluuium priùs Arcturum dictum fuisse docuit Plutarchus de fluminibus. Boas autẽ circa fon-
D tem dici videtur Procopio lib. 2. de Bello Persico. Hodie Fasso dicitur. Quamuis autem Plinio ex Moschis, Ptolomæo ex Caucasiis, Straboni ex Armenicis montibus oriri dicatur, nõ propterea tamen inuicem dissentire crediderim: quòd sub Caucasiis montibus apud Ptolomæum Hircanos, Armenios, Coraxicos, Caspios, Moschicos, Amazonios, Henyochios, Scythicos Plinio dictos, & alios inter Pontum Euxinum, & Caspium mare existentes, com-
E prehendi censeam. Est etiam ciuitas eiusdem nominis in ipsis ostiis Phasidis fluminis constituta, aut illis adiacens, quam Villanouanus hodie Polistoniam vocari credidit. Amarantium ab Ἀμαραντίων populis vicinis dici scribit Stephanus de Vrbibus. Quam ciuitatem ab Athenistagora Milesio ædificatã censet Pomponius Mela lib. 1. cap. 21. Ostiis autem ipsius fluuij, vbi quasi palus efficitur, impositam esse & Hippoc. sententia hoc loco ostendit, & Plinius libro 6.
F cap. 4. & experientia nostro tempore docet. Quin & verba Strabonis ita antiquitùs positam esse ostendunt, cùm dicit: Imposita est Phasidi vrbs eiusdem nominis. Quod verò intelligat in ipsis ostiis, vel omnino partibus ostiis adiacentibus, sequentia verba etiam commonstrant: Colchorum emporium ab vna parte fluuio, ab altera lacu, à tertia mari cincta. Docet autem in ipsis ostiis fluuij, aut circa esse palustrẽ regionem, cùm sequitur: Inde Amisum, & Sinopem est nauigatio bidui, aut tridui: Reddit rationem

tionem, & dicit, quia paluſtria ſunt eius littora, & lenia, vel humilia fluuiorum oſtia. Sed quorſum hæc tam longa oratione? Non alia certè ratione, quàm vt Ptolomæum hac in parte erroris conuincam, qui vrbem illam magis Meridiem verſus latitudinis 40. cũ dimidio ponit. Sic enim neque Straboni credendum eſſet, quĩ eam fluuio Phaſidi allui, & paludibus in oſtiis Phaſidis factis ex parte cingi, & ex altera mari Euxino. Quòd ſi eo loco ponat, vt Ptolomæus in tertia tabula fecit, & in explicatione tabulæ B lib. 5. cap. 10. profectò neq; paludes ibi ſederunt, neq; oſtia Phaſidis, quin ne Phaſis quidem eam allueret. Abſurdum autẽ omnino videtur, eam ciuitatem eodem, ac flumen, nomine inſignire, & longè ab illo diſtare, imò ne eo quidem allui. Cùm igitur hoc loco de iis, qui Phaſim incolunt, ſermonem habeat Hippocrates, quid ꝑ Phaſim intelliget? An totã Colchorum regionem, quæ huiuſmodi flumine alluitur, an potiùs ciuitatem ſolùm, & illi circumiacentia, vi- C ciniſſimaque loca. Expoſitores crediderunt de iis agi, qui loca incolunt Phaſidi flumini adiacentia. Ego verò certis coniecturis, vel potiùs demonſtrationibus oſtendã, nullo modo Hippocratem de iis potuiſſe intelligere. Primùm, quòd conſtet accolas Colchos, atq; incolas circumiacentium locorum Phaſidi & ſanos eſſe, neq; eius conditionis, qualem hoc loco deſcribit Hippocrates. Præterea loca illa non modò non calida ſunt, vt potiùs & frigidiora eſ- D ſe, & ſitus locorum conuincat, & experientia. Formę hominũ præterea adeò malè conſtitutę, mores, inſtituta, & viuẽdi, degendiq; ratio omnino paluſtria loca oſtendit, at palus nulla, quantũ ex iis, quę nobis tradunt Geographi, & qui ea loca perluſtrarũt, colligi poteſt, in iis locis eſt circa Phaſim, præterquam circa oſtia eius: & propterea etiam Strabo dicebat, ab hac vrbe ad Amiſum & Sinopem eſſe bidui, aut tridui nauigationem: innuens q, quamuis interuallum ſit E admodum breue, tñ quia decliuia ſunt admodum ea loca, & molli admodum curſu mouentur aquæ, non niſi tanto tempore hoc ſpatium nauibus tranſigi poſſe: vnde reddens rationem dicebat, eò q, mollia ſint ea littora, & lenia fluuiorum oſtia. Sic eñ meliùs in Latinum verba Strabonis ſunt transferẽda: & ob hanc rationẽ dicebat [*ea regio paluſtris eſt*] magis autẽ hoc ſignificat, q̃ ſi dixiſſet, paludem habet vicinam: totam eñ ea regionem, id eſt, & ciuitatẽ, & lo- F ca vicina occupat, & hoc ad magnitudinẽ effectus attinet.

Calida, aquoſa, & denſa.] Eſt explicatio loci paluſtris. Calida eſt ob vapores aſſiduos, qui ex cœni, & aquarũ putredine eleuantur: tum quòd non adſint venti aquilonares. At dubitare hoc loco meritò quiſpiam poterit, quomodo calida ſit regio, cùm à Meridie Moſthicis montib⁹, ab Orientore Molthicis magis contagatur, q̃ à Septentrione, & Occideore: vt ex Ptolomæo in tertia Aſiæ tabula conſtat. Anne dicendum eſt etiam à Coracę monte à Septentrione contegi. Cùm igitur quaſi ſit circumuallata, ſi quem poteſt ventum recipere, is erit ab Occidente. At cùm interiaceat Pontus Euxinus, & vicina ſit palus Mæotis; ij venti, qui natura ſua ſunt aliquantulum calidi, à mari calidiores redduntur: & ex mixtione eorum vaporũ, qui ex Mæotide palude eleuantur. Augetur autem calor, vt dicebam, ex calidis vaporibus, ex putredine aquæ, & cœni concitatis, & eleuatis.

Denſa.] Non hic δασεῖα ſumit, vt in lib. 2. vbi denſam terrã ſolidam intelligebat, & quaſi in ſaxa muratam: hoc eñ naturæ loci repugnat, nempe paluſtri, & aquoſo, ſed intelligit denſa, id eſt, plantis, & arbuſtis eius generis, quę paluſtria & aquoſa loca amant. Non eſt autem hoc loco vllo modo diſſimulanda difficultas, quomodo aquoſam, paluſtrẽ, & calidam faciat hãc vrbem, & adiacẽtia loca, cùm Strabo loco citato lib. 11. amœniſſimam faciat. Habet enim hæc verba, vt vertit Guarinus: Ad Phaſim vrbs iacet eiuſdem nominis, Colchorum emporium, qđ ex alia parte amne percingitur, ex alia lacu, ex alia mari. Hinc biduo, triduoq; Amiſum, Sinopemque nauigatur: hæc littora, & fluminis oſtia amœniſſima ſunt. Regio fructibus, & omnibus, quæ ad fabricandas naues pertinent, opportuna: nam multa producit, & fluminibus defert. Maximã profectò nobis peperiſſet difficultatem hæc controuerſia, niſi cognouiſſemus verba illa non Strabonis eſſe, ſed translatoris: ſiquidem in Gręco codice non modò hæc non adeſt ſententia, ſed quæ eo loco à Strabone ꝑponuntur, omnino è directo illi repugnant. Cùm enim deſcripſiſſet Phaſim fluuium, & nauigationem, quæ fit per eum; ſubdit: Impoſitã eſt Phaſidi vrbs eiuſdem nominis, Colchorum emporium, ab vna parte fluuio, ex altera lacu, à tertia mari cincta. Inde Amiſum, & Sinopem nauigatio eſt bidui, vel tridui. Reddit rationem huius, & inquit: διὰ τὸ τοὺς αἰγιαλοὺς μαλακοὺς εἶναι, ἐξ καὶ τὰς τῶν ποταμῶν ἐκβολάς. quod eſt: q, mollia ſint littora, & lenia fluuiorum oſtia: quaſi diceret; quòd decliuia, & humida, paluſtriàve ſint littora illa, & aqua in ea parte leniter currens, & quaſi ſubſidens. Hoc autem modo intelligendum eſſe manifeſtè colligi poteſt ex eodem Strabone libro primo verſus finem (nihil eñ in exponendis expoſitoribus inuenitur commodius, ac ſecurius, quàm auctores per eoſdẽ aliis in locis, ſi fieri poteſt, exponere) vbi docens perpetuitatem in mari non prouenire à fluminibus, neque inundationes à cœno à fluminibus delato in mari: Subdit reddens cauſam: iſti enim aggeres, quibus mare excluditur, ad ipſa fiunt fluuiorum oſtia. Sicut Stethe, quæ dicuntur ad Iſtri oſtia, & Salmydeſſus, adiuuantibus etiam hoc aliis torrentibus. Ad Phaſidis Colchorum exitum maritimã ora arenoſa, humilis, & mollis. Per mollem autem humidum & paluſtrem

intelligere,osteudit dictio,qua vtitur, μαλακά.

Imbres in ea decidunt omnibus temporibus multi, & vehementes.] Hoc loco tria dicit vnica sententia, mulros imbres fieri, omnibus temporibus, & magno imperu. Potest quidem hoc paludum generationem coadiuuare. Attamen satius est asserere à paludibus huius loci imbres produci;aut certè vtrunque, & mare, & paludes, pluuiarum generationem coadiuuabunt,tum pluuiæ posteà paludes augebunt. Dari enim hunc quasi circulum docuit Aristotel.lib.2.Mereor. At verò hæ sunt sibi inuicem causæ mareriales. Adest verò etiam causa efficiens & pluuiarum, & q, eæ sint magnæ omnibus temporibus, & vehementes.Sol enim non omnino vehementer calefacit in iis locis,sed potiùs tepens;ea ratione multum quidem vaporis eleuat, attamẽ illud non dissipat.

Hominesq; vitã agunt in paludibus.] In hac postrema parta doeet vitam illorũ esse misertimam, quantũ ad sanirarem artinet, deducta ratione tum ex habitatione, q, domos habeãt ligneas, & arundineas, in paludibus complãtatas, tum ex exercitatione,quòd nauiculis solùm vehantur.Fraudantur autem commodis tam magnia exercitationis. Hoc autem est intelligendum de iis,qui paludem illam incolunt adiacentem ipsi vrbi in ipsis ostiis fluminis.

XIIX.

Τὰ δὲ ὕδατα θερμὰ καὶ στάσιμα πίνουσιν, ὑπό τε τοῦ ἡλίου σηπόμενα, καὶ ὑπὸ τῶν ὄμβρων ἐπαυξόμενα, αὐτός τε ὁ Φᾶσις, στασιμώτατος πάντων τῶν ποταμῶν, καὶ ῥέων ἠπιώτατα.

Aquas verò calidas & stagnãtes bibunt, quæ & à Sole sunt putrefacta, & ab imbribus aucta. Ipseq; fluuius Phasis omnium fluuiorum stagnantissimus,& lentissimè currens.

Quæ in hac particula ab Hippoc. dieuntur, manifestè nobis ostendunt,totam hanc tractationem Phasianorum ad vrbem illam in ostiis fluminis,in quibus quasi palus coustiruitur, sitam pertinere; cùm aquas,è quibus incolæ bibunt,esse palustres,limosas,& calidas, statuar, & Phasim flunium etiã huiusmodi aquas continere,q, lantè nimis moueatur. Quod dici uullo modo potest de locis,& vrbibus circa ripam Phsfis positis,neq; de fluuio Phasi in alio loco, q̃ circa ostia: Quando Atrianus doctissimus simul, & diligenrissimus locorũ perscrutator in Periplo Ponti Euxini manifestè asserat,& circa enm fluuium optimas esse ciuitares, quales Tiritace,& Cygnus;præterea quæ maximè(vt inquir Plinius)inclaruir à 15000.passuum à mari; vbi Hyppus, & Cyanos vasti amnes è diuerso in eum confluunr: quæ vrbs Mrlesiorum est colonia.Irem Dioscurias,vt testatur Marcellinus, hucusque nota. Phasis etiã flnuius nullibi,pręterquã circa ostia lento, & molli motu mouetur; Contigit autem id ob multum limum in ostiis conrentnm,quo effectum est,vt tanquam per paludem latam admodum in Pontum Euxinum tandem desinat. Quantò autem magis lata sunr ostia fluminis, tantò verisimilius est lentum motum sortiri, q alioqui rapidissimus esse soler, antequam ad ostia perueniat, vt docet Procopius lib.2.de Bello Persico: hinc optimè ab Ouidio 7.Metamorph. rapidus dicitur, cùm inqnit:

Multaq; perpessi claro sub Iasone tandem
Contigerant rapidas limosi Phasidis vndas.

Vbi obseruari potest,vtranque qualitatem Phasidis annotasse, & q, in decursu rapidus sit,& q, in ostiis paludem limo efficiat: fieri enim potest, vt ob rapidiratem nimium serpẽs, & ripas abradens, limum in exitu producat: maximè cũ admirabilis sit huius fluuij profunditas (est anim, vt inquir Procopius lib.2. de Bello Persico sub finem, si quis alius,maximè profundus: vnde rectè à Theoctito βαθὺς fuir appellatus. Adest etiam maxima latitudo, vt ibidem Procopius testatur,& Xenoph.lib.4.Anabas. Non sine causa igitur ab Apollonio εὐρὺς & εὐρύροον lib. 2. dictus fuit, cùm scribit: Φᾶσις δινήεις εὐρὺν ῥόον εἰς ἅλα βάλλει: i.Phasis vorticosus lato suo fluxu in mare tnit. Hinc Marcellinus lib. 22. tremebundis cutsibns eũ Colchos dicit attingere. Quæ omnia non de ostiis, in quibus ob maximam latitudinem, & maximum cœnum iu ea patte contentũ necessariò mouerur lento admodum cursu,vt docuit Strabo lib.11.Quapropter etiam q, de leuitate,&(vt ita dicam)imputrescibilitate aquarũ Phasidis fluuij docuit Ariauus, eodem modo intelligenda sunt de fluuio in decursu suo, non autem circa ostia,vt ex eius verbis, si quis diligenter legerit, colligere facilè potest: quamuis ne sic quidem argui licer eius aquæ perfectio: sæpenumerò em̃ à putredine vindicare solet maior admistio, & terrestreitas, quemadmodum docet Plin. lib. 31. cap.3.tum & cruditas. Quinimò ne genus quidem illud leuitatis, quod in Phasidis ostiis reperiri scribit Procopius libro citato, perfectionem illius potest arguere: quòd enim aquæ marinæ Ponti Euxini supernatet, nõ in illius perfectionem referrem,sed in malitiam:cùm enim putrida facta sit, oleaginosam quandam naturam sortira est,qua medianta aquis marinis,natura sua alioqui crassioribus, per aliquod spatium potest supernatare. quod etiã ex eius verbis colligi porest,cùm dicir: Eodem planè modo Titaresium Pineo innatare testis est Homerus iis verbis: καθ' ὑπέρθεν ἠΰτ' ἔλαιον: hoc est, oleĩ instar supernarat. Phasidis prærerea aquam, si quis à summo hauriat,dulcem, sin ab imo,vrna aquaria in fundum demissa, salsam experietur: sed nec perfectã omnino esse color plumbeus eius,qua præditum Phasim dicit, etiã ostendit.

Ipseq; fluuius Phasis,&c.] Hæc verba ea ratione posita sunt, vt tacitæ obiectioni responderet: nam dicere aliquis potuisset,nónne omissis pa

lustribus

lustribus aquis possunt habitatores illius regionis pro potu assumere aquam fluminis, quę multò salubrior esse solet, vt constat ex iis, quæ ab Hippoc. & à nobis in 3. lib. dicta sunt. Satisfacit, periude esse, ac si aquam palustrẽ illam biberent: quoniam ipse fluuius lentus est in curso, & quasi stagnans, & propterea aquę ipsæ prauæ sunt. Lenti enim qui sunt fluuij, sunt turbidiores, maximè si magni sunt, quia non purgatur alueus, maximè cùm sit magnus. Fit autem lentus fluuius, ob æqualitatẽ illius partis, sed maximè ob latitudinem q̃ maximam, qua ita extenditur, vt nullo modo ad inuicem propellantur partes, tum etiam quia ob multam cœni copiã, qua quodammodo fluxus illis inhibetur.

XIX.

Οἵ τε καρποὶ γινόμενοι αὐτόθι πάντες ἀναλθέες ἐισὶν, κατατεθηλυσμένοι καὶ ἀτελέες, ὑπὸ πολυπληθείης τοῦ ὕδατος. διὸ καὶ οὐ πεπαίνονται.

Et fructus, qui illic nascũtur, omnes sunt non crescentes, euirati, & imperfecti præ aquarum multitudine. Quapropter etiã nõ maturescunt.

Duo sunt in hac particula, quæ q; variam habeant apud antiquos codices lectionẽ, in considerationem venire debẽt. nam vbi in impressis est; οἵ τε καρποὶ γινόμενοι αὐτίου πάντες ἀναλθέες: in aliquibus loco αὐτίου reperitur αὐτόθι, id est, non ipsique, sed, illic: & vbi habet ἀναλθέες, quod interpretes vertũt malè, insalubres, legunt ἀναλκέες, quod ignauos significat. Ego verò primæ facilè, & libẽter assentirer, q; contextus meliorem sensum habeat: secunda tamen nullo modo ferenda est: quandoquidem Hippoc. superfluitatis esset reprehendendus, cùm in secunda dictione vel ipsis etiam interpretibus idem dicat, q; ignauos, euiratos fructus appellans. Retinenda igitur est dictio ἀναλθέες, sed secus est interpretanda, q̃ fecerint interpretes, qui verterunt, insalubres. Nunquam enĩ apud probatum scriptorem inuenient hãc significationem huius vocabuli. Obseruãdum igitur est vocem ἀναλθέες idem significare, quod ἀναλδέες, & ἀναλδῆς, vt constat apud Hesychium. Fit autem ex ἀ priuatiuo, & ἀλδέω, cresco. Et quamuis ibidem Hesychius ἀναλθὲς exponat ἀνίατον immedicabile, & quod resanari, & pristinæ sanitati restitui nequit: in qua significatione legitur apud Hippoc. lib. de Articul. ἀναλθὲς ἐστι: idem tamen nomen vsurpauit in alia significatione, nimirũ pro ἀναυξὲς, vt vidẽre licet apud Erotianum in Onomast. Hesychius enĩ etiam auctor est ἀλθαίνω quoq; sumi pro αὔξω, ἀναλθαίνω igitur significabit non augeo. Vnde etiam in Exegesi habet Galen. ἀναλδὲς id significare, quod non nutritur, aut nõ augetur. Quem etiam locum nonnulli in annotationibus in eum librũ Galeni deprauatum esse putãt, & ex hoc, quem modò interpretamur, loco Hippoc. ita emendandum, vt pro ἀναλδέες legatur ἀναλθέες, quanquã idem met sui immemor in Annotat. in citatum Erotiani locum, deprauatũ esse censet hunc locũ Hippoc. & loco ἀναλθέες esse reponendum ἀναλδέες, quod omnino falsum esse ex iis, quæ ex Hesychio produximus, manifestè constat: cùm etiam ἀναλθέες nomine non crescentes, & non augescentes, significari iam abundè demonstrauerimus. Dicit igitur fructos in ea productos, ad perfectam magnitudinẽ non excrescere, & hoc ad quantitatem pertinet, & euiratos, & molles esse. Mollities hæc non est ea, quæ coctione, & maturitate solet acquiri; nam hanc non reperiri facilè constat ex iis, quæ pòst dicit, cũ in fine asserit, propterea non maturescere: sed ea est, quæ superflui humoris, aquosi, & eius quidem superflui, & putrescentis soboles esse solet.

Et imperfecti.] Id non ad quantitatẽ attinet: id enim prima dictione nobis significauit, sed ad qualitates. Solent enĩ fructus, q ex plantis proueniunt, quę in vdo solo nascuntur, esse insipidi, acerbi, sed cum mollitie quadam. Copia enĩ aquarum efficit, vt fructus aqueo humore nimium abundẽt; & ob id efficit, vt sint insuaues, & excrementitij, atrophia, id est, nõ nutritione laborantes, & propterea parui, tũ etiam multis excrementis referti. Vnde dicebat Theophr. 3. de Histor. plant. cap. 11. fructus omnium, quæ plus aquæ capiunt, deteriores reddi. Et 5. de Caus. plant. cap. 21. meliùs declarat, cùm dicit: Nam & stabilis aqua, si arboris magnitudinem excesserit, perdet: vt cùm imbres increbuerunt, aut loca inundationibus increuerunt: at vbi quidem ita increuerint, vt posteà effluãt, remaneat tamen ibi multum humoris, arbores quidem eam tolerant, vt docet 2. de Caus. plantar. cap. 7. attamẽ infirmæ reddũtur, & ob id etiam fructus deteriores efficiunt. Quòd si aquæ illæ corruptę penè fuerint ex putredine, fructus malum saporem contrahunt, & malã qualitatem. Est tñ vnum, qđ difficultatẽ facit circa postremam hãc partẽ, quod Strabo lib. 11. loco citato, postquam de hoc flumine, & eiusdem nominis ciuitate locutus est, dicit: Bona est regio, fructosq; eius boni, melle dempto, q; plerunq; amaroris aliquid habet. Hic verò fructus malos, immaturos, & molles dicit Hippoc. generari. An dicendum est eo loco agere de regione Colchorũ, in qua, inquit, fluit Phasis, &c. pòst dicit, in eius ostiis esse Phasim ciuitatem, & ostia esse decliuia, & palustria. Sequitur: Regio est bona; id est, reliqua regio, de qua sermonem habebat; & etiam quæ ripis fluminis adiacet, nõ tamen versos ostia, & bonis fructibus abundat. Neque nunc loquitur de Phasi ciuitate, & palustribus illis locis, qui sunt circa ostia Phasidis fluuij, in quibus non est bona regio, neq; boni fructus, sed agit de reliqua regione Colchidis.

XX.

Ἠήρ τε πολλὸς κατέχει τὴν χώρην ἀπὸ τῶν ὑδάτων.

Et caligo multa ab aqs producta regionẽ occupat.

Recentiores, quòd, quæ esset apud antiquos aëris significatio, non cognouissent, quod Hippocrates πουλὺς dixit, densus verterunt: quasi ostenderet ea conditione qualitatem aëris: cùm Hippoc. dictio illa quantitatē, & multitudinē ostenderet. Nomine verò aëris qualitatē ipsam nobis ostendit. Coruarius cùm hāc particulam cum sequenti coniungeret, addidit, cùm: & legit; atq; cùm aër multus ab aquis regionem occupet, ob hāc causam, &c. cùm alioqui in omnibus codicibus sit diuisa, & separata sentētia, B neq; sequēs sententia hanc vnā causam habet, aëris crassitiem, sed ad omnes præscriptas causas refertur, & ideò dictione vlus est plura significante, διὰ ταύτας δὴ τὰς προφάσιας: neq; vlla adest etiam particula dictionē, cùm, referens. Quòd igitur aër multus hoc loco dicit Hippoc. intelligendum est de caliginoso aëre. Sic ēm nomen hoc aëris apud Græcos sumi constat ex iis, quæ à nobis dicta sunt lib. 3. com. 31. cùm verò caliginosus aër ex terrestribus multis partibus ele- C uatis fiat, cū hic paludes adsint, facilè etiā crassum hunc aërem generari posse verisimile est. Neq; profectò mirum, quando non modò pars hæc, quę ob palustre solum facillimè aërem caliginosum potest sortiri, sed etiā totus Pontus Euxinus nubilosus est, vt Pomp. Mela scriptū reliquit: cui astipulatur quoque illud Flacci:

Illic vmbrosæ semper stant æquore nubes,
Ac incerta dies.——

Id quod recentiorum etiam docet experiētia: D Pontū ēm ita frequēti, densaq; caligine circunfundi solere scribunt, vt non modò littora vectores, sed ne gubernator quidē in puppi stans, proram videre possit. Quam sanè ob causam, & ab Appiano, & hodie à nautis, vulgò mare Maurum, hoc est, nigrum appellatur. Hinc Appoll. ἠερόεν σῶμα πόντου, hoc est, caliginosum vocat.

XXI.

E Διὰ ταύτας δὴ τὰς προφάσιας, τὰ εἴδεα ἀπηλλαγμένα τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων ἔχουσιν οἱ Φασιηνοί. τά τε γὰρ μεγέθη μεγάλοι. τὰ πάχεα δ' ὑπερπαχέες. ἄρθρον τε κατάδηλον οὐδὲν, οὐδὲ φλέψ· τήν τε χροιὴν ὠχρὴν ἔχουσιν, ὥσπερ ὑπὸ ἰκτέρου ἐχόμενοι. φθέγγονταί τε βαρύτατον ἀνθρώπων, τῷ ἠέρι χρεώμενοι οὐ λαμπρῷ, ἀλλὰ χνοώδει τε καὶ διερῷ. πρὸς ταλαιπωρέειν τε τὸ σῶμα ἀργότεροι πεφύκασιν.

F *Propter has sanè causas Phasiani formā corporum habent ab aliis hominibus longè diuersam. Sunt enim magnitudine ingenti, & corpulentia valdè excellentes. Neq; etiam articulus vllus euidens est in eis, aut vena, coloremq; luteum habēt, non secus, ac qui regio morbo laborant. Loquunturq; omniū hominū grauissimè, quòd aere vtantur non claro, sed caliginoso, & supra modum humecto. Sūt insuper ad laborē natura ipsa segniores.*

Ex iis, quæ tum ad victus rationē, vitæq; institutum attinent, tū quæ ad regionis situm, & A aërem, de quibus proximè disseruit, tanquā ex causis colligit, Phasianos corporis forma à cæteris Asianis q̃ maximè esse distinctos. Magnos enim, & corpulentos maximè esse dicit, ita vt neq; venæ appareant, neq; articuli. Aëris quidem humiditas totius corporis tumiditatem adaugere potest: huius tñ potissima causa vita est otiosa. docebat enim Gal. 3. lib. com. in lib. Hippoc. de Artic. Com. 81. ꝑ exercitationē non modò venas, & fibras pleniores reddi, sed etiā B robustiores, carnem autē imminui, attamen solidiorem firmioremq; reddi. Sed quoniam rem hanc dilucidè admodum Gal. ob oculos nobis proponit, præstabit fortasse ex eo loco verba referre, quæ ad hunc locū commētarij loco esse possunt. Ergo vbi qs (inquit) exercitatione, & frictione robustior euadat, fibræ meliùs aluntur, caro gracilior fit, sed firmior. Ignauis contrarium ferè accidit; graciles enim in eis fibræ sunt, at caro admodū quidem abundat, sed ob C humorē mollis est: huiusmodi ēm carne caseus, qui adhuc concrescit, repræsentatur: sed carne eorum, qui exercētur, ille, qui iam spissatus est: quocirca iis musculi duri, neruosi, & propriis finibus circunscripti conspiciūtur. Inexercitatis autem molles, & carnosi apparēt, ac vel nullo modo, vel vix circunscripti. Vnde dicebat secundo in 6. lib. de Morb. vulg. exercitationis proprium esse calorē naturalem duobus modis meliorē facere, tū q̃ illa mediante membrorū D substantia magis incalescit, viuidiorq; redditur; tum q̃ copiosiorē aërem attrahētibus, meliùs calor ventiletur, expurgetur, & refrigeretur. Et lib. 5. de Tuend. valet. cap. 3. dicebat celerem exercitationē corpus attenuare, mediocrem medium reddere; tardam verò, qualis est, quæ vehiculis, & nauibus istis fit, crassum corpus efficere. Eiusdem etiā defectu corpora redduntur decolorata, & pallida, ad motumq; omnino segniora, & torpida. Proinde cap. 4. E lib. de Consuetudinibus, singula membra, quę exercentur, fieri dicit solidiora, & robustiora: quod & confirmat secunda Aphoris. 49. Quinimò non modò particulę robustiores euadunt, sed & mens, & animi vires, vt memoria, ingenium, vis imaginandi, ratio, cogitatio, & iudicium: sensus etiam ob exercitium & acutiores, & meliores euadunt. Potest tamen etiam, cur neque articuli, neq; venæ appareant, alia afferri ratio: nam quòd venæ non appareant, sangui- F nis paucitas ex iecoris frigiditate orta in causa esse potest; vt in iis, qui pituita alba laborant, etiam accidit. Articulorum autē inconspicuitatis causa est multa carnositas, addita enim capitibus ossa minora sunt, quemadmodum videmus in mulieribus.

Coloremq; pallidum habēt.] Græcè est τήν τε χροιὴν ὠχρὴν ἔχουσιν, in quibus præter rationem esse credo lectionem mutare, vt putauit Baccius, & loco ὠχρὴν legere ὑπώχρην, quòd, inquit, pallidus color magis ad album vergat. Suppallidus verò, qui

rò, qui cum pallore secum habet flauitiem: qđ A in ictericis magis conspicitur: quasi verò dictio ὠχρὸν non modò pallidum non significet, sed etiam croceum aliquantò dilutum, quē nos giallum appellamus. Manifestum nobis fecit Galenus 2. de Rat. vict. in mor. acut. Com. 21. vbi longa oratione demonstrat confundi χλωρὸν & ὠχρὸν. Et quamuis interpres pessim, vbi in Græco est ὠχρὸν, pallidum vertat: nihilominus potiùs luteum vertere eo loco debebat: non enim negamus pallidum significari etiam illa dictione. B At in illo loco interpretari posse Gal. de pallido colore: id est, quod imus inficies. Siquidem quòd primò idem ὠχρὸν & χλωρὸν significare scribat, χλωρὸν autem certum est viridem colorē significare, certum erit per ὠχρὸν pallidum nō significari, cùm nullus sit, qui viridem cum pallido confundat, cùm toto genere ferè inter se differant. At verò quòd luteus color, & viridis dilutus confundantur, nihil est, quòd miremur, cùm parum admodum qualitate, & intensione C coloris distinguātur. Præterea colorem, quem ὠχρὸν appellat, explicans exemplis, primùm ignis colore proposito, id docet. Quis verò vnquam colorem ignis pallidum dixerit? cùm potiùs luteus sit, aut croceus, aliquantò tamen dilutior. Ostendit manifestiùs exemplo coloris eius terræ, quam fortasse à colore cum prima acora appellāt. At certum est vel ex ipso Dioscoride lib. 5. terrę id genus esse luteo colore per totum, & illam eo colore esse saturatam impensè, D ipsamque ob id μήλινον vocat. Manifestum est autem hunc nō esse colorem pallidum, sed luteum. Constat igitur ὠχρὸν quandoquequidem pallidum significare. At verò sæpenumerò etiā pro luteo aliquantum diluto sumi: quomodo si Hippoc. intellexerimus, optimè propositum esse exemplum ictericorum cognoscemus, qui non pallidi, sed lutei, aut croceo colore præditi sunt, sed dilutiori. Verùm, vt ad propositum redeā, maximè explicationi huius loci conue- E niunt, quæ scripta sunt 14. Problem. 12. probl. cùm quærit, cur qui in nauibus degunt, quamuis in aqua, coloratiores tamen sunt? Respondetur: An loca commodè aspirata coloris præbere hilaritatē possunt. Pallidos aūt, aut luteos, humor efficit, cùm putrescit: quod euenire immobilitatis ratione solet. Quamobrē subpallidi, vel sublutei sunt, qui loca palustria colunt.

Loquunturq́; omnium hominū grauissimè.] Quæ ad F vocis generationē, eiusq́; variandam naturā faciunt, adeò diffusè à nobis lib. 2. com. 22. explicata sunt, vt superfluū sit in præsentia eam materiam iterū repetere. Solùm igitur ex iis, quæ eo loco proposita sunt, ea colligemus, quæ ad præsens nostrū negotium facere videbuntur. Cùm igitur vocum multę sint differentiæ, cùm alij magna, alij parua, alij graui, alij acuta, alij clara, alij rauca voce loquantur; cùm hoc loco Phasidis ciuitatis incolas grauissimè loqui scribit Hippoc, intelligendum est magnā quidem

aliquantulum habere vocē, sed grauem, & raucam q̃ maximè. Magna fit, cùm magna existente arteria, multus cō impetu aër expellitur. Cū verò hic supponamus ex structura corporis amplam adesse arteriam, atq; ob magnitudinē corporum multū aëris etiam expelli, magnā habere vocē diximus ex parte, non tñ omnino magnam, cùm nō multus sit internus calor, & spiritus, q aërem cū impetu propellat. Propterea potiùs grauis est, quæ fit, cùm existente arteria ampla, sine impetu aër emittitur. Est tñ potiùs rauca, quæ fit, cùm membrana, quæ asperā arteriam in parte, quæ gutturi vicina est, contegit, siue ob structurā, siue ob humorē irrigantē, & imbibitū, est exasperata. Aër em̄ in partes inæquales, & eminentes impingēs, varium & inæqualem sonum facit, prout partes illæ tum magnitudine inęquales, tñ duritie, & mollitie dissimiles sunt. Ex humida em̄, & molli materie sonus admodum obscurus excitatur, cùm percutienti nimiū cedat. Quin & humida excrementa per asperā arteriam delata, impedientia quominùs rectà feratur aër, raucam & grauē vocem efficiūt. Cùm igitur Phasieni aërem turbidum, & obscurum, tū & crassiorē inspirent, & instrumenta omnia voci inseruientia molliora, & humectiora reddita sint: cùm præterea corpore magno prædita sint, cui ꝓportione correspondere debēt collum, & aspera arteria, necesse est grauissima voce præditos esse. Quod insinuauit, cùm reddens rationem subdit, [*quòd aere vtantur non claro, sed caliginoso, & supra modum humecto.*] neq; em̄ hoc loco video, cur communem librorum impressorū lectionem relinquamus, & nescio quam manuscriptā sequamur, quæ habet νοτώδει καὶ θολερῷ: qđ est, austrino, & turbido, cùm & idem significēt, nec sit immutanda communis lectio sine necessitate. Aristoteles, siue quisquis auctor est illorum, lib. 11. sect. probl. 17. vnum maximè quærit, moxq́; eius quæsiti affert solutionem, quę maximè ad huius loci explicationem facit. Quærit enim, cur voces nostræ grauiores sint hyberno tempore. Respondet: An q, aër interior tunc & exterior crassior est. Crassior autē cùm sit, tardiùs mouetur, itaq; mox grauior vox non immeritò fit.

Sunt insuper ad laborem natura ipsa segniores.] Conuenit, vt qui corpore sunt supra modū effœminato, articulis imbecillibus, corpulenti, exangues, nimio humore excremētitio referti, tum etiam perū assueti exercitationi, etiam segniores sint ad labores. De primis causis hactenus satis dictum est. Quæ verò postremo loco proposita est ex consuetudine desumpta, ab Hipp. nobis tradita est secunda Aphoris. 59. & 60. vbi docet, consuetudinem efficere, vt etiam imbecilliores natura meliùs laborem ferant.

XXII.

Αἵ τε ὧραι αἱ πολὺ μεταλλάσσουσαι, ἔπι πρὸς τὸ πνῖγος, ἔπι πρὸς τὸ ψῦχος. πάντα πνεύματα πολλὰ

νόπα, πλὴν αὐτῆς μιῆς ἐπιχωρίης· αὕτη δὲ πνέει ἐνίοτε βίαιος, καὶ χαλεπὴ, καὶ θερμὴ, καὶ κέγχρονα ὀνομάζουσι τοῦτο τὸ πνεῦμα. ὁ δὲ βορέης οὐ σφόδρα ἀφικνεῖται. ὁκόταν δὲ πνέῃ, ἀσθενὴς καὶ βληχρός.

Atq; anni tempora nõ multũ mutantur, neq; ad æstum, neq; ad frigus. Ventiq; multi austrini, potissimũ vnus eius peculiaris: hic verò aliquãdo vehemẽs, molestus & calidus spirat, & Cenchronã hunc ventũ nominant. Boreas verò non admodum ad eos peruenit; quòd si quando spirat, debilis est, & lenis.

Docuit hactenus, quomodo forma, & moribus à cæteris ferè hominibus Phasiani distinguãtur: nunc ea prosequitur recẽsere historicè, quæ ad anni tempora, & ventos pertinent.

Atq; anni tempora non multũ mutantur, &c.] Huius causa ea fortasse est, q; non modò solum sit palustre, sed etiam sit vicinũ magnæ paludi Meotidi, & Ponto Euxino: quapropter non multum frigoribus potest infestari. Sed ne multum quidem caloris admittunt, tum ob situm, in quo est ea regio, cùm sit inter Asiæ partes quàm maximè Borealis. Solent autem venti Septentrionales quàm maximè temporum varietatem parere, qui cùm ob oppositos montes ab hac parte arceantur, similitudinem quãdam temporum in ea regione relinquunt.

Ventiq; multi austrini, potissimũ vnus indigena, &c.] Græcè, *τά τε πνεύματα πολλὰ νότια, πλὴν αὐτῆς μιῆς ἐπιχωρίης*, &c. ubi interpretes omnes ad vnum dictionẽ *πλὴν* interpretati sunt, præter: hoc modo Cornarius: Venti autẽ eis sunt plurimi, austrini omnes, præter vnum eius regionis propriũ, & indigenã, &c. Sic & Cardanus, & Zuingerus, præterquàm quòd non habeot dictionẽ, omnes. Antiquus etiam interpres Caluus hoc modo legit: Spiritus, ventiue plurimum illi austrini flant, præter vnum regionis illius peculiarem, & incolam. Baccios autem sic: Venti quoque Australes multi, præter vnum indigenam. Ego uerò nullam ex ijs interpretationibus possum probare: Siquidem quæ est Cornarij; quamuis meliorẽ sensum habere uideatur (sic enim diceret ventos esse plurimos in ea regione, qui tamen omnes sint Austrini, mox vnum solum excipiat Cenchrona, qui australis non sit) nullo modo tamen concedi potest, quia dictionem, omnes, quæ meliorem sensum efficiebat, de suo addit, cùm nulla talis sit in Græco codice. Deinde reprehendendus esset Hipp. qui cùm plurimos esse ibi ventos Australes docuerit, vnum exceperit Cenchrona, neq; docuerit, à quãnam parte perflaret: eum tamen calidum statuit, quæ qualitas peculiaris esse solet Austrinorum, ita ut & Hipp. superiori secũdo libro, & Arist. in Meteorologicis ventos in duas quasi vniuersales differentias diuidens, alios austrinos dixerit, alios Boreales, & hanc quasi explicans, alios calidos dixit, alios frigi-

A dos. Hi itaq; cùm calidi sint, potiùs sub Austrinis continerẽtur. Præterea non satis mihi probari potest hic loquendi modus; ventiq; multi sunt australes, præter vnum indigenam: dictio enim, præter, solet vniuersali affirmatiuæ, uel negatiuæ subijci, vt verè excipere possit: hic verò nulla adest vniuersalis propositio: nam quãuis multos dicat, non omnes tñ affirmat. Quapropter quãuis dictio *πλὴν* vt plurimũ præter, & præterquã significet, & aliquãdo, sed, vel cæ-
B terùm, aduersatiuè; quãdoq; tamen etiã amplificat orationem, & interpretari debet, maximè, seu potissimũ. Locus vnus est Scripturæ sacræ adeò manifestus, vt nullam patiatur difficultatem: lib. 1. Reg. cap. 21. *εἰ πεφυλαγμένα τὰ παιδάριά εἰσι, πλὴν ἀπὸ γυναικός*, vbi nullo modo dictio *πλὴν* potest præterquã, aut præter, aut sed, aut imò verti aut significare, sed necessariò interpretanda est potissimùm, aut maximè. Sic enim habent in Latinum vertentes: Si mundi sint pueri, po-
C tissimũ à mulierib. Vbi si *πλὴν* præterquã significaret, proculdubiò immundos faceret, & eius potissimũ vitij, quod euitãdum docere in animo erat. Hanc etiam significationem uidetur insinuasse Aristophanis cõmentator in Ploto, ubi *πλὴν* pro *χωρὶς* sumi docet. Certum est aũt *χωρὶς* et si seorsum significet aliquãdo, sæpius pro particularim, & speciatim sumi. Quomodo si *πλὴν* hoc loco interpretemur (in qua re nõ multũ laboro) sensus erit: Ventiq; multi Austrini,
D particularim autẽ vnus indigena, &c. id est, ex austrinis (quod nomẽ est generale) species quędam Austri maximè perflat: quæ peculiaris est illius loci. Dixerim igitur ventum hunc Cenchrona esse Austrinum, & molestum potissimùm, quòd à lateribus, à montibus quasi compressus, directè spirat.

Boreas autem non admodum ad eos peruenit, &c.] Ratio verò est, cur Boreales venti eò nõ perueniãt, quia regio ea à Borea cõtegitur à Corace mon-
E te, & à Caucaso, q est Coraci continuus, & è regione illius, quãuis orientalior. Ab Oriente aũt omnino Molchicis montibus, & Caucasiis: Ab Occidente est Pontus Euxinus. Quòd si qs contrà arguat, eadẽ ratione debere esse coopertos à Meridionalibus ventis, q; ab ea parte contegatur à parte Molchicorũ montiũ, & à Mosthicis: ei statim respondebo, videri quidem ita esse, si Straboôia tabulæ conspiciantur; tum etiam si tertia Asiæ tabula Ptolomæi cõsideretur. At ve-
F rò si recentiorum tabulas considerauerimus, & eorum scripta, q veriùs eorum locorum historiam nobis tradiderũt, proculdubiò in eam veniemus sentẽtiã, Molchicos, & Mosthicos mõtes nõ eousque peruenire, quò censebant Geographi ij celeberrimi, qui ita versus Meridiem, mox sinistrorsum versus Occidentem flecti volebant eos montes, vt veluti fascia quadã maiorem partẽ Ponti Euxini cõprehendere crediderint. Moxque infrà Antitauro monte magis ea loca à Meridionalibus protegi credebãt. Certũ enim

enim est montes illos rectà quidem, quasi à Septentrionali parte versus Meridionalem porrigi, at nō longiùs à Phaside multum terminari, (A) neq; etiam multum ad sinistram flecti. Quò fit, vt non modò non defendat ea loca à Meridionalibus ventis, vt potiùs quasi p magnū canalem eos ducat. Antitaurus autem, quamuis versus Meridiem longa serie extendatur, tñ neque continuata serie id facit, sed sæpiùs intercipitur: quib⁹ spatiis transmissus Auster molestior fit, vehemētior, & concitatior: qua ratione for- (B) sasse Cenchrona dicitur.

XXIII.

Περὶ μὲν τῆς φύσιος, καὶ τῆς διαφορῆς, καὶ τῆς μορφῆς τῶν ἐν τῇ Ἀσίῃ οὕτως ἔχει. περὶ δὲ τῆς ἀθυμίης τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῆς ἀνανδρείης, ὅτι ἀπολεμώτεροί εἰσιν τῶν Εὐρωπαίων οἱ Ἀσιηνοὶ, καὶ ἡμερώτεροι τὰ ἤθεα, αἱ ὧραι αἴτιαι μάλιστα, οὐ μεγάλας τὰς μεταβολὰς ποιεύμεναι, οὔτε ἐπὶ τὸ θερμὸν, οὔτε ἐπὶ τὸ (C) ψυχρὸν, ἀλλὰ παραπλήσιαι.

De natura quidem, & differentia, & forma eorum, qui in Asia positi sunt, sic res se habet. De timiditate autem hominum, & mollitie, q multò sint rerum bellicarum imperitiores Europæis Asiani, moribusq; mansuetiores, tempora anni maximè sunt in causa, magnas mutationes non parientia, neq; caloris, neq; frigoris, sed propè similia.

Antequam aliquid de intentione huius par- (D) ticulæ in medium proferamus, operæpretium esse duxi, aliqua scholij loco proponere, tum ad Græcam lectionem pertinentia, tum & ad nostram interpretationem. In prima igitur parte huius particulæ in omnibus codicibus impressis, & manuscriptis, sunt hæc verba: περὶ μὲν τῆς φύσιος, καὶ τῆς διαφορῆς, καὶ τῆς μορφῆς τῶν ἐν τῇ Ἀσίῃ, καὶ τῇ Εὐρώπῃ οὕτως ἔχει. Nos verò coniecturis multis ducti, credimus subtrahendam esse vnam dictionem, nempe καὶ τῇ Εὐρώπῃ, & in Enropa: neque enim vi- (E) deo, vbinam de Europęis egerit, nisi Phasianos inter Europæos constituamus, qui neq; forma, neq; moribus Europæis assimilautur, potissimùm cùm inter Asianos ab omnibus sint positi, vt videre est apud Xenophontē in 4. Exped. Cyri, tum & apud Strab. & Ptolom. loco citato; quinimò in fine tractationis Asianorum, antequā de Europæis tractationē instituat, habet hæc verba: Atq; hæc de Asia; nulla omnino Europę facta mentione. Quòd si qs dixerit, verba (F) hęc referri in sequentia, in quibus comparat Asianos Europæis: is si verba tñ Græca, tum Latina consideret, cognoscet id omnino esse impossibile: dicit em̄ de natura, forma, & differentia eorum, qui Asiam, & Europam incolunt, sic habet, id est, vt diximus: nam iam de natura, forma, & diuersitate Asianorum egerat. Accedit, q, hic non de diuersitate Asianorum ab Europæis agit, sed illa supposita, tanquā cognita, illius rationem inuestigat: vt & contextus Hippoc. docet, & nos posteà ostendemus. Hæc circa Græcam lectionem. Nunc aliquid de ratione interpretationis nostræ. Cornarius, quāuis sensum reddiderit, liberiùs tñ, & infideliter vertit, cùm interpretatur: q, autem timidiores, effœminatioresq;, ac imbelles præ Europæis Asiani existant, moribusque mansuetiores, tempora ipsa anni in causa sunt. Verùm, quamuis fidelis non sit, admitti saltem potest, tanq̄ paraphrasis. At quod mihi admirationē facit, est recentior, quī ita sententiam Hippoc. ad verbum in Latinum ferre profitetur, vt sæpenumerò sententiam Hippocratis non intelligibilem reddat; hoc tamen loco in fine particulæ, vbi Hippoc. habet ἀλλὰ παραπλήσιαι, ipse vertit; veri similes sunt: cùm autem crederem impressoris esse mendum, & loco veri legisse ferè, lectis commentariis ab hac sententia deflexi; cùm esse veri similem hāc partem mundi dicat: qđ non nisi de verno tempore intelligi potest. Hæc tanquā scholia. Prima pars huius contextus, q, peroratio videatur, superiori particulæ potiùs coniungi debere visum est expositoribus. Ego verò credo potiùs positam esse, vt facilior illi transitus fieret ad sequentia: propterea huic particulæ adiunxi hoc modo: Cùm à nobis hactenus de Asianis ea sint considerata, quæ ad naturam, formam, & diuersitatem pertinent, reddenda nunc est causa, cur Asiani timidi sint magis, imbelles, & effœminati, q̄ Europęi, tum & moribus mansuetiores. Non enim Hippocratis hoc loco intentio est comparare Asianos Europæis, sed hoc tanquā omnibus cognito, illius rei reddere rationem; quæ non ad loca frigida, aut calida simpliciter refertur, vt censuit Alemanus, sed in magnas mutationes temporum ad calorem vehementem, aut frigus. Si em̄ verum est saltē ex parte, quod nos docuit Gal. lib. Quod animi mores corp. temp. seq. cap. 7. vbi varia adeò erunt tempora, nunc calida, nunc frigida, aliquādo humida, & aliquando sicca, variæ etiā excitantur animi passiones, & ad iram, & ad bellum, & vindictam sumendam, & ad mansuetudinē aliquando. Cùm præterea frigore durent corpora, neq; tñ perpetuò id adsit, cum prudentia etiā ij motus erunt, ex quibus & fortitudo, & vis bellica facilè generari potest. Quòd si Aristot. 1. Probl. probl. 3. censuit mutationes temporū insuetas morbos parere ob motus humorum varios, ergo vbi in aliqua regione consuetæ fuerint magnæ huiusmodi mutationes, morbos quidē nō generabunt, sed motus humorum q̈ maximos: Ex variis autē humorū motionibns variari animi affectus manifestius est, q̄ quòd à me probari possit. Verùm illud obseruādum est, nō quascunque hnmorum mutationes posse mores naturales variarē, pnta quę casu eueniunt, sed quę ex propè naturali, & continuata temporū mutatione diutiùs effectus producere possunt: nā humores mutati perpetuo cursu multorū annorum mutare possunt temperaturā, tū posteà

per successiuam generationem, qui nascuntur, eandem nanciscuntur. Sed hæc manifestiùs inferiùs ipse demonstrat, & proximè, cùm dicit,

XXIV.

Οὐ γὰρ γίνονται ἐκπλήξιες τῆς γνώμης, οὔτε μετάστασις ἰσχυρὴ τοῦ σώματος, ἀφ' ὅτων εἰκὸς τὴν ὀργὴν ἀγριοῦσθαί τι, καὶ τοῦ γνώμονος καὶ θερμοῦ μετέχειν μᾶλλον, ἢ ἐν τῷ αὐτῷ ἀεὶ ὄντα.

Neque enim fiunt mentis stupores, neq; vehementes corporis mutationes, à quibus iram exasperari, & intelligentiam, tum & calorem excitari magis par est, quàm in ijs, qui in eodem statu semper sunt.

Videtur hac particula Hippoc. nihil aliud sibi velle, quàm docere modum, quo per maximas has varias temporũ anni mutationes fiãt robustiores homines, & magis bellicosi: econtrà verò ex sibi semper simili temporum constitutione magis effœminati homines, imbellesq; reddi, & magis moribus mansuetos: & inquit nõ fieri mentis stupores, quemadmodum nos traduximus (neq; enim hac in parte multũ placet traductio Cornarij tanquã nimis paraphrastica) vbi tempora nõ magnas frigoris, aut caloris mutationes habẽt. Grçcè est, ἐκπλήξιες: nomen autem hoc aliquando symptoma quoddã morbosum significat, de quo Gal. in Com. 14. lib. 7. Aphor. cùm dicit ἔκπληξιν esse, cũ quis ex morbo nec loquitur, nec quicquã agit, sed apertis oculis quietus manet, veluti prę timore attonitus. Quo loco obstupescẽtia ab interprete vertitur. Aliquãdo autem mentis passionẽ quandam significat, de qua sic scribit auctor definitionum Medicinalium, eam esse mẽtis alienationẽ quandam, quæ ex repentina quapiam mẽtia perturbatione extrinsecus prouenit. Hoc loco, cùm de affectibus præter naturã, & morbosis nõ loquatur, sed de animi, & corporis naturalibus passionibus, meo iudicio, satius est de secunda hac intelligere, quam stuporem mentis sum interpretatus, quòd nulla alia suppeteret Latina dictio, qua propriè vim Græcę huius dictionis exprimerẽ.

Neq; vehementes corporis mutationes.] Cùm animi perturbationes ex Hippoc. sentẽtia magna ex parte corporis mutationes varias insequantur; hoc loco vnũ ab altero non separauit: quinimò tanquam causam immediatè subiungit.

A quibus iram concitari] Græcè est, ἀφ' ὅτων εἰκὸς τὴν ὀργὴν ἀγριοῦσθαί τι: nescio igitur quid hoc loco doctissimo Zuingero in mentem venerit, cùm locum hunc in Latinum vertẽs, interpretatus est; quibus tñ de causis & mores efferari, &c. Causa autẽ, quare in iis locis, in quibus sunt magnę temporũ mutationes, magis ira ferociat in hominibus ibi degẽtibus, ea esse potest, quòd cùm ira sit accensio sanguinis circa cor ob appetitũ vindictæ, magis sanguis in iis locis, vbi sunt magnę temporũ mutationes, accendi potest: cũ ex iis sæpiùs sanguis reciprocatione quadã extra

A in tus propellatur, & sæpe etiam incalescat.

Et rationem, tũ & calorem magis excitari par est.] Dictio hæc γνώμονος sumitur pro γνώμης; absurdũ est enim credere, quemadmodum censet Alemanus, rationẽ nomine γνώμονος insignire, quòd, quemadmodum in horologiis solaribus gnomon, stylus ille in medio positus quasi Solis vmbilicus, horas indicat: ita, inquit, ratio, quid agendũ sit, demõstrat, & ad inquirendũ, & excogitandum cohortatur. Quasi verò, nõ potiùs econtrà, gno
B mon non sit nomen, quemadmodũ & γνώμη ab ἔγνωσμαι præterito passiuo: γιγνώσκω autẽ & γνῶναι idem significat, quod Latinis agnosco, & cognosco: quemadmodum quod γνῶ dicũt, nobis est nosco. Quapropter quemadmodum γνώμη cùm multa significet, magis tñ propriè cognitionẽ significat: ita quamuis γνώμων significet vt plurimũ stylũ horas indicantẽ in horologio solari, quòd eo cognoscamus horas, tñ hoc loco, insolito quasi significato γνώμονος nomine vsus est pro ra-
C tione, cognitionéve. Dicit igit, in iis locis, vbi tempora magnas faciunt mutationes, & iram magis excitari, & cognitionẽ, & calorem. Neq; verò mirandum est, quòd iram, & intelligẽtiam coniungat, cùm vitium ira esse videatur, & detestabile. Cognitio autem rerum, siue etiam ad cognitionem promptitudo virtus est intellectualis, & maximè commendanda. Nam lib. 2. Comment. 23. à nobis demonstratum est, iracundiam non omnem esse vituperandam, sed
D aliquam laudandam, quæ etiam virtutis soboles esse solet.

Et calorem.] Græcè habet τοῦ θερμοῦ. Per calorẽ non modò innatum, & cuique parti implantatum à natura significat, sed etiam transfusum à corde, qui spiritus est, à quo etiam hominum cogitationes, & ingenia magis acuuntur. Multa enim ante oculos subiicit ingenium calore hoc excitatum. Quòd si refrigescant spiritus, supprimuntur eadem. Vbi igitur contingunt
E magnę temporum mutationes, ob calorem internum auctum, ira excitabitur magis, & mentis cogitationes, auctis & dimotis hinc inde spiritibus, magis acuuntur: quò fit, vt qui regiones incolunt, vbi eæ tam magnæ mutationes contingunt, & audaciores sint, bellicosi, magis viriles, & mente, atque ingenio magis præstent. Qui verò in eodem statu semper consistunt, vt Asiani, effœminati magis sunt, & timidiores, atque in omnibus tandem torpe-
F scunt: qua etiam ratione moribus sunt mansuetiores, & molliores. Hoc loco vbi in vulgatis Græcis codicibus est, καὶ τοῦ γνώμονος καὶ θερμοῦ, manuscripti vario modo legunt. Gadaldini enim liber habet, καὶ τοῦ ἀγνώμονος καὶ θυμοειδέος μετέχειν μᾶλλον: quod ipse vertit: & de inhumanitate, & iracũdia participare magis, &c. Zuingeri liber habet idem, quod vulgata lectio, sed loco θερμοῦ habet θυμοῦ, id est, iracũdiæ: sic quoque Baccius. Ego verò potiùs censeo sequendam esse communem lectionem, quæ non nisi

magna

magna vrgente necessitate debet immotari. Maximè cùm & vera sit, si eo modo intelligatur, quemadmodum à nobis fuit exposita. Gadaldini verò lectio ea ratione non probatur, quòd videamos Europęos rerum cognitione Asianis & præstare in præsentia, & præstitisse semper, maximè cùm hoc loco de virtute bellica loquatur. Præterea libro secundo 23. iunxit intelligentiam, & cognitionem cum iracundia, quomodo igitur eandem nunc cum inhumanitate coniungit? Sequens præterea particula ostendit, vt docebo, non de inhumanitate, sed de intelligentia loqui. Sed quòd omnem tollit hac in re difficultatem, est, quòd Plato 4. de Repub. & Aristotel. 7. Polit. ex hoc fortasse Hippoc. loco desumentes, eandem hanc sententiam proposuerunt, & ampliantes magis explicârunt. Aristoteles enim cùm de numero ciuium tractationem instituisset, atq; de moribus eorundem; & ingenio, subdit; quę enim gentes in locis frigidis, quæque in Europa habitant, animi quidé, & ardoris (Græcè est θυμοῦ) plenæ sunt, at cogitationis, & artis aliquantò minores: quocirca libertatem quidem magis retinere valent; Respubl. verò suas minùs bene administrare, nec finitimis imperare possunt. Quæ autem Asiam incolunt, mente sunt illę quidem in cogitando, & artibus inueniendis solertes, sed nullius animi (ἄθυμα δὲ Græcè habet.) Porrò autem Græcorũ natio, quemadmodum, quod ad loca attinet, medio interiecta est, ita & ambarũ illarum est particeps: nam & ferox, & animosa, & solers, atq; ingeniosa est. Quapropter & semper in libertate viuit, & optimè Rempubl. suam administrat. Sic Plato 4. de Republ. Scythas iracundiæ, animiq́; plenas gẽtes appellat. Verùm cùm hoc loco Hippoc. sub Europæis etiam collocet Græcos, & Italos, censendum est iis omnibus dotibus Europam longè excellere. Quæ verò hoc loco de Europæis dicit, de iis intelligenda sunt, qui loca multùm frigida incolunt, quales sunt Germani, qui animo, & iracundia, viribusq́; animi, & corporis, quę ad bellica negotia necessaria sunt, q̃ maximè pollent. Asiani verò maximè iis destituti sunt, & iis potiùs excellunt, quæ in pace magis in vsum veniunt. Tantùm igitur abest, vt quæ hoc loco ab Hippoc. dicuntur, repugnent iis, quæ tradita sunt ab Aristotele 7. Polit. vt potiùs ita similia sint, vt facilè credam, & Platonem, & Aristotelem ab hoc loco sua mutuatos esse. Præter rationem igitur fecit Alemanus, qui conatus est hunc locũ, tanq̃ illi Aristotelis repugnanté conciliare: quod inde meo iudicio euenit, q. neq; Hippoc. hoc loco rectè intellexerit, neq; Aristotelis Græca verba obseruauerit. Latini eñ interpretes sæpenumerò ob elegantioré dictionem, spreta veritate, neq; propriis nominibus verbis Aristotelis correspondẽtibus, inuentis, alia substituunt, quæ veritatem sententiæ ambiguam reddunt.

A

XXV.

Αἱ γὰρ μεταβολαί εἰσι τῶν πάντων, αἵ τε ἐγείρουσι τὴν γνώμην τοῦ ἀνθρώπου, καὶ οὐκ ἐῶσι ἀτρεμίζειν.

Mutationes enim omnium sunt, quæ mentem hominum excitant, neq; sinunt quiescere.

Recentiores hoc loco sic legunt: *Αἱ γὰρ μεταβολαί εἰσι τῶν πάντων, αἱ ἀπεγείρουσαι τὴν γνώμην τῶν ἀνθρώπων οὐκ ἐῶσιν ἀτρεμίζειν.* quod est: *Mutationes enim omnium sunt, quæ omnium mentes excitantes, quiescere nõ sinunt.* B quæ etiam admitti posset, si cõmunior idem nõ significaret. Quid auté iis verbis sibi velit Hippocrates, non satis constat. Alemanus traducit ad admirationem, cuius causa mentes ad inueniendas artes, & scientias mouentur, quærẽtes rerũ causas, vt docuit Plato in Theæteto, & Aristoteles 1. de Sapientia. Verùm nõ video, quæ admiratio esse possit caloris, aut frigoris, aut temporũ mutations. Cardanus censet referendum esse ad prouidentiam, velut, inquit, cũ hye C mem expectamus, cogimur parare ligna, fœnũ, triticum, tegulas obducere domibus: venit, inquit, tempus serendi, & inoculandi, q̃ multa oportet præparare. Quasi verò & hæc, vbi non sunt adeò variæ mutationes temporũ, non sint inquirenda, atq; solerti etiam diligentia præparanda. Censeo igitur iis verbis docere modũ, & causam, qua eæ mutationes prædictos effectus faciant. Quod vt meliùs cognosci possit, consideranda sunt, quæ à Gal. lib. Quod animi mo- D res corporis temperat. sequuntur, sunt proposita. Vbi docet, animam, siue mortalis sit, siue immortalis, sanitati corporis inseruire. Cùm ergo corpus mutatur, mutari etiá animũ necesse est. Magnæ igitur & variæ aëris, & temporũ mutationes calorem nostrum, & spiritus mouentes illum adaugẽt. Quapropter homines huiusmodi regiones, in quibus mutationes magnæ temporum contingunt, incolentes, aliquantò calidiores redduntur, & iracundiores, cogitatione E etiam prompti, ob spirituũ mobilitaté. Vbi autem tempora magnas mutationes non patiuntur, cùm calor, & sanguis circa præcordia non adeò moueantur, sed quiescant, mansueti redduntur, & moribus admodum mites: & nisi ad sapientiam rerum variarum præcognitio esset necessaria, & cogitationis exercitatio, proculdubiò sapientes admodum redderentur, si anima quiescendo, & sedendo fit prudens, vt censuit Aristoteles 7. de Physic. audit. Verùm cùm F illud desit, in artibus potiùs inueniendis valẽt: qua etiam ratione neque fortes sunt, neque bene Respublicas scirent administrare: & hoc est, quod sibi volebat Aristoteles lib. 7. de Republica, loco proximè à nobis proposito. Obseruandum autem est in hac particula vti dictione γνώμην loco alterius, qua vsus est in superiori particula, cùm γνώμονος dictione vsus est, quasi explicans vsitatiori nomine, & significantiore eam dictionem, quam inusitata significatione priùs posuerat.

XXVI.

Διὰ ταύτας ἐμοὶ δοκέει τὰς προφάσιας ἄναλκες εἶναι τὸ γένος τὸ Ἀσιηνόν. Καὶ προσέτι διὰ τοὺς νόμους. τῆς γὰρ Ἀσίης τὰ πολλὰ βασιλεύεται. ὅκου δὲ μὴ αὐτοὶ ἑωυτέων εἰσὶ καρτεροὶ ἄνθρωποι, μηδὲ αὐτόνομοι, ἀλλὰ δεσπόζονται, οὐ περὶ τούτου αὐτέοισιν ὁ λόγος ἐστὶν, ὅπως τὰ πολέμια ἀσκήσωσιν, ἀλλὰ ὅκως μὴ δόξωσι μάχιμοι εἶναι. οἱ γὰρ κίνδυνοι οὐχ ὅμοιοι εἰσίν. τοὺς μὲν γὰρ στρατεύεσθαι εἰκὸς, καὶ ταλαιπωρέειν, καὶ ἀποθνήσκειν ἐξ ἀνάγκης ὑπὲρ τῶν δεσποτέων, ἀπό τε παιδίων καὶ γυναικὸς ἐόντας, καὶ τῶν λοιπῶν φίλων· καὶ ὁκόσα μὲν ἂν χρηστὰ καὶ ἀνδρεῖα ἐργάσωνται, οἱ δεσπόται ἀπ' αὐτέων αὔξονταί τε καὶ ἐκφύονται. τοὺς δὲ κινδύνους, καὶ θανάτους αὐτοὶ καρποῦνται.

Propter quas sanè causas imbelle genus Asiaticum existit. Atque etiam ampliùs propter leges. Maxima enim Asiæ pars sub Regibus est. Vbi autem homines ipsi sibi ipsis nō dominantur, neque verò sui iuris sunt, sed dominis obedientes, vbi de hoc ipsis cura non est, quomodo bella appareant, sed, quomodo bellicosi non videantur. Pericula enim similia non sunt. Hos siquidem par est in militiā proficisci, & labores perferre, mortemq́ etiam oppetere pro dominis coguntur, filijs, vxoribus, & reliquis amicis relictis. Et quæcunque vtilia, & virilia operati fuerint, ipsi domini ex eis augentur, & crescunt. Pericula verò & mortes ipsi assequuntur.

Imbelle ac omoino effœminatum, ac timidum fecerar Asiaticum omne genus, illiusque causam in temporū anni minimum factas mutationes retulit: quæ magnæ factæ in Europa, virile magis, bellicosum, ac robustum hominū genus solet efficere. Nūc ex institutia, & gubernandi ratione etiam differētiam hanc inter Asianos & Europæos prouenire affirmat. Ea verò, quæ dicuntur per se, satis sunt manifesta, si tamen ioterim aliqna annotauerimus, quæ ad meliorem intelligentiam eorum, quæ hoc loco ab Hippocrate dicuntur, maximè conferét. Cùm enim imbelle Asiaticum omne genus hominum statuat ob leges, vidétur leges reiiciendæ, quarum ratione homines effœminantur, & viles reddūtur: Cùm alioqui neruum Reipublicæ leges esse constet, & sine quibus Reipublicę nulla forma, siue regia, siue multorum, nullo modo constare potest, vt passim lib. Politic. docet Aristoteles, potissimùm autem lib. 3. Cùm præterea Asiaticos, qui sub Regibus sint, molles esse dicat, & alia, quæ sequūtur, videtur omnino regiam gubernationem, tanquā malam, improbare, atque detestari: quem alioqui Aristoteles 3. Politic. cap. 15. & sequent. non modò non vituperat, sed etiam multis formis Reipublicæ anteponendam censet. Verùm has omnes difficultates facilè superabit quiliber, qui cap. 14. 3. Polit. Aristotel. diligenter perlegerit.

A Quàmplures enim species Regum, & potestatis Regiæ, eo locu proponit, ex quibus aliquæ ab ipso noo ita laudantur, alias autem omnino commendandas esse censet. Primam enim ponit speciem Regum, quæ potiùs impropriè Regia dicebatur, neque monarchia dici poterat: qualis fuit apud Lacedæmonios, apud quos oon vnus, sed duo eligebantur sub nomine Regis: qui tameo dum in ciuitate essent, prærerquàm sacrificaodi nō aliam habebant potesta-
B tem. At verò in ducendis exercitibus, & necis, & cæterarum rerum, apud illos erat auctoritas: vnde dicebat; nō vt simpliciter Ducum, eorum erat auctoritas, sed vt Imperatorum, quòd omnium apud illos tunc esset potestas. De hac regia potestate videre est apud Xenophontem in Republica Lacedæmoniorum, & apud Plutarchum in Lycurgo. Est alterum regni geous, quod propriè sub monarchia comprehendit, quòd in eo populi ab vno regantur. Et hoc genus ad no-
C strum propositum facit. Exemplo autem, tanquàm figura quadā, ostendit, qualis fuerit, cùm dicit; qualia erant regna apud barbaras gentes quasdam. Cuinsmodi autem illa fuerint, explicat, cùm dicit; habere parem potestatem potestati tyrannorum, quæ, si leges spectērur, nulla est, si consuetudinem, licentiamque ipsorum, plena. At verò inter tyrannidem, & regna barbarorum, illud interest, quòd Reges Barbarorū legibus creati sunt. Et vt acceperunt regnandi
D ius à parentibus, ita ipsum liberis relinquunt, secùs, quàm in tyrannide. Docet pòst, quòd maximè facit ad nostrum propositum, vnde fiat, vt Barbari tolerent huiusmodi regna, quæ iniqua sunt, & hominibus Græcis odiosa: Et dicit hoc accidere, quia gentes illæ, & nationes magis factæ sunt ad seruitutem, faciliusq; naturæ quadam vi ferunt iniustum, durumque imperium, quàm Græci. Cumque commune hoc esse Barbaris dixisset, hoc verò Barbarorum nomen
E non Asiaticis modò, sed etiam Europæis conueniret; statim docet, proniores esse ad seruitutem eos, qui Asiani sunt. Quod etiam hoc loco per circunscriptionem docuit Hippoc. dicens esse eos, qui ad ortum Solis vergerent, ad hoc propensiores, quàm illi, qui ad occasum, Aquilonemque positi sunt: quòd illi sint mitiores, ij verò ferociores. Huiusmodi igitur Barbarorū regna, propiùs accedūt ad tyrannidem ea, quæ dicta est, causa, id est, quia exercent imperium
F in eos, quibus dominantur, vt heri in seruos. Aut certè similitudinē quandam retinent cum tyrannide. A' tyrannis autem distinguuntur, quia illi magis vacui sunt à periculis, & insidiatoribus, qua sic sunt natura, consuetudine, institutisque creati: assuescunt enim homines illis parēre, quos longo temporis spatio in imperio viderint. Qua ratione etiā ij à ciuibus corporis sui custodiam accipiunt. At tyranni externis corpus stipatum habent. Tertiam ponit regni speciem Aristotel. quæ erat tyrannis sponte, &

te,& volentibus ciuibus creata est summo imperio; Græci hos αἰσυμνήτας dixerunt. Hæc verò potestas tantùm ad tempus dabatur, nõ tamen certum, sed donec aliquid confectum esset, ad exitumque perductum: at verò illi absoluendo nullum tempus certum erat. Hæc imperij potestas summa ea erat, quæ apud Romanos Dictatori etiam tribuebatur: quam tamẽ non nisi vigente summa necessitate solebãt in vsum traducere, aut ad eam confugere, præsertim posta rioribus temporibus id malum metuentes, in B quod postremò inciderũt, quali etiam, inquit, vsi sunt Mytelenæi, cùm Pittacum Regem elegerunt aduersus exules, quærentes in patriam redire, Alcæum poëtam, & fratrem. Quarta erat Regum species, quæ erat heroum temporibus, id est, antiquo tempore. Ortus autem, inquit, fuit ob beneficia aliqua insignia, quæ tantam vim apud gratos concives suos habuerunt, vt tantam illi potestatem tribuerent: atq; per successionem filiis, & nepotibus beneficentiæ, & C gratitudinis ergò confirmârunt regnum: cui tamen administrando conditiones quædam latæ fuerint. Erat enim hic Rex dux bellicarum copiarum, & præterea iudex causarum, nec nõ habebat in sua manu ea, quæ pertinebant ad cultum Deorum. Ponit postremò speciem, quæ est ea, quam ipse & commẽdat, & amplexandam, tanquã bonam, suadet, in qua fuerit omnium rerum, quæ fiont illic, dominus, quique vnus numero sit, ita tamen vt cum lege omnia guD bernet, & moderetur: Lex verò sit iusta, atque recto iudicio instituta: Exemplo non docet. Quemadmodũ, inquit, videmus singulas gentes, & singulas ciuitates communium, suarumque rerum dominas esse, posseque de illis, vt sibi visum fuerit, consilium capere. Cùm igitur eadem potestas in vnum translata est, appellatur illud Regnum. Docuit autẽ, quomodo hoc Regnum constitutũ sit, & ad cuius imaginem conformatum; & referre, inquit, eam rationẽ, E qua regitur domus. Quemadmodum enim, inquit, disciplina illa est quoddam regnum domus, ita regnum est disciplina, potestasque eadem in vnam quampiam ciuitatẽ, aut gentem, siue plures. Quod igitur Hippocrates hoc loco ob leges, & ob reges imbelle omne Asiaticum hominum genus esse dicit, intelligendũ est per leges, non leges scriptas, & secundum iura, & æquum dispositas: tantum enim abest, vt iis imbelle reddatur hominũ genus, vt iis potiùs & F Regna firmentur, & Respubl. & populi non solùm sua conseruẽt, sed etiam aliena, si opus fit, consequantur. Quod vel ex Lacedæmoniorum legibus facilè intelligi potest. Reges autẽ non omnes seruorum more subditos tractãt, sed solùm secundum Regum genus. Quod etiam in Asia magis consuetum esse scribit Aristoteles 7. Polit. cap. 7. vbi dicit; Quæ enim in locis frigidis, quæque in Europa habitant gentes, animi quidem plenæ sunt, cogitationis autem, & artis aliquantò inopiores: quocirca libertatẽ magis retinere solent; Respubl. verò suas minùs bene administrare: neq; vim, & potestatẽ habent parandi sibi imperium ex vicinis. Quæ autem Asiam incolunt gentes, mẽre sunt illæ quidem in cogitando, & artibus inueniendis solertes, & ingeniosæ; sed nullius animi: quocirca perpetuò parent, & seruiunt. Porrò autem Græcorum natio, quemadmodum, quòd ad Græca attinet, media interiecta est, ita & ambarum illarum est particeps: nam & ferox, & animosa est, & solers, atq; ingeniosa. Quapropter & semper in libertate viuit, & perpetuò Rempubl. suam bene administrat, imò omnibus imperare posset, si vnam Reipublicæ administrandæ formam consequatur. Ita sanè existimauit Aristoteles, & Hippocrates de iis nationibus, vt ipse sua ætate obseruauerat, & vt cœlum ipsum eas fingebat. Et omni quidem tempore informat, & fingit, studium tamen, & diligentia adhibita immutat non parũ regionis naturam, & cœli propensionem. Hoc autem ita esse facilè animaduerterit, qui mores, & vitam Germanorum habuerit perspectam, q manifestè vni sunt eorum populorũ, quos Aristoteles intelligit, & in tellure viuunt, qualem describit. In ea tamen plures liberæ ciuitates sunt, & Respubl. quã in reliqua omni terra. Quas etiam legibus, & disciplina instructas fideliter, sapienterque gubernant. Quamuis quod dicit Aristoteles in hoc q maximè verificetur, quòd imperia sua nesciunt ampliora reddere. Remanet igitur saltem apud ipsos odium seruitutis. Asiani autem, & Asiaticum ingenium, idem remanet, humile admodum, & seruile. At verò Græcorum ardor ille animi cum temperantia mensuratus, atq; ingenium adeò perspicax, fugaque seruitutis, malo eorum fato omnino est extinctum. Atque omnium miserrimi in præsentia miseram magno tyranno seruiunt seruitutem.

XXVII.

Ἔπειτα δὲ πρὸς τέτοισιν τῶν τοιούτων ἀνθρώπων, ἀνάγκη ἡμερῶσθαι τὴν ὀργὴν, ἀπό τε ἀπολεμίης καὶ ἀργίης, ὥστε καὶ εἴ τις φύσει πέφυκεν ἀνδρεῖος καὶ εὔψυχος, ἀποτρέπεσθαι τὴν γνώμην ἀπὸ τῶν νόμων.

Deinde verò ab his huiusce modi hominum mores mansuescere necesse est; & propter inertiam bellicam, & otium. Ita, vt si quis etiam à natura virilis est, & animosus, eius animus à legibus inuertatur.

Hoc loco varia adeò lectio reperitur, vt, cùm viri docti in iis eligendis nõ parùm dubij sint, animo anceps hæserim, cuinam earum adhærerem, cùm quælibet & huic loco accommodari optimè possit, & tum superioribus, tum iis, quæ immediatè subiungit, satis commodè coniungi, cùm alioqui omnino sententiam diuer-

T

ſam producant: Legitur enim in Baſilienſi prima editione, in principio huius particulæ hoc modo: ἔτι δὲ περὶ τούτων τῶν τοιούτων ἀνθρώπων ἀνάγκη ἐρημοῦσθαι τὴν γῆν ὑπό τε πολεμίων καὶ ἀργίης. quod eſt, verbum verbo reddentes: Præterea verò præter hanc rem huiuſmodi hominum terram neceſſe eſt deſolari ob bellica, ſiue hoſtilia, & otium. Baccius, qui profitetur ad verbũ traducere, hoc modo vertit: Præterea horum hominũ terram ab hoſtibus, & otio deſolari neceſſe eſt: eandẽ lectionem videtur etiam Caluus habuiſſe. Alij eodẽ omnino modo legunt, prçterquam quòd vbi eſt πολεμίων, habent ἀπολεμίων; quod vertit Cornarius, inertiam bellicam. Eandem etiam lectionem habuit Aldinus liber, & liber doctiſſimi Octauiani Ferrarij, ex quo multa variè ſcripta in omnes Hippoc. libros me collegiſſe iam dixi. Vir autem doctiſſimus Theodorus Zuingerus, in eo, quem modò edidit, Græco, & Latino Hippoc. multò ſecus legit; ſic enim habet: ἔτι δὲ περὶ τούτων τῶν τοιούτων ἀνθρώπων ἀνάγκη ἡμεροῦσθαι τὴν ὀργὴν ὑπό τε ἀπολεμίης καὶ ἀργίης. quod ipſe etiam vertit: Deinde verò huiuſmodi hominum animos manſueſcere neceſſe eſt, etiã ꝓpter inertiã bellicam, & otium. Quid igitur nos in hac tanta controuerſia, & varietate lectionis dicemus? Profectò quæ primo loco propoſita eſt, ea ratione nullo modo probari poteſt, quod præter Hippocrateæ orationis grauitatem eſſe videatur ponere vnum aliquid, puta regionem aliquam deſtitutam habitatoribus eſſe à duabus omnino cauſis contrariis, bello, & otio, neque ponere modum, quo id cõtingat, maximè cùm hoſtium nullam antea feciſſet mentionẽ. Alia, quę cõmunior eſt, quãuis concedi aliquo modo poſſet, vt ſignificet, non ita frequentatã eſſe habitationibus Aſiam, tum propter eas rationes, quas dixerat; nempe cùm imbelles ſint, vi tamen in bellum mittuntur, vbi etiam magis ſolent trucidari: tum etiam quia ob præſcriptum ſeruiendi Regibus modum iugum effugientes, ad alias partes confugiunt; & qui fortes ſunt, iugum legum declinantes quantum poſſunt, aliò ſe retrahunt. Verùm nõ ſatis mihi ſatiafacit: quando per otium ſolent magis homines multiplicari, cùm maximè ſeruitutem illam Regibus ſuis, quemadmodum ex Ariſtotele docuimus, libenti animo ſeruiant. Præterea verba, quæ ſequuntur, omnino idem confirmant: nam, inquit, etiam fortes vi legum quaſi labefactari, & flacceſcere: ſic enim ſecundam illam partẽ interpretandam cenſemus, vt & Zuingerus fecit, & Gadaldinus in ſuis Annotationibus. Quinimò quæ de Græcis ſine iugo Regum habitantibus proponit, manifeſtò nobis oſtendunt, non eſſe illam ſententiam ſatis accommodatam ad reddendam rationem, niſi intelligamus alio modo. Cenſeo igitur ſequendam eſſe lectionem, quã ex manuſcriptis ſuis nobis in margine libri poſuit Zuing. nam certum eſt falſam earum lectionũ aliquã fuiſſe ob

A varietatẽ lectionũ: at ſi conſideretur hæc, quam modò dixi, omnino fit veriſimile eam verã, & germanam fuiſſe. Lapſos autẽ alios, & quidem facilè, vna, aut altera litera immutata, aut ſubtracta: vt in ἡμεροῦσθαι & ἐρημοῦσθαι cõſpicitur, & in ὀργὴν & γῆν: nam in altera dictione video pleroſq; codices conuenire: ea verò recepta, videmus & eam ſententiam optimè cohærere cum ſuperioribus, & rationẽ, quam in ſecunda huius textus parte proponit, optimè illi primæ parti conue-
B nire: & exemplum, quod affert in ſequenti particula, illi ſententiæ neceſſariò ſolùm accommodari poſſe. Nunc tempus eſt, vt ſententiam Hippocr. exponamus, in qua re video omnes deceptos eſſe. Dixerat Hippoc. imbelle eſſe Aſiaticum genus; docueratq; illius rei etiam rationẽ, quia ſunt ſub Regibus, & regio imperio ſeruiũt eo modo, quo à nobis ex Ariſtotele fuit explicatum. At verò ſimul dixerat, eſſe etiã moribus manſuetiores: hoc loco poſterioris huius
C rei reddit rationem: quod etiam facit, vt poſteriorem hanc lectionẽ, quam in contextu appoſuimus, veriorem credamus, propter prædictas cauſas, quæ effœminatos Aſianos reddebant, quæ etiam ex parte inſeruiũt ad manſuetiores reddendos Aſianos: Et præter has ſunt etiam aliæ, puta otium, quod ſimul cum bellica imperitia efficit, vt etiam, qui viriles ſunt naturã, & animoſi, ſiue magnanimi, tandem vitio legum imbelles reddantur, & eorũ animi inuertatur:
D quod in 2. par. huius particulæ illis verbis oſtẽdit: ὥστε καὶ εἴ τις φύσει πέφυκεν ἀνδρεῖος καὶ εὔψυχος, ἀποτρέπεσθαι τὴν γνώμην ὑπὸ τῶν νόμων. quod nos vertimus: Ita vt etiamſi quis à natura virilis ſit, & animoſus, eius animus à legibus inuertatur: ſic enim ſincerè ſenſus Hippoc. redditur, non vt à Cornario, qui hoc modo: Vt enĩ quiſque maximè à natura virilis, & magnanimus eſt, ita plurimũ eius animus leges auerſatur. Neſcio verò, quid recentiori in mentẽ venerit, cùm vertit: Qua-
E propter & ſi quis magnanimitas, atq; virilis natura ſit, animum à legibus retrahi: neq; enĩ Latinè loquitur, neq; quid ſibi velit Hippoc. ea interpretatione poteſt intelligi: Cùm potiùs ſenſus ſit Hipp. Aſianos rarò militare, niſi aliquando coacti. Domi enĩ omni armorum exercitio lege arcẽtur, ne quando regium imperiũ excutiant. Qua armorum ceſſatione, & interdicto, etiam bellicoſa ingenia veluti euirari, vel ipſorum Lydorum exemplo conſtat; quos Cyrus
F Perſarum Rex omni voluptatum genere effœminauit, vti ne auitæ virtutis recordatione aliquando rebellarent, vt nobis tradidit Herodotus lib. 1.

XXIIX.

Μέγα δὲ τεκμήριον τούτων. ὁκόσοι γὰρ ἐν τῇ Ἀσίῃ ἕλληνες ἢ βάρβαροι μὴ δεσπόζονται, ἀλλ' αὐτόνομοί εἰσι, καὶ ἑωυτοῖσι ταλαιπωρέουσιν, οὗτοι μαχιμώτατοί εἰσι πάντων. τοὺς γὰρ κινδύνους ἑωυτῶν πέρι κινδυνεύουσι. καὶ τῆς ἀνδρείης αὐτοὶ τὰ ἆθλα φέρονται, καὶ

τὴν καὶ τῆς δειλίης τὴν ζημίην ὑπέχουσιν.

Magnum autem horum est argumentum, quòd quicunque quidem in Asia Græci, aut Barbari sub dominis non viuunt, sed sui iuris sunt, & sibi ipsis laborãt, ij omniũ bellicosissimi sunt. Pericula enim propter seipsos subeũt, & ipsimet fortitudinis præmia, & timiditatis pœnam pariter ferũt.

Duas causas, cur effœminati homines sint in Asia, proposuerat, quarum altera erat naturale regionis temperamentum, & tempora anni vniformia, altera extrinsecus adueniẽs, nempe leges, quòd sub Regibus viuant. Nunc probat, ex legibus, & Regis dominio prouenire, quòd molliores sint, & minus bellicosi à contrario iis propositis, qui in eadem regione degunt, sed sub Regibus non viuunt, qui bellicosissimi esse solẽt. Quia præmia, & iactura est eorum, qui pro seipsis pugnant: quales fuisse Cares historiæ docent mercenaria apud Asianos Principes militia insignes, itemque Iones Græcorum colonos. In Asia etiam multis Regibus regnabant Mysi, Pisidæ, Lycaones, vt Xenophon auctor est lib. 3. Exped. Cyri. Tum etiam, vt eodẽ libro postea docet, Cadurchi: Præterea & Chalybes iis fortiores, & Thaochi, & Macrones. Quòd si quis obiiciat, Homeri tempore Græcos omnes sub Regibus fuisse, (nam Argiuis Agamemnon, Lacedæmoniis Menelaus, & aliis alij imperabãt, qui nihilominus & fortes erãt, & præterea videtur id concludere contrarium iis, quæ hoc loco tradidit Hippocrates, qui Græcos sub Regibus nõ esse dicit. Quibus satisfactum volumus ex iis, quę à nobis ex Aristotele in Politicis tradita sunt de Regni speciebus, regna illa heroum temporibus nõ fuisse, qualia in Asia apud Reges barbaros, sed limitatum illis domi fuisse imperium, & certis legibus definitum. Quod verò secundo loco proponitur, cũ falsitatis argui videbatur Hippoc. dicendum est, Homeri quidem tempore Græciam sub Regibus fuisse, at non Hippoc. ætate: tunc enim omnes fermè Græciæ populi sine Regibus atque tyrannis erant: quoniam quamuis inter se de principatu, & finibus certarent, pro libertate tamen in vnum conspirabant aduersus tyrannos: non secus, quàm nostro tempore Heluetij consentiunt inter se.

XXIX.

Εὑρήσεις δὲ καὶ τοὺς Ἀσιηνοὺς διαφέροντας αὐτοὺς ἑωυτῶν, τοὺς μὲν βελτίονας, τοὺς δὲ φαυλοτέρους ἐόντας· τουτέων δὲ αἱ μεταβολαὶ αἴτιαι τῶν ὡρέων, ὥσπερ μοι εἴρηται ἐν τοῖς προτέροισι. καὶ περὶ μὲν τῶν ἐν τῇ Ἀσίῃ οὕτως ἔχει.

Inuenias autem & Asianos ipsos à seipsis differentes, generosiores alios, & alios vitiosos existentes. Horum autem, temporum anni mutationes causæ sunt, quemadmodum in præcedẽtibus dixi. Atq. sic quidem habet in Asia.

A Ne quis, quod superiùs dixerat, Asianos multum inter se similes esse, secus, quàm Europæi, quòd in tempora anni quasi similia, tanquam in causam reiiciebat, credidisset effœminatum hoc viuendi genus, & inglorium in tota Asia, ita esse commune, vt, exceptis liberis iis gentibus, cæteri omnes sint illius conditionis, subdit hanc sententiam, in qua mihi videtur illud sibi voluisse, nõ omnes Asianos esse huiusmodi natura sua; quoniam quamuis maiori ex parte non ita magnę temporum mutationes in Asia persentiantur, ratione tamen situs variantur magis, ac minùs; quo fit, vt ex iis alij sint ad bella promptiores, & strenuiores, alij ignauiores, & magis effœminati, maximè quantũ pertinet ad primam hanc causam naturalem. Ptolomæus secundo libro de Iudiciis astrorum varietatem hanc, & morum, & dispositionũ corporis in quadrantes diuidit, & pro diuersitate signorum dominantium, tum & planetarum varios, ac diuersos esse longa oratione docuit: quæ etiam, si medicè loqui velimus, maximè ad hoc negotium faciunt, cùm propter virtutes cœlestes influxas immediatè operantes, illud etiã ex illis sequatur, vt vario modo aërem immutantes, & diuerso modo ventos excitantes, anni tempora facilè immutent. Alemanus pro commentario huius textus propterea omnia transcribit, quæ dicuntur à Ptolomæo secundo illo lib. T. 16. quæ, vt dixi, maximè sunt ad propositum. Verùm quoniam ad verbum sunt à Ptolomæo transsumpta, ad ea Lectorem relegasse sufficiet. Non solùm enim diuersitatem morum Asianorum iuxta quadrantes ibi describit, sed & animorum eorundẽ naturam aptè depingit. Postrema autem huius particulæ pars cõtinet perorationem totius tractationis de Asia, & Asianis, ex qua, vel etiam sola, manifestum fit, ab Hippocrate ex professo nihil de Europa esse pertractatum, sed totam hanc tractationem hactenus esse consumptam in Asia consideranda.

XXX.

Ἐν δὲ τῇ Εὐρώπῃ ἐστὶν ἔθνος Σκυθικὸν, ὃ περὶ τὴν λίμνην οἰκεῖ τὴν Μαιῶτιν, διαφέρον τῶν ἐθνέων τῶν ἄλλων, Σαυρομάται καλεῦνται. τουτέων αἱ γυναῖκες ἱππάζονταί τε καὶ τοξεύουσι, καὶ ἀκοντίζουσιν ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ μάχονται τοῖς πολεμίοις, ἕως ἂν παρθένοι ἔωσιν. οὐκ ἀποπαρθενεύονται δὲ μέχρις ἂν τῶν πολεμίων τρεῖς ἀποκτείνωσι. καὶ οὐ πρότερον συνοικέουσιν, ἤπερ τὰ ἱερὰ θύσουσι τὰ ἐν νόμῳ. ἣ δ᾽ ἂν ἄνδρα ἑωυτῇ ἄρηται, παύεται ἱππαζομένη, ἕως ἂν μὴ ἀνάγκη καταλάβῃ παγκοίνου στρατείης. τὸν δεξιὸν δὲ μαζὸν οὐκ ἔχουσιν. παιδίοις γὰρ ἐοῦσιν ἔτι νηπίοις, αἱ μητέρες χάλκεον τετεχνημένον ἐπ᾽ αὐτῷ τουτέῳ διάπυρον ποιέουσαι, πρὸς τὸν μαζὸν τιθέασι τὸν δεξιὸν, καὶ ἐπικαίεται, ὥστε τὴν αὔξησιν φθείρεσθαι, ἐς δὲ τὸν δεξιὸν ὦμον καὶ βραχίονα πᾶσαν τὴν ἰσχὺν καὶ τὸ πλῆθος ἐκδιδόναι.

In Europa verò gens est Scythica, quæ ad Mæotidem paludem habitat, differens ab aliis gentibus; Sauromatæ dicuntur. Horum fœminæ equitant, & sagittant, & ex equis iaculantur, cum hostibus pugnant, quousque virgines sunt. Neque verò deuirginantur, quousque tres hostium interfecerint: neq; prius viris cohabitant, quàm sacra ex lege fecerint: si qua verò maritum sumpserit, ab equitatu libera est; nisi communis expeditionis necessitas adueniat. Dexteram autem mammam non habent: nam puellis adhuc infantibus, matres æneo instrumento in hunc vsum parato, igneq; candefacto dextera mammæ admoto comburunt, ita vt eius incrementum impediatur. In dextrũ autem humerum, & brachium vis omnis & robur deferatur.

Prosecutus est Hippocrates ea omnia, quæ ad Asiam pertinabãt, quantum ad illius in hoc libro propositum faciebant, si non longa, dilucida cartè, & santantiia quàm plurimis refecta oratione. Multa enim, quę in hoc nagotio addi porerant, partim omissa sunt, quòd medicum nagotinm excadere vidarentur, partim atiam, quod cùm breuitaté, vt sui moris ast, quàm maximè affactarat, ex iia, quæ hactenus da Asia tũ in ganere, tũ in specie dicta erant, putabat posse nos colligare cætera, quæ ad institutam tractationem faciabant. Iam igitur alteram partam, quæ erat da Enropa, aggreditur, & longiori orarione, quòd viderat gantes in eâ multò asse magis inter se differéres, quemadmodum etiam superiùs docuerat: Et incipit à narratione historica, in Europa essa gantem, quæ Scythica est. Ex quibus primis verbia, quamuis non videatur velle Scythicam omnẽ gentem essa Europæam; nihilominus cùm iam post apilogum de Asia factnm aggrediarur tractationẽ de Europa, in eaque Scyrhicum omna genus hominum constiruat, certum est totam hãc gentem Europæam faaere, nõ hanc modò, in qua sunt Amazonas, de quibns mox agemus; quæ sunt circa paludam Mæotidem, sed atiam magis Oriantalaa, qui circa Caspium mare, & infia, extra Imauum montẽ sunt constituti: quos tamã constat vel in Geographia initiatis Asiaticos omnes assa, cùm à dextra Tanais fluminis, & Mæotidis paludis Orientem varsus sint constituti. Quod nobis faceret difficultatem, nisi diuerso modo docuissamus, Hippocratá orbem hunc terrarum diuisisse, quàm antiqui Philosophi, & Geographi. Nam licat, quę in prima hac parte ab Hippocrata dicuntur, cũ de Sauromaris, qui idem sunt cum Sarmatis, loquitur, possent hoc modo ad cæterorum concordiam duci, q; Sarmatia atiam à Strabona & Prolom. duplax constituatur, Europęa vna, Asiatica altera, & q; quę de Scythis dicuntur, in quibus sunt Amazones, ad Europæã partinaãt. Attaman quæ sequuntur de reliquis omnibus Scythis, nullo

A modo de Europæis intelligi possunt, cùm iam omnium Scytharum naturam & tractationem persequatur, tanquam Europæorum, sacundùm suam diuisionam, cùm alioqui cartum sit, diuiso orbe, vt sit à Geographis communiter, Assiaticos omnes asse, cùm vltra Tanaim fluuium, & Mæotidem paludem Orientam versus habitent: quod vel ex magna illa planitie Nomadum Scytharũ inferiùs descripta constabit, quam ostendamus inferius eandem asse cum B ea, quam aliquando dascripsit Strabo, quæ tamen in Asia omnino constituitur. Quinimò ne Amazones quidem ita Europææ dici possunt, quòd citra Tanaim fluuium, & Mæotidem paludem habitant, Occidantem versus. Constat eñ vel ex historiis omnibus, eas Asiaticas primùm fuisse, & Cappadocas, mox verò atiam Asiaticas, sed magis varsus Septentrionem, versus superiores partas Mæoridis paludis, sad vltra Tanaim. Constat igitur, nisi tarrarũ orbem C eo modo in Asiam & Europam vniuarsum diuiserimus, impossibila esse Hippocraram intelligere, quomodo gentem omnino Asiaticam hoc loco Europæam constituat: si enim dixerimus, quemadmodum iam docuimus, Hippocratem longitudinam totam terræ non per oppositos polos ducta linaa à parta versus Arcticum Polum, infrà p Tanaim, & Mæotidem paludem diuidere, vt cætari faciũt, ita vt quæ pars sinistra ast, & Occidentem respicit, sit Europæ D tribuenda; quæ verò dextra versus Orientem, Asiæ, cuiuscunqua tandem sint latitudinis, siue borealia, siua australia; sed posita Mæotide paluda tanquam media, & ducta linaa per circioum ab Oriante ad Occidentem, totam terram in duas partas diuidit, quicquid versus Arcticum polum supra lineam continatur, Europæ tribuens: quicquid varò infrà versus Austrum, Asiæ, quo statuto, cùm tota Scythia supra lineam illam ductam contineatur varsus Boraam, siua sit, quæ Sarmatiæ peculiaris est, siue E alia magis Orientalia, infra, & extra Imauum, sampet sub Europa continabitur. Sad hæc superiùs sunt longiori oratione explicata. Constat igitur facta hoc modo, eius terræ, quæ habitata apud antiquos censebatur, diuisione, facilè Scythiam omnẽ sub Europa contineri. Raliquũ est, vt ad eas gentes, quas primo loco in Europa dascribit, veniamus. Cùm verò hic constet, da Amazonibus sermonẽ haberi, & priùs F quidem historicum, cùm multa vidaã, & penè fabulosa apud historicos, & poëtas da iis scribi, quæ fortassa etiã verioribus falsitatis suspicionem iniiciunt, operæpretiũ asse duxi, aa in medium proponere, quæ à variis, & magni quidẽ nominis scriptoribus dicunt de Amazonib⁹, vt ex iia inuicẽ collatis, tandẽ quid in tanta rerum varietate, maximè ab antiquitate rei pmanante dicandum sit, possimus statuare; maximè cùm scriptorem exponamus mẽtiri nunquam solitum; ex quo etiam constabit, quid verum de

iis,

iis, quidq; fabulosum à nobis statui debeat. *De Sauromatis verò ita memoratur: Cùm Græci præliati sunt cum Amazonibus, feruntur post victoriam prælij ad Thermodontem facti, abijsse, portantes tribus in nauibus quascunque potuerant ex Amazonibus viuas capere: quibus illæ in pelago insidiatæ, cunctos trucidauêre. Sed cùm naues haberent incognitas, nec gubernaculo, aut velis, aut remis vti scirent, interfectis viris, ferebantur secundùm tempestatem, & ventum: delatæq; sunt ad paludis Mæotidis prærupta, quæ Scytharum liberorum telluris sunt. Ibi è nauibus egressæ Amazones, ad loca habitata iter facientes, quod primùm nactæ sunt equorum armentum, diripiunt,* **B** *conscenduntq; : & obequitantes, è Scythis prædas agunt. Scythæ, quid hoc rei esset, conijcere nequibant, cùm neque vocem, neque vestem, neque gentem agnoscerent: admirabundi, vnde venirent, & rati cunctos esse viros eiusdem ætatis. Sed commissa cum illis pugna, potiti sunt quibusdam illarum, ita demum fœminas esse cognouerunt. Itaq; consilio habito, visum est eis nullo pacto posthac quampiam illarum esse occidendam: sed ex se, qui maximè iuuenes essent, ad eas esse mittendos, eodē numero, quo illas esse coniectabant,* **C** *qui sua prope eorum castra haberent, & eadem, quæ illæ, facerent. Si illæ ipsos inuaderent, ne pugnarent, sed subterfugerent: vbi subsisterent illæ, ipsi etiam proximè accedentes castra ponerent. Hoc Scythæ ideò decreuerunt, quòd prolem ex illis suscipere cupiebant. Adolescentes, qui missi sunt, mandata peregerunt. Quos, vbi Amazones intellexerunt, neutiquam ad se lædendas venisse, valere sinebant. Quotidie tamen castra castris propiùs admouebantur. Cæterùm ne ipsi quidem adolescentes quicquam habebant, præter arma, & equos, & eandem vitam, atq;* **D** *illæ, viuebant, venando, atque prædando. Circa meridiem Amazones solebant aut singulæ, aut binæ separatæ à reliquis ad ventrem leuandum longiùs vagari. Ea re Scythæ cognita, & ipsi idem faciunt. Cùm autem quidam vni Amazoni seorsum à cæteris vaganti corpus iungeret, illa minimè repulit, sed copiam sui fecit: manuq; significauit, cùm voce non posset (neque enim mutuò se intelligebant) vt ad eundem locum postridiè rediret, adducto secum altero, vt duo essent, se quoq; alteram adducturam. Digressus ab ea adolescens, hæc narrat cæteris: posteroq; die socium secum* **E** *ducens, ad locum præstò fuit, & reperit Amazonem alteram ipsum expectantem. Eius rei certiores facti reliqui adolescentes, & ipsi in matrimonium sibi cæteras conciliarunt. Post hæc cōmixtis castris pariter habitârunt, eam quisque vxorem, cum qua primùm coierat, habentes. Earum vocem cùm ipsi discere non possent, ipsorū illæ discebant. Et cùm vtrique inter se conuenissent, viri ad Amazones ita dixerunt: Nobis parentes sunt, pariter & facultates: proinde non agamus ampliùs hanc vitam, sed hinc digressi, in hominum frequentia degamus, vbi vos habebi-* **F** *mus vxores, nequaquam alias. Ad hæc illæ responderunt: Nos verò non possumus vestris cum fœminis habitare, quibus nō ijdem, qui nobis, sunt mores: nos enim arcu tela excutimus, & iaculamur, & equitamus, muliebria opera nō edoctæ: vestræ fœminæ nihil eorum, quæ recensuimus, sed opera muliebria factitant, desidentes in plaustris, non ad venationem, atq; alia huiusmodi prodeuntes: proinde non possumus illis esse similes. Quòd si vobis cordi est nos habere coniuges, & iusti videri vultis, ite ad parentes vestros, & facultatum sortiti partē, rursus redite, vt deinde seorsum*

A *ab illis habitemus. Id approbantes adolescentes, ita fecêre: acceptaq; facultatum, quæ ipsis contingebat, portione, rursus ad Amazones redierunt. Ad quos illæ: Duo sunt, quæ incolendo hoc loco nos deterrent: vnum, quòd nos parentibus vestris vos priuauimus: alterum, quòd terrā vestram magnoperè vastauimus. Sed quoniam dignamini nos habere vxores, hoc vnà nobiscum agatis. Agedum proficiscamur è regione hac, & Tanai transmisso, illic habitemus. Huic quoque rei obtemperauêre adolescentes. Traiectoq; Tanai, & à Tanai trium dierum Orientem versus, toti-* **B** *demq; à Mæotide palude, & aquilonem, itinere confecto, peruenerunt ad eum locum, quem nunc incolunt, ibiq; subsederunt. Ideoq; prisca consuetudine viuendi fœminæ Sauromatarum vtuntur: nam ad venationem vnà cum viris, & sine viris equis insidentes, & ad prælium proficiscuntur, eandemq;, quam viri, stolam gerunt. Lingua porrò Scythica vtuntur Sauromatæ, iam inde à prisco tempore ea solœcissantes, quòd eam ab initio non probè didicerint Amazones. Quod ad coniugia attinet, ita ab eis est institutū: Nulla virgo nubit, priusquam aliquem hostium interemerit:* **C** *ideò nonnullæ illarum decedunt iam vetulæ, antequam nubant, quòd legi satisfacere minimè possint, &c.* Hęc Herodotus. Volui autem eius verba apponere, vt, quæ varia de Amazonibus dicuntur, conciliarentur facilè, cùm duplicem statum, vt dicam inferiùs, Amazonum ponat: Primum eorū, antequam à Græcis vincerētur ad Thermodoonta, quo tempore sine viris Rempubl. gubernabant: Et alterum, post transitum earum in Scythiam, & Sarmatiā, quo tempore, moribus fera-**D** natis virilibus, hominib⁹ cohabitabāt; de quibus postremis hoc loco sermonē habebat Hippocrates: Quapropter quæ à Diod. Siculo lib. 2. cap. 11. & lib. 4. cap. 2. de Amazonibus dicūtur, cùm antiquissima tempora tūc expendat, non nisi de iis intelligi possunt, cùm ad Thermodoontem degebant, neque adhuc cum Scythis in matrimonium iunctæ erant: quapropter illius verba de Amazonibus proposita hoc loco prætermittenda esse duxi. De iisdem etiam an-**E** te hos mentionem fecit Homerus, cùm Pantasileam in Troiana expeditione cum magna Amazonum copia aduersus Græcos venisse cecinit. Strabo etiam de iis lib. 11. suæ Geograph. versus medium multa de Amazonibus differit, quidq; verisimile de iis dicatur, quid etiam fabulosum censeat, longa oratione proponit, vbi quæ de earum sine viris ciuili administratione, & magnis illis expeditionibus dicuntur, ferè fabulosa censet, secus, quàm quæ de iisdem pro-**F** ponuntur, postquam cum Scythis iunctæ sunt. Trogus etiam Pompeius apud Iustinum lib. 2. Amazonum historiam miro ordine, & summa breuitate prosecutus est, vbi & ortum illius fœmineæ Reipubl. & progressum, tū etiam finem tradidit non omnino diuersum ab eo, quod Diod. Siculus explicauit: quæ tamen dicuntur, parum ad nostrum negotium faciunt, quòd de Amazonum regno loquātur, cùm à viris seiunctæ habitarent. Hippocrates verò, cùm earum regnum esset in fine, & cum Scythis in matri-

moniumiunctæ essent. De iis iisdem locutus
mihi videtur etiam Dionysius Afer libro de Si-
tu orbis, ita à Prisciano, siue Rhemnio, Latinis
versibus è Græcia redditus:

Meotæ primi tangunt Meotidis vndas,
Sauromatæq; truces, gens aspera Martis in armis,
Sanguis Amazonidum fortis quos protulit olim:
Sauromatis mixtæ quæ Thermodonte relicto
Ingentes genuère viros, belloq; potentes,
Innumeras habitant qui syluas gurgite vasto,
Inter quas Tanais Meotidis intima pulsat
Europen fluuis dirimens Asiamq; reflexo.
Europen Zephyro, ac Asiam sub partibus ortus:
Caucasius exit cuius fons montibus altis
Murmure cum vasto Scythiæ per plana refusus.

Græcus Scholiastes Eustathius in horum car-
minum explicatione ait Sauromatas ferocie
Martis strenuum genus appellâsse Dionysium,
vel eò quòd bellicosi sint: vel quòd Amazoni-
bus sint prognati. Amazones autem Martis e-
rant proles. Ait enim illos ex concubitu viri-
lium Amazonidum genitos fuisse, quem olim
inter Sauromatas miscuerunt, vagatæ à patria,
à Thermodōte in Scythiam. Oberrârunt enim,
inquit, Amazones, vel cùm copias in Græciam
ducerent, circumeuntes Boreales partes, & per
Istrum penetrantes, &c. vel quo tempore Her-
cules illas ex Asia fugauerat, copias contra illas
ducens, propter Hippolytę cingulum. Mox re-
fert Amazonum historiam ex Herodoto, quam
& nos superiùs descripsimus. Inferiùs prætérea
cùm Ephesi historiam à Dionysio politam ex-
plicat, quam ab Amazonibus ædificatam dixe-
rat, de Amazonibus hæc scribit: Cæterùm Ama
zones muliebris est gens iuxta Thermodontē:
vnde à matribus genus deducebāt, Arriano te-
ste. Vocabantur etiam olim Sauromarides, eò
q, olim in Sauromarica Scythia habitassent, vt
paulò antè diximus, cùm de Sauromatis loque
remur. Vel quasi Sauropatides, eò quòd lacer-
tis vescerentur: talibus enim vescebantur car-
nibus. Vnde & Amazones vocatæ fuerunt, vt
quidam volunt, nō solùm quòd vnam tantùm
mammam haberent (à iuuentute enim exure-
bant dextram mammam, ne impedimēto esset
in iaculando) sed eò etiam, quòd carnibus feri-
nis educarentur. Hæc Scholiastes Græcus Dio
nysii Alexandrini. De Amazonibus etiam ple-
na sunt Poëtarum tum Græcorum, tū Latino-
rum scripta, quibus fit, vt illud procul dubiò sta
tuendum sit, & tanquā verissimum supponen-
dum, Amazones aliquando & alicubi fuisse. Al
terum: quòd quæ de illis scribuntur, quòd om-
nino sine viris fuerint, & si qui masculi ex pro-
miscua illa commixtione semel in anno cum
vicinis facta orirentur, interficerentur, aut ad pa-
tres remitterentur, aut cruribus, aut brachiis de-
bilitatis in muliebres vsus reseruarentur, si mo-
dò fabulosa non sunt, intelligi hæc nō posse de
iis, de quibus hoc loco Hippoc. mentionem fa-
cit, sed de iis potiùs, antequam à primis sedi-

A bus circa flumen Thermodonta ad Scythicas
partes transmigrarēt: & de illo statu verifican-
tur, quæ & à Diod. Siculo, & Trogo Pompeio
de illis scribuntur, & quæ à Plutarcho in Pom-
peij vita, vbi Amazonas scribit in montibus ha
bitâsse, qui fluuio Thermodonti imminēt. Ve-
rùm qualis earū esset Respubl. qui viuendi mo-
dus, qui prolem producendi, quæ earum bella,
quæ sedes, earundemque mutandi causæ: an
denique verum sit, ita Amazonicum genus si-
B ne viris fuisse, & per longum tempus, & quàm
plurima bella gessisse, maximamque Asiæ par-
tem imperio suo adiecisse, quod video à Stra-
bone Philosopho Peripatetico præstantissimo
non sine causa falsum iudicatum, non esse cre-
diderim præsentis considerationis, in qua so-
lùm de Amazonibus tractatur in gratiam eo-
rum, quæ hoc loco ab Hippoc. de hoc genere
mulierum proposita sunt, qui nō sine viris eas
fuisse docuit. Ad præsens igitur nostrum nego-
C tium attinet, Amazones sic dictas, quia altera
mamma carerent: Sauromatas, quòd populis il
lis Scythici generis iunctæ matrimonio eam
regionem habitandam susceperint, quæ Sau-
romaria dicebatur, quemadmodū optimè no-
bis tradidit Herodotus lib. 4. non solas sine vi-
ris fuisse, non eas administrâsse Regnum, aut
Respubl. sed viros; bella autem simul quidem
cum iis mulieribus esse administrata. Eas vltra
Tanaim in ea parte terræ, quæ, diuisa terra, vt
D fit communiter à Philosophis, & Geographis,
Asia dicitur: à nobis autem, & Hippoc. qui di-
uerso modo secamus terrarum orbem, Europa
appellatur, optimè constitui. Quò fit etiam, vt
malè expositores hoc loco censuerint, eas, de
quibus hoc loco mentionem facit Hippoc. eas-
dem esse cum illis, de quibus cæteri scriptores,
Diodorus Siculus, Iustinus, & cæteri. Quòd si
quis dixerit, Alexandri Magni tempore Ama-
zonum reginā Thalestriam, aut aliam quouis
E nomine insignitam, à Thermodōte flumine ad
eum prolis causa venisse, qui tamen post Hero-
dotum & Hippocratem vixit. Illi ego respon-
debo, Strabonem, & Plutarchum in Alexandro
fabulam credidisse. Aut etiā, si id concedamus,
nobis non aduersari, qui non negamus, post e-
tiam cladem illam à Græcis acceptam, Thesei,
& Herculis tempore, præter illas, quæ deuictæ
fuēre, & viuæ comprehensæ, quæq; facinus il-
lud perpetrârunt, dum Græcos in nauibus vi-
F ctores ad vnum interemerūt, multas etiam cir-
ca Thermodontem, & in Themiscyra relictas
esse, quamuis multū debilitatas, ex quibus Re-
gina tempore Alexandri illud effecerit, ex quo
genere etiam ante Alexandrum tempore Ho-
meri Pantasileam fuisse credendum est. Quid
prætérea prohibet, Reginam aliquam viduam,
aut etiam virginem in Sauromatis tempore A-
lexandri Magni id præstitisse? neque tamen ve-
rum erit, Amazones illas sine viris fuisse. Scio
Diod. Siculum lib. 3. cap. 2. Amazonum multò
antiquio-

antiquiorum mentionem fecisse, quæ in Libya degerent, aut in extrema parte Libyæ Occidentem versus, aut meliùs, in Insula Hesperia vocata, ad Occidentem posita, quibus etiam ea omnia tribuit, quæ cæteris Asiaticis, de quibus hactenus facta est mentio: quæ, nisi fabulosa sint, fortasse iis Amazonibus cõuenire possent, quæ tempore nostro in Peruana maxima quarta terræ parte, Vesputij Florentini Cosmographi, ac nauium gubernatoria solertissimi diligẽtia primùm reperta, inueniri traduntur in altera maximi omnium fluminis Maraguoni ripa. Hanc enim maximam insulam Hesperiam, quã eandem cum Athlantide Platonia facilè aliquis suspicari posset, aliquando cognitam, & eam fortasse fuisse, ad quã Salomonia naues esse transmissas singulis quatuor annis scriptum inuenimus apud sacras Literas, & hanc eandem esse terræ maximam illam partem, ad Occidentem magis positam, quasi bipartitam, quarum nobilior pars Perũ nomine insignitur, aliquando in magna doctissimorum virorũ corona ab Illustriss. & Reuerendiss. Domino meo Francisco Panigarola, nunc dignissimo Astensi Episcopo, probatum memini, tum ex adeò longa nauigatione, in qua cùm tantum temporis insumeretur, vix creditum est aut ad Zofalam, aut ad Auream Chersonesum, aut ad Sumattam insulam nauigâsse, maximè cùm tantam vim argenti in iis minimè reperiri, q nostro hoc seculo ad eas regiones nauigârunt, asserant. Verisimilius igitur fuit Malacha, & Sumatra insula præternauigata, tum & sinu magno, & Sinarum regione prætergressa, periculosa illa, & longissima nauigatione per mare, quod *del Sur* dicũt, tandem ad Peruanas maximas prouincias applicuisse: Quod etiam ex denominatione plurali 2. Paralipomenôn, cap. 8. colligebat, vbi Peruain ex regiones appellãtur, quæ cum Peruanis nostris regionibus nomine quàm maximè conuenit, & cum forma earundem, quæ duabus maximè partibus continentur, angustissimo illo terræ tractu, qui Dariẽ angustiarum nomine insignitur, solummodò coniunctæ. Postremò, qđ maximè id persuadere poterat, erat argumentum ex lignis Tyriis, quibus infectores vel maximè ad tingendas res vtuntur, quę non alia ferè esse poterant, quàm Brasilium dictum: at verò id in nulla, quod memorię proditum sit, alis prouincia inueniri constat. His igitur fiebat verisimile, maximam hanc terræ partem, antiquo etiam tempore, maximè sapientissimo omnium hominum, cui naturalium omnium secreta à Deo immediatè infusa erant, Salomoni fuisse cognitam: mox verò tum quòd nimis immensa nauigatione deterrerentur homines ob magna pericula, tum quòd dispendij plena esset, tum potissimũm quòd Regnũ Israël paulatim ab antiqua illa magnitudine decideret, omissam, & propterea à memoria hominum excisam fuisse credendũ est: relicta verò est fortasse aliqua illius vmbratilis memoria apud Sacerdotes Ægyptios, quorum munus erat omnia, quæ memoratu digna erant, monumentis exarare: à quibus postea edoctus Plato, suam Athlantidem somniauit. Sed hæc sint solùm ex coniecturis desumpta iudicia, & obiter etiã hoc loco à nobis proposita. Reliquum est, vt si qua adsit difficultas in verbis Hippocratis intelligendis, à nobis explicetur. Hac autem in re minimum nobis relinquitur negotij, tum quòd Hippocratis verba p se sunt manifesta, tum quòd ex Herodori historia faciliora redduntur. Si quid autem erit, quod aliquam difficultatem inuehat, explicemus. Inter hæc autem illa sunt verba: [*Neque priùs viris cohabitant, quàm sacra ex lege fecerint.*] Quæ sacra hæc fuerint, quibusque Diis, & qua ratione, colligi potest ex Diod. Siculi verbis lib. 2. Rerum antiq. cap. 11. cùm dicit filiam primæ Reginæ matrem etiam superâsse, & sacra Marti, & Dianæ instituisse, quæ Tauropolium appellata dixit. Fortasse Dianæ, ob seruatam virginitatem, & Marti, ob robur bellicum demonstratum in hostibus tribus priùs cæsis, quàm ad matrimonium admitteretur.

Dexteram autem mammam non habent: nam puellis adhuc infantibus, &c.] In hoc omnes conuenerũt, Amazones tam ante eorũ transmigrationem, q̃ postquam Scythis iunctæ in eam partem Scythiæ conuenerunt, quæ Sarmatiam attingit Asiaticam, mamma dextra caruisse. Quãuis, quas tempore nostro in Mathyrina insula reperiri scribit Petrus Martyr Mediolanensis in Epistola ad Cardinalem Bembum, tum & quas repertas iam diximus ex Ferdinãdi Ouiedi historia, circa ripas maximi fluminis Maragnoni in Peruana prouincia, tũ & eas, de quibus Ferdinandus Cortesius in Guallacholico prouincia, & in Liquatan prouinciæ insula mentionem facit, minimè mammis carere, vno consensu omnes consentiant. Posse autem mammas absumi igne citra insigne mortis periculum, maximè si id fiat, antequam puellæ adolescant, iis, qui in Medica arte sunt exercitati, facilè constabit. Siquidem ad mammas venæ satis magnæ, & multæ perueniunt: quò fit, vt quantò magis per ætatem latæ factæ sint, tantò cum maiori periculo operationes huiusmodi exerceantur: nerui tamen admodum pauci, & illi quidem parui pertinent, quemadmodum & arteriæ, maximè in puellulis: vt docet Vesalius lib. 5. cap. 68. vbi etiam docet multas in adultis esse carneas glandulas, sed in puellis paucas: è regione tamen papillæ est glans satis magna, in cuius ambitu sunt aliæ multò minores, & neruus ex septimo pari spinalis medullę minor in interuallo quartæ costæ. Hinc fit, vt tanta operatio nõ fiat sine incommodo, ablatis tot glandibus, neruis, venis, arteriis, amplum etiam spatium occupantibus: quis tamen non sunt membra vitæ necessaria, neruique, & vasa non satis magna, & omnia externa, nec adsint musculi, locusque

abundet carne, neque sit è regione membri elicuius principis, propterea vacare quasi omni periculo hanc operationem, maximè hec ætate factam, affirmare possumus. Verùm quanam ætate magis? Crediderunt aliqui melius esse in septimo, aut octeuo enno: q, & vires sint validiores, & minùs immineat periculum conuulsionis. At verò Hipp. manifestè docet, id factum in infentie, cùm dicit; Puellulis, dum infanres adhuc sunt, &c. Præterea ratio etiã ostendit, à magnitudine mẽbri desumpta: quò em̃ citiùe fiet, tutiùs etiã fiet, tum q, minor quantitas materiæ auferenda, tũ q, & venæ, & arteriæ, & nerui, tum & glandulæ quantitate minores cùm tunc sint, & minorem sanguinis effusionem facient, & minùs conuulsionem excitabũt, quòd ob mollitiem neruorum difficile sit retractionem fieri. Robore autem virtutis tum maximè opus est, vbi magna perãda est operatio, in paruis verò omnino parua est molienda. Et præterea cùm vires potissimùm considerentur ratione euacuationis, hęc cùm igne fiat, citre multam senguinie effusionẽ esse oportet. Dixit autem ære ignito incisionem, & exustionem fieri solitam, non quòd ferro carerent, sed quòd doceat Aristoteles, vulnera ex ære facta citiùs sanati, ob neturalem exsiccandi facultatem.

Vt eius incrementum impediatur.] Hæc fortasse est ee causa, quem communiter historici, de quibus superiùs mentionem fecimus, tradiderũt, cur dextra mamme abscinderetur, adureretúrve, ne sagittandi fecultati, & brachio in bellando impedimento esset.

In dextrum autem humerum, & brachium, vis omnis, & robur deferatur.] Est naturalie ratio ex fontibus naturalis Philosophiæ deprompta, cùm superior ex erte penderet. Dicit igitur, exusta ee parte, robur, & fortitudinem eddi brachio, & humero dextro. Alimentum em̃, quod ad dextram mammé attrahi deberet, à vicinis quidem pertibus ettrahitur, at vbi partẽ illam iam exsiccatam, & consumptam reperiat, atque callosam, ad loca vicine, puta humerũ, & brachium dextrum, vel retrocedit, aut attrahitur potiùs; magisque partes illas alit, ac confirmat. Quin qui spiritus ad operationes edendes à natura pertibus transmittuntur, cùm iis partibus exustia nõ sint ex vsu, adiacẽtibus, & vicinis imperliti, validiores pertee, ac robustiores reddunt.

XXXI.

Περὶ δὲ τῆς λοιπῶν Σκυθέων τῆς μορφῆς, ὅτι αὐτοὶ αὐτοῖσιν ἐοίκασι, καὶ οὐδαμῶς ἄλλοις, ωὑτὸς λόγος καὶ περὶ τῶν Αἰγυπτίων, πλὴν ὅτι οἱ μὲν ὑπὸ τοῦ θερμοῦ εἰσὶ βεβιασμένοι, οἱ δ᾽ ἀπὸ τοῦ ψυχροῦ.

De reliquorum autem Scytharum forma, quòd ipsi sibiipsis similes sunt, & nullatenus alijs. Eadem etiam est ratio de Aegyptijs, præterquàm quòd ij quidem à calido violantur, illi verò à frigore.

A Cùm de Europæis sermonem instituisset, ea ratione Europa intellecta, quemadmodum sæpiùs ex Hippoc. sententie intelligendum docuimus, primò de iis egit, q versus Mæotidem paludem, & Taneim habitant, quos Sauromatee eppellari dixit, eosque, & inter se similes esse, & à reliquis omnibus nõ modò alienie gentibus diuersos ostendit, sed etiã à reliquis omnibue Scythis, de quibus iam trectetionem instituit. Per reliquos verò Scythae, eos omnes B intelligit, tum qui Septentrionales magis sunt Saurometis, in quibus continetur Russia & Moschouia Asiatica, sed etiẽ qui supre rectam illã lineam per mediam paludem Mæotidem ductam habirentes Orientem versus, infinitũ propè terrarum spatium vsq; ad Seres, & Sinarum prouinciam occupant: quod etiem spetium in dues partes per Imauum montem diuidentee, Scythas etiam elios vltre Imauum, alios citra esse dixerũt. De iis, ne in immensum nostre ex- C crescat trectatio, néve terminos commẽtariorum excessisse videamur, non erit longiori oratione è nobis tractandum. Verùm erunt consulendi ex antiquie Herodorue, Strebo, Iustinue, Plinius, Solinus, & ex recentioribus Antonius Marius Niger, potissimùm eutem Mathias à Michoũ de vtraque Sarmatia, & Sigismuudus Liber Bero ab Heberstain, qui longa oratione, & historicè, & tanquam Cosmographi, de iis egerunt. Inquirit igitur reliquos boe Scythes, q sua D ætate cogniti erant (neq; enim credo suo tempore amplissima illa Regna, & ciuitatee megni Tartarorum Regis, siue Scytharum supremi, ac maximi Imperatoris, ac domini Cham dicti, cognitas fuisse) inter se similes fuisse, ab aliis forme differentes. Quod quomodo verum sit, inferiùs longe oratione, dũ eorũ formas, mores, vinẽdi genus describit, nobis fiet manifestum.

Eadem etiam est ratio de Aegyptijs.] Videtur quasi extre propositum, quod hoc loco de Ægyptiis E proponit. Sed si consideremus, quod ab initio dictum est, diuisum esse orbem ab Hippocrate in duas pertes, in quarũ altera prædominatur omnino calor, quam Asiam eppellauit; quamuis, vt dicebamus, ne hæc quidem vniformis esset per omnem partem, in altera frigue, quam Europam dixit: Et quemadmodum primo loco de extremis partibus calidis, quæ tempore suo cognitæ essent, egerat, in quibus calor maximè excedens quesi adurebat, inter quas Ægy F ptum, & Libyam posuerat potissimùm; ita primo loco in Europa de iis agit regionibus, & populis, qui cogniti erant suo tempore, qui extremam partem, & frigidiorẽ Europę incolebant, quales sunt Scythę. Hoe igitur ob parum variatam aëris, & locorum intemperiem sibi in formis similes constituit: eb aliie autem omnino diuersos; non secus, ac Ægyptios, & Libes in opposita parte, in qua ob perpetuum calorem sibi semper ferè similes, ab aliis verò dissimiles omnino forma producũtur. Obseruandum autem

tem est, hic p Ægyptios, non verè Ægyptũ incolentes, intelligere, q ea pars non adeò calore æstuet: sed dicebat Plato, neq; nubium tempestatem nimiam, neq; ingẽs incendium ibi contingere, q vel vbertas soli, vel ipsorum animantium, & hominũ fœcunditas ostenditq́ quamuis bona ex parte vi Nili p vniuersum singulis annis affluxũ referri posset, cùm tñ etiam, vbi ingens adeò, & perpetuus calor viget, adurantur sata, dicendum est, non adeò excedentẽ esse in ea propriè dicta prouincia calorem. Verùm p Ægyptum, extremã illam Ægypti, & Libyę partem versus Austrum, & Æthiopiam, vbi nimio æstu nigrescunt, & torrentur homines, intelligit. Comparat igitur in hoc eos cum Scythis, q ab ingenti frigore albescunt, læduntur, & torpent. Non secus igitur Scythæ ob temporũ constantiam, & aëris similem ferè tenorẽ sibi ipsis ferè omnes similes euadunt, & à cæteris distinguuntur, atq; faciant Ægyptij, q & ipsi ob temporũ constantiam, & aëris perpetuũ calorẽ sibi ipsis in formis similes ferè sunt omnes, à cæteris verò distinguuntur. Rem hãc manifestis admodum verbis nobis ostendit Strabo longa oratione Homerum defendẽs aduersus Hipparchum, & Eratosthenem, & alios: vbi docet, q apud antiquos non omnino notę essent regiones eæ, quæ versus Septentrionem sunt, quamuis scirent multas esse, cùm tñ earum non omnino absolutam haberent cognitionem, appellãsse Scythas, aut Nomades. Quæ verò sunt in opposito versus Austrum, cùm terra ea longè, lateq; extendatur, neq; omnino cognita esset, Libya, Æthiopiáve, dicta est ex Ephori sententia: quin & aliquando Ægyptios dictos scribit ob vicinitatẽ: post Ægyptũ Æthiopia, inquit, sequitur versus Austrum, longè lateq; diffusa.

XXXII.

Ἡ δὲ Σκυθέων ἐρημίη καλεομένη πεδιάς ἐστι, καὶ λειμακώδης, καὶ ψιλή, καὶ ἔνυδρος μετρίως. ποταμοὶ γάρ εἰσι μεγάλοι, οἱ ἐξοχετεύουσι τὸ ὕδωρ ἐκ τῶν πεδίων. ἐνταῦθα καὶ οἱ Σκύθαι διαιτεῦνται, Νομάδες δὲ καλεῦνται, ὅτι οὐκ ἔστιν οἰκήματα, ἀλλ' ἐν ἁμάξαις οἰκεῦσιν. αἱ δὲ ἅμαξαί εἰσιν, αἱ μὲν ἐλάχισται, τετράκυκλοι, αἱ δὲ ἑξάκυκλοι. αὗται δὲ πίλοις περιπεφραγμέναι. εἰσὶ δὲ καὶ τετεχνασμέναι, ὥσπερ οἰκήματα, τὰ μὲν ἁπλᾶ, τὰ δὲ τριπλᾶ. ταῦτα δὲ καὶ στεγνὰ πρὸς ὕδωρ, καὶ πρὸς χιόνα, καὶ πρὸς τὰ πνεύματα. τὰς δὲ ἁμάξας ἕλκουσι ζεύγεα, τὰς μὲν δύο, τὰς δὲ τρία βοῶν κέρως ἄτερ· οὐ γὰρ ἔχουσι κέρατα ὑπὸ ψύχεος. ἐν ταύταις μὲν οὖν ταῖς ἁμάξαις, γυναῖκες διαιτεῦνται. αὐτοὶ δ' ἐφ' ἵππων ὀχεῦνται οἱ ἄνδρες. ἕπονται δὲ αὐτοῖς καὶ τὰ πρόβατα ἐόντα, καὶ αἱ βόες, καὶ οἱ ἵπποι. μένουσι δ' ἐν τῷ αὐτέῳ τοσοῦτον χρόνον, ὅσον ἂν ἀπόχρῃ αὐτέοισιν τοῖς κτήνεσιν ὁ χόρτος. ὁκόταν δὲ μηκέτι, εἰς ἑτέρην χώρην ἔρχονται. αὐτοὶ δ' ἐσθίουσι κρέα ἑφθά, καὶ πίνουσι γάλα ἵππων, καὶ ἱππάκην τρώγουσιν, τοῦτο δ' ἐστὶ τυρὸς ἵππων.

Cæterùm solitudo, quæ Scythica dicitur, planities est, & pratis abundans, & nuda, & moderatè aquosa. Sunt enim in ea magni fluuij, qui deriuãt aquã ex campis. In has itaque Scythæ degunt. Nomades verò dicuntur, q nullæ ipsis sint domus, sed in curribus habitãt. Hi aũt currus minimi quidem sunt quatuor, alij autẽ sex rotarũ. Ipsi autem lanis circũuestiti, & instar domorũ sunt fabrefacti, alij quidẽ simplici, alij verò etiã triplici tabulato. Quapropter etiã sunt benè obstructi aduersus aquã, niues, & ventos. Currus verò iumẽta trahunt, alios quidẽ duo, alios tria boũ paria sine cornibus: cũ præ frigore non habeãt cornua. In his quidem curribus degunt fœminæ: in equis autẽ vehuntur viri: illos quidẽ sequuntur & oues, quas possident, & boues, & equi. In eo autẽ loco tanto tempore manent, quanto ipsis pabulum sufficit. Vbi verò deficiat, in alterã regionem proficiscuntur. Vescuntur aũt ipsi carnibus coctis, & bibũt lac equinũ: comedũt etiã hippacẽ: est verò is caseus equin9.

Cùm hoc loco de Scythis in vniuersum tractationem instituat, maximamq; illorũ solitudinem describat, tũ & eius viuendi rationẽ, & instituta, nõ modò verisimile est, sed necessariũ, hic eum Scythas describere, non qui vniuersali quodã nomine ita dicuntur, cũ Scytharum nomen etiã Germanis omnibus commune factũ, aliquando doceat Strabo lib. 11. suæ Geograph. neq; etiam hic Scythas describere, qui nõ verè Scythæ sunt, sed Scytharum coloniæ, sed alios potiùs, q longè, lateq; maximum terrarum spatium habitantes à Tanai flumine ad Seres vsq; Orientẽ versus extenduntur, & Septentrionali mari p latitudinem ferè vsque ad lineam p Caspium mare ductam pertingunt: Imauo monte in duas partes distincti. Imperfectus enĩ omnino dicẽdus esset, q cùm de Scythis tractationẽ instituisset, gente tota omissa, ramum illorũ, &, vt ita dicã, solùm coloniã transegisset. De omnibus igitur Scythis agit, neq; eos distinguit in Europæos, & Asianos, vt Cosmographi, & historici omnes fecerunt, q mundi diuisionẽ eo, quo diximus, modo faciens, eos omnes Europæos constituit, q frigidiorem plagã incolerẽt, & supra lineã illam ductam omnes habitarent. Neq; est, q quispiam obiiciat, Strabonem lib. 1. mentionẽ fecisse solitudinis Scythicæ, quę Europæa omnino est citra Tanaim, & versus Istrũ flumen: nam nõ negauerim dari etiã huiusmodi solitudinẽ; negarem tamen hanc, quam hic describit Hippoc. esse illam: cùm potiùs lib. 11. in Asiæ descriptione de Scythie tractationem instituens, solitudinem proponit Scythicam versus Hyrcanum mare, in qua Nomades Scythæ habitant; qui, inquit, nostro tempore Daæ & cognomento Darui dicuntur, vbi, inquit, est solitudo, pòst sequitur Hyrcania: & superiùs dixerat, Scythas ad Tanaim esse versus Orientem, qui vsq; ad mare Orientale, id est, longitudine, & ad Indiam, id est, in latitudine pertinguntur. Sunt igitur Scythę Nomades potissimum ij, qui, diuiso orbe, vt fit communiter, Asiæ maximam partẽ incolunt à Tanai ad Seres vsque; quod genus hominũ, vitæq; institutum,

hactenus etiam in ea orbis parte, & habitari, & seruari constat ex iis, qui eorum locorũ & historias & itineraria conscripserunt: inter quos primum locum obtinet M. Paulus Venetus, & Mathias à Michoũ Sarmata. Magnam igitur hanc Nomadum solitudinem describens, & illius incolas Scythas, ita loquitur: [*Cæterùm solitudo, quæ Scythica dicitur, planities est, pratis abundans.*] non q; in Scythia non sint montes, sed q; pars hæc maximè plana sit, in qua Nomades habitant. Dixit autẽ pratis abundans, ne quis existimasset, q; cùm ἐρήμην dixisset, verum desertum & solitudinem nõ incultam modò, & satis destitutam, sed & pabulis, quales multæ reperiuntur in Aphrica solitudines, intellexisset.

Et nuda.] Græcus contextus impressus Basileæ, & Aldinus, tũ & Zuingerus habet ψιλὴ, qđ est nuda. Cornarius autem videtur legisse ὑψηλὴ, quam etiam lectionem habent manuscripti, quod est, sublimis. Fortasse quia absurdum videbatur, aliquid nudum dici, & pratis abundãs. Verùm hæc lectio ea ratione nõ mihi satis probatur, q; soleãt prata nõ omnino sublimia esse, cùm non possent commodè aqua irrigari. Præterea videtur quasi repugnare naturæ planitiei esse sublimem. Retinenda igitur est communis lectio. Solent autem Græci scriptores, cùm nomine hoc ψιλὴ vtuntur, applicantes terræ, aliquando addere genitiuum, vt apud Herodotum, ψιλὴ δενδρέων, arboribus nudus dicitur. Aliquando etiam, & sæpiùs subauditur, vt cùm dicunt γῆ ψιλὴ, ψιλὴ γεωργία, scilicet δενδρέων καὶ φυτῶν, nuda arboribus, & plantis. Sic Homer. Iliad. 1. & Aristotel. 1. Polit. cap. 7. ψιλὴ γεωργία, cultura agri nudi arboribus, plantisque, & segete. Cui opponit ibidem τὴν περὶ τὴν πεφυτευμένην γεωργίαν, id est, culturam agri plantis consiti. Hoc igitur modo planitiem hãc nudam appellat, id est, sine plantis. Confirmauit hoc in Melpomene Herodotus, vbi planitiem hanc Scytharum Nomadum auroram versus esse ad Gherrum flumen, quem tractum dicit esse itineris 14. dierum, dicitque totam illam plagam nudam esse arboribus.

Et mediocriter aquosa: sũt enim in ea magni fluuij, etc.] Quòd quàm pluribus fluminibus irrigetur ea omnis regio, vt etiam docet Aristoteles lib. 2. Meteorolog. aquosa plùs quàm oporteret, necessariò esset. Verùm cùm etiam ibidem doceat aliquo modo sublimem dici posse, vt inferiùs docebimus, facilè aqua diffusa per prata, ad alios fluuios, & riuos corriuabitur. Docet postmodùm, qui Scythæ in ea regione habitent, & quomodo dicantur, quaque victus ratione, & quib⁹ institutis vtantur, quæ omnia, quoniam ipse adeò manifesta & fusa oratione prosequitur, superfluum esse duxi, longiori oratione explicare. Vnum tamen annotat Scholiastes Dionysij, quod ad hunc locum maximè facit: nempe qua ratione Scythæ ij vagentur, nec agros colant, sed carnibus, & equino caseo, pro cibo vtantur, & pro potu lacte equino. Causam autem ex Arriani verbis deprompsit. Cùm olim frumentum colligerent, & terram colerent, domos inhabitarent, & ciuitates occupharẽt, postquàm à Thracibus plagam accepissent, mores mutârunt, & iureiurando affirmârunt, se nunquàm domos ædificaturos, neque terram aratro fissuros, neque ciuitates condituros, neque thesauros reconditiuros; sed pro domibus habitaturos currus, pro cibis carnea ferinas, pro potu, & alimento lac, solumq; possessuros armenta. Duo solùm reliqua sunt notatu digna circa ea, quæ Hippoc. hoc loco dicit. Primùm circa id, quod de bobus cornibus carentibus in Scythia dixit, & de causa, nempe ob ingens frigus. Alterũ vt aliquid de Hippace, caseo equino dicamus. In primo em̃ aliquibus difficultatem faciũt, quę & à Sigismundo in sua Moschouia, & ab Olao Magno lib. 17. cap. 4. de Scythis dicuntur: boues enim in Scythis cornua habere tanquam oculati testes affirmârunt. Ratio verò, quę ab Hippoc. allata est, nullius videtur momenti, q; cornua frigore potiùs externo concrescant, & augeri videantur: Si vera sunt, quę Aristoteles cap. 4. lib. 2. de Gener. animal. proposuit. Præterea in Laponia, & Finlandia, quæ regiones sunt aut Scythia frigidiores, aut saltem æquè frigidæ, Rangiferi reperiuntur, qui & maiora habent cornua, & multò etiam solidiora. Præferenda tamen est Hippoc. sententia, q nunquam mentiri solitus est, maximè cùm etiam contemporaneus eius Herodotus eandem & ipse habuerit in Melpomene sententiam, nempe apud Nomades Scythas boues esse sine cornibus ob frigus. Verba Herodoti Latinè facta sic sonant: Et hæc quidem causa mihi videtur, cur omnino cornua bouino generi nõ succrescant, adstipulante sententiæ meæ Homeri carmine in Odyss.

Et Libyen vbi sunt cornuti protinus agni.

Quod rectè dictũ est, in calidis locis maturè cornua existere: At in vehemẽtibus frigoribus, aut nõ oriuntur statim pecoribus cornua, aut si oriuntur, vix oriuntur. Ælianus etiã Græcus scriptor, & grauis, in animaliũ historia multę auctoritatis, lib. 4. cap. 24. in Nomadib⁹ adesse boues aliquos cũ cornibus, aliquos sinè, fatetur: licet, inquit, emissa cornua dissipentur postea, quia vim frigoris ferre nequeat pars illa. Sigismundi verò & Olai Magni historia de Europęis potiùs Scythis est, nõ autẽ ad orientaliores Nomades attinet. Argumentũ autem à Rangiferis desumptum, qui in frigidioribus regionibus cũ maximis cornibus conspiciuntur, facilè tollitur ex iis, quæ loco citato nos docuit Herodotus: loci enim proprietatem peculiarem, tum temporum diuersam formam huius rei præter frigus causam esse dicit: Aliam enim, inquit, quàm in cæteris regionibus conditionẽ habet hyems: nam cùm tempus pluendi est, nihil ibi, quod magni sit momenti, pluit. Æstate pluere non cessat. Tonitrua quo tempore sunt alibi, ibi nõ sunt:

fuot: at æstate frequentia existuot. Quòd si A hyeme fiant tonitrua, pro ostenro babetur. Terræmotus in Scythie si existat, seu æstate, seu hyeme, tanquàm prodigium admirantur. Eam vim hyemis equi ferunt, muli, asinique ne incipientem quidem ferunt; cùm tamen alibi stantes in gelido equi tebesiaor, esini verò, & muli durent. Hinc etiem q in frigidissimis locis Rangiferi cornua ferát, bouès vix admittant, causa colligitur, aëris, temporum, & loci peculiaris facultas. De hippace sic censeo, equi- B num esse caseum. Docuit autem eriam Hipp. modú, quo parebatur, lib. quarto de morbis, si modò Hippoc. liber is est censendus iis verbis: Lac equinum in vasa lignee Scythæ cócurinnt; illud autem, dum rurbarur, spumescit, ec secernitur, & pingne quidem, quod butyrum vocát, cùm leue sit, in superficie consistir. Graue verò, & crassum deorsum subsidet: quod etiem secretum siccent; vbi verò secretum, & siccarum fuerit, bippacem vocát. A quo fortasse muruatnm C dicerem Herodotum, nisi æquales ætate fnisse scirem, in priocipio lib. 4. vbi in eandem gratiem excœcare seruos diceber: cùm illis solùm vterenrur ad butyrum, & caseum conficiendú. Est igirur ἱππάκη familiaris Scytharum cibus; magisque ee illis retiooe sit familiaris, quòd eo maximè & fames sedetur, & diurius ob crassitiem durare per illum cibum possunt. Et id est, quod docuit Theoph. nono de hist. plent. cep. 13. de radice Scythica, seu Glycyrrhiza loqués, D cùm inqnit: δύναται δ' ἐν τῇ τὴν δίψαν παύειν, ἐάν τις ἐν τῷ στόματι ἔχῃ, διὸ ταύτῃ τε καὶ τῇ ἱππάκῃ διάγειν φασὶ τοὺς Σκύθας ἡμέρας ἕνδεκα καὶ δώδεκα, & hoc est etiam, quod scribit Plin. in fine lib. 11. qoędam rursus exiguo gustu famem sedant, conseruaotque vires, vt butyrum, hippace, & glycyrrhizoo. Verùm lib. 25. cap. 8. demonstreuit se nescire, quid sit bippace, & quod superiùs dixerer hippace, vocat hippice: credid itq; eam esse herbem: cùm enim à Scythis herbam Scythicam inoentam tradi- E disser, einsqne vires exposuisset, subiecir: idem præstat apod eos hippice dicta, quòd in equis etiam eundem effectum feciat: traduntque iis duabus berbis Scythas etiem in duodenos dies durare io fame, sitique. Verisimilius enim mnltò est, eos caseo isto equino vnà cum glycyrthiza famem, & sitim tolerare potuisse per duodecim dies, quàm dnebus tanrùm radicibus; potissimùm cùm nusquam ab antiquis hanc herbam ne nomine quidé cognitam inueniamus. F Videtur tamen Geza apud Theophrastum loco citato legisse ἱππικῇ, & de redice intellexisse, quippe qui verterit, equestri: eut certè censendum est, quod quidem est verisimilius, Gazam, quòd Plinij oimius esser imitator, cùm ἱππάκη apud Theophrastum scriptum iouenisser, credidisse deprauerum fuisse librum, & esse legendum ἱππικῇ, id est, equestri, tanquem si esset adiectiuum, quòd videret Plininm, dum profitetur se ex Theophrasto banc sententiam excipere, ea dictione vsum esse. Sed video viros eruditissimos, & de arte medica optimè meritos in variis suis lectionibus hac in re secus sensisse, ea retione, q Theophrast. aliquid miri de Scythis dicere voluisse videatur. Atqui eos dnodecim dies ee redice, & caseo equino viuere consueuisse, nullam admiretionem hebet: quando ferunt, Zoroastrem interdum solo lacte sex menses transegisse: quod de quodam alio narrat Athenæus: imò ipsemet Hipp. etque Herodotus B videntur innoisse, plurimam temporis partem solo caseo equino Scythas victitasse. At verò meo iudicio id habet, cuius non parua cuilibet neturalium rerum perscrutetori subeat admiratio, nartetio illa Theopbrasti, quòd caseo illo eqoino, & glycyrrhiza in duodecim dies famẽ & sitim tolererent: solebant ferinis carhibus, eqnino caseo, & lecte equino famem, & sitim extinguere: at verò mirádum illud in se contioet, quòd non femem modò solo vsu casei e- C quini, & glycyrrbizę per duodecim dies ferrẽt; sed etiam firim, quæ beneficio glycyrrhizæ potissimum ferebetur, quemuis nonnihil eriam outrimenti dulci illo succo ed famem sedandam cum hippace haberet. Quod autem Zoroastres, & elij solo lectis vsu sex mensium spatio vitem trensegerint, nullam habet admirationem, cùm in lacte parres sint multæ ad nuttiendum quàm idoneæ, serosa eutem pars eiusdem commodè etiem sitim extinguere potest, si mo- D dò lecte solo duratunt, sine potus alio genere.

XXXIII.

Τὰ μὲν ἐς τὴν δίαιταν αὐτέων οὕτως ἔχει καὶ τοὺς νόμους, περὶ δὲ τῶν ὡρέων καὶ τῆς μορφῆς ὅτι πολὺ ἀπήλλακται τῶν λοιπῶν ἀνθρώπων τὸ Σκυθικὸν γένος, καὶ ἔοικεν αὐτὸ ἑωυτῷ, ὥσπερ τὸ Αἰγύπτιον· καὶ ἥκιστα πολύγονόν ἐστιν, καὶ ἡ χώρη ἐλάχιστα θηρία τρέφει κατὰ μέγεθος, καὶ πλῆθος· κεῖται γὰρ ὑπ' E αὐταῖς ταῖς ἄρκτοις, καὶ τοῖς ὄρεσι τοῖς Ῥιπαίοισι, ὅθεν ὁ βορέης πνέει. ὅτι ἥλιος τελευτῶν ἐγγύτατα γίνεται, ὁκόταν ἐπὶ τὰς θερινὰς ἔλθῃ περιόδους. καὶ τότε ὀλίγον χρόνον θερμαίνει, καὶ οὐ σφόδρα· τὰ δὲ πνεύματα τὰ ἀπὸ τῶν θερμῶν πνέοντα ἀφικνεῖται, ἢν μὴ ὀλιγάκις καὶ ἀσθενέα, ἀλλὰ ἀπὸ τῶν ἄρκτων αἰεὶ πνέουσι πνεύματα ψυχρὰ, ἀπό τε χιόνος, καὶ κρυστάλλων καὶ ὑδάτων πολλῶν. οὐδέποτε δὲ τὰ ὄρεα ἐκλείπει, ἀπὸ τουτέων δὲ δυσοίκητά F ἐστιν.

Quæ igitur ad victus rationem attinent, & instituta eorum, sic se habent. Quin & quæ de anni temporibus, & ipsorum forma, quòd à reliquis hominibus Scythicum genus admodum sit diuersum, inter se verò simile, quemadmodum etiam genus Aegyptium. Et minimè fæcunda est gens illa. Regioq; ipsa minimas feras enutrit numero, & magnitudine. Etenim sub ipsis Vrsis, & sub Riphæis montibus sita est, vnde Boreas spi-

nua permanet: propterea dicit, Sol finiens, aut desinens proximus illie fit, cùm ad æstiuũ Tropicum accedit. Sed quomodo desinentem, aut finientem appellar, qui diu illic maneat, & vigeat? An deficientem dicit, q; apud illos omnino debilis fit; aut finiens, quòd oon vltra ad illos, seu propiùs accedit: quasi dicat, in vltimo fine, cùm ad eos peruenit, languidus est; quò fit, vt eos multom excalefacere non possit, quoniã admodum obliquè radios immittit. Nõ parua autem hîc sese offert difficultas, quòd ambiẽtis frigiditatem dixerimus causam esse, cut & minùs fœcundi siut tum homines, tum cæterá animalia, & vt minores etiam sint quantitate, cùm alioqui à frigiditate ambientis internos calor magis roboretur, ad interna magis repressus: quò fit, vt & multiplicetur, & ad omnia muoia obeunda validior reddatur: quod de aquilonia constitutione dicebat Hipp. tertia Aphorism. 17. qua etiam ratione dicebat 15. primæ sectionis, vẽtres hyeme natura calidissimos esse. Aone dicendum est, quàm maximum esse discrimen inter frigus ámbientis, ratione situs terræ, aut cœli ipsius, ab eo, qui statis temporibus, aut à cõstitutione temporum, aur ab anni tempore procedit? Differt enim primùm magnitudine: loquitur enim Hippocr. primo Aphorism. de hyeme in sua regione, cuius frigos non est adeò magnum in comparatione ad reliqua tempora; sicut frigus regiooie borealie respectu australis. Frigus præterea regionis illius est ferè perperoum, ideo vincit humanam temperiem, non autem frigus constitutionie, aut temporis. Accedit, quòd molieres, quæ vtero feruot, ex maxima ambientis frigiditate sæpe abortus patiuntur, aut saltem difficillimos partus, maximè cùm in curribus degenrec, minimè omnium ab iniuriis aëris sese defendere possint. In ferie, & brutis animantibus hoc idem euenit, in quibue quasi vincitur calor naturalis, & extinguitor à frigiditate ambientie, cùm nihil in ea regione habeanr, quo se ab aëris iniuriis protegant. Cuius oppositum io calidissimis regionibus conspicitur, vbi sunt maximi Leones, Elephanti, Tigrides, Serpentes.

Neque venti, qui à calidis locis flant, valdè eò accedunt, nisi rarò & debiles.] Duplici causa loca calida esse solẽt, aut Solis propinquitate, aut calidorũ ventorũ perflatu. Ita frigida loca frigiditatem maximam nanciscuntur, aut recessu Solis, & distantia, aut defectu calidorum ventorum. Vtroque horum Scythæ frigidissimam sortiuntur regionem: nam Sol neque propiùs accedit, neque apud illos diutius moratur. Paulò enim distat minùs sexaginta partibus, cùm illis propinquissimue est Sol. Vnde qui sunt in tanta distantia ab equinoctiali, frigidissimam habent regionem, & venti nulli calidi ad illos perueniunt. Frigidissimi autem sunt assidui. Concludit postremò, propterea regionem illam esse inhabitabilem, non quidem simpliciter: hoc A enim iam negauerat: sed intelligit eam commodè habitari non posse.

XXXIV.

Ἠήρ τε κατέχει πολὺς τῆς ἡμέρης τὰ πεδία, καὶ ἐν νότισι διαιτῶνται· ὥστε τὸν μὲν χειμῶνα αἰεὶ εἶναι, τὸ δὲ θέρος ὀλίγας ἡμέρας, καὶ ταύτας μὴ λίην. μετέωρα γὰρ τὰ πεδία καὶ ψιλὰ, καὶ οὐκ ἐστεφάνωνται ὄρεσιν, ἀλλ' ἀνάντη ὑπὸ τῶν ἄρκτων αὐτόθι. B καὶ τὰ θηρία οὐ γίγνεται μεγάλα, ἀλλ' οἷά τε ἐστιν ὑπὸ γῆν σκεπάζεσθαι. ὁ γὰρ χειμὼν κωλύει, καὶ τῆς γῆς ἡ ψιλότης, καὶ ὅτι οὐκ ἔστιν ἀλέα, οὐδὲ σκέπη.

Nebulaq; magnã diei partem campos occupat. Et in humidis degunt, ita vt hyems quidem perpetua, æstus verò paucis diebus, & is non valida existat. Sublimes enim sunt planities, & nudæ, neque montibus circumseptæ, sed accliues sub Vrsis. Et feræ non nascuntur magnæ, sed quæ sub C *terra cooperiri valeant: prohibet enim hyems, & terræ nuditas, in qua neque est æstus, neque verò tegumentum.*

Prosequitur conditionee terræ Scytharum, potissimum autem magnæ illius solitudinis, de qua sermonem iam instituerar. Et inquit Ἠέρ τε, &c.] Diximoe superiùs Hippoc. nomine aërie sæpiùs intellexisse nebulam, & aërem caliginosum: propterea eorum lectionem non amplector, qui loco primæ illiue lectiooie le- D gunt ὁμίχλη, & quòd alicubi apud antiquoe libroe lectio illa in margine reperitur, censendum est esse scholium, explicane, quid dictio, ἠὴρ, significet. Abũdat igitur terra vaporibue, & nebulis, quia solum est multis aquis refertum. Vigebunt igitur in hyeme ob vehemeoriam frigorie, & eius diuturnitatem, & ob æstatem breuissimam, & minimè calidam, tum & aliis temporibus.

E *Et in humidis degunt.*] Legendum enim est in Græco, ἐν νότισι: quòd si qui in suis manuscriptie legunt ὑγροῖς, id potiùs est Scholioo primam lectionem exponens: malè etiam interpretantur, in subterraneis habitaculis.

Sublimes enim sunt planities.] Docet hoc loco Hippocr. quod & recentiores Scythicarum rerum scriptores asseruerunt, in eo loco non esse montes, sed planities, & terram arboribus vndequaque esse nudam, aliquantò tamen elatio- F rem versus polum: quod etiam docuit Aristot. Meteorolog. capite 1. qua etiam ratione, cùm nulla ex parte à montibus protegatur, à ventis Borealibus, nullę sunt arbores, sed arbusta, quæ veotis perflantibue cedant, & flectantur: & hoc est, quod voluit Hippoc. iis verbie: ἀλλ' ἀνάντη ὑπὸ τῶν ἄρκτων, quæ nos vertimos, sed accliues sub Vrsis. Scio hîc variam esse lectionem, aliis hoc loco ἀνάντης, aliis ἢ αὐτὰ, aliis, vt est in Aldino, ἢ αὐτὴ, aliis tum demum pessimè omnium ἀναίθη, legentibus. Placuit tamen potiùe im-

V

pressionem Basiliensem hoc loco sequi, quæ & verum sensum continet, & idem cum Aristot. loco cit. significat.

Et feræ non nascuntur magnæ, sed quæ sub terra cooperiri valeant.] Occasione eorum, quæ proximè dixerat, terram esse nudam, idest, arboribus; redit ad probandum id, quod ab initio proposuerat. Cum enim nemora, & loca syluis vndequaq; referta reperiuntur, magna etiam animalia reperiri verisimile est, quòd illa sint ferarum magnarum domus, & habitacula, quòd arbores eas protegant in superiori parte ab aquis, grandine, & niue, à lateribus à ventis; suppeditentque illis tum foliis, tum fructibus, & radicibus victum. Duo verò sunt circa hanc particulam, quæ nō paruam habent difficultatem, quorum alterum ad magnas arbores pertinet, & syluas, quas dicit non reperiri in Scythia: alterum autem ad feras, quas dicit magnas in ea regione non nasci. Quis enim nesciat, nulla loca videri tempore nostro, & antiquorum, magis syluarū feracia, quàm Septentrionalia? Quæ enim famosiores Hercynia, Barnians, Hyrcania, & apud Boëmos hodie Semana, & in Sarmatiæ parte ea, quę Samogethia vocatur, eiusdem nominis alia. Est etiam Hercynia adeò nobilis prope Russiam nigram: quin & in Asiatice Sarmatia versus paludem Mæotidem, & prope Rha fluuium in ipsa Scythia. Ea etiam pars Sarmariæ, quę Liuonia dicitur, ferè tota syluis est referta. Maiorum animalium etiam, quod secūdo loco propositum est, quænam maiora, & robustiora sunt Vris, Bisontibus, Rigiferis, Alcibus, & Vrsis: quæ omnia Septētrio mittit? quin & ex bubalorū coriorū magnitudine, quanta sit boum, & bubalorum illarum regionum crassities, intelligere cuilibet licet. Dissolui facilè posset controuersia hæc, quantum ad primam partem attinet, si diceremus loqui hîc Hipp. de solitudine hac magna Scythię, in qua arbores magnæ non inueniuntur: at verò non negare, in reliquis Septentrionalibus partibus syluas reperiri, nisi rario, quam tradit, communis est, tam ad hanc partem, quàm ad aliam, ex verè Septentrionalibus. Quapropter dicendum est, verum esse eas regiones, quæ è directo stantem vehementer Boream excipiunt, neq; quippiam habent, quod à ventis eos protegat, non posse habere lucos, & syluas arborum magnarum, quales sunt regiones Laponum, & Scrifiniorum: quemadmodum etiam testis est Olaus Magnus diligens rerū Septentrionalium scriptor. Quòd si alicubi magnæ syluæ in iis regionibus reperiuntur, aut ea loca protecta sunt à ventis per montes, vel ea certè sunt admodum decliuia: quod vel Scotiæ exemplo constat, vbi hac ipsa ratione arbores magnæ non nascuntur, & per consequēs neque magna animalia, aut magnæ feræ. Magna verò illa animalia, quæ in Septentrione nasci diximus, in iis solùm conspiciuntur, vbi sunt magnæ syluæ arborum: attamen neque in illis locis magna omnino animalia, & feræ reperiuntur, qualia sunt Elephantes, Rhinocerotes, Leones, Cameli. Quinimò boues in iis regionibus, de quibus loquitur Hipp. parui sunt ob hanc ipsam causam. Qui verò in Sarmaria magni reperiuntur ex bubalorum genere, contrarium non arguunt, cùm neque nudæ sint arboribus magnis eæ regiones, neque omnino expositæ omnibus iniuriis ventorum borealium.

XXXV.

Αἱ γὰρ μεταβολαὶ τῶν ὡρέων οὐκ εἰσὶ μεγάλαι, οὐδὲ ἰσχυραί, ἀλλ' ὅμοιαι, καὶ ὀλίγον μεταβάλλουσι. διότι καὶ τὰ εἴδεα, ὅμοια αὐτὰ ἑωυτέοις εἰσίν. σίτῳ τε χρέωνται αἰεὶ ὁμοίως, ἐσθῆτί τε τῇ αὐτῇ καὶ θέρεος καὶ χειμῶνος. τόν τε ἠέρα ὑδατεινὸν ἕλκοντες καὶ παχύν, τά τε ὕδατα πίνοντες ἀπὸ χιόνος καὶ παγετῶν, τοῦ τε ταλαιπώρου ἀπεόντος. οὐ γὰρ οἷόν τε τὸ σῶμα ταλαιπωρέεσθαι οὐδὲ τὴν ψυχήν, ὅκου μεταβολαὶ μὴ γίγνονται ἰσχυραί.

Etenim temporum anni mutationes neque magna, neq; fortes sunt, sed similes, & parū enariātes: quapropter & forma ipsa sibi ipsis similes sunt. Eodē quin etiā victu et vestitu vtuntur æstate, & hyeme, aeremq; aquosum, & crassum attrahunt. Aquas insuper bibunt ex niue, & glacie, nullo accedente exercitio. Neq; enim vel corpus, vel animus ad labores confirmari potest, vbi mutationes temporum non fiunt fortes.

Propositio γὰρ in principio huius particulæ posita videtur quasi innuere hîc probari, quæ superius proposita sunt. Verùm cùm aliquando etiam ponatur ad maiorem explicationē, hoc loco ita positam esse censendum est: nam hæc particula videtur coniungi cum illa parte, in qua fœcundam minimè esse gētem Scythicam docuit. Docet autem forma, & corporis structura inter se similes esse. Idque colligit ex eo, quòd in Scythia non sunt magnæ temporum mutationes, quando perpetuò ferè frigore algeant, & iis conuenire potest, quòd Stratonicus de Ponti æuo per iocum dicere solebat, quatuor illic mensibus hyemem esse, reliquis frigus. Multò enim veriùs huic parti mundi tribui queat, in qua hyems longissima est, æstas sanè quàm breuissima, sed tamen etiam frigida: Cùm igitur tempora anni temperamento non sint inter se contraria, vt in aliis regionibus, efficitur, vt etiam homines inter se sint similes: variantur enim ex varia temporum tēperatura tum inter se, tum successiuè, annorum progressu. Verùm difficultatē faciunt, quæ ab Olao Magno scripta sunt lib. 7. cap. 19. vbi in regionibus Septentrionalibus ponit magnum discrimen inter anni tempora. Satisfieri iis potest, Olaum Magnum de suis regionibus sermonem habere, quę multò sunt Scythis australiores, nonnunquam etiam de Germanis. Boreales

reales autem regiones tum in lõgitudine, tum in latitudine, quàmaximè latè patent: propterea non est censendum, quud vni conuenit, alteri etiam conueuire. Docet tamen & ipse lib. 4. cap. 6. in pluribus partibus Nortuegiæ, & Gothiæ glaciem durare vsque ad finem Maij, atque in fluminibus quidem ita dẽsam, vt super eam & nundinæ celebrentur, & ludi parentur.

Eodem quinetiam victu, & vestitu vtuntur æstate, & byeme.] Huius ea est ratio, quia semper frigore algent.

Aeremq; aquosum, & crassum attrahunt.] Hæc est altera ex causis, cur forma inter se similes sint, tum & cur plerique talem formam nanciscantur. Docebit enim infrà humida esse, & pinguia, tum & crassa: quod facilè euenit ex crasso, & humido aëre perpetuò inspirato. Quis enim nesciat, quòd cùm tum singulo die tanta quantitas aëris inspiretur, tum per nares, & cerebrũ, tum per ora vasorum, & vigilando, & dormiendõ, & exercendũ, & quiescẽdo, neque vnquam mutetur, vt in aliis locis accidit pro temporum vicissitudine, & constitutionum varietate, necessarium esse tandem, vt omnino similia reddantur inter se corpora, & itẽ humore affluant.

Aquas insuper bibunt ex niue, & glacie.] Hæc est alia ratio tum similitudinis, tum humiditatis omnium, maximè addita alia causa, cùm dicit, *nullo accedente exercitio*, quo superfluæ humiditates consumi possint. Quod ostẽdit per sequentia verba: *neque enim vel corpus, vel animus, &c.*] Simul autem ostendit, quid per exercitium intelligat. Dicit autem se non modò de corporis, sed & animi exercitiis loqui. Animus quidem non redditur aptus ad exercitia, quòd tempora, & loca sint similia; quæ vbi sunt huiusmodi, omnem auferunt aut dubitãdi, aut admirandi occasionem. nam propter admirationem terũ homines cœperunt philosophari, vt docet Aristot. in procemio lib. de Sapiẽtia. Vnde in tam magna regione vnum solum memorant philosophum Anacharsidem, natione quidem Scytham, qui tamen neque in Scythia fuerit philosophatus, sed in Græcia: propter sapientiam autem fuit à suis interemptus, vt docet Herod. lib. quarto. Corpore etiam non exercẽtur: quoniam cùm referta sint vndequaque quàm plurima humiditate, & pinguedine, excrementitia corpora exercitiis redduntur inepta. Non possunt autem dici multum sese exercere, quòd ferè perpetuò ferãtur equis. Est enim potiùs ipsis otium, quòd equis non sese exercent, arte eus mouentes, & agitantes, sed lento motu equis delati pabulum quærunt.

XXXVI.

Διὰ ταύτας τὰς ἀνάγκας, τὰ εἴδεα αὐτῶν παχέα ἐστὶ καὶ σαρκώδεα. καὶ ἄρθρα καὶ ὑγρὰ καὶ ἄτονα. αἵ τε κοιλίαι ὑγρόταται, καὶ πασέων κοιλιῶν αἱ κάτω. οὐ γὰρ οἷόν τε νηδὺν ἀναξηραίνεσθαι ἐν τοι-

A αὐτῇ χώρῃ, καὶ φύσει, καὶ ὥρης καταστάσει. ἀλλὰ διὰ πιμελήν τι καὶ ψιλὴν τὴν σάρκα, τά τε εἴδεα ἔοικεν ἀλλήλοισι, τά τε ἄρσενα τοῖς ἄρσεσι, καὶ τὰ θήλεα τοῖς θήλεσι. τῶν γὰρ ὡρέων παραπλησίων ἐουσέων, φθοραὶ οὐκ ἐγγίνονται, οὐδὲ κακώσιες ἐν τῇ τοῦ γόνου ξυμπήξει. ἢν μή τινος ἀνάγκης βιαίου τύχῃ ἢ νόσου.

Propter has causas forma ipsorum crassa sunt, & carnosa: & iunctura, & humida, & eneruata: B ventrésque humidissimi, & omnium cauitatum inferiores maximè. Non possunt enim exsiccari in huiusmodi tum regione, tum natura, & temporis constitutione. Sed ob pinguedinem, & glabritiem carnis, forma adinuicem similes sunt, masculi masculis, fœminæ fœminis. Temporibus enim inter se similibus existentibus, corruptiones non generantur, neque malitia in seminis coagmentatione. Nisi fortuita aliqua extrinsecus occurrens causa occurrat, qua alteratio- C nem pati possit, aut morbus aliquis.

Dixerat Hippoc. Scythas forma inter se similes esse, idque retulerat in temporum anni similitudinem, quòd nõ multum inter se distinguantur, nec variæ, vt alibi fit, constitutiones temporum producantur: non docuerat autem, quales essent eorum formæ; quud huc loco ex ante dictis colligit, dicens, eas esse crassas, & carnosas: impropriè verò hic carnosum sumit; D quando secũdo de Temper. cap. 4. Gal. carnem à calido, & humido fieri docuerit. Scythæ autem cùm potiùs frigidum, & humidum temperamentum sortiti sint à natura, censendum est Hipp. hoc loco per crassos, & carnusos intellexisse pingues. Dicit autem habere eosdem iuncturas humidas, & eneruatas, quòd docuerit lib. de articulis excidere articulos facilè ob humidum, quo abundant nerui, quibus connectuntur: ideo natura humidis facilè luxationes E accidunt, quemadmodum etiam ob maciem: exemplo boum eo loco id ostendebat, quibus ob macilentiam articuli excidunt, & maximè circa finem hyemis. Scythis ergo ob humidam intemperiem infirmi sunt articuli, non tamen adeò, vt illis excidant.

Ventresq; humidissimi, maximè inferiores.] Quamuis enim aër crassus potiùs soleat superiora afficere; nihilominus, quòd distillationes excitet, quæ ad inferna mittuntur; maximè cùm eis F ventres debiliores reddiri sint ob malam aquarum, crudarúmque vsum, inferioribus potiùs mala eueniunt. Verùm difficultatẽ faciunt, quæ superiùs, vbi de aquis agit, docuit Hipp. cùm dicit: quorum ventres molles, & pituitosi, iis durissimæ, & crudissimæ, & crassissimæ aquæ conferunt: sic enim maximè resiccari poterũt. Tantum igitur abest, vt aquæ ex duræ, & crassæ possint Scythis mollitiem, & immodicam humiditatem ventris inferioria afferre, vt, si adesset, potiùs auferri deberet iis aquis epotis. Ve-

tùm docuimus nos loco cit. intelligere Hipp. non de aquis crudis tãtùm, sed de subsalsis, quibus vis reficcandi non parua inest.

Sed ob pinguedinem, & glabritiem carnis, &c.] Manifestè ostẽdit, quod superiùs dixerat esse crassos, & carnosos, per pingues intelligere: & inquit similes inter se esse Scythas potissimùm in hoc, q̃ omnes sint crassi, & ꝓpingues, & glabri. Reddit etiam immediatã causam similitudinis eorum, cùm superius vniuersali fuerit contentus; B nam dixerat, vbi est similitudo inter tempora in temperamento, nec multũ inter se euariant, non posse vllam mutationẽ inferri semini in vtero existenti, cùm concrescit; q̃ vbi non fit varietas temporũ, corpora vni aëris tẽperamento assuescãt, etiamsi malum sit, nec mutationes in corporib⁹ patiantur incolæ, secus, q̃ penes nos, in quibus sæpiùs tum ob varietatẽ temperaturarum temporum anni, & constitutionum, semen alterationes potest pati. Ponit posteà exceptionem, C *nisi fortuita aliqua extrinsecus occurrens causa occurrat, qua alterationẽ pati poßit, aut morbus aliquis.*] Obseruandum autẽ, doctissimũ Zuingerum in principio huius contextus, vbi communiter legitur καὶ ἄϑρα, in margine legisse καὶ ἀναρϑρα, quod est, & malè articulatæ, vel inarticulatæ, vt ad formas referret: quæ lectio optimè recipi potest, quod eundẽ sensum retineat. Quinimò videtur etiam probabilior, quoniam subdit καὶ ὑγρὰ: si enim dixisset καὶ ἄϑρα, id est, & articuli; non erat, quòd adderet cõiunctionem, καὶ, D dictioni ὑγρὰ: coniunctio enim illa demõstrat hæc omnia epitheta conuenire dictioni εἴδεα, quod est, formæ. Recepimus tamen aliam, tanquàm communiorem, & quę non ita magnam habeat difficultatem ex coniunctione καὶ, cùm frequẽtissimus sit apud Græcos loquendi modus. Dicimus enim aliquem habere faciem & perpulchram, & venustam, & manus & albas, & rubore perfusas. Habet & aliam ibidem variam lectionem, vt loco eiusdẽ dictionis ἄϑρα, E aut alterius, ἀναρϑρα, quod est adiectiuum nomẽ, & epithetum, vt diximus, legamus νωϑρά, quod segnem significat: quæ etiam non reiicitur; sed ob eam, quam diximus, rationem, retinendam communiorem censemus: nunquam enim mutandam censeo communem lectionem, nisi vrgens adsit necessitas, vt si sibimet repugnare in eodem lib. auctorem videamus grauem, aut si sensum non habeat, vt si constructio orationis eam non ferat. Addidimus tamen, καὶ, ante F πασέων κοιλίων, qđ maximè adiumẽto sit ea dictio illi orationi, & quasi perfectionẽ ferat. Zuingerus verò in suis manuscriptis habuisse ostẽdit.

XXXVII.

Μέγα δὲ τεκμήριον ἐς τὴν ὑγρότητα παρέξομαι. Σκυθέων γὰρ τοὺς πολλοὺς, ἅπαντας ὅσοι Νομάδες, εὑρήσεις, κεκαυμένους τούς τε ὤμους, καὶ τοὺς βραχίονας, καὶ τοὺς καρποὺς τῶν χειρέων, καὶ τὰ στήθεα, ἰσχία, καὶ τὴν ὀσφὺν, δι᾽ ἄλλ᾽ οὐδὲν, ἢ διὰ τὴν ὑγρότητα τῆς φύσιος καὶ A *τὴν μαλακίην. οὐ γὰρ δύνανται οὔτε τοῖς τόξοις ξυντείνειν, οὔτε τῷ ἀκοντίῳ ἐμπίπτειν τῷ ὤμῳ ὑπὸ ὑγρότητος καὶ ἀτονίης. ὁκόταν δὲ καυθῶσιν, ἀναξηραίνεται ἐκ τῶν ἄρθρων τὸ πολὺ τοῦ ὑγροῦ. καὶ ἐντονώτερα μᾶλλον γίνεται καὶ τροφιμώτερα καὶ ἠρθρωμένα τὰ σώματα μᾶλλον.*

Magnum autem signum humiditatis eorum exhibebo. Scytharum quàmplurimos, & omnes, qui Nomades sunt, inuenies exustos habere hu- B *meros, & brachia, & manuum iuncturas, & pectora, & coxas, & lumbos, nullam hanc aliam ob causam, quàm propter humiditatem, & mollitiem: neque enim arcus intendere, neq; humero telum iaculari possunt præ humiditate, & mollitie. Cùm autẽ vrũtur, copia humoris articulorũ cõsumitur, & validiora magis reddũtur, & magis enutrita, magisq; articulis firmata corpora.*

Reuertitur ad probandum corpora Scytharũ C esse nimis humida: & hoc ab auxilio, siue à iuuantib. & lędentibus, qđ apud Medicos firmissimũ solet esse argumentum. Dicit igitur Scythas omnes ferè, potissimũ aũt Nomades, habere exustos articulos, vt consumatur humiditas superflua articulorũ, & validiores reddantur, faciliùs nutriantur eę partes, atq; articuli firmiores efficiantur. Dixit aũt potissimũ id iis accidere, qui Nomades dicuntur ob eam, quam inferiùs afferet rationem, cùm dicet id esse in iis potissimum, D quia dum pueri adhuc sunt, ferè semper in curribus cum mulieribus degunt, nullis exercitiis vtentes, sed non sedentariam vitam agentes.

Inuenies habere exustos humeros.] Ea potissimũ ratione articuli ij exuruntur, q̃ in iis vis ferè omnis telorũ, & sagittarũ eiiciendarũ, tũ & ponderũ, & armorum ferendorum consistere videtur.

Brachia.] Vt in tractandis leuiorib. armis multò reddãtur agiliores, vt gladio, quę potiùs dexteritate, quàm vltimo conatu solent indigere: nam in humeris vis tota quasi est corporis: in E brachiis autẽ agilitas potiùs conspicitur cum auxilio ipsius humeri.

Et manuum iuncturas.] Manuum iũcturæ quamuis ad agilitatem maximè conferant brachiõ; ad retinenda tamen arma, & arcus tendendos maximè robustæ desiderantur.

Pectora.] Vt in laborib. diutius perdũrare possent: cùm enĩ humiditate refertum est pectus, graue est corpus, difficulter respirat; atq; ꝓpterea in laboribus succumbũt homines iis prædi- F ti. Quòd si pectus variis in locis aduratur, & cõsumitur illa humiditas, & cicatrice inducta articuli magis indurantur: quò fit, vt in armis ferendis & robustiores sint, & prætereà in laboriosis exercendis operibus minùs defatigãtur.

Coxas.] Vt ad ambulandũ, & currẽdũ, si sit op⁹, sint magis idonei, tũ etiam in equitando, & equis exercendis: exciderent enim ossa coxæ, nisi consumpta igne humiditate adiacente firmiora ligamenta redderentur. Vt verò diutius in equi-

A in equitatione perdurare possint, neq; humore superfluo spina dorsi lãguescat, lumborum regio, & adiacentes partes inurebantur. Obseruandum autem est, Scythas vstione non esse vsos, quemadmodũ nos vtimur emissariis, igne vel caustico medicamẽto factis: vstio enim, quę in vsu apud Scythas fuit, siccabat, non auertebat: facta enim vstione, & crusta cadẽte, cicatrix inducebatur, sicque locus ille siccior, & durior remanebat: emissaria verò auertunt: credóque potiùs esse genus medendi recẽtiorum, quàm B q; antiqui illud posuerint. Fortasse autem emanauit ab Aëtio lib. 8. cap. 37. in cura difficultatis spirandi, dum crustas inurit circa pectus, & diu sinit apertas. Nolo aũt in p̃sentia ad examẽ reuocare, an tãta possint p̃stare, quemadmodũ aliqui sibi p̃suaserũt, qui quãdoq; duo, quãdoq; etiã 4. talia emissaria in brachij superiori parte, & cruribus fieri debere cõstituunt, turpissimo, an stultissimo vsu dicam magis, nesciuerim.

C *Cùm autẽ vrũtur, copia humoris articulorũ cõsumitur.*] Hæc est illa vtilitas vstionis, de qua mẽtio facta est ab Hipp. 6. Aph. 60. cùm dicit; quibuscunq; à coxendicũ dolore molestatis diuturno excidit coxa, iis crus tabescit, & claudicãt, si nõ vrãtur. De qua etiã vstione fit mentio primo de articulis, part. 41. vbi de inurẽdis brachiis excisa legitur. Reddit enim rationem etiam Galenus in comment. vt, quod mucosum est, absumatur, & laxitas cutis, ad quam articulus lubri- D cat, magis ex adustione contracta arctet, & prohibeat articulum transponi. Qua autem ratione & diligentia adustiones eæ sint faciendæ, docet Hipp. loco citato, primo de articolis.

Et validiora magis redduntur.] Accidit hoc, q; fiant ficciora: certũ enim est, humiditatẽ superfluam torpidũ reddere corpus, & particulas, tum præterea ob mollitiem ineptas motui. *Et magis enutrita.*] Humiditas superflua vbi est, & frigidus is humor mucosus, impedit, quo minus bona fiat E partis illius enutritio, & quasi spiritus extinguit. Quòd verò particulæ transmittitur nutrimentum, aut corrũpitur, aut aliò defluit, q; nec apponi, nec vltimam illã perfectionem assequi possit. Vtebãtur autem antiqui ob multas causas vstione, vt docet Auic. quarta primi, Doct. 5. cap. 29. & Albucasis primo lib. suæ chirurgiæ multis capitibus: aliquando vt retineant effloentia, q; vstione quasi coarctentur loci. Cùm enim caro tollatur, natura instaurante carnem, F vndique maximè contracto loco, nullo relicto vacuo, carne implentur solidiore, vt fit in entero cele, & fluxu sanguinis aliquando, vt educatur materia, vt in suppuratione, & ascite, de qua Hipp. 6. Aphor. 27. quicunque suppurati, aut aquam inter cutem patientes vruntur, aut secantur, si pus, aut aqua vniuersim effluat, omnes moriuntur. De qua re etiam lib. de locis in homine. Vtebantur etiam ad dissipandam materiam in aliquo membro contentam, & induratam: de qua re lib. de internis affectionibus, vbi

A etiam optimè auctor ille docet modum inustionis. Vtebantur etiam vstione, vt callosæ partes in fistula exciderentur: de qua re, lib. de fistulis, & Albucasis loco cit. Cui conuenire fortasse potest, quod dicitur 7. Aph. 87. quæcunque non sanat medicamẽtum, ea ferrum sanat, quæ ferrum nõ sanat, ea ignis sanat. Vtebãtur etiam ad impediẽdum, quo minus vlterius procederet putredo, aut corruptio, & erat prima vtilitas posita ab Auic. loc. cit. de qua re Gal. 6. in 6. B Epid. 5. vbi vstionem adhiberi dicit pessimè affectis locis ob prauorum humorum exuberantiam, vt in cancro, & malignis vlceribus. Et 13. Meth. 6. vbi ex iis esse p̃sidiis notat, quæ totã ains, quod infestat, substantiam exinaniunt. Adhibetur autem potissimum, vt primo loco dicebamus, & docuit Auic. loco cit. vt intemperies frigida, & humida auferatur, materiaq; eadem consumatur eo modo, quo diximus.

C XXXVIII.

Ῥοικὰ δὲ γίνεται καὶ πλατέα. πρῶτον μὲν ὅτι οὐ σπαργανοῦνται, ὥσπερ ἐν Αἰγύπτῳ, οὐδὲ νομίζουσι, διὰ τὴν ἱππασίην, ὅκως ἂν εὔεδροι ἔωσιν. ἔπειτα δὲ διὰ τὴν ἕδρην. τά τε γὰρ ἄρσενα ἕως ἂν οὐχ οἷά τε ἐφ' ἵππου ὀχέεσθαι, τὸ πολὺ τοῦ χρόνου κάθηται ἐν τῇ ἁμάξῃ, καὶ βραχὺ τῇ βαδίσει χρέονται, διὰ τὰς μεταναστάσιας καὶ περιελάσιας. τὰ δὲ θήλεα θαυμαστὸν οἷον ῥοικὰ εἶναι τὰ εἴδεα.

D *Fluida verò fiunt & vasta: primùm quidem, quia fasciis non colligantur, quemadmodum fieri solet in Aegypto. Neque verò id curant equitationis causa, vt ad equitandum meliores reddantur. Deinde verò ob desidiam. Masculi enim eorum, antequàm equos conscendere queant, plurimum temporis desident in curribus, raróq; prodeunt, vt ambulent, propter transmigrationes, & circuitiones. Muliebres autem forma mi-* E *rum est, quàm sint fluxiles.*

Non eiusdem reddit rationem, nempe, quare mollia sint, & humida Scytharum corpora, vt Cardanus censuit, sed aliud diuersum, ad figuram, & conformationem pertinens, cur scilicet sint vasti, & fluxili corpore. Duasq; reddit solùm rationes, non tres, vt communiter censuerunt expositores. Reddit igitur primò rationem vastitatis, & laxitatis corporum Scytharũ; primùm extrinsecam, quòd fasciis non inuol- F uantur, & circumligentur infantes, vt fit in Ægypto, & alibi: Malè verò traducunt antiquus interpres, & recentiores verbum ῥοικὰ, distorta. Primùm quòd noua est significatio, præterea, q; non distorquentur membra, si fasciis non circumuoluantur, sed potiùs recta in sua natura, quantum ad longitudinem attinet, efficiuntur, quamuis non extendantur in longitudine, quantum oportet, sed in crassitie: distinguentur enim potiùs, si nimis cõstringantur. Fasciis autem nõ circumuoluuntur in Scythia infantes,

fortasse ob defectum lini, & eorum, quæ ex lino parātur; secus, quàm in Ægypto, vbi ob copiam lini fortasse cœperunt primùm fasciis infantes cōuoluere: aut etiam, quòd barbaria admodum sint præditi moribus, vt docet etiam Gal. de Germanis, 1. de san. toend. q suos infantes nuper natos mergunt frigidissima aqua.

Neq; verò id curant equitationis causa, vt ad equitandum meliores reddantur.] Pessimè interpretes hunc locum interpretati sunt: nā Cornarius sic: Deniq; quòd non animaduertant, quocunque inter equitandum equis insideant. Cardanus sic: Deinde quòd non assuescant ad equitationem, quo equorum insessores fiant. Baccius autem hoc modo: Neque curant, quomodo ad equitationem firmi fiant. Caluus autem sic vertit: Nec reputāt, cogitāntve, quantū ad hoc equitatio cōferat. Meliùs Zuingerus; sed nimis luxuriat, qui sic vertit: Fasciis autam communi consensu abstinent equitationia causa, vt ad insidendum aptiores reddantur. Primæ enim omnes omnino sensum nullum habent: neque vllo modo intelligi potest, quomodo ita interpretata, & intellecta santentia Hipp. facere hic locus possit ad reddendam rationem, cur vasto corpore Scythæ sint præditi. Accedit, quòd volunt hanc esse rationem, quā probet Hippocr. Scythas tales esse; cùm potiùs reddat rationē, cut Scythæ fasciis non inuoluant filiolos. Nequa verò dictio deniq; vllo modo poni potest; cùm statim subdat aliā rationē, & dicat postremò. Promanauit autem mala hæc intelligentia ex variato codice Græco, leui tamen mutatione. Nam cùm legeretur οὐδὲ νομίζων. διὰ τὴν ἱππασίην, ὅκως ἂν ἔνεδροι ἔωσιν: Primùm nō intelligebāt, quid sibi vellet illis primis verbis οὐδὲ νομίζουσι, cū tamen referretur ad proximè dicta verba, & esset subintelligēdum δεῖν σπαργανοῦσθαι. Cùm etiam non intelligerent, quid nomine ἔνεδρος sibi vellet Hippoc. malè interpretati sunt: cùm alioqui loco ἔνεδρος legi debeat εὔεδρος: facilis autē fuit lapsus mutata solùm litera ν, in υ, quæ facilè fieri potest ob maximam, quam habent inter se, similitudinem. Adiuuant autem nostram hanc coniecturam manuscripti libri, ex quibus nostræ illæ in omnes Hipp. libros variæ lectiones sunt desumptæ, in quibus est εὔεδρος, quam in iis, quos habuit, libris manuscriptis habuisse etiā visus est diligentissimus Zuingerus. Sensus igitur erit: Scythas vasto esse corpore, tum natura, quòd humidi sunt; tum instituto, & consuetudine iam inde à pueris contracta. Etenim infantes nuper natos fasciis nō constringunt, vt apud Ægyptios in more positum est, neque curant id facere eo consilio, vt carnosi reddantur, & vasti tum reliquo corpore, tum potissimū natibus, vt sint ad insidendum equis aptiores.

Deinde verò ob desidiam. Masculi enim eorum, &c.] Est hæc altera causa laxitatis, & vastitatis, vel potiùs crassitiei corporum Scytharum per se manifesta, quòd scilicet puerorum, antequàm equos conscendere possint, deses omnino, & otiose sit vita; quòd non soleant sese exercere, currere, deambulare, sed in curribus retinentur otiosi, quando in perpetua fere sint peregrinatione, vt superiùs diximus, pabuli opportunitatem sequentes: maximè cùm ferè niue perpetua cooperiatur terra, frigoreque loca algeant; qua ratione in curribus conclusi vitam degunt ab ambientis iniuriis hoc modo, se, dum teneri, & pueri sunt, protegentes.

Muliebres autem formæ mirum est, quàm sint fluxiles.] Manifestum est hoc ex iis, quæ diximus; si enī pueri, quòd in pueritia in curribus vitam agūt, redduntur tales, quid fiet in mulieribus, quæ perpetuò ferè hoc inclusę carcere vitam agunt? maximè coadiuuante peculiari natura eorum, cùm soleant natura sua molliores esse viris. vnde dicebat Galen. quarto de compos. med. sec. gen. capite 1. in carne molli præditorum numero contineri mulieres candidas, pueros, eunuchos, & viros alba cuti. Insuper qui regionem frigidam incolunt, humidi ij quoque & pituitosi, ideoque molles, & albi.

XXXIX.

Πυῤῥὸν δὲ τὸ γένος ἐστὶ τὸ Σκυθικὸν διὰ τὸ ψύχος, οὐκ ἐπιγινομένου ὀξέως τοῦ ἡλίου. ὑπὸ δὲ τοῦ ψύχεος, ἡ λευκότης ἐπικαίεται, καὶ γίγνεται πυῤῥή.

Ruffum verò est Scythicum genus ob frigiditatem, quòd vehementer illis Sol non superueniat, à frigore verò albedo exuritur, & fit rufa.

Scythicam gentem ruffam esse hoc loco testatur; & quamuis de colore cutis ruffo videatur iis verbis Hipp. intelligere, pilis tamen potiùs ruffo colore præditis, & in capite, & in mēto aspersos esse voluisse Hippoc. censeo: tum q; color is in cute talis non conspiciatur in Scythis, vt annotārūt Scythicarum rerum scriptores, sed potiùs albus ad liuidum accedens: tum quòd aspersionem bilis rufæ, aut flauę sub cute cum admixtione pituitæ significat: neq; is color aliunde prouenit in cute. At verò in pilis, siccescente humiditate à frigiditate excedente, facilè fieri posse, præterquàm q; hoc loco docet Hipp. autor etiā lib. de coloribus, quicunq; ille sit, doct⁹ sanè, ac erudit⁹, atq; antiquus, fortèq; Theophrastus, manifestè ostēdit, & nos postea docebim⁹. Quòd verò de pilis intelligi debeat, manifestum nobis fecit Aristot. 2. problem. vlt. sectionis, cùm scribit, omnes incolas plagæ Septentrionalis esse rufo pilo, & tenui. Sed qđ omnē tollit dub. est Galen. 2. de Temper. cùm enī cap. 5. dixisset, qui humidā, frigidamq; regionē habitār, vt Illyrici, Germani, Dalmatę, Sarmatę, & omnis Scythica plaga, pilos rufos obtinere; cap. sequenti hoc nō conuenire cuti eorū ostendit, sed potiùs eosdē alba cuti, & glabra præditos iis verbis ostendit. Celtis enī & Germanis, & omni Thracio, & Scythico generi, frigida, humidaq; cutis est, ideoq; etiam mollis, alba, &

pilis

pilis nuda. Solet verò etiã hoc obseruare communis dicendi modus, cùm rufum aliquem dicimus, quòd pilis rufi coloris præditus sit.

Πυῤῥὸν.] rufum interpretati sumus, Plinium secuti, q quod Aristot. de regibus apum scribit, ὁ μὲν βελτίων, πυῤῥὸς· ὁ δ' ἕτερος, μέλας καὶ ποικιλώτερος. ipse sic Latinè: Melior rufus, q̃ niger, variosque. Quare non placet interpretari fuluũ, vt Cornarius & alij. Siquidẽ quãuis impropriè aliqoando sumatur pro rufo; propriè tñ colorem significat ex rufo, & viridi mixtũ, in aliis plus viridis, in aliis plus rufi habent. Nam Aquilam fuluam quandoq; dicunt, quãdoq; aurum, quandoque arenam, quandoq; leonem: quæ tñ res nonnihil colore differunt. Quinimò iaspidem fuluam vocant, quæ alioqui viridis est. Docet aũt Gal. 1. de Crisib. 12. qualis sit color rufus: πυῤῥὸν, inquit, proximè accedit ad flauũ, sed in rufo prçualet albedo, in flauo splendor. Verùm Gal. 1. in 6. de Morb. vulg. C. 6. manifestè, qualem intelligat colorem rufum, ostendit, exemplo Sandarachæ, quæ subflaua est, ad albedinẽ vergens. Vnde lib. de Salub. diæt. Com. 6. ostendit maximi momenti esse cognitionẽ harum differentiarum, inter colorẽ nempe flauũ, & rufum, q. diuersum temperamentum indicent. Et, inquit, malè loquuntur, qui Germanos flauos appellant, cùm nõ sint huiusmodi, sed rufi. Inquit igitur rufos esse Scythas, i. pilis ob excessum frigoris: subditq; immediatè rationem, quia cùm non perueniat ad eos Sol potens, præualet frigiditas maxima, quæ albedinẽ exurit. Sed quomodo exurit frigiditas? impropriè sanè: nã sola similitudine exustio dicitur: quemadmodũ ẽm ignis humiditatẽ adurit: ita ingens & perpetuum frigus, quocunq; contingit, contrahit, condensat, constringit, vt 4. de Simpl. med. fac. docet Gal. substantia cõtracta tenues humores excernuntur, calor natiuus extinguitur: Frigus verò etiã hoc modo adurere docuit Theoph. 2. de Caus. plant. cap. 4. his verbis: Ex toto propè flatus frigidi cõmodiores sunt calidis, nisi germina nuper edita sint, aut flores prouenire inceperint: tunc ẽm frigidi adurunt. Rufum autẽ fieri colorẽ consumptione partis humiditatis, & siccatione, docet auctor lib. de Colorib. vbi ostendens causam colorum ruforum, scribit talia reddi quæcunq; prouenta, priusquã in ipsis humidum perfectè mutetur in nigrũ colorem. Siccantur igitur alba, sed nõ consumitur omnino humiditas, vt rufa fiant. Demonstrat postea hoc ratione ex multis desumpta: nã puerorũ, inquit, capita initio sunt rufa, propter alimenti paucitatem: atq; id manifestum est: nam capilli imbecilles sunt, & rari eandẽ ob causam. Probat hoc idem exemplo alio, q. capilli, anteq̃ ad caniriem tendant, per rufum colorẽ transeunt, non alia ratione, q̃ ob defectum alimenti, i. humiditatis. Vnde problem. 2. vlt. sect. dicebat piscatores, purpurarios, & omnino, q artem marinam exercent, rufo colore præditos esse. Et A quærens huius rei rationem, tandem post alias, quas, vt solet, multas ponit probabiles, vnam adfert, q. ob siccitatẽ marinæ aquæ humiditas pilorũ consumatur, vt quasi folia coarescentes capilli rufescant. Quam rem insinuasse visus est auctor libri de Coloribus, vbi maritimorum pilos rufos reddi scribit, consumpta humiditate, & arefacta illa materia.

XL.

B Πολύγονον δὲ οὐχ οἷόν τε εἶναι φύσιν τοιαύτην. οὔτε γὰρ τῷ ἀνδρὶ ἡ ἐπιθυμίη τῆς μίξιος γίνεται πολλή, διὰ τὴν ὑγρότητα τῆς φύσιος, καὶ τῆς κοιλίης τὴν μαλθακότητά τε καὶ τὴν ψυχρότητα, ἀπὸ τῶν ἥκιστα εἰκὸς εἶναι ἄνδρα οἷόν τε λαγνεύειν. καὶ ἔτι ὑπὸ τῶν ἵππων ἀεὶ κοπτόμενοι, ἀσθενέες γίγνονται ἐς τὴν μίξιν. τοῖσι μὲν ἀνδράσιν αὗται αἱ προφάσιες γίγνονται.

Neq; verò fieri potest, vt talis natura fœcũda sit. Neq; enim viris ob humiditatem naturæ, ventriq; mollitiem, ac frigiditatẽ, multus appetitus C *coitus fit: propter quæ verisimile est viros nõ admodum esse salaces. Præterea ab equis continuò delassati impotentes ad coitum fiunt: & ea quidem causa sunt in viris infœcunditatis.*

Infœcundam esse Scythicam gentẽ, superiùs quasi historicè dixerat, neq; tñ probârat: hoc autem loco illius rei probationẽ, & confirmationem instituit. Cùm verò infœcũditas vniuersalis gentis alicuius prouenire possit, aut ratione D maris, aut ratione fœminæ, docet Scythicã gentem maximè esse infœcundam tam ratione marium, q̃ fœminarũ causa. Dicit igitur primùm ratione marium id accidere, q. ob excedentẽ humiditatẽ, ventrisq; inferioris mollitiẽ, minùs salaces reddantur: humiditas ẽm superflua, & spiritus, q instrumenta sunt tensionis virgæ, & quasi formç ipsius seminis genitalis, extinguit, & partes oẽs eneruat. Quinimò si lib. Art. med. 48. Gal. infœcundos esse, & aut nõ generantes, E aut potiùs fœminas producentes eos dicebat, q frigida, & humida sunt testium temperatura, quid censendũ erit, vbi nõ testes modò, sed omnia mẽbra principalia, & tandẽ vniuersum corpus, eandẽ sortita sint intemperiem? Argumentatur igitur Hippoc. ab impotẽtia ad Venerem ad infœcunditatẽ. Non valẽt verò ad Venerem ob humidam illã excedentẽ intemperiem, ex qua nec conficitur semen ad fœcunditatẽ, nec spiritus generãtur ad tensionem. Quòd si quis F exemplũ Regis illius Scytharũ, cuius mentionem facit Plutarch. in lib. de Garrulitate, in medium afferat, qui 80. habuerat filios, quibus moriens fasciculũ sagittarũ cũ iussisset afferri, & vt frangerẽt ab eorũ robustissimo imperasset, nec is potuisset, singulas ipse postea cùm fregisset, docuit, si in vnũ consentirẽt, regnaturos, si dissiderent, regnũ & vitam amissuros. Respondetur, apud Scythas in more positum fuisse, eum sibi ipsis Regem eligere, qui & robustior, fortior, & speciosus magis esset; qui quidem sunt

vt plurimũ magis fœcundi. Cùm igitur Regea tales sint, & illis liceat, quotquot velint, fœminas habere, nihil mirum, si singularis ille, à quo nõ potest regula desumi, tot filios habuerit, maximè cũ ꝓ laude illis cederet tanta fœcunditas.

Præterea ab equis continuò delassati, impotentes, &c.] Est altera causa infœcunditatis Scytharũ à perpetua ferè equitatione desumpta, quę nisi rectè intelligatur, & difficultatẽ habebit, & Aristoteli repugnare videbitur. Is eñ 4. problem. lib. 12. proponens, cur, q equitant assiduè, libidinosiores euadunt. An, inquit, caloris, agitationisque causa afficiuntur eo modo, quo ꝑ coitũ? quocirca æstatis quoq; accessione membra genitalia contrectata, agitataq;, pleniùs augentur. Quòd igitur semper eo vtantur motu, q equitãt, hinc fluètiore corpore, pręparatoq; ad concumbendum euadunt. Verùm Hippoc. immoderatã equitationem intelligit, & quæ perpetua est, ad quamq; ob continuitatem totiua corporis lassitudo sequitur, quæ, vt optimè docet Paul. lib. 1. cap. 35. vna causa est abolendæ Veneris, atque potissima, q, & corpus debilitet, & multos spiritus absumat, prę sertim in frigidissima regione.

Et ea quidem sunt causæ in viris.] i. infœcũditatis. est veluti epilogus primæ partis, sequit altera.

XLI.

Τῇσι δὲ γυναιξὶν, ἥ τε πιότης τῆς σαρκὸς καὶ ὑγρότης· οὐ γὰρ δύναται ἔτι ξυναρπάζειν αἱ μῆτραι τὸν γόνον· οὔτε γὰρ ἐπιμήνιος κάθαρσις αὐτῇσι γίγνεται ὡς χρεών ἐστιν, ἀλλ' ὀλίγον καὶ διὰ χρόνου. τό, τε στόμα τῶν μητρέων ὑπὸ πιμελῆς ξυγκλείεται, καὶ οὐχ ὑποδέχεται τὸν γόνον. αὐταί τε ἀταλαίπωροι, καὶ πιεραὶ, καὶ αἱ κοιλίαι ψυχραὶ καὶ μαλακαί. καὶ ὑπὸ τουτέων τῶν ἀναγκαίων οὐ πολύγονόν ἐστι τὸ γένος τὸ Σκυθικόν.

Mulieribus verò carnis pinguedo, & humiditas: non enim vteri genitale semen ad se rapere possunt. Neq; quidẽ menstrua purgatio ipsi fluit, vt opus est, sed pauca, & rara: vteriq; os à pinguedine concluditur, & semen nõ recipit: ipsæq; otiosæ sunt, & pingues, ventresq; earum frigidi sunt, & molles: His de causis fit, vt Scythicum genus sit infœcundum.

Infœcunditatis Scytharum penes viros sumptas causas in superiori particula ꝓsecutus est Hippoc. Nunc eas, quæ à fœmina emergunt, ad censum reuocat, & inquit, primùm pinguedinem carnis, & humiditatẽ superfluã steriles fœminas reddere, quarum ratione vteri minimè possunt semẽ iam eiaculatũ à viro aut suscipere, aut susceptũ retinere. Valdè autem pingues intelligit, de quibus etiã Hippoc. 5. Aphor. 45. quæcunq; præter naturã crassæ nõ concipiunt vtero, iis omentũ os vteri comprimit, & priùs, q̃ extenuẽtur, non concipiunt. Vnde lib. de Natura muliebri idẽ repetebat, vbi inquit; si præter naturam crassefiat mulier, nõ concipit; nam omentum crassum superiacẽs os vteri multùm premit; quò fit, vt genituram non suscipiat. Eademad verbum repetit lib. de Sterilib. Vberior etiam, & hæc omnia ferè continens, est sententia posita lib. de Superfœt. Mulier, inquit, quæ præter naturam crassa est, & pinguis, & pituitã repleta, non concipit hoc tempore. Verùm Vesalius vir in Anatomica administratione, & cõsideratione omnium prestantiss. lib. de Fabrica corp. hum. omnium optimè hanc Hippoc. sententiam exposuit, iis verbis: Arbitratur Hippocrates in huiusmodi fœminis molẽ incrementi omenti inter vterũ, & vesicam interpositi collectam & asseruatã, ita vteri os cõprimere, arctareq;, vt fœminis conceptum sese recludere, aperireve nequiret: & ceruicis vteri iuxta fundum aptitudo à pene, eoq; potissimùm languidiore, minusq; procero, ita distẽdi haud posset, vt semini in fundum vteri aditus pateret. Quod verò de humiditatis excessu dicebat, comprobat ex eodem Hippoc. lib. 5. aphor. 62. quæcunque frigidos, & spissos vteros habẽt, nõ concipiũt, & quæcunq; pręhumidos vteros habẽt, nõ concipiũt: extinguitur eñ in eis genitura. Propterea aũt dixit præhumidos, vt excessum humiditatis ostenderet, siue simplex sit humiditas, siue cum humoribus aliis mixta. Hæc igitur retentricem vteri vim imbecillã reddit, & ipsum vterum lubricũ, ne semen continere possit, & quodammodo naturalis seminis calor suffocatur. Vnde dicebat reddens rationẽ, semen quasi extingui, perinde ac in cœnosa terra cerealia omnia. Præterea humiditas alia ratione vbi excedat in vtero, sterilitatẽ producit; quia lubricum ita vterum facit, vt semen continere haudquaquam possit. Minorem etiam, q̃ par sit, & inordinatam sanguinis menstrui euacuationẽ superioribus libris ostensum à nobis longa oratione est, sterilitatem solere producere: quam causam inter potissimas in præsentia recenset Hippocrates, cur Scythicę mulieres admodum sint infœcundæ. Scythicis eñ mulieribus *menstrua purgatio non fluit, vt opus est, sed pauca.*]

Καὶ διὰ χρόνου, & ex tempore.] Hac particula censeo Hippoc. nihil aliud sibi voluisse, q̃ prætérquàm q, parcè fluant purgationes menstruæ, id etiam nullo seruato certo ordine, & tempore, contingere. Non igitur satis commodè ij verterunt, q longum tempus eas dictiones transtulerunt: cùm iis verbis significari videatur longo tempore perdurare has fluxiones.

Vteriq; os à pinguedine concluditur, & semen non recipit.] Videri possit fortasse alicui eandẽ esse hãc causam, ac ea est, quæ superiùs dicta est de pinguedine: verùm illa ad omentum comprimens ipsum vterum, hęc verò ad os vteri pertinet. Postremò refert causam infœcunditatis in otium, quo refrigerantur partes omnes, & excrementitij humores colliguntur, tũ in vniuerso, tum verò potissimùm in vtero, tanquam cloaca.

XLII.

Μέγα δὲ τεκμήριον αἱ οἰκέτιδες ποιέουσιν. οὐ γὰρ

φθάνου

φλύνουσι τῶν ἀνδρῶν ἀφικνεύμεναι, καὶ ἐν γαστρὶ ἴσχουσι, διὰ τὴν ταλαιπωρίην καὶ ἰσχνότητα τῆς σαρκός.

Magnum verò horũ signum famulæ faciunt; etiamsi enim neque viros appetant, in vtero tamen concipiunt propter exercitium, & carnis gracilitatem.

Videtur hic mihi Hippoc. comprobare eam, quam pustremo loco infœcunditatis causam posuerat: dixerat enim immoderatũ otium, & vitam nimis desidem infœcundas Scythicas fœminas efficere: q, nec calor naturalis ob frigidam, & humidam excedentem regionis temperaturam, & aquarum crudarum quotidianũ vsum quasi extinctus otio etiã torpescat magis, ac sordibus quasi extinguatur, hic à contrario id verum esse comprobat. Seruæ enim Scytharum, quamuis nec ipsæ ob eandem illam tũ aëris, tum aquarum communem causam admodum sint salaces, si tamen viris misceantur, inquit, & cõcipere faciliùs, & vtero commodiùs gerere. Ita verò potiùs hanc partẽ mihi transferendam esse videtur, q̃ vt Cornarius, qui affirmatiuè proponit hoc modo primã partẽ, cùm dicit; nam hæ viris misceri plurimum gaudẽt, cùm negatiuè potiùs id proposuerit Hippocr. Caluus enim ita hoc loco hæsitauit, vt neque Hippoc. hæc verba transtulerit omnia: quæ verò vertit, omnino contrariam Hippoc. habent sententiam, vt cuique constabit, qui hanc partem apud eũ legerit. Causa verò, inquit, huius diuersitatis duplicẽ esse dicit, exercitium, quo & humiditas superflua vteri consumitur, & carnis gracilitas inducitur, quæ fortasse ex exercitio pendet. Eo eñ & calor innatus excitatur, & superflua humiditas consumitur, & pinguedo superflua tollitur. Exercitium verò hic nõ verè exercitium intelligit, sed motum lenem, & mediocrem, qualis est deambulatio, & domestica negotiatio.

XLIII.

Ἔτι τε πρὸς τουτέοισιν εὐνουχίαι γίγνονται οἱ πλεῖστοι ἐν Σκύθῃσι, καὶ γυναικεῖα ἐργάζονται, καὶ ὡς αἱ γυναῖκες, διαλέγονταί τε ὁμοίως· καλεῦνταί τε οἱ τοιοῦτοι ἀνανδριεῖς.

Amplius autẽ præter hæc inter Scythas Eunuchi plurimi fiunt, & muliebria officia obeũt, instarq; mulierum loquuntur, vocanturq; huiusmodi euirati.

Prosequitur Hippoc. hoc loco probare, qđ iam & proposuerat, & probauerat, Scytharum gentem infœcundã esse: eo verò nititur hæc ratio, q, inter Scythas multi sunt, q eunuchi redduntur: vtitur autẽ Hippoc. hoc loco nõ vsitato nomine, qđ est εὐνοῦχος, sed alio apud ipsum ferè solùm & Aristotelem vsurpato εὐνουχίας, qđ potest esse adiectiuũ, & Latinè esset, spadonius: aut certè substantiuũ est, & aliquo modo à nomine εὐνοῦχος distinguitur: quod insinuasse vi-

A sus est Aristotel. 10 Problem. cùm dicit; οἷον συμβαίνει τοῖς εὐνούχοις, καὶ εὐνουχίαις: vnde in veteri Lexico Græco Latino traditum est εὐνουχίαν testes habere posse, sed inutiles, q, effœminatus sit: εὐνοῦχον verò euiratũ, & castratum intelligi. Cæterùm q, ad etymon vocabuli attinet, εὐνοῦχος dicitur ἀπὸ τοῦ τὴν εὐνὴν ἔχειν καὶ ἐπιμελεῖσθαι (quoniam videlicet ad cubilium & gynæceorũ custodiã, curamq; comparari solebãt. In eo mulieribus præstantiores, q, non adeò cum illis consentiant. Nam mulie-

B res cõmuni consensu, & reginis, & nobilibus mulieribus, vt amatores habeant, inuicem consentiunt. Sunt etiã ancillis expeditiores, & ad coitũ inepti, ob exemptos testiculos, vel aliam ob causam; vel ab εὖ τὸν νοῦν ἔχειν, eò q, tes venereæ αἰδοῖα ab antiquis dicerentur. Eustath. autem dictum vult quasi εὔνιν, i. ἐστερημένον, ὀρχέων. Verũ censeo, si qs Latino vocabulo eunuchũ vocare voluerit, lecticustodẽ nuncupare poterit, significato, quo tegatur iniuria naturæ facta. Sunt aũt

C Eunuchi, alij, q priuati sunt virilibus; alij, qui ob vitium aliquod in illis contractum, impotentes casu, aut arte redditi sunt: aliqui autẽ ob naturę impotentiam nõ generantis semen, aut in generatione spirituũ, & flatuũ, maximè deficientis. Ad Venerem eñ tria potissimũ necessaria sunt; membra inseruientia, materia, & spiritus eiaculationẽ faciens. Possunt aũt hæc deficere aut vi, artéve, aut naturâ, aut casu. Certum est hic de eunuchis vi, & arte factis, exsectis te-

D stibus, aut etiã membro virili, vt faciunt in præsentia Turcę, minimè sermonẽ habere: neq; eñ referretur is morbus in Deos, neq; essent in veneratione, & ipse se explicat se intelligere de casu. Multos igitur inter Scythas inquit reperiri euiratos, & eunuchos, non spadones verè, quibus testes sunt exsecti: sed ex iis, qui impotentes sunt ad Venerem, quos frigidos, vel maleficiatos appellant.

Muliebria officia obeunt.] Texunt eñ, domum

E custodiunt, liberos educãt, supellectilem explorant, & denique mulieribus inseruiunt, tanquàm ancillæ, & earum curam habent.

Instarq; mulierum loquuntur.] id est, vocẽ acutam more mulierũ emittunt. Aristoteles, siue quis alius, lib. 11. probl. 65. quærit, cur pueri, mulieres, spadones, senesq; vocem reddant acutam: Redditq; causam, & inquit esse, quia parũ aëris attrahunt, tum ob imbecillitatem, tum fortasse etiam ob diminutum calorem. Verùm præstat

F verba Aristotelis hoc loco apponere, quæ q̃ plurima notatu digna continent, subibuntque vicem commentarij huius patris: inquit igitur: An q, motus velocior, qui acutior est? & cùm motus idem sit, motu facilius est, quod minus, quàm quod plus est. Quamobrem, qui firma ætate sunt, plus aëris trahere possunt. Plus igitur illud tardiùs permeans, vocem efficit grauiorem. Pueris, & spadonibus contrà res euenit, quoniam minus aëris capiunt. Senes autem ideò tremunt, quoniam vocem continere

non possunt, quomodo imbecillibus,& pueris vsu venit,cùm lignũ prælongum parte extrema ceperint.Alterum em̃ extremum quatitur,qoia nequeunt superare, quod tenet,& vincere. qđ idem & trepidantibus hominibus, & metuentibus,& rigentibus, causam vocis tremulæ afferre credendum est. Cùm em̃,qui vocem ita emittit,eius calor pulsus ab affectibus illis intrò se colligat maxima ex parte: reliquũ,quod exiguum extat,vocẽ continere nõ potest:quapropter quatit & intremit. Vnde artiũ liberalium B professores, qui se solitos trepidare nouerunt: principio agunt voce submissa, dũ residant, & stabiliantur: vocem em̃ exiguam vincere,contĩnereq; faciliùs possunt. Quòd igitur frigidiora sint eunuchorum corpora, & calor eorũ sit imbecillis, viæq; angustiores , in causa est, vt vox reddatur acutior. Vnum tamen retinent spadones, viri magis, quàm fœminæ proprium, quod est, quòd corpora eorum proceriora euadunt.De qua re,eiusque causa consulendus est C Aristoteles sect.10. Problem. probl.38.

Vocanturq; huiusmodi euirati.] Nomen ἀνανδριεῖς placuit vertere euirati, secutus Græci nominis veram significationem & deriuationem.

XLIV.

Οἱ μὲν ἐπιχώριοι τὴν αἰτίην προστιθέασι θεῷ, καὶ σέβονται τούτους τοὺς ἀνθρώπους καὶ προσκυνέουσι, δεδοικότες περὶ σφῶν αὐτῶν ἕκαστοι.

Regionis quidẽ incolæ causam Deo attribuũt, & venerantur hos ipsos homines, & adorant, singuli sibi ipsis timentes. D

Qua ratione Scythæ à Deo immissum illorũ genti hoc morbi genus crediderint, non video expositores annotasse; cùm alioqui apud Herodotum hoc manifestè positum sit.Is em̃ libro 1. quem Clio inscribit, habet hæc verba: Porrò Scythæ vniuersa Asia potiti, hinc rectà in Ægyptum contendunt:quibus iam Syriam Palæstinam ingressis, Psammiticus occurrẽs Ægypti E Rex,muneribus, precibusq; effecit, ne vlterius progrederẽtur. Scythæ verò regredientes, cùm in vrbem Syriæ Ascalonẽ peruenissent, plerisq; nullo illato damno prætergressis, pauci aliquot relicti Veneris Vraniæ fanum spoliarunt, omnium(quantũ quidẽ intelligo) huius Deæ templorum vetustissimum : siquidẽ quæ in Cypro est eiusdem Deæ ædes, ex hac prodiit. Id quod ipsi etiã Cyprij referunt. Quinetiam illud apud F Cytheros delubrũ Phœnices ex hac Syriæ regione orti condiderunt. At verò Dea ipsa Templi spoliatoribus, eorumq; posteris morbũ immisit fœmineũ: quemadmodũ & ipsi fatentur Scythæ, se videlicet illo morbo ob id laborare, & ab iis, qui in Scythiam veniunt,eo morbo affectos conspici, quos Scythæ ipsi enareas, i. execrabiles, aut execrationi obnoxios appellant. Eos igitur venerantur,& colunt, sibi ipsis timentes, ne illis simile accidat. Quinimò Sacerdotum & diuinatorũ munus exercẽt apud Scythas. Hoc A ita esse docet in Melpomene,cùm dicit:sed Enaries,qui sunt Androgyni,aiunt sibi à Venere traditam diuinationẽ,qui tiliæ fronde vaticinantur. Tiliam vbi quis trifariam sciderit, digitis suis eam implicãdo, & resoloendo tractat, atq; in hũc modum vaticinarur. Horum tres maximè probatos accersit Rex, quoties ægrotat, &c.

XLV.

B Ἐμοὶ δὲ καὶ αὐτῷ δοκεῖ, ταῦτα τὰ πάθεα θεῖα εἶναι, καὶ τἆλλα πάντα, καὶ οὐδὲν ἕτερον ἑτέρου θειότερον, οὐδὲ ἀνθρωπινώτερον, ἀλλὰ πάντα θεῖα. ἕκαστον δὲ ἔχει φύσιν τῶν τοιούτων, καὶ οὐδὲν ἄνευ φύσιος γίνεται.

Mihi verò affectus diuini quidem esse videntur, quemadmodum & reliqui alij: neq; etiam alius alio diuinior est, neque humanior, sed omnes diuini. Vnusquisque autem naturam habet; neq; aliquid sine natura fit.

C Eorum hoc loco sententiam refellit,q credíderunt morbũ hunc Scytharum esse à Diis immissum ob vindictam : omnes em̃ eodẽ modo diuinos,& humanos esse censet: nam primam causam Deum ipsum omnium rerũ esse & ipse fatetur:at verò hæc immediatè operari, hoc est, qđ negat: mediantibus em̃ causis secundis hæc efficere censet, & propterea dicit, vnusquisque naturã habet; neq; aliquid sine natura fit. Natura verò hæc, & secundæ omnes causæ à Diuina mente reguntur. Quapropter cõcedit ipse Deũ cognoscere, & efficere, tanq̃ causã communis, at vti tanq̃ ministra natura. In eandẽ etiam sententiam iuit lib. de Morbo sacro, quisquis tandem ille fit auctor, doctus sanè, eruditus, & antiquus, vbi longa, & erudita oratione sententiã hanc proponit, & quib⁹ fulciantur rationibus, qui huiusmodi sententiam sequũtur, docet, diluitq; præterea eorũ rationes, atq; multis comprobat, morbos oẽs diuinos esse, & humanos æqualiter, q. à Deo prima, & summa causa producantur, sed omnes naturales sunt, q. hac mediante natura omnes efficiãtur. Verùm difficultatem fortasse facere posset sententia Hippoc. lib. 1. Progn. in Procem. cùm dicit, considerandum esse, an in morbis quippiam diuinũ reperiatur. Verùm hanc difficultatem Galenus loco citato sustulit, cùm per diuinum, ab aëre produ ctum, aut ab astris calore genitum intellexit.

XLVI.

Καὶ τοῦτο τὸ πάθος ὥς μοι δοκέει γίνεσθαι, φράσω. ὑπὸ τῆς ἱππασίης αὐτοὺς κέδματα λαμβάνει, ἅτε αἰεὶ κρεμαμένων ἀπὸ τῶν ἵππων τοῖς ποσίν. ἔπειτα ἀποχωλοῦνται καὶ ἕλκονται τὰ ἰσχία, οἳ ἂν σφόδρα νοσήσωσιν. ἰῶνται δὲ σφᾶς αὐτοὺς τρόπῳ τοιῷδε. ὁκόταν ἄρχηται ἡ νοῦσος, ὄπισθεν τοῦ ὠτὸς ἑκατέρην φλέβα τέμνουσιν. ὅταν δὲ ἀπορρυῇ τὸ αἷμα, ὕπνος ὑπολαμβάνει ὑπὸ ἀσθενείας καὶ καθεύδουσιν. ἔπειτα ἀνεγείρονται, οἱ μέν τινες ὑγιέες ἐόντες, οἱ δ' οὔ. ἐμοὶ μὲν οὖν δοκέει ἐν ταύτῃ τῇ ἰήσει διαφθείρεσθαι.

φθείρεσθαι. εἰσὶ γὰρ παρὰ τὰ ὦτα φλέβες, ἃς ἐάν τις ἐπιτάμῃ, ἄγονοι γίνονται οἱ ἐπιτμηθέντες. ταύτας τοίνυν μοι δοκέουσι τὰς φλέβας ἐπιτάμνειν. οἱ δὲ μετὰ ταῦτα ἐπειδὰν ἀφίκωνται παρὰ γυναῖκα, καὶ μὴ οἷοί τε ὦσι χρῆσθαι σφῆσιν αὐτῇς, τὸ πρῶτον οὐκ ἐνθυμεῦνται, ἀλλ' ἡσυχίην ἔχουσιν. ὁκόταν δὲ δὶς καὶ τρὶς καὶ πλεονάκις αὐτοῖσι πειρωμένοισιν, μηδὲν ἀλλοιότερον ἀποβαίνῃ, νομίσαντές τι ἡμαρτηκέναι τῷ θεῷ, ὃν ἐπαιτιῶνται, ἐνδύονται στολὴν γυναικείην, καταγνόντες ἑωυτῶν ἀνανδρείην, γυναικίζουσί τε καὶ ἐργάζονται μετὰ τῶν γυναικῶν, ἃ καὶ ἐκεῖναι.

Quomodo ergo hic affectus fieri mihi videtur; dicam. Propter equitationem diuturni eos corripiunt articulorum dolores, nimirum pendentibus semper ex equis eorum cruribus. Deinde claudi fiunt, contrahunturque coxendices, cùm morbus inualuerit. Hoc autem modo sibiipsis medentur. Morbo inchoante, vtranque venā post aures secant. Cùm verò effluxerit sanguis, somnus superuenit prae imbecillitate, & obdormiscunt, deinde expergiscuntur: aliqui quidem sani existentes, alij verò minimè. Mihi quidem videtur, in hac medicatione seipsos perdere: Sunt enim post aures venae, quas si quis secuerit, ij, quibus secātur, steriles fiunt. Has ipsas igitur venas secare mihi videntur. Hi verò postquam ad vxores accedunt, nec cum illis rem habere possunt, primò quidem nihil suspicantur, sed quiescunt. Cùm autem bis, aut ter, aut etiam amplius opus tentârint, neq; diuersum aliquid accidat, existimantes aliquid in Deum peccasse, in eum causam rejiciunt, muliebrem vestem induunt, euiratos se esse confitentes, & muliebriter viuunt, & exercent cum mulieribus, quae & ipsae operantur.

Aggreditur iam causam naturalem reddere impotentiae ad Venerem, quae est, sectio venarum post aures; vt verò ostenderet, qua ratione secarent venas istas, debebat ostendere, in quibus morbis curādis id praestarent, sed neq; hoc prius, nisi cùm morbus is sit communis, ostendisset etiam à causa communi prouenire; ea verò erat assidua equitatio, quae ad viuendi rationem pertinet. Cùm enim, vt ab initio dicebamus, perpetuò ferè vitam degunt equo insidentes, ob equitationem hanc assiduam inferiores partes humoribus replentur, tam bonis, quàm excrementitiis, potissimùm tibiae, pedes, coxe, & coxendices, cùm ex equitatione crura ex equis semper pendeāt: vnde crassiores ij humores, qui in corpore, tum ex mala victus ratione, tum ex intempestiua exercitatione generātur, omnes ad inferna descendunt: vnde dolores articulares, & potissimùm podagra, atq; coxendicus affectus, accedente maximè crurum imbecillitate, cruribus diuaricatis, atq; dilatatis. Potissimùm cùm carerēt eo tempore, vt ex an-

A tiquis statuis quilibet colligere potest, stapedum commoditate: pendebant enim ex ephippiis crura magno incommodo. Equitatio igitur huiusmodi facit dolores acres, coxendicū primùm, mox contractis iis partibus, claudicant. Vnde liquidò constat, claudicationem in coxēdico morbo factam fieri eo decurtato, nō autem longiore facto, vt multis visum est. Non negauerim tamen in quibusdā accidere, vt crus patiens dolorem extendatur, cùm fuerit ex sola B luxatione: cùm enim articulus exciderit, necesse est membrum reddi longius. Docebat Galenus 2. de Tuend. val. cap. 8. equitationem non modò exercitationē dici posse, sed opus. Quod cap. 11. declarat, docens, quòd, qui equitat, oculos exercet, spinā dorsi, crura quoque, & femora: quinimò & collum laborat, & intestina agitantur. Cùm igitur adeò sit immoderata, & incommoda, vbi assidua sit, potissimùm sine stapedum auxilio, confluūt humores ad inferuas C partes, & dolent. Ex dolente autē parte itidem humores magis attrahuntur; vnde tum propter dolorem, tum propter contractionem, aut etiam luxationem claudicent; nisi vrantur, dicebat Hippoc. 6. Aphor. vlt. Quapropter haec non possunt ipsi perferre incommoda, sed aliquo modo conantur illa auertere. Ideò subdit, [*Hoc autem modo sibiipsis medentur. Morbo inchoante venam vtranque post aures secant.*] Aggreditur docere modum, quo occurrebāt huic morbo, vt ostendat D ex hac curandi ratione pendere affectum illū, de quo principalis est disputatio; impotentia nempe Veneris. Non est autem vera haec curatio; quando docuerit Galen. lib. 14. Meth. med. cap. 13. eam dici veram curationē, quae quidem si non iuuat, saltem non laedat. At verò in medicatione hac Scytharum tantum abest, vt curaretur morbus, vt in plurimis in multò deteriorem affectum transmutarent. Multò enim deterius est sterilem, aut etiam, quod multò magis E est, ad Venerem impotentē esse, quàm esse claudum: inter enim affectus perpetuos minimus ferè censetur. Quae, qualésve sint venę istae, quę secantur post aures, qualiaque sit earum ortus, processus, & finis, exquisitè admodum docuit nos doctissimus Vesalius lib. 3. cap. 7. cuius verba sunt: Exterior externae venae iugularis portio per capitis exteriora passim repens, mox glandulas suis quoque distributionibus praefectas obtinet, quae inibi sub aure reponuntur, vbi in F ferior maxilla superiori articulatur. Praesens portio inter has glandulas bipartitur, & vno ramo in buccas, narium alas, & ad frontem variè exporrigitur: altero autem tempus, & auris regionem adit. Hic enim ramus denuò in duos pręcipuos surculos diuisus, vnum in sui lateris tempus admodū errabundo, & inuoluto ductu digerendum offert, alterū verò post aurem, & ad occipitis cutem diffundit, exterioris iugularis soboles, in faciem, ac capitis cutem digestae, hoc sibi priuatim vendicant, quòd dextri

lateria venæ sinistri lateris venis, quibusdã se-
dibus permisceantur, & inuicem coëant, idque
potissimùm in facie, & vertice, & inprimis ad-
huc in fronte: adeò vt frontis vena plerunque
ab vtrarumque iugularium propaginibus per
internos oculorum angulos sursum deductis
constetur. Ad hæc per axigua verticis ossium fo
ramina, & suturas, gracillimæ venulæ in calua-
riam procidunt, non aliter, atque rursus ex cal-
uaria in cutem alias emergere tunc dicã, quan-
do cerebri vasorum seriem priuatim enarrabo.
Quippe hoc opportunè tantisper, dum in cal-
uariæ arterias sermonẽ produxero, asseruabi-
tur, quòd varia sit cerebri, venarũ, arteriarumq;
permixtio, quam, incognito adhuc arteriarum
ad caluariam deductu, arduum foret percipere.

*Cùm verò affluxerit sanguis, somnus supgruenit pre im-
becillitate, & obdormiscunt.*] Iis verbis ostendit Hip
pocrates, fortasse nõ solùm ob sectas has venas,
quatenus tales, ea sequi, sed etiam quòd refri-
geretur cerebrum, à qua parte & superiùs osten
dimus, & infrà patebit, credidit Hippoc. mul-
tam seminis copiam transmitti. Dixit enim ἀ-
πορρυῇ, quod nos affluere, id est, abundanter, &
copiosè fluere traduximus, id ipsum, quod di-
ximus, indicans. Quod etiam clarius ostendit,
cùm ad hãc affluxionem, & imbecillitatem se-
qui scribit, & per consequens somnum, & som-
num profundum: quod etiam magis nobis ob
oculos posuit; cùm, postquam dixit somnum
superuenire, addit, & obdormiscunt.

Aliqui quidẽ sani existentes, alij verò minimè.] A' som
no, inquit, aliqui sani euadũt, quidam minimè,
quos constat deteriùs affectos esse ex hac san-
guinis missione. Sed quinam sunt, qui sectis iis
venis post somnũ sani euadebant, & qui in de-
terius labebantur, & quæ causa huius differen-
tiæ? Quibuscunque & vires erunt validæ, & af-
fluxus hic sanguinis erat aut humorũ non mul
tùm à natura sanguinis distantium, ij retractis
humoribus affluentibus, & in contrariam par-
tem reuocatis, facilè poterunt ad sanitatem re-
uocari: maximè cùm esset copiosa admodum
hæc euacuatio. Membra eñ superiora alimen-
to & sanguine destituta, ab aliis partibus at-
trahunt humores, quos postea aut in sui sub-
stantiam vertunt, aut in halitũ dissipant, & con
sumunt. Quibus verò humores in eas partes
defluxi pituitosi, aut biliosi, aut melancholici
inueniebantur, & vires non ita validę erant, se-
ctis iis venis, spiritibus inanitis, calore langui-
do reddito, neque tamen retracto humore, non
modò affectio non ibat in melius, sed omnia in
deterius ruebant: refrigerabãtur enim omnes
principes partes, & quasi eneruatæ, aut debili-
tatæ languescebãt: & sequebatur inde, vt à po-
dagricis affectibus nõ curarentur, maius autem
malum etiam incurrerent, & euirati redditi im
potentes ad Venerem redderentur.

*Mihi quidem videntur in hac medicatione seipsos per-
dere. Sunt enim post venæ, quas si quis secuerit, ij, quibus*

A *secantur, steriles fiunt.*] Quæ hoc loco ab Hippoc.
de venarum post aures sectione dicuntur, ad
quam sequitur sterilitas, & ad Venerem impo-
tentia, repetita sunt ab eodẽ, si modò Hippoc.
censendus est liber ille de Genitura, iis verbis:
Quibuscunque venæ post aurem sectæ sunt, ij
coëunt quidem, & genituram emittunt, verùm
modicam, & infœcundam, & debilem: nam plu
rima genituræ pars à capite iuxta aures in spi-
nalem medullam procedit: ipse autẽ transitus
B cicatrice sectione inducta cõsolidatus est: sicq;
causam etiam declarat. Idem affirmauit lib. de
Locis in homine, cùm dicit: Aliæ duæ venæ à
vertice iuxta aures ab anteriore colli parte v-
trinque ad cauam venam appellatam feruntur.
Hę & infœcundum faciunt hominem, cùm fue
rint sectæ, &c. Auicen. lib. 3. Fen. 20. cap. 3. pro-
posita hac sententia Hippoc. dicit Galenũ hac
in re ambiguum esse, verane sit hæc Hippocra-
tis sententia, nempe an à sectis venis post aures
C sterilescant homines: id verò fortasse dixit Ga-
lenus in Commentariis, quos se ad hos libros
scripsisse docuit lib. de Libris propriis. Ipse au-
tem veram esse dicit sententiam Hippoc. quam-
uis non sit verum genituram à cerebro profici-
sci. Sed inquit, cõtingere hoc quidem, vt sectis
venis post aures, sterilescant homines, quòd ad
fœcundum efficiendum semen debent, & ma-
teria & spiritus à principalibus membris, po-
tissimùm autem à cerebro, transmitti. Verùm a-
D liud est, loqui de sterilitate, aliud de impotẽtia:
hoc loco impotentes omnino reddi scribit ad
Venerem: at lib. de Genitura, & de Locis in ho
mine, & semen emittere, & rem veneream exer
cere posse eos scribit, quib⁹ sectæ sint venę post
aures, sed infœcundum, & debile semen reddi:
quæ nullo modo inter se dissentiunt: nã quam-
uis sectis venulis post aures (intelligit autem
transuersim) intercipiatur via sanguini, & se-
minali materiæ, & spiritibus ex hac parte, quo-
E minus ad loca ad generationem instituta defe-
rantur: attamẽ remanet via patens per spinam
dorsi. Sed infœcundum remanet tamen, quòd
per eas partes spiritus deferatur simul cum san-
guine. At verò per spinã dorsi ob frigiditatem
materia spiritus in minori quãtitate perfertur.
Quòd si hoc loco non modò infœcundus effi-
ci, sed omnino euiratos, & ad Venerem impo-
tentes reddi scribit Hippoc. sectis iis venis, vti-
que verum etiam hoc esse potest, si illud adiun-
F gamus, qđ vtiq; adiungit Hippoc. quamuis de re in
aliis locis præcitatis nullam facit mentionem:
sectis enim illis venis, permittebãt effluere ma
gnam copiam sanguinis, ex qua & pars imbe-
cilla reddebatur, & spiritus inaniebatur, & tan-
dem nõ modò caput, sed & subiacentes partes;
& vniuersum corpus frigidum, molle, atq; ef-
fœminatum reddebatur. Quod etiã insinuasse
superiùs docuimus, tũ per dictionem [*affluxisse*]
tum q, ad eam & somni profundi sequebãtur:
quemadmodum enim homo non potest viue-
re cum

re cum dimidio cerebro; ita nõ poteſt generare dimidio illius peſtrigerato, vt materia, ex qua ſemen generatur, concoqui nõ poſſit. Non quidem, q. totum ſemen, aut materia ſeminalis à toto deſcendat; ſed quia plus ex eo, & magis neceſſarium emanet, tanquam à membro principali. Faciliùs verò patitur, & viriatur cerebrũ exangue. Neq; verò dicendum eſt, quod aliqui faciũt, venas illas externas eſſe, nihilq; ad ſubſtantiam cerebri pertinere. Falſum enim hoc eſſe vel ex ipſa ab Andrea Veſalio tradita earum deſcriptione, & inſinuatione facilè cõſtat: nam venæ iſtæ in cerebrum per cranei ſuturam facilè penetrant. At ſi quis obiiciat; quare igitur, quæ ſunt in fronte, nõ idem incommodum aſferunt? illia vtique ſatisfaciam, neq; eas in cerebri ſubſtantiam inferri, neq; tantã copiam ſanguinis deferre. Quòd ſi fortè etiam ab ea multua ſanguis Inaniatur, ad quam euacuationem refrigeretur cerebri ſubſtãtia, & inaniantur ſpiritus, proculdubiò dixerim, & exinde fortaſſe impotentiam hanc ſecututam. Et hæc pro explicatione huius longæ particulæ ſufficiãt: quę enim ſequuntur, cùm ferè ſolùm ad hiſtoriam pertineant, nec vllam eruditionẽ afferant, conſultò tanquàm clara relinquimus.

XLVII.

Τοῦτο δὲ πάσχουσι Σκυθέων οἱ πλούσιοι, οὐχ οἱ κάκιστοι, ἀλλ' οἱ εὐγενέστατοι, καὶ ἰσχὺν πλείστην κεκτημένοι διὰ τὴν ἱππασίην· οἱ δὲ πένητες, ἧσσον. οὐ γὰρ ἱππάζονται. καίτοι ἐχρῆν, ἐπεὶ θειότερον τοῦτο τὸ νόσευμα τῶν λοιπῶν ἐστιν, οὐ τοῖς γενναιοτάτοις τῶν Σκυθέων καὶ τοῖς πλουσιωτάτοις προσπίπτειν μούνοις, ἀλλὰ τοῖς ἅπασιν ὁμοίως, καὶ μᾶλλον τοῖσιν ὀλίγα κεκτημένοισιν, οὐ τιμωμένοισιν ἤδη, εἰ χαίρουσιν οἱ θεοὶ καὶ θαυμαζόμενοι ὑπ' ἀνθρώπων, καὶ ἀντὶ τούτων χάριτας ἀποδιδοῦσιν. εἰκὸς γὰρ τοὺς μὲν πλουσίους θύειν πολλὰ τοῖς θεοῖς, καὶ ἀνατιθέναι ἀναθήματα ὄντων χρημάτων, καὶ τιμᾶν. τοὺς δὲ πένητας, ἧσσον. διὰ τὸ μὴ ἔχειν. ἔπειτα καὶ ἐπιμεμφομένους, ὅτι οὐ διδόασι χρήματα αὐτοῖσιν. ὥστε τῶν τοιούτων ἁμαρτιῶν τὰς ζημίας, τοὺς ὀλίγα κεκτημένους φέρειν μᾶλλον, ἢ τοὺς πλουσίους. ἀλλὰ γὰρ, ὥσπερ καὶ πρότερον ἔλεξα, θεῖα μὲν καὶ ταῦτα ἐστὶν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις. γίγνεται δὲ κατὰ φύσιν ἕκαστα. καὶ ἡ τοιαύτη νοῦσος ἀπὸ τοιαύτης προφάσιος τοῖς Σκύθῃς γίνεται, οἵην εἴρηκα.

Hoc autẽ patiuntur Scytharum ditiſſimi, non infimi, ſed nobiliſſimi, & qui potentia multa pollent ob equitationem, pauperes verò minùs; non enim multũ equitant. Atqui opus erat, ſi reliquis diuinior eſt hæc affectio, non generoſiſſimis Scytharum, & ditiſſimis ſolis accidere, ſed omnibus æqualiter, & magis iis, qui pauca poſſident, nec Deos venerantur, ſi modò gaudent Dij ab hominibus venerari, & pro iis beneficia retribuunt: Veriſimile enim eſt, diuites quidem ſæpiùs Diis ſacrificare, & donaria offerre, vt qui opibus abun-

A *dent: pauperes autem minùs, quòd eas non habeant: quin & eos incuſantes, quòd ipſis pecuniæ non ſuppeditent: vt periùs de veriſimilius ſit inopes hoc malo propter crimina laborare magis, quàm diuites. Verùm (vt antea dixi) ſacra quidem, & hæc, vt alia ſunt, naturâ verò qualibet ſunt. Et hic quidem morbus, à tali, quam dixi, cauſa Scythis accidit.*

Docuerat ſuperiùs naturalem cauſam impo
B tentiæ ad Venerem, qua multi Scytharum corripiuntur, vt oſtenderet morbum hunc nõ magis eſſe diuinitùs immiſſum, q reliquos omnes; eamq; eſſe dixerat aſſiduam equitationẽ, qua cùm homines podagra, arthritide, & neruorum contractione corripiũtur, vt ab eo morbo liberentur, ſibi venas poſt aures ſecare permittebant, ex iisq; multũ ſanguinem effluere. Nunc duplici ratione probat hoc idem, nempe non eſſe diuinos hos affectus. Primùm autem
C eſt eiuſmodi; ſi morbus is eſſet à Diis immiſſus, æqualiter omnes, tam diuites, & potentes affligeret, q ignobiles, & pauperes. Arqui ſolet hic morbus ditiſſimos potiùs, & multa potẽtia valentes magis affligere, minùs autẽ pauperes. Igitur hic morbus à Diis nõ eſt immiſſus. Maiorem nõ probat, ſed ſecundo loco ponit: ſed poteſt fortaſſe colligi ex iis, quæ in ſecunda argumentatione ſumuntur. Siquidẽ ſi Dij iuſtitiam adminiſtrant, & vniuerſaliter operantur, & æquè
D tam in pauperes, q in diuites debẽt immittere. Minorem ſupponit, tanquã certam experiẽtia, & ex hiſtoria. Loco verò probationis ſubdit rationem, quare potiùs diuites hoc morbo laborent, q pauperes, deſumptã ex iis, quæ ſuperiùs dixerat, q. illi multò magis aſſiduè equitent, ſecus, quàm pauperes. Qui verò aſſiduè magis equitant, magis etiam contractione neruorũ, & doloribus articularibus corripiũtur: qua ratione fit, vt etiam ſæpiùs, & frequentiùs in nobili-
E bus, & diuitibus opus ſit ea medicatione, nempe ſectione venarũ poſt aures. Pòſt idem probat alio argumento, ex eodem mſonte deſumpto: [*Et magis iis, qui pauca poſſident, nec Deos venerantur.*] Eſt verò argumentatio: Si hæc affectio cæteris diuinior eſſet, vtiq; magis eos infeſtaret, q pauca poſſident, & Deos non venerantur. Sed affectio hæc non magis eos infeſtat, qui pauca poſſident, & Deos non venerantur; igitur non eſt cæteris diuinior. Maior probat ab Hippoc.
F Si Dij gaudent, & ab hominibus venerari, & pro iis beneficia retribuunt, veriſimilius eſt eos magis in illos morbum hunc immittere, à quibus non venerãtur: tales verò ſunt pauperes: Diuites autẽ, & magis Deos venerantur, & victimas illis ſacrificant, q. etiã magis pecuniis affluant. At pauperes neq; ita Deos venerantur, nec illis victimas offerunt, cũ potiùs Deos & incuſent, & deteſtentur, q. opes illis nõ ſuppeditauerint. Quò fit, inquit, vt veriſimilius ſit, ſi diuinitùs immiſſus eſſet hic morbus, vt potiùs pauperi-

bus eum morbũ Dij immitterent ad vindictam si mẽdam de execrarionibus, quàm diuitibus; secus quàm fieri experientia ostendat. Hæc sint, quæ tanquã Philosophus, & Philosophus Ethnicus, hoc loco probabiliter argumentãdo, proponit Hippoc. quę cùm in multis à veritate Christiana q̃ maximè abhorreant, pertineantq́; ad ea, quæ de Prouidentia Diuina censuerunt Philosophi, cùm extra nostrum propositum in pręsentia ea sint, à nobis relinquuntur. Nos em̃ in præsentia nihil ampliùs facimus, q̃ sententias Hippoc. obscuras, quantũ imbecillitas nostra fert, dilucidas facere. Cùm verò hæc sententia & longiori oratione, & dilucida admodum ab Hippoc. tradita sit, multũ laboris nobis hoc loco erit sublatum.

XLIIX.

Ἔχει δὲ καὶ κατὰ τοὺς λοιποὺς ἀνθρώπους ὁμοίως. ὅκου γὰρ ἱππάζονται μάλιστα καὶ πυκνότατα, ἐκεῖ πλεῖστοι ὑπὸ κεδμάτων καὶ ἰσχιάδων, καὶ ποδαγριῶν ἁλίσκονται καὶ λαγνεύειν κάκιστοί εἰσι. ταῦτα δὲ τοῖσι Σκύθῃσι πρόσεστι, καὶ εὐνουχοειδέστατοί εἰσιν ἀνθρώπων διὰ τὰς προφάσιας, καὶ ὅτι ἀναξυρίδας ἔχουσιν αἰεί, καί εἰσιν ἐπὶ τῶν ἵππων τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου. ὥστε μήτε χειρὶ ἅπτεσθαι τοῦ αἰδοίου, ὑπό τε τοῦ ψύχεος, καὶ τοῦ κόπου ἐπιλανθάνεσθαι τοῦ ἱμέρου καὶ τῆς μίξιος, καὶ μηδὲν παρακινεῖν πρότερον, ἢ ἀνανδρωθῆναι. περὶ μὲν οὖν τῶν Σκυθέων οὕτως ἔχει τοῦ γένεος.

Circa reliquos verò etiam homines res se habet similiter. Vbi enim maximè, & frequentissimè equitant, ibi plurimi ab articulorũ, & coxendicum doloribus, tum & podagris corripiuntur, & ad concubitum imbecilles fiunt. Hæc verò Scythis adsunt, & ijs de causis omnium hominum ad coitum minimè sunt idonei: tum etiam quia braccas semper habẽt, & plurimo tempore equis insidẽt: ita vt neq; penem manu tractare liceat, atq; præ frigore, & lassitudine, delectationis & congressus obliuiscãtur: & nihil potius habẽt, q̃ vt euirentur: & hæc quidem de Scytharũ gente.

Videtur mihi Hippoc. hac particula nihil aliud præstare magis, q̃ confirmare causam, cur in Scythia tam multi reperiantur eunuchi, vel potiùs euirati. Neq; tñ extra locũ suum, vt fortasse alicui videri posset. Cùm em̃ docuisset superiùs, vt iam docuimus, duplici ductus argumento, morbũ hunc adeò Scythis communem non esse magis diuinum, q̃ reliqui sint morbi, quorũ manifesta est naturalis causa, dixissetq́; veluti per epilogum, omnes tandem æqualiter morbos esse diuinos, & humanos, sed omnes naturalem secum causam habere: subdit tandẽ, [*Et hic quidem morbus à tali causa, quam dixi, Scythis accidit.*] Hæc verò erat saltẽ remota, cõtinua equitatio; nunc velut ad maiorem huius rei corroborationem hoc ita esse confirmat exemplo etiam aliorum particularium, in quibus hoc obseruatũ est, q; vbi adeò assiduè equitant,

A doloribus articularibus, & partiũ inferiorum contractione corripiuntur. Docet autem impotentiam hanc ad Venerem, etsi, vbi absoluta sit, ita vt nullo modo rem habere cum mulieribus possint, accidere quidem ex earũ venarum post aures sectione, & multa p eas partes sanguinis effluxione: attamẽ etiã eos, in quibus nõ secantur eæ venæ, ob multas alias, quas recenset, causas, etiam maximè esse ad congressus venereos torpidos. Vnde, inquit, etiã reliquos Scythas

B omnium minimè ad Venerem esse idoneos: id verò primùm refert in continuã equitationem, idq́ue aliorum etiam exemplo probat: q;, cùm adeò assidui sunt in equitatione, minuit coëundi facultas. Aliam communẽ causam affert, & inquit; eò q; semper *ἀναξυρίδας* habẽt. Sunt verò *ἀναξυρίδες* braccarum genus testes angustè subligans, vt & Suidæ, & Eustathio, & Hesychio placet. Vtuntur verò eo, vt commodiùs possint equis insidere, & citra impedimẽtum. Fit verò,

C vt ob continuũ illius vsum testes angustia compressi neq; augeantur, neq; probè nutriantur: quò fit, vt cùm quasi atrophia laborent, & meatus, p quos transit semen, & spiritus, sint coarctati, minùs idonei reddantur ad congressus venereos. Ponit etiã aliam causam, cùm dicit, [*Et longo tempore equis insideant.*] hic nõ eadem est tradita causa, ac ea, quæ superiùs allata est. Siquidem superiùs ex continua equitatione volebat sequi, ob nimiam compressionẽ earũ partium,

D & agitationem lumborũ, qua dissoluantur spiritus, ignauiam illã. Hic verò ex eo, q; cùm continuè equis insideant, neq; membra genitalia tractare possint, neq; ob frigus, quod patiuntur, aut lassitudinem, vlla apud eos relinquitur recordatio aut delectationis, aut congressus venerei. Loquitur autem de ea tractatione manibus, quæ in congressibus fit, vt concalescãt: abstinentes enim ab exercitatione, functionis eius fiunt impotẽtes. Facit & ad hoc frigus, quo

E omnia rigent, & contrahuntur.

Et nihil potius habent, quam vt euirentur.] Non intelligit hic Scythas libẽter hoc morbo corripi. Sed q;, cùm continua equitatione contrahãtur inferiores partes, nihil habent potius, q̃ vt secentur venæ illæ pro curatione, ad quã sectionem sequitur, vt euirẽntur. Quamuis autem hic Hippoc. assiduam illam equitationem ita vituperet, vt ex ea euirari homines scribat; nõ propterea censendum est, omnem equitationem

F etiam inualidam, id præstare: docet em̃ oppositum Philosophus 4. probl. 12. cùm equitationẽ assiduam ad Venerem concitatiores efficere docet: supponit em̃ exercitij loco id fieri, & commodè; ita vt nõ modò ex ea eneruetur corpus, sed potiùs validius reddatur. At vbi ita excedat modum, vt nimis delassentur corpora, tantum abest, vt ad Venerẽ ex ea promptiores reddantur, vt delassati languescant. Quod insinuauit Aristoteles 5. probl. 31. vbi delassatis admodum semẽ per somnũ profluere scribit, q; quasi colliquescat

quescat corpus. Solet autem gonorrhœa, qualiscunque sit, debilem reddere hominē ad concubitum: tum quia minuitur materia, tum quia homectantur nimis partes illæ. Tum demum, facta perorarione, se hactenus de Scythis egisse scribit: & meritò, quòd maiorem partem huius tractationis, quæ ad Europam pertinet, in Scytharum tractatione consumpserit.

XLIX.

Τὸ δὲ λοιπὸν γένος τὸ ἐν τῇ Εὐρώπῃ διάφορον αὐτὸ ἑωυτῷ ἐστι, καὶ κατὰ τὸ μέγεθος καὶ κατὰ τὰς μορφὰς διὰ τὰς μεταλλαγὰς τῶν ὡρέων, ὅτι μεγάλαι γίνονται καὶ πυκναί. καὶ θάλπη τε ἰσχυρὰ, καὶ χειμῶνες καρτεροὶ, καὶ ὄμβροι πολλοὶ, καὶ αὖθις, αὐχμοὶ πολυχρόνιοι, καὶ πνεύματα, ἐξ ὧν μεταβολαὶ πολλαὶ καὶ παντοδαπαί. ἀπὸ τουτέων εἰκὸς αἰσθάνεσθαι καὶ τὴν γένεσιν ἐν τῇ συμπήξει τοῦ γόνου ἄλλην, καὶ μὴ τῷ αὐτῷ αὐτέην γίγνεσθαι, ἔν τε τῷ θέρει, καὶ τῷ χειμῶνι, μηδὲ ἐν ἐπομβρίῃ καὶ αὐχμῷ. διότι τὰ εἴδεα διηλλάχθαι νομίζω τῶν Εὐρωπαίων μᾶλλον, ἢ τῶν Ἀσιηνῶν, καὶ τὰ μεγέθη διαφορώτατα αὐτὰ ἑωυτοῖσιν εἶναι κατὰ πόλιν ἑκάστην. αἱ γὰρ φθοραὶ πλείονες ἐγγίγνονται τοῦ γόνου ἐν τῇ ξυμπήξει ἐν τῇσι μεταλλαγῇσι τῶν ὡρέων πυκνῇσιν ἐούσῃσιν, ἢ ἐν τῇσι παραπλησίῃσι καὶ ὁμοίῃσιν.

Reliquũ autē in Europa hominũ genus inter se diuersũ est, tũ sc͞dm magnitudinē tũ secũdùm formas, ꝑpter temporũ anni mutationes, quia fiunt magna, & frequētes, & æstus graues, & hyemes fortes, & pluuia multa; rursusq; siccitates diuturnæ, & venti: ex quibus mutationes multæ, & cuiusuis generis fiunt. Quamobrē par est generationem persentire diuersitatē in seminis concretione, neq; eādē eandē fieri æstate, & hyeme, neq; in pluuia, & siccitate. Quapropter forma differunt, vt existimo, Europæorũ magis, quàm Asianorũ, qui & magnitudines diuersissimas ad inuicē secundũ singulas ciuitates habent. Plures enim corruptiones innascuntur semini in concretione in mutationibus temporum, quæ frequēter fiunt, quàm si eadem sint, & similia.

Aggressus Hippoc. Europæorũ tractationē, cùm Asianos in hoc ab Europæis longè diuersos esse dixisset, q; non ita formis inter se distinguantur, atq; ab aliis differāt, quemadmodum Europæi: id verò accidere dixerat ꝑpter paruā temporum anni mutationem: statim in principio tractationis Europæorum aggressus est de Scythis agere, tanquā de iis, qui, præterquàm q; longè maximā Europæ partem continent, id etiā haberēt peculiare, vt ab aliis omnibus Europæis viuendi genere, formis & corporũ magnitudinibus lōgè essent diuersi: quamuis hoc habuerint postea peculiare, q; inter se essent forma simillimi. Nunc de reliquis in genere Europæ populis agit, & inquit, & gētes inter se maximè esse diuersas: & quinimò etiam in eadem regione, & prouincia, quin & ciuitate, magis homines forma & magnitudine inter se esse & differentes, idq; in temporũ anni magnas, & varias mutationes refert, & in hūc modum inquit: [*Reliquum autē in Europa hominũ genus inter se diuersum est, tum secundùm magnitudinem, tum secundùm formas.*] Subdit statim causam, propter temporum anni mutationes. Cùm Europæ pars hæc reliqua sit magis in medio, quàm Libya, aut Scythia, qualitas aeris maiorē facit mutationem; illi enim perpetuo calore ferè æstuantes, hyemem vix vllam persentiunt: quin si qua est, nō tam frigore cognoscitur, quàm pluuiis: non est autem nunc sermo de Ægypto. Scythæ autem frigore ferè, & niuibus perpetuis algentes, nullam ferè temporum mutationem persentiunt. Qui verò medium locum tenent, magnas temporum mutationes à frigore ad calorē, & è contrà, tum & à siccitate ad humiditatem, & vicissim ab hac ad siccitatem. Quòd autem in Europa differant, & magnitudine, & forma, vel ipsa experientia in magnis prouinciis id constat. Hispani vt plurimum corpore sunt aliquātum paruo, colore ad nigrum vergente, capillo nigro, corpore in pluribus macilēto, agili, & neruoso. Galli statura corporis aliquanto maiore, colore albi, capillo subrufo, corpore magis carnoso, non satis agili, atq; torpidò potiùs. Germani magna ex parte adhuc maiores, carne alba, barba, & capillo capitis rufo, carne flaccida, & nō multum musculosa. Itali mediocritatem in iis omnibus præ se ferunt: Et quamuis multò iis trib⁹ prouinciis magnitudine sit inferior Italia, videre tamen est etiam multò maiorem tum in magnitudine corporum, tum in formis diuersitatem: videas enim Neapolitanũ, & eos omnes, qui tractum illum incolunt, statura corporis mediocri, corpore nō pingui, sed potiùs carnoso, & non multum crasso, capillo nigro, carne aliquantum subnigra, facie nulla ex parte effœminata, sed potiùs aspera, & bellicosum referente. Romani, & eam partem incolentes, procero magis corpore, & in cęteris dimensionibus optimè respondente, cute non ita fusco colore prædita, sed non alba, capillo nigro, sed plano, viribus firmis, aspectu bellicoso. Qui verò tractum hunc nostrum incolũt, & magna vt plurimum sunt structura corporis, & carnosa etiam, aliquantumq; crassa, & pingui; capillo non ita nigro, carne, & cute molli, & alba, ruborem verò referente, viribus validis, quę tamē non ita firmæ sint, facie perpulchra, at non ita bellicā constantiam referente. Verùm & in hoc tractu videre est maximā differentiā: quis enim non videat Cremonēses, Brixianos, & Vicentinos, potiùs Neapolitanũ nescio quid præ se ostēdere; cùm & maiori ex parte colore sint magis nigro, q̄ Mediolanēses, capillo obscuro, facie asperā, & magis bellicosa. Nouocomenses videas cute alba, capillis minùs obscuris, & ad rufedinem vergētibus, facie perpulchra, rubore affusa, quæ nihil asperi, aut bellicosi præ se

fecer. Genuensem videre licet, ita ab iis omnibus differentem, tum magnitudine corporis, tum figura extrinseca, vt non in Italia natum, sed aliunde delatum ad hanc regionem, quiuis suspicari facile possit. Ferrariensem & loquendi modo, & facie asperum, dirum, ferreúmve nescio quid in se habere facies ostendit. Sed quemadmodum in corporis structura, & forma faciei inter se hos ipsos distinctos videmus; ita multò maior obseruata est diuersitas in iis, quæ ab animo pendent. Distinguuntur præterea miro quodam modo tum viuendi ratione, tum in iis, quæ ad varietatem vestitus attinent. Quæ omnia prosequi non est consilium nostrum, neque cætera recensere, in quibus vel maximè distinguũtur, ad cæteras animi pessiones attinentia, tum quòd non satis mihi nota sint, tum ne dum vitie aliquorũ peculiarie recenseam, in me eorum odie concitem. Verùm hæc ad confirmandum, quod hoc loco ab Hippocrate de diuersitate gentium, quæ in Europa degunt, in mediũ producitur, sufficete possint. Causam huius diuersitatis refert Hippocrates in temporum anni magnas, & frequentes mutationes. Causa verò huius ee potissimũ est, quę pendet ex situ, quòd eo loco reliqua pars Europę posita est, vbi Sol maximes facit mutationes: is verò est Occidens. Nam cùm aëreæ mutationes, & impressiones à ventis magne ex parte aut efficiantur, aut comitentur, cùm pars, quę Orientalis est, puta Asia, Oceanum habeat, vnde Sol oriri videtur, non potest non nisi paulatim tepore affici. At cùm Sol ad Occidentalem partem peruenit, terras habet medias, & montes, à quibus eleuati venti multas, magnasq; mutationes in temporibus efficere possunt. Neque enim venti à mari, aut equis prouenire possunt; vt docuit Aristoteles lib. 2. Meteorolog. & 27. problem. 7. & 8. Habet autem, cùm defertur à Sole, mare ab Occidentali parte, vnde spirare venti nullo modo possunt, vt ab iis refrigeretur: & ea ratione Hispani magis sunt calido aëre. At verò Asie, cùm defertur à Sole, habet terram oppositam Europam, à qua venti eleuati calorem relictum à radiis solaribus temperent. Et hæc ratio non ita à multis fuit cognita.; vnde in reddenda huius rei ratione omnes hæsitârunt.

Et æstus graues, & hyemes fortes.] In iis potissimùm, tanquam actiuis qualitatibus, mutatio hæc temporum intelligitur. Sed pòst etiam addit humiditatem, & siccitatem excedentem, tum & ventos varios, quibus variatis sequitur diuersitas hæc.

Quamobrem par est etiam generationem persentire diuersitatem in seminis concretione: neque eadem candem fieri æstate, & hyeme, neque in pluuia, aut siccitate.] Diuersitatem hanc non respectu vnius regionis Europæ ad aliam, neque vnius ciuitatis ad alium intelligere solùm Hippoc. his verbis ostendit; Sed in eadẽ propè etiam ciuitate, q. fe-

A men mutationes alias, atque alias in sui ipsius in vtero concretione recipit, non secus atque in terra sata, plantataque: animalia enim penè easdem suscipiunt differentias, quas plantæ, vt docet Theophrastus libro primo de Historia plantarum, capite primo. Cùm verò videamus plantata, & sata tempore hyemis meliùs, & frequentiùs prouenire, quàm æstate, & feliciùs vere, quàm autumno; credendum etiam, in animalibus aliquid tale esse, si vno, aut altero anni
B tempore semen in vterum eiaculenetit, potissimùm verò in hominibus: & non solùm penes anni tempora inter se varia, sed etiam penes constitutionẽ temporum eorũdem omnino sæpenumerò distinctam. Vnde quemadmodum in plantis dicebat Theophrastus libro tertio de Causis plantarum, cap. 17. in solo humido, & frigido conuenit sub vere serere, quòd tũ terra calidissima sit, & siccissima, nempe ob frigora diuturna, & magna hyemis præceden-
C tis: & in solo calido, & sicco post æstiuum solstitium, quòd tum terre refrigerate sit, & postmodum imminẽtibus imbribus humectanda: ita ij, qui calidissimo sunt temperamento cordis, & testium, optimè temperatũ producent, si in tempora incident frigida, & humida, cùm generationi incumbunt; sicq; in aliis proportione habita. Verùm, vt dicebamus, variatur etiam semẽ pro generatione penes constitutiones temporum eorundem varies. Potest enĩ æ-
D stas esse frigida, & humida respectu sui, quæ alioqui calida est, & sicca. Generabuntur igitur maximè sospites, maiores, & pleni, qui in contrariis constitutionibus sibi ipsis, vbi præter naturam excesserint, generabuntur: contrà verò, si in temporibus similibus.

Quapropter formæ differunt Europæorũ magis, quàm Asianorum, qui & magnitudines diuersissimas, &c.] Quasi per epilogum recolligit, quod iam dixerat, nempe magis diuersas esse formas, & ma-
E gnitudines hominũ in Europa, quàm in Asie, propter hanc tantã diuersitatẽ temporũ, quę in Europa maxima est, quæ in Asie vix persentitur, nisi in extremitatibus quibusdam. Dixit autem formas: per formam intelligit figuram: nempe, quòd sint recti corporis, vel obliqui, membris teretibus, aut tenuibus & letis: proportionem & symmetriam habeant inter se, & pulchritudinem exhibeant, aut deformitatem, vel quòd sint carnosi, aut exiles, pingues, aut
F macilenti, densa cute, aut rara, rubente, pallida, & nigra; crispis, aut planis pilis, pilosi, glabri, molles, duri, asperi, læues. Per magnitudinem potissimùm altitudinem, & proceritatem intelligit, aut solam, aut cum crassitie, aut tenuitate; ita & paruitatem.

L.

Περὶ τε τῶν ἠθέων ὁ αὐτὸς λόγος. τό τε ἄγριον, καὶ τὸ ἄμικτον, καὶ τὸ θυμοειδὲς ἐν τῇ τοιαύτῃ φύσει ἐγγίγνεται. αἱ γὰρ ἐκπλήξιες πυκναὶ γιγνόμεναι

τὴν

τῆς γνώμης τὴν ἀγριότητα ἐντιθέασι, τὸ δὲ ἥμερόν τε καὶ ἤπιον ἀμαυροῦσιν. διότι εὐψυχοτέρους νομίζω τοὺς τὴν Εὐρώπην οἰκοῦντας εἶναι, ἢ τοὺς τὴν Ἀσίην. ἐν μὲν γὰρ τῷ αἰεὶ παραπλησίῳ, αἱ ῥαθυμίαι ἔνεισιν. ἐν δὲ τῷ μεταβαλλομένῳ, αἱ ταλαιπωρίαι τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ. καὶ ἀπὸ μὲν ἡσυχίης καὶ ῥαθυμίης, ἡ δειλίη αὔξεται. ἀπὸ δὲ τῆς ταλαιπωρίης, καὶ τῶν πόνων, αἱ ἀνδρεῖαι.

De moribus etiam eadem est ratio: Esse enim ferum, insociabile, atque animosum, innascitur Europæis à natura. Perculsiones namque animi frequenter facta, mentis feritatem inducunt, lenitatem autem, & mansuetudinem extirpāt; quamobrem etiam magis magnanimos esse eos, qui Europam incolunt, quàm qui Asiam, iudico: siquidem in perpetua rerum similitudine segnities inest; in mutatione autem exercitationes & corporis, & animi: quia & ab otio, & desidia augetur timiditas, ab exercitatione verò & laboribus, virilitas.

Dixerat superiùs reliquos Europæos ita inter se esse constitutos, vt & ab Asianis maximè tum forma, tum megnitudinibus corporū essent distincti: quin etiam inter se ipsos ita formis, & corporum magnitudinibus esse distinctos, vt non modò ij, qui in diuersis prouinciis essent forma, & magnitudine inter se dissimiles, sed etiam in vna eademq; ciuitate; idq; in megnas, & vehementes temporum anni mutationes retuleret. Nunc subdit, ob easdem causas diuersos esse mores Europæorum ab Asianorum moribus. Quapropter dicit, περί τε τῶν ἠθῶν ὁ αὐτὸς λόγος: quę verba pessimè interpretes verterunt: Eadem autem morum ratio in vtrisque existit. Quibus verbis præterquam quòd nō transfertur sententie Hippoc. falsum etiam essumitur. Nos igitur transtulimus sic: De moribus etiam eedem est ratio.

Esse enim ferum, insociabile, atq; animosum innascitur Europæis à natura.] Antequam enim hæc Hippoc. verba explicemus, obseruandum est, primùm Hippoc. vbi nos diximus ferum, habere τὸ ἄγριον, quod agreste significat, & ferum. In omnibus præterea impressis codicibus Hippoc. est τὸ ἀμίαντον; quod est, incorruptum, fidum, integrum, constans: quæ non ita rectè cohærere videntur cū fero, & animoso, siue iracundo. Propterea doctissimus Zuingerus credidit loco illius dictionis legendum, ἀμείλικτον, quod est, implacabile, durum: cùm τῷ ἀγρίῳ statim τὸ ἥμερον, τῷ ἀμειλίκτῳ, τὸ ἤπιον opponat. Ego verò optimè laudo Zuingeri suspicionem, & emendationē loci. At verò censeo loco dictionis illius, τὸ ἀμίαντον, esse apponendam alteram, τὸ ἄμικτον, quam etiam non in annotationibus, sed in margine ipse ennotauit: significat autem vox illa insociabile, vt Plinij verbo vtar: Gellius incoibile dicit. Pluribus verbis nos dicere possemus, commercio non vtentes. Lectionem hanc nos docuit Gal. lib. Quòd animi mores corporis temperaturam sequantur, vbi multis ductus auctoritatibus Hippocratis, ex hoc loco sumptis, suam confirmat sententiam, & loco dictionis ἀμίαντον, habet ἄμικτον, tam in Aldina editione, quàm in Basiliensi. Quin & Caluus antiquus interpres videtur eadē etiam habuisse, cùm solitarij vertit. Quòd si priorem Hippocratis lectionem quispiam etiam defendere voluerit, & legere ἀμίαντον, vtique dicere poterimus, intelligere Hippocratem, fide integra præditos esse Europæos, & in rebus omnibus, potissimùm autem bellicis, animo constanti, & pertinaci, quòd à sua sentētia dimoueri nō ita facilè possint, quod non distat ab animosis: quod subdit post illam dictionem. Quod verò ad Galeni lectionem attinet, non minùs possumus affirmare eius codices esse depravatos, & loco ἀμίαντον legi in Galeni libris ἄμικτον. Placet tamen mihi magis lectio Galeni, quæ cum cæteris moribus magis conuenit. Sunt igitur feroces animo, & animo implacabiles, tū & audaces propter calorem, & spiritus sæpiùs ad interna circa cor reuocatos, maximeque ex mutationibus magnis, & frequentibus temporum anni, tum & aliarum rerum circa eandem partem agitationibus, tùm præterea, quòd maxima copia caloris & spirituum præditi sint: quemadmodum enim ventres hyeme calidissimi sunt, & multitudine spirituum maxima præditi; quòd in frigidis temporibus soleat augeri, & ob meliorem factam nutritionē, & spirituum calorisq; ad internas partes reuocationem: Ita cùm iam statutum à nobis sit, totam Europam magis ad frigiditatem inclinare ipsa Asie, secto orbe in duas partes, quemadmodum fecit Hippocrates, qui eam partem orbis habitabunt, quæ Europæ attribuitur, & maiori interno calore erūt præditi, & per consequens animi ferocitate, & audacie, tum & implacabilitate. Solet enim magnus calor animi concitationem, & ferocitatem, quin & sæpe, vbi magis ac magis augeatur, furiosam quandam, ac temerariam, perditamque ferocitatem generare.

Animosum.] Græcè est θυμοειδὲς, quod est, iracundia, & animositas. Significat igitur eos animum habere ad subeunda pericula vel maximè paratum. Subdit harum animi passionum in Europæis rationem, & inquit: *Perculsiones namque animi frequenter facta mentis ferocitatem inducunt: Lenitatem autem & mansuetudinem extirpant.*] Solent enim frequentes animi agitationes, & caloris commotiones, & excessus feritatem generare, nisi moderetur eas, & compescat ratio: quod tempore nostro Europæis contingit: qui quemuis à nature tales sint, educatione tamen & legibus ex parte moderātur, & quod erat ille vitio vertendum priùs, nunc virtutis formam essumpsit, meximeque laudati in illis solet. Vnde eæ gentes, quæ nullam ferè filiis, &

adolescentibus educationem adhibent, quæque vix legibus tenentur, hæc adhuc à natura indita habere videmus, vt in Germanis gentibus, & cæteris iis, qui Septentrionalem plagam incolunt.

Quamobrem etiam magnanimos magis eos, qui Europam incolunt, quàm qui Asiam, esse iudico.] εὐψύχους vocat eos, qui magno, excellentique animo, & natura præditi sunt, quique valenter se periculis exponunt. Magnanimos transtuli, quòd Latina lingua commodiorem vocem non submi-
B nistraret. Huius rei rationem reddit, cùm dicit; [*Siquidem in perpetua rerum similitudine inest segnities, &c.*] Crediderunt aliqui rationem hanc sumptam esse ex similitudine solùm temporũ anni, quòd vbi nunquã euariantur, sed semper in eodem statu permanent, neq; reuocent quandoque calorem naturalem, & spiritus ad interna, neque poros cutis constipando robustiores homines faciant; secus autem, vbi variantur anni tempora. Nã hyeme frigida superuenien-
C te corpus languidius factum ex æstatis calore euaporatis spiritibus, & cõsumto calore, robustius redditur, & calore naturali ad interna reuocato, meliores coctiones facit. Ego verò vtique hac ratione similitudinem hanc, & varietatem temporum comprehendi fateor. Sed vt hæc ratio diuersa sit à superiori, ad cætera etiã, quæ in hac mundi vniuersitate continentur, extendi crediderim. In rerum enim omnium similitudine, & æqualitate torpescit animus,
D neque ad actionem vllam excitatur. Vbi verò diuersæ res, & omnino dissimiles occurrerint, commouetur, admiratur, & subinde ad agendum, & discendum excitatur. Quod etiam Aristoteles in Procemio libri de Sapientia nos docuit. Vbi igitur rerum omnium, & omnium temporũ fuerit similitudo, & vniformitas, torpescit animus, & desidiâ, otioque languescit. Vbi verò diuersitas rerum omnium conspicia-
E tur, potissimùm autem temporũ, ad agendum excitatur animus, corpusq; laboribus, & exercitatione incalescit: vnde & virilitas augetur, & magno animo, atq; præstanti redduntur homines. Verùm de hac re longiori oratione superiùs in recensendis Asianorum moribus, & naturis, à nobis actum est.

L I.

Διὰ τοῦτο εἰσὶ μαχιμώτεροι οἱ τὴν Εὐρώπην οἰκοῦντες, καὶ διὰ τοὺς νόμους, ὅτι οὐ βασιλεύονται, ὥσπερ οἱ Ἀσιηνοί. ὅκου γὰρ βασιλεύονται, ἐκεῖ ἀνάγκη δειλοτάτους εἶναι. εἴρηται δέ μοι καὶ πρότερον. αἱ γὰρ ψυχαὶ δεδούλωνται, καὶ οὐ βούλονται παρακινδυνεύειν ἑκόντες εἰκῆ ὑπὲρ ἀλλοτρίης δυνάμιος. ὅσοι δὲ αὐτόνομοι, ὑπὲρ αὐτῶν γὰρ τοὺς κινδύνους αἱρεῦνται, καὶ οὐκ ἄλλων, προθυμεῦνται ἑκόντες, καὶ ἐς τὸ δεινὸν ἔρχονται. τὰ γὰρ ἀριστεῖα τῆς νίκης αὐτοὶ φέρονται. οὕτως οἱ νόμοι οὐχ ἥκιστα τὴν εὐψυχίην ἐργά-
A ζονται. τὸ μὲν οὖν ὅλον οὕτως ἔχει περί τε τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίης.

Propter hoc etiam bellicosiores sunt, qui Europam incolunt, tum & propter leges; quandoquidem Regibus nõ sunt subditi, vt Asiani. Vbi enim sub Regibus degitur, ibi necesse est homines timidissimos esse. Dictum est aũt à nobis de hoc priùs. Animi namque eorum seruitute pressi, sponte nolunt propter alienã potentiam periclitari. Qui autẽ
B *contrà, cùm sui sint iuris, pro se ipsis, & non pro alijs pericula suscipiunt, volentesq; contendunt, & grauia queq; aggrediuntur: præmia enim victoriæ sibi reportant: sic leges non parum ad magnanimitatem conferunt. In vniuersum igitur sic res se habet de Europa, & Asia.*

Quæ hoc loco ab Hippoc. dicuntur, ita mihi manifesta esse videntur, vt nulla explicatione indigeât, si qua verò ad eorũ confirmationem,
C aut explicationem etiam reliqua erant, longa satis oratione, & quantũ ingenij nostri tenuitas poterat, fuêre superiùs à nobis explicata, cùm de Asiania tractans hanc eandem iisdem propè verbis sententiam tradidit Hippoc. Propterea ad alia properemus.

L I I.

Ἔνεισι δὲ καὶ ἐν τῇ Εὐρώπῃ φῦλα διάφορα ἕτερα
D ἑτέροις, καὶ τὰ μεγέθεα, καὶ τὰς μορφὰς, καὶ τὰς ἀνδρείας. τὰ δὲ διαλλάσσοντα, ταῦτά ἐστιν, ἃ καὶ ἐπὶ τῶν πρότερον εἴρηται. ἔτι δὲ σαφέστερον φράσω.

Sunt autem & in Europa gentes inuicẽ differentes, & magnitudine, & formis, & fortitudine: quæ autem eas dirimũt, hæc sunt, quæ in præcedentibus retuli, & nunc manifestiùs dicam.

Dixerat Hippoc. ex Europæis aliquos repe-
E riri, qui cùm omnes ferè & magnitudine, & figura inter se similes sunt, ab Asianis, & reliquis Europęis omnino esse diuersi. Mox reliquos Europæos ab Asiaticis, magnitudine, figura, & multis aliis animi dotibus esse distinctos, docuerat: & in hoc potissimùm, quòd Asiani non multùm inter se essent formis, & magnitudine distincti: quod efficiebant temporum anni nullæ ferè, aut paruæ admodum mutationes. Europæos autem etiam inter se docuerat maximè esse diuersos formis, & magnitudinibus,
F non modò vnius regionis incolas, ab aliis alterius regionis, & prouinciæ: sed etiam in vna ipsa prouincia, quin etiam in vna, eademque ciuitate: causamq; rei huius vniuersalem posuerat, vniuersalem nempe maximam varietatem, & variam mutationẽ temporum. Nunc aggreditur idem particulariùs ostendere, magisque proprias causas illius varietatis formarum, magnitudinum, & virtutum, potissimùm fortitudinis inuestigare: & inquit; [*Sunt autem in Europa gentes inuicem differentes, & magnitudine, & figura,*

gura, & fortitudine,] & vt paulatim continuaret sequentia præcedentibus; cùm iam vniuersalem illam causam nos docuisset, quæ erat magna temporum anni varietas, ne iterum fecere videretur, quę iam egisset, dicit; *quæ autem eas*, id est, gentes, *dirimunt, hæc sunt, quæ in præcedentibus retuli*, id est, causæ vniuersali in medium proposita: *Et nunc manifestius dicam.*] particulares magis, & proprias causas assignãdo, præter vniuersalem illam, quæ in omnibus communis est. Cur enim diuersi sint Europæi, illa vna est causa potissima; at cur ij tales sint, aut omnino alio modo, particulares aliquæ causæ sunt inueniendę, de quibus aggreditur tractationẽ in præsentia. Per fortitudinem autem hoc loco intelligit Hipp. non veram fortitudinem, quæ virtus est, quæq; doctrina, & educatione vitta robur corporis solet acquiri. Loquitur em̃ potiùs Hipp. hîc de veratum virtutum effectibus, quę à natura loci proueniunt, ob indite quædam à natura cordi semina: ex quibus certum est, etiam Galenum lib. Quòd animi mores corporis temperaturã sequantur, colligere, tum ex mẽte Hipp. & Plut. tum & ex Aristot. mores corporis temperaturam sequi. certum enim est id solùm intelligi posse de naturalibus animi propensionibus, virtutibúsque & vitiis animi, quæ virtutes impropriè dici possunt. Verùm hæc obiter. Ptolomæus 2. Apotelesm. cap. 3. diuersitatem hanc Europæorum optimè recenset, atque particulatim refert, quamuis vi Astrorum diuersitatem hãc referet, secus quèm Hipp. de qua re in præsentia non laboro. Hoc vnum ad rem nostram faciet, si Ptolom. sententiam eo loco positam cõmentarij loco diligenter qs legerit, que particulatim mores, & consuetudines hominum Europæorum refert, vt veram hanc sententiam Hipp. esse, quantum ad quæstionem primam, si est, magnorum etiam aliorum virorum sententia ostendã. An verò diuersitas illa ex anni temporum diuersitate, terrarumque vario situ, & aquarum proueniat, vt censuisse visum est Hipp. an vi astrorum, vt Ptolom. an ex vtrisq; potiùs; vt etiã Hipp. aliquãdo visum est magis placere, alterius erit speculationis, quæ limites commentariorũ transgredi mihi videtur: quapropter lectorẽ ad Ptolomæum relegasse sufficiat.

LIII.

Ὁκόσοι μὲν χώρην ὀρεινήν τε οἰκοῦσι τρηχέην καὶ ὑψηλὴν καὶ ἔνυδρον, καὶ αἱ μεταβολαὶ αὐτοῖσι γίνονται τῶν ὡρέων μέγα διάφοροι, ἐνταῦθα εἰκὸς εἴδεα μεγάλα εἶναι, καὶ πρὸς τὸ ταλαίπωρον καὶ τὸ ἀνδρεῖον εὖ πεφυκότα, καὶ τό τε ἄγριον καὶ τὸ θηριῶδες αἱ τοιαῦται φύσιες οὐχ ἥκιστα ἔχουσι.

Quicunque quidem regionem montanam, asperam, altam, & inaquosam incolunt, tempestatumq; mutationes valdè differentes habent, illic hominum figuras magnas esse, & ad laborem, & fortitudinem aptas esse verisimile est, agrestiaq; & feri non parum huiusmodi natura habent.

Aliquot regionum exemplis differentias insignes Europæorum enumerat, ex quibus aliaa locorum minùs differẽtium licet colligere. Primámque hoc loco proponit, in cuius qualitate est aliqua difficultas ob contextus Hipp. varietatem. Certum enim est eum mõtanam statuere, & asperam: verùm aliæ duæ conditiones aliquo modo sunt controuersæ: nam legimus in omnib. Gręcis impressis codicibus ὑψηλὴν, quod altam significet. At verò Cornarius visus est legisse in suo libro ψιλὴν, cùm nudam interpretatur, id est, nemoribus maiori ex parte non obsitam. Quæ lectio primò ea ratione non probatur, quòd omnes tam impressi, quàm manuscripti, ex quibus eæ in omnes Hippoc. libros animaduersiones sunt collectæ, de quibus ab initio diximus, habent ὑψηλὴν, quin & Galenus lib. Quòd animi mores corporis temperaturam sequantur, dum hanc ad verbum assumit ex Hippoc. sententiam, ad suam comprobandam opinionem hanc eandem retinet dictionẽ, vt constat tum ex Aldina, tum ex Basiliensi Græca editione: quin & interpretes, tum antiquus, cui hac in parte plurimum tribuo, tum & recentiores, tum Crassus, tum Rasarius, altam sunt interpretati. Quin etiam cùm hoc loco velit ex naturæ locorum per quandam similitudinem colligere incolarum naturam, & mores, mores autem dixerit agrestes multùm esse, & vt veer verbis antiqui interpretis, syluestreitate multa præditi: censendũ est montes non solùm nudos non intellexisse, sed potiùs arboribus multis refertos, & syluosos. Sequitur postea alia conditio, cùm dicit, καὶ ἔνυδρον, quod & aquosam significat: sicque habent omnes impressi codices. Verùm Cornarius visus est legisse ἄνυδρον, cùm interpretatus hanc particulam, non aquosam vertit: quam lectionem magis ipse probo: tum quòd superius dixerit; dantur enim naturæ, quarum aliæ montanis, syluosis, & inaquosis, aliæ tenuibus, & aquosis, aliæ pratensibus, & palustribus, aliæ planitiebus nudis, & siccis sunt similes: de qua re etiam eo loco. Præterea Galenus libr. citato, Quòd animi mores animi temperaturã sequantur, dum ex hoc loco hanc Hippocr. sententiam ad suam firmandam opinionem assumit, non ἔνυδρον, sed ἄνυδρον dixit: vt videre est in Græcis impressis omnibus codicibus: quin & antiquus interpres, qui solet verbo verbum reddere, locum Galeni in Latinũ trãsferens, sic legit: quicunque quidem montanam terram habitãt, & asperam, & altam, & inaquosam: quam lectionem etiam secuti sunt omnes recentiores Galeni interpretes. Corrigendus igitur contextus Hipp. hoc loco, & legendum, mutata litera, ἄνυδρον, vt sensus sit: qui habitant in mõtibus asperis, saxosis, altis, aquaq; multa carentibus, iis mutationes temporũ contingũt

diuersæ & magnæ: vnde & corpora fiũt magna, & animi fortes, tum verò ex vtrisque laborum maximè patientes: sunt tamen feri, atque agrestes. Sunt autem hæc explicata part. de qua superiùs, quamuis breuiter. Sunt igitur, inquit, figura magni, quòd ob ventos frigidos (tales enĩ solent persentiri, vbi mõtes alti sint huiusmodi) & ob varias mutationes temporum soleat calor validior reddi, & subsequenter in operationibus magis extendendo augmentationem adiuuare.

Et ad laborem & fortitudinem aptas esse.] Sunt ad labores subeundos apti, quia duri. At verò per fortitudinem non intelligit hìc veram fortitudinem, quæ virtus est: de natura enim potiùs, & corporis robore, sermo est Hipp. rum ob terram, in qua degunt, cui vel maximè dicebat suprà Hipp. incolas assimilari, tum propter aërẽ, qui quãuis varias patiatur mutationes, nihilominus ob ventos vt plurimum frigidos ad frigidum potiùs vergit, & siccum: tum quia non ita incalescit aër à Sole. Sunt præterea etiam illic, vbi licciores carnes syluestriũ animalium, castaneæ; vnde etiam ex alimẽto duri redduntur. Accedit autẽ exercitatio, qua maximè idonei redduntur ad labores subeundus, & ferendos; coguntur enim & peragrare montes itineribus laboriosis.

Non parum tamen agrestis & feri habent.] Quòd calido sint, & sicco cordis temperamento; q. nõ superetur cordis caliditas, sed potiùs ex retractione caloris ad interna augeatur: sontq; etiã vt plurimum ob eandẽ rationem calido hepate; vnde bilis crassa, & terrestris generatur. Agrestes, & sæuos esse dicit, quòd nihil aliud sit feritas, & sæuitia, quàm iræ perseuerantia: nam sæuitia fit ab odio: neq; enim quisquam est sæuus, nisi in eos, quos odit. Ira autem est vindictæ cupiditas. Vt igitur perseueret, debet materia esse crassa, & dura: quæ enim tenuis est, facilè quidem accẽditur; at facilè etiam extinguitur: crudeles verò esse nõ possunt, nisi in primo impetu pugnæ, aut iracũdiæ. Vnde poëta noster fingit misericordem Æneam suum etiam in Turnum æmulum suum, & Lausum acerbissimi hostis filium, vt breuẽ fuisse iram suam ostẽderet, & nõ nisi ex honesto ardore pugnæ profectam.

LIIII.

Ὁκόσοι δὲ κοῖλα χωρία καὶ λειμακώδεα, καὶ πνιγηρὰ, καὶ τῶν θερμῶν πνευμάτων πλέον μέρος μετέχουσι ἢ τῶν ψυχρῶν, ὕδασί τε χρῶνται θερμοῖς, οὗτοι δὲ μεγάλοι μὲν οὐκ ἂν εἴησαν, οὐδὲ κανονίαι, ἐς εὖρος δὲ πεφυκότες, καὶ σαρκώδεες, καὶ μελανότριχες. καὶ αὐτοὶ μέλανες μᾶλλον ἢ λευκότεροι. φλεγματίαι δὲ ἧσσον ἢ χολώδεες. τὸ δὲ ἀνδρεῖον καὶ ταλαίπωρον ἐν τῇ ψυχῇ, φύσει μὲν οὐκ ἂν ὁμοίως ἐνείη, νόμος δὲ προσγενόμενος ἀπεργάσαιτ' ἄν. καὶ εἰ μὲν ποταμοὶ ἐνείησαν ἐν τῇ χώρῃ, οἵτινες ἐκ τῆς χώρης ἐξοχετεύουσι τό τε στάσιμον καὶ τὸ ὄμβριον, οὗτοι ἂν ὑγιηροί τε εἴησαν καὶ λαμπροί. εἰ μὲν τοι ποταμοὶ μὲν μὴ εἴησαν, τὰ δὲ ὕδατα λιμναῖά τε καὶ στάσιμα πίνοιεν καὶ ἑλώδεα, ἀνάγκη τὰ τοιαῦτα τῆς γαστρὸς ἀτηρέα εἶναι καὶ σπληνώδεα.

Quicunq; verò loca concaua, pratensia, & æstuosa habitant, ventisq; calidis magis perflãtur, quàm frigidis, & aquis vtũtur calidis, ij quidem magni esse non possunt, neq; substricto ventre, sed crassi, carnosi, & capillis nigris: quin & ipsi magis, quàm albi, & minus pituitosi, quàm biliosi. Virilitas autem, & laborum tolerantia non æquè ipsis à natura inest, nisi consuetudo accedẽs hæc ipsa efficiat. Et si quidem flumina extent in ea regione, quæ stagnantes, & pluuias aquas inde deriuent, ij salubres, & bene habiti viuent: si verò flumina desint, aquasq; puteorum stagnantes, & olentes bibãt, necesse est has aquas & ventri, & lieni esse nocuas.

Aggreditur nunc exemplo alio Europæorũ differentias varias docere: assumit autem oppositum superiori, & montanæ regioni opponit concauam, altæ, & ex consequẽti liberæ, & perflatæ à ventis frigidis æstuosam, & calidis potiùs ventis, quàm frigidis expositam, asperæ pratensem, vt quæ mollissima sit, aquis carenti, palustribus, & calidis refertã. Ex quib. colligit, quales sint cõditiones incolarũ illius regionis tã circa corporis q̃ animi affectiones: dicẽs, nõ posse esse magnos, neque substricto ventre, sed esse crassos, & carnosos, subnigrisque capillis, & ipsamet cute; quin & potiùs bile esse refertos, quàm pituita, eosdemque, inquit, neq; fortes esse, neque laborum patientes.

Κοῖλα χωρία.] concaua illa loca, quæ aut inter montes sunt, aut non longè à montibus distãt. λειμακώδεα pratensia asperis, & siccis opponit, quæ & aquam habẽt, eamq; retinent, neq; præcipitem refundunt. πνιγηρὰ æstuantia: hæc vox non refertur ad ventos, sed ad qualitatem soli, q. ob cauitatem minùs venti trãsitum habeant: quò fit, vt aër densior fiat, diuiusq; calorem in se contineat. Addit, *& ventorum calidorum magis participes sunt, quàm frigidorum*, vt aëris non modò natiuam qualitatem respiceret, sed etiam aduentitias ventorum perflantium.

Et aquis vtuntur calidis.] Est altera mala huius situs conditio, cuius superiùs quàm maximam habẽdam esse rationem docuerat, ex aquis, quæ pro potu in vsum veniunt, desumpta, quæ est, vt stagnantes, & calidas aquas ebibant.

Ii quidem magni esse non possunt.] Quãuis magnitudinis tres sint differentiæ, longitudo, latitudo, & profunditas: per magnitudinẽ, communẽ dicendi modũ secutus, longitudinem hoc loco intelligit, quod vel ex sequentibus verbis constat; vbi apparet velle eosdem non longos quidem esse, at tamen esse crassos, carnosos, & ventricosos: dicit enim; οὐδὲ κανονίας.] Circa hanc dictionem est aliqua difficultas; quod aliqui libri

libri habeant ἰθυμώτατ, quod est, neque proceri. Quæ lectio quamuis vera sit, & quasi explicas primã dictionem; tamen quia communior est prima, & omniom impressorũ librorũ, & manuscriptorum plerorumq; , nõ esse immutandam lectionem censeo; sed puto fortasse in margine illorum librorum ab aliquo scriptore esse adiectum, vt quod ἐωνίας significaret, legẽtibus explicaret; cùm vox illa sit Hippoc. peculiaris, & non aliorum: quod fortasse ex Galeno sumpserũt, lib. Quòd animi motes, &c. qui eam habet dictionẽ, dum hãc particulam sibi assumit; cùm alioqui Galenus omnino sententiam Hippoc. recẽleat, aliqua quandoq; verba immutat, vt etiã in principio particulæ, cùm λιμωδία pro ἀσιμαχίδα ponit. Quod verò hanc nostrã coniecturam adiuuat, est, q. Galenus in explicatione linguarũ Hipp. & Erotian* in Onomastico huius dictionis mentionẽ faciunt, eamq; explicant, cuius tamẽ vix alibi vlla apud Hipp. est mẽtio. Retinenda igitur est vox illa: sed videndum, qd significet. Nomen est plurale apud Hipp. cuius singulare est ἐωνίας ἐωνία, significat autẽ, quib* vẽtres veluti ad regulam exacti, & directi Galeno interprete loco cit. vbi duo annotãda sunt, primùm perperã legi ἐωνίας, in vulgatis exemplaribus nõ ipsius Galeni solùm, sed etiã Erotiani, qui ἐωνίας ab Epicle explicari dicit μακροὶ καὶ ἰνωνιδεις, i. longi, & proceri, cùm potiùs significetur hoc nomine, οἱ ὀρθοὶ καὶ λεπτοὶ, i. recti, & graciles, cùm nõ ἐωνίας, sed ἐωνίας legi debeat. Sicut etiam apud Galenum, vbi dicit ἐωνίας ὀρθοὶ καὶ προσταλμένοι τὰς γαστέρας, quod est, vt Nizolius interpretatur, qui sunt recta, & promissis ventribus. Rasarius verò interpretatur, qui rectos habent, & prominentes ventres. Vbi primò constat vel ex hoc, q. nunquàm illa dictio reperta est talem habere significationem. Hericus Stephanus, vt eum laude sua non defraudem, quem vel maxima, in iis potissimum, quæ ad vtriusque linguę cognitionem attinent, dignum semper existimaui, ex antiquis manuscriptis ἐωνίας substituendum meritò ducit, & vel ex eo id constat, quòd in illo libro Galeni non ponatur in ordine syllabæ ως, sed inter syllabas ερ, videlicet post ως. Preterea ὀρθὴτης, optimè conuenit ἐωνίω, vt vel vno exẽplo ex Nicarcho 2. Epigrammat. colligi potest; vbi habet γέγονεν δ' ὀρθότηρ@ ἐωνίας, de quodam loquens, cui mira quadam chirurgia gibbus erat ademptus. Est verò etiam aliud circa eadem verba Galeni annotandum, quòd malè vulgati codices habent ὀρθοὶ καὶ προσταλμένοι, qood vertunt, vt dixi superiùs, promissos, aut prominentes, interpretes; cùm alioqui malè quispiam rectos dici possit, qui prominentem ventrem habeat. Legendum igitur est, vt etiam placet Hẽrico Stephano, προσταλμένοι, quod verti potest, quibus rectos, & substrictus est venter: quibus opponuntur veotricosi à Plauto, ventrosi à Plinio: sicut & huiusmodi ventri opponitur planus venter ab Ouidio.

Sed crassi, & carnosi.) Est oppositum eius, quod superiùs dixerat, incolas esse, nõ procera figura, neq; substricto vẽtre, sed quod deficit in proceritate, naturam dicit supplere in crassitie, & per crassos credo intelligere ventricosos. Neq; fortasse verè carnosos intelligit, sed quasi prætumidos. Huios rei ea est ratio, quòd cùm regio sit humida: corpora etiam humidiora, & crassa habere debet: crassa quidẽ ab initio magis pinguia, mox carnosa aliquo modo: Vnde etiam mollia, & minùs robusta. Cùm enim raræ sint texturæ, & cutis diffletur, prauæque aquæ ebibantur, calor naturalis infirmior redditur: quò fit, vt in altum corpus eleoare nõ possit. Quòd si præter calorem ad auctionem diuiniorem aliquam facultatem requiri cum Galeno. 1. de facultat. natural. cap. 6. est concedendum, quæ ab elementis, aut cibis iuuari non potest, non aget tamen, quin vtatur calore illo, vt instrumento, quod corporeum est, indigetqoe materia, in quam operetur.

Et capillis nigris.) Quia deusto vi caloris excrementitio, qoo vel maximè abundãt humore, & vapore, excrementũ in exactam fuliginẽ transmutatur, cuius color est subniger.

Quin & ipsi nigri, magis quàm albi.) Piloa docuit Galen. 1. de tuend. val. cap. 12. fieri ex excremento fuliginoso terreo, quod exit cum excrementis alimenti membrorum, & tertiæ coctionis. Cùm verò ex malis aquis ostendit lædi hepar, & potissimum lienem, vnde generatur humor melancholicus, & genitus non rectè expurgator, efficitut, vt & pili vniuersi sint nigri, & habitus vniuersi corporis sit subniger, affluẽre eò humore. Est etiam alia causa: quia aër illis est calidus admodum, qui calorem nostrum naturalem, qui est in corde, minimè tepurgat, nec instaurat, vnde membra inficit per arterialem sanguinem, & quasi adurit: quę etiam causa est, vt abundet potiùs bile, quàm pituita, qoamuis non bene concoquant; quòd calor alienos in bilem potiùs, quàm in pituitam, alimentum couertat, sanguioemque adurat.

Virilitas autem, & laborum tolerantia non æquè ipsis à natura inest.) Posuẽt autẽ duo hęc attribui corpori, vt per fortitudinẽ robur corporis intelligamus, non virtutẽ; quomodo hoc libro sæpiùs Hipp. sũpsisse videmus. At verò satius est, nõ de corporis robore, sed de animi virtute intelligere. Quę etiã ita intelligenda est, vt non omnino dicat esse sine virilitate, cõ superiùs in vniuersã Europęos Asianis viriliores docuerit: nõ possũt autẽ ex solo situ adeò fieri timidi, sed sunt minùs viriles, laborumq; minùs patientea præcedentibus montosis: neq; enim calor naturalis omnino probus est, spiritusque vegeti, sed torpidi, & fuliginibus melancholicis referti. Quin cùm robur corpori etiam sit necessarium ad laborum tolerantiam, vbi molles sint, crassi, ventricosique, non possunt aut robur multum habere, aut diutius ærumnas ferre.

Nisi consuetudo, aut lex accedens hæc ipsa efficiat.] Innuit in iis, quæ ad corpus attinent, aërē, aquas, victus rationē, sydera plus mutare, q̃ leges, aut cōsuetudines, aut philosophiæ præcepta: in animi antem affectionibus plus posse consuetudinem, & leges, quàm regionis naturam.

Et siquidē flamina extent in ea, &c.] Quemadmodū dixerat in iis, quæ ad animi affectionee pertinent, legem, & consuetudiuem posse immutare naturalem illam habitudinem, qua neq; sunt fortes, neq; laborum patientes: ita hoc loco docet, quæ sint, quæ vitia illa corporis possint imminuere: & dicit, si fortè in ea regione adfuerint flumina, homines incolumes reddi, & pulchros: q; aquæ stagnantes, & pluuiæ corruptu faciles corriuātur per eos, at non inquit mutari omnino omnes eas corporis dispositiones, de qbus dixerat; sed nō laborare morbis, de quib. statim subdit, neque esse ita nigro colore: quod patet; quia maiorem & potissimam causam coloris subnigri in illis corporibus referebamus in humorem crassum melācholicum, ex aquis prauis productum: vnde, quantum ad hunc corporis habitum pertinet, sani oriuntur, & incolumes, puta in iis affectibus, qui à ventriculo, iecinore, & splene producūtur, vt sunt hydropes, morbi regij, melācholiæ, lapides in vesica, diarrhϾ, dysenteriæ, quartanæ, quae affectiones superiùs docuit ad deprsuatæ aquę potum sequī. Non erunt tamen incolumes omnino, quia tentari poterunt aliis morbis, potissimùm iis, qui sb aëre calido, & suffocato inspirato proueniunt. Erunt igitur splendidi facie, & satis incolumes respectu aliorum, quibus non est datus fluuius, aquss istas corriuans. At non erunt incolumes, vt sunt ij, quos montana loca habitare docuit.

Si verò flumina desint, & aquas lacustres, & stagnantes, & olentes bibant, &c.] Oppositum eius, quod superiùs dixit, nunc apponit: nempe, q, si in ea regione nullus sit fluuius, eas aquss corriuans, & aquas bibant; Gręcè est *κρηναῖα*, quod est, fontanas: verùm malè: nam ueq; aquæ fontanæ in vniuersum sunt malæ, sed earum aliquas optimas esse docuimus: ob id Cornariue videtur legisse *φρεατιαῖα*, cùm puteales cōuertit. Ego verò, leui facta mutatione, putârim legēdum *λιμναῖα*, i. lacustres: sic enim maximè contextui Hipp. quadrat, & nullam habet repugnantiam, aut falsitatem; cùm tamen leuissima sit literarum mutatio.

Necesse est has aquas & ventri, & lieni esse nocuas.] Non est, cur multum in præsentia immoremur in explicādis iis noxis, quæ solent ob id genus aquarū & ventriculo, & lieni infligi; quum satis superiùs in Commentariorum lib. 3. cùm de palustrium, & lacustrium aquarū noxis loqueremur, de hac re à nobis sit pertractatum.

L V.

Ὁκόσοι δὲ ὑψηλήν τε οἰκέουσι χώρην καὶ λείην καὶ ἀνεμώδεα, καὶ ἔνυδρον, εἶεν ἂν εἴδεα μεγάλα, καὶ ἑωυτοῖς παραπλήσια, καὶ ἀνανδρότεραι, καὶ ἡμερώτεραι αἱ γνῶμαι.

Quicunq; verò altam habitant regionem, & planam, & ventis expositam, eorum formæ magnæ, ac inuicem similes sunt, & erecta, animi quoque eorum mansuetiores.

Proponit alio exemplo varietatem hāc gentium Europæarum explicare, post traditā duarum ferè extremarum regionum historiam: hęc em̄ & quasi mediocris est, & multò præstātior. Inquit igitur [*quicunque altam habitant regionem, & planam*] videntur quasi cōtraria hæc. Quæ enim alta sunt, non omnino plana videntur; at si bene intelligantur, longe secus est: iis enim verbis coniunctis significauit nobis eam mediam esse inter concauam, & sublimem, siue inter vallosam, & muntanam.

Ventis expositam.] Alemanus intelligit Boreæ, & Euro, qui salubriter aërem purgant. Ego verò cùm vniuersaliter ꝓponat, vniuersaliter intelligendum esse censerem: non enim dicit, frigidis, aut calidis, sed omnib⁹, vt in medio quasi sit calidi, frigidi, humidi, & sicci.

Et aqaosam.] Nō palustrem intelligit, sed aquis salubribus abundantem; non enim vllo modo salubris talis regio esse posset: cùm siccitates humiditatibus multò sint salubriores. Intelligit igitur, in quibus & fontes scaturiunt boni, siue fluxiles sint, siue resides, quas aquas puteales appellant, & aquæ stato tempore decidant, quę commodè in cisternis corriuari, & colligi possint. Hos igitur dicit esse optimè dispositos & secundùm corpus, & secundùm animū. Secundùm corpus tres apponit conditiones, quòd sint figura magni, inter sesimiles, & erecti figura. Circa animum vnum tantùm apponit, vt in eo, tanquàm in aliarum multarum virtutum fonte, alias plerasq; inesse intelligeremus: Hæc autem est animi quædam tranquillitas; dicit *ἡμερώτεραι γνῶμαι*, trāquilliori animo: dicitur enim de comi, placido, beneuolo, benigno, & humano. Apposuit autem comparationem, vt huius virtutis excellentiam ostenderet. Cùm verò 3. Ethic. docuerit, Heroicā virtutem esse oppositā feritati: feritati autē humanitas è directo aduersetur: censendum est, humanitatem heroicam illam esse virtutem omnibus numeris absolutam. Heroica autem fit accedentibus lege, & institutis. Sine iis verò aderit genus aliquod humanitatis. Triplicē enim Plato hāc faciebat humanitatē. Prima, qua amicos, & cognatos excipimus, quæ plus habet aliquid comitate: siquidem hæc veriùs amat, & amplectitur arctiùs: illa blandiloquētia magis constat. Secunda, qua miseris, & afflictis opē ferimus. Tertia, qua vtimur in conuiuiis: humanū em̄ est hominē homini compari, cùm sint eiusdem naturæ. Hæc natura aliquibus inest, nec tamen heroica est virtue, nisi lege, institutione, & doctrina, regulis quibus-

quibusdam regatur, & disponatur. Cùm verò Hippoc. de naturalibus inclinationibus loquatur, primam intelligit. Sunt verò magni, non quidem magnitudine, qua solent excellere ij, qui regiones Aquilonares habitant ob humiditatem excedentem: sed per magnitudinem intelligit, inter homines esse mediocres in magnitudine: magni tamen sunt, quia inter homines multò minor pars est, quæ minùs moderatio in paruitate peccant. Dum dicit, inuicem similes, ostendit hos homines esse moderatos: nam cùm moderatio vna sit, immoderatorum infinitæ species, eæ inuicem similes esse non possunt. Moderatis autem optimè id accidere potest: maximè cùm superius similitudinem hanc constituat, produci ex similitudine, & inuariabilitate temporum anni. Erecti sunt, quia & robusta facultate prediti sunt, nec nimio humore referti, aut nimiũ sicci. Tribus enim causis solent incuruari res quæcunque; aut humiditate superflua, aut exiccatione nimia, aut imbecillitate. Infantes incuruantur ob humiditatem superfluam, senes ob imbecillitatem, & humiditatem etiam excrementitiam. Quòd si hęc nõ adfuerit, vbi decrepiti sint, ob siccitatem excedentem incuruari poterũt; quæ verò mediocria sunt inter humiditatem, & siccitatẽ, & virture robusta præditi sunt, erecta figura reddontur: videmus enim motus omnes, quandiu tenorem, & robur seruãt, rectà fieri; cum verò debilitantur, obliquos duci.

L V I.

Ὁκόσοι δὲ λεπτά τε καὶ ἄνυδρα καὶ ψιλά, ταῖς δὲ μεταβολαῖς τῶν ὡρέων οὐκ εὔκρητα ἔχει, ἐν ταύτῃ τῇ χώρῃ τὰ εἴδεα εἰκός τε σκληρά τε εἶναι καὶ εὔτονα, καὶ ξανθότερα ἢ μελάντερα. καὶ τὰ ἤθη καὶ τὰς ὀργὰς αὐθάδεάς τε καὶ ἰδιογνώμονας. ὅκου γὰρ μεταβολαί εἰσι πυκνόταται τῶν ὡρέων, καὶ πλεῖστον διάφοροι αὐταὶ ἑωυτῇσιν, ἐκεῖ καὶ τὰ εἴδεα καὶ τὰ ἤθεα καὶ τὰς φύσιας εὑρήσεις πλεῖστον διαφερούσας.

Quicunque verò macra, aquis carentia, & nuda loca, mutationesq́, temporum non habent temperatas, horum figuras verisimile est esse duras, & robustas, & flauiores potiùs, quàm nigriores. Secundùm mores autem, & animi impetus, rigidi sunt, & contumaces. Vbi enim temporum mutationes contingunt admodum frequẽtes, & plurimum adinuicem differentes: ibi & figuras, & mores, & naturas plurimum differentes reperias.

Refert aliam pro varietate soli incolarũ Europæ varietatem, & inquit, quibuscunque obtigerint ad habitandum loca λεπτά, tenuia, macra, sabulosa, aut quasi argillosa, καὶ ἄνυδρα, non aquosa, sicca, id est, in quibus neque fontes scaturiant multi, neque irrigentur terræ, nec terra per se sit mollis, & quasi humore referta, ψιλά nuda, non nemorosa, aut pratensia, sed iis ferè

A carentia. Sequitur in Aldina, & Basiliensi impressione, ταῖς δὲ μεταβολαῖς τῶν ὡρέων οὐ κέκρηνται, quod vertit Cornarius; & quæ temporum mutationibus non sunt permixta: qood cùm ipse contemplarer, suspicatus sum mendum subesse: q, non viderem, quomodo si locus nudus, & aridus sit, non sit subiectus mutationibus temporum: colles enim tales esse solẽt; at in illis temporum mutationes maximè persentiuntur, & venti contingũt. Si locus sit cauus, fieri vix po-

B test, vt aquis non affluat, defluentibus illis ex locis eminentibus, si in valle sit: adhæc ventos nõ sentiet, maximè si vndecunq; montibus circumclusa fuerint; neqoe sic vera erit sententia Hipp. æstuabunt enim, & non solùm in anno, sed in singulis diebus anni maximam mutationem sentient, à Meridie vsque ad vesperam caloribus æstuantes; inde & matutinis horis immodicè frigebunt. Quapropter in eam veni sententiam, hæc verba legenda esse alio modo.

C Sed quomodo? Galenus loco citato quòd animi mores, &c. hanc sentẽtiam sibi pro argumento ad suam firmandam sententiam assumens, loco οὐ κέκρηνται, habet οὐκ εὔκρητα ἔχει, quod est: (vt nos trãstulimus) mutationes temporũ non habẽt bene temperatas: quam etiam lectionem habuerunt ij libri manuscripti, vnde correctiones illæ, & varię lectiones collectę sunt in Hippocr. de quibus aliàs, & Gadaldinus in suo lib. manuscripto: quin etiam Caluus eandẽ habere

D visus est, cùm vertit hoc loco: temporumque mutationes temperatas non habent: quod significabit, ita vicissitudine temporum anni, & eorundem constitutionibus successiuè factis, non reddi temperatam regionem, neq; moderationem illam facere in aere, sed esse inæqualem admodum.

Horum figuras verisimile est esse duras.] Magis propriè vertitur σκληρά, dura, quàm aspera: ad animum enim magis, quàm ad habitum corporis,

E mihi referri videtur.

Et flauiores potiùs, quàm nigriores.] Dubitat Alemanus, quomodo, cùm color is parum ab albo decliner, conueniat istis, qui calidi sunt, & sicci; quæ potiùs qualitates denigrare videntur: & quod siccum est, in fuliginem mutatur ab agente calore, vt in Æthiopibus, & iis, qui calidas regiones incolunt, sicca, dura, & nigra cutis fit. Et propterea respondet, intelligere per flauum colorem, illum intensè flauum, vel

F potiùs fuluum, quo caminorum verritores per vrbes vagantes pertinguntur. Quasi verò cùm temperamento biliosi sint, & siccitas potiùs prædominetur, fieri non possit, vt bilis in vniuerso corpore perdominetur; minùs autẽ melancholia, quæ calorem maiorem, vt fiat, requirit per adustionem. Accedit, quòd color cutis præter humorum efflorescentiam ab ambiente maximè originem ducit, maximè vbi communis sit omnibus is color. Reddit autem horum rationem, maximè si legamus, vt nos ex-

Galeno docuimna: cùm dicit; *vbi enim temporum mutationes contingunt, &c.*] quæ verba ampliua expliesre superfluũ duximus, cùm soperiùs duobus in locis faris superq́; de iia verba fecerimus.

LVII.

Μέγισται μὲν οὖν εἰσιν αὗται τῆς φύσιος διαλλαγαί. ἔπειτα δὲ καὶ ἡ χώρη ἐν ᾗ ἄν τις τρέφηται καὶ τὰ ὕδατα. εὑρήσεις γὰρ ἐπὶ τὸ πλῆθος τῆς χώρης τῇ φύσει ἀκολουθοῦντα καὶ εἴδεα τῶν ἀνθρώπων καὶ τοὺς τρόπους.

Maxima quidem igitur sunt hæ naturæ varietates. Deinde verò etiam regio, in qua quis nutritur, & aqua. Inuenias enim vt plurimum formas hominũ, et mores regiõis naturã imitari.

Dixerat superiùs mulris in locia, potissimũ autem in fine proximæ superioris particulæ, q, vbi mutationes temporũ contingunt frequeotea, & plurimum inter se diuersæ, ibi & figuras, & mores, & natutas plurimum interse diuersas reperiri. Probauerat hoc superiùs ex Asianorum similitudine in natoris, formis, & morib⁹ ob temporom similirudinem, & ex Eoropæorũ maxima in iisdem tribus diuersitate. Nuncne quia putatet, ex hac vna causa varietatem hanc tam magnam naturarũ, formiarum, & morum prouenire: statim subdit, causam quidem illam potissimam esse, & quæ aliia cæteria omnibus præoaleat, cùm dicit: *Maximæ quidem igitur sunt hæ naturæ varietates*] idest, factę à mutatione temporom frequenti. At verò non solùm, sed & natoram soli, & regionis plurimum conferre; in qua etiam aquas comprætendit, cùm dicit: *deinde verò etiam regio, in qua quis nutritur, & aquæ*: aquarũ aotem naturam cum regione coniongit, secus, quàm fecerint interpretes, qui primum temporum mutationibus, secundom regioni, postremum aquis locum tribuunt in iis rebus producendis, contra contextus Græci veritatem, cùm aquam cum regione manifestè coniũgat. Cornarius verò dicit pręter Hippoc. veritatem, *postremũ verò aqua*. Quòd verò aquæ sub regione ponátur hoc loeo, patet; quia, cùm postremum hoc explicet exemplis, aqoarũ per se nullá facit mentionem: sed dũ regionia naturã explicat. *Ἐν ᾗ ἄν τις τρέφεται*] malè Alemanos in suo codice vertit; in qua mulræ variationes fiunt: cùm potiùs interpretari debsat; in qua qs nutritur; vt pateret ei, qui vix à limine Græcas literas saluiârit. Dicit autem, in qua quia notrirur: quia nõ sufficit, vt quis naturam regionis teferat, vt in ea nascatur, alibi verò notriatur: semper enim educatio illa, & aër, tũ & regio, in qua nutritor, præualebit, & immotabit. Regio autem naturas, & mores tribus modis immutare potest penes situm. Primò, si generalem orbis situm spectemus, puta, si posira sit regio versus Austrum, sicque erunt nigriores, macilenti, & exangues, capillis crispis, timidi, dolosi, bilingues, inconstantes, seruili animo, rapaces. Aut ad Boream,

A albi, planis capillis, & ad flauitiem vergẽtibua, glabri, sanguine multo reserti, & ideo rubore suffusi; sic animo erunt veraci, & candido, fortes, audaces, edaces, bibacea, sæui, iracundi, qoi tamen facilè decipiantur. Quòd si positi sint ad Orientẽ, erunt pulchri, statura mediocres, colore oprimo, prudentes, hilares, disciplinarum studiosi, pij, & oprimis tandem omnibus moribus. Contrà, qui Occidentalem plagam habitant. Secundo modo, si particularem regionis
B alicoius situm respiciamus: vt quòd à ventris alicnius generis protegatur, Austro, Boreáva, respectu montium, vel declioitaris terræ, aut ratione maris adiacentis, aut fluminum, lacuúmve. Tertiò, si particulariùs naturã regionis consideremos, vt si montoosa sit, planáve, alta, & decliuis, homida, aquísve irrigata, aut sicca, pratis, arboribusq́ue vestita, aut nuda. De primia duobus satia supérq; ab Hipp. hactenua actum est: nunc tertium modum assumit, inqoitq́; na-
C turá regionis maximè post constitutiones temporum facere ad mutandas naturas, & mores hominum. Quòd si & regionis generalis situa accedat, & specialis, multò magis rem hanc adiunabunt. Potissaimum autem, si præter hæc aër temporumq́ue constitutiones concurrent. Dixit autem *vt plurimum*, quòd multa sunt, quæ ex accidenre aliquando oppositum inserunr; quales sunt leges vniuersales, aut ciuiles, consuetudines, penuria, & alia qoàmplurima, quorom
D si in vnum concurrant, plura, aut omnia, facilè, quæ naturalia erunt alicui regioni, & hominibus eiusdem prouinciæ, immutare poterunt. Quod vel in nostris Mediolanensibus conspici potest; qui cùm liberi erant, in bellis fortissimi habebanrur: Cùm sub Longobardis, mediocriter etiam in bellica re valebant: Cùm sub Exarchis Græcorum Imperatorum, tanquàm mancipia, omnino erant imbelles: Cùm sub tutela Germanorum Imperatorum, Germanicam o-
E mnino natoram referebant. Sub Gallis duriore seruitute pressi quasi languescebant. Sub Hispania iam constituti, eorundem mores aliqua ex parte referũt. Quòd si Regum imperium, & leges, adeò variasse mores videmus, verisimile est, si alia adiungãtur, etiã figuras aliquo modo immutari ab eo, quod regionis natorá producit. Sed hoc ratum est, quòd plura esse debent simul iuncta, & eiusdẽ naturæ; vt quod à regione tanquàm naturale est, immutari possit.
F

LVIII.

Ὅκου μὲν γὰρ ἡ γῆ πίειρα καὶ μαλθακὴ, καὶ ἔνυδρος, καὶ τὰ ὕδατα κάρτα μετέωρα, ὥστε θερμὰ εἶναι τοῦ θέρεος, καὶ χειμῶνος ψυχρὰ, καὶ τῶν ὡρέων καλῶς κέεται, ἐνταῦθα καὶ οἱ ἄνθρωποι σαρκώδεές εἰσι, καὶ ἄναρθροι, καὶ ὑγροὶ, καὶ ἀταλαίπωροι, καὶ τὴν ψυχὴν κακοὶ, ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. τό τε ῥᾴθυμον καὶ τὸ ὑπνηρόν ἐστιν ἐν αὐτοῖσιν, ἔς τε τὰς τέχνας παχέες, οὐ λεπτοὶ, οὐδ᾽ ὀξέες.

Nam

Nam vbi terra pinguis est, & mollis, & aquosa, aqua aūt valdè sublimes, ita vt æstate calidæ sint, hyeme frigidæ, & anni tempora rectè habeant, ibi homines carnosi sunt, malè articulati, humidi, & laborum impatientes, & animo malo vt plurimum. Segnities quinetiam, & somnolentia eis inest multa: suntq; ad artes crassi, non subtiles, acutive.

Dixerat præter temporū mutationes, & varietatem ad mutandos homines cum in formis corporum, & iis, quæ ad animom attinent, secundum locum habere naturā soli, in quo quis habitat, in quo aquas comprehēdebat: addiderat propterea contingere, vt similitudine quadam comparata hominea videantur naturam terræ, in qua nati fuerint, & educati, referre: id nunc duplici exemplo confirmat: & inquit, ὅκου μὲν γὰρ ἡ γῆ πιδαρή: quid nomine πιδαρή, sibi velit, non satis intelligo, quādo nusquam inueniam huius dictionis apud Græcum scriptorem factam mentionem: fortasse legit πιαρή, qnod pinguem significat: sic eñ putat Zuingerus doctissimus, à quo ipse nullo modo hac in re discedo. Vbi etiam obseruādum est, Galenum lib. Quòd animi motea corporis temperaturam sequantur, vbi totam hanc ad verbum ex Hippoc. sententiam ad suæ sententiæ confirmationem exscribit, loco huius dictionis habere in Basiliensi Græca editione πικρή, & pessimè; cùm ea dictio amarum significet: facit tamen ea dictio, vt magis in mea sententia persistam: quòd non πιδαρή legit, sed πικρή, quę dictio corrupta est: facilis autem fuit lapsus ex πιαρή in πικρή, mutato α, in κ: quę enim solet esse, ι, cum, ι, coniūctio, maximè assimilatur literæ κ, sicqoe etiam Galeni contextum esse corrigendum crederem. An potiùs loco πιδαρή, legendum, vt ex nostria vasiis lectionib. ex manuscriptis decerptis colligimus, τηκερή, quod Ionico more ex τακερή mollia, liquefactaque significante, primo α, in η, & facta, ι, contractione, dependebit: sicque maximè quadrabit contextui Hippocr. & maximè contextui Galeni, vbi hanc citat sententiam, conueniet, vbi πιερὰ habet: facilis enim fuit literæ τ, in π, mutatio. Inquit igitur Hippoc. *Vbi terra pinguis est, & mollis, & aquosa*] sunt distincta terræ epitheta: nam pinguis semper mollis est, & ferè semper aquosa: at mollis aliqua esse potest, quæ non sit pinguis, sed vliginosa, & lacustris: aquosa necessariò est mollis, sed non semper pinguis. Dicit igitur, vbi terra est pinguis, succulenta, in qua est vbertas, mollis, tenera facilis culturæ, & aquis referta.

Aquæ autem valdè sublimes, ita vt æstate calidæ sint, hyeme frigidæ.] ὕδατα μετέωρα dicit. admodum sublimes, nec de profundo scaturientes, ita vt ęstate sint calidæ, hyeme frigidæ, ita vt ex iis constet esse malas: Ex hac sententia in principio secūdi libri memini me correxisse vulgatam impressam tam Basiliensem, quàm Aldinam impressionem Græcam; vbi de primo situ locorū ad ventos calidos positorum verba faciens, & referens qualitatem aqnarum, quæ sunt peculiares horum locorum, legebatur negatiuè, nō esse sublimes, & esse æstate calidas, hyeme frigidas. Docuimus tum ex codice manuscripto Gadald. tum ex hoc loco, tum ex ratione, & experientia, legendum esse affirmatiuè, ita vt dicat necessariò sublimes æstate calidæ, hyeme frigidæ. Neq; enim dici potest, locum hunc esse deprauatum, non autem illum. Præter enim rationes ibi vel maximè ex experimento adductas; quibus probabamus necessariò aquas, quę æstate calidę, hyeme frigidę sunt, esse sublimes, paret ex Galeni contextu, in quo in lib. Quòd animi mores, &c. vt dixi, affirmatiuè legitur: quæ verò huius rei sit ratio, abundè in superioribus libris à nobis est demonstratum.

καὶ τὰς ὥρας καλῶς κεῖται.] Hęc pars difficultatem habet nō paruā: siquidē quę bene disposita sūt, secundùm naturā existunt: quę verò secundùm naturam sunt, bona sunt, nec vnquàm malè, sed bene operantur: propterea Baccius ex quibusdam manuscriptis legit κακῶς, id est, malè. Galeni libri impressi Græci habent καλῶς omnes: attamen qui traduxerūt, in margine annotārunt loco καλῶς, κακῶς malè esse legēdum. Quin quod maiorem facit difficultatē, est antiquus interpres Gal. qui in transferendo lib. Quod animi mores, &c. multò aliter videtur nomen ὡρέων, intellexisse, non pro anni temporibus, tempestatibúsve, sed putans sumi pro ὤρεα, vt solent Dorici, & Ionici, pro montibus: & ita interpretatur; & malè montibus iacent. Vbi duo sunt notanda; primùm & ipsum habuisse κακῶς, & ὡρέων, montibus intellexisse. Ego verò crediderim, communem nos posse sequi lectionem: quamuis enim, quæ bona sunt, malū per se non inferunt, aliis tamen iuncta, aliquando nō corrigunt, sed malitiam augent. Mouear autem, cur credam bene tempora disposita supponere in hac soli specie ex sequenti, in qua à frigore hyberno nimiùm premi, & à calore æstiuo nimis aduri supponit, quæ alioqui in reliqnis est opposita. Intelligit igitur, vbi talis sit, & aqua. & terra, quemadmodum diximus, inq; cæteria temporum ratio, & mediocritas seruetur.

Ibi homines carnosi sunt.] Vbi calor, & humiditas iunguntur, corpulentum, carnosumq; corpus reddunt; quia humor materiam sanguini gignēdo suggerit; calor verò eandem in carnem mutat. Crediderim tamen potiùs per carnosos intelligerē, quemadmodum superiùs dicebamus de Phasianis, quasi prætumidos, & ventricosos; qoia calor naturalis validus in iis esse nō potest, qui ad carnosum corpus reddēdum necessarius est. 2. de Temperam. cap. 5.

Ἄναρθροι, malè articulati.] Possumus duplicem caosam huius rei reddere, vnam communem, quæ est, quòd iis, qui sunt perpinguea, carnosi, & quasi tumefacti, ob hanc causam abscondan-

rur articuli. Sed est alia causa magis particularis; quia vbi humidum abundat in generatione, membra sicca, vt ossa, & cartilagines, minora proueniunt: & propterea in iis etiam mediocriter pinguibus absconduntur articuli. Vnde 1. de Artic. part. 26. dicebat Hippoc. qui carnosi sunt, firmiores habent articulos, quia carne ipsa continentur: macilentis verò facilè excidunt; maximè cùm tales non sunt natura: atq; exemplo boum tempore hyberno id vel ex Homeri testimonio comprobat.

Humidi.] Aër enim humidus ambiens vniuersum corpus humectabit tum extrinsecus, tum & internè: solent enim primæ qualitates tota corpora permeare, vt docebat Galenus 1. de Elem. & lib. de Constitutione artis med. Quinimo non modò qualitates cõmunicantur corpori, sed ipsemet aër, & vapores admixti inspiratione tum arteriarum, tum per os facta recipiuntur: quinimò cùm cerebrum sit ex iis, quæ primò recipiunt aëris omnes impressiones, cẽsendum est & grauedines, & distillationes eo affecto ab aëre humido produci, & in vniuersum corpus transfundi.

Laborum impatientes.] Cùm ad laborem sufferendum requiratur calor, spiritusq; vegeti; hic tales esse non possunt, quòd quasi à multitudine humiditatis extinguatur: quod vel sensuũ exemplo potest cognosci. Vt præterea corpus aptum sit ad laborem tolerandum, requiritur corpus solidum, & musculosum: minùs enim resoluitur, neque ita ex labore laxantur articuli. Cùm verò hic supponamus corpus humidũ, molle, & laxatis articulis, censendum etiam est laborum impatientes esse: quod vel mulierum exemplo, & puerorum, cuique potest fieri manifestum: vnde quærebatur 5. problem. 22. cur qui natura humidi sunt, à labore strãgulentur. Quantum ad animi mores, dicit esse [*animo malo vt plurimum.*] An quòd prauis, vitiosisque humoribus cùm vniuersum corpus sit refertum, censendum eos humores animum perturbare, & ad malum peragendum extimulare: an potiùs cùm nec ingenio præstẽt, vt dicet iam iam, neq; ad labores ferẽdos sint apti, sed segnes, torpidi, etiam malis moribus eos præditos esse dicendũ est, & malignos, inuidos, & maledicos?

Segnities quinetiam, & somnolentia eis inest multa.] Docebat Aristoteles lib. de Somno, & vigilia, & Galenus primo de Symptomatum causis, ex copia humidi caput petentis somnũ fieri. Cùm verò in iis abundet quammaximè humidum, opera corporis, quæ ad voluntatem pertinent, cessant maiori ex parte, & animi succedit torpor, & ignauia. Dicit autem segnitiem, & somnolentiam, vt & inclinationem ad somnum ostenderet, longitudinem eiusdem, & profunditatem, tum etiam vt segnitiem illam in agendo, quæ in iisdem conspicitur, nobis ob oculos poneret.

Suntque ad artes crassi, non subtiles acutive.] Mens

A quantò magis in humido corpore cõsistit, tantò fit ad operandum ineptior, spiritibus, qui instrumenta sunt operationum, quasi extinctis, & refrigeratis: vnde dicitur prouerbio; mens siccior, mens prudentior. Dixit esse crassos in perceptione, non subtiles in intellectione rei iam perceptæ, non acutos, acresve in discernendis rebus, collatione rerum facienda. Superflua igitur, & excedente humiditate, & spiritibus aut extinctis, aut crassioribus redditis in operationibus,
B iis animi reddũtur hebetiores. Hic à nobis illud considerari posset, quod à Galeno lib. Quòd animi mores corporis temperaturam sequantur, diligenter est ad examen reuocatum, an Galeni sententia, quæ præter Platonis, Aristotelis, & aliorum philosophorum testimonia, Hippoc. testimonio ex hoc libro vel maximè desumpto fuit confirmata, veritati consentiat. Verùm quòd præter intentum nostrum est, qui solùm Hippoc. sententias consi-
C deramus, & explicamus, prætereundum esse duxi: cùm maximè Galeni sententia aliqua limitatione indigeret: sufficiet illud solùm nobis concedere, aliqua ex parte animi actiones ex temperatura corporis, humoribusque in eo existentibus, vel prædominantibus, immutari; non autem omnino ex iis pendere: quod fortasse Galenus eo libello visus est voluisse.

LIX.

D Ὅκου δὲ ἐστιν ἡ χώρη ψιλή τε καὶ ἀνώχυρος, καὶ τρηχείη, καὶ ὑπὸ τοῦ χειμῶνος πιεζομένη, καὶ ὑπὸ τοῦ ἡλίου κεκαυμένη, ἐνταῦθα δὲ σκληρούς τε καὶ ἰσχνοὺς, καὶ διηρθρωμένους, καὶ ἐντόνους καὶ δασέας, τό τε ἐργατικὸν ὀξὺ ἐνεὸν ἐν τῇ φύσει τῇ τοιαύτῃ, καὶ τὸ ἄγρυπνον. τά τε ἤθεα καὶ τὰς ὀργὰς αὐθάδεας καὶ ἰδιογνώμονας, τοῦ τε ἀγρίου μᾶλλον μετέχοντας, ἢ τοῦ ἡμέρου. ἔς τε τὰς τέχνας ὀξυτέρους τε καὶ συνετωτέρους, καὶ τὰ πολέμια ἀμείνους εὑρήσεις. καὶ τἆλλα τὰ
E ἐν τῇ γῇ φυόμενα πάντα, ἀκόλουθα ὄντα τῇ γῇ.

*Vbi autem regio nuda, immunita, & aspera, ab hyeme pressa, & à Sole adusta est, ibi quidem duri, graciles, bene articulati, vegeti, & hirsuti incolæ sunt, actionumq; promptitudo, & vigilantia eis inest: moribus sunt, & iracundia audaces & pertinaces, feritatisq; magis quàm mansuetudinis participes, & in artibus acutiores, & prudentiores; circa res bellicas meliores:
F sicq; omnia, quæ ex terra proueniunt, terra naturam sequuntur.*

Proponit iam tandem oppositam superiori hominum qualitatem ex terræ natura, & habitudine & promanantem, & quodammodo illi similem, & dicit [*vbi autem est regio nuda*] iam explicauimus, per nudam, & arboribus, & herbis, & bona ex parte vineis destitutam Hippocratem intelligere. [καὶ ἀνώχυρος] Interpretes naturâ munita interpretantur. Caluus,

difficilis

difficilis accessu, vertit. Ego verò potiùs immunitam verti: composita enim est ex dictione *α*, negante, & peoderà verbo *ὀχυρόω*, quod munio significat. Intelligit igitur nōn munitam ab aquis, sed aridam & siccam: ideo subdit, & asperam, aut non munitam circumcirca montibus, aut arboribus, vt in agro Veronensi conspicitur, quamuis is etiam magna ex parte sit saxosus.

Ab hyeme pressa & à Sole adusta.] Cùm planam statuat, & frigoris, & caloris maximas patietur impressiones. Addit Alemanus in suo Græco codice, [*τὰ ὕδατα μετέωρα*, & vertit; *& aquæ profundæ*] qua in re duo annotamus: primùm præter Græcorum codicum veritatem additam esse hanc particulam: potissimum cùm hic oppositam superiori posuerit habitudinem. In illa verò *ὕδατα μετέωρα*, id est, vt & ipse vertit, aquas sublimes posuit: non igitur in hac eadam aquæ constituentur. Verùm vt hanc euitaret difficultatem, ipse vertit, aquas profundas, vt sublimibus opponeret. Quasi verò vsus esset æquiuocè hac dictione *μετέωρα*, nunc pro sublimibus, nunc pro opposit is, id est, profundis: quod omnino esset absurdum. Omittenda igitur est: quod etiam à Galeno factū videmus lib. Quòd animi mores, &c. Pergit ponere cōditiones hominum in huiusmodi terra degentium: & inquit [*ibi quidem duri*] ob terræ, & aëris siccitatem, & magnas frigoris, & caloris mutationes.

ἰσχνούς, graciles.] Ob soli, & aëris siccitatem, tum etiam propter agri sterilitatem, quæ huiusmodi terræ comes solet esse perpetua; in qua coguntur homines multum sese exercere pro victu acquirendo. An potiùs *ἰσχυροὺς* legendum; quod fortes significat: quod Galenum in suo codice habuisse constat ex libro citato Quod animi mores, &c. Facilis autem fuit lapsus à dictione *ἰσχυρούς*, ad *ἰσχνούς*. quomodocunque legatur, semper vera erit Hippocratis sententia. Subdit [*bene articulati.*] diximus superiùs, quò articuli magis conspicui fuerint, eò robustiores esse homines, cursúsque etiam firmius haberre: vnde dicebat Galenus 3. de vsu part. 16. de articulis loquens: nam ferè semper tria hæc obseruauit, vt magnis actionibus grandia ossa, & firma accommodaret, grandibus ossibus grandia vincula, & firma, tum & musculos crassos adnecteret: & vt firmis, & magnis ossibus etiam appendices robusti adnecterentur. Quod iam etiam docuerat libro secundo de vsu part. cap. decimo septimo.

Vegeti.] Id est, ad omnia prompti: quòd non onerantur superfluo humido, vt in humidis, & palustribus locis accidit, vbi sunt tardi, & hebetes.

Et hirsuti.] Qui calido, & sicco sunt temperamento: pili enim ex fuliginosa materia fiunt, fuligo ex crasso humore torrefacto. Torrentur autem à calore natiuo validiùs incendente.

Actionúmque promptitudo, & vigilantia eis inest.] A Cùm corde calido sint, imò totius corporis tali temperamento, spiritus sunt subtiles, acres, mobiles. & ad actiones obeundas quàm aptissimi. Cúmque cerebro sint sicco, minimè distillationibus obnoxio, minimè sentiendi facultas ex vaporum multitudine obrui poterit: ideo erunt vigilantes.

Moribúsque sunt, & iracundia audaces, & pertinaces.] Calor vbi moderatus sit, & spiritus, actiones promptè obeunt, animamq́ue operantem B validè adiuuant. At vbi humoribus nō affluat, sed in sicco positus sit calor, & vehementiùs operatur, & constantiùs in ea operatione perseuerat. Quapropter non solùm promptum, & celerem, sed & constantem, pertinacem, fortemq́ue animum, ad iram propensum, vnique sententiæ inhærantē reddet. In sicco eū consistens calor acriùs pungit, & vehementiùs vrget. Quòd si humores nonnihil ad operationes has animæ immutandas conferunt; cùm bilis C flaua, & nigra in iis corporibus abundet, Iram facilè concitabit flaua bilis, nigra autem pertinaciam illam, & contumaciam. Ideo subdit Hippoc. [*Feritatisque magis, quàm mansuetudinis particeps.*] Solet enim sæuitia, & feritas nihil esse aliud, vt superiùs docuimus, quàm iræ perseuerātia, & pertinacia. Sæuum enim est, in ira persistere. Apposuit autem hanc particulam; quia iracundia sæpenumero iuncta est cum mansuetudine, vbi parum perseueret, neque causas ha-D beat conseruantes; qualis est humor melancholicus.

Et in artibus acutiores, & prudentiores.] Per acutiores intelligit in percipiendis: prudentiores in operibus agendis. Non est aliquid in præsentia pro explicatione huius particulæ dicēdum; quando in superiori, eùm de humido cerebro, & hebeti satis multa docuerimus, nisi & vigilantiam adiungamus, & acumen ingenij, & perseuerantiam in re aliqua inuenienda, aut E tractanda. Quòd si quis dixerit molles potiùs carne aptos esse ingenio, ex Aristotele 2. de Anima 94. vtique de temperatis id concedam, quòd cæteris præualeant. Non de mollibus carne, quales erunt, qui descripti sunt in superiori particula. At verò 3. problem. primæ sectionis docuerat, eos, qui in aliqua arte excelluerunt, fuisse melancholicos, & siccos, quales sunt, qui hic describuntur: quod vel maximè in artibus bellicis verum esse docuit hic Hippo-F crates, & Aristoteles loco citato.

Sicq; omnia, quæ ex terra proueniunt, terræ naturam sequuntur.] Est hæc veluti quædam eorum, quæ superiùs exemplis demonstrauit, quòd homines naturam terræ sequuntur, & veluti æmulantur, confirmatio. Exemplo aliarum rerum, quæ pro natura terræ, in qua proueniunt, naturam mutant. Nam quæ in montibus nascuntur, ficciora, validioraq́;, & acriora persentiuntur. Quæ in pinguibus agris, plus alunt, & meliùs. Quæ iuxta aquas, imbecilliora sunt, magia

excrementosa, & viribus quasi exinanita, nisi si A
quæ sunt plantæ aquosæ. Plantæ etiam, & arbores, quæ ita sitæ sunt, vt Solem maximè, eiúsque radios persentiant, fructus edunt, & sapidiores, & salubriores. Quinimò in ipsis paruis rebus discrimen hoc obseruauit Hippoc. lib. de Articulis, multum referre dicés, vtrum animal vescatur herbis tenerioribus, an adultis: nam tenera herba longè est melior adulta, & magis impinguat. Videmus etiam calida, & sicca loca, animalia eiusdem temperamenti producere, leones, tigres: econtra frigida & sicca, a- B
nimalia eiusdem temperamenti, & melancholica, puta sylvestres asinos, alces, & id genus alia. Equi quinetiam, qui ex Dacia, & Germania adducuntur, videmus crassos, feroces, graues tamen, & grauis armaturæ equitibus magis cónuenientes. Qui in Hispania, & Neapolitano regno nascuntur, & aluntur, agiles, vegeti, corpore alto, sed non crasso: & vt summatim dicam, in omnibus referunt regionem, in qua educantur, calidam, & siccam. Quod de iis diximus, C
in cæteria facilè quilibet conspicere potest.

LX.

Αἱ μὲν ἐναντιώταται φύσιές τε καὶ ἰδέαι, ἔχουσι οὕτως. ἀπὸ δὲ τουτέων τεκμαιρόμενος, τὰ λοιπὰ ἐνθυμέεσθαι, καὶ οὐχ ἁμαρτήσει.

Atque hactenus quidem maximè contrarias corporum naturas, & formas diximus. E quibus coniectura sumpta, si reliqua etiam consideraueris, nunquam à vero aberrabis.

Quod in proœmio proposuerat, se non particularia quęque in hoc libro esse prosecuturum, sed vniuersaliora solùm quædá, ex quibus facilè medicus posset magis specifica intelligere, id ipsum in fine huius libri repetit, vt per hanc sententiam, qui hunc librum legerit, maiorem posset inde capere vtilitatem. Inquit igitur, hactenus se maximè contrarias corporum naturas, & figuras docuisse, potissimùm in iis, quæ ex natura soli, in quo & nascuntur, & aluntur homines, pendent. Quibus diligenter consideratis, obseruatáque natura terræ, & humidæ, & pinguis: itemque consideratis natura, & figuris hominum, quæ in iis degunt; tumque appositis siccis, & asperis, & hominibus in ea degentibus: considerabit item, quales sint naturæ, figuræ, moresque hominum, qui in mediis & enascuntur, & diutius enutriti viuunt.

FINIS.

Rerum

Rerum, & verborum, quæ in his Commentariis continentur, accuratissimus

INDEX.

B

C

Contra-

Loca

FINIS.

